

ISBN 978-80-8196-047-5

9 788081 960475

Archeologický ústav SAV

ISBN 978-80-224-1907-9

9 788022 419079

VEDA, vydavateľstvo SAV

POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVO

v kontextu plochých keltských pohřebišť ve středním Podunají

Anna Gardelková-Vrtelová
Blažej Benadik

XXX

ANNA GARDELKOVÁ-VRTELOVÁ
BLAŽEJ BENADIK

POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVO

v kontextu plochých
keltských pohřebišť
ve středním Podunají

Nitra - Bratislava 2021

**POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVO V KONTEXTU
PLOCHÝCH KELTSKÝCH POHŘEBIŠŤ
VE STŘEDNÍM PODUNAJÍ**

Anna Gardelková-Vrtelová – †Blažej Benadik

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

FONTES

INSTITUTI ARCHAEOLOGICI NITRIENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARUM SLOVACAE

TOMUS XXX

NITRAE MMXXI

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
VEDA, VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVO V KONTEXTU PLOCHÝCH KELTSKÝCH POHŘEBIŠŤ VE STŘEDNÍM PODUNAJÍ

Anna Gardelková-Vrtelová – †Blažej Benadik

Publikace vznikla s podporou
Agentury na podporu výzkumu a vývoje na základě Smlouvy APVV č. 15-0491 a APVV č. 14-0842
Vědecké grantové agentury Ministerstva školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky
a Slovenské akademie věd
(projekty 1/0243/17 a 1/0240/21).

Vydání publikace finančně podpořila Slovenská akademie věd
na základě doporučení Ediční rady SAV.

NITRA – BRATISLAVA 2021

Anna Gardelková-Vrtelová – †Blažej Benadik

Pohřebiště Palárikovo v kontextu plochých keltských pohřebišť ve středním Podunají

Nitra – Bratislava 2021

Archaeologica Slovaca Monographiae

Fontes, Tomus XXX

Hlavní redaktorka Mgr. Lucia Benediková, PhD.

Recenzenti Mgr. Radoslav Čambal, PhD.
PhDr. Jana Čižmářová

Anglické překlady Mgr. Viera Tejbusová

Počítačová sazba Peter Červeň

Návrh obálky Mgr. František Hříbal, PhD.

Vydání a tisk VEDA, vydavatelstvo SAV, Centrum spoločných činností SAV,
Dúbravská cesta 5820/9, 841 04 Bratislava, pořadové číslo publikace 4589,
www.veda.sav.sk

Vydání a distribuce Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra
e-mail: nraukniz@savba.sk

Na obálce Mísa s dutou zvoncovitou nožkou z hrobu 19

© Archeologický ústav SAV, 2021

© VEDA, vydavateľstvo SAV, 2021

© Anna Gardelková-Vrtelová, 2021

© Blažej Benadik, 2021

ISBN 978-80-8196-047-5 (Archeologický ústav SAV)

ISBN 978-80-224-1907-9 (VEDA, vydavateľstvo SAV)

OBSAH

Poděkování.....	9
1 ÚVOD	11
1.1 Popis naleziště.....	12
1.2 Historie a metodika výzkumu	13
1.3 Kritika pramenů.....	18
1.4 Metodika.....	23
2 PRVKY POHŘEBNÍHO RITU	25
2.1 Stratigrafie.....	25
2.2 Orientace hrobů	25
2.3 Tvar a velikost hrobů a jejich výplň.....	26
2.4 Poloha kostrových pohřbů v hrobu	28
2.5 Žárové hroby	29
2.6 Hrobové jámy bez přítomnosti lidských kosterních pozůstatků	30
2.7 Hroby s více jedinci	31
2.8 Povrchové označení hrobů	31
2.9 Vnější úprava hrobových jam.....	32
2.10 Vnitřní úprava hrobových jam.....	32
2.11 Způsob uložení mrtvého.....	33
2.12 Orientace skeletů.....	35
2.13 Záměrné porušování těl zemřelých	35
2.14 Sekundární zásahy do hrobu	35
3 VÝSLEDKY ANTROPOLOGICKÝCH ANALÝZ.....	36
3.1 Pohlaví a věk	37
3.2 Tělesná stavba a výška	37
3.3 Nemoci a patologické změny	38
3.4 Stronciové analýzy	43
3.5 Stravovací návyky.....	44
4 PŘEDMĚTY POHŘEBNÍHO INVENTÁŘE, ZPŮSOB JEJICH DEPONOVÁNÍ A JEJICH TYPOLOGICKO-CHRONOLOGICKÁ ANALÝZA.....	44
4.1 Keramika	45
4.1.1 Keramika vyhotovená na kruhu	47
4.1.1.1 Situly	47
4.1.1.2 Hrnce	48
4.1.1.3 Mísy	48
4.1.1.4 Vázy a lahvovité tvary	50
4.1.2 Keramika vyhotovená v ruce	50
4.1.3 Zvláštní keramické tvary	51
4.1.3.1 Vázy s dutou zvoncovitou nožkou.....	51
4.1.3.2 Mísy s dutou zvoncovitou nožkou.....	52
4.1.3.3 Pokličky.....	52
4.1.3.4 Nádob a ve tvaru boty	55
4.1.4 Kolkovaná keramika	55
4.1.5 Rytá výzdoba a radélko.....	57
4.2 Předměty denní potřeby a nástroje.....	58
4.2.1 Nůžky.....	58
4.2.2 Nože a břitvy	62
4.2.3 Kamenné brousky.....	66
4.2.4 Přesleny	67

4.2.5 Křesací kameny	70
4.2.6 Ohništní náradí	70
4.3 Zbraně a součásti bojovnícké výstroje	70
4.3.1 Kopí	71
4.3.2 Štít	72
4.3.3 Meč	73
4.3.4 Řetězové opasky v hrobech bojovníků	73
4.4 Šperk a součásti oděvu	75
4.4.1 Spony	75
4.4.2 Šperk hlavy a krku	80
4.4.3 Šperk horních končetin	83
4.4.4 Šperk dolních končetin	90
4.4.5 Opasky v hrobech beze zbraní a další součásti oděvu	92
4.4.6 Amulety	95
4.4.7 Nálezy textilních otisků v hrobech	97
4.5 Mince a předmínovní platidla	97
4.6 Medicínské předměty	98
4.7 Masité přídavky	98
4.7.1 Nálezy drůbeže	99
4.7.2 Nálezy skotu, ovce a kozy	105
4.7.3 Nálezy prasete domácího	107
5 STATISTICKÉ VYHODNOCENÍ POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVŮ	110
5.1 Kvantitativní analýzy	111
5.1.1 Index četnosti drobných předmětů	111
5.1.2 Index zřídka výskytu typů drobných předmětů	113
5.1.3 Index použitého materiálu	114
5.1.4 Index četnosti keramických předmětů	117
5.1.5 Index rozmanitosti typů keramiky	118
5.2 Statistické metody	120
5.2.1 Sekvenční analýza	120
5.2.2 Faktorová (vektorová) syntéza	123
6 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ANALÝZ	130
6.1 Chronologický vývoj pohřebiště	131
6.2 Prostorový vývoj pohřebiště	132
6.3 Přehled hmotné náplně a typu hrobové jámy v jednotlivých fázích	143
6.3.1 LT B1	143
6.3.2 LT B1–LT B2	144
6.3.3 LT B2	144
6.3.4 LT B2/C1	145
6.3.5 LT B2–LT C1	146
6.3.6 LT C1	146
6.4 Obraz pohřebiště na příkladech vybraných bohatých hrobů	147
6.4.1 Bohaté hroby LT B1	148
6.4.2 Bohaté hroby LT B1–LT B2	148
6.4.3 Bohaté hroby LT B2	149
6.4.4 Bohaté hroby LT B2/C1	149
6.4.5 Bohaté hroby LT B2–LT C1	150
6.4.6 Bohaté hroby LT C1	150
7 ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ	151

THE BURIAL GROUND OF PALÁRIKOVO IN THE CONTEXT OF FLAT CELTIC CEMETERIES IN THE MIDDLE DANUBE REGION (Summary).....	155
LITERATURA A PRAMENY	164
ZKRATKY POUŽITÉ V TEXTU	182
KATALOG LATÉNSKÝCH POHŘEBIŠŤ Z ÚZEMÍ SLOVENSKA	183
PALÁRIKOVO I, DOLNÉ KRIŽOVANY/DOLNÝ KERESZTÚR (KATALOG HROBŮ)	186
TABULKY	226
ADRESA AUTORKY	345

Mé rodině, která ve mne věřila víc, než já sama.

Poděkování

Předložená práce je založena na podrobném zpracování a vyhodnocení pohřebiště v Palárikově, které bylo zkoumáno v letech 1970–1973 pod vedením Blažeje Benadika (AÚ SAV v Nitře).

V první řadě bych chtěla poděkovat právě Emilu Rejholcovi a Dušanovi Jankovi a všem výzkumným pracovníkům, kteří se větší či menší měrou podíleli na zkoumání pohřebiště v Palárikově a kteří se svým výzkumem zasloužili o to, aby materiál z pohřebiště mohl být později zpracován.

Moje poděkování patří také mnoha lidem, kteří mi byli nápomocni v různých fázích práce.

Ráda bych jmenovala paní doc. PhDr. Gertrúdu Březinovou, CSc., mou školitelku, a prof. Jozefa Bujnu, CSc., kteří mi pomohli cennými radami a usměrněním. Mé poděkování patří také PhDr. Janě Čižmářové za korekturu jazyka a cenné rady při tvorbě této práce.

Za pomoc při analýzách a odborném určení děkuji PD Mag. Dr. Petru C. Ramslovi, Mgr. Mariánu Golejovi, PhD., RNDr. Danielu Pivkovi, PhD., Mgr. Lucii Hlavenkové, Mgr. Kataríně Šimunkové, PhDr. Pavlu Sankotovi, Bc. Erici Scholzovej, Ing. Janě Mihályiové a mému kolegovi Mgr. Petru Horváthovi, PhD., za 3D rekonstrukci bojovníckého hrobu a také všem dalším kolegům z Archeologického ústavu SAV v Nitře, kde jsme se během debat a setkání navzájem motivovali a probírali naše vznikající práce.

Poděkování patří také pracovníkům Archeologického múzea v Bratislavě, Múzea Jána Thaina v Nových Zámčích, Múzea mincí a medailí v Kremnici, Ponitrianského múzea v Nitře, kde mi ochotně vyšli vstříc, a Výskumnému ústavu zvaračském v Bratislavě, kde mi pomohli s rentgenovým snímkováním. Mé poděkování patří také Františku Švarcerovi, který se ujal úkolu a zhotovil repliku nože z hrobu 85.

Práci bych však nemohla dokončit bez psychické podpory, kterou mi po celou dobu dodávala moje nejbližší rodina. Proto bych ráda poděkovala mým rodičům Ireně a Romanovi Gardelkovým, mým sestrám Lucii, Ireně a Romaně a mému manželovi Andrejovi, kteří vedle mě stáli i v těch horších časech.

Na závěr bych ráda poděkovala Archeologickému ústavu SAV v Nitře, ale také Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě za poskytnutý materiál, zázemí a podporu.

1 ÚVOD

Předkládaná práce nabízí komplexní vyhodnocení laténského pohřebiště v Palárikově.¹

První předměty hrobové výbavy pravděpodobně z doby laténské se na území Slovenska objevily již v 19. století z obce Imeľ (*Hunyady* 1957, 192).

Začátkem 20. století již můžeme mluvit o nesporných nálezech z doby laténské, ať již jde o hroby z obce Seňa nalezené roku 1900 (*Márton* 1933; *Lamiová-Schmiedlová/Bánesz* 1962), nálezy z Ipeľského Sokolce objevené okolo r. 1920 (*Nevizanský* 1980, 149), hroby z Hronovce-Domaši objevené k roku 1925 (*Eisner* 1927, 341–350) či nálezy ze Stupavy (*Eisner* 1930, 18). Nárůst laténských pohřebišť a ojedinělých hrobů měly zřejmě za následek první souborné soupisy a práce zejména z pera J. Eisnera (1922; 1930; 1933). J. Eisner byl jako jedna z nejvýznamnějších postav slovenského laténského bádání tvůrcem nejen prvního chronologického rozdělení laténských památek na Slovensku. Jeho pozornost se zaměřila i na studium barbarských mincí, které zahrnovaly také mince keltské (*Benadik* 1971, 465–466). Ještě před druhou světovou válkou byl vybudován základ doby laténské na Slovensku, který se opíral o poznatky nejen J. Eisnera (viz výše), ale také zkoumaného pohřebiště v Kameníně (*Benadik* 1971, 466).

Nelze nezpomenout dalších významných badatelů, jako byla L. Kraskovská (1947), V. Budinský-Krička (1942), I. Hunyadyová (1942–1947; 1957), B. Benadik (1955) nebo J. Filip, v jehož práci z r. 1956 je uvedeno 50 tehdy známých laténských pohřebišť z území Slovenska. To už se výzkum laténských lokalit rozběhl naplno. V tomto čase jsou plošně zkoumána pohřebiště Maňa (*Benadik* 1953, 157–167), Bajč-Vlkanovo, Trnovec nad Váhom, Dvory nad Žitavou, Hurbanovo-Abadomb, jejichž výsledky shrnul B. Benadik v monografii s názvem *Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku* (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957). Kromě B. Benadika se svou měrou o poznání pohřebišť na jihozápadě Slovenska zasloužila také L. Kraskovská s pohřebištem v Komjaticích (1957), B. Chropovský s pohřebištem v Nebojsi (*Chropovský* 1958), nebo M. Dušek, který vedl výzkum na pohřebišti ve Svätom Petru (*Dušek* 1960).

B. Benadik (1962; 1971) o několik let později vyhodnotil své poznatky v soupise laténských pohřebišť a jeho práce zůstává na několik desetiletí jediným komplexním vyhodnocením tehdy známých 77² laténských pohřebních areálů. Jeho dalším velkým přínosem bylo dílo věnující se otázce chronologie a vztahu pohřebních areálů (*Benadik* 1963), kde mimo jiné vyslovuje svůj názor k nastupujícímu žárovému ritu (*Benadik* 1963, 352–353).

Další výraznou osobností slovenské laténské archeologie je bezesporu J. Bujna, který se zasloužil svými výzkumnými pracemi (např. *Dubník* 1989; 1991a; 1991b; *Malé Kosihy* 1998) a analytickými syntézami (např. *Bujna* 1982; 2003; 2004; 2005; 2011) ve značné míře o upřesnění typologicko-chronologického rámce vybraných předmětů pohřební výbavy, ale také upřesnění laténské chronologie na Slovensku (*Bujna* 1982).

Nesmíme však zapomínat na J. Vizdala (1976; 1982) a pohřební areál Ižkovce, M. Rejholcovou (1977), která vyhodnotila pohřebiště Hurbanovo-Abadomb a Hurbanovo-Bohatá nebo P. Ratimorskou (1981) s výzkumem v Chotíně. Po zmíněných nekropolích bylo teprve nedávno prozkoumáno jediné keltské pohřebiště v Levicích, zkoumané pod vedením M. Samuela (2007) kde bylo odkryto více než 70 žárových hrobů.

Stav pohřebišť na území Slovenska naposledy přehledně shrnul D. Repka (2014), který poukázal na přetrvávající problém s chybějící publikací věnující se aktuálním hrobovým celkům, ale také ojedinělým hrobům, jako byla vytvořena např. v Čechách (*Waldhauser* 2001) nebo na Moravě (*Čížmářová* 2004).

Jak již bylo výše naznačeno, po roce 1989 se setkáváme s publikováním několika pohřebišť či ojedinělých hrobů v rámci regionů (*Miroššayová* 2004; *Pažinová* 2006; *Kovár* 2007; *Vangľová* 2008; *Miroššayová* 2012; *Březinová* 2012).

Výčet prací věnující se pohřebnímu ritu by nebyl úplný, kdyby nebyla vzpomenuť souhrnná studie H. Lorenze (1978), jenž ve své práci shrnul poznatky o keltském kroji od Francie po Rumunsko. Oblast Slovenska zde vyhodnocuje spolu s Rakouskem a Zadunajskem jako „východolaténskou kulturní oblast“ (*Lorenz* 1978, 25). H. Lorenz však nebyl jediný, kdo se věnoval kroji či šperku Slovenska v rámci širší oblasti. Práce od M. Szabó (např. 1975; 2008), H. Polenze (např. 1982), ale také K. Piety (např. *Furmánek/Pieta* 1985; *Pieta* 2008) či okrajově L. Zachara (např. 1974), patří k souhrnům věnujícím se laténskému šperku a součástem oděvu.

¹ Práce vychází z mé disertace na AÚ SAV v Nitře, FF UK v Bratislavě. Před publikováním byla upravena.

² Viz nové zhodnocení D. Repky (2014, 25).

Cílem předkládané publikace je vyplnit mezeru ve zpracování doposud publikovaných keltských pohřebišť na Slovensku, s důrazem na pohřebiště v Palárikově, poloha Za Tabákovou sušárnou (Palárikovo I).

Nezbytnou součástí je kresebná a fotografická dokumentace shromážděných hmotných nálezů z pohřebiště, která je doplněna popisným záznamem základních metrických údajů. Samostatnou přílohu představuje takto vytvořený souborný katalog předmětů hrobové výbavy získaných při výzkumu B. Benadika na této lokalitě. Tato katalogová část posloužila jako podklad pro analýzy (zejména typologie, statistické metody, atd.) a komparaci.

Vycházejíc z revize dostupné terénní dokumentace a z vytvořeného katalogu si klade za cíl charakterizovat jednotlivé elementy pohřební výbavy, pohřebiště v Palárikově chronologicky začlenit, porovnat změny v jednotlivých pohřebních fázích na nekropoli a především definovat charakteristické skupiny hrobů pro toto pohřebiště.

V konečné syntéze předkládané práce jsou zohledněny výstupy interdisciplinární spolupráce (spektroskopie, petrografie, antropologie, atd.) a výsledky statistických a prostorových analýz, na jejichž základě bylo možné charakterizovat vývojová stádia pohřebiště.

Tato práce poskytl rovněž sociální a demografický obraz pohřbívané společnosti na pohřebišti v Palárikově na základě definování stupně bohatosti a příslušnosti k jednotlivým sociálním vrstvám.

Hlavním cílem předkládané práce je tedy rozbor hmotných nálezů získaných při výzkumu pohřebiště a pokus o zasazení nekropole Palárikova do kontextu soudobých laténských pohřebišť širšího okolí.

1.1 Popis naleziště

Zkoumané keltské pohřebiště se nachází na severozápadním okraji (obr. 1) obce Palárikovo (okr. Nové Zámky, dříve Slovenský Meder), za prostorem bývalé sušárny tabáku (parcela č. 3792/2),³ v poloze dnes již zaniklé obce Dolné Križovany/Dolný Keresztúr (*Benadik 1975a*, 22–23). Okres Nové Zámky patří k největším okresům na Slovensku, kde jeho jihovýchodní hranici tvoří řeka Dunaj a Ipel. Územně spadá do Nitrianského kraje.

Z hlediska širších geografických vztahů spadá zájmová oblast do soustavy Alpsko-himalájské, podsoustavy Panonská oblast, provincie Západopanonská pánev, subprovincie Malá dunajská kotlina, oblast Podunajská nížina a celku Podunajská rovina, která je charakteristická minimálně členitým terénem (*Lukniš a kol. 1972*, 126). V geologickém měřítku je lokalita součástí Podunajské pánve a nachází se na východním okraji její centrální deprese (*Lukniš a kol. 1972*, 126).

Celková rozloha pohřebiště Palárikovo I dosahovala cca 1 ha. Obdobně jako v případě pohřebišť Horný Jatov, Hurbanovo nebo Holiare leží na písčné duně (srov. *Benadik/Vlček/Ambros 1957*, 11, 44), poblíž řeky Váh (zhruba necelých 7 km vzdušnou čarou od obce). Lokalita je tvořena vyvýšeninou ve směru SZ–JV, kdy na jihovýchodním okraji splývá s terénem a na severozápadu klesá k někdejšímu inundačnímu terénu Váhu (*Benadik 1975a*, 23).

Obcí protéká Dlhý kanál. Katastrální území obce má rozlohu 5129 ha, katastr je rovinatý s nadmořskou výškou 110–121 m n. m. Území Palárikova má kvalitní zemědělskou půdu nacházející se na aluviální nivě řeky. Objevují se zde mnohé podmačené terény, označené jako „slaniská“. Přes katastrální území Palárikova prochází celkem pět písčných dun, jejichž reliéf vznikl ve čtvrtohorách (*Nemeš 2012*, 224).

Poblíž pohřebiště Palárikovo I bylo objeveno také laténské sídliště, jehož část zasahovala na parcelu K. Vítka (*Szabó 1997*, 38). V katastru obce evidujeme další keltské pohřebiště v místě nazvaném Kopcová remíza, označené jako Palárikovo II. Od první polohy je vzdáleno cca 1,5 km severovýchodním směrem. Jde o nejvyšší místo (119,07 m n. m.) mírně vyvýšené duny jižně od železniční tratě č. 130 ve směru Bratislava-Budapešť (*Paulík/Zachar 1975*, 283).

Zemní profil lokality Palárikovo I tvořila na vrcholu vyvýšeniny tenká vrstva ornice a pod ní vrstva písku, resp. žluté hlinito-písčitého podloží. Na úpatí vyvýšeniny dosahuje ornice mocnosti 30–70 cm a podloží je tmavé barvy (*Benadik/Janek 1976*, 5). Humusová vrstva mocnosti 80 cm, která klesala po

³ Výšek z katastrální mapy s označením parcely a lokalizace naleziště na mapovém listě Základní mapy SR v měřítku 1:10 000 bude součástí kapitoly Historie a metodika výzkumu.

svahu dolů, byla objevena na parcele K. Vítka.⁴ V hloubce 250 cm se objevoval písek (Benadik/Rejholec 1974, 1). Tyto písčné půdy vzniklé na vátých píscích se nacházejí od Palárikova směrem na Nové Zámky až k Moči (Šomšák et al. 2002).

Obr. 1. Palárikovo I. Poloha v rámci obce na mapě 1:10 000 v prostoru PD (bývalé JRD).

1.2 Historie a metodika výzkumu

Birituální pohřebiště v Palárikově zkoumal v letech 1970–1974 Archeologický ústav SAV v Nitře pod vedením B. Benadika (obr. 2).

Podnětem k započetí výzkumných prací bylo oznámení profesora J. Šilhavíka ze SVVŠ⁵ v Nových Zámcích, který za sušárnou tabáku v hliníku JRD Palárikovo objevil několik koster, nádoby a bronzové předměty (Benadik 1975b, 22; Benadik/Rejholec 1970). Po vykonání obhlídky E. Rejholcem v dubnu roku 1969 bylo zjištěno, že se jedná o keltské pohřebiště narušené těžbou hlíny a písku (hroby 1–3). Výzkum pohřebiště byl plánován na podzim téhož roku, ale musel být odložen pro nedostatečný počet pracovníků (Benadik/Rejholec 1970).

Systematický výzkum pohřebiště měl započít na jaře roku 1970. Kvůli opožděné sklizni však musel být začátek výzkumu posunut na červenec a terénní práce probíhaly do 22. října 1970. Pro výzkum JRD vyčlenilo plochu o rozloze 4 x 25 m. Sondy byly umístěny v okolí hliníku objeveného v roce 1969 a pokračovaly severovýchodním směrem k objektům tabákové sušárny (Benadik/Rejholec 1974).

První zjišťovací sonda (I/70) byla podle popisu z dobové dokumentace vytyčena ve směru západ-východ, kolmo na předpokládanou orientaci hrobů, a její délka činila 2 m (Benadik/Rejholec 1972). Další popis této sondy není v deníku uveden. Souběžně se zjišťovací sondou (I/70) bylo odkryto několik dalších krátkých sond v rozdílných délkách, většinou okolo 5 x 3 m. Tyto kratší sondy byly vytyčeny na volné ploše mezi hliníkem a plochou zasetou ječmenem.

⁴ Na této parcele se nacházely hroby 94 a 95.

⁵ Střední všeobecně vzdělávací škola.

Obr. 2. Palárikovo I. Plán pohřebiště s jednotlivými výzkumnými etapami (upraveno podle Benadik/Rejholec 1974); černá – sídlíště 1973/1974, žlutá – výzkum 1970, červená – výzkum 1971, modrá – výzkum 1972, fialová – výzkum 1973, zelená – výzkum 1974.

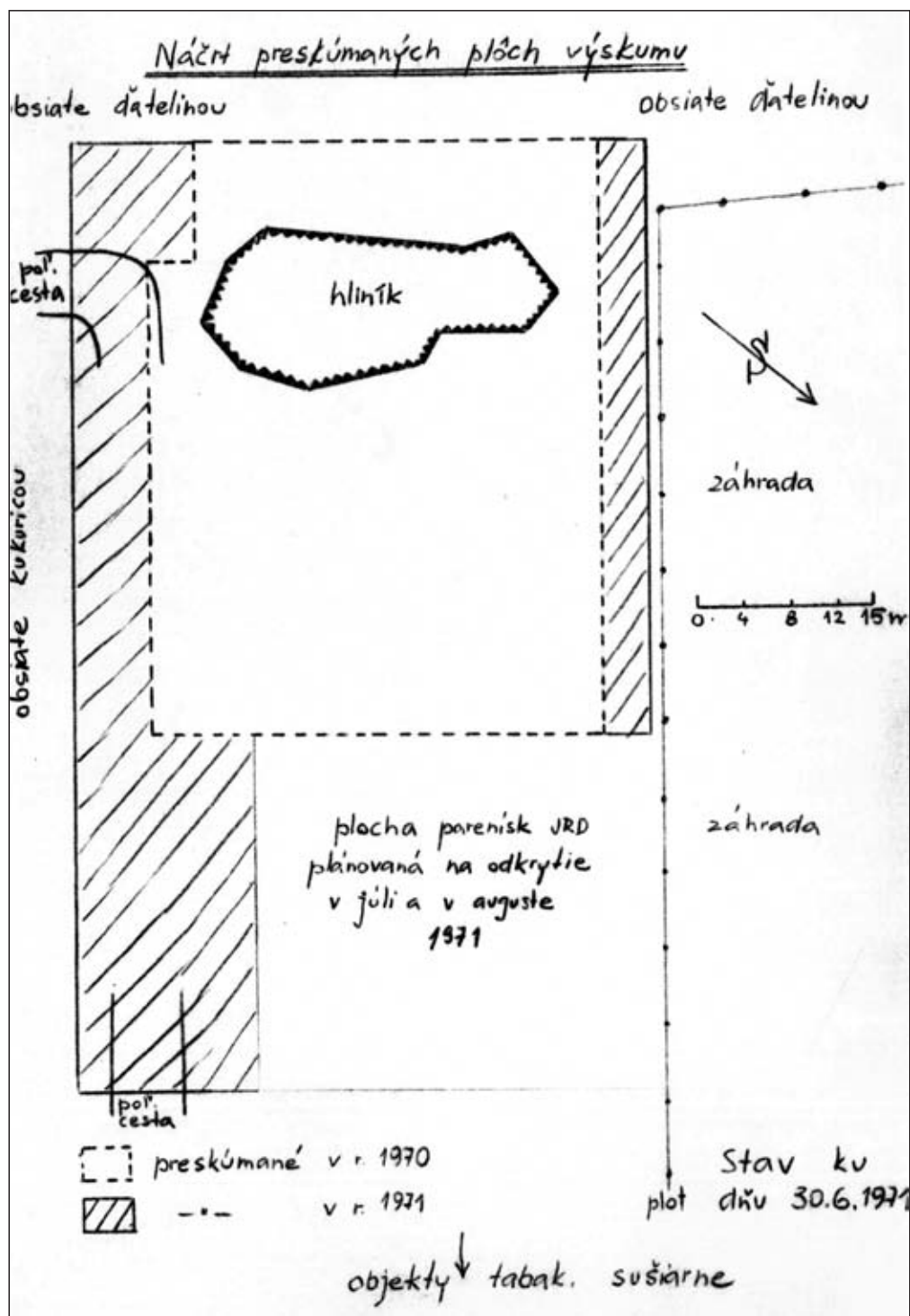
Objev latěnských hrobů na sebe nedal dlouho čekat. Vedle hliníku z roku 1969 se rýsoval žárový hrob 4/70.⁶ V příloženém technickém deníku se autor nezmiňuje, kolik sond bylo v tomto výzkumném roce realizováno. Absentují údaje o polohopise těchto sond, jejich velikosti a hloubce. O průběhu výzkumu máme jen skoupé informace. Např. sonda jihovýchodně od hliníku měla mít rozměry 18 x 2 m. V této sondě byl objeven hrob 8/70 (Benadik/Rejholec 1972). V severní části od hliníku byla prozkoumána sonda o velikosti 20 x 5 m, ve které měl být situován hrob 10/70 (Benadik/Rejholec 1972). Dozvídáme se, že dvě sondy byly umístěny poblíž polní cesty⁷ a měly rozměry 8 x 2 m a 12 x 2 m. Označení ani bližší údaje nejsou uvedeny. Prozkoumané sondy byly během výzkumu zahazovány, aby se uvolnilo místo pro další výkopy. V prvním roce systematického výzkumu byla prozkoumána plocha 1815 m² s hroby 4–32 (Benadik/Rejholec 1972).

Druhý rok odkryvu na lokalitě se uskutečnil v rámci úkolu AÚ SAV Nitra s názvem „Osídlení Slovenska v době halštatské a latěnské“. V tomto roce bylo hlavním cílem prozkoumat plochu rozkládající se na východ a jihovýchod od okraje výzkumu z roku 1970 směrem k polní cestě, až k soukromé parcele K. Vítka. Vlastní výkopové práce začaly 6. května a trvaly do 15. září 1971. Bylo prozkoumáno 2135 m², na kterých se podařilo vyzdvihnout hroby 33–55 (Benadik/Rejholec 1972). Odkryv byl realizován systémem

⁶ Pokračuje se v číslování hrobů nalezených z roku 1969.

⁷ Jejíž bližší specifikace zcela chybí.

sond širokých 2 m a dlouhých dle aktuální potřeby. Mezi sondami byl ponechán kontrolní blok o šířce 25 cm. Větší plošný odkryv nebyl z úsporného hlediska proveden. Plocha pohřebiště byla prozkoumávána také za pomoci zemní techniky. V jižní části výzkumu bylo vytyčeno pět sond. První sonda v tomto roce měla rozměry 15 x 2 m, o její poloze není zmínka (Benadik/Rejholec 1972). Druhá sonda, 16 x 2 m, byla vytyčena v jižní části výzkumu. Sonda byla negativní, v jejím půdoryse se však ukazoval příkop široký 50–60 cm, který B. Benadik označil za zákop z druhé světové války (Benadik/Rejholec 1974). Třetí sonda měla pozitivní výsledek.

Obr. 3. Palárikovo I. Dobový plán pohřebiště z roku 1971 (Benadik/Rejholec 1974).

Zjištěny zde byly hroby 33/71, 34/71 a 35/71. V jižní části výzkumné plochy byla umístěna také čtvrtá sonda. Záznam o poslední sondě v jižní části, sondě V, neobsahoval informace o jejím obsahu, dá se však předpokládat, že byla negativní. Následný zjištěný hrob (36/71), se nacházel severním směrem od hliníku. E. Rejholec však uvádí, že pohřebiště muselo pokračovat také jižním směrem. Systematický výzkum byl zastaven z důvodu rostoucího jetele. Zmíněná část musela být odložena na další rok (Benadik/Rejholec 1974).

Výkopové práce se přesunuly do severní části s úkolem hledat hranice pohřebiště. Na výzkumné ploše byla vytyčena sonda VI o rozměrech 50 x 2 m, v níž se nacházel zmíněný hrob 36/71. Přistoupilo se k vytyčení další sondy, která byla označená jako sonda VII s rozměry 50 x 1,5 m. Nacházel se zde hrob 37/71. V této části údaje o polohopise sond končí. Dále je uváděn odkryv ornice zemní technikou v jihovýchodní části, kde bylo položeno několik dalších sond. Jejich počet není uveden (Benadik/Rejholec 1974). Z pozdější dokumentace víme, že v těchto sondách byly zjištěny hroby 40/71, 41/71, 42/71 a 43/71. Při porovnání údajů o těchto hrobech s plánem pohřebiště vypracovaným autorem výzkumu je zřejmé, že ony zmiňované sondy nebyly vyměřeny na jihovýchodě, ale jihozápadě od hliníku. Na konci června pokračovaly práce východním směrem v rozmezí 0–5 m a 20–30 m (Benadik/Rejholec 1974).

Ve východním prostoru byl odkryt hrob s kruhovým žlabem 44/71 a hrob 45/71. Výzkum se nyní soustředil na prostor bývalých pařeníšť. Bylo nutné přistoupit k odhumusování a vytyčení sondy IX, která měla rozměry 35 x 2 m (Benadik/Rejholec 1974). O sondách číslo VII a VIII je známo pouze to, že byly prozkoumány po podloží a s největší pravděpodobností se nacházely také v prostoru pařeníšť, obdobně jako sonda VI.

Polohopis sondy X není uveden, ale dá se předpokládat, že zde byl uložen hrob 47/71. Výkopová sonda XI měla rozměry 30 x 2 m a byla prozkoumána po podloží (Benadik/Rejholec 1974). Sonda XII je spojená s nálezem hrobu 48/71. V sondě XIII (délka 35 m) se objevily exploatační jámy na hlínu, vyhloubené do hloubky až 150 cm. Kvůli zachycení okraje pohřebiště byly sondy X, XI a XII rozšířeny o 5 m (Benadik/Rejholec 1974). O následujících několika sondách se dobová dokumentace zmiňuje jenom sporadicky. Většinou jsou uváděny jejich rozměry, avšak polohopis chybí. O sondě XIV chybí veškeré údaje, sonda XV měla rozměry 35 x 2 m, sonda XVI měla rozměry 35 x 2 m, sonda XVII byla vykopána v rozměrech 35 x 2 m (Benadik/Rejholec 1974). Sonda XVIII je v popise zcela vynechána a následující sonda s popisem je až sonda XIX o rozměrech 35 x 2 m, sonda XX s délkou 35 x 2 m a okrajová sonda XXI (s rozměry 35 x 2 m) umístěná na severozápadě vytyčené výzkumné plochy (Benadik/Rejholec 1974). Na odkryvu zkoumané plochy se podílela těžká zemní technika (buldozer). Tímto způsobem byl odkryt prostor budoucích sond a zahrnuty prozkoumané plochy (Benadik/Rejholec 1974).

Třetí výzkumná sezóna trvala od 10. 5. do 15. 9. 1972. Cílem bylo zjistit rozsah pohřebiště jihozápadním směrem a zachytit jeho okraj v jihovýchodním úseku zkoumané plochy. Předpokládalo se také zjištění rozsahu pohřebního areálu na vyvýšenině severním směrem. Bylo prozkoumáno 1975 m². V roce 1972 přichází změna v číslování výzkumných sond. Zatímco do roku 1972 jsou sondy číslovány římskými číslicemi, následující rok jsou při jejich popisu použity arabské i římské číslice. Každý další rok se číslování sondy začínalo od číslice 1 (nebo I) lomeno rok výzkumu.

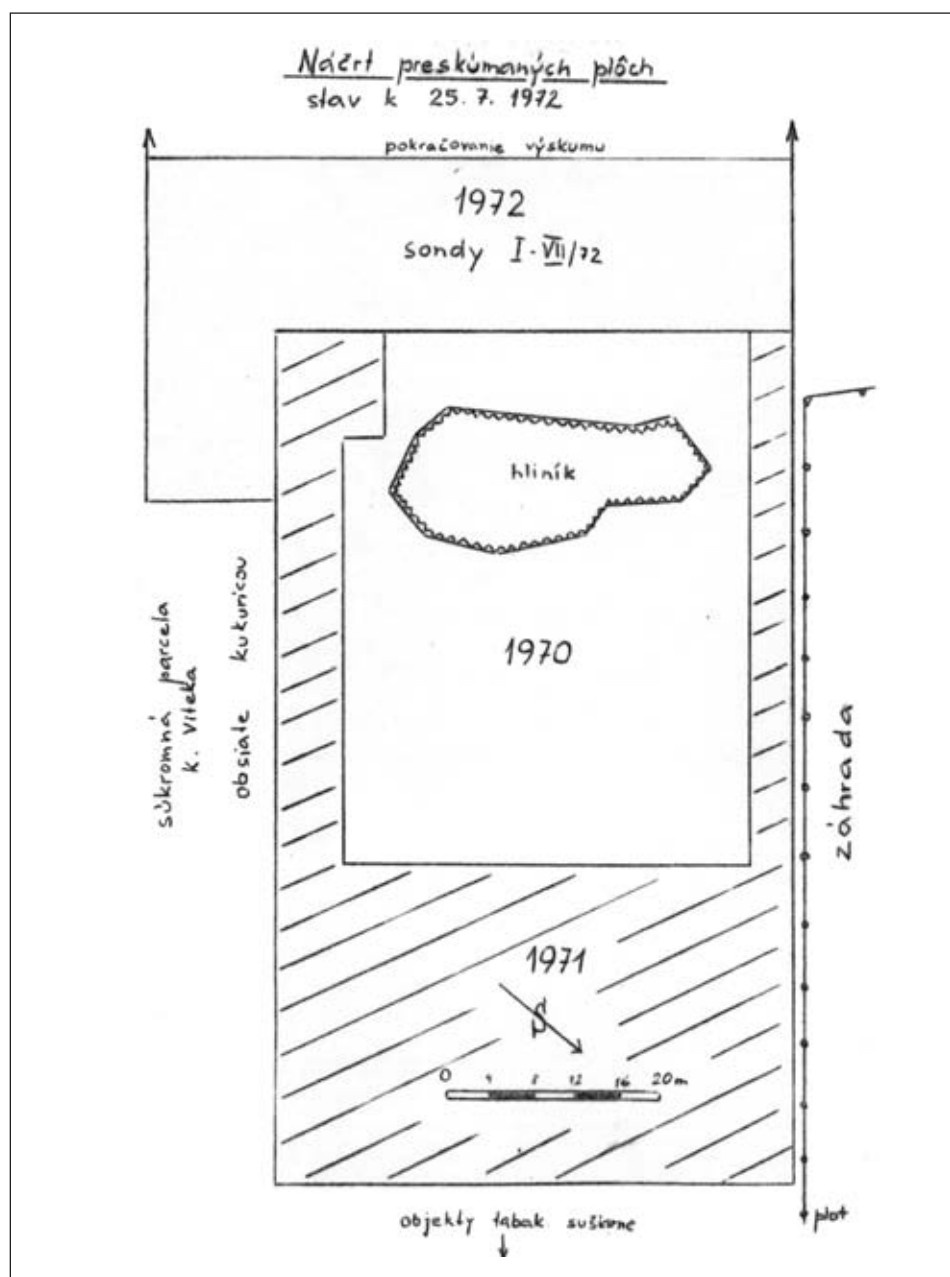
Snaha o zachycení pohřebiště v tomto roce nebyla úspěšná. Ukázala se nutnost prozkoumat soukromou parcelu K. Vítka. V roce 1972 byly prozkoumány hroby 58–80. Technický deník uvádí, že 15. 9. 1972 navštívil plochu výzkumu televizní redaktor P. Hovorka s kameramanem S. Chomou a pořizovali několik reportážních záběrů (Benadik/Rejholec 1975). První vytyčenou sondou v roce 1972 byla sonda I/72 s rozměry 47,5 x 2 m. Do této sondy zasahovaly negativní základy stavby bývalé ledárny (Benadik/Rejholec 1975). Sonda II/72 měla obdobné rozměry (47,5 x 2 m) a její hloubka činila až 3 m. Základy ledárny narušila také další sonda III/72, o jejích rozměrech nemáme informace. Sonda IV/71 měla taktéž rozměry 45 x 2 m, bližší údaje zcela chybí. Ve východní a severozápadní části výzkumu se měla nacházet další sonda. Z technického deníku se dozvídáme, že zde byly umístěny dva výkopy dlouhé 10 m a široké 2 m za účelem zjistit, zda pohřebiště nepokračuje na západ vyvýšeniny (Benadik/Rejholec 1975). Označení těchto sond není jasné, stejně jako popis sondy VI/72 o délce 60 x 2 m (Benadik/Rejholec 1975). Absence údajů vztahujících se k sondě VII/72 opět trochu ztěžuje orientaci. V souvislosti s příkopem okolo hrobu⁸ existuje v nálezové zprávě odkaz, že tento příkop byl sledován také v sondě VIII (obr. 4), která měla rozměry 60 x 2 m (Benadik/Rejholec 1975).

⁸ Podle mapových podkladů se domnívám, že jde o hrob 73/72.

V tomto roce byly otevřeny ještě tři sondy (IX/72 s rozměry 60 x 2 m, X/72 o rozměrech 60 x 2 m a sonda XI o rozměrech 70 x 2 m). Jakékoliv další informace o nich nebo nálezech v nich nalezených však postrádáme (Benadik/Rejholec 1975).

Poslední výzkumná sezóna byla realizovaná od 7. 5. do 14. 9. 1973. Byla prozkoumána plocha o 2145 m². Terénní práce pokračovaly jihozápadním směrem po vrcholu vyvýšeniny a později také po jejím úpatí (Benadik/Janek 1976). E. Rejholce vystřídal D. Janek. Práce byly vedeny sondami dlouhými 75–85 m a širokými 2 m. Stejně, jako v prvním roce výzkumu byla nově odkrytá sonda zahazována zeminou ze sondy předchozí. V tomto roce se autor výzkumné dokumentace zmiňuje o několika odběrech vrstev. Jejich následná analýza není uvedena. Snižování sondy pomocí odběru mechanických vrstev demonstruje sonda I/73 (podle (Benadik/Janek 1976):

- humusová vrstva 0–30 cm;
- druhá vrstva 30–45 cm;
- třetí vrstva 45–70 cm (po podloží).

Obr. 4. Palárikovo I. Dobový plán výzkumu pohřebiště v roce 1972 (Benadik/Rejholec 1975, 30).

V sondě I/73 byl objeven hrob 81/73. Současně byla vytyčena sonda 1/73⁹ (2 x 50 m), která byla později prodloužena na 70 m. Na rozhraní sond I/73 a II/73 byl objeven hrob 86/73.

Sonda II/73 o rozměrech 2 x 50 m byla odkrývána obdobně jako sonda předešlá a měla následující stratigrafii (podle Benadík/Janek 1976, 3):

- humusová vrstva 0–30 cm;
- druhá vrstva 30–45 cm.

Není zcela jasné, zda se pokračovalo až po podloží. Dobová dokumentace uvádí, že se tato sonda musela prodloužovat na 70 m. Právě v tomto prodloužení byl objeven hrob 83/73 a hrob 87/73 (Benadík/Janek 1976, 8, 14). Ostatní sondy byly prozkoumávány podobným systémem, jak ukazuje záznam sondy III/73. Ve druhé vrstvě (30–45 cm) této sondy se měly začít rýsovat obrysy hrobových jam. Tato sonda musela být opět prodloužena na 70 m. V tomto prodloužení byl vyzdvižen hrob 84/73 a 85/73.

Při popise dalších sond již není uveden postup odebrání mechanických vrstev. Sonda IV postrádá údaje. Následující sonda V s rozměry 2 x 70 m, ve které byl objeven objekt 1/73 a 4/73, zachytila objekt první světové války. Autor výzkumné dokumentace zmiňuje zhoršené klimatické podmínky a nadměrné sucho. Také kvůli těmto příčinám musela být sonda VI (o rozměrech 2 x 70 m) vybírána pomocí krumpáče (Benadík/Janek 1976, 25).

Během této výzkumné sezóny byly vytyčeny a vybrány ještě tři sondy (VII, VIII a IX). Informace o práci v této části plochy absentují.

V roce 1973 byl odkryt bohatý dívčí hrob (Benadík 1984) s neobvykle rozměrnou a vydlážděnou hrobovou jamou (200 x 150 cm). Hrob (64/73) mimo jiné vyniká neobvyklými nálezy 14 různobarevných skleněných korálků, mušlí rodu kauri (*Cypraea moneta*, druh předmincovního platidla, Hlinka/Kazimír/Kolníková 1976, 31–35), ale také keltskou stříbrnou mincí typu lyra - triskeles. Hrob byl důležitý mimo jiné tím, že se v jeho blízkosti nacházely další dva bohaté hroby (62/73 a 67/73) dospělých žen (Benadík 1984). Hroby jsou orientovány delší osou ve směru S–J s hlavou uloženou k jihu (Benadík 1984, 97). V roce 1973 byl zhruba 200 m jihozápadně od pohřebiště proveden zjišťovací výzkum ve snaze objevit pozůstatky laténského sídliště. Podařilo se zachytit jen stopy osídlení, ale nebyly zachovány sídlištní objekty (Benadík 1975b, 24).

Přestože byla prozkoumána značná část pohřebního areálu označené jako Palárikovo I, nepodařilo se v důsledku zástavby probádat plochu pod budovou sušárny, severovýchodní část plochy, která byla v minulosti porušena výstavbou pokusné zahradní školky, a ani sousední soukromý pozemek K. Andela (Benadík 1975b, 23).

Nebyly to však jediné výzkumné aktivity v obci. V roce 1972 začaly práce v místě zvaném Kopcová remíza, kde byla objevena mohyla s keltskými hroby. Nutno poznamenat, že tato mohyla byla již dříve zaměřena Š. Janšákem (Paulík/Zachar 1975, 283). V roce 1973 provedl J. Paulík, jako zástupce Archeologického muzea v Bratislavě, výzkum mohyly z doby bronzové (velatická kultura). Narazil tehdy na keltské kostrové hroby a jeden hrob žárový. Mimo ně byl na mohyle zachycen i kultovní objekt, jenž autoři výzkumu hodnotí jako svatyni (Paulík/Zachar 1975). Autoři výzkumu ztotožňovali tuto svatyni s obětními šachtami v Libenicích (Paulík/Zachar 1975, 297–298; Rybová/Soudský 1960). Naopak J. Waldhauser uvádí, že tento objekt na lokalitě Libenice byl jako svatyně interpretován mylně a nelze ho za ni považovat (Waldhauser 2001, 299).

Orientace objevených hrobů z mohyly je stejná (S–J) jako orientace hrobových jam v poloze Palárikovo I, neboť zde však byli pochováni v opačné poloze hlavou k S. Obdobně jako v poloze I i zde se nachází prostorné hrobové jámy opatřené výdřevou (Paulík/Zachar 1975, 302–303).

V současnosti je materiál pohřebiště uložen na několika místech (AÚ SAV v Nitře, Ponitrianské múzeum v Nitře, Archeologické múzeum SNM v Bratislavě, Múzeum mincí a medailí v Kremnici a Múzeum Jána Thaina v Nových Zámčích). Výzkumná dokumentace z pohřebiště je uložena v dokumentačním oddělení AÚ SAV v Nitře.

1.3 Kritika pramenů

Geograficky je rozsah práce vymezen územím jihozápadního Slovenska s analogiemi ve střední Evropě.

Základem práce je souborný katalog nálezového materiálu z pohřebiště v Palárikově, kde bylo zpracováno 95 hrobových celků z polohy Palárikovo I, získaných při výzkumu B. Benadíka v letech 1970–1973

⁹ Z dokumentace není přesně jasné, zda šlo o stejnou sondu jako I/73 nebo to byla sonda jiná.

(Benadik/Rejholec 1972; 1974; 1975; Benadik/Janek 1976), a čtyři hrobové celky z polohy Palárikovo II, zkoumané J. Paulíkem v roce 1972–1973 (Paulík 1974).

V případě pohřebiště Palárikovo I bylo 87 hrobů inhumačních a 7 žárových (Benadik 1975a). Podle výzkumné dokumentace bylo 28 % hrobů sekundárně narušeno. Vykradení bylo uvedeno u 13 % hrobů,¹⁰ porušení těžbou hlíny¹¹ či orbou u 14 % hrobů, a 3 % hrobů byla narušena pracemi spojenými s odstraňováním země.¹² V 10 % hrobů objevených na pohřebišti v Palárikově I nebyl nalezen žádný předmět hrobové výbavy.

Přestože byla prozkoumána značná plocha naleziště Palárikova I, nepodařilo se kvůli zástavbě probádat plochu pod budovou sušárny, severovýchodní část plochy, která byla v minulosti porušena výstavbou pokusné zahradní školky a ani sousední soukromý pozemek (Benadik 1975b, 23).

Osteologický materiál nebylo možné zpětně verifikovat, protože není známo místo jeho uložení.

K rekonstrukci popisu materiálu byla použita stěžejní dobová dokumentace (vyhotovená Emilem Rejholcem). Identifikaci jednotlivých artefaktů ztěžoval špatný stav dochovaných železných předmětů, případně jejich úplná absence. 43 předmětů se nepodařilo zpětně dohledat (ze zkoumaného souboru jde o 9 % materiálu) a 13 předmětů se rozpadlo bez možnosti budoucí konzervace¹³ (necelá 3 % zkoumaných předmětů). Důsledkem koroze některé předměty zcela změnily formu a také z těchto příčin bylo nutné použít kresebnou dokumentaci Emila Rejholce, případně také rentgenové snímky ke zpětné rekonstrukci podoby předmětu či jeho interpretaci. Každý předmět byl pečlivě zakreslen a vyfotografován. Následná konfrontace předmětů v současné podobě se záznamem a popisem vyhotovenými v době výzkumu ukázala několik nedostatků. Zejména šlo o:

- absenci předmětu při popise hrobu – několik předmětů není popisně uvedeno v náleзовých listech, přesto fyzicky figurují pod číslem jednotlivých hrobů (např. železný opasek či nádoba číslo 4 z hrobu 5, mísa z hrobu 63, bronzový prsten z hrobu 84, kosti kura domácího z hrobu 90),
- k hrobu jsou přiřazeny předměty, které nejsou uvedeny v náleзовé zprávě (např. hrob 63 a 67),
- chybný záznam – pod popisem je uveden jiný předmět (např. zvířecí přídatek z hrobu 46a je označen v náleзовé zprávě jako ryba, kdežto zoologický posudek vypracovaný C. Ambrosem uvádí kost skotu (Ambros 1977b).
- chybný popis na keramických předmětech (např. mísa označená číslem hr. 82, př. č. 28/73 z vnitřní strany, kdežto na venkovní straně téže mísy je uvedeno hr. 82/73, př. č. 3/73),
- liší se počet uváděných předmětů – důvodem může být špatný stav dochování (např. u železného kování z hrobu 6 je dochován pouze jeden fragment),
- důvěryhodnost záznamu – u některých údajů bylo nutné prověřit jejich důvěryhodnost, např. u hrobu 46a je uvedeno, že se v případě náleзу husy domácí dochoval také prstenec z průdušnice. Průdušnice je tvořená chrupavkou a na zachování této tkáně by bylo třeba mimořádně vhodných podmínek. I když je známo, že průdušnice může ve vyšším věku zvířete částečně osifikovat, tyto nálezy jsou velmi vzácné a jejich objevení souvisí také s technikou odkryvu.¹⁴

Při popise hrobových jam bylo nutné porovnávat zakreslené plány z terénu s popisy v náleзовých zprávách, které nebyly vždy totožné (v případě hrobu 17 je údaj o tvaru hrobové jámy odlišný od nákresu). U určitého počtu hrobů absentuje kresebná dokumentace půdorysu hrobové jámy s vyobrazením kostry a předmětů (např. hroby 57, 88, 91 a 94). V případě hrobu 1, 2, 3, 10, 13, 25, 41, 42 a 96 chybí celkový snímek, byly vyhotoveny pouze detailní záběry.

Při zpětné rekonstrukci historie výzkumu a číslování identifikovaných hrobových celků jsme narazili na několik otevřených otázek, které vyplynuly z neúplných informací o polohopise či označení jednotlivých sond. Tento problém se následně projevil i při revizi a překreslování celkového plánu pohřebiště.

Největší komplikace s přiřazením přírůstkových čísel nálezum, jejich písemným popisem a fyzickým stavem, nastaly u hrobového celku 81, který je v plánech mylně zaznačen dvakrát (obr. 5). Tento problém se na základě údajů náleзовé zprávy nepodařilo vyřešit. Z tohoto důvodu musel být hrob 81 vyloučen z prostorové statistiky.

V textech náleзовých zpráv bylo uvedeno několik odběrů materiálu na další analýzy (např. z hrobu 84 byla odebrána část textilu, z hrobu 87 byly odebrány hrudky hlíny s kousky zvířecí kůže), jejichž výsledky v dokumentaci chybí.

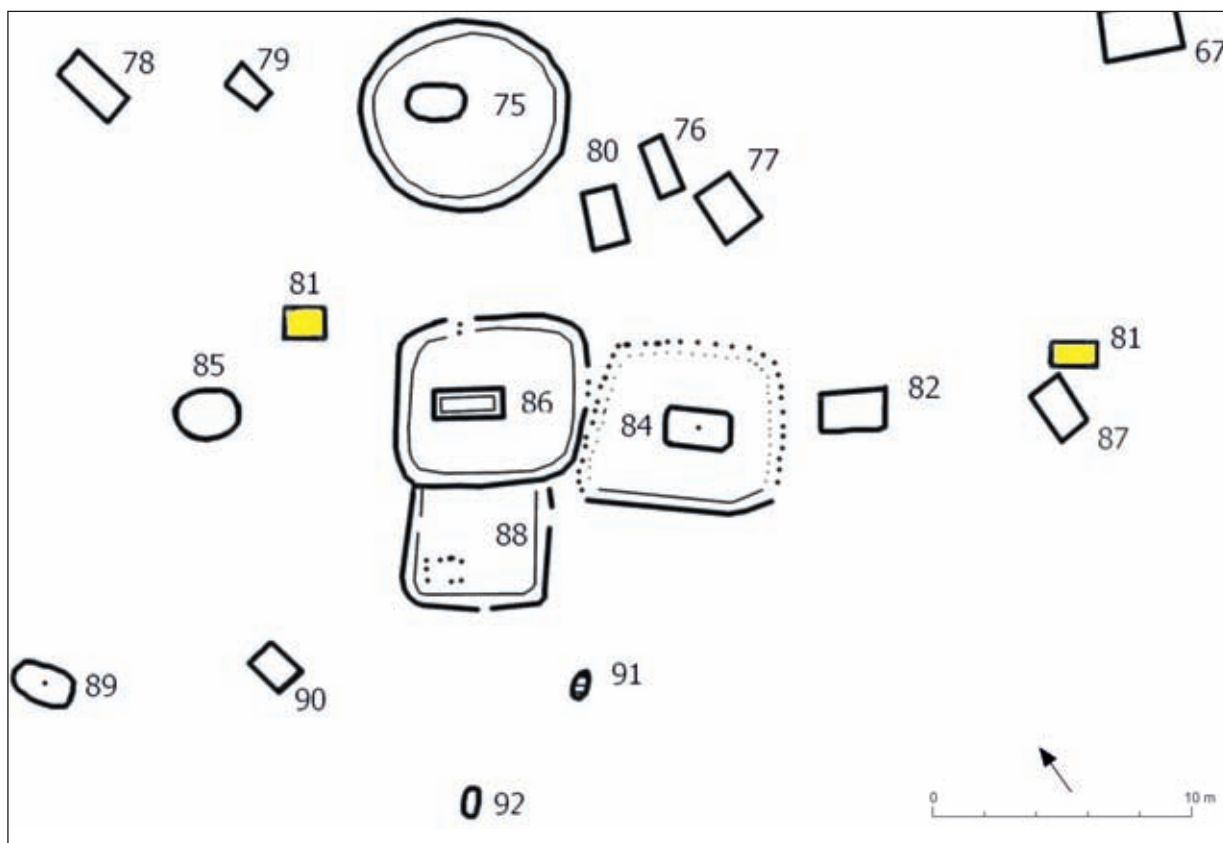
¹⁰ Vykradení u hrobů bylo popsáno u hrobů 5, 22, 27, 29, 31, 40, 46, 47, 48, 59, 67, 82.

¹¹ Porušení těžbou hlíny či orbou bylo uvedeno u hrobů 10, 13, 28, 30, 31, 41, 42, 45, 49, 55, 57, 85, 91.

¹² Popsáno u hrobů 25, 32 a 37.

¹³ Drobné nálezy z pohřebiště Palárikovo I obsahovaly 482 předmětů, uložených pod 358 inventárními čísly.

¹⁴ Za konzultaci problému se zachováním průdušnice děkuji Mgr. Kataríně Šimunkové.

Obr. 5. Palárikovo I. Výsek z celkového plánu pohřebiště (Benadik/Janek 1976) s naznačenými problematickými hroby 81.

Absentuje také záznam o geofyzikální prospekci provedené na ploše pohřebiště. Terénní dokumentace z roku 1973 (Benadik/Janek 1976, 27) obsahuje zprávu o pokračování výzkumu v roce 1974. Zřejmě jde o mylnou informaci, protože k roku 1974 neexistuje žádná terénní dokumentace a výzkum pohřebiště měl být ukončen v roce 1973.

Zvýšená pozornost byla věnována výskytu výdřevy v hrobě. Vydřevení bylo identifikováno u hrobů 8, 35, 38, 44, 62, 64, 67 a 86 na základě popelavě zbarveného pásu zeminy, u kterého autor výzkumu předpokládal přítomnost dřeva.¹⁵ V této souvislosti je třeba konstatovat, že k zachování dřeva v archeologických kontextech je zapotřebí vhodných podmínek a při interpretaci je třeba zvažovat i jiné faktory (vlhkost, vystavení ohni, kyselost půdy atd.; viz Prokeš 2007, 8–12). Je však nutné mít na paměti také odlišné zbarvení půdy (s jemnou práškovou konzistencí) jako výsledek působení dřevokazných hub (např. dřevomorky *Serpula lacrimans*), které způsobují rozklad dřevěných rakví a hrobových konstrukcí (Staššíková-Štukovská 1993, 242–263).

Je zřejmé, že v minulosti docházelo k záměrné selekci artefaktů vyzdvižených z hrobů. Tento jev je nejlépe patrný u antropologického a osteologického materiálu, kde chybí malé části kostí, ale také např. u železných předmětů (chybějící jehly, patky) nebo u neúplných keramických nádob. Je však vždy nutné přihlídnout k chemickým vlastnostem půdy a k podmínkám následného uskladnění těchto předmětů. Kvalitu hrobových celků ovlivnily nejen různé dislokace uložených předmětů a koster (poškození kosterních pozůstatků těžkou technikou, rozdrčení nádob vahou zásypu, pohyb milodarů způsobený postdepozicičními procesy–odhnitím rakve či působením škůdce, ale také druhotné zásahy do hrobu).¹⁶

¹⁵ Z pohřebiště neexistují profilové nákresy z hrobů, ani není uveden detailnější popis půdy či její stratigrafie.

¹⁶ Viz Staššíková-Štukovská 1993; Prokeš 2007.

Obr. 6. Palárikovo I. Dobové fotografie z výzkumu pohřebiště, foto Emil Rejholec (Benadik/Rejholec 1974).

Obr. 7. Palárikovo I. Dobové fotografie z výzkumu pohřebiště, foto Emil Rejholec (Benadik/Rejholec 1974).

1.4 Metodika

Souborný katalog¹⁷ nálezů získaných při výzkumu B. Benadika popisuje každý hrob jednotlivě, a to údaji o roce výzkumu, popisu hrobové jámy, orientaci kostry, údaje o způsobu pohřbívání, antropologické informace a v neposlední řadě se soustřeďuje na předměty hrobového inventáře. U nich sleduje umístění v rámci hrobové jámy, jejich druhové určení (keramika, spony, zbraně, atd.), typologické určení, metrické údaje, stav zachování. Na konci popisu každého hrobu je uvedena literatura a prameny spolu s údaji o realizovaných analýzách (kdo je prováděl, na jakém předmětu, jaká analýza).

Do práce jsou zahrnuty výsledky odborných expertiz dalších vědních oborů, kterým byly nálezy podrobeny, a to:

- antropologická analýza;
- petrografická analýza kamenných brousků;
- posouzení zbytků dřevin binokulární stereoskopickou lupou;
- spektroskopie vybraných bronzových a stříbrných předmětů;
- rentgenové snímky vybraných železných předmětů.

Pro účely sledování rozšíření pohřebišť na území Slovenska bylo nutné sestavit přehlednou databázi v programu MS Access.¹⁸ Na základě těchto získaných informací bylo možné vytvořit mapu (v programu ArcMap) s výskytem laténských pohřebních areálů (mapa 1) na sledovaném území.¹⁹ V databázi jsou obsaženy údaje o lokalitě, okres, poloha naleziště (dá-li se zjistit), autor výzkumu, počet nalezených hrobů, údaje o pohlaví jedince a hrobovém inventáři, způsobu pohřbívání, dataci, nálezové zprávy a odkaz na publikovanou literaturu. Pro území jihozápadního Slovenska je sledován také vztah k sídlišti. K datu dokončení této práce bylo shromážděno v soupisovém katalogu 147 slovenských nalezišť. Je však nepochybné, že jejich počet bude stoupat s ohledem na nové terénní objevy. Tato pohřebiště a jednotlivé hroby byly lokalizovány převážně na katastrální území obce, výjimečně, pokud bylo uvedeno přesněji, na polohu v rámci katastrálního území. Nadmořská výška, sklon svahů, vzdálenost od vodních toků, půdní podloží a pokryv nebyly sledovány, neboť by to přesahovalo vymezený rámec práce.

Pro zpracování předkládané práce bylo nutno znovu zdokumentovat archeologický materiál, tj. vyhotovit a zkompletovat písemnou, kresebnou a fotografickou dokumentaci, což by nebylo možné bez poskytnutí materiálu k jeho dalšímu zpracování. Při analýze byly studovány předměty uložené v depozitáři AÚ SAV v Nitře, Ponitrianského múzea v Nitře, Archeologického múzea SNM v Bratislavě, Múzea mincí a medailí v Kremnici a Múzea Jána Thaina v Nových Zámčích. Hrobové přídavky byly analyzovány s ohledem na jejich primární účel, nikoliv na materiál použitý při jejich výrobě. Jsme si vědomi toho, že se v některých případech (např. nože) mohou kategorie využití prolínat (podle *Jacobi 1974*, kdy jsou nože zařazeny v kapitole pro dřevozpracující nástroje a také v kapitole věnující se kuchyňskému nářadí).

Pro potřeby analýzy byl vytvořen deskriptivní systém pomocí převedení do podoby relační databáze v programu MS Access (obr. 8). Bylo vytvořeno celkem 12 tabulek, které jsou navzájem propojeny relačními vztahy. Hlavním cílem tvorby databáze bylo jednotné a přehledné uspořádání dat sloužících pro následnou syntézu. Pro zpracování nashromážděných dat byla využita metoda faktorové analýzy. Faktorová analýza byla provedena v programu Statistica 12.

Z databáze byly pro další zpracování vyloučeny hroby bez artefaktů. Výsledný soubor, na nějž byla aplikována faktorová analýza, čítá 87 kostrových a žárových hrobů a 91²⁰ pohřbů. U těchto hrobů byl sledován výskyt (či absence) deskriptorů.

Pro zpracování keramických jedinců byla použita metoda sekvenční analýzy, která byla provedena v programu R ve verzi 3.2.3., na samotnou seriaci poté package CAseration.

Na základě sledování podobností znaků, jako je tvar a rozměr hrobových jam, jakož i jejich vnější a vnitřní úprava (výdřeva, žlábek okolo hrobu aj.), byla využita metoda typologie. Nominální znaky, které typologie často využívá, bylo možné aplikovat například na tvaru hrobové jámy (oválná–1, obdélná–0).

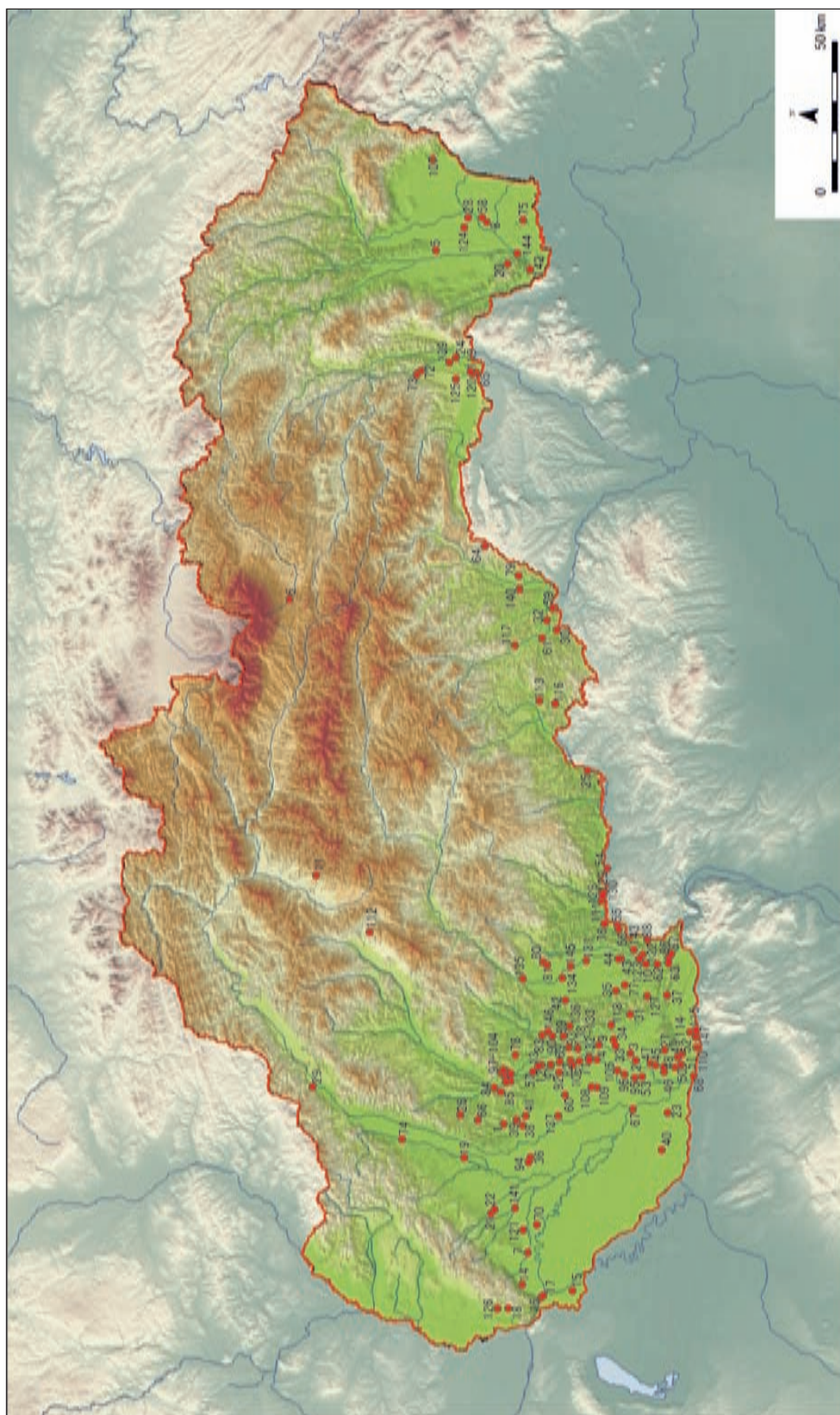
Způsob uložení mrtvého, zejména sledování pozic horních a dolních končetin, vedl k vytvoření jejich typologických kombinací a následnému vyhodnocení. Nebyly opomenuty ani pohřební zvyklosti ve formě dvojhrobů a sekundárních zásahů, ale také možné záměrné porušování těl, jako součást pohřebních rituálů.

¹⁷ Katalog předmětů, seznam tabulek a použitá literatura jsou uvedeny také v části Přílohy – katalog.

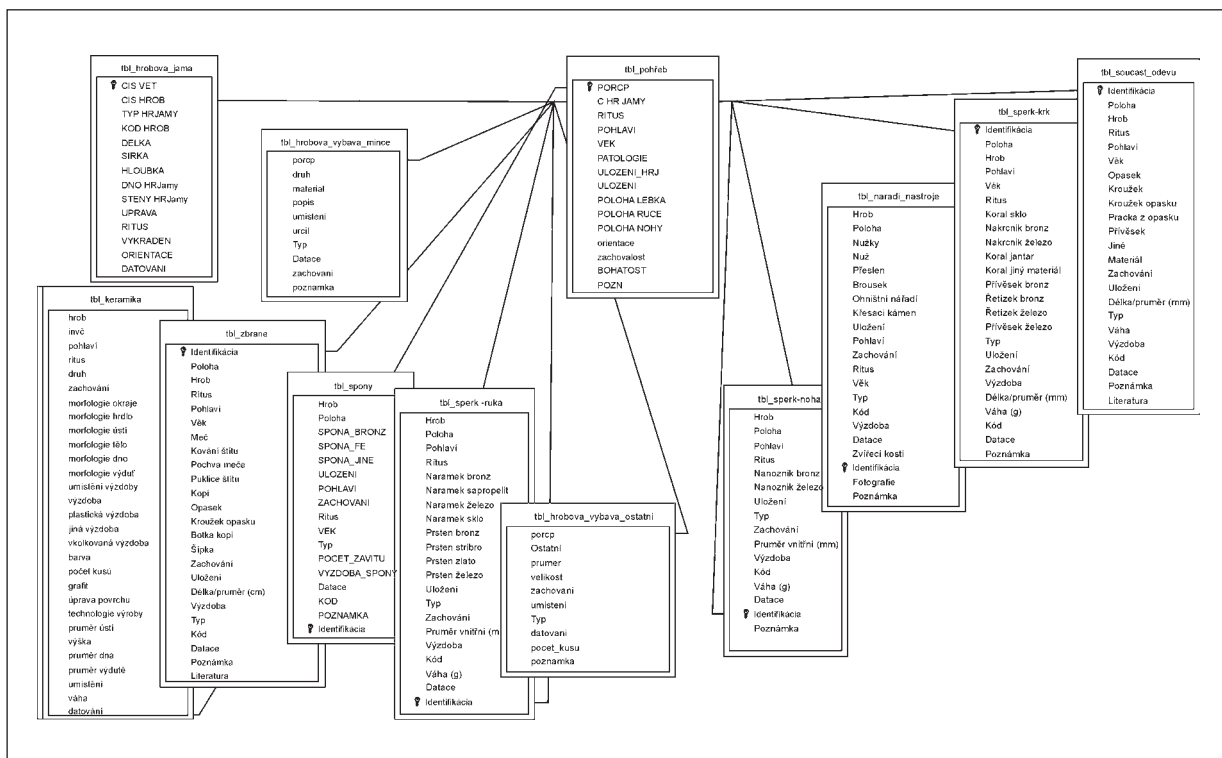
¹⁸ K vyhodnocení souboru analyzovaných předmětů a tvorbě grafů byly použity databázové programy Microsoft Office Access a Excell.

¹⁹ Naposledy byla slovenské pohřebiště publikována D. Repkou, který uvádí 120 lokalit (2014, 23–51).

²⁰ Přiložené milodary obsahovaly také hroby se dvěma pohřbenými jedinci (tj. 46a,b; 62a, b; 69a, b; 74a, b).

Mapa 1. Pohřebiště z doby laténské na území Slovenska.

Obr. 8. Palárikovo I. Vztahy v relační databázi MS Access.

V rámci zpracování práce bylo nezbytné do statistického vyhodnocení zařadit analýzy inventáře hrobů (hrobových jam). Jednotlivé kategorie (viz obsah práce, kapitola 2, 4) byly sledovány v rámci polohy v hrobě, ale také kvantitativně a kvalitativně. Pozornost byla věnována tomu, zda se neobjevují artefakty, které jsou charakteristické pro konkrétní pohlaví a sociální postavení jedince (např. bojovnícké hroby – meč, kopí, štít). Sledování určitých specifických charakteristik pro konkrétní časový stupeň (např. změna konkrétního typu šperku, zbraně v průběhu různých stupňů pohřbívání na pohřebišti, změny pohřebního ritu atd.) vedly k dosaženým interpretovaným výsledkům na konci práce.

2 PRVKY POHŘEBNÍHO RITU

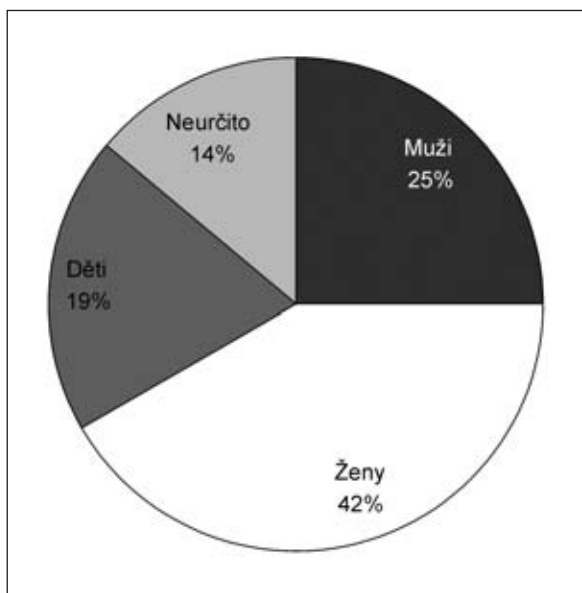
2.1 Stratigrafie

Otázka stratigrafie na pohřebišti Palárikovo nebyla řešena, vzhledem k tomu, že v dobové dokumentaci chybějí potřebné údaje ke zpracování daného problému.

2.2 Orientace hrobů

Údaj o orientaci kostry či hrobové jámy je čerpán z nálezové zprávy. Vzhledem k době výzkumu tento údaj už nelze verifikovat.

Orientace hrobové jámy byla uvedena v případě 69 % zkoumaných hrobů na pohřebišti. Na lokalitě naprosto převládala orientace JZ–SV, a to až u 53 % hrobových jam.

Graf 1. Palárikovo I. Hrobové jámy s orientací JV–SZ v závislosti na pohlaví.

Podle orientace lze hroby rozčlenit na čtyři skupiny:

a) JZ–SV, zastoupeno 7 % hrobových jam, s touto orientací byli pohřbeni jak muži (33 %), tak ženy (33 %), ale také děti (33 %). Nevyskytl se žádný antropologicky neurčitelný jedinec. Zajímavostí může být, že se hroby s touto orientací kumulovaly do JV části pohřebiště, s výjimkou hrobu 37 a 76.;

b) JV–SZ, zastoupeno 53 % hrobových jam, je nejčastěji zastoupenou orientací hrobů na pohřebišti (viz graf 1);

c) SZ–JV, zastoupeno 16 % hrobových jam, ve velké většině byly takto uloženy děti (až v 64 %), výjimečně ženy (18 %) a muži (18 %), hroby s touto orientací netvoří žádný výrazný shluk nebo kumulaci, ale ve větším počtu se vyskytují ve střední části pohřebiště;

d) J–S, zastoupeno 7 % hrobových jam, pohřbeny tak byly pouze ženy (60 %) a děti (40 %), žádný antropologicky neurčitelný jedinec;

e) S–J, zastoupeno 15 % hrobových jam, a to muži (40 %), ženy (50 %) a 10 % antropologicky neurčitelných jedinců;

f) SV–JZ, zastoupena 2 % hrobových jam.

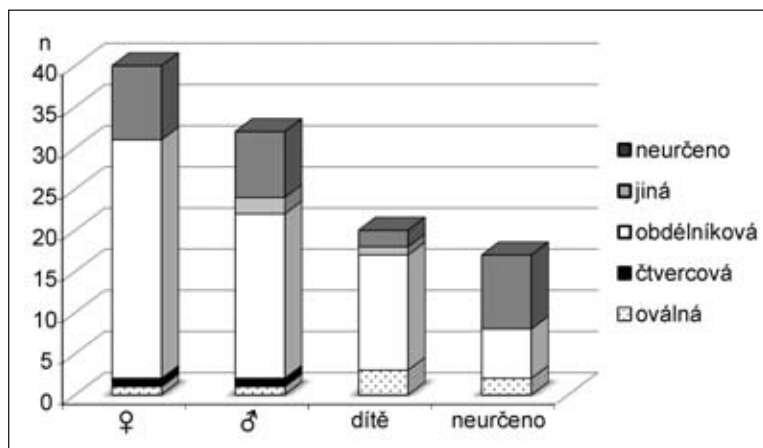
2.3 Tvar a velikost hrobů a jejich výplň

Tvar hrobové jámy byl nejprve analyzován podle dobové písemné dokumentace, vyhotovené E. Rejholcem (graf 2). Po zjištění nepřesností (s ohledem na kresebnou a fotografickou dokumentaci) bylo přistoupeno k přehodnocení tvaru hrobové jámy (graf 3), který byl pomocně rozdělen na 5 kategorií:

1. oválná,
2. čtvercová,
3. obdélníková,
4. jiná,
5. neurčeno.

Jak je patrné na grafu 3, při revizi tvaru hrobové jámy došlo k upřesnění a drobným změnám. Z pohřebiště Palárikovo I bylo možné identifikovat tvar hrobové jámy v 85,3 % případů,²¹ přičemž zcela dominuje obdélníkový tvar hrobové jámy, který byl zaznamenán v 81 %. Tento tvar hrobové jámy byl sledován v několika podvariantách:

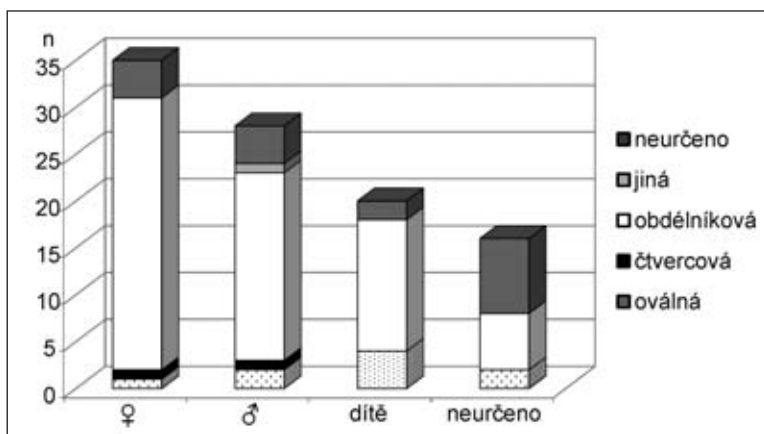
- a) se zaoblenými rohy a kolmými stěnami, např. hrob 51 (tab. XIV: 2), hrob 60 (tab. XVI: 2);

Graf 2. Palárikovo I. Tvar hrobové jámy uvedené v písemné dokumentaci B. Benadikem, E. Rejholcem.

²¹ U některých hrobů není možno ověřit tvar hrobové jámy, protože zcela chybí (88, 91, 94) celkový fotografický obraz hrobu nebo je vyhotoven jen detail hrobu (1, 2, 3, 10, 13, 25, 41, 42, 96).

- b) se zaoblenými rohy a šikmými stěnami, např. hrob 6 (tab. I: 4), hrob 24 (tab. VI: 2), hrob 44 (tab. XI: 3);
- c) bez zaoblených rohů s kolmými stěnami, např. hrob 5 (tab. I: 2, 3), hrob 7 (tab. II: 1), hrob 8 (tab. II: 2), hrob 9 (tab. II: 3), hrob 11 (tab. III: 1);
- d) bez zaoblených rohů s mírně zešikmenými stěnami, např. hrob 19 (tab. V: 1), hrob 22 (tab. V: 4), hrob 26 (tab. VI: 4), hrob 36 (tab. IX: 2);
- e) nepravidelného obdélníkovitého tvaru, např. hrob 29 (tab. VII: 3), hrob 56 (tab. XV: 3).

Graf 3. Palárikovo I. Tvar hrobové jámy korigovaný podle hrobových plánů a fotografií.

Hrobové jámy se zaoblenými rohy se vyskytovaly na nekropoli Palárikovo I ve 32 % případů. Převažuje tvar se zaoblenými rohy a šikmými stěnami (až v 54,5 %), zatímco hrobová jáma se zaoblenými rohy a kolmými stěnami byla zastoupena ve 27,3 % sledovaných hrobů. Hrobové jámy bez zaoblených rohů se vyskytovaly v Palárikově I ve 34,8 %. Vyrovnaný počet hrobů zastupuje skupina s kolmými i šikmými stěnami. Nepravidelný obdélníkový tvar byl uveden pouze u 2,9 % hrobových jam.

Čtvercovou hrobovou jámu mělo vyhloubenou jenom 2,5 % hrobů, skupina pro malý počet nebyla dále analyzována.

Oválná hrobová jáma byla sledována u 11,1 % hrobů a častěji do ní byly uloženy děti než muži či ženy. Její stěny byly buď to rovné, nebo šikmé.²²

Menší variabilitu poskytoval údaj o podobě dna. Tento záznam byl uveden pouze u 45,7 % hrobů z pohřebiště Palárikovo I a protože nejsou k dispozici profily z těchto hrobů, nelze jej ani z kresebné dokumentace odvodit či dodatečně posoudit.

Úprava dna byla pozorovatelná v těchto variantách:

- a) rovné dno;
- b) stupňovitě upravené dno;
- c) nepravidelně vyhloubené dno.

Naprostu převažuje rovné dno, které bylo zaznamenáno až v 86,5 % hrobových jam, kde byl tento údaj uveden. Stupňovitě upravené dno bylo evidováno v 8,1 % hrobů a nepravidelně vyhloubené dno pouze v 5,4 % hrobů z pohřebiště Palárikovo I. Informace o rovném dně se objevuje u všech typů hrobových jam (oválná, čtvercová, obdélníková).

I přes relativně malý počet žárových hrobů můžeme u tohoto odlišného způsobu pohřbívání identifikovat tvar hrobové jámy. Pouze v jednom případě (hrob 91²³) nebylo možné podobu hrobové jámy identifikovat ani na základě popisu či kresebné dobové dokumentace. U hrobů s kremačními pozůstatky se setkáváme pouze se dvěma typy tvarů hrobových jam:

- a) oválné;
- b) obdélníkové.

V žárových hrobech nacházíme jak rovné, tak oblé dno hrobové jámy.

Zajímavým elementem úpravy hrobových jam je bezesporu výdřeva její části nebo celé hrobové jámy. Na pohřebišti Palárikovo I evidujeme 9,5 % případů popelavě zbarveného pásu zeminy, který indikuje přítomnost dřeva.²⁴

Výplň hrobů tvořila v případě žárových tmavohnědá až černá hlína, sporadicky promíchaná uhlíky, výjimečně tvořená hnědošedým zásypem.

²² Pro malý počet uvedených údajů nebyla procentuálně vyhodnocena.

²³ Od hrobu 81 neodpovídají informace uvedené v nálezové zprávě s technickým a odborným deníkem.

²⁴ Problematice je věnována kap. 2.10 Vnitřní úpravy hrobových jam.

Velikost hrobové jámy může být posuzována podle několika aspektů. Námi zvolená metoda porovnávala tvar hrobové jámy s její velikostí a posléze vyhodnocovala průměrnou velikost hrobu pro konkrétní pohlaví jedince (ženy, muži, děti).

Tvar/velikost hrobové jámy:

a) **čtvercová jáma:** tento tvar hrobu měl přes 200 cm délky, přes 200 cm šířky a v průměru 170 hloubkou hrobovou jámu. Pro tento typ nebyla zaznamenána jakákoli dodatečná úprava. Vždy šlo o kostrové hroby.

b) **oválná jáma:** rozměry oválné hrobové jámy se pohybovaly v rozmezí 90–295 cm délky, 55–130 cm a 30–140 cm hloubky. Nebyly zaznamenány další úpravy a do těchto jam byly ukládány jak kostrové, tak také ve 22 % žárové hroby.

c) **nepravidelná:** u tohoto typu hrobové jámy jsme se setkávali s větší variabilitou poměru stěn: délka se pohybovala od 155 cm k 340 cm, šířka 60–200 cm, hloubka činila od 40 cm do 145 cm. Hrobová jáma byla ve 28 % ohraničena kruhovým příkopem a stejně jako v případě čtvercových jam také zde byly uloženy pouze kostrové pohřby.

d) **obdélníková jáma:** nejčastěji používaná forma hrobové jámy byla 110–280 cm dlouhá, 90–255 cm široká a 40–240 cm hluboká. Dodatečná úprava hrobu byla zaznamenána v 17 % hrobů. Šlo o vydřevení, ale také v 5 % o ohraničení příkopem. U tohoto typu dominoval kostrový ritus, žárový způsob pohřbu byl zaznamenán v 5 % zkoumaných hrobů.

Tvar hrobové jámy/pohlaví jedince:

a) **muži:** mužské hroby byly v průměru 210 cm dlouhé, 135 cm široké a 110 cm hluboké. Ve většině případů byli muži uloženi v obdélníkovitých hrobových jámách, 7 % v oválných jámách a ve 3 % ve čtvercové hrobové jámě.

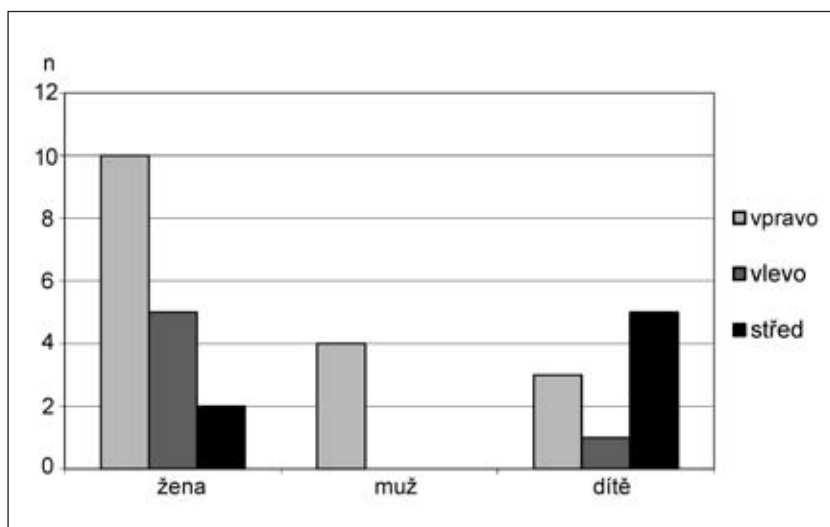
b) **ženy:** ženské hroby byly v průměru 194 cm dlouhé, 122 cm široké a 120 cm hluboké.

c) **děti:** dětské hroby byly v průměru 140 cm dlouhé, 107 cm široké a 97 cm hluboké. Nedospělí jedinci byli ukládáni častěji do oválných nebo obdélníkovitých hrobových jam.

2.4 Poloha kostrových pohřbů v hrobu

Na lokalitě Palárikovo I bylo objeveno 87 kostrových hrobů, tj. 91,5 % z celkového počtu objevených hrobů na lokalitě. Další čtyři kostrové hroby byly odkryty v poloze Kopcová remíza (Palárikovo II). Zatímco informaci o poloze kostry v hrobě máme z polohy Kopcová remíza u všech uvedených hrobů, v případě Palárikova I tento údaj známe pouze u 42,5 % hrobových jam. Důvodů je několik. U vykradených hrobů nebylo z velké většiny možné určit primární polohu kostry v hrobové jámě z důvodu jejího silného porušení. Nejinak je tomu u hrobových jam porušených těžkou technikou či tvarově nezjištěných hrobových jam. V neposlední řadě musíme zohledit půdní podmínky, které se podepsaly zejména na stavu dětských kosterních pozůstatků. Blíže analyzovány byly pouze hroby, které tento údaj obsahovaly.

Podle údajů uvedených v dobové dokumentaci vyhotovené B. Benadikem a E. Rejholcem, ale také s přihlédnutím ke kresebné dokumentaci, bylo možné identifikovat tyto varianty uložení kostry do hrobové jámy (graf 4):

Graf 4. Palárikovo I. Uložení skeletu v hrobové jámě, rozděleno podle pohlaví.

- I. pravá polovina hrobové jámy;
- II. levá polovina hrobové jámy;
- III. střed hrobové jámy.

Od začátku pohřbívání na plochých keltských pohřebištích byl nejčastěji používán inhumační způsob, až u 70 % celkového počtu hrobů (*Haruštiak 2009, 141*). To platí i pro pohřebiště Palárikovo I, kde je žárový pohřební ritus zaznamenán pouze okrajově.

2.5 Žárové hroby

Na pohřebišti Palárikovo I byl převládajícím způsobem pohřbívání inhumační ritus. Kremace byla zaznamenána pouze v 7 případech,²⁵ což činí 7,4 % z celkového počtu objevených hrobových jam.²⁶

Antropologický posudek v 86 % případů neobsahoval informaci o pohlaví či věku jedince. Pouze u hrobu 45 byly lidské kremační pozůstatky identifikovány jako kosti dítěte ve věku infans II. Do hrobu 62 b byl uložen jedinec mužského pohlaví a v hrobě 93 bylo možno určit, že šlo o dospělého jedince (*Jakab 2016, 112*).

Podobně nedostatečné informace máme rovněž u orientace hrobů.

Zbytky kremace byly ukládány několika způsoby, z nich převažuje uložení do nádoby/urny:

- a) uložení okolo nádoby, hrob 93 (tab. XXV: 3);
- b) uložení v urně, hrob 91, hrob 55 (tab. XV: 2), hrob 46 b (tab. XII: 1, 3);
- c) uložení na dno hrobové jámy vedle kostrového pohřbu na hromádce, hrob 62 b (tab. XVI: 4);
- d) rozptýlení v prostoru hrobové jámy, hrob 45 (tab. XI: 4),²⁷ hrob 4 (tab. I: 1).

Údaje o polohopise urny byly uvedeny v jednom případě, kdy byla nádoba uložena ve středu hrobové jámy.

Výbava žárových hrobů je spíše homogenní, což může být částečně způsobeno i malým počtem sledovaných hrobových celků. Z hrobu pochází většinou jeden kus železného šperku/součásti oděvu, sporadicky vyrobené z bronzu (viz hrob 62 b). Ve výbavě se však pravidelně setkáváme s keramickými nádobami, které jsou až na výjimky (hrob 93 s 5 kusy) zastoupeny po jednom kuse. Zbraně nebyly v žárových hrobech na území Palárikova I evidovány.

Nejvíce přiložených milodarů obsahoval hrob 93, který nebyl v původním uložení a s největší pravděpodobností byl druhotně porušen. Tento hrob obsahoval 4 keramické mísy²⁸ (tab. XC: 1, 2), jednu vázu a také 3 druhově odlišné masité přídavky, mezi nimiž dominuje stehenní kost tura domácího (*Bos taurus*) a samice kura domácího (*Gallus gallus dom.*; *Ambros 1985*).

Zajímavé je sledovat poměr přepálených a nepřepálených předmětů hrobové výbavy (viz tabula 1). Jak je patrné z uvedené tabulky (tabula 1), žárové pohřbívání procházelo určitým procesem, který v sobě nezahrnoval pouze zpopelnění těla zemřelého s jeho osobní výbavou (např. šperky), ale také následné uložení předmětů do hrobové jámy. Jak správně poukázal J. *Haruštiak* (2009, 123), tento proces je ve většině případů těžko sledovatelný a odlišitelný. Kromě nedostatečného popisu materiálu je to zapříčiněno hlavně výraznou destruktivní transformací předmětu během působení žáru, důsledkem čehož je zničení (např. roztavení) zejména šperků či součástí oděvu (*Haruštiak 2009, 123*).

Samostatným problémem je záměrné rozlámání či jiné poškození hrobové výbavy před jejím vložením do hrobové jámy. Správně vyhodnotit tento stav nedovolují většinou ani postdepoziciční procesy a pokud je takto vyhodnocen, jde nejpravděpodobněji o nejprísnejší formu žárového ritu (*Haruštiak 2009, 123*). Keramické nádoby ve střepích byly na lokalitě Palárikovo I zaznamenány pouze v hrobě 4, kde byly rozházeny při severním a východním okraji hrobové jámy fragmenty patrně z jedné nádoby. O stavu keramického inventáře z hrobu 93 nevíme skoro nic, protože výzkumná zpráva tento hrob již neobsahuje.²⁹

Poloha hrobové výbavy vůči spáleným pozůstatkům byla zaznamenána v následujících variantách:

- a) předměty byly promíchány se spálenými kostmi (např. hrob 4, 45);
- b) předměty byly uloženy odděleně mimo spálené kosti (např. hrob 46 b, 93).

²⁵ J. *Haruštiak* má ve své práci z roku 2009 uvedeno chybně pouze 5 těchto hrobů (*Haruštiak 2009, 133*).

²⁶ Hroby 1 až 3 nejsou v této části zahrnuty, neboť není přesně známa jejich terénní situace a byly zkoumány dodatečně po objevení. V katalogové části je však hrob 1 uveden jako žárový, jakož se tak s největší pravděpodobností jeví.

²⁷ Tento hrob byl v minulosti porušen orbou a není tudíž vyloučeno, že mohlo jít také o variantu c).

²⁸ Nejsou všechny vyobrazeny v dobové dokumentaci.

²⁹ Výzkumná zpráva (*Benadik/Janek 1976*) končí hrobem 88.

Tabela 1. Palárikovo I. Žárové hroby a jejich výbava.

Hrob	Tab.	Přepálená část	Nepřepálená část	Zvíře
4	I:1	keramika	železné předměty	<i>Sus scrofa dom.</i>
			zvířecí kosti	
45	XI:4	železné předměty	keramika	<i>Sus scrofa dom.</i>
			zvířecí kosti	
46b	XII:1, 3	-	keramika	-
55	XV:2	železné předměty	keramika	-
62b	XVI:4	bronzové nánožníky	železné předměty	-
91	-	-	železné předměty	-
			keramika	
93	XXV:3	-	keramika zvířecí kosti	<i>Sus scrofa dom.</i>
				<i>Gallus gallus dom.</i>
				<i>Bos taurus</i>

Hrobové jámy žárových hrobů jsou menší než v případě inhumačních hrobů. Pohybují se od 90–150 cm na délku a 65–110 cm na šířku, s hloubkou od 30–105 cm.

V období přechodného horizontu LT B2/C1 se žárové hroby odlišují od kostrových svým tvarem i rozměry. Charakteristický je pro ně oválný půdorys (Haruštiak 2009, 133). Oválná hrobová jáma byla pozorována v rámci žárových hrobů v případě pohřbu 4, 45 a 55. Tyto hroby jsou také výrazně menší než kostrové.

Jinak se setkáváme s hrobovou jamou obdélníkovitého tvaru, který se podle J. Haruštiaka začíná výrazněji objevovat ve stupni LT B2 (Haruštiak 2009, 145).

Zajímavé jsou birituální dvojhroby, tedy hroby s více jedinci, z nichž jeden je pochován žárovým způsobem. Tento jev byl na pohřebišti v Palárikově zaznamenán u hrobu 46 a 62. Zatímco do hrobu 46 byl pohřben jedinec mužského pohlaví (Jakab 2016, 108, 112), hrob 62 obsahoval ženu a pravděpodobně muže (Jakab 2016, 112). Kremační zbytky z hrobu 46 nebyly antropologicky určeny. Podle J. Haruštiaka byly oba pohřby v dvojhrobě 46 podle svého inventáře současné, kdežto dvojhrob 62 (tab. XVI: 4) obsahuje dva chronologicky odlišné pohřby. Oba palárikovské dvojhroby, datuje autor článku, do stupně LT C1³⁰ (Haruštiak 2009, 134, 150). Situace, kdy se objevil kostrový a žárový hrob v rámci jednoho hrobu, není ojedinělá. Podobný případ evidujeme na pohřebišti v Brně-Maloměřicích (Čižmářová 2005, 89), v Brně-Heršpicích (Čižmářová 2011, 80–81; Meduna 1970), ve Vícemilicích (Čižmářová 2013, 183–184), v Hustopečích (Čižmářová 2019, 158), v Bajči-Vlkanově (Benadik 1960, 404), ale také například na pohřebišti v Magyarszerdahely (Horváth 1987, obr. 30).

Nárůst žarového pohřbívání na území Slovenska pozorujeme v horizontu LT B1/B2 (Haruštiak 2009, 145).

2.6 Hrobové jámy bez přítomnosti lidských kosterních pozůstatků

Hrobové jámy bez přítomnosti lidských kosterních pozůstatků byly evidovány na lokalitě Palárikovo I pouze v jednom případě (hrob 39). V poloze Palárikovo II-Kopcová remíza nebyly zaznamenány.

Diskutabilní je hrob 63 (tab. XVII: 1), který také neobsahoval žádné lidské kosterní pozůstatky, ale autor výzkumu uvádí, že se nedochovaly (Benadik/Rejholec 1975).

Hrob 39 (tab. X: 1) měl nezjištěnou hrobovou jámu. Jednalo se o poměrně chudě vybavený hrob (torzo spony spojené konstrukce a fragment v ruce vyrobené keramiky, zřejmě pohárku – tab. LII: C1 a je otázkou, zda tento hrob nebyl sekundárně porušen např. orbou či zemními pracemi).

O hrobech bez lidských kosterních pozůstatků psal již J. Waldhauser (1999, 38), který uvádí, že hrob 28 v Radovesicích byl podroben fosfátové analýze na zjištění zbytků zetlelých organických látek, dřeva, kostí apod. s negativním výsledkem. Radovesice nebyly jediným pohřebištem, kde se tyto prázdné hroby

³⁰ Viz kapitola 6, kdy byl hrob 46 předatovaný do LT B2/C1–C1a.

(kenotafy) objevily, dalším příkladem mohou být hrobové jámy z Jenišova Újezdu či z Moravy z Brna-Maloměřic (Čižmářová 2005, 57), Hustopečí (Čižmářová 2019, 145, 146, 147, 149, 150) a Nechvalína (Čižmářová 2017, 115, 116) J. Waldhauser zároveň uvádí, že prázdné hrobové jámy jsou stále velmi vzácné (Waldhauser 1978; 1999, 38), což se potvrdilo i v případě Palárikova.

2.7 Hroby s více jedinci

Ukládání vícero jedinců do jedné hrobové jámy můžeme pozorovat od samého počátku pohřbívání na plochých keltských pohřebištích (Benadik 1963, 341).

Na lokalitě Palárikovo I tvoří 4,2 % ze všech objevených hrobů a vždy se jedná o pohřby dvou jedinců, které se objevují ve dvou typech:

- a) kostrový a žárový pohřeb³¹;
- b) kostrový a kostrový pohřeb.

S kosterními pozůstatky dvou jedinců se setkáváme v Palárikově I v hrobech 69 (tab. XVIII: 3) a 74 (tab. XX: 1). Zatímco v hrobě 69 byli pohřbeni muž (adultus II) a dítě (infans II; Jakab 2016), do hrobu 74 byly uloženy tělesné pozůstatky starší ženy (senilis) a muže ve věku maturus I (Jakab 2016). V obou případech jde o rozměrné hrobové jámy s délkou přes 200 cm, šířkou 140–200 cm a hloubkou přes 170 cm. Tvar hrobové jámy byl pokaždé jiný. Hrob 69 má typický obdélníkovitý tvar s kolmými stěnami, ale hrob 74 byl uložen do čtvercové hrobové jámy se zaoblenými rohy a kolmými stěnami. Kostra A byla uložena v severovýchodní části hrobu, kdežto kostra B v jihozápadní části hrobové jámy.

V obou dvojhrobech byli jedinci uloženi v natažené poloze na zádech a orientací JV–SZ.

V hrobě 69 byla situace složitější. Dobová dokumentace uvádí (Benadik/Rejholec 1972), že starší kostra byla porušena úpravou dna pro kostru mladší, a tudíž můžeme usuzovat, že jedinci neleželi vedle sebe (jako v případě hrobu 74), ale byly umístěny nad sebou. Podle chronologicky citlivých předmětů patřil hrob 69a, ale také hrob 69 b do horizontu LT B2/C1.

Problematickou chronologického zařazení těchto dvojhrobů řešil v minulosti už B. Benadik (1963), kdy dva hroby uložené vedle sebe jsou podle něj chronologicky současné, ale u hrobů nad sebou je toto sporné (Benadik 1963, 150). Problematickou dvojhrobů se pro území Moravy zabýval také J. Meduna, který tyto hroby uložené v pozici nad sebou a oddělené od sebe vrstvou hlíny interpretoval jako doklad společenské závislosti jedince s chudou výbavou z horního pohřbu na osobě z pohřbu dolního, většinou bojovníka, s tím, že oba byli pohřbeni současně (Meduna 1960, 57).

Pohřeb dvou jedinců byl objeven také v poloze Kopcová remíza (Palárikovo II), kde se v hrobě 1 našly kromě kostí 35–45-leté ženy také kosti nedonošeného nebo novorozeného dítěte (Paulík/Zachar 1975, 283–327). Hroby žen s dětmi nepatří mezi ty nejběžnější. Tento případ byl zaznamenán například na lokalitě Letky-Praha (hrob 13), kde byla také uložena žena s dítětem (Waldhauser 1999, 179) či z moravské Kuřimi (Čižmářová 2011, 116–117), kde má dítě samostatnou, byť těsně přiléhající hrobovou jámu. Ze slovenského prostředí bychom mohli jmenovat např. pohřeb ženy s novorozencem z lokality Dubník (hrob 21; Bujna 1989) či ženy se sedmi-osmiměsíčním dítětem z Nitry-Mlynárce (Bujna 2019, 65).

Hroby s více jedinci na pohřebišti nejsou výjimečné. Na moravské nekropoli Křenovice byly objeveny dvojhroby s těly uloženy vždy nad sebou. Zajímavé je, že spodní pohřeb byl ve velké většině bojovnícký (Čižmářová 2009, 27).

2.8 Povrchové označení hrobů

Povrchové označení hrobů je problémem, kterému se již dříve věnovala řada badatelů (např. Filip 1956; Waldhauser 1987). Je známo několik případů, kdy není zcela jasné, zda porušené hroby byly náhodně narušeny při výkopu nového hrobu, nebo se zde setkáváme s praktikami, mezi které lze řadit např. otvírání hrobů. K lokalitám tohoto typu patří např. moravská nekropole Křenovice, kde dvojhroby 10–11 a 16–17 byly otvírány z jiných důvodů (Čižmářová 2009, 27).

J. Bujna v souvislosti s pohřebištem v Dubníku konstatoval, že na tomto pohřebišti, stejně jako na ostatních laténských lokalitách z území jihozápadního Slovenska, nebyl zjištěn případ překrývání hrobů.

³¹ Viz kapitola 2.5 Žárové hroby.

To může indikovat označení hrobů na povrchu, které muselo trvat po celou dobu pohřbívání na pohřebišti (Bujna 1991a, 16).

Zda byli na stejném pohřebišti pohřbíváni členové jedné rodiny, není doposud známo. Přestože se této problematice věnovala řada studií (např. počítačová simulace pohřebiště Münsingen, Jud 1998), jednoznačnou odpověď nemáme. Podle J. Waldhausera byli mrtví na jednom pohřebišti ukládáni ve vzdálenosti 3–7 m od sebe (Waldhauser 1999, 179).

Na pohřebišti Palárikovo nebylo evidováno překrývání hrobů. Pouze v případě dvojhrobu 69 byl první pohřeb porušen úpravou dna pro následný pohřeb jiného jedince. Orientace i tvar obou hrobových jam byly odlišné a shodovaly se pouze v jižní části.

2.9 Vnější úprava hrobových jam

Pouze 6 % hrobových celků na pohřebišti bylo ohraničeno žlabem.³² V minulosti se funkcí těchto příkopů zabýval J. Bujna, který je spojuje s malým mohylovým násypem, který byl pravděpodobně opatřen označením, jež se zachovalo po celou dobu pohřbívání (Bujna 1991b, 16).

Hroby ohraničené čtvercovým či kruhovým žlabem známe z rakouského prostředí, např. pohřebiště Pottenbrunn (Ramsl 2002, 118–120) či Mannersdorf (Ramsl 2011), ale také v oblasti Slovenska (lokalita Dubník, Bujna 1989; Trnovec nad Váhom, Benadik/Vlček/Ambros 1957, 15). Na pohřebišti Palárikovo evidujeme dva typy vnější hrobové úpravy:

- a) kruhový žlab (v 50 % případů);
- b) čtvercový žlab (v 50 % hrobových celků).

Kruhové příkopy mají průměr 7–8 m, šířku od 30 cm do 100 cm a hloubku 15–20 cm. Dno těchto žlabů je oblé.

Čtvercové žlaby vymezují prostor o rozměrech 8 x 7 m. Další údaje o šířce či hloubce absentují. Dva z těchto ohraničených hrobů obsahovaly vnitřní úpravu hrobové jámy formou vyžděvení (hrob 44 a 86).

V hrobech s kruhovým žlabem byli na pohřebišti Palárikovo pohřbeni muži a jedno dítě. Obdobně je tomu také v případě čtvercových příkopů, kdy byly skelety z těchto hrobových celků identifikovány jako mužské.³³ Ve dvou případech hrobů s vnější úpravou byli pochováni muži s kompletní bojovníckou výstrojí (hrob 44, 84), v hrobě 46 byl zjištěn z výstroje pouze meč.

Ohrazené hroby vytváří na pohřebišti dvě výrazné skupiny. První je orientovaná do západní části pohřebiště, kde se pohromadě nacházejí hroby se čtvercovým ohrazením (hrob 84, 86, 88) a jeden dětský hrob se čtvercovým ohrazením (hrob 75). Zatímco hroby s čtvercovým příkopem na sebe těsně navazují a v případě příkopu hrobu 88 tvoří jeho čtvrtou stranu příkop hrobu 86, hrobový celek 75 je od nich vzdálen téměř 5 m.

V jihovýchodní části pohřebiště ve vzdálenosti necelých 10 m od sebe se rozprostírají hroby 44 a 46 s kruhovým žlabem.

2.10 Vnitřní úprava hrobových jam

Na nekropoli Palárikovo I evidujeme 9,5 % hrobů s dodatečnou vnitřní úpravou, kterou můžeme rozdělit následovně:

- a) obložení delších stěn hrobové jámy: hrob 35 (tab. IX: 1), hrob 38 (tab. IX: 4);
- b) výdřevu celého půdorysu hrobové jámy bez dna: hrob 8 (tab. II: 2), hrob 19 (tab. V: 1), hrob 44 (tab. XI: 2, 3), hrob 64 (tab. XVII: 2), hrob 67³⁴ (tab. XVIII: 1), hrob 86 (tab. XXIV: 1, 2);
- c) výdřeva celého půdorysu hrobové jámy včetně dna: hrob 62 (tab. XVI: 4).

Obložení delších stran hrobové jámy dosahovalo výšky 5–15 cm. V těchto zmíněných hrobech byli uloženi jedinci ženského pohlaví ve věku maturus.

Výdřeva půdorysu dosahovala výšky 15–50 cm, kdy byla šířka dřeva indentifikována na základě popelavě zbarvených vrstev širokých 3–6 cm. Tyto popelavé pásy vykreslovaly obdélník, do kterého byl uložený samotný pohřeb. Můžeme uvažovat o tom, že i v případě těchto hrobů mohlo být dno hrobové

³² Hroby 44, 46, 75, 84, 86 a 88.

³³ V případě hrobu 88 není pohlaví jedince určeno.

³⁴ Hrob 67 navíc obsahoval stopy po dělicí příčce, která rozdělovala prostor hrobu (Benadik/Rejholec 1975).

jámy dále upraveno, jak je možné spatřit v případě hrobu 5 v poloze Kopcová remíza (Palárikovo II), kde bylo 1–1,5-leté dítě s vydrženou hrobovou jamou (bez dna) uloženo na organickou podložku, zřejmě kůži (Paulík/Zachar 1975, 283–327).

Nejzajímavější kategorií se jeví výdřeva okolo celého půdorysu včetně dna. Tento případ byl zaznamenán pouze jednou na pohřebišti Palárikovo I a jednou v místě Palárikovo II (hrob 2), kde byla situace interpretována jako etážovitá vydržená hrobka pokrytá deskami (Paulík/Zachar 1975, 283–327). V hrobě 62, na nekropoli Palárikovo I, vydržení vymezovalo prostor 190 x 100 cm a zasahovalo do výšky 20–25 cm. Byla zde uložena žena ve věku senilis.

Pohřebiště Dubník poskytlo 9 hrobů s dřevěnou konstrukcí. Výška hrobové komory se pohybovala od 33–40 cm (Bujna 1991b, 16), což je o něco méně než v případě Palárikova. Pouze dva hroby, které měly také vnější hrobovou úpravu v podobě žlabu, byly opatřeny vnitřní dřevěnou konstrukcí (hrob 44, 86). V obou případech se jedná o mužské hroby, hrob 44 pak obsahoval bojovníckou výbavu. Obdobný bohatý hrob bojovníka byl objeven také v Dubníku (hrob 19, Bujna 1991b, 16).

Výdřeva hrobové jámy zřejmě souvisela s výškou nejvyšší nádoby, jak na tuto skutečnost upozornil J. Bujna na základě sledování vícero keltských pohřebišť (Bujna 1999, 299–301).

Podobné úpravy hrobových jam můžeme pozorovat na dalších soudobých pohřebištích jihozápadního Slovenska (např. Malé Kosihy, hrob 437, hrob 448; Bujna 1995, 83–87).

2.11 Způsob uložení mrtvého

V případě pohřebišť Radovesice I či Stránce uvažuje autor výzkumu o uložení skeletů ze stupně LT B1b do dřevěných rakví nebo vydlabaných stromů. Rakev z keltského pohřebiště známe např. z lokality Tišice (Mělnicko), kde byla objevena borovicová rakev složená z několika dílů (hrob 11; Turek 1997, 237–249). Zároveň udává, že jsou takto pohřbeni vždy jenom společensky výše postavení jedinci (Waldhauser 1999, 168). Na pohřebišti Palárikovo nebyla přítomnost rakve v hrobové jámě evidována.

K otázce uložení zemřelých se již dříve vyslovil také například P. Budinský (1974, 377), který interpretoval stopy po textilu v prostoru hrobu (zejména v blízkosti spon) jako pohřební rubáš.

Otisky textilií³⁵ přitom byly pozorovány pouze na 18 předmětech hrobové výbavy z lokality Palárikovo I. Důkaz o ukládání určitých předmětů zavinutých do textilií či textilních váčků nám poskytl hrob 38, kde se našla železná spona obalená v tkanině plátňové vazby (Štolcová 2010). Spona byla objevena pod lebku. Obdobná situace byla prokázána v případě hrobu 62 b, kde tkanina plátňové vazby (Štolcová 2010) obalovala zbytky tyčinkovitého náramku, fragment železného opasku a neidentifikovatelné torzo železného předmětu.

Výjimečný nález poskytl hrob 5 v poloze Kopcová remíza (Palárikovo II). Tělo velmi malého dítěte (1–1,5 roku) leželo na zetlelých zbytcích organické hmoty, pravděpodobně kůže. Dítě bylo uloženo v natažené poloze na zádech. Dítěti byl do hrobu krom jiného přidán bronzový kroužek, šipka s tulejkou a křesadlo. Tyto předměty se podle autora výzkumu nacházely v jakémsi textilním či koženém váčku (Paulík/Zachar 1975, 283–327). Tento hrob je zajímavý hned z několika pohledů. Obsahuje kosti malého dítěte, které se obvykle na pohřebištích doby laténské nenachází, ale také neobvyklou skladbu hrobových nálezů. Křesadlo se spolu se šípkami v hrobě objevilo např. v Praze 8-Libni v hrobě bojovníka (Mašek/Stloukal 1972, 209–212).

Na pohřebišti Palárikovo I registujeme dvě varianty uložení těl mrtvého:

- a) v poloze nznak (až 97 % hrobů);
- b) kostra uložena na pravém boku (3 % hrobů).

Naprostá většina skeletů byla uložena v natažené poloze na zádech s horními končetinami rovně uloženými podél těla, což koresponduje s dalšími souvěkými pohřebišti v okolí. Zvláštností jsou dva pohřby na pravém boku. Dětský hrob 75 (tab. XIX: 2) patří mezi bohatěji vybavené hroby na pohřebišti. Druhým jedincem uloženým na pravém boku byl zřejmě muž adultivního věku (Jakab 2016, 114) s naprůměrným pohřebním inventářem, ale také vydrženou čtvercovou hrobovou jamou, která byla ještě obehnána čtvercovým příkopem. Kostry z obou těchto hrobů byly orientovány ve směru JV–SZ. Zatímco dítě z hrobu 75 bylo uloženo v natažené poloze na pravý bok, muž z hrobu 86 (tab. XXIV: 1, 2) měl pokrčené obě horní i dolní končetiny. Analogii k poloze na boku se silně pokrčenými končetinami

³⁵ S ohledem na špatný stav železných dochovaných předmětů z pohřebiště Palárikovo.

nacházíme na lokalitě Makotřasy (Čižmář 1978, 117–144), ale také ve Vlíněvsi, hrob 305 (Limburský et al. 2015, 212), v Brankovicích, hrob 813 (Čižmářová 2012, 111), či Rakvicích (Čižmář/Peška 1994).

Ačkoliv se můžeme domnívat, že pohřební ritus keltské společnosti je značně uniformní, existuje zde hned několik anomálií uložení horních a dolních končetin.

Horní končetiny byly evidovány na pohřebišti Palárikovo v následujících polohách (graf 5):

- 1) rovnoběžně s osou těla (48 %);
- 2) uloženy na pánevní kost (17 %);
- 2a) pravá ruka v klíně;
- 2b) levá ruka v klíně;
- 2c) obě ruce v klíně;
- 3) uloženy pod pánevní kost (7 %);
- 3a) pravá ruka pod pávní;
- 3b) levá ruka pod pávní;
- 4) vyhnuté/oddálené od těla (19 %);
- 5) přiloženy na oblast hrudi (4 %).

Horní končetiny objevující se v oblasti pánve byly evidovány celkem ve 24 %. Častěji byla přes pánevní kost uložena levá ruka, než pravá a jenom sporadicky se objevuje uložení obou těchto končetin do této oblasti. Obdobně je tomu také v případě uložení horních končetin pod pánevní kost. Zde se také setkáme častěji s levou rukou, než s tou pravou. Neevidujeme nález obou horních končetin pod pánevní kostí.

V hrobech 73 (tab. XIX: 3) a 76 (tab. XIX: 4) byly pohřbeny dospělé ženy (Jakab 2016, 114). Obě tyto ženy mají společnou pozici paží, ohnutou v lokti a přiloženou na hrudník. Zatímco ruka ženy z hrobu 73 směřovala k místu s bronzovou sponou, horní končetina ženy z hrobu 76 se pohybovala v místech pod žebry.

Vyhnutí paží v případě mužských bojovnických hrobů zapříčinilo přiložení meče, kdy se meč vsouval mezi tělo zemřelého a jeho paži, viz hrob 6 (tab. I: 4), hrob 44 (tab. XI: 2, 3).

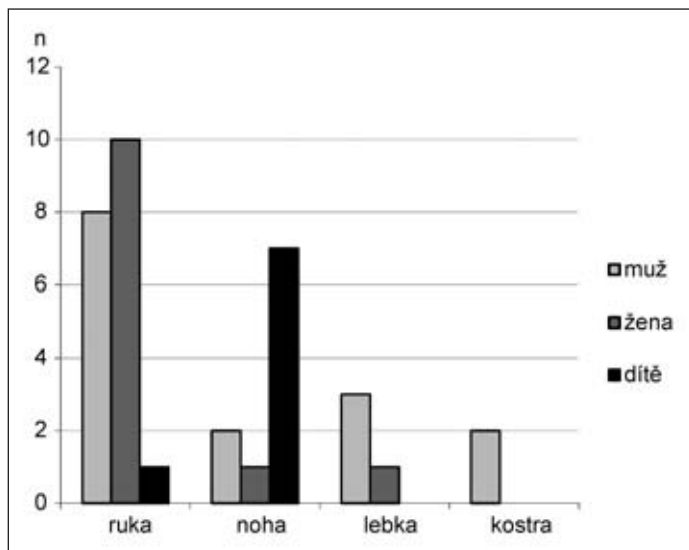
V případě uložení dolních končetin nenacházíme takovou variabilitu, jako u horních končetin. Až 79 % hrobů s tímto údajem má dolní končetiny uloženy rovnoběžně s osou hrobu. Jenom výjimečně byly evidovány dolní končetiny ohnuté v kolenou, překřížené v kotnících nebo vyhnuté mimo osu. Častěji se s nestandardním uložením setkáme v případě pravé dolní končetiny. Žena z hrobu 38 (tab. IX: 4) ležela v natažené poloze na zádech. Její hrob byl vydřevěný s bohatou hrobovou výbavou. Jedinec měl obě dolní končetiny pokrčené v kolenou a odsunuté od sebe. Tato poloha by mohla indikovat pohřeb do dutého prostoru,³⁶ jak naznačil L. Prokeš (2007, 18, 19).

Pohřeb do prostoru vykazují ještě další hroby: 11 (tab. III: 1), 47 (tab. XIII: 1) a hrob 56 (tab. XV: 3). Můžeme v nich pozorovat dislokaci jedné z lopatek a pánevních kostí nahoře nad kostrou trupu. Pod hlavou tak mohla být pravděpodobně podložka z organického materiálu. Po jejím uhnití a ztrátě měkkých tkání dochází k propadu lebky a kostí trupu do vzniklého dutého prostoru (Prokeš 2007, 19).

Nejmenší různorodost lze pozorovat u polohy lebky. I přes tuto skutečnost evidujeme dvě základní uložení:

- a) na týl/zadní část lebky (68 %);
- b) na lícni kost (32 %).

U polohy lebky musíme postupovat opatrně (jako i v případě dalších částí těla), zejména kvůli procesům souvisejícím s tlením těla. Lebka, otočená na pravou lícni kost, se na pohřebišti Palárikovo, objevila častěji, než lebka otočená na levou stranu.

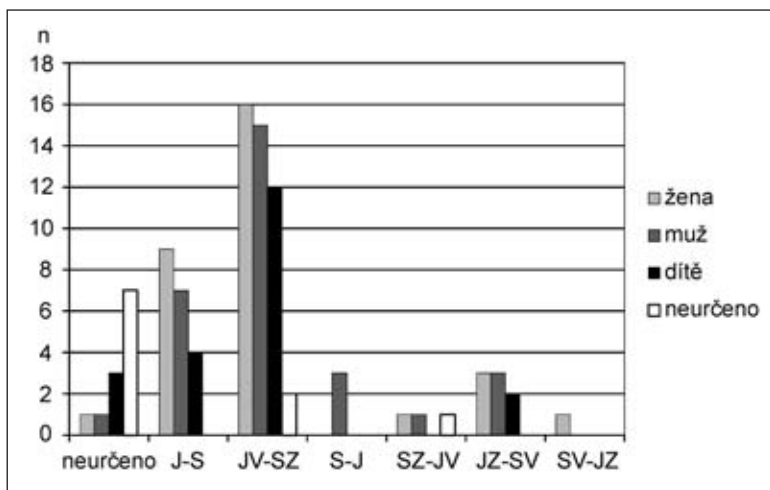
Graf 5. Palárikovo I. Atypické uložení končetin v závislosti na pohlaví.

³⁶ Dutý prostor zde může být chápán jako textilní obal, rakev, pohřební komora (Prokeš 2007, 18).

2.12 Orientace skeletů

Zatímco pro území Čech je typická orientace S–J s hlavou k severu (Waldhauser 1999), na území Slovenska se častěji setkáváme s opačnou orientací, kdy hlava směřuje k jihu. J. Bujna tento zvyk připisuje předloze ve starších komorových hrobech z období bylanské a částečně horákovské kultury. Analogický způsob uložení těla, ale také hrobových milodarů, jsou doložené např. na časně laténském pohřebišti v Bučanech (Bujna/Romsauer 1983; Bujna 1991, 17).

Pro pohřebiště Palárikovo chyběl údaj o orientaci skeletu v hrobové jámě u 14 % prozkoumaných hrobů. Jak je patrné z grafu 6, naprosto převažuje orientace JV–SZ, kterou má až 52 % hrobů, kde byla orientace uvedena.

Graf 6. Palárikovo I. Orientace skeletů.

Druhou nejčastější orientací bylo uložení J–S, kdy takto bylo pochováno 23 % jedinců.

V téměř ojedinělé poloze S–J byli na lokalitě uloženi pouze tři muži, a to v hrobě 18 (tab. IV: 4), 28 (tab. VII: 2) a 85 (tab. XXI: 2).

Naprosto výjimečný je hrob 87 (tab. XXIII: 4), kde byla žena uložena ve směru SV–JZ. Žádný jiný hrob na nekropoli neměl tuto orientaci těla. Hrobových jam³⁷ s touto orientací bylo také poskrovnu.

Naprostá většina koster byla orientována ve směru JV–SZ s hlavou směřující k J až JV. Ležely v poloze nznak s horními končetinami podél těla.

2.13 Záměrné porušování těl zemřelých

Otázka záměrného porušování těl je mezi badateli dlouho diskutovaným problémem. Je zde důležité rozlišovat záseky (zářezy) na kostech způsobené bojovými zraněními a od známek snahy o oddělení jednotlivých částí těla od sebe nebo odstranění měkkých tkání na takové části těla (Černý 1995, 301–313).

Násilné porušování těl zemřelých můžeme sledovat už od pravěku, kdy se většinou tato činnost zaměřuje na horní polovinu trupu, výjimečně také celé tělo (Hanuliak 2007, 308–316).

Na mužské kostře z hrobu 46 byly patrné záseky v důsledku porušení hrobu. Z pravé kosti vřetení byla odštípnuta část kosti a na pravé ulně se nacházely záseky související s porušením hrobu (Jakab 2016, 108).

2.14 Sekundární zásahy do hrobu

Primární pohřeb je definován jako pohřbení těla v relativně krátkém období po smrti, kdy ještě nedošlo k dekompozici těla, do místa definitivního uložení. Anatomická celistvost těla je zachována (Duday/Guillon 2006, 117–157). Nedostatek či chybějící anatomické připojení ještě nemusí nutně naznačovat sekundární zásah. Je nutné vzít v úvahu polohu, v níž byl mrtvý pohřben, hrobovou jámu a její vnitřní úpravu (např. dřevěná podložka), důsledky sesunutí těla apod. (Černý 1995, 301–313).

Na pohřebišti Palárikovo bylo sekundárně narušených 26 % pohřbů. Druhotné zásahy do hrobu mohou mít hned několik příčin, ať již to jsou rituální důvody, pohřbení dalšího jedince či jejich vyloupení (Lorencová et al. 1987, 139). Na základě výzkumů v Dubníku, kde bylo porušeno 23 z 30 odborně prozkoumaných hrobů, vyslovil J. Bujna názor, že na této lokalitě byly porušovány hroby z rituálních důvodů. Pověšl si, že byla záměrně porušována pouze určitá část těla a rituál musel být prováděnými dalšími

³⁷ Orientaci SV–JZ měly hrobové jámy 87 a 90.

praktikami, jako například obětním ohněm anebo uložením dalších nádob (resp. rozbití jejich částí) do prostoru hrobové jámy. Poškození celé kostry se dělo jenom výjimečně, když bylo nutné vytvořit prostor pro další pohřeb (*Bujna 1991, 17*).

U sekundárně narušených hrobů bývá přítomna tzv. vykrádací šachta, která je v zásypu hrobu nápadná jiným (v případě Palárikova tmavším) zbarvením (*Čížmář et al. 1985, 295*). Na pohřebišti Palárikovo I byla vykrádací šachta v hrobě identifikována u 4 hrobových celků.

Kromě stop po vykradení identifikujeme na pohřebišti Palárikovo další stopy po sekundárním zásahu do hrobu, a to:

- a) těžbou hlíny, orbou, zemními pracemi (13 %);
- b) manipulace se skeletem (2 %).

Při činnosti spojené se zemědělskými aktivitami a zemědělskou technikou byly nejčastěji narušeny samotné skelety,³⁸ ale také předměty pohřebního inventáře. Jedinci z těchto hrobů se nenacházejí v primární poloze, jejich kosti jsou značně poškozené nebo absentují. Často je porušena hrobová jáma, nebo není její obrys vůbec zachytitelný.

Nejasná interpretace se týká hrobů 47 (tab. XIII: 1) a 67 (tab. XVIII: 1) z Palárikova I a hrobu 1 (*Paulík/Zachar 1975, 289, obr. 10*) z Palárikova II. Dobová dokumentace uvádí, že se s kostmi manipulovalo, bližší údaje však chybí. V hrobě 47 byla uložena žena (*Jakab 2016, 108*), jejíž skelet byl dobře zachovalý. V hrobě 67 taktéž s kostmi ženy byla zjištěna sekundární poloha nejen pohřbené, ale i předmětů hrobového inventáře. J. Bujna v souvislosti s tímto hrobem vyslovuje názor, že jde o dvojité pohřeb (*Bujna 2014, 455*), kdy se osobám vysokého společenského statutu nebo mimořádných zásluh prokazovala pocta formou výjimečných pohřebních rituálů (*Unger 2009, 31–48*).

Některé hrobové celky byly zatíženy tzv. formální transformací, která zahrnuje poškození, deformaci, rozpad a zánik kostní tkáně. Tato transformace může být způsobena chemickým složením půdy, mechanickými činiteli (např. posun půdních vrstev) či biologickým agensem (působení mikroorganismů, hmyzu, obratlovců, rostlin; *Průchová/Chroustovský 1995, 77–100*). Biologická formální transformace byla identifikována v případě hrobu 87, kde byla lebka silně narušena hraboši. Kostra zůstala v anatomické poloze.

3 VÝSLEDKY ANTROPOLOGICKÝCH ANALÝZ

Popsat vzhled lidí keltské společnosti není lehký úkol, ačkoliv jsou k dispozici mnohá dobová vyobrazení. V Kapitolském muzeu v Římě je uložena plastika tzv. umírajícího Gala, jejíž repliku můžeme obdivovat v Národním muzeu v Praze. Také mnohé dobové 3D rekonstrukce, většinou bohatých keltských hrobů,³⁹ nám mohou napovědět, jak lidé v této době vypadali.

Starověcí Římané popisují Kelty jako plavovlasé a modrooké jedince nevelkého vzrůstu s jemnou pletí (*Waldhauser 1999, 135*).

J. *Jakab (2016)*, který provedl antropologickou analýzu birituálního pohřebiště v Palárikově, byl v roce 1971 vyslán na tuto laténskou nekropoli. Při začišťování jednoho z hrobů, kde byla uložena kostra bojovníka v poloze na zádech, si povšiml, že bojovník měl na zátylku lebky zachovaný pruh vlnitých vlasů zlaté barvy v délce 5–6 cm. Na tento nález upozornil a E. Rejholec ho zaevidoval, avšak v současné době se tento ojedinělý doklad mezi zachovalými nálezy z pohřebiště Palárikovo I nepodařilo dohledat.⁴⁰

³⁸ Jde o hroby 25, 28, 30, 32, 37, 41, 42, 45, 49, 55, 57, 85, 91.

³⁹ Např. kněžka z Vix (<https://www.flickr.com/photos/cvalette/7917214032/>).

⁴⁰ V dobové dokumentaci není o této skutečnosti zmínka a ani se nevzpomíná při evidenci zaevidovaných sáčků. Autorka práce zkontrolovala evidenci skladu AÚ SAV v Nitře, kde se tento nález neobjevil.

3.1 Pohlaví a věk

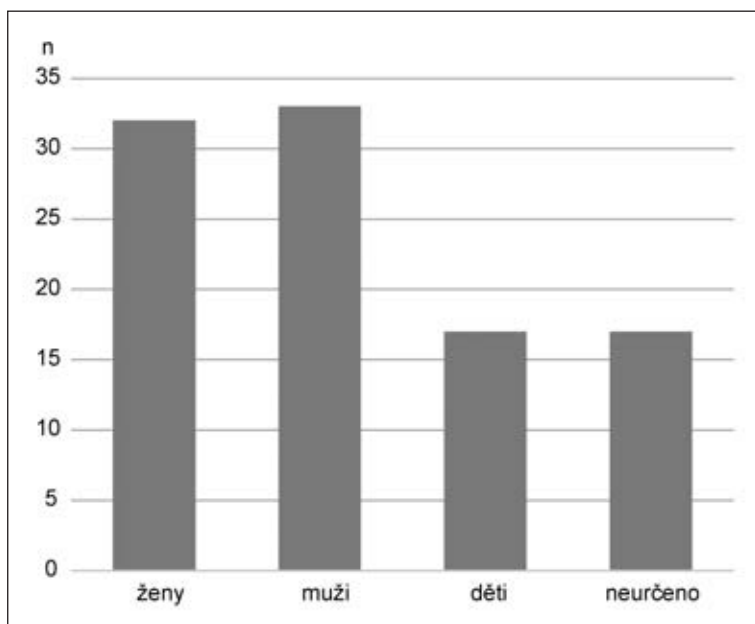
Na birituálním pohřebišti Palárikovo I se podařilo určit pohlaví jedince (viz graf 7) u 31 mužů (tj. 34 %) a 33 žen (37 %). U 29 % analyzovaných jedinců nebylo určeno pohlaví vůbec. V případě žárových hrobů bylo pohlaví určeno u dvou hrobových celků 45 a 62 b, kdy se jednalo o hrob dítěte a muže (podle Jakab 2016).

Lidé pochovaní na tomto pohřebišti umírali nejčastěji ve věkové kategorii matusus I, až 21 %, poté v dětském věku infans II, až 15 %, a adultus II s 12 %. Naopak nejméně jsou zastoupeny kategorie adultus II/ matusus I s 1 % a kategorie adultus, adultus/matusus, matusus/senilis II, matusus/senilis se 2 % z analyzovaných jedinců (Jakab 2016, tab. 1).

Ženy se dožívaly na pohřebišti v Palárikově I nejčastěji věku ve skupinách adultus II, matusus I, muži matusus I (podle Jakab 2016).

Absence velmi malých dětí (infans I) není na pohřebištech doby laténské nic neobvyklého. Zarážející je však až 22 % zastoupení dětských hrobů v kategorii infans II a infans III. Na pohřebištech z území Čech se setkáváme s daleko menšími hodnotami. Např. na nekropoli v Makotřasech tvořily dětské hroby 19 %, v Radovesicích I 16 %, Radovesice II 17 %, Praha-Jinonice 19 % (Waldhauser 1999, 137).

Podobná situace se vyskytuje také na moravských pohřebištech z tohoto období. Na pohřebišti v Křenovicích nebyla identifikována ani jedna dětská kostra (Čižmářová 2009, 35), naopak v Holubicích jsou uvedeny tři hroby nedospělých jedinců (Čižmářová 2009, 20). V Brně-Maloměřicích, také chybí nejmenší děti (infans I, II) a zastoupení kategorie infans III je zde sporadické (Trubačová 2005, 27). Podobná situace je také na dalších moravských pohřebištech, Blučina, Hoštice, Hustopeče, Lovčičky, Marefy, Mistřín, Nechvalín aj. (Čižmářová 2013; 2017; 2019; Trubačová/Fojtová 2006).

Graf 7. Palárikovo I. Procentuální zastoupení pohlaví.

3.2 Tělesná stavba a výška

Tělesná stavba mohla být určena na základě 84 kosterních pozůstatků (31 mužů, 30 žen a 20 dětí). Muži měli nejčastěji střední až robustní stavbu postavy. Gracilní až střední stavba měla u mužů spíše symbolické zastoupení. Ženy byly nejčastěji střední stavby, výjimečně také gracilní stavby. Ani jednou se nevyskytla žena v kategorii robustní stavby. Děti měly slabě vyvinutý svalový reliéf. Muži měli nejčastěji středně mohutný a mohutný svalový reliéf. Slabě vytvořený svalový reliéf nebyl u mužů zastoupen (podle Jakab 2016).

U žen byl svalový reliéf nejčastěji vyvinut slabě, nebo s tendencí ke středně mohutnému. Výjimkou byla žena z hrobu 29 se středně mohutným, až mohutným svalovým reliéfem (Jakab 2016, 104).

Zjištěné výsledky odpovídají pohřbeným jedincům z území Čech, ale také Moravy, kde byli muži většinou robustní stavby, ženy spíše gracilní. Zjištění, že obě pohlaví měla dobře vyvinutý svalový reliéf (stejně jako osoby pohřbené na pohřebišti v Palárikově I), evokuje, že lidé v této době byli více fyzicky zdatní a měli dostatek pohybu (Waldhauser 1999, 136; Trubačová 2005, 33).

Srovnání tělesné stavby poskytla z území Slovenska analýza 84 hrobů z pohřebiště v Mani. Muži z této lokality byli spíše středně robustní postavy, ženy spíše drobné postavy (Dacík 1983, 161–162).

Zástupcové obou pohlaví byli relativně nízké postavy. J. Jakab interpretoval rozdíly zjištěné v proporcích tváře a na dolních končetinách odlišným původem (Jakab 2016, 134).

Výška ženské postavy se pohybovala od 142–165 cm, nejčastěji s hodnotou okolo 155 cm (podle *Jakab 2016*). Muži byli o něco vyšší. Jejich výška se pohybovala od 160–177 cm. Nejčastěji byla výška okolo 165 cm (podle *Jakab 2016*).

Zjištěné údaje korespondují se záznamy *J. Waldhausera (1999, 136)*, který uvádí, že muži měřili nejčastěji okolo 170 cm, ženy 145–160 cm. Na pohřebišti v Praze-Ruzyni byli muži vysocí od 160–180 cm, ženy od 140–153 cm. Na moravském pohřebišti Brno-Maloměřice byly zaznamenány vyšší hodnoty. Muži byli vysocí od 154 cm do 182 cm s průměrnou výškou 171 cm. Ženy 150–165 cm, s průměrnou výškou 157 cm (*Trubačová 2005, 33*). Což mírně převyšuje indexy zjištěné na pohřebišti Palárikovo I. Sama autorka však uvádí, že získané hodnoty z Brna-Maloměřic jsou vyšší, než je patrné na soudobých lokalitách (*Trubačová 2005, 34*).

V minulosti proběhla studie na porovnání délky lebek z moravské lokality Brno-Maloměřice a slovenskými latéskými pohřebišti. Zatímco na Slovensku převládala u těchto lidí střední lebka, jedinci na pohřebišti v Maloměřicích měli lebky spíše dlouhé. Výrazná odlišnost moravského pohřebiště od slovenských nekropolí byla patrná na nosním otvoru. Ženské lebky ze slovenských pohřebišť měly tento otvor užší, než ženské lebky v Brně-Maloměřicích (*Stloukal 1962; Benadik/Vlček/Ambros 1957*). Dnes se zastává názor, že lidé v době latéské byly heterogenní (např. *Trubačová 2005, 34; Drda/Rybová 1998, 108*), což potvrzují také výsledky antropologické analýzy z pohřebiště Palárikovo I (*Jakab 2016*).

3.3 Nemoci a patologické změny

Na pohřebišti Palárikovo I, bylo nalezeno několik hrobů s paleopatologickými změnami na kostech zemřelých,⁴¹ které byly rozčleněny na základě kategorizace patologických změn podle *L. Horákové, E. Strouhala a L. Vargové (2004)*:

1) Kostní projevy anémií:

a) **cribra orbitalia** – těmito termíny se označují změny struktury kosti na stropu očníce u člověka. Jejich výskyt je spojován s příčinami různého druhu, např. důsledkem poruchy výživy, ale také hladověním. Etiologie onemocnění není dodnes plně vyřešena. Mezi nemoci způsobující cibra orbitalia řadíme anémii (deficit železa v potravě), hypovitaminózu (vitamínu C), malabsorpční syndrom vznikající v důsledku poruchy trávení, samotné poruchy trávení – hladovění, lepra, trachom, tj. infekce zasahující oko (*Besedová 2008, 10–25; Stloukal 1999, 431; Horáková/Strouhal/Vargová 2004, 145–146*).

Tento jev byl zaznamenán v hrobech 40, 60, 68, 69a, 83. *V. Besedová (2008, 44)* se domnívá, že výskyt cribry orbitalia, která jsou spojována s vysokou nemocností jedince, je doménou lidí s nižším společenským statutem. Tuto informaci na pohřebišti v Palárikově nelze potvrdit, neboť cibra orbitalia byla zjištěna u tří hrobů patřících⁴² k bohaté vrstvě obyvatelstva⁴³ a u jednoho dítěte náležející do skupiny,⁴⁴ jejíž charakteristika odpovídá výrobní síle společnosti. Pouze v jednom hrobě s výskytem cibra orbitalia nebyl nalezen žádný doprovodný materiál (hrob 68), šlo tedy o chudý hrob.

Ve třech případech se jednalo o hroby žen (hrob 40, 60, 83) po jednom je zastoupen hrob muže (hrob 69a) i dítěte (hrob 60; *Jakab 2016, 107–116*).

2) Degenerativně-produktivní onemocnění:

a) artróza kyčelních kloubů – **coxarthrosis** – většinou spojena s věkem. Tato choroba, která je velmi rozšířeným artrotickým onemocněním v době latéské (*Stránská/Velemínská 1999, 149*), byla zjištěna u ženy z hrobu 13, pohřbené ve věku více než 40 let (*Jakab 2016, 102*).

b) **deformační spondylóza** – dochází ke vzniku kostěných výrůstků nad nebo pod okrajem těla obratle, připisují se funkční zátěži páteře (*Vokurka/Hugo a kol. 2015*). Tyto změny byly pozorovány na kosterních pozůstatcích z hrobů 6, 10, 12, 14, 18, 29, 32, 46a, 49, 52, 56, 74a, 76 a 85 (*Jakab 2016, 100–117*). I v případě této patologické změny je interpretace problematická. Fyzická zátěž, která by odpovídala

⁴¹ Za konzultaci, vysvětlení pojmů i jejich projevů děkuji Mgr. Lucii Hlavenkové z 1. Lékařské fakulty Ústavu dějin lékařství Univerzity Karlovy v Praze.

⁴² Viz více v kapitole 4. Předměty pohřebního inventáře a způsob jejich deponování.

⁴³ Hroby se zbraní (1 ks) nebo u mužů beze zbraně s obsahem součásti oděvu a minimálně 1 předmětu denní potřeby, nebo součástí oděvu a šperku z drahých kovů (zlato, stříbro). Ženy bez opasků s bohatou výbavou a dětské hroby s bohatým inventářem (součásti oděvu, předměty denní potřeby).

⁴⁴ V případě mužských hrobů absentují zbraně, u mužů i žen obsahuje ojediněle součásti oděvu (těžko rozeznat mezi ženskou a mužskou výbavou), u dětí se setkáváme s předměty ze železa a keramikou.

nižší společenské vrstvě, se neprokázala ani u jednoho hrobu v kategorii⁴⁵ „chudý a bez výbavy“. Opět je překvapující, že tyto změny páteře postihly skelety elit a bohaté společenské vrstvy, a to až v 64 % z analyzovaného celku s touto deformací. Pouze ve 29 % se jednalo o hroby, které lze označit za hroby výrobní síly (hrob 14, 18, 52, 56). Deformační spondylóza bývá ovlivněna několika faktory jako například věk, pohlaví, stupeň onemocnění nebo v jaké části páteře se onemocnění vyskytlo.

Tato patologická změna byla zaznamenána na kosterních pozůstatcích 12 mužů a 2 žen (Jakab 2016, 100–117). Lidé doby laténské měli zřejmě často zatíženou páteř a dolní končetiny, což můžeme dávat do souvislosti s častou a namáhavou chůzí, ale také nošením těžkých břemen nebo prací na poli. Někteří antropologové tento fakt staví do souvislosti s chudší, těžce pracující a více strádající částí společnosti (Stránská/Velemínská 1999, 144). Jak jsme uvedli výše, na pohřebišti Palárikovo I se tato hypotéza nepotvrdila. Jedinci se spondylózou pocházeli v 64 % z vyšší společenské vrstvy. P. Stránská a J. Velemínská zdůvodňují výskyt spondylóz u lidí bohaté společenské vrstvy vlivy klimatu, genetiky a vyšším funkčním zatížením v boji (Stránská/Velemínská 1999, 144). I zde můžeme souhlasit jenom částečně, neboť v hrobech vybavených zbraněmi byla zjištěna pouze ve dvou případech (6, 46a).

c) **entezopatická hyperostóza** – jde o osifikaci některých vazů a šlach, kterou způsobuje fyzická zátěž či pravidelný stres v různých částech těla (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Tento jev byl na pohřebišti Palárikovo I zaznamenán u hrobů 6, 29, 37, 42 (Jakab 2016, 100–117) a byl by očekáván u hrobů lidí z nižší společenské vrstvy nebo u lidí patřící k výrobní síle. V případě hrobů 6 a 29 se však jedná o elitu společnosti, neboť bychom jejich hrobovou výbavu mohli zařadit do 1. skupiny, tj. hroby bojovníků a bohaté ženské hroby s opasky, bohaté dětské hroby s opasky.⁴⁶ Pouze v případě hrobu 42, kde byla pohřbena žena (Jakab 2016), lze mluvit o chudém hrobě, protože nebyla zjištěna žádná hrobová výbava.

d) **Schmorlovy uzly** – degenerativní změna meziobratlových plotének, vzniká u osob s fyzickou zátěží (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Na pohřebišti Palárikovo I byla tato změna identifikována v hrobech 32, 46a, 49, 56, 69a (Jakab 2016, 100–117). Jde o méně časté onemocnění a paralelu k němu najdeme např. na pohřebišti v Praze-Jinonicích (Stránská/Velemínská 1999, 150).

3) Traumat a nezařazené pourazové změny:

a) **stopy po zlomeninách** (hrob 18, 20, 37, 84) byly zjištěny na lebce i postkraniálním skeletu. Muž z hrobu 18 prodělal zlomeninu pravé kosti holenní a lýtkové, žena z hrobu 20 prodělala zlomeninu levé stehenní kosti (Jakab 2016, 100–117), muž z hrobu 37 měl zhojenou zlomeninu pravé klíční kosti a muž z hrobu 84 měl vyléčenou zlomeninu levé vřetenní kosti, ale také zlomeninu druhého krčního obratle (Jakab 2016, 100–117).

Nálezy zhojených zlomenin nebo ran nejsou v prostředí laténských pohřebišť příliš časté. Evidujeme je např. na lokalitě Bečov, ale také v Makotřasech či Radovesicích II (Stránská/Velemínská 1999, 144).

Pourazové imprese na mozkové části lebky – pourazové vpáčené fraktury lebky (Vokurka/Hugo a kol. 2015) byly pozorovány u hrobů 37, 38, 42, 52 a 82 (Jakab 2016, 100–117). Znetvoření obličejové části nastalo zřejmě u mužů z hrobů 12 a 37, ale také ženy z hrobu 50.

b) **zranění způsobené zbraněmi nebo jinými předměty** – stopy po smrtelných poraněních byly evidovány na mozkovných lebkách mužských hrobů 12, 33, 52, 70 a jednoho ženského hrobu 66 (Jakab 2016, 100–117). Fakt, že se ani jedno z těchto poranění neobjevuje v bojovníckém hrobě, může naznačovat skutečnost, že tyto jedince můžeme s jistotou dávkou opatrnosti označit za oběti násilných činů. Všechny oběti se stopami po smrtelných poraněních, patřily do věkové skupiny 35–55 let, až na výjimku z hrobu 70, kde byl pohřben muž mezi 20–25 lety (Jakab 2016, 113). Z velké většiny jde o příslušníky výrobní síly. Pouze v případě hrobu 12 by mohlo jít o muže z bohaté společenské vrstvy. Tento muž měl artrotické změny na plochách větších kloubů, které vznikají jednak genetickou predispozicí, ale také zvýšenou námahou, a několik zhojených ran.

c) **ankylóza** – srůst dvou článků prstů (Vokurka/Hugo a kol. 2015), která byla identifikována u 30–35leté ženy z hrobu 73 jako následek úrazu (Jakab 2016, 114). Žena z tohoto hrobu patřila zřejmě ke společenské elitě, vzhledem vzhledem k jejímu hrobovému inventáři.

d) **pourazové hyperostózy** – zbytnění kostní tkáně (Vokurka/Hugo a kol. 2015) bylo zaznamenáno v hrobech 13, 37, 56, zařazujeme sem levou stehenní kost ženy z hrobu 13 (Jakab 2016, 102), muže z hrobu 37 a 56 (Jakab 2016, 106, 110).

⁴⁵ Hroby s většinou pouze 1 ks keramické nádoby a neporušené hroby bez výbavy.

⁴⁶ Viz. více kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza.

4) Vrozené vady:

a) rozštěpy páteře, tzv. *spina bifida* – jde o vrozený rozštěp páteře, kdy se nedokonale uzavřou páteřní/obratlové oblouky. K této poruše může dojít už okolo 29. dne těhotenství. Její vznik způsobuje nedostatek kyseliny listové (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Tato anomálie byla zaznamenána v hrobech 12, 22, 76, 80 (Jakab 2016, 100–117). Jde o postižení, které může vést ke komplikacím s rozdílnou závažností. Symptomem může být částečné až totální ochrnutí, ztráta citu, poruchy vývoje kostí a tkání a až u 1/5 se následně vyvíjí hydrocefalus, což je stav, kdy se v centrální nervové soustavě objevuje zvýšené množství mozkomíšního moku. Hlava dítěte se tak extrémně zvětšuje.⁴⁷ I přes závažnost onemocnění se jedinci s touto genetickou vadou dožili průměrného věku. Dva zemřeli mezi 35. a 55. rokem (hrob 12 a 76), žena z hrobu 80 ve věku 18–20 let a dítě, které mělo touto vadou postižený první krční obratel, zemřelo mezi 9. a 10. rokem života (Jakab 2016, 115).

Částečný rozštěp páteře (*canalis sacralis apertus*) byl zaznamenán na pohřebišti v Makotřasech (Stránská/Velemínská 1999, 140). Spina bifida byla identifikována na pohřebišti v Radovesicích u jednoho jedince. Toto onemocnění je pro společnost doby laténské vzácné (Stránská/Velemínská 1999, 140).

b) *spodylolýzy* – vrozené odchylky páteře, obratlový oblouk není pořádně nebo vůbec přirostlý k tělu obratle (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Tento jev postihl 5 mužů a 4 ženy. Jmenovitě jde o hroby 12, 32, 36, 37, 56, 74a, 76, 84, 87 (Jakab 2016, 100–117). Dnes se uvažuje, že tato odchylka může být způsobena také dlouhodobým přetěžováním zvláště v období růstu těla.⁴⁸ Až 78 % postižených touto vadou z pohřebiště Palárikovo I mělo hrobovou výbavu patřící společenské elitě nebo bohaté skupině obyvatel. Pouze u hrobů 37 a 56 můžeme mluvit o řemeslnické vrstvě (výrobní síle).

Vysoký výskyt spondylolýz byl zaznamenán také na českých pohřebištích v Makotřasech, Lovčicích či Praze-Ruzyni (Stránská/Velemínská 1999, 150).

c) *sakralizace* – srůst posledního bederního obratle s křížovou kostí (Šrámek a kol. 2015, 21). Byla identifikována u hrobů 14, 28, 82 a 87 na pohřebišti Palárikovo. Tento jev byl zaznamenán u jednoho jedince (hrob 65) na moravském pohřebišti Brno-Maloměřice (Trubačová 2005, 34).

d) *oxycefalie* – abnormální tvar lidské lebky, tj. lebka roste pouze do výšky a v zadní části pouze do šířky (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Tento jev byl pozorován u ženského hrobu 29 a u mužského hrobu 70 (Jakab 2016, 104, 113).

e) *batrocefalie* – znetvoření hlavy se stupňovitou klenbou hlavy (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Tato anomálie byla pozorována v mužském hrobě 37 a mužském hrobě 49 (Jakab 2016, 106, 109).

f) *mikrocefalie* – deformace mozkovny a lebečních kostí. Postižení mají normální výšku těla, téměř normálně vytvořenou obličejovou část, ale nápadně malou mozkovnu (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Toto onemocnění bylo identifikováno u dvou dětí⁴⁹ a pravděpodobně jedné ženy z hrobu 8 (Jakab 2016, 100).

g) *hydrocefalie* – jde o patologické nahromadění mozkomíšního moku v mozkových komorách, což má za následek velkou lebku s nápadně vyvinutými čelními hrboly a malou obličejovou částí (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Na pohřebišti v Palárikově I bylo toto onemocnění identifikováno u dítěte z hrobu 22 (Jakab 2016, 103). Toto dítě se dožilo 9–10 let (Jakab 2016, 103) a je možné, že v tomto případě souvisí hydrocefalie s výskytem rozštěpu páteře.

5) Nespecifické záněty:

a) *osteomyelitida* – zánět kostní dřeně, hnisavé infekční onemocnění kostí a kostní dřeně, kdy při tomto onemocnění dochází k odumírání kostní tkáně (Vokurka/Hugo a kol. 2015). Toto onemocnění bylo identifikováno u muže z hrobu 10 (Jakab 2016, 101), který zemřel mezi 40–50 lety (Jakab 2016, 101). Jeho hrobová jáma byla porušena natolik, že nebyla zařazena do analýzy bohatosti. Další postižený s touto nemocí byl muž uložený do hrobu 84. Tento jedinec zemřel ve věku 30–35 let (Jakab 2016, 117) a podle přiložené hrobové výbavy bychom mohli usuzovat, že šlo o bojovníka. Tento muž po úrazu trpěl ztrátou vertikálního výběžku druhého krčního obratle a vyléčenou zlomeninou kosti vřetenní. Muž byl střední až robustní postavy s mohutým rozvojem svalových úponů (Jakab 2016, 117).

6) Metabolické osteopatie:

a) *osteoporóza* – řídnutí/úbytek kostní tkáně (Vokurka/Hugo a kol. 2015), byla identifikována v ženském hrobě 74a, kde byla pohřbena nejméně 60-letá žena (Jakab 2016, 114).

⁴⁷ <http://www.sbah.sk/diagnozy/hydrocefalus>.

⁴⁸ <http://www.ortopedie-traumatologie.cz/Spondylolyza>.

⁴⁹ V analýze není uveden rozpis dětských hrobů s tímto postižením.

7) Změny na zubech a zdravotní stav chrupu (onemocnění zubů a alveol):

a) **paradentóza** – byla zjištěna na zubech z hrobů 12, 18 a 85 (Jakab 2016, 101–102, 117). O tom, jak bylo toto onemocnění v době laténské časté, svědčí i údaje z českého pohřebiště Praha-Ruzyně, kde paradontitidou trpělo až 29,5 % jedinců (Stránská/Velemínská 1999, 152).

b) **zubní kazy** – identifikovány u jedinců v hrobech 36, 62a, 72, kde bylo pohřbeno 3–5-leté dítě (Jakab 2016, 100–117). Z území Moravy a Čech máme několik číselných údajů o kazivosti chrupu. Na moravských lokalitách Lovčičky a Bedřichovice činily zubní kazy 8,3 % z analyzovaného celku, v Brně-Maloměřicích 8,6 % (Stránská/Velemínská 1999, 152).

c) **intravitální ztráta zubu** – vytržení zubu (Vokurka/Hugo a kol. 2015), tento jev byl identifikován u ženy z hrobu 35 (50–60 let), které byla diagnostikována předčasná ztráta všech stoliček a druhých třenových zubů. Stejná situace nastala u více než 60-leté ženy z hrobu 74a (Jakab 2016, 114). Obraz intravitální ztráty zubů je na každém pohřebišti rozdílný. Např. na české nekropoli Praha-Ruzyně byla tato hodnota 54,5 % zkoumaných jedinců, v Makotřasech trpěla ztrátou zubů většina mužů, v Radovesicích postihla pouze 5 mužů z analyzovaného celku (Stránská/Velemínská 1999, 153).

d) **cysty** – u zubů byly objeveny v případě hrobů 14, 36,⁵⁰ 49, 52, 56, 69 b (Jakab 2016, 100–117).

e) **zubní kámen**⁵¹ – nebyl na pohřebišti I příliš častým, byl evidován v hrobě 18 a 36 (Jakab 2016, 102, 106).

f) **hypoplazie zubní skloviny** – projevuje se rýhami/žlábkami na přední ploše frontálních zubů, příčinou je porucha metabolismu z různých příčin (nedostatek potravy, vápníku, vitamínu D nebo infekční choroby v dětském věku; Vokurka/Hugo a kol. 2015). Toto onemocnění bylo zjištěno v mužském hrobě 37 (Jakab 2016, 106), jehož hrobovou výbavu lze přiřadit k výrobní síle společnosti (skupina 3, viz kap. 4). Muž z tohoto hrobu měl intravitálně odštípnutou sklovinu, což může souviset s konzumací nepřiměřeně tvrdé stravy (Jakab 2016, 106).

Nemoci a degenerativní změny spojené se stářím přicházely k jedincům doby laténské už okolo 40. roku života (Stránská/Velemínská 1999, 144) a je možno konstatovat, že i přes patologické změny, anomálie a nemoci byla populace pohřbená na pohřebišti v Palárikově v dobré kondici (viz srovnání tabula 2).

Tabela 2. Procentuální zastoupení nemocí a patologických změn na pohřebišti v Palárikově a jeho porovnání. *Procentuální soubor je hodnocen podle kategorie, ve které se onemocnění objevilo. Neporovnává konkrétní nemoci a patologické změny jako na pohřebišti Palárikovo. Z tohoto důvodu jsou také procentní údaje onemocnění a změn v Palárikově vyjádřeny za celou skupinu (Důsledkem čeho). Praha-Ruzyně (Stránská/Velemínská 1999, 152–153), Brno-Maloměřice (Trubačová 2005, 27–40). Procenta jsou vypočítána z uvedených informací.

Důsledkem čeho	Nemoci a patologické změny	% z analyzované části na pohřebišti Palárikovo, 90 jedinců	% Slovensko (JZ Slovensko Víček 1957, 44 hrobů)	% Morava (Brno-Maloměřice, 68 hrobů) *	% Čechy (Radovesice II, 37 hrobů) *
Kostní projevy anémie	cribra orbitalia	5,50 %	?	?	?
Degenerativně-produktivní onemocnění	coxarthrosis	26,70 %	?	?	?
	entezopatická hyperostóza				
	deformující spondylózy				
	schmorlovy uzle				
Traumata a nezařazené poúrazové změny	stopy po zlomeninách	12,20 %	6,80 %	?	2,70 %
	poúrazové hyperostózy				
	zranění způsobené zbraněmi				
	ankylóza				

⁵⁰ Žena z tohoto hrobu měla také kratší mandibulu (Jakab 2016). Asymetrii obličej trpěl zřejmě i muž z Trnovce nad Váhom-Horního Jatova (Benadik/Víček/Ambros 1957).

⁵¹ V případě zubního kamenu je nutné brát v úvahu, že mandibula a maxila se nemuseli zachovat celé. Zubní kámen mohl být také odstraněn mechanicky při výzkumu či u čištění kostí.

Tabela 2. Pokračování.

Důsledkem čeho	Nemoci a patologické změny	% z analyzované části na pohřebišti Palárikovo, 90 jedinců	% Slovensko (JZ Slovensko Vlček 1957, 44 hrobů)	% Morava (Brno-Maloměřice, 68 hrobů) *	% Čechy (Radovesice II, 37 hrobů) *
Vrozené vady	spina bifida	35,50 %	9,10 %	4,40 %	2,70 %
	spondylózy				
	sakralizace				
	oxykefalie				
	batrocefalie				
	mikrocefalie				
	hydrocefalus				
Nespecifické záněty	osteomyelitida	1,10 %	?	4,40 %	8,10 %
Metabolické osteopatie	osteoporóza	1,10 %	?	?	?
Strav chrupu	paradentóza	18,90 %	22,70 %	11,70 %	26,3 % (z 19 jedinců)
	zubní kaz				
	intravitální ztráta				
	cysta				
	zubní kámen				
	hypoplazie zubní skloviny				

Nedostatky spojené s vrozenými vadami nebo degenerativními změnami postižené příliš neomezovaly v pohybu ani výkonu práce, takže nemuseli být odkázáni na pomoc ostatních. O tom, že lidé v době laténské⁵² se těšili spíše dobrému zdraví, svědčí i antropologický rozbor pohřebiště z Brna-Maloměřic, kde jen minimum pohřbených bylo postiženo patologickými změnami či zubním kazem (Trubačová 2005, 34). V době laténské se většinou kazivost zubů pohybuje v rozmezí 2–10 % (Stránská/Velemínská 1999, 152). Na pohřebišti v Palárikově I tvoří 3,3 % z antropologicky analyzovaných hrobových celků. Nálezů s výskytem zubních kazů či dalších zubních defektů je v době laténské velmi málo (Stránská/Velemínská 1999, 152).

Trepanace nebyla na pohřebišti v Palárikově zaznamenána ani v jednom případě, přestože na pohřebištích jihozápadního Slovenska je známa v šesti⁵³ případech (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 208–209; Čurný et al. 2006, 145–157).

Otázkou zůstává, proč nenacházíme na laténských pohřebištích osoby s těžkým postižením. P. Stránská a J. Velemínská se domnívají, že vysvětlením může být usmrcení takto narozených dětí (Stránská/Velemínská 1999, 140).

Parazitologická onemocnění v době laténské nejsou z velké většiny v antropologických a parazitologických analýzách řešena. V roce 1996 proběhlo v Měříně sympozium, kde přednesly I. Vojtková a D. Lukešová svůj příspěvek o nálezu vajíček parazitů na keltském pohřebišti v Kutné Hoře-Karlově. Z pánevní oblasti koster dvaadvaceti pohřbených byl odebrán vzorek zeminy, který byl následně vyšetřen Faustovou flotační metodou. Ve zkoumaném materiálu byla zjištěna vajíčka hlístic, motolic, dětské škrtavky, tenkohlavce lidského, ale také roup. V hrobě 7 z Kutné Hory-Karlově byly zjištěny až čtyři druhy cizopasníků zároveň. Jednalo se o chudý hrob (Vojtková et al. 1996, 46–47; Smrčka et al. 2003b, 275–276).

Tato studie nám dává možnost další, ač dnes většinou nepraktikované analýzy nejen laténských pohřebišť, které mohou přinést další výsledky a závěry, které nejsme schopni archeologicky získat.

⁵² Konstatováno pouze na základě antropologických posudků z analyzovaných hrobů. Vystává otázka, zda těžce nemocní či postižení jedinci nebyli pohřbíváni jiným způsobem, který se nám nemusel dochovat. Nejsou zohledněny nemoci měkkých tkání, které se nedochovaly pro antropologický rozbor.

⁵³ Hurbanovo-Bacherov majer, Dvory nad Žitavou (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 208–218), Levice (Čurný et al. 2006, 145–157).

3.4 Stronciové analýzy

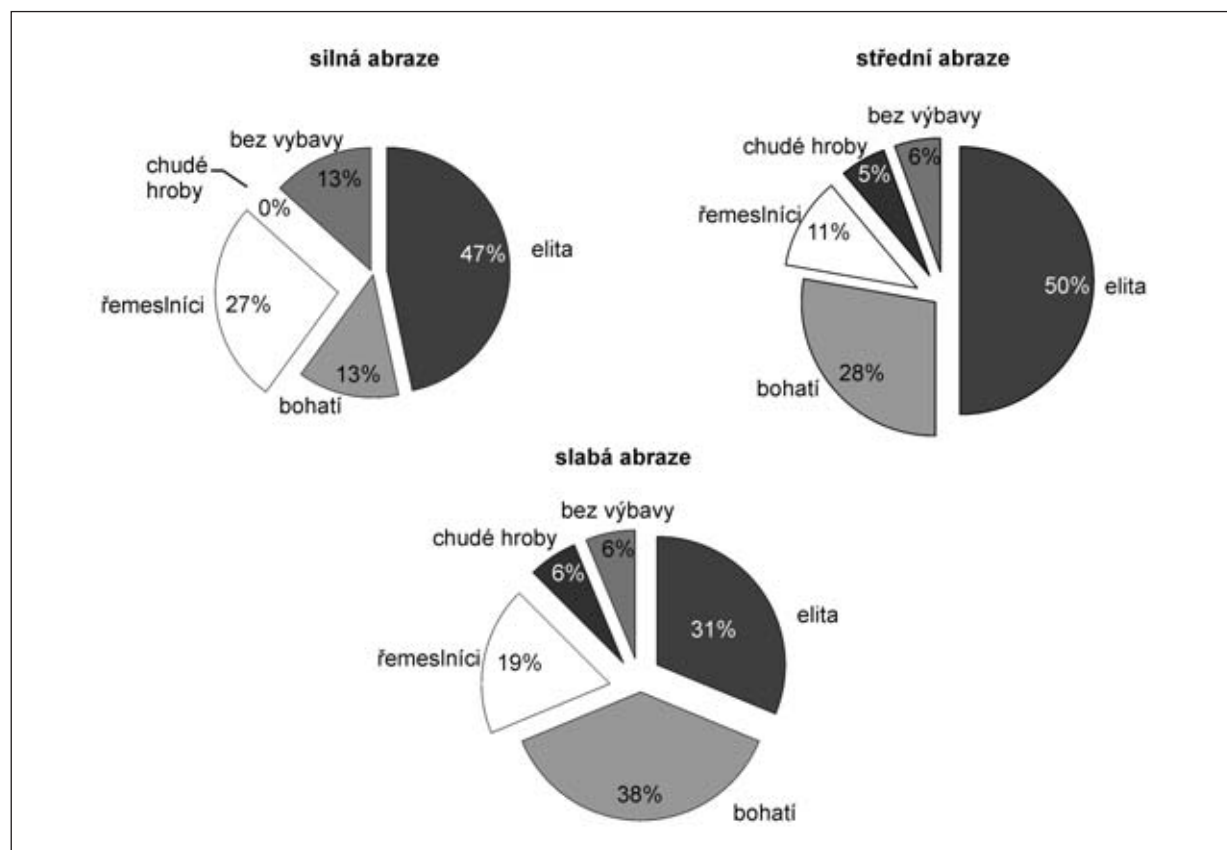
Stronciové analýzy nebyly zatím na pohřebišti provedeny. Švýcarské pohřebiště Münsingen-Rain doložilo hypotézu o pohřbívání rodinných skupin. Analýzy na této nekropoli potvrdily pohřbívání pouze dvou příbuzenských skupin (Alt et al. 2005).

V roce 2006 publikoval V. Smrčka výsledky 11 odebraných⁵⁴ vzorků z kosterních pozůstatků jedinců pohřbených na pohřebišti Palárikovo I (Smrčka 2005). Jak upozornil P. Ramsel, izotopy stroncia mohou identifikovat region, kde jedinec vyrůstal a svědčit o případných pohybech osob (Ramsel 2004). Pohřebiště Palárikovo I připomíná v poměru zinku a stroncia české nekropole, zejména Kutnou Horu-Karlov (s 33 zkoumanými jedinci), Radovesice I (s 10 zkoumanými jedinci), Jenišův Újezd (se 4 zkoumanými jedinci). Poměr stroncia dosahoval 193.7727 ug Sr/g kosti, kdežto poměr zinku 99.9909 ug Zn/g kosti (Smrčka 2005). V. Smrčka tento výsledek připisuje převaze rostlinné složky potravy nad živočišnou. Na základě porovnání prvků stroncia a zinku z českých a francouzských lokalit se podařilo stanovit dva základní regiony (podle Smrčka 2005, 127–145):

a) **český** – nárůst obsahu zinku (masité stravy) oproti germánské oblasti, patří sem Kutná Hora-Karlov, Radovesice;

b) **francouzský** – nižší obsahy zinku, ale také stroncia oproti českým pohřebišťům, patří sem lokality Roulier, Mont Trole, Acy Romance, ale také se sem přibližuje maďarské pohřebiště Cece-Milos.

Stopové prvky (Sr, Zn) mohou být dobrým indikátorem sociálního postavení, jak na tuto skutečnost ukázalo testování keltských bojovníků v Kutné Hoře-Karlově. Testování bojovníků měli oproti ostatním skupinám nižší hodnotu kalia, což ukazuje na nadměrnou fyzickou zátěž (Smrčka et al. 2003a, 269–270).

Graf 8. Palárikovo I. Procentuální zastoupení míry abraise zubů v souvislosti se sociální stratifikační.

⁵⁴ Doc. Mudr. V. Smrčka odmítl poskytnout informaci, z jakých hrobů z pohřebiště Palárikovo odebral vzorky na stronciovou analýzu.

3.5 Stravovací návyky

Stravovací návyky na pohřebišti Palárikovo I můžeme rekonstruovat pouze na základě přítomnosti a stupně abraze zubů. Abraze/obrušování bylo na tomto pohřebišti identifikováno v několika stupních (podle *Jakab 2016*, 100–117):

- a) silná 28,3 % z analyzovaného celku;
- b) střední 39,6 % z analyzovaného celku;
- c) slabá 30,2 % z analyzovaného celku.

Srovnáním abraze zubů s bohatostí přiloženého materiálu do hrobové jámy nevyšly průkazné výsledky, že by silně opotřebovaný chrup indikoval jednu vrstvu společnosti (viz graf 8). V případě silné abraze chrupu bylo 94 % jedinců starších 40 let, což mohlo způsobit zkreslení výše uváděných údajů. Naopak ve skupině se slabou abrazí zubů nebyl zastoupen ani jeden člověk starší 40 let. Kategorie udávající střední abrazi zubů zastupovala ve 30 % jedince nad 40 let.

Lidé v době laténské mleli zrno na dvoudílných mlýncích. Z nich se do potravy dostávaly různé úlomky a drť, které způsobovaly zvýšenou abrazi chrupu (*Stránská/Velemínská 1999*, 152). S ohledem na tuto skutečnost je zářející abraze středního stupně u dětí od 7 do 10 let (hrob 22, 60, *Jakab 2016*, 103, 111), ale také velmi slabá abraze u dvou žen ve věku 35–40 let (hrob 59, 66, *Jakab 2016*, 111–112). Ženy se slabou abrazí zubů náležely jak ke společenské elitě (hrob 59), tak k nižší společenské vrstvě (hrob 66).

U skeletů mužů z hrobů 37, 69a a 70 byla intravitálně odštipnutá sklovina ze zubů, zřejmě v důsledku nepřiměřeně tvrdé stravy (*Jakab 2016*, 106, 113). Zatímco muž z hrobu 37 trpěl velmi silnou abrazí (řemeslnická vrstva), v hrobě 69a byl nalezen muž se středním stupněm abraze (bohatá společenská vrstva) a posledním mužem byl 20–25-letý jedinec z hrobu 70 se slabou abrazí (řemeslnická vrstva).

Jak je patrné z výše uvedených závěrů, přítomnost a stupeň abraze se nedá spojit se sociální stratifikací společnosti a nemůžeme vyslovit názor, že bohatá vrstva obyvatel si mohla dopřát kvalitnější pomleté zrno či kvalitnější potraviny, když 68 % jedinců se silnou abrazí náleželo⁵⁵ k elitě a bohaté společenské vrstvě.

V. Smrčka provedl na několika kostrách (11,6 % z celkového počtu nalezených hrobů) z Palárikova stronciové analýzy, zmiňuje však pouze převahu rostlinné stravy nad masitou (*Smrčka 2005*). Bližší interpretace neuvádí.

4 PŘEDMĚTY POHŘEBNÍHO INVENTÁŘE, ZPŮSOB JEJICH DEPONOVÁNÍ A JEJICH TYPOLOGICKO-CHRONOLOGICKÁ ANALÝZA

Členění keltské společnosti se v minulosti věnoval *J. Bujna* (1982, 312–425) a jeho poznatky byly využity a přizpůsobeny při studiu a vyhodnocení pohřebiště v Palárikově:

1. Hroby bojovníků a bohaté ženské hroby s opasky, bohaté dětské hroby s opasky.
2. Hroby se zbraní (1 ks) nebo u mužů beze zbraně s obsahem součásti oděvu a minimálně 1 předmětu denní potřeby, nebo součásti oděvu a šperku z drahých kovů (zlato, stříbro). Ženy bez opasků s bohatou výbavou a dětské hroby s bohatým inventářem (součásti oděvu, předměty denní potřeby).
3. V případě mužských hrobů absentují zbraně, u mužů i žen obsahuje hrob ojedinělé součásti oděvu (těžko rozlišit mezi ženskou a mužskou výbavou), u dětí se setkáváme s předměty ze železa a keramikou.
4. Hroby s keramickou výbavou (většinou jedna nádoba).
5. Neporušené hroby bez výbavy.
6. Hroby silně porušené těžbou hlíny/orbou, které nelze zařadit do předešlých skupin.

Nejhojněji zastoupenou skupinou na pohřebišti v Palárikově byla první, nejbohatší skupina (33,7 %), kterou *J. Bujna* (1982) spojuje s hroby vedoucí vrstvy. Zajímavé je, že sem patří také tři dětské hroby, které

⁵⁵ Na základě přítomnosti a skladby hrobového inventáře.

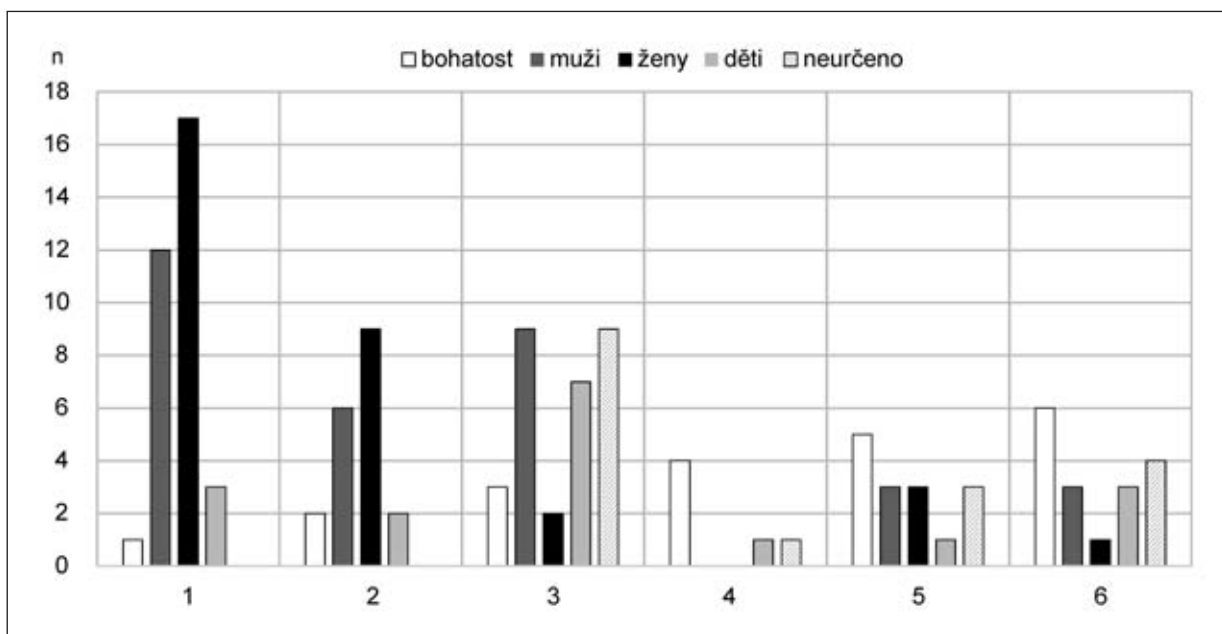
měly bohatou hrobovou výbavu s přítomností drahých kovů, skla a jantaru. Zcela zde dominují ženské hroby.

Druhá skupina, ztotožněná s bohatou vrstvou, byla zastoupena 18,9 % a taktéž obsahovala tři dětské hroby.

Třetí skupina, tzv. výrobní síla, tvoří na pohřebišti v Palárikově 24,2 %. Velkou skupinu zde zastupují právě dětské hroby (26 %), které jsou ze všech kategorií v této nejpočetnější.

Je s podivem, že čtvrtou skupinu reprezentují pouze dva dětské hroby.

Neporušené hroby bez výbavy tvořily 8 % hrobů a poslední skupina obsahující hroby silně porušené těžbou hlíny či orbou činily 13,7 % z celkového počtu objevených hrobů.

Graf 9. Popis rozdělení pohřbů podle pohlaví (osa x) a bohatosti hrobu (osa y).

Všechny hroby, které byly na pohřebišti v Palárikově označeny za vykradené (tzn. byla objevena přítomnost vykrádací šachty v hrobové jámě), mohly být označeny za bohaté hroby. V kategorii 1 mluvíme o 8 hrobech, které splňovaly i přes sekundární narušení všechna kritéria první skupiny. Ve druhé skupině šlo o 3 hroby (dva ženské a jeden mužský). Oba ženské hroby se od první skupiny lišily absencí opasku, mužský hrob obsahoval součást oděvu a předmět denní potřeby.

4.1 Keramika

Keramické milodary byly v případě pohřebiště Palárikovo I, přidány do 86 % hrobových jam. U mohyly Palárikovo II se nalézaly ve všech laténských hrobech, s výjimkou žárového hrobu 3. Podle počtu nádob obsažených v hrobě se daly vyčlenit následující skupiny:

- jedna nádoba, 22 % hrobů;
- dvě nádoby, 33 % hrobů;
- tři nádoby, 15 % hrobů;
- čtyři nádoby, 17 % hrobů;
- pět nádob, 5 % hrobů;
- šest nádob, 2 % hrobů;
- sedm nádob, 1 % hrobů.

Hrobem s největším počtem přidávaných keramických nádob byl ženský kostrový hrob 67 (tab. LXXI; LXXII; LXXIII), který obsahoval hrnec (tab. LXXIII: 4), dvě esovitě profilované mísy (tab. LXXI: 9; LXXI: 8), dvě situly (tab. LXXI: 7; LXXIII: 2) a dvě vázy bikónického tvaru (tab. LXXIII: 3; LXXIII: 1). Tento hrob

je na základě trojpuklicových bronzových nánožních kruhů a spon středolaténské konstrukce datován do stupně LT C1b–C1c (podle Bujna 2003, 59, obr. 26).

J. Bujna vyčlenil na podkladě pohřebiště v Dubníku tzv. malý a velký keramický servis. Za malý keramický servis považuje skupinu tří nádob, obvykle dva vysoké tvary a jeden nízký. Za velký keramický servis pak uvádí sestavy šesti a více nádob, složené obvykle ze tří vysokých tvarů a tří nízkých (Bujna 1991, 17).

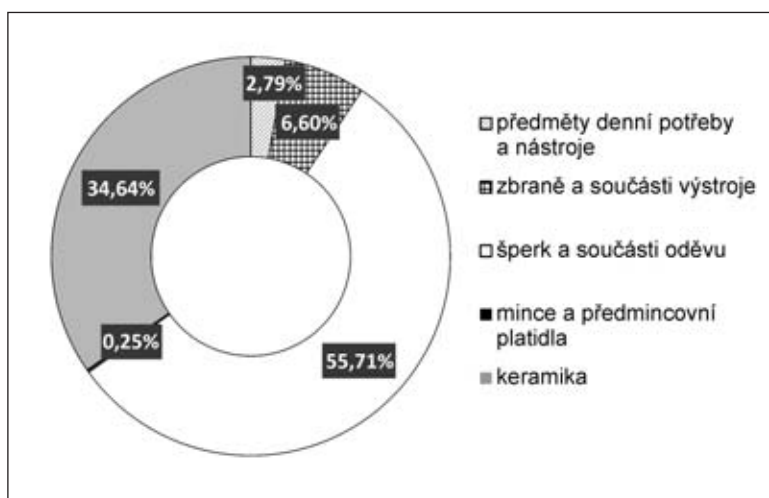
Zatímco na pohřebišti v Dubníku obsahovaly všechny kostrové bojovnické hroby velký keramický servis, na nekropoli Palárikovo se toto nepotvrdilo. Za velký keramický servis v bojovnických hrobech by se daly považovat milodary z hrobu 84 (tři misky, dvě vázy a jeden hrnec, tab. LXXXV: 5–8). Naopak je zjevné, že byl častěji v bojovnických hrobech uplatněn malý keramický servis, za který by mohly být označeny nádoby z hrobu 6 (tab. XXIX: 1–4), z hrobu 24 (tab. XL: B1, B2; XLI: 10), nádoby z hrobu 46a (tab. LVI) a hrobu 77 (tab. LXXXI: B4, 6, 8, 9). V těchto případech se objevují dva vysoké tvary (situla, váza) a dva nízké tvary (misky). Stejná sestava keramických tvarů se objevuje také u dalších kostrových hrobů (s pohřby ženy, muže i dítěte) se 4 kusy nádob (h 19, tab. XXXVI: 1–4), h 37 (tab. L: B1; LI: A2–A4), h 58 (tab. LXII: 4, 5; LXIII: B1, B2), h 59 (tab. LXIV: C4, C5, C6; LXIII: A1), h 61 (tab. LXV: B3–B6). Malý keramický servis, jak je znám z pohřebiště v Dubníku (dva vysoké a jeden nízký tvar), byl na pohřebišti v Palárikově zaznamenán u hrobů 3, 12 (tab. III: 2), hrobu 43 (tab. XI: 1) a hrobu 90 (tab. XXV: 1), což činí necelých 5 % z hrobů obsahujících keramiku. Taktéž se jednalo o výlučně kostrové hroby s pohřby ženy, muže i dítěte.

Hroby, které byly na palárikovské nekropoli ohrazeny příkopem, obsahují až na výjimky⁵⁶ 4 a více kusů keramických milodarů. Keramické milodary z hrobu 46a (tab. XII: 1, 2) můžeme označit za malý keramický servis, keramické milodary z hrobu 84 (tab. XXIII: 3) pak za velký keramický servis podle Bujnova pojetí. Hroby 75 (tab. XX: 2, 3) a 86 (tab. XXIV: 1, 2) obsahovaly sice 5 kusů keramických přídavek, ale vždy šlo o dva nízké a tři vysoké tvary, což nesplňuje podmínky J. Bujny pro charakteristiku velkého keramického servisu. Další hroby, které obsahovaly tzv. velký keramický servis, byly bohaté ženské hroby 67 (tab. XVIII: 1) a 62a (tab. XVI: 4). Oba tyto bohaté hroby se nacházejí v těsné blízkosti a obsahovaly značné množství šperků ze skla, jantaru, sapropelitu, bronz, železa a masitých milodarů. Oba hroby jsou datovány na základě přiložených šperků a spon do stupně LT C1.

Je zářející, že hroby s obsahem zvířecích milodarů skotu (*Bos taurus* L.) neobsahují ani malý, ani velký keramický servis, přestože přítomnost tohoto přídávku lze chápat za projev příslušnosti k vysoké společenské elitě (Bujna 1991, 18). Na pohřebišti v Palárikově se objevil velký keramický servis spolu s výskytem kostí skotu pouze v jednom případě, v bojovnickém hrobě 46a (tab. XII: 1, 2), kde byly přítomny také zbytky téměř celé husy domácí (*Anser anser dom.*). Hrob 46a je jediným hrobem na pohřebišti, kde se zachovaly zbytky meče (tab. LVII: 1). Vzhledem na špatný stav dochovaných předmětů jej lze pouze rámcově zařadit do střední doby laténské (Gardelková-Vrtelová 2016, 153).

Obdobně jako na dalších pohřebištích jihozápadního Slovenska (viz Bujna 1989, 278) i na nekropoli Palárikovo převládá uložení keramického servisu po pravé straně zemřelého (v 72 %). Až 13 % hrobů mělo keramiku uloženou k dolním končetinám nebo na ně, 10 % hrobů celků obsahovalo keramické nádoby po levé straně nebožtíka a ve 3 % byly nalezeny keramické předměty za hlavou pohřbeného. V případě uložení keramických milodarů do hrobů po pravé či levé straně zemřelého převládá umístění ve spodní polovině hrobové jámy.

V poloze Palárikovo II, Kopcová remíza keramické milodary neod-

Graf 10. Palárikovo I. Podíl zastoupení jednotlivých kategorií pohřebního inventáře (vyjma masitého milodaru).

⁵⁶ Hrob 88 bez keramických milodarů, bojovnický hrob 44 se dvěma vázami.

povídají pojetí J. Bujny o velkém nebo malém keramickém servise. Buď jsou zastoupeny 2 velké tvary a 3 malé (hrob 1, *Paulík/Zachar 1975*, 289, obr. 10), nebo 5 velkých a jeden malý tvar (hrob 5; hrob 2, *Paulík/Zachar 1975*, 292, obr. 14). V každém hrobě z polohy Palárikovo II, až na žárový hrob 3, nacházíme vyšší počet keramických nádob.

Funkčností keramiky se zabývalo více autorů (např. *Schneider 1991*, 84). Naopak A. Buko, usuzoval na funkci v závislosti na tvaru (*Buko 1990*, 169–174):

- a) kuchyňské nádoby;
- b) stolní nádoby;
- c) nádoby určené jako zásobní;
- d) technická keramika;
- e) miniaturní nádoby;
- f) nádoby se speciální funkcí (pohřební, kultovní aj.)

Keramika na pohřebních areálech Palárikovo I a Palárikovo II tvoří druhou nejpočetnější skupinu nalezených předmětů (až 35 %, viz graf 10).

Jelikož hroby z lokality Palárikovo II byly již částečně vyhodnoceny (*Paulík/Zachar 1975*), budou keramické nádoby z obou poloh vyhodnoceny zvlášť a pozornost bude věnována zejména poloze Palárikovo I.

Naprostá většina keramických nádob na pohřebišti Palárikovo (v obou polohách), byla zhotovena na kruhu. Pouze 4,7 % keramických předmětů byla vytvořena v ruce a vždy se jednalo o pohárky.

4.1.1 Keramika vyhotovená na kruhu

4.1.1.1 Situly

Situly evidujeme na pohřebišti v Palárikově I v 13,8 %. Nádoby situlovitých tvarů, které jsou často vyhotoveny z grafitového těsta, patří k charakteristickému projevu plochých keltských pohřebišť. Středolaténská situla bývá nepříliš vysoká nádoba se širokým ústím, jejíž výška se rovná nebo nepatrně převyšuje maximální průměr výdutě, který je umístěn v horní části nádoby. Okraj těchto nádob bývá zesílený, mnohdy se zřetelně odsazeným hrdlem, kde bývá často umístěna plastická lišta doplněná jednou či několika rytými horizontálními liniemi, které se mohou vyskytnout i samostatně. Povrch výdutě bývá hladký, častěji však pokrytý svisle hřebenovaným ornamentem (*Poulová 2011*, 71). Situly na pohřebišti Palárikovo jsou všechny vyrobeny na hrnčířském kruhu a 69 % se dochovalo v celém tvaru, nebo byly do celé nádoby doplněny. Až 10 % nádob bylo dozdobeno vleštovanými partiemi, které spolu s grafitem navozují vzhled stříbrného lesku, což mohlo mít zcela jistě také estetické důvody.

Přestože grafit není jako minerál sám o sobě tvrdý, v době laténské byl významnou složkou užívanou k výrobě keramiky. Díky grafitu přimíchanému do hlíněného těsta se nádoba stávala ohnivzdornou, dobře tepelně vodivou, nepropouštěla tekutiny a keramická hmota byla soudržnější (*Hlava 2008*, 213–214). Ohnivzdornost laténských nádob stoupá s množstvím grafitu v keramickém těstě, obvykle už od 15 % (*Wirski-Parachoniak 1980*, 79). Grafit má svůj význam i při výpalu keramiky. M. Hložek a M. Gregerová (2001, 126) se zabývali souvislostí grafitu a výpalu keramiky a podařilo se jim zjistit, že nádoby s obsahem grafitu nepotřebují tak vysokou teplotu a dobu pro výpal.

Ložiska grafitu, která evidujeme v jižních Čechách a na Moravě, tvoří pás táhnoucí se podél západní hranice Moravy, jenž přesahuje na severu do Polska a na jihu pokračuje plynule do Rakouska (*Hlava 2008*, 191–201, 237–239). V době laténské byla důležitá pro celý středoevropský prostor.

Výzdobné prvky na situlách z Palárikova můžeme rozdělit (podle *Poulová 2011*, 73):

- výzdobné prvky a motivy vhloubené:
 - a) přímkové (rýhy, žlábký), např. hrob 24 (tab. XL: B1), hrob 61 (tab. LXV: B5);
 - b) bodové (kolky, vpichy, záseky), např. hrob 24 (tab. XL: B1);
- výzdobné prvky lineární a plastické motivy (lišta/prstenec), např. hrob 82 (tab. LXXXIII: B2);
- plošná úprava povrchu (hřebenování, leštění), např. hrob 67 (tab. LXXI: 7; LXXIII: 2).

Pouze v jednom případě z lokality Palárikovo nacházíme na situle výzdobné prvky a vhloubené motivy, a to bodovou výzdobu (cik-cak linie). Plastické výzdobné prvky -lišty- byly zaznamenány na 29 % situl objeveného nálezového celku. L. Poulová upozorňuje, že jde o tzv. nepravé žebro, které vzniklo zesílením stěny nádoby (*Poulová 2011*, 73).

Plošnou úpravou, která měla mimo estetickou také užitkovou funkci, bylo opatřeno 83 % situl. Zdrsnování povrchu hřebenováním a rýhováním (na ploše celé výdutě) bylo opatřeno 76 % situl. U 7 % z nich bylo evidováno ještě leštění či hlazení povrchu na hrdle či v podhrdlí. Hřebenování výdutí situl je pro území Moravy doloženo již ve stupni LT B1, ale rozkvět začíná až ve stupni LT C–D1 (Hlava 2006, 282). Dřívější názory kladly počátek hřebenování a svislého rýhování až na začátek stupně LT C (Hunyady 1944, 139–142), ale L. Poulové se podařilo prokázat už ve stupni LT B2 (Poulová 2011, 146). V oblasti Prostějovska si M. Popelka povšiml chronologicky citlivějšího druhu této výzdoby. Jde o oddělení hřebenování nezdobeným pásem nebo nezdobeným pásem ohraničeným dvěma mělkými žlábkami, kterými hřebenování končí a dále nepokračuje. Tato forma hřebenování se vyskytuje nejčastěji v souborech datovaných do stupně LT C2 (Popelka 2010, 37–38; srov. Hlava 2004b, 386).

Výška palárikovských situl se pohybuje od 7 do 38 cm, je tedy velmi variabilní. Průměr ústí je od 7,5 cm do 22,5 cm, váha kolísá od 24 g po 1408 g, přičemž není patrný vztah s výškou a váhou (např. situla o výšce 18,5 cm váží 1408 g a situla s výškou 27,5 cm váží pouze 663 g). Je však zajímavé, že tyto typy nádob se často nacházejí v oblasti hlavy nebo v prostoru rukou. V menší míře byly na pohřebišti v Palárikově zaznamenány v oblasti nohou (pouze ve 13 %).

Okraje situl z pohřebního areálu v Palárikově byly ve většině případů zesílené, některé až zaoblené a více či méně nakloněné dovnitř nádoby, výjimečně svislé či vykloněné mírně ven.

4.1.1.2 Hrnce

Hrnce zřejmě sloužily ke kuchyňským, skladovacím účelům (Kappel 1969, 51). Esovitě profilovaný okraj u některých nádob je pak vhodný k transportu tekutin (Rybová/Soudský 1962, 145). Na pohřebišti Palárikovo I jsou zastoupeny pouze v 8,7 % souboru nalezené keramiky.

Nezdobené hrnce se zataženým okrajem se poprvé objevují na samém počátku LT B, stejně jako hrnce se žebrem (Golářová 2013, 132), které se plynule objevují také v mladších souborech (Hlava 1997, 335).

Hrnce, stejně jako situly, mají do keramického těsta přimíchán grafit v různém množství. Na podhrdlí těchto nádob se často objevuje plastická lišta/prstenec (v 53 %), který bývá doprovázen žlábkou či rýhami. V jednom případě se setkáváme také s hřebenováním. Zajímavá je kolkovaná výzdoba na tomto druhu nádob. Z Palárikova I evidujeme v případě hrobu 64 (tab. LXVIII: B1, obr. 11: 2) hrnec s kolkovanou výzdobou složenou z koncentrických kroužků, z hrobu 45 (tab. LVI: B1, obr. 11: 1) máme nádobu hrncovitého tvaru s výzdobou pomocí radélka.

Hrnce z nekropole Palárikovo I mají v 36,7 % zesílený okraj s rozevřeným ústím. Tělo je bikónické nebo soudkovité. Dno rovné, jenom výjimečně odsazené a zcela sporadicky se setkáváme také s omfalem, který měl nejčastěji okolo 13–17 cm.

Podle výšky by se daly hrnce z Palárikova rozdělit do dvou velikostních skupin:

- a) malé (do 15 cm): např. hrob 35 (tab. XLIX: A5), hrob 64 (tab. LXVIII: B1), hrob 65 (tab. LXX: A2), hrob 70 (tab. LXXV: 1);
- b) velké (16 cm a více): např. hroby 6 (tab. XXIX: 2), hrob 10 (tab. XXXI: B1), hrob 27 (tab. XLIII: 3), hrob 31 (tab. XLVII: B7), hrob 66 (tab. LXX: B3).

Průměr ústí se pohybuje u malých hrnců od 6,6 cm po 11,0 cm, u velkých tvarů pak od 14,5 cm po 22,0 cm.

Váha hrnců byla velmi variabilní. Malé hrnce vážily od 321 g po 998 g, kdežto velké hrnce dosahovaly váhy i 4764 g.

4.1.1.3 Mísy

Mísy na laténských pohřebištích se liší tvarovým spektrem, ale také technologií výroby. Setkáváme se s mísami zhotovenými v ruce nebo jsou vytvarované pomocí hrnčířského kruhu. Na pohřebišti Palárikovo I byly zastoupeny ve 32 % z objeveného keramického materiálu. Z mísovitých tvarů vyrobených na kruhu z pohřebiště Palárikovo I byly vyčleněny:

- mísy kónické, např. hrob 8 (tab. XXX: B7);
- mísy bikónické, např. hrob 34 (tab. XLVIII: A5);
- mísy esovitě profilované, např. hrob 59 (tab. LXIV: C5, C4);
- hluboké mísy/teriny, kdy je výška nádoby větší nebo rovna ½ průměru maximální výdutě a průměr ústí je větší než výška nádoby (Chytráček/Metlička 2004).

Obr. 11. Palárikovo I. Výzdoba na nádobách, hrob 45 (1), hrob 64 (2), hrob 34 (3), váza s dutou nožkou z hrobu 84 (4).

Přístupů k hodnocení keramických mís je několik. Např. L. Pauli rozlišil na základě hrobových nálezů z pohřebiště v Dürrnbergu u Halleinu dvě kategorie mís, přičemž rozhodujícím kritériem byla pro něj velikost (Pauli 1978, 303–304):

- a) misky s průměrem 11–15 cm;
- b) mísy s větším průměrem.

Toto členění bylo několikrát uplatněno také v případě moravských pohřebišť (např. Čížmář 1989). L. Pauli zároveň vyslovil domněnku, že mísy a menší misky zřejmě sloužily k pití nebo jako součásti picích souprav. Své tvrzení podporuje tím, že v Dürrnbergu byly nalezeny pouze v hrobech s konvicemi⁵⁷ (Pauli 1978, 73–74). Tvrzení L. Pauliho není ovšem zcela jednoznačné, protože např. analýzy mís z Heuneburgu prokázaly přítomnost včelího vosku, tuku přežvýkavců a koní (Boom 1991, 70–71).

Na pohřebišti v Palárikově máme misky s menším průměrem (11–15 cm) zastoupeny v 17,7 %. Častější jsou větší mísy s průměrem okolo 20–25 cm.

Dna mís vyhotovených na kruhu plynule navazují na spodní část výdutě nádoby a v 53,9 % byly opatřeny omfalos. V. Podborský vyčlenil vyklenutí dna podle úhlu mezi dnem a vyklenutím. Uvádí, že za omfalos lze považovat pouze to dno, kde je ostře nasazené vyklenutí a úhel mezi tímto dnem a vyklenutím může činit 90 %. Vše ostatní by mělo být označováno jako konkávní dno nebo důlek (Podborský 1970, 60, 93).

Výjimečně se setkáváme s hlazenou úpravou povrchu. V Palárikově bylo takto upraveno pouze 4,5 % keramických mís.

Esovitě profilované mísy patří mezi nejčastěji nacházený mísovitý tvar na pohřebišti Palárikovo I (až v 61,8 %). Jako esovitě profilované mísy byly definovány nízké široké tvary s vyhnutým zaobleným okrajem, na jejichž hrdlo většinou plynule navazuje výduť (Meduna 1980, 86–87). Tyto mísy byly vyzdobeny horizontálními žlábkami, žebry a výjimečně také kolkováním (např. hrob 34, tab. XLVIII: A5, obr. 11: 3). Mísy tohoto typu mají zesílený okraj s rozevřeným ústím.

Hluboké mísy – teriny byly zaznamenány například v hrobech 6 (tab. XXIX: 4), hrobě 12 (tab. XXXII: 2), hrobě 34 (tab. XLVIII: A5), v hrobě 36 (tab. L: A8), hrobě 63 (tab. LXVIII: A5) a představují 13,2 % z nalezených mísovitých tvarů.

4.1.1.4 Vázy a lahvovité tvary

Vázy a lahvovité tvary se vyskytují v materiálu z Palárikova v hojném počtu a tvoří 29,5 % objeveného keramického materiálu. Tvarové spektrum je pestré a můžeme je členit následovně:

- bikónické, např. hrob 16 (tab. XXXV: A6);
- čokkovité, např. hrob 61 (tab. LXV: B6);
- soudkovité, např. hrob 71 (tab. LXXVI: 9).

Na pohřebišti Palárikovo se vyskytly láhve s širokým hrdlem a vyšší výdutí, které jsou díky těmto parametrům dobře rozlišitelné od čokkovitých lahví s úzkým hrdlem. Převažují však bikónické vázy a lahvovité tvary.

Tvarovým zařazením a chronologií lahví se v minulosti věnoval F. Schwappach (1975; 1979) a z novějších prací vzpomeňme T. Stöllnera (2002, 170–174), který se zaměřil převážně na LT A a ještě počátek LT B. Podle L. Pauliho měly čokkovité láhve sloužit k nalévání tekutin (Pauli 1978, 294–295) a tvoří součást významných hrobových celků (Zeiler 2011, 388). Čokkovité nádoby jsou většinou nacházeny v hrobech dětí (Preinfalk 2005), nejinak je tomu i na pohřebišti Palárikovo, kde byla tato nádoba objevena v dětském hrobě 61 (tab. LXV: B6).

4.1.2 Keramika vyhotovená v ruce

Keramika zhotovená v ruce představuje 4,8 % z keramického souboru na pohřebišti Palárikovo I a byla nalezena v 9 hrobech.⁵⁸ Ve velké většině případů šlo o malé pohárky (v 70 %), ale také o hrnce (20 %) nebo mísu.

Pohárky na pohřebišti Palárikovo I byly převážně kónického tvaru, s rovným či mírně zaobleným dnem a zcela výjimečně také s výčnělkem na místě oušek. Jejich barva se měnila od hnědošedé přes šedou

⁵⁷ Hrob 39/5 a 71 (Pauli 1978).

⁵⁸ Hrob 7, 39, 62a, 63, 70, 71, 75, 77, 83.

až černou, jejich výška se pohybovala od 3,8 cm po 10 cm a byly spíše menší. Průměr ústí činil 5,5–10,2 cm, průměr dna pak 3,0–6,8 cm, váha kolísala mezi 48 g až 357 g. Zajímavé je, že se polovina těchto předmětů objevila v blízkosti hlavy zemřelého nebo u levé ruky. Jenom sporadicky je evidována jiná poloha (např. východní roh hrobové jámy). Všechny pohárky z Palárikova I byly zhotoveny z hrubozrnného materiálu s příměsí ostříva, nejspíše písku. Pohárky evidujeme v hrobě 7 (tab. XXX: A3), hrobě 39 (tab. LII: C1), hrobě 62a (tab. LXVI: 2), v hrobě 63 (tab. LXVIII: A4), hrobě 71 (tab. LXXVI: A8), v hrobě 75 (tab. LXXIX: 10) a v hrobě 83 (tab. LXXXIV: 6).

Hrnc z nekropole Palárikovo má zaoblený okraj a rovné dno. Barva je různorodá, přes cihlově červenou až k černé. Výjimečně se objevuje také hlazená úprava povrchu. Hrnc vyrobený v ruce byl zastoupen velikostní kategorií do 10 cm, průměr ústí činil 11 cm, průměr dna 8 cm. Váha byla vzhledem k výšce poměrně vysoká (až 477 g). Pro ojedinělost tohoto typu nádoby nebylo možné sumarizovat místo výskytu v rámci hrobové jámy. V ruce vyrobený hrnc se na pohřebišti Palárikovo vyskytl v hrobě 70 (tab. LXXV: 1) na pravé straně v blízkosti lebky pohřbeného.

Mísa vyrobená v ruce se na pohřebišti Palárikovo objevila v jednom kuse a můžeme ji tedy označit za zcela sporadický nález. Měla zesílený okraj, kónicky tvarované tělo a rovné dno. Její výška činila pouze 6 cm, průměr ústí byl 14 cm, průměr dna 9,5 cm a váha byla 410 g. Mísa se nacházela ve shluku dalších nádob v hrobě 77 (tab. LXXXI: B4).

Silnostěnné mísy lze považovat na nádobí používané k přípravě potravy (Howard 1981). Kónické mísy nejsou chronologicky zařaditelné a jejich datace je možná pouze na základě doprovodného materiálu (Meduna 1980, 94).

Keramické milodary vyrobené v ruce se vyskytly jenom v kostrových hrobech a jsou evidovány u dětí, žen i mužů. Objevují se v hrobech, které neobsahují bronzové, jantarové, sapropelitové předměty (např. 7, 39, 70) či šperky z drahých kovů, stejně jako nacházíme v bohatě vybavených hrobech (např. 62a, 63, 71, 75). Bojovnický hrob 77 obsahoval v ruce vyrobenou kónickou mísu (tab. LXXXI: B4) spolu s mísou točenou na kruhu (tab. LXXXI: B6) a dvěma na kruhu zhotovenými hrnci (tab. LXXXI: B8, 9). Zajímavým je hrob 75 (tab. XX: 2, 3) s kruhovým příkopem, který obsahoval zlaté, stříbrné, bronzové a železné šperky, 4 nádoby (tab. LXXIX, LXXX) zhotovené na hrncířském kruhu a pohárek válcovitého tvaru zhotovený v ruce (tab. LXXIX: 10).

Závěrem lze říci, že nádoby zhotovené v ruce nejsou vázány na pohlaví ani bohatost pohřbu.

4.1.3 Zvláštní keramické tvary

Této podskupině věnoval nedávno značnou pozornost D. Repka (2015), který ve své práci přehledně shrnul odraz historických událostí starší doby laténské v hrobové výbavě na keltských pohřebištích.

Patří sem zejména:

- váza s dutou zvoncovitou nožkou/marnského typu;
- mísa s dutou zvoncovitou nožkou;
- keramická poklička;
- nádoba ve tvaru boty.

4.1.3.1 Vázy s dutou zvoncovitou nožkou

Vázy s dutou zvoncovitou nožkou (v literatuře se setkáváme také s označením vázy marnského typu (Benadik 1960, 45). Jde o nádoby s maximální výdutí umístěnou v horní třetině výšky, jejichž tělo se směrem dolů zužuje a přechází do duté zvoncovité nožky) lze podle D. Repky (2015, 55) považovat za u nás cizí, západokeltský předmět. Tyto tvary nacházíme na jihozápadním Slovensku na pohřebišti v Bajči-Vlkanově (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 155) nebo z Trnovce nad Váhom (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 155). Mimo území Slovenska byly pozorovány např. na maďarské lokalitě Miklósfá (L. Horváth 1976, 15), na moravských pohřebištích (např. Brno-Maloměřice, Čížmářová 2005, 196; Mistrín, Filip 1953, 355; Pustiměřské Prusy, Meduna 1962, Čížmářová 2013, 169 nebo ve Vícemilicích, Čížmář 1974a, 469), ale také z území Čech (např. Úhřetice, Jansová 1963, 337; Nová Ves u Kolína, Valentová 2011, 888). Z rakouského prostředí nesmíme zapomenout na hrob 16/2 z Dürrenbergu (Penninger 1972, 225).

Zatímco většina těchto nádob pochází z nedatovaných hrobových celků, hrob 29 z Brna-Maloměřic byl datován na základě bojovnické výbavy do stupně LT B2 (Repka 2015, 90). Hrob z Mistrína LT B2/C1 (Meduna 1962; Repka 2015, 90), váza z Pustiměřských Prus se zdá nejstarší LT B1 (Čížmář 1975, 420, 422;

Repka 2015, 90). Hrob 8 z Bajče-Vlkanova LT B2 (Bujna 2003, 51; Repka 2015, 90). V muzeu v Saint-Remi⁵⁹ se nachází krásně zachovalá nádoba tohoto typu s výzdobou, datovaná do 4. století před n. l.

Na pohřebišti Palárikovo I byl nalezen jeden exemplář vázy s dutou nožkou. Váza z hrobu 84 (tab. LXXXV: 5, obr. 11: 4) s odsazeným hrdlem byla vysoká až 47,0 cm, s průměrem maximální výdutě 31,0 cm. Průměr nožky činil 19,5 cm.

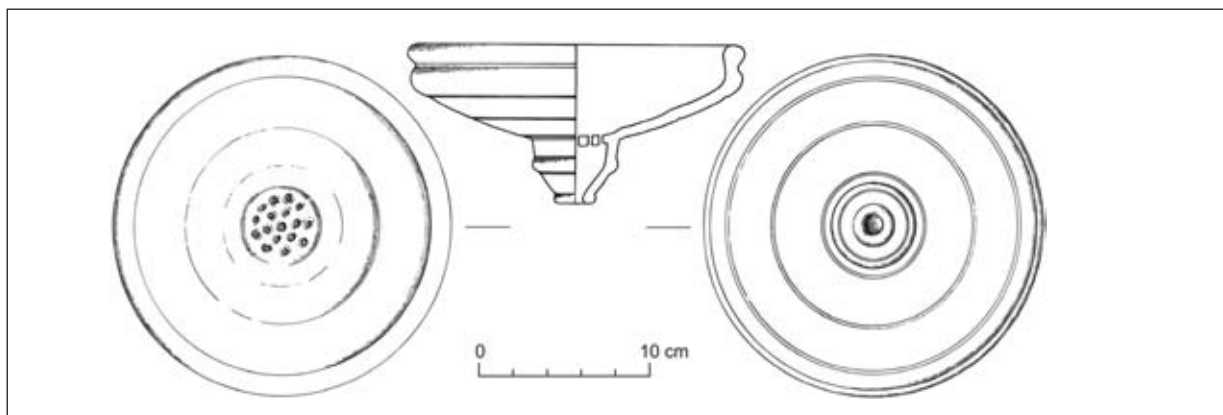
4.1.3.2 Mísy s dutou zvoncovitou nožkou

Mísy s dutou zvoncovitou nožkou jsou běžným artiklem v prostředí Francie či Německa (Repka 2015, 92). V oblasti Karpatské kotliny nejde o častý nález, nejbližší analogie máme z hrobu 19 z pohřebiště v Mani (Benadik 1983, 94, Taf. XI: 3). Na nekropoli Palárikovo byly objeveny dvě mísy s dutou zvoncovitou nožkou z hrobu 19 (tab. XXXVI: 2, obr. 12: 1) a hrobu 84 (tab. LXXXV: 7) o velikosti 9,3 a 14,8 cm. Průměr maximální výdutě mohl být zaznamenán pouze u jedné⁶⁰ z nich a činil 20 cm a průměr nožky 10,7 cm. Na rozdíl od pohřebiště v Mani (Benadik 1983, 94) nebyla ani jedna z uvedených mís se zvoncovitou nožkou opatřena výzdobou.

Z nálezů mimo oblast Karpatské kotliny se nejvíce přibližuje míse z Palárikova nález z lokality Milly-la-Forêt (Miller 2010) se stejně mírně esovitě profilovaným tvarem.

4.1.3.3 Pokličky

Poklička, jejíž mnohé analogie známe ze severovýchodní Francie, Belgie a Porýní (např. Rapin 1986, Villes 1995 aj.), byla na pohřebišti Palárikovo I objevena v počtu pouze jednoho kusu (hrob 24, tab. XL: B2, obr. 12: 2). Z prostředí Slovenska je známe z lokality Trnovec nad Váhom (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 155), ale také z okolních území, jakým je např. hrob 29 z Brna-Maloměřic (Čížmářová 2005, 196). Celkem čtyři fragmentálně zachované pokličky byly objeveny na sídlištní lokalitě Nitra-Šindolka, kde je podle průvodního materiálu bylo možné datovat do fáze LT B2b–LT C1 (Březinová 2000, Taf. 16: 4, 5, 6, 60: 17).

Obr. 9. Keramický laténský trychtýř z Mistřina (podle Valentová/Šumberová 2010).

Stejně jako poklička z Brna-Maloměřic, i exemplář z Palárikova měl plastickou lištou oddělený okraj, který umožňoval lepší nasazení a stabilitu na nádobě (Repka 2015, 94). Paralelu k maloměřické a palárikovské pokličce nacházíme na pohřebišti Farmos (hrob 2), kde poklička měla také odsazený okraj. Hrob ve Farmose byl chronologicky zařazen do stupně LT C1 (Hellebrandt 1999, 108). Zvláštnost nálezů pokličky z Palárikova můžeme spatřovat v tom, že její vrchní část byla opatřena jakýmsi knoflíkovitým ukončením, které bylo podle všech indicií nasazovací. Uvnitř tohoto knoflíkovitého ukončení byl ukryt cedník, jehož perforace proběhla od spodní části pokličky směrem k jejímu knoflíkovitému ukončení, jak na tuto skutečnost ukazují dírký v pokličce, které nejsou v horní části upravené. Vystává zde možnost, že díky nasazovacímu úchytu pokličky mohl být cedníkový otvor kdykoliv uzavřen či naopak otevřen. Nabízí se vysvětlení, že celá nádoba nemusela sloužit k uchování potravin či tekutin, ale naopak jako jakási

⁵⁹ <https://musees-reims.fr/fr/musees/musee-saint-remi/>.

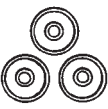
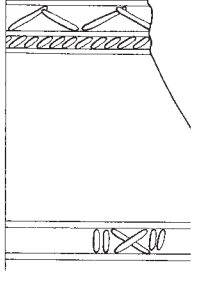
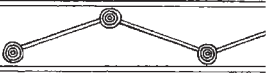
⁶⁰ Kalichovitá mísa z hrobu 84 byla ztracená.

Obr. 12. Palárikovo I. Mísa s dutou zvoncovitou nožkou hrob 19 (1), nádoba s pokličkou hrob 24 (2), detail výzdoby na nádobě z hrobu 59 (3), nádoba ve tvaru botičky hrob 75 (4).

vonná lampa či kadidelnice, ze které mohly unikát vzácné vůně. Kolektiv autorů J. Ryšánek a V. Václavů se domnívají, že nádoby s otvory mohly sloužit k regulaci přístupu ke žhavému materiálu, případně také pro latén zatím nedoložené destilaci či extrakci (Ryšánek/Václavů 1990, obr. 2, 8). Úplným či částečným překrýváním otvorů docházelo k regulaci vzduchu a tedy i procesu doutnání. Podle K. Jażdżewského mohly tyto cedníky a vykuřovadla sloužit k udržování alespoň minimální teploty u nápojů či potravy (Jażdżewski 1981, 326). Ani jednu z těchto hypotéz však nelze prokázat v důsledku konzervátorského zásahu.

Tabela 3. Palárikovo I. Výzdobné motivy zastoupené na keramice.

Výzdoba	Motiv	
Výzdoba složená z kruhů		
	motiv trojúhelníků tvořený ze soustředných kruhů	motiv tří po sobě jdoucích kruhů
Výzdoba složená z S-motivu		
	S-motiv umístěný do obdélníků	
Radélková výzdoba		
	identické kvadratické vpichy uspořádané do šikmých řad	půlobloukovité radélkové vpichy ukončené kolkovaným kruhem (kombinovaná výzdoba radélka a kolků)
Rytá výzdoba		
	ryté linie cik-cak a motiv písmene X	soustředné kruhy doplněné rytými liniemi cik-cak (kombinovaná výzdoba rytá a kolků)

V této souvislosti lze zmínit, že na území Moravy se od stupně LT B2 ojediněle setkáváme se zvykem překrývat nádoby kónickými či půlkulatými miskami (Valentová 2011, 11), které mohou být od stupně LT C1 a C2 opatřeny otvory až po okraj (Meduna 1980, 96).

Cedníky jsou ve středním latěnu běžným artiklem, ať na pohřebištích či sídlištích. Ze střeoevropského prostoru evidujeme několik tenkostěnných i silnostěnných cedníků, které jsou dávány do souvislosti s výrobou sýru (Pressmar 1974, 76). Z oppida Bibracte jsou jako cedníky na výrobu sýrů interpretovány jednoduché nízké širší tvary jen s několika dírkami ve stěně a s většími otvory ve dně (Paunier et al. 1994, 24, typ A09). Z Manchingu známe silnostěnné tvary většinou kónické, s velkým otvorem ve

dně, ale také řadou otvorů pod okrajem (Stöckli 1979, Taf. 43: 435–437). V. Pingel (1971, Taf. 86, 87) uvádí, že tenkostěnné cedníky mají malé otvory výhradně na dně a nacházíme zde odlišné tvary (např. kulatá dna, trychtýřovité rozevření, složité členěný profil apod.). Kolekci cedníků z jemné tenkostěnné keramiky nacházíme také na lokalitě Stradonice (Valentová/Šumberová 2012, 334), kde ale nebyl zjištěn tvar podobný palárikovskému. Poklička z palárikovského hrobu 24 (tab. XL: B2) se přibližuje svým tvarem trychtýřům, které mohly být opatřeny volnou perforovanou částí, jež se vkládala dovnitř (Fouet 1958, 137). Tuto interpretaci podle J. Valentové a R. Šumberové podporují také starší nálezy kovových trychtýřů v etruském prostředí a jejich imitace v době laténské, které se vyskytují v inventářích mimořádných hrobových servisů výjimečných osob (Adam 2002, 149; Valentová/Šumberová 2012, 340).

Tento nález z pohřebiště Palárikovo je zatím zcela ojedinělý, nejbližší analogie pochází z moravského Mistřína (Čižmářová 2017, 316), kde byla urna žárového hrobu překryta trychtýřovitým cedníkem (obr. 9) interpretovaným jako poklička (Filip 1953, 353, obr. 165: 3, 4, 7), později již jako trychtýř (Valentová/Šumberová 2012, 341).

O tom, že nález z Palárikova sloužil jako poklička a trychtýř, zároveň svědčí také fakt, že poklička z Palárikova byla na spodní straně válcovitě osazena, aby lépe dosedla na nádobu, v tomto případě situlovitou nádobu. Můžeme tedy vyloučit, že by šlo o trychtýř, jako v případě hrobu z Mistřína. Poklička z Palárikova mohla být využívána jak pro praktické účely (regulace teploty), tak také k rituální činnosti (např. jako vykuřovadlo). S ohledem na hrobovou výbavu blíže neurčeného jedince (Jakab 2016, 104) je nepochybné, že v hrobě 24 byl pohřben výjimečný člen společnosti, zřejmě bojovník. Tento jedinec měl kromě kompletní bojovnícké výstroje (tab. XLI: 1, 6, 8, 11) přiloženy také 4 nádoby, z nichž situla byla zdobena cik-cak liniemi ze soustředných kroužků (tab. XL: B1), situlovitá nádoba opatřená pokličkou, která byla zdobena dvěma hlubšími pásy trojúhelníkovitých vpichů (tab. XL: B2), a dvě mísy s esovitou profilací (tab. XLI: 10).

4.1.3.4 Nádoba ve tvaru boty

Nádoba ve tvaru boty má analogie s keramickou nádobou podobného tvaru z Dürrnbergu (Pauli 1978). V dětském hrobě 4 na rakouské lokalitě Mannersdorf byla objevená zachovalá hliněná botička (Ramsl 2011, 183, Taf. 36), která svým tvarem a detailním znázorněním šití připomíná exemplář z pohřebiště Palárikovo. Jak upozorňuje P. Ramsl (2011, 182), tyto nádoby se objevují v každé době od neolitu a jsou pokládány za kultovní nebo symbolické artefakty. P. Ramsl ve svém díle uvádí třídění nádob/bot do tří základních tvarů (podle Ramsl 2011, 183):

- a) nádoba v podobě boty s navázáním nádobkou (např. Palárikovo, Kosd, Gáva, Dürrnberg, Alzey);
- b) nádoba s ukončením výraznou hranou (např. Mannersdorf, Esztergom);
- c) pozdně laténské nádoby tohoto typu (např. Jíkev).

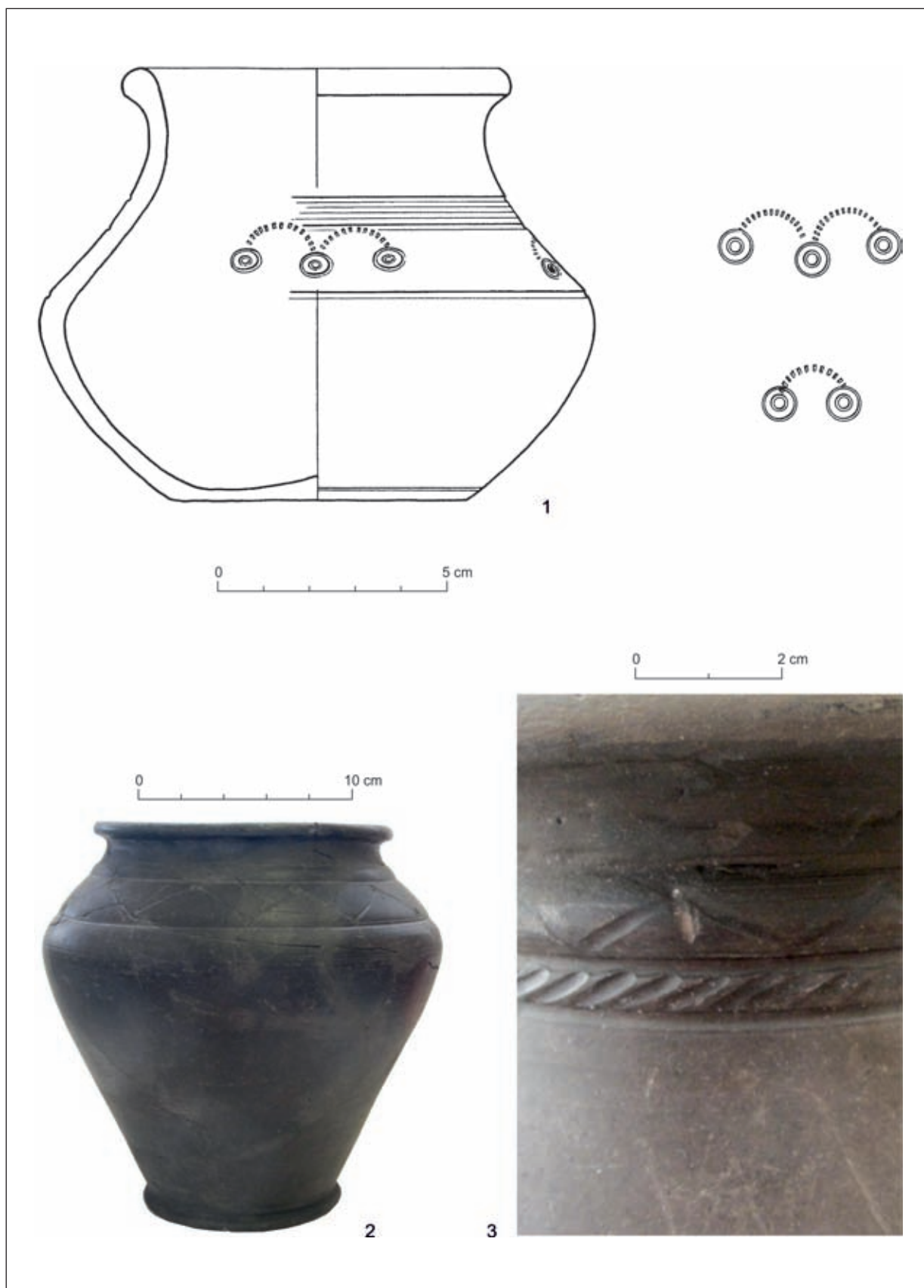
O tom, zda tyto hliněné nádoby napodobovaly skutečnou podobu obuvi v době laténské, psala K. Grömer (2010, 384–388), kdy poukázala na bohatý hrob 119 z Dürrnberg Eisfeldu s objevenými částmi obuvi v primární poloze (nárt nohy, Grömer 2010, 388).

Není jisté náhodou, že jak v Mannesdorfu (hrob 4; Ramsl 2011, 34), tak na pohřebišti Palárikovo (hrob 75, tab. LXXX: 1, obr. 12: 4) byl tento druh hrobové výbavy objeven v dětském hrobě. Oba hroby měly značně nadstandartní výbavu. Na pohřebišti Palárikovo byla v hrobě 75 nalezena dokonce série tří prstenů z bronzu, stříbra a zlata (tab. LXXIX: 1, 2, 3). Jde o nejbohatěji vybavený dětský hrob na lokalitě a jediný hrob z Palárikova s nálezem zlata. Přestože je tento dětský hrob takto bohatě vybaven,⁶¹ mezi keramickými nádobami ležel také v ruce vyrobený 6 cm vysoký pohárek v podobě boty (tab. LXXX: 1).

4.1.4 Kolkovaná keramika

Jemná kolkovaná keramika byla v Porýní datována do stupně LT B–LT C (Reinecke 1902, 61; Schwappach 1977, 180), dnes je všeobecně uváděno, že se s touto keramikou můžeme setkat již ve stupni LT A (Ramsl 1998, 45; Jerem 1986, 111; Waldhauser 1993, 278–280). Na Moravě spadá těžiště jejího výskytu do středolátenského období (Hlava 2008).

⁶¹ Na rozdíl od hrobu 4 z Mannesdorfu neobsahuje skleněné předměty.

Obr. 13. Palárikovo I. Výzdobný motiv na nádobě z hrobu 16, pohřebiště Hurbanovo (1), nádoba s výzdobou z hrobu 24 (2), detail výzdoby na nádobě z hrobu 30 (3).

Motivy kolkované keramiky

Nejmenší jednotkou výzdoby je základní prvek, dále nedělitelná část výzdoby, většinou otisk razidla. Z jednotlivých základních prvků je sestaven motiv, který představuje část výzdoby, která se opakuje. Z opakujících se motivů je poté složen ornament, tj. celá výzdoba na jedné části nádoby, která zahrnuje také strukturu výzdoby (způsob uspořádání prvků či motivů). Seskupení různých ornamentů, umístěných na různých částech nádoby, označujeme jako kombinaci ornamentů (Sheppard 1965, 266).

Podle četnosti výskytu na pohřebišti v Palárikově se zde setkáváme s těmito elementy:

- a) nejčastěji zastoupené prvky – kroužky (jednoduché i koncentrické);
- b) ojediněle zastoupené prvky – S-motivy, cik-cak linie, trojúhelníky v kruzích.

Ad a) Kroužky se objevují v jednoduchých, ale také koncentrických provedeních. Jde o výzdobný prvek, který lze sledovat již v předcházejícím období (Chytráček 2007, 480). V Palárikově lze pozorovat výzdobu zhotovenou z koncentrických kroužků v hrobě 64 (tab. LXVIII: B1), ale také v hrobě 34 (tab. XLVIII: A5), hrobě 44 (tab. LV: 7) a hrobě 82 (tab. LXXXIII: B2) již můžeme mluvit o výzdobě složené ze soustředných kroužků.

Ad b) S-motivy patří k častým výzdobným motivům zejména časného laténu (Megaw/Megaw 2006, 367). Tento motiv v podobě „běžícího psa“ se vyskytuje ještě v LT B1 na grafitové keramice, poté v tomto uspořádání mizí (Poulová 2011, 101). S-motiv byl na pohřebišti v Palárikově zaznamenán pouze v jednom případě, na váze z hrobu 59 (tab. LXIII: A1, obr. 12: 3), kde je umístěn horizontálně i vertikálně do obdélníků, které tvoří výzdobný pás v horní polovině nádoby.

Mezi nejčastější výzdobné motivy (tabela 3) na pohřebišti Palárikovo patří motiv trojúhelníků tvořených třemi kroužky (viz nádoba z hrobu 34 (tab. XLVIII: A5), hrob 44 (tab. LV: 7), hrob 63 (tab. LXVIII: A5), hrob 64 (tab. LXVIII: B1). V polovině případů byl tento motiv ještě doplněn o samostatný soustředný kroužek (hrob 63) nebo linii tří po sobě jdoucích kroužků (hrob 34). Tento výzdobný motiv se objevil na pohřebišti v Palárikově na míse, váze i malém hrnci a můžeme jej spatřit např. na pohřebišti v Mani (hrob 129; Benadik 1983, Taf. XLVI: 7).

Motiv tří po sobě jdoucích kroužků byl zaznamenán také na další nádobě, fragmentu z hrobu 82 (tab. LXXXIII: B2), kde se střídá s radélkovými půloblouky, které jsou zakončeny kroužkem. Tento výzdobný motiv složený z kroužků a radélkových půloblouků byl zaznamenán také na pohřebišti v Hurbánově (hrob 16, obr. 13: 1).

Zcela jiný charakter má výzdoba situly z hrobu 24 (tab. XL: B1, obr. 13: 2), kde soustředné kroužky doplňují ryté linie/pásky, které spolu vytvářejí cik-cak motiv. Cik-cak linie jsou zachyceny také na nádobě z hrobu 30 (tab. XLVI: 8, obr. 13: 3), kde však absentují soustředné kroužky, místo kterých se objevují ryté tvary v podobě písmene „X“.

Výzdoba je uspořádána ve výzdobných oběžných pásch v horní části nádoby, méně často pak v oblasti výdutě.

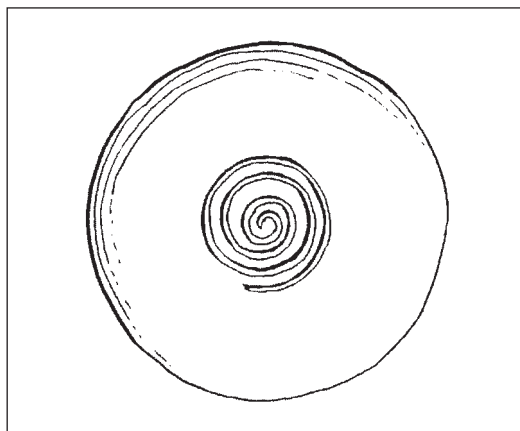
Keramické tvary s kolkovanou výzdobou činí na pohřebišti Palárikovo I 3,6 % z celkového počtu nalezených keramických jedinců.

Podle M. Zeilera se v období LT B–C především na území Karpatské kotliny nevyskytují kolkované nádoby v hrobech s obsáhlou hrobovou výbavou a nejsou tedy známkou elity (Zeiler 2010, 120). S tímto tvrzením se v případě hrobů z Palárikova nelze ztotožnit, neboť 62,5 % hrobů s kolkovanou keramikou náleželo k nejbohatší skupině, elitám. Zbývající hroby obsahovaly malý invenář výbavy (skupina 3), který by odpovídal výrobní síle společnosti.

4.1.5 Rytá výzdoba a radélko

Radélková výzdoba, která je většinou složená z totožných kvadratických vpichů uspořádaných do šikmých řad, se objevila na pohřebišti Palárikovo na několika nádobách. Samostatný výzdobný pás tvořila v případě jedince z hrobu 45 (tab. LVI: B1).

V dalších případech doprovázela kolkovanou výzdobu složenou ze soustředných kroužků.

Obr. 10. Palárikovo I. Rytý motiv spirály na nádobě z hrobu 61.

Samostatně stojí poklička situlovité vázy z hrobu 24 (tab. XL: B2), která má úchyt ozdoben řadou trojúhelníkovitých vpichů, stejně jako vrchní část těla samotné pokličky, kterou zdobí dvě řady totožných trojúhelníkovitých vpichů.

Rytá výzdoba se na pohřebišti Palárikovo vyskytuje ve dvou variantách:

- a) doprovází kolkovaný prvek (viz tabula 3);
- b) samostatně na dně nádob (obr. 10), kdy tvoří spirálu, tj. hrob 61 (tab. LXV: B3, obr. 14: 1, obr. 9), hrob 77 (tab. LXXXI: B6).

Rytá výzdoba, která je také zaznamenána na pohřebišti Palárikovo (cik-cak linie, soustředné kroužky), má své blízké analogie na sídlišti Nitra-Šindolka (Březinová 2002, 206)

4.2 Předměty denní potřeby a nástroje

Mezi předměty s každodenním využitím nalezené na pohřebišti v Palárikově I řadíme ovčácké nůžky, železné nožíky/břitvy, kamenné brousky a hliněné přesleny. V poloze Palárikovo II byl nalezen jeden exemplář křesacího kamene.

Vyspělost Keltů ve výrobě železných nástrojů dosáhla takové úrovně, že v pozdějších obdobích tyto nástroje prodělaly jen málo změn. Ve své studii uvádí D. Dreslerová a N. Venclová (2007, 348), že sortiment železného nářadí vychází ze skutečně existujících a archeologicky dokumentovaných železných předmětů nacházejících se v obydlí, výrobních areálů, hrobů i depotů doby laténské.

4.2.1 Nůžky

Nůžky se objevují v archeologických nálezech prokazatelně až od doby laténské (Dèchelette 1914, 1280). J. Waldhauser uvádí, že k pohřebním praktikám Keltů na Moravě a v Karpatské kotlině, na rozdíl např. od Čech, i ukládání nůžek a brousků do hrobu k mrtvému (Waldhauser 1999, 81).

Ani v této oblasti však nejsou běžnou součástí hrobové výbavy, jak ukazuje inventář pohřebišť v Bajči-Vlkanově (Benadik 1960) nebo Dvorech nad Žitavou (Benadik/Vlček/Ambros 1957), kde v žádném laténském hrobě nůžky nebo jejich zlomky nebyly nalezeny.

G. Jacobi považuje nůžky, zejména v kombinaci s pinzetou, za toaletní potřebu. Sám nevylučuje, že mohly také sloužit ke stříhání tkanin nebo mohly být využity ke stříhání ovcí. Tuto skutečnost však nelze spolehlivě doložit (Jacobi 1974, 87–88).

Jednodílné nůžky⁶² jsou nacházeny jak v kostrových, tak žárových hrobech, bez rozdílu pohlaví. Některé z nich jsou dokonce opatřeny rytou výzdobou,⁶³ jako v případě nůžek z hrobu 30 z Dubníka (Bujna 1989, 279).

Nůžky v laténských hrobech z území Slovenska mají zpravidla dvě velikostní kategorie, které byly pomocně rozděleny:

- a) menší, do a včetně 20 cm (tabula 4),
- b) velké, nad 20 cm (tabula 5).

Tabula 4. Přehled nálezů nůžek z území Slovenska v kategorii „a“.

Lokalita	Hrob	Velikost	Literatura
Dubník	3	19,5 cm	Bujna 1989, 252
Chotín	28	20,0 cm	Ratimorská 1975, 44
Kamenín	7	20,0 cm	Benadik/Vlček/Ambros 1957, 102
Malé Kosihy	9	20,0 cm	Bujna 1995, 18
Malé Kosihy	274	20,0 cm	Bujna 1995, 63
Palárikovo II	2	19,5 cm	Paulík/Zachar 1975, 283-327
Sv. Peter	63	12,0 cm	Dušek 1960, 458
Trnovec nad Váhom	362	17,5 cm	Benadik/Vlček/Ambros 1975, 27-28

⁶² Synonymem pro jednodílné nůžky jsou nůžky pružinové, ovčácké nebo pérové nůžky, díky principu vratné síly železného pásu v horní části nůžek. Ten se stlačil a vrátil zpět do své polohy (Sklénář a kol. 1992, 33).

⁶³ Jsou zdobeny S motivem a výzdobou ve formě cik cak vlnovky (Bujna 1989, 279).

Tabela 5. Přehled nůžek z území Slovenska v kategorii „b“.

Lokalita	Hrob	Velikost	Literatura
Dubník	19	22,5 cm	<i>Bujna 1989, 265</i>
Dubník	30	24,8 cm	<i>Bujna 1989, 279</i>
Dubník	31	21,5 cm	<i>Bujna 1989, 280</i>
Hurbanovo Bach. majer	5	27,4 cm	<i>Benadik/Vlček/Ambros 1957, 60</i>
Chotín	2	25,0 cm	<i>Ratimorská 1975, 10</i>
Chotín	20	23,0 cm	<i>Ratimorská 1975, 32</i>
Chotín	47	23,1 cm	<i>Ratimorská 1975, 63</i>
Ižkovce	11	23,5 cm	<i>Vizdal 1976, 158</i>
Ižkovce	12	23,0 cm	<i>Vizdal 1976, 159</i>
Malé Kosihy	453	24,0 cm	<i>Bujna 1995, 90</i>
Nebojsa	4	22,5 cm	<i>Chropovský 1958, 123</i>
Palárikovo I	5	25,5 cm	<i>Benadik/Rejholec 1974</i>
Palárikovo I	12	24,0 cm	<i>Benadik/Rejholec 1974</i>
Sv. Peter	34	28,0 cm	<i>Dušek 1960, 458</i>

Tabela 6. Přehled hrobových nálezů z hrobů, kde se vyskytly nůžky, v porovnání s celým sortimentem pohřební výbavy.

Hrob	Keramika	Šperk/součást oděvu/spona	Zbraň/součást výstroje	Předmět denní potřeby	Zvířecí kosti
Dubník h 3	x	x	-	-	-
Dubník h 19	x	x	x	x	-
Dubník h 24	x	x	x	x	-
Dubník h 30	x	x	x	x	-
Dubník h 31	x	x	x	x	-
Hurbanovo A. h 2	x	x	-	x	x
Hurbanovo Bach. majer h 5	x	x	x	x	x
Hurbanovo-Bohatá h 27	x	-	-	x	x
Hurbanovo-Bohatá h 48	x	x	-	x	x
Chotín h 2	x	x	x	x	-
Chotín h 3	x	x	x	x	-
Chotín h 19	x	x	-	-	-
Chotín h 20	x	x	-	x	-
Chotín h 28	x	x	x	x	-
Chotín h 47	x	x	x	x	-
Ižkovce h 2	x	x	x	x	-
Ižkovce h 11	x	x	x	-	-
Ižkovce h 12	x	x	-	x	-
Kamenín h 7	x	x	-	-	-
Malé Kosihy h 9	x	x	-	x	-
Malé Kosihy h 274	x	x	-	-	-
Malé Kosihy h 453	x	-	x	x	-
Malé Kosihy h 477	x	x	x	x	x
Maňa h 82	x	x	-	x	-
Maňa h 142	x	x	-	x	-
Nebojsa h 4	x	x	x	x	-
Nitra-Mikov dvor	x	x	-	x	-

Tabela 6. Pokračování.

Hrob	Keramika	Šperk/součást oděvu/spona	Zbraň/součást výstroje	Předmět denní potřeby	Zvířecí kosti
Šurany-Nitriansky Hrádok h 2	-	x	x	-	-
Palárikovo I h 5	x	x	x	-	x
Palárikovo I h 12	x	x	-	x	x
Palárikovo II h 2	x	x	-	x	x
Sv. Peter h 34	x	x	-	x	-
Sv. Peter h 63	x	x	-	x	-
Sv. Michal h 17	x	x	-	x	-
Trnovec nad Váhom h 362	x	x	x	-	x
Trnovec nad Váhom h 398	x	x	-	x	-

Mimo uvedené parametry stojí fragmenty nůžek, které registrujeme v případě hrobů v Hurbanově-Abadomb (hrob 2, *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 44), v Hurbanově-Bohatá (hrob 27, *Rejholcová* 1977, 48), v Ižkovicích (hrob 2, *Vizdal* 1976, 153), na pohřebišti v Mani (hrob 82, *Benadik* 1983, 42), v Šuranoch-Nitrianském Hrádku (hrob 2, *Březinová* 2012), ve Sv. Michalu nad Žitavou (hrob 17, *Benadik* 1958, 522) a na pohřebišti Trnovec nad Váhom (hrob 398, *Benadik/Vlček/Ambros* 1975, 30).

Z předložené tabely (6) vyplývají korelace přidávání nůžek a dalších předmětů hrobového inventáře. Nejčastějším milodarem nacházeným společně s nůžkami bývá keramika a šperk nebo součást oděvu (náramky, prsteny, spony). Méně často se nůžky vyskytly ve společnosti zbraní nebo součástí výstroje (štit, štítová puklice). Zajímavé je však porovnání přidávání nůžek do hrobů s brouskem a nožem/břitvou (graf 11).

Jak je patrné z grafu 11, tyto předměty se vzájemně doplňují. Pouze 22 % hrobů, ve kterých byly zachyceny nůžky, neobsahovalo brousek či nůž/břitvu. Hrobů, ve kterých byla zaznamenána kombinace nůžky-brousek-nůž/břitva, bylo 78 % ze sledovaného území. Z toho počtu byl v 52 % hrobech spolu s nůžkami přiložen také brousek, nůž/břitva. 43 % sledovaných hrobů s nůžkami neobsahovalo brousek, ale byl přiložen nůž/břitva a pouze u 4 % hrobů s nůžkami nebyl do hrobu přiložen nůž. Této problematice se v minulosti věnoval již J. Bujna (1982, 349–351), který si povšiml vzájemného vztahu těchto předmětů hlavně v mužských hrobech s výzbrojí. Podařilo se mu prokázat souvislost mezi břitvou, nůžkami, brouskem a mužskými hroby (Bujna 1982, 351). Taktéž P. Ratimorská ve své práci analyzovala kombinace výskytu nůžek s předměty denní potřeby (brouskem a nožem/břitvou) nebo kombinaci brousku s bojovníckou výbavou. Uvádí, že v případě pohřebiště v Chotíně jsou nůžky doprovázeny buďto břitvou/brouskem,⁶⁴ nebo bojovníckou výbavou (Ratimorská 1975, 142–143).⁶⁵

Vysledované informace od J. Bujny (1982) a P. Ratimorské (1975) téměř korespondují s pohřebišťem v Palárikově. Hrob 5 (tab. XXVII: A8) obsahuje kromě přiložených nůžek také standartní bojovníckou výbavu, kdežto do hrobu 12 (tab. XXXI: C1) byly vedle nůžek přiloženy také břitva/nůž (tab. XXXI: C3) a kamenný brousek (tab. XXXI: C4). Zcela výjimečná je skladba hrobu 2 z mohyly v Palárikově II, kde hrob s nůžkami neobsahuje ani bojovníckou výbavu, ani předměty denní potřeby (Paulík/Zachar 1975, 292, obr. 14).

V několika hrobových celcích ze sledovaného území není vyloučena ani kombinace předmětů denní potřeby a bojovnícké výbavy v rámci jednoho hrobového celku, jak je patrné na příkladu hrobu 2 z Chotína (Ratimorská 1975, 10), hrobu 142⁶⁶ z Mani (Benadik 1983, 66) nebo hrobů 34, 30 a 31 z pohřebiště v Dubníku (Bujna 1989, 273, 279, 280). Hrobová výbava obsahující nůžky však nemusí zahrnovat ani jednu z uvedených kombinací. Na pohřebišti Kamenín (hrob 7; Benadik/Vlček/Ambros 1957, 102) nebo na

⁶⁴ Brousek/břitva/nož (výjimečně křesací kámen) v kombinaci s nůžkami se vyskytl také v hrobě 19 z Dubníku (Bujna 1989, 265), Hurbanova-Abadomb (h 2, Benadik/Vlček/Ambros 1957, 44), hrob 48 z Hurbanova-Bohaté (Rejholcová 1977, 50), v hrobě 12 z Ižkovic (Vizdal 1976, 158), hrob 9 a hrob 453 z Malých Kosih (Bujna 1995, 18, 90), hrob 63 ze Sv. Petra (Dušek 1960, 458), hrob 17 ze Sv. Michala nad Žitavou (Benadik 1958, 522) a hrob 398 z Trnovce nad Váhom (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 30).

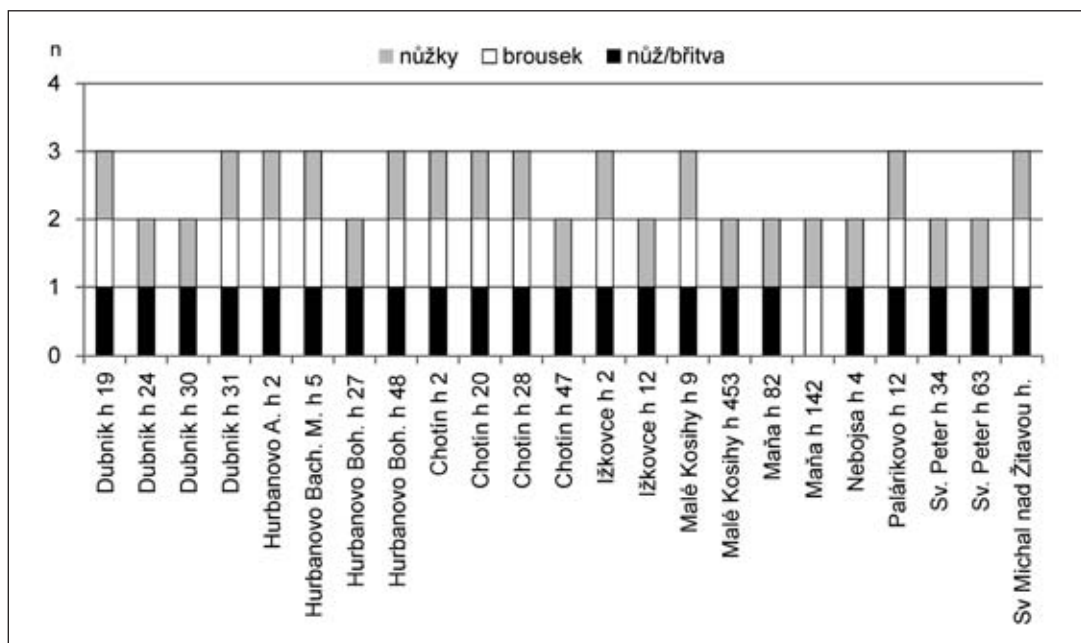
⁶⁵ Bojovnícká výbava doprovází nůžky v hrobě 24, 30 a 31 z Dubníku (Bujna 1989, 272–274, 279, 280), v Hurbanově-Bacherov majer v hrobě 5 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 60), hrob 2 v Ižkovicích (Vizdal 1976, 153), kostrový hrob z Nebojsi (Chropovský 1958, 123), hrob 362 z Trnovce nad Váhom (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 27–28), nebo také hrob 2 ze Šuran-Nitrianského Hrádku, kde se objevil fragment meče (Březinová 2012).

⁶⁶ Hrobová výbava obsahovala podle vyjádření autora železnou sekeru i kamenný brousek a nůžky (Benadik 1983, 66).

lokalitě Malé Kosihy (hrob 274; *Bujna* 1995, 63) neevidujeme žádnou hrobovou přílohu denní potřeby či bojovnícké výbavy.

Kostrové hroby z území Slovenska, do kterých byly vloženy nůžky, činily 78 % analyzovaných hrobů. Na těchto pohřebištích se vyskytovaly zejména tyto tři varianty uložení do hrobové jámy:

- u hlavy zemřelého nebo v její blízkosti (37 %);
- v misce u hlavy zemřelého nebo v horní polovině hrobové jámy (5 %);
- u horní končetiny zemřelého (16 %);
- u dolních končetin (16 %).

Graf 11. Porovnání nálezů nůžek a nože/břítvy z území Slovenska.

Do skupiny s nůžkami uloženými k hlavě zemřelého nebo v její blízkosti patří hroby z Chotína (hrob 28; *Ratimorská* 1975, 44), ze Sv. Petra (hrob 63; *Dušek* 1960, 461), nejspíš bojovnícký hrob z Trnovce nad Váhom (hrob 362; *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 27–28), hroby z Dubníku (hrob 31; *Bujna* 1989, 280), z Hurbanova-Bacherov majer (hrob 5; *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 60), z Nebojsi (hrob 4; *Chropovský* 1958, 123), ale také hrob z Hurbanova-Abadomb (hrob 2; *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 44).

Nůžky položené do misky či jiné nádoby neevidujeme tak často jako v předešlé skupině. Na pohřebišti v Mani byly v hrobě 82 nůžky položeny do misky nad pravé rameno zemřelého, v hrobě 142 ze stejného pohřebiště ležely vedle profilované vázy (*Benadik* 1983, 42, 66; *Dacík* 1983, 149–166).

Uložení nůžek k horním končetinám evidujeme v několika případech. Zejména jsou to hroby z Chotína (hroby 20,47; *Ratimorská* 1975, 32, 63) a Ižkovců (hrob 2; *Vizdal* 1976, 153).

Do čtvrté skupiny řadíme hroby z Kamenína (hrob 7; *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 102), Dubníku (hrob 19; *Bujna* 1989, 265) nebo z lokality Sv. Peter (hrob 34; *Dušek* 1960, 458).

V případě hrobu 5 z Palárikova I nelze jednoznačně určit primární polohu předmětů v hrobě z důvodu jeho vykradení. V hrobě 12 byly nůžky uloženy na pravé pažní kosti skeletu (*Benadik/Rejholec* 1972). Mohylník Palárikovo II reprezentuje jeden hrob s nůžkami, které byly uloženy vpravo od lebky zemřelého (*Paulík/Zachar* 1975, 283–327).

Zda spolu souvisí poloha uložení nůžek v hrobech s velikostí hrobových jam, nelze jednoznačně potvrdit či vyvrátit. Na sledovaných pohřebištích se u dolních končetin našly pouze nůžky nad 20 cm, stejně jako v rámci horních končetin, kde se kromě jednoho fragmentu z Ižkovců (*Vizdal* 1976, 153) taktéž vyskytly jenom tvary nad 20 cm. Jistou variabilitu však spatřujeme v uložení nůžek k lebce, kde se objevují jak nůžky do 20 cm, tak i nad 20 cm. Nelze tedy tvrdit, že by se v okolí hlavy nacházely spíše menší nůžky, u kterých bychom mohli předpokládat využití jako toaletní potřeby. Ukazuje se, že nůžky, které přesahovaly 20 cm, se vyskytují poblíž končetin mrtvého, ať už jsou přiloženy k horním či dolním končetinám.

V žárových hrobech na sledovaném území byly nůžky zjištěny v 22 procentech případů. V těchto hrobech nebyly zaznamenány nůžky menší 20 cm. U 37 % těchto hrobů známe údaj o antropologickém určení a vždy šlo o příslušníka mužského pohlaví. 62 % těchto žárových hrobů mělo uvedený údaj o poloze předmětu v rámci hrobové jámy, v 60 % v JZ části hrobu.

U celkem 50 % sledovaných hrobů (kostrové i žárové) s nůžkami z území Slovenska bylo určeno pohlaví pohřbeného jedince, 94 % z toho byli muži. Z 36 % zaznamenaných hrobových celků byly nůžky součástí mužských hrobů s bojovníckou výbavou.⁶⁷ Zajímavé bylo sledovat uložení nůžek právě v těchto hrobech se zbraněmi, kdy 38 % hrobů se zbraněmi mělo nůžky uloženy u hlavy nebo v její blízkosti (kategorie a), 23 % u horních končetin (kategorie c) a pouze 7 % hrobů mělo přiloženy nůžky k dolním končetinám (kategorie d).

G. Jacobi rozdělil nůžky (na základě nálezů z oppida v Manchingu) na několik tvarů podle zakončení držadla–pera. Uvádí nůžky ve tvaru písmene U nebo nůžky s omegovitým zakončením (Jacobi 1974, 87). Předměty z pohřebiště v Palárikově můžeme řadit ke tvarům s perem v podobě písmene U. Tento typ nůžek se podle Jacobiho (1974, 88) vyskytuje od doby laténské a dosahuje délky 20–25 cm. Spolu s břitvami přicházejí v průběhu LT B až na Slovensko a do západního Maďarska. Nůžky s omegovitým držadlem se objevují v počátku střední doby laténské (Jacobi 1974, 89).

Nůžky z Palárikova můžeme zařadit k nůžkám spadajícím do období stupňů LT B–LT C (podle Jacobiho 1974, 90).

4.2.2 Nože a břitvy

Nože v době laténské mají řadu tvarů a velikostí. Objevují se převážně v hrobech mužů, ale výjimečně také u žen či dětí a patří mezi obvyklé sídlištní nálezy. Nejčastěji se nože vyskytují na oppidech. Hřbetní strana nože byla rovná či klenutá, ostří v zásadě rovné, sporadicky esovitě prohnuté. Čepel přecházela buď v hrotitý řap pro nasazení rukojeti z organického materiálu, nebo v plochou různě zakončenou rukojeť. Za břitvy většinou označujeme nástroje určené k osobní hygieně, které mohou být i dvoubřité (Sklenář 1992, 6), lišící se v době laténské od nožů půlměsícovitým prohnutím těla. Naproti tomu nožíkem je myšlen vždy jednobřitý nástroj (Sklenář 1992, 32) s odsazenou spodní hranou (Danielisová 2010, 67).

G. Jacobi řadí nože ke kuchyňskému náčiní (Jacobi 1974, 122). Za periferní oblast v použití robustních sekáčů v časném latěnu bývá všeobecně považována oblast Moravy (Hlava 2004, 24). Není přesně stanovena funkce velkých nožů s jednostranným břitem. J. Eisner (1933, 169), V. Šaldová (1971, 92) nebo J. Vizdal (1976) je pokládali za zbraně. F. R. Hodson, z jehož pera vznikla publikace o pohřebišti v Münsingen-Rain, zastává názor, že v případě nožů z tohoto pohřebiště jde o zbraně. Argumentuje tím, že nože se zde objevily v pochvách (Hodson 1968). Proti tomu vystoupil L. Pauli (1978, 256–257), který nože pokládá za běžný universální nástroj související s masitou potravou. Za nástroje k porcování masa považuje U. Osterhaus masivní velké nože (1981, 15). Podle současných analýz se spíše kloníme k názoru, že nože přiložené do laténských hrobů sloužily jako nástroj denní potřeby, a to s ohledem na to, že v těchto hrobech bývá zpravidla přiložena také část masité potraviny. Nemůžeme však vyloučit, že jeho použití mohlo být různorodé.

J. Kaurin ve svém zpracování nožů z oppida v Titelbergu rozdělil nože na základě funkční a morfologické analýzy takto (Kaurin 2008):

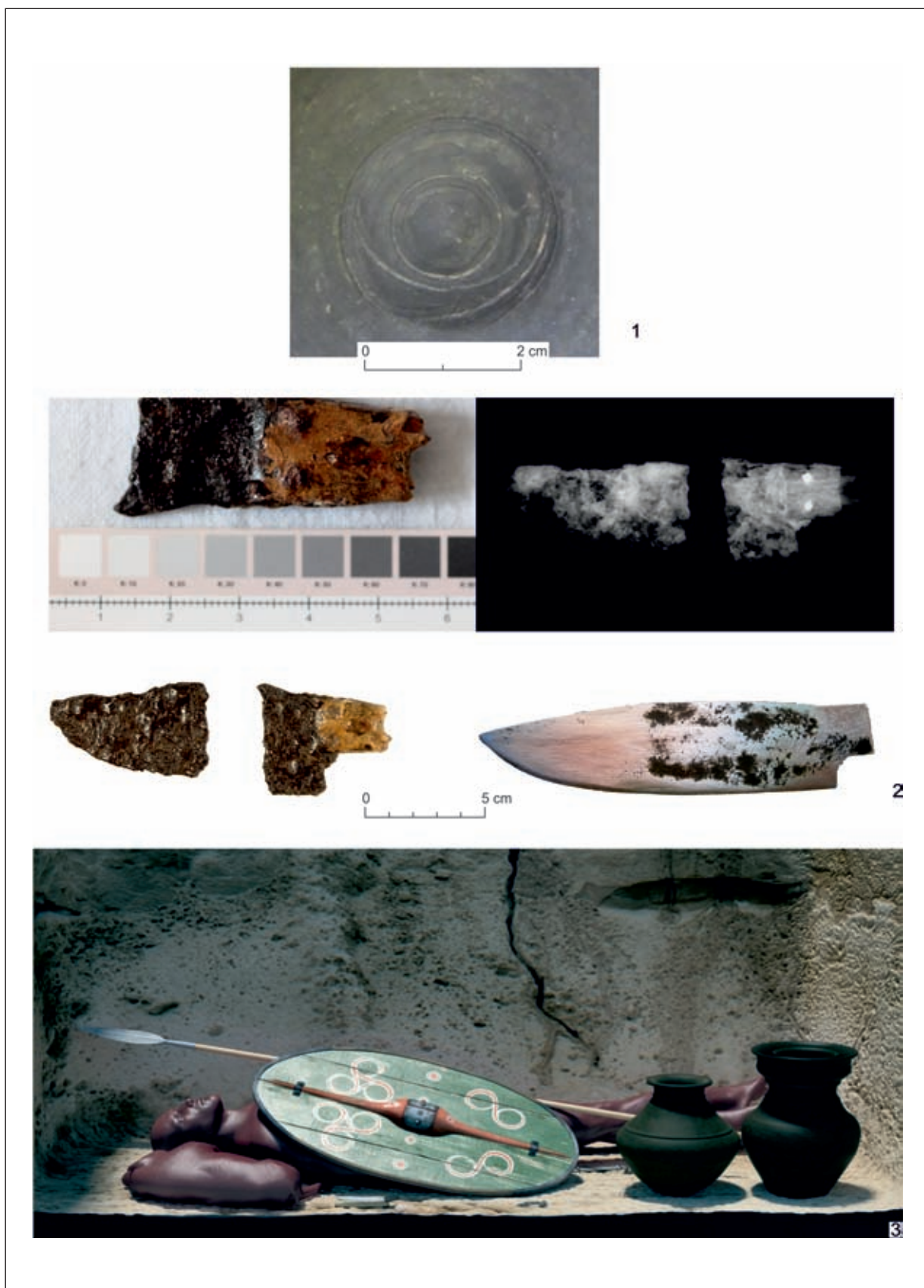
- u dlouhých a těžkých nožů předpokládá využití při krájení/sekání masa, kostí;
- střední nože (15–30 cm) označuje za kuchyňské s variabilním využitím;
- malé nože (8–13 cm) poté přiřadil k nožům osobní potřeby.

Již J. L. Píč ve své práci zdůrazňoval potřebu zkoumat u železných předmětů nejen tvar, ale také technologii výroby (Píč 1909, 122–123). Naopak J. Filip tvrdil, že se hutnictví a kovářství v našich zemích nezměnilo od doby laténské. Podle něj byly až do raného středověku používány stejné typy nástrojů a nářadí. Z železa s malým obsahem uhlíku se vykovávaly tenké plátky, které se dál za studena upravovaly do tvaru žádaného předmětu a které se nakonec svařily (Filip 1946, 25–26). Dnes víme, že proces výroby železa je složitější.

Kritériem pro třídění nožů z oppida v Manchingu byl pro G. Jacobiho (1974, 116–126) tvar rukojeti. Nože zde rozdělil následovně:

- a) nože s kruhovou rukojetí;
- b) nože s trnovou rukojetí;
- c) různé nože – kam umístil všechny zbývající exempláře, které nespadaly pod kategorii a, b.

⁶⁷ Myšleno hroby s přítomností zbraní.

Obr. 14. Palárikovo I. Detail ryté výzdoby z hrobu 61 (1), experimentální rekonstrukce pravděpodobné podoby nože z hrobu 85 (2), 3D rekonstrukce pohřbu bojovníka, hrob 6 (3, Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 19).

Podle technologie výroby můžeme nože z pohřebiště v Palárikově (tabela 7) rozdělit následovně:

- a) celozákladní nože;
- b) nože s navařenou rukojetí⁶⁸/trnem pro nasazení rukojeti z jiného materiálu.

Tabela 7. Palárikovo I. Přehled nálezů nožů a břitev.

Hrob	Délka (mm)	Max. šířka čepele (mm)	Délka trnu (mm)	Uložení	Tab.
6	166	36		pravá ruka	XXVIII:8
12	133?	37		pravá ramenní kost	XXXI:C3
32	145	?		pravá loketní kost	XLVII:A3
32	170			u konce pravé ruky	XLVII:A2
46a	195		50	na míse	LVI: A1
64	170	?		pravá ruka	LXIX:23
77	130			levý roh jámy	břítva, LXXXII:A4
85	130	32	55	pravá strana u lebky	LXXXVI:A1
91	100	33			XC:A1

Pro zjednodušené určení a přiřazení k typu nože (*Sklenář a kol. 1992*) jsme se řídili zejména dvěma hlavními kritérii, tvarem hřbetu/ostří a podobou rukojeti (tabela 8). Určili jsme 3 základní kategorie (A1, A2, B1) a 2 podkategorie (A1A, A1B).

A1) nože s obloukovitým hřbetem, obloukovitým ostřím (nože z hrobu 6, 85), délka nože 13,0–16,6 cm; A1A) s plochou (zahnutou) rukojetí (nůž z hrobu 6);

A1B) s jazykovitým řapem na upevnění rukojeti z organického materiálu s nýty (nůž z hrobu 85);

A2) nože s obloukovitým hřbetem, rovným ostřím a plochou (zahnutou) rukojetí (nože z hrobu 32?, 46a), délka nože 14,5–19,5 cm;

B1) nože s rovným hřbetem, obloukovitým ostřím a trnovým řapem na upevnění rukojeti (nože z hrobu 12, 32, 64), 13,3–17,0 cm.

Nález nože/břítvy z hrobu 85 se jevil jako nejednoznačný a po pečlivém zvážení se přikláníme k tomu, že mohlo jít spíše o nůž než břitvu. Vede nás k tomu dlouhá čepel, která má krátkou a úzkou rukojeť, zřejmě určená pro jemnou práci nebo rituální účely. Toto tvrzení podporuje také experimentálně zhotovená replika, při jejímž použití se rukojeť nožiku lámala pod vahou čepele (obr. 16: 2). Tento nožík z hrobu 85 (tab. LXXXVI: A1) byl výjimečný tím, že se dochovaly nýty a ve fragmentech také kostěná rukojeť, resp. její obložení, které nýty připevňovaly. Analogii k této rukojeti můžeme vzdáleně spatřovat v hrobě 13 z Bajče-Vlkanova, kde byl objeven zlomek kostěného obložení rukojeti nožiku, který byl navíc také opatřen rytou výzdobou (*Benadik 1960, 398*). Zachování rukojeti z organických materiálů nebývá častým jevem. Na pohřebišti Rezi-Rezicseri byl v hrobě 12 objeven nožík s rovným hřbetem a zahnutým ostřím, jehož ukončení se zužovalo do jílce s knoflíkovitým zakončením. Na jílci nože se zachovala poměrně značná část dřevěné rukojeti (*Horváth et al. 1987, 101, fig. XIX: 13*). Tvarem tento nožík připomíná nůž 371 z Manchingu (*Jacobi 1974, Taf. 22*), který má ale oproti noži z Palárikova trnovou rukojeť.

Častěji se na sledovaném území objevují nože s trnem (*Šurany-Nitriansky Hrádok, Březinová 2012*). Nože s plochou rukojetí se na pohřebišti v Palárikově vyskytují spíše jen sporadicky – nože z hrobu 6 (tab. XXVIII: 8), pravděpodobně nůž z hrobu 12 (tab. XXXI: C3) nebo prohnutý nůž z hrobu 32 (tab. XLVII: A2), jehož analogii můžeme hledat na pohřebišti Bajč-Vlkanovo v hrobě 9 (*Benadik 1960, 142*).

Obdobně jako v Palárikově i v Bajči-Vlkanově převažují nože s obloukovitým ostřím.

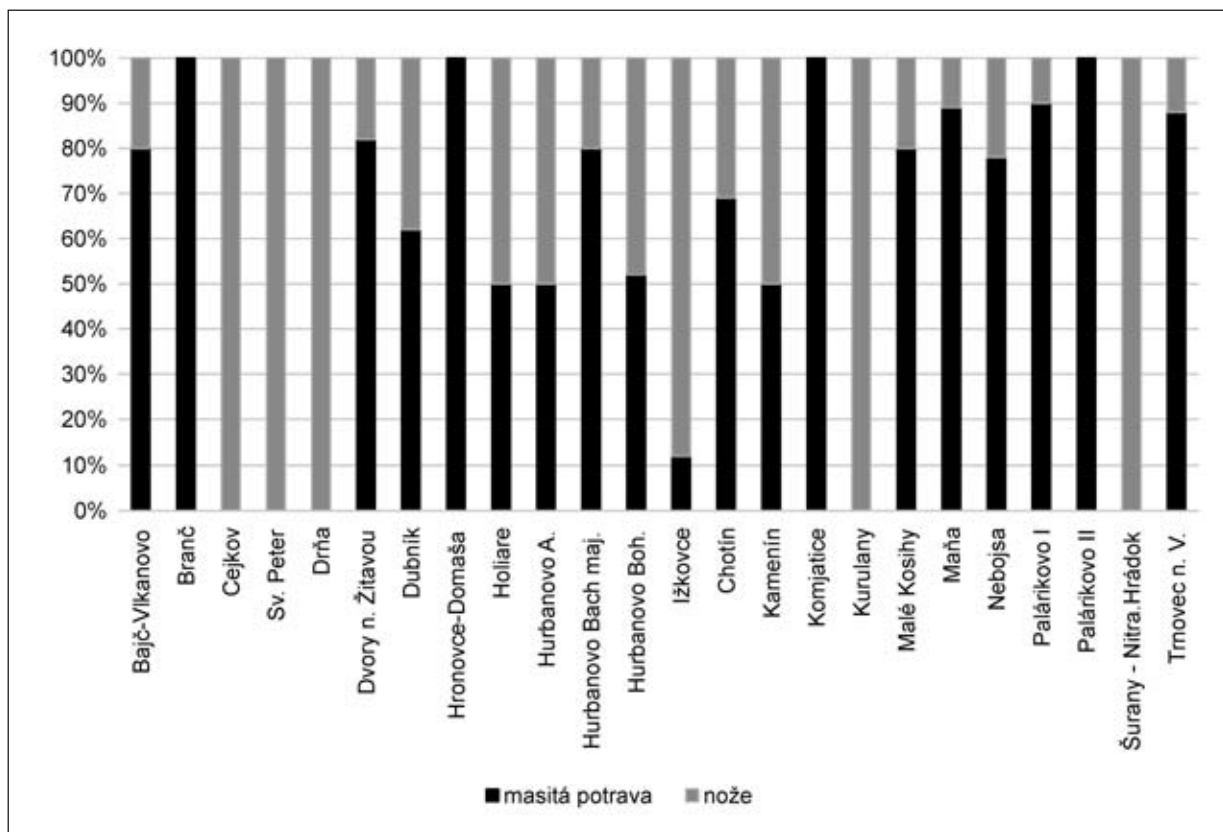
Při zpracování materiálu z pohřebiště v Palárikově bylo vzhledem na stav zachování problematické určit co je nožík (tabela 8) a co je břitva.⁶⁹ Rozhodujícím faktorem by měla být šířka čepele v porovnání s délkou rukojeti, jak na tuto skutečnost poukázal už G. Jacobi, který zároveň uvádí, že břitvy mají čepel v délce 9–12 cm a rukojeť je vždy velmi krátká (*Jacobi 1974, 91*). U dochovaného souboru se přikláníme k tvrzení, že v případě artefaktu z hrobu 77 (tab. LXXXII: A4) mohlo jít o břitvu. Chybějící část rukojeti nám nedovoluje bližší typologické nebo chronologické zařazení.

⁶⁸ Do této kategorie patří také nožík z hrobu 85, podle něhož byla experimentálně vyrobená replika. U ní se pod vlastní vahou lámala čepel od rukojeti. Zůstává otázkou, do jaké míry se tyto nože používaly.

⁶⁹ Obdobně tomu tak bylo na pohřebišti Bajč-Vlkanovo, kde se nože vyskytly v pěti hrobech 6, 7, 9, 60 a 62 (*Benadik 1960*).

Tabela 8. Palárikovo I. Schematické rozdělení nožů podle tvaru čepele a rukojeti.

A1	A1A	
obloukovitý hřbet / obloukovité ostří	plochá / zahnutá rukojeť	
	A1B s jazykovitým řapem na upevnění organické ručky s nýty	
A2	plochá / zahnutá rukojeť	
obloukovitý hřbet / rovné ostří		
	trnový řap na upevnění ručky	
B1 rovný hřbet / obloukovité ostří		
		

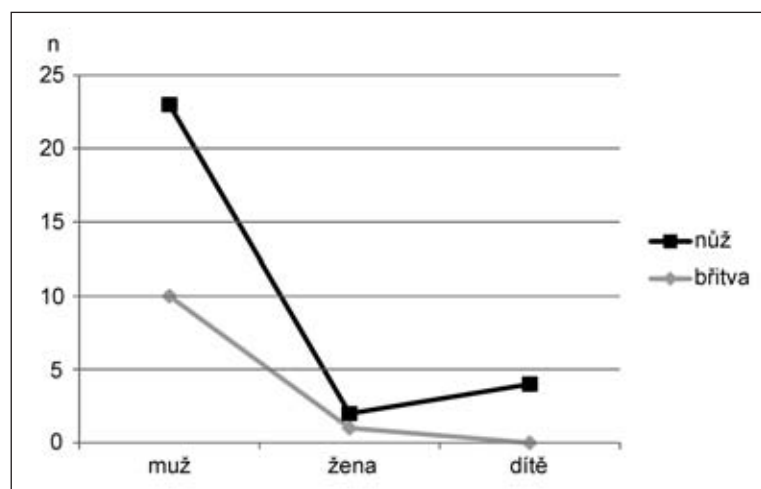

Graf 12. Procentuální zastoupení nožů vůči nálezům masité potravy z pohřebišť na území Slovenska.

Porovnáme-li nože podle technologie výroby s výbavou hrobu, můžeme se zamyslet nad otázkou, kterou si před nedávnem položil J. Macháček, když uvedl, že záměrem moderní archeologie není ptát se na to, jaký artefakt se vyskytoval na určitém prostoru v určité době, ale proč se tam vyskytoval (Macháček 1997, 33).

Jen v 9 % sledovaných hrobů z území Slovenska, ve kterých byl přiložen nůž/břitva, se objevily dva kusy tohoto přídatku. Jde o pohřebiště Palárikovo (Benadik/Rejholec 1972), Nitriansky Hrádok-Šurany (Březinová 2012), Maňa (Benadik 1983), pohřební areál v Malých Kosihách (Bujna 1995) a Dubníku (Bujna 1989; 1991a). V 50 % těchto hrobů je nůž/břitva uložen k horní končetině, většinou loketní kosti nebo ke konci ruky. Přitom až 25 % hrobů se dvěma kusy nože/břítvy spadá do kategorie žárových hrobů.

V 29 % uvádějí autoři výzkumu, že jde o břitvu a v 5 % o sekací nůž.⁷⁰ Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole (4.2.1. Nůžky), v drtivé většině jsou nálezy nože/břítvy doprovázeny kombinací brousek-nůžky. Obdobně je tomu tak i v případě masité potravy (graf 12), kdy 56 % hrobů vybavených nožem/břitvou obsahuje také doklady masité potravy ve formě zvířecích kostí, převážně prasete (*Sus scrofa dom.*). Výjimkou je pohřebiště v Ižkovicích, kde bylo objeveno 7 masivních nožů⁷¹ v hrobech, které jsou z velké většiny (71 %) označeny jako bojovnické (Vizdal 1976). V žádném z těchto hrobů nebyla zachycena přítomnost zvířecích kostí. V případě pohřebiště v Ižkovicích můžeme připustit i jiné než kuchyňské (ve smyslu porcování potravy) účely.

Graf 13. Palárikovo I. Znárodnění zastoupení břitvy a nože v antropologicky určených hrobech.

již jak nýťované, tak ploché rukojeti a variabilita uložení do hrobu je různá, většinou však okolo horních končetin nebo u pasu. Největší skupinu hrobů s tímto přídatkem tvořily hroby mužů.

Ze sledovaného území⁷³ náleželo 37 % hrobů s nožem/břitvou k tzv. bojovnickým hrobům. Z tohoto procenta obsahovaly hroby se zbraněmi nůž v 53 %, břitvu v 47 % a v 7 % se vyskytla v bojovnických hrobech kombinace předmětu nůž společně s břitvou. Pokud bojovnický hrob poskytl antropologický údaj, většinou se jednalo o výlučně mužské hroby, jen v jednom případě bylo antropologem identifikováno dítě blíže neurčeného pohlaví (pohřebiště Bajč-Vlkanovo; Benadik 1960, 60).

4.2.3 Kamenné brousky

Brousky se používaly především na broušení nožů, snad také na ostření zbraní. Většinou jde o nástroje 7–13 cm dlouhé. Tyto brousky mají nejčastěji čtyřhranný průřez a jejich opotřebení je patrné buď na koncích nebo ve středu předmětu. Výjimečně se můžeme setkat s brouskem se zaoblenými rohy (Jacobi 1974, 129, 130). Jde o běžný artefakt nacházený na laténských sídlištích, sporadicky se vyskytuje také

Pouze ve 2 % z analyzovaných hrobů na území Slovenska se nůž/břitva vyskytl v kombinaci s pinzetou (pohřebiště Malé Kosihy; Bujna 1995 a Dubník; Bujna 1989) a lze o něm uvažovat jako o toaletní potřebě, jak na tuto skutečnost upozornili již G. Jacobi (1974, 87) nebo J. Bujna (1991a).

Antropologická informace o pohlaví⁷² jedinců byla uvedena u 51 % zkoumaných hrobů s výskytem nože/brousku, přičemž 80 % hrobů bylo identifikováno jako mužské (graf 13), 11 % jako ženské a 9 % jako dětské.

V případě ženských hrobů byl nůž/břitva ve 40 % uložen po pravé straně zemřelé a dominoval zde typ s plochou rukojetí. U dětí se objevu-

⁷⁰ Takto interpretoval velké masivní nože převážně J. Vizdal na pohřebišti v Ižkovicích (1976).

⁷¹ Autorem interpretované jako sekací nože (Vizdal 1976).

⁷² Nebyli započítáni jedinci, které antropolog označil jako „neurčené“.

⁷³ Ze všech hrobů z území Slovenska, kde se vyskytl nůž/břitva.

v hrobech (Meduna 1980, 132). Laténské brousky rozdělil G. Jacobi na základě souborů z Manchingu na tři kategorie podle velikosti (Jacobi 1974, 129–130). Ze sledovaného území pochází největší soubor brousků ze sídliště v Nitře-Šindolce, kde bylo nalezeno 34 opracovaných kamenných artefaktů (Březinová 2000, 20), z moravského prostředí pak z oppida Staré Hradisko, o jejichž typologii se pokusil J. Leichmann (Leichmann 1994, 101–109).

Laténské brousky⁷⁴ na pohřebišti v Palárikově mají čtyřúhelníkový průřez. Objevily se zde v pěti případech a vždy jsou doprovázeny nožem.⁷⁵ Pouze v jenom případě můžeme mluvit o kombinaci nůž–nůžky–brousek, a to v případě mužského hrobu 12 (tab. XXXI: C1, C3, C4). Ve třech hrobech (h 6 tab. XXVIII: 8, 9; h 46a LVI; h 77 tab. LXXXII: A5), které na základě pohřební výbavy můžeme označit za bojovnícké, evidujeme kombinaci nůž–brousek.

Všechny brousky byly D. Pivkem z Katedry geologie a paleontologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě identifikovány jako různé odrůdy pískovce (viz katalog).⁷⁶ Nevybočují tak z tradičního rámce dalších laténských pohřebišť na území Slovenska⁷⁷ (např. Hurbanovo-Bohatá: ve třech hrobech 27, 47, 48, Rejholcová 1977, 57; Ratimorská 1975, 11, 12, 17, 45, 48, 53; Illášová 1995, 229–230).

Brousky z hrobů 32 a 77 byly podrobeny důkladnější petrografické analýze, kterou provedl M. Golej z Geologického ústavu SAV v Bratislavě. Brousek z hrobu 32 (tab. XLVII: A4) se odlišoval barvou použitého materiálu od ostatních jedinců ze stejného souboru. Jednalo se o 7,5 cm dlouhý fragment nástroje, který ležel vpravo od loketní kosti pohřbeného. Analýza ukázala i v tomto případě, že se jedná o křemenný pískovec. Druhý analyzovaný brousek z hrobu 77 (tab. LXXXII: A5) ležel vedle železného nože. Byl dlouhý 10,0 cm a jednalo se o neporušený kus, podle analýzy materiálu z křemeno-muskovitického fylitu až svoru. Obě tyto horniny jsou běžně zastoupeny i v našem veporiku.

Na území Slovenska se pískovce vyskytují nejčastěji ve flyšových souvrstvích Vnějších Karpat až po svahy Cerové vrchoviny,⁷⁸ Centrálních Karpat, ale také tvoří tzv. tomanovské souvrství v Tatrách (Petránek 2007). I z tohoto důvodu není možné přesněji petrograficky určit původ horniny, ze které mohly být brousky na pohřebišti v Palárikově vyrobeny. Může se jednat o říční, importovanou či místní surovinu. Nelze ani potvrdit úvahu J. Leichmanna (2003, 148–149) o specializované výrobě brousků na základě morfologické a materiální podobnosti, zejména pro malý počet brousků na lokalitě.

M. Čížmář pro oppidum Staré Hradisko uvádí, že brousky z křemenného pískovce se pro svou kvalitu těšily velké oblibě u keltského obyvatelstva a pro toto oppidum mohly být dováženy i ze vzdálenějších oblastí, jak dokládají archeologické nálezy z Požahy (Čížmář 2003, 55).

J. Čížmářová ve své práci uvádí, že podle petrografických rozborů nálezů z území Moravy bylo zjištěno, že moravští Kelové při výrobě brousků dávali přednost kvalitnějším surovinám (jako křemenné a glaukonitické pískovce) s lepšími užitnými vlastnostmi, které byly častokrát získány na vzdálenějších lokalitách, před místními méně kvalitními horninami (Čížmářová 2004). Toto tvrzení neplatí v případě pohřebiště Palárikova, kde byly k výrobě těchto nástrojů použity křemenné pískovce, protože se jedná o místní, a tedy lehce dosažitelnou surovinu.

Hroby s kamennými brousky tvoří na pohřebišti v Palárikově 5 % z celkového počtu objevených hrobových celků. Tato situace plně koresponduje s velkými⁷⁹ pohřebními areály na Slovensku (např. v Mani činí tento podíl 5 %, v Malých Kosihách 6 %). Pouze v jednom případě byl na sledovaném území přiložen brousek do hrobu ve dvou kusech (hrob 5 z Kamenína; Benadik/Vlček/Ambros 1957, 101).

4.2.4 Přesleny

Přesleny nebývají častým pohřebním inventářem, přestože je známe již z časně laténských hrobů.⁸⁰ V sídlištním prostředí jsou nacházeny častěji (např. obj. IX a 116 v Komjaticích; Horváth 2014, 89).

⁷⁴ V některé literatuře se mohou vyskytnout pod názvem „osličky“ (např. Rejholcová 1977, 57; Vizdal 1976, 153; Benadik 1960, 397; Rejholcová 1977, 48) nebo „osly“ (Dušek 1960, 461).

⁷⁵ Brousky se nacházejí v rámci pohřebiště Palárikovo vždy v těsné blízkosti nože (u něj nebo pod ním).

⁷⁶ Kromě pískovcového exempláře z hrobu 46a, který se nedochoval.

⁷⁷ Kamenný brousek z mastku je uveden na lokalitě Holiare v hrobě 94 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 87). Po konzultaci s M. Golejem z Geologického ústavu SAV v Bratislavě je zřejmé, že předmět vyrobený z mastku by nemohl funkčně sloužit jako brousek, protože se jedná o nejměkčí horninu na stupnici tvrdosti. Nabízí se proto možnost, že hornina byla v případě tohoto nálezu špatně identifikována nebo předmět nesloužil k broušení.

⁷⁸ Jde o pohoří na jižním Slovensku.

⁷⁹ Pohřebiště s počtem hrobů okolo 100.

⁸⁰ Např. pohřebiště v Bučanech hrob 24, 27, 28, 41 (muž?; Bujna/Romsauer 1983, Taf. VIII: 3, IX: 13–14, X: 15–16, XI: 6).

Přeslen se používal jako závaží či setrvačnick při předení příze (Březinová 1997, 129–130), býval upevněn na vřetenu a nejčastěji má průměr do 5 cm (Sklenář 1998, 40).

G. Jacobi si povšiml, že oproti časné době latéské se v pozdějších etapách objevují častěji provrtaná kolečka z keramických střepů místo hliněných přeslenů (Jacobi 1974, 59–60). Na laténském sídlišti Nitra-Šindolka se našlo 35 kusů těchto hliněných koleček a přeslenů (Březinová 2000, 20).

Na pohřebišti v Palárikově I evidujeme přesleny v dětském hrobu 64 (tab. LXIX: 22), kde je přeslen opatřen výzdobou, a po dvou kusech v ženském hrobě 73 (tab. LXXVII: A1, 2). Ve všech třech případech šlo o hroby s výbavou šperků, součástí oděvu (ze železa, bronzu, výjimečně také jantaru či skla) a několika kusy keramiky.

Zajímavým se jeví zdobený přeslen z dětského hrobu 64, který je zhotoven ve tvaru miniaturní vázičky. Přeslen má vyšší horní část a výzdoba je rozdělena na lomu třemi nepatrnými rýhami. Motiv trojúhelníků se při pohledu z vrchní i spodní části přesleny jeví jako symbol hvězdy. Analogii ve výzdobě můžeme spatřovat na pozdně halštatském a časně laténském pohřebišti v Bučanech (hrob 28), kde se také našel přeslen zdobený drážkou do tvaru hvězdy (Bujna/Romsauer 1983, 289), tvar přesleny z Palárikova je však již laténský. Není zcela jasné, zda zdobený přeslen z hrobu 64 nemohl hrát i jinou, například rituální funkci.

Přesleny z Palárikova jsou všechny vyrobeny z těsta s příměsí grafitu. Tomuto problému se v minulosti věnovali např. I. Kappel (1969, 65) nebo M. Hlava, který si povšiml, že materiál použitý při tvorbě přesleny nehráje žádnou roli (Hlava 2008, 24).

V souboru z pohřebiště Palárikovo I se objevují přesleny bikónické (tabela 9) s oblým lomem (určeno podle typologie K. Sklenáře 1998, 40–41) nebo zcela atypický přeslen ve tvaru nádoby. K. Grömer došla k závěru, že při použití přesleny není důležitý jeho tvar, ale jeho hmotnost⁸¹ (Grömer 2010, 91–92).

P. Holodňák (1993, 207) se zamýšlel nad využitím přesleny v souvislosti s jeho průměrem. Využití menších přeslenů do průměru 3,5 cm předpokládá pro výrobu lněné příze, naopak větších přeslenů (do 4,5 cm) pro předení hrubých lněných a vlněných přízí. Velké přesleny, které mají průměr nad 4,5 cm, podle něj byly užívány pro zpracování hrubé vlněné příze (Holodňák 1993, 207). Z pohřebiště v Palárikově I máme zastoupeny obě kategorie (přesleny menší, hrob 73; větší hrob 64 a 73).

J. Paulík přiřazoval přesleny spolu s ovčáckými nůžkami výrobě textilií a zpracování kůží (Paulík/Tomčíková 2005, 103). Na pohřebišti v Palárikově ani dalších slovenských pohřebištích nebyl v hrobovém celku nalezen přeslen spolu s nůžkami (tabela 10).

Tabela 9. Palárikovo I. Schematické zobrazení tvarů přeslenů.

hrob 64	tab. LXIX:22	?	
hrob 73	tab. LXXVII:A1, 2	dvukónický s oblým lomem	

Tabela 10. Přehled hrobů s obsahem nůžek a přeslenů z území Slovenska.

Hrob	Nůžky	Přeslen	Pohlaví	Hrob	Nůžky	Přeslen	Pohlaví
Bajč-Vlkanovo h 21	-	xx	?	Ižkovce h 17	-	x	-
Drňa	x	-	?	Kamenín h 7	x	-	?
Dubník h 3	x	-	?	Kamenín h 15	-	x	?
Dubník h 19	x	-	muž	Malé Kosihy h 9	x	-	muž
Dubník h 21	-	xx (zdobený)	žena	Malé Kosihy h 274	x	-	?
Dubník h 24	x	-	muž	Malé Kosihy h 453	x	-	muž
Dubník h 29	-	x	dítě	Maňa h 82	x	-	?
Dubník h 30	x	-	?	Maňa h 65	-	x	dítě
Dubník h 31	x	-	muž	Maňa h 142	x	-	muž
Hurbanovo A. h 2	x	-	?	Maňa h 129	-	x	žena
Hurbanovo B.m. h 5	x	-	?	Nebojsa h 4	x	-	muž?
Hurbanovo B.m. h 9	-	x	žena	Nitriansky Hrádok h 2	x	-	?
Hurbanovo-Bohatá h 27	x	-	muž	Palárikovo I, h 5	x	-	muž?

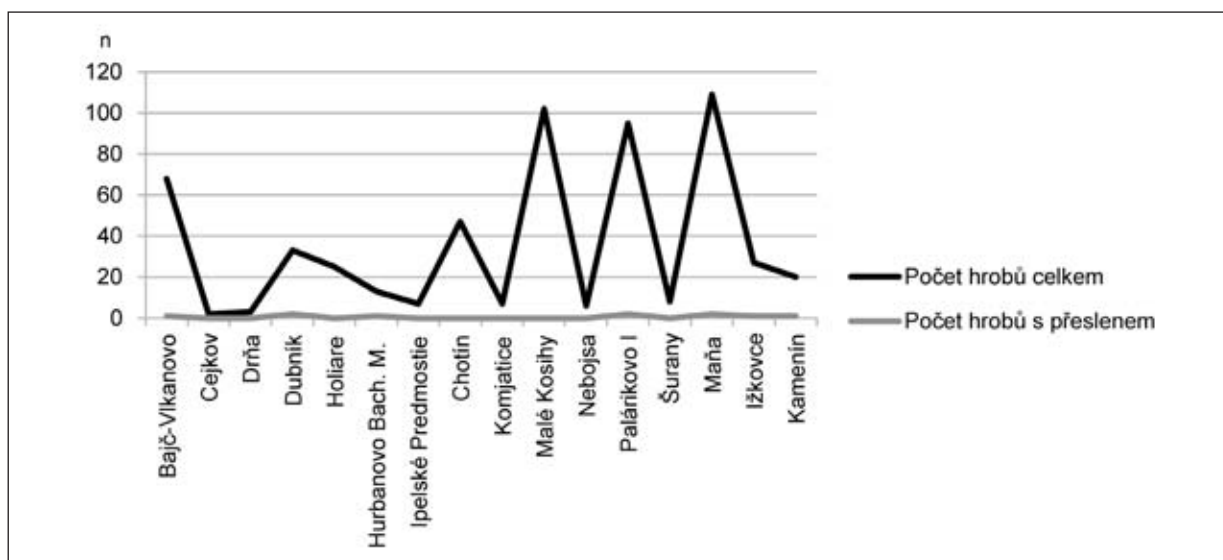
⁸¹ Hmotnost jednotlivých přeslenů z Palárikova I je obsažena v katalogu nálezů.

Tabela 10. Pokračování.

Hrob	Nůžky	Přeslen	Pohlaví	Hrob	Nůžky	Přeslen	Pohlaví
Hurbanovo-Bohatá h 48	x	-	?	Palárikovo I, h 12	x	-	muž?
Chotín h 2	x	-	?	Palárikovo I, h 64	-	x	dítě
Chotín h 3	x	-	?	Palárikovo I, h 73	-	xx	žena
Chotín h 19	x	-	?	Palárikovo II, h 2	x	-	muž?
Chotín h 20	x	-	žena	Sv. Peter h 34	x	-	?
Chotín h 28	x	-	muž	Sv. Peter h 63	x	-	?
Chotín h 47	x	-	muž	Sv. Michal h 17	x	-	?
Ižkovce h 2	x	-	-	Trnovec nad Váhom h 362	x	-	muž?
Ižkovce h 11	x	-	-	Trnovec nad Váhom h 398	x	-	?
Ižkovce h 12	x	-	-				

Přeslen není častým předmětem pohřební výbavy (graf 14). Na pohřebišti v Palárikově tvoří hroby s tímto přídatkem 3 % z celkového počtu objevených hrobů. V Maňi tyto hroby nereprezentují ani 2 % hrobových celků. Na menších pohřebních areálech je situace obdobná, např. na pohřebišti v Dubníku hroby s přesleny tvoří 6 %, v Bajči-Vlkanově 1,5 %, v Ižkovcích 3 % z celkového počtu objevených hrobů.

Přesleny se v období plochých keltských pohřebišť vyskytují v žárových (např. hrob 15 z Kamenína; *Benadik/Vlček/Ambros 1957*, 110; hrob 17 z pohřebiště Ižkovce; *Vizdal 1976*, 164) i kostrových hrobech.

Graf 14. Poměr hrobů s výskytem přeslenů a celkového počtu hrobů na laténských pohřebištích z území Slovenska.

Z celkového počtu hrobů s přesleny jich 73 % poskytlo antropologický údaj o pohřbeném jedinci. Z tohoto počtu bylo 45 % určeno jako ženy, 27 % jako děti. Muž zatím nebyl antropologem potvrzen v žádném hrobě s přeslenem ze sledovaného území.

Vyhodnocení polohy přeslenů ke kostře uložené v hrobě neprokázalo žádné dominantní uložení (tabela 11), které by umožňovalo bližší interpretaci tohoto předmětu.

Tabela 11. Procentuální zastoupení místa uložení přeslenů v hrobech z území Slovenska.

Uložení v hrobě	% zastoupení	Příklad	Literatura
v blízkosti lebky	9 %	Bajč-Vlkanovo	<i>Benadik 1960</i> , 399
horní končetiny	9 %	Palárikovo I	<i>Benadik/Rejholec 1975</i>
oblast pánve	9 %	Hurbanovo Bach. majer	<i>Benadik/Vlček/Ambros 1957</i> , 64
u jiného předmětu	18 %	Maňa, Dubník	<i>Benadik 1983</i> , 60; <i>Bujna 1989</i> , 270

4.2.5 Křesací kameny

Jde o artefakty určené k získávání ohně. Jsou používány od pravěku po novověk a nemají většinou svou typickou formu (Sklenář 1989, 24).

Na pohřebišti Palárikovo I neevidujeme žádný nález tohoto charakteru. Křesací kameny se však našly např. na pohřebišti Palárikovo II v hrobě 5 (Paulík/Zachar 1975, 294–295), nebo na pohřebišti Hurbanovo-Abadomb hrob 3, kde k jeho výrobě měl být použit jaspis⁸² (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 45).

4.2.6 Ohništní nářadí

Výhňové lopatky jsou považovány za součást kovářského nářadí. Je pro ně charakteristická dlouhá rukojeť a nevelká plochá funkční část (Sklenář a kol. 1992, 22).

Na pohřebišti Palárikovo I se žádný předmět, který by mohl být interpretován jako výhňová lopatka, neobjevil. V souvislosti s odkryvem pravěké mohyly v poloze Palárikovo II se vynořila otázka okolo žezlovitého předmětu z hrobu 2. Autor výzkumu J. Paulík jej interpretoval jako možný symbol moci. Přestože nález železného předmětu odpovídá tvarem rukojeti i tordování výhňovým lopatkám známým z dalších souvěkých sídlišť, autor odmítal tuto interpretaci zejména kvůli listovitému hrotu, který je protáhnutý kosočtvercově (Paulík/Zachar 1975, 305).

Nálezy, které jsou nám známy, ať již z oppida v Manchingu nebo například z keltského pokladu z Bezdědovic, mají většinou list trapézovitého nebo lehce trapézovitého tvaru (Jacobi 1974, 533; Michálek 1999; John 2012, 261).

Výhňové lopatky jsou častěji nacházeny v sídlištním prostředí. M. Čižmář však ve své práci upozornil na fakt, že je nelze jednoznačně spojit s doklady kovářství, ale všeobecně s prací s ohněm (Čižmář 2003, 46). Na Moravě evidujeme tento druh nálezů například z oppida Staré Hradisko (Meduna 1961) nebo na sídlišti v Bořitově (Čižmář 2003, 46). Na Slovensku byly objeveny např. na oppidu Plavecké Podhradie (Paulík 1976) či na hradišti Folkušová-Necpaly (Pieta 2014, 129). Nález několika kusů výhňových lopatek evidujeme také z oppida v Manchingu (Jacobi 1974, Taf. 30).

4.3 Zbraně a součásti bojovnícké výstroje

Výzbroj Keltů popsalo několik antických autorů. Jmenujme zejména Strabóna, Diodóra Sicilského nebo G. J. Caesara, který své zážitky z dobývání Galie popsal v sedmi knihách s názvem „Zápisy o válce Galské“.⁸³ V tomto díle se kromě jiných informací dozvídáme o stavu jezdců, kteří se zúčastňují boje vždy, když je to potřebné (VI, 15).

S popisem keltského kopí se setkáváme v díle Zeměpis od Strabóna,⁸⁴ který píše (IV, 4): „Keltové bojovali se dvěma druhy kopí. Těžší s delší čepelí používali pro boj zblízka, druhé menší mohli vrhat na dálku.“

Diodóros Sicilský se věnuje v páté knize svého díla Historická knihovna popisu štítu a keltské výzbroje (XXX, 1–4)⁸⁵: „Do jejich výzbroje patří štíty velikosti muže, ozdobené dle vkusu jednotlivce. Na některých jsou vystouplé bronzové tvary, obratně vyrobené, sloužící nejen pro okrasu, ale také k ochraně. Nosí bronzové přilby.... Někteří mají natažené kroužkové brnění. Nosí dlouhé meče zavěšené na železném nebo bronzovém řetízku po pravém boku. Mají tuniky opásané pozlacenými anebo postříbřenými opasky. Mávají kopími, která mají železné listy, jež jsou loket i více dlouhé a necelé dvě dlaně široké.“

Znázornění štítu je viditelné také na plastice bojovníka z oppida v Trenčianských Bohuslavcích (Pieta 2008, 379).

Z celkového počtu objevených hrobů na pohřebišti jich bylo osm označeno za bojovnícké. Rozhodujícím faktorem byla přítomnost zbraní. Tradiční sestava „list kopí–štít–meč“, byla nalezena v sedmi hrobech. Výjimku tvořil pouze dvojhrob 46 (tab. XII: 1, 2), kde se u prvního pohřbu dospělého jedince objevily v odkryté hrobové jámě zbytky po meči a kování štítu. Počet bojovníckých hrobů na pohřebišti v Palárikově představuje 7,6 % z celkového počtu objevených pohřbů (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015,

⁸² Tato informace nebyla v minulosti petrograficky ověřena.

⁸³ Podrobnější popis Galů najdeme v VI knize Zápisů o válce Galské. Český překlad I. Bureš a kol. (1972).

⁸⁴ Keltové jsou popisováni v knize IV. Český překlad S. Radt a kol. (2002).

⁸⁵ Český překlad Segeš-Šedová (2010, 40–41).

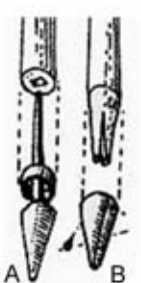
19), zatímco například na pohřebních areálech v Čechách je toto číslo okolo 11–33 % (Waldhauser 1978, 209–212).

4.3.1 Kopí

List kopí mohl mít v době laténské více forem a velikostí, většinou však měl užší či širší listovitý tvar, který byl opatřen podélným zpevňovacím žebrem. Ratiště (dřevec) kopí bývalo okuto železnou botkou, která chránila spodní konec, ale také sloužila jako protizávaží hrotu (Waldhauser/Mangel/Ondroušek 2007, 45).

Předpokládá se, že celé kopí dosahovalo délky od 145 cm do 300 cm (Waldhauser 1999, 52). Zajímavý je nález kopí z Palárikova v původní délce (hrob 44, tab. LV: 2), jež byla naměřena na 198,0 cm. V listu kopí i železné botce z hrobu 44 byly zachovány části organického materiálu-dřeva. Vzorky byly postoupeny k analýze binokulární stereoskopickou lupou, kdy dřevo z tuleje listu bylo určeno jako pravděpodobně borovice (*Pinus* sp.) a zbytky dřeva v botce potom jako dub (*Quercus* sp.; Gardelková-Vrtelová/Mihályiová 2016).

Tabela 12. Palárikovo I. Typy botek kopí, obrázek upraveno podle Brunaux/Rapin 1988.

	Palárikovo I	Typ	Tab.
	Hrob 24	B	XLI:12
	Hrob 44	B	LV:3
	Hrob 77	A	LXXXII:A2

J. Waldhauser vysvětluje ohnuté listy kopí jako důsledek toho, že délka těchto zbraní mnohdy přesahovala délku hrobové jámy. Zejména proto se můžeme na laténských pohřebištích setkat s kopím zlomeným nebo s ohnutým⁸⁶ (Waldhauser 1999, 52), jak uvádí dokumentace v případě hrobu 6 (tab. XXVII: B1) z Palárikova. Poměrně zajímavou nálezovou situaci dokumentuje poloha listu kopí z hrobu 6. List kopí ležel ve výšce 33 cm, zešikmený směrem ke dnu. Lze tedy předpokládat, že kopí mohlo být položeno šikmo přes tělo a překryto štítem (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 17). Listy z Palárikova mají délku 27,0–43,0 cm a jejich váha se pohybuje od 120–200 g. Převažuje zde úzký typ listovitého listu kopí, který je zastoupen v šesti případech.

Listy kopí patří k běžným typům, jaké nacházíme například v Horním Jatově z hrobu 11 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 13), Hurbanově-Bacherov majer z hrobu 2, 4 a 5 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 57, 59, 60–61), ale také z Dubníku z hrobu 31 (Bujna 1989, Taf. XXXIII: 6; Taf. XX: 9; Taf. XXVII: 9). Často jsou na nich zachovány otisky textilií, jako v případě hrobu 24 (tab. XLI: 11) a hrobu 44 (tab. LV: 2) z Palárikova. Mineralizovaný otisk hrubé tkaniny s keprovou vazbou byl identifikován na listu kopí z hrobu 24 (Štolcová 2010).

Na základě dobové dokumentace a analogií ze souvěkých pohřebišť jsme se pokusili o 3D ideální rekonstrukci kopí z bojovníckého hrobu 6. Rekonstrukce by v tomto případě měla být poměrně přesná, hlavně co se týká železného listu kopí, které bylo zachovalé v dobrém stavu.⁸⁷ Podle středového žebra bylo možné softwarovou úpravou narovnat list do původního tvaru. Problematictější byla rekonstrukce dřevěné části, a to hlavně otázka její délky. Protože v hrobě nebyl zaevidovaný nález kovové botky, délka byla odhadnuta jenom na základě možného prostorového umístění, kde konec směřoval k ulože-

⁸⁶ Jak je možné pozorovat na hrobě 48 z Jenišova Újezdu (Waldhauser 1999, 52).

⁸⁷ Kopí mělo pouze ohnutý list a bylo prasklé.

ným nádobám, které by při předpokládaném sklonu neměl překračovat⁸⁸ (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 17).

Botka se dochovala na pohřebišti v Palárikově pouze ve třech případech (hrob 24, 44, 77). Její tvar je kuželovitý, délka se pohybuje od 5 cm do 13 cm a váha zachovaného předmětu v rozmezí 17,3–31,9 g. Dvojice autorů J. L. Brunaux a A. Rapin (1988) vyčlenila dva základní typy botek kopí podle nasazení na ratiště. Z pohřebiště v Palárikově máme zaznamenány oba tyto typy (tabela 12).

4.3.2 Štít

Z pohřebiště v Palárikově máme dochované kování štítu, které pochází ze 7 kusů štítových puklic zřejmě oválného tvaru (podle dobových nákresů E. Rejholce). Tento tvar štítu byl typický pro celou středoevropskou oblast (Koch 2006, 1608, 1609). Jak uvedl Diodóros Sicilský (V, 13), keltské štíty mohly dosahovat velkých rozměrů. Tuto skutečnost se podařilo dokázat na pohřebišti v Mani, kde byl objeven v hrobě 43 štít s odhadovanou velikostí 170 cm (Benadik 1983, 30–31). Přes jeden metr měl štít z Jenišova Újezdu, kde byla tloušťka štítu doložena od 1,1 cm ve středu po 0,3–0,4 cm na okrajích (Waldhauser 1999, 53).

Ve starším období dominovaly menší štíty, v období středního latěnu se jejich výška pohybovala okolo 100–180 cm. Hlavní plocha štítu byla vyráběná buď z jednoho kusu desky (např. Neuemburg), nebo konstrukčním spojem z vícero desek (např. Mönföcsanak, hrob 14). Tyto štíty zřejmě odpovídají typologicky starším celodřevěným oválným štítům bez kovových aplikací, známým z potopené lodě na lokalitě Hjortspring z germánského prostředí (Travis/Travis 2014, 17–22).

Tabela 13. Palárikovo I. Přehled štítových puklic a jejich začlenění podle A. Rapina (1999).

Štítová puklice	Tab.	Typologie podle A. Rapina (1999, fig. 9)	
Hrob 5	XXVII:A3	F1?	LT C1
Hrob 6	XXVIII:11	B	LT B2
Hrob 24	XLI:8	F2	LT C1
Hrob 44	LV:4	F2	LT C1
Hrob 77	LXXXII:A6	E3	LT C1
Hrob 84	LXXXV:2	C1?	LT B2
Hrob 89	LXXXIX:A2	B	LT B2

Štítové puklice, které nacházíme v hrobech, prodělaly chronologický vývoj. Nejstarší mají dvě části, někdy také podobu člunu. Dvojdílná puklice tohoto typu bývá v středu spojená středovým žebrem (Rapin 1999, fig. 9: B, C, D). Puklice tohoto typu jsou na pohřebišti v Palárikově zastoupeny ve třech hrobech (6, 84, 89) a spadají do období LT B2 (Rapin 1999, fig. 9).

Jednodílná pásová štítová puklice byla v Palárikově nalezena ve čtyřech hrobech: hrob 5 (tab. XXVII: A3), hrob 24 (tab. XLI: 8), hrob 44 (tab. LV: 4) a hrob 77 (tab. LXXXII: A6). Tento typ puklice mívá variabilní postranní křídla, která byla připevněna na dřevěnou část štítu nýty (Rapin 1999, fig. 9). Typologii těchto jednodílných puklic zpracovali M. Domaradzki (1977) a A. Rapin (1999), který vyčlenil šest základních kombinací meče, štítové puklice a opasku či kroužků k zavěšení meče (tabela 13).

Chronologicky spadají štítové puklice z Palárikova do stupňů LT B2–LT C1 (podle Rapin 1999).

V případech hrobů 6, 24, 44, 77 z Palárikova je evidentní, že štít překrýval tělo nebo ležel⁸⁹ položený na dolních končetinách mrtvého. Pouze v případě hrobu 84 (tab. LXXXV: 2) byla štítová puklice nalezena v oblasti hrudi. U hrobu 6 (tab. XXVIII: 11) štít ležel po boku zemřelého a částečně jej překrýval (obr. 14: 3). Tento hrob jsme si vybrali jako celek pro 3D rekonstrukci (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 17), kdy se nejbližší analogie nacházela v souboru z hrobu 14 z Mönföcsanaku (Ulszoki 1987, 23–25, 38, 39; fig. 15, 16, pl. XVI).

⁸⁸ S jistotou však nemůžeme vyloučit ani záměrné zlomení.

⁸⁹ Štítová puklice byla nalezena v oblasti pánve nebo stehenních kostí.

4.3.3 Meč

Železné meče z laténských hrobů se řadí k dvoubřitým mečům. Do hrobů byly ukládány v železné pochvě. Ve spodní části je tato pochva opatřena železným okrouhlým nákončím, které mělo zabraňovat případnému poranění (Waldhauser 1999, 51).

Při vyhodnocování mečů z pohřebiště v Palárikově jsme se museli opírat pouze o kresebnou dokumentaci vyhotovenou během výzkumu E. Rejholcem, neboť do dnešní doby se z pohřebiště nedochoval ani jeden exemplář.

Tabela 14. Palárikovo I. Přehled nálezů mečů.

Palárikovo	Tab.	Délka meče	Typ nákončí podle A. Rapina (1999)	
Hrob 5	XXVII:A6	-	-	-
Hrob 6	XXVIII:1	83,2 cm	hrotité	LT B1
Hrob 24	XLI:1	87,3 cm	nezřetelné	LT C
Hrob 44	LV:1	90,0 cm	nezřetelné	LT C
Hrob 46a	LVII:1	-	-	?
Hrob 77	LXXXII:A1	76,5 cm	do tvaru U	LT B2
Hrob 84	LXXXIV:B1	78 cm	do tvaru V	LT B–LT C

Podle dobové dokumentace se zdá, že žádný z mečů na nekropoli Palárikovo nebyl zdobený, což potvrdila také rentgenová analýza zachovalých fragmentů meče. RTG analýza byla vyhotovena na Výskumném ústavu zváračském-Priemyselný inštitút SR v Bratislavě. Železný fragment pochvy meče⁹⁰ z hrobu 46a (tab. LVII: 1) má částečně zachované středové žebro. Skládá se ze 7 fragmentů (obr. 15: 1a, b, c), které dohromady měřily 29,2 cm. Diskovitý nýt, který se na části pochvy meče dochoval, bychom podle A. Rapina mohli řadit k tzv. nýtové sponě (typ 2 nebo 3), které datujeme do 4.–3. století před n. l. (Rapin 1999, fig. 6: 2, 6: 3). Vývoj nýtů na nákončí pochvy zřejmě odráží snahu usnadnit rozvoj této složité části meče a jeho dalších případných oprav (Rapin 1999, 49, 50). Vzhled dochovaných fragmentů a také jejich konkávní tvar byl určujícím prvkem, proč byly nýty umístěny do dolní části pochvy meče (nákončí), místo v horní části, jak je možné vidět např. v případě hrobu 62 v Malých Kosihách (Bujna 1995, Taf. 9). Meč z hrobu 46a můžeme pouze rámcově zařadit do starší a střední doby laténské, neboť se z něj nezachovalo mnoho, podle čeho by bylo možné meč spolehlivě datovat.

Chronologicky nejstarším mečem z pohřebiště v Palárikově se zdá být meč z hrobu 6 (tab. XXVIII: 1; viz tabela 14), který je zařazen do stupně LT B1 (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 16). Meče z hrobů 24 (tab. XLI: 1) a 44 (tab. LV: 1) jsou středolaténské konstrukce.⁹¹ Nemají výrazné nákončí pochvy a analogie k nim můžeme spatřovat na maďarské lokalitě Tapolca-Szentkút, kde byly objeveny téměř totožné meče patřící do stupně LT C (Horváth et al. 1987, 135, 176).

Nejmladším mečem na pohřebišti v Palárikově je dlouhý meč z hrobu 77 (tab. LXXXII: A1), který datujeme podle tvaru nákončí do stupně LT B2.⁹²

Pokud byla uvedena poloha meče ve vztahu k tělu zemřelého, byly meče uloženy výlučně po jeho pravé straně. Meč z hrobu 6 kopíroval přibližnou osu stehenní kosti a v této poloze mohl být funkční součástí výzbroje bojovníka. Předpokládáme, že byl připevněn na organický opasek, který se však nezachoval (Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 16).

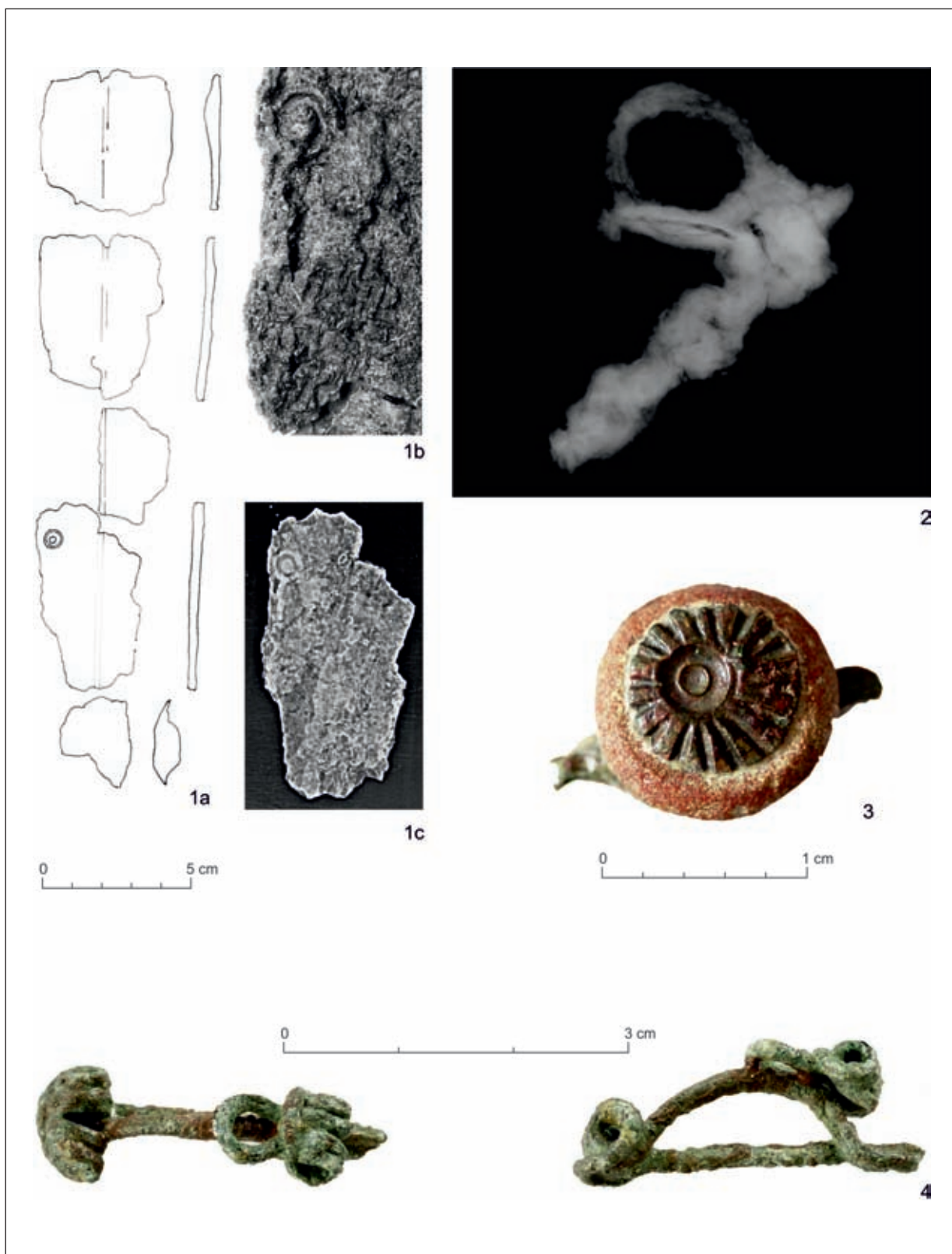
4.3.4 Řetězové opasky v hrobech bojovníků

Tyto opasky se vyskytují především v hrobech bojovníků a sloužily k zavěšení meče. J. L. Brunaux, P. Meniel a F. Poplin vytvořili typologii těchto opasků, které dělí na 11 skupin (Brunaux/Meniel/Poplin 1985, 98). Později se opaskům věnoval také A. Rapin (1995, 278, fig. 3).

⁹⁰ Ráda bych poděkovala PD Mag. Dr. Petru C. Ramslovi za jeho ochotu a pomoc při správném zařazení meče a jeho rekonstrukci.

⁹¹ Za konzultaci laténských mečů z Palárikova a doporučenou literaturu k jejich studiu děkuji PhDr. Pavlu Sankotovi z Národního muzea v Praze.

⁹² Za ústní určení děkuji prof. J. Bujnovi, CSc.

Obr. 15. Palárikovo I. Dochované fragmenty meče z hrobu 46a s RTG snímkem (1), RTG snímek železného opasku z hrobu 24 (2), detail jantarové ploténky spony z hrobu 21 (3), bronzová spona s falešným vinutím z hrobu 43 (4).

Z pohřebiště Palárikovo I máme dochovaných několik kusů těchto opasek v bojovnických hrobech. Až 63 % hrobů s obsahem zbraní obsahovalo železný řetězový opasek. Pouze v jednom případě byl nalezen železný diskovitý kroužek (hrob 6, tab. XXVIII: 5), který mohl být součástí opasku z organického materiálu. Až 25 % hrobů s bojovnickou výstrojí neobsahovalo ani opasek, ani železný diskovitý kroužek (tabela 15).

Tabela 15. Palárikovo I. Přehled opasek a diskovitých kroužků v bojovnických hrobech.

Hrob	Tab.	Opasek / typ	Zachovalá délka	Diskovitý kroužek
5	-	-	-	0
6	XXVIII:5	-	-	1
24	XLI:9	z kroužků s bronzovým kroužkem	47 cm	0
44	LV:5	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem (chybí kroužek)	70,0 cm	0
46a	-	-	-	0
77	LXXXI:B5	?	77,0 cm	0
84	LXXXV:1	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem	61,0 cm	bronzový kroužek opasku
89	LXXXIX:A4	kroužky	?	0

V případě opasku z hrobu 24, který byl podroben RTG analýze (obr. 15: 2), bylo přistoupeno k přehodnocení typu. Rentgenový snímek prokázal, že opasek je složený z navzájem spojených kroužků, nikoliv překroucených článků, jak je uvedeno v dobové dokumentaci (*Benadik/Rejholec 1972*).

U dalších opasek nebyla RTG analýza možná z důvodu stavu dochování. Předměty již neobsahovaly železné jádro nutné pro tuto analýzu.

4.4 Šperk a součásti oděvu

Z pohřebiště v Palárikově byly šperky rozděleny do následujících kategorií:

- spony;
- šperk hlavy a krku (nákrčníky, řetízky a korálky);
- šperk umístěný na horní končetině (kruhový šperk–náramek, prsten);
- šperk umístěný na dolní končetině (kruhový šperk–nánožník);
- součást oděvu (opasek a jeho komponenty, knoflíky, nášivky, pukličky).

Tato skupina přídatného inventáře činí až 55,7 % z dochovaných předmětů (graf 10, graf 15).

4.4.1 Spony

Spony patří k často nacházenému hrobovému inventáři, přičemž počet spon obsažených v jednom hrobě kolísá od 1 po 9 kusů⁹³ (*Bujna 2003*, 41). Na pohřebišti Palárikovo I obsahovalo 71 % hrobů přídavek ve formě spony. Z nekropolí Palárikovo I a Palárikovo II pochází celkem 163 kusů⁹⁴ bronzových a železných spon, z nichž spony bronzové tvoří pouze 30 %. Až 86 % nalezených bronzových spon se podařilo (vzhledem k dobrému stavu dochování) typologicky zařadit. Většina bronzových spon je spíše malých rozměrů, jejich délka se pohybuje od 3,0 cm do 6,3 cm. Naprostou výjimkou je v tomto směru spona s terčovitou patkou⁹⁵ z hrobu 15 (tab. XXXIV: A8), která dosahovala 8,6 cm délky (typ BF-D3-B).

⁹³ Výjimečným se jeví hrob 6 z Ižkovic, kde bylo do jednoho hrobu uloženo spolu s tělem 22–23 kusů bronzových spon (*Vizdal 1976*, od str. 154).

⁹⁴ Tato hodnota činila 36,9 % nálezů z kategorie šperk a součásti oděvu.

⁹⁵ V katalogu pohřebiště uvedena z hrobu 15 pod číslem 3.

K typologickému zařazení byla využita studie J. Bujny (2003), která využívala diagnostické vlastnosti/znaky, definování a vyčlenění typologických řad, tvarového a možného genealogického vývoje v čase. Bylo přihlédnuto také k materiálu použitému při výrobě spony, jehož označení bylo od J. Bujny (2003, 42) přebráno (Bujna 2003, 42):

- BF–bronzová spona
- EF–železná spona

Kombinace čísel a písmen v kódu poté značí vyčlenění v rámci podtříd a označuje typologickou řadu morfologicky příbuzných skupin. Morfologicky příbuzné skupiny v rámci jedné typologické řady jsou poté roztrženy číselným kódem (např. BF-A1), přičemž tento kód vyjadřuje pořadí dané skupiny v seriaci (Bujna 2003, 43). Zkratka P1 nebo P2 označuje polohu pohřebiště (Palárikovo I, Palárikovo II).

Chronologicky jsou nejstarším nálezem spony z hrobu 30 (tab. XLVI: 1) a 36 (tab. L: A1). Jde o rané typy malých bronzových spon s profilovanou patkou, která je členěná malou kuličkou s vývalky a ukončená v tvaru zobáku vodního ptáka, nebo je opatřena terčem (Bujna 2003, 46–47). Obě tyto spony (tzv. duchcovského a münsingenského typu) spojujeme se starší dobou laténskou a jejich přímé analogie nacházíme na pohřebišti v Dubníku (hrob 6; Bujna 1989, 253–254, 301, Taf. IV) a v Hurbanově-Bacherově majeri (hrob 6, Benadik/Vlček/Ambros 1957, 61–62), ale také na pohřebišti v Münsingen-Rain (hrob 121; Hodson 1968, 123, plate 49). J. Bujna (2003, 82) uvádí, že náš typ BF-A1-A je velmi podobný sponě typu Berru. Spony kategorie BF-A1 se nosily párově (jak je také dochováno v případě hrobu 36 z Palárikova I) a v hrobové výbavě vystupuje v kombinaci s ranými typy tyčinkových nánožníků a náramků (Bujna 2003, 82).

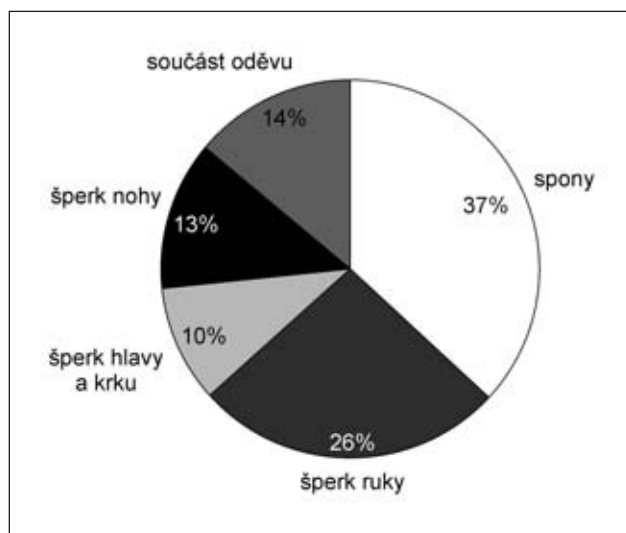
Nejhojněji jsou na pohřebišti zastoupeny spony (tabela 16) ze stupně LT B2, typ BF-C1, které jsou označovány jako spony s (velkou) kuličkou na patce a tvoří až 19 % nalezených a typologicky určených spon na lokalitě Palárikovo I. V prostředí Slovenska se vyskytují spolu s dvojicí náramků či nánožníků z bronzové tyčinky zdobené příčnými nevýraznými vývalky a pečetičkovými konci (Bujna 2003, 84).

Nejmladšími bronzovými sponami (graf 16) na lokalitě jsou malé spony středoláténského typu s patkou zdobenou osmičkovitými smyčkami (BF-H3-A), které spadají do stupně LT C1c (Bujna 2003, 95). Analogii k této sponě nacházíme například na lokalitě Ižkovce v hrobě 16 (Vizdal 1976, 162–171), na maďarském pohřebišti Ludas, hrob 699 (Masse/Szabó 2005, 222), ale také rakouském Mannersdorfu v hrobě 96 (Ramsl 2011, Taf. 104: 6). Podle J. Bujny představují tyto spony završení vývoje malých bronzových spon středoláténského typu (Bujna 2003, 92).

Nejzajímavější sponou na pohřebišti v Palárikově je malá bronzová spona s terčovitou patkou (typ BF-D3-A, podle Bujna 2003, 52–54) z hrobu 21 (tab. XXXVIII: B3). Její terčík (Ø 1,1 cm) tvoří plochý podkladový disk, na který je pomocí bronzového nýtu s okrouhlou hlavičkou připevněná čočka jantaru (obr. 15: 3). Na pohledové straně je povrch hlavičky opatřený rýhami a středovou příhrádkou, která mohla původně sloužit pro aplikaci dekorativní sklovité pasty (srov. Challet 1992, fig. 6, 7, tabl. 9: II). Spona se nacházela na levé klíční kosti a druhá spona identického typu, avšak bez terčovité patky, se našla vpravo od dolní čelisti (Benadik/Rejholec 1972).

Tyto spony mají blízkou analogii na pohřebišti Münsingen-Rain, hrob 81 (Hodson 1968, plate 38, 112), nebo vzdálenější analogii na lokalitě Saint-Sulpice, En Péroleyres, kde byla objevena spona podobného tvaru s terčovitou patkou vykládanou korálem (Kaenel 1990, T. 23, 399). Spony tohoto typu vykládané korálem byly nalezeny také na lokalitě Broc, Villa Cailler (Kaenel 1990, T. 6, 431). Lunární motiv (opatřený rýhami) terčíku na pohledové straně se výrazně přibližuje sponám z hrobu 61 nebo 84 z pohřebiště v Münsingen-Rain (Hodson 1968, 37–39, 101, 113).

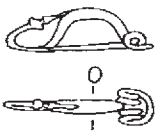
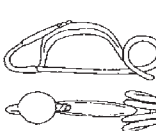
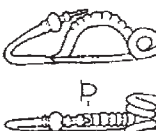
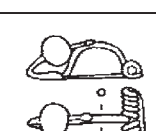
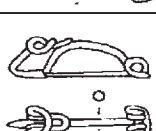
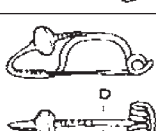
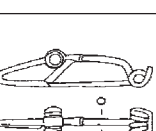
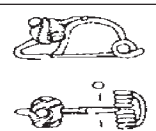
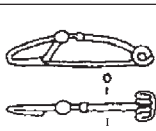
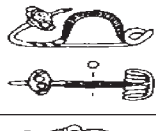
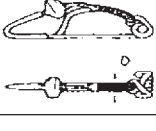
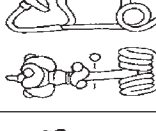
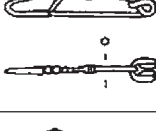
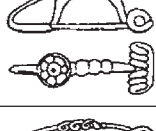
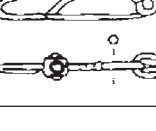
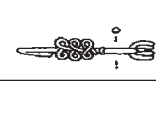
Bronzová spona s terčovitou patkou zdobenou po obvodu řadou soustředných kroužků byla nedávno objevena také v hrobě 292 ve Vliněvsi (okr. Mělník). Tato spona je spojována se západoláténskou oblastí a autoři výzkumu se domnívají, že terčík byl původně ozdoben korálovou vložkou. Přitom výskyt spon

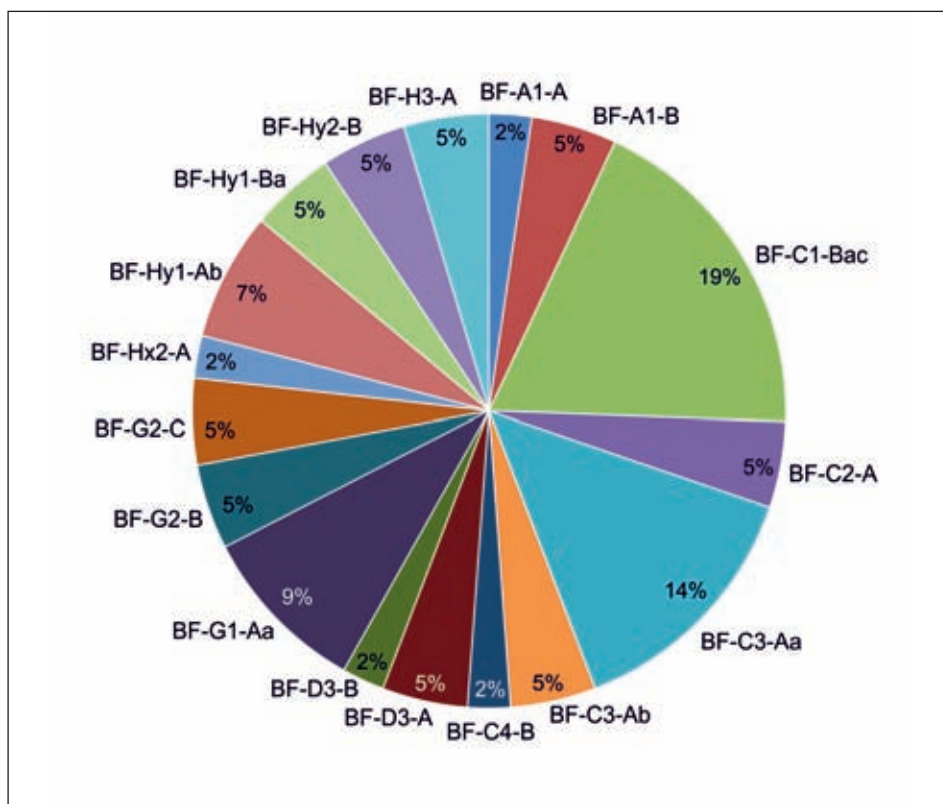
Graf 15. Palárikovo I, II. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií „šperku“.

s takto zdobenou terčovitou patkou není ve Vliněvsi nijak výjimečný (Limburskýet al. 2015, 200, 218). Vzdálenější analogii představuje také starší nález spony s terčovitou patkou z Čelechovic na Hané, ale také ve Slatinicích (Hlava 2014, 541, 544). Z Moravy evidujeme další nálezy, ať již to jsou Brno-Horní Heršpice, Maloměřice, Bedřichovice, Holubice, Marefy, Křenovice, Pustiměřské Prusy, Sobotovice, Zlobice či Náklo (Čižmářová 2005; 2009; 2011).

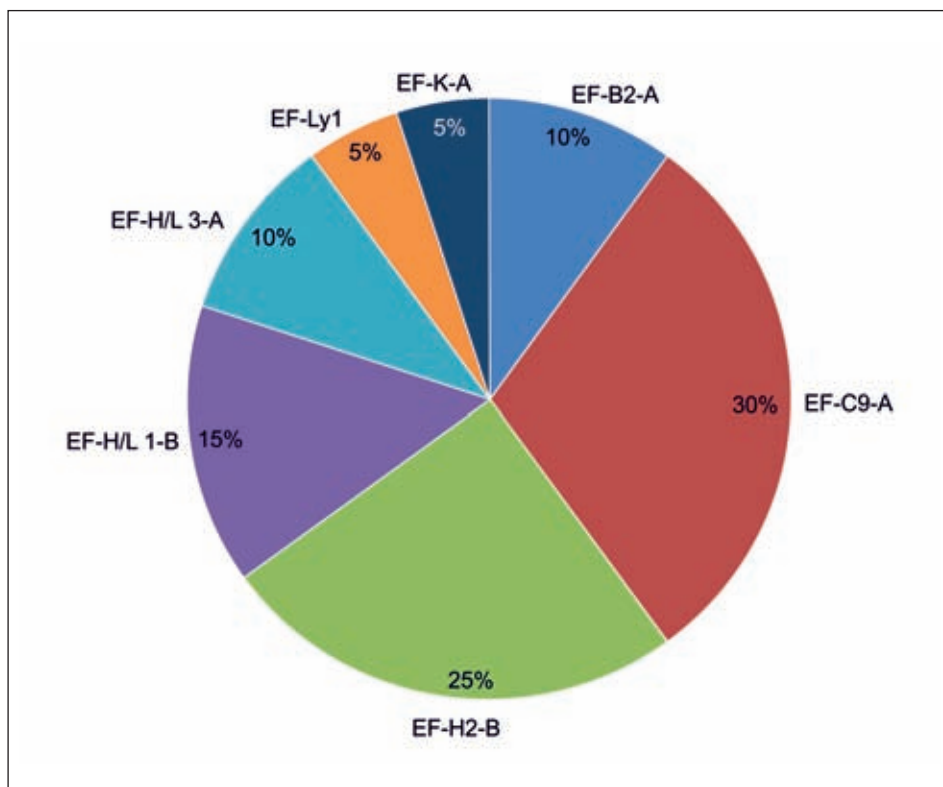
Tabela 16. Palárikovo I, II. Přehled nálezů bronzových spon (podle Bujna 2003).

Bronzové spony				Bronzové spony			
Kód		Hroby	Datování	Kód		Hroby	Datování
BF-A1-A		P1-30	LT B1a-b	BF-D3-B		P1-15	LT B2a
BF-A1-B		P1-36	LT B1a-b	BF-G1-Aa		P1-86 P1-87	LT B2b
BF-C1-Bac		P1-20 P1-50 P1-54 P1-59	LT B2a	BF-G2-B		P1-43	LT B2/C1
BF-C2-a		P1-8	LT B2b	BF-G2-C		P2-2	LT B2/C1
BF-C3-Aa		P1-15 P1-26	LT B2c	BF-Hx2-A		P1-67	LT C1c
BF-C3-Ab		P1-87	LT B2c	BF-Hy1-Ab		P1-73 P1-74	LT C1a-b
BF-C4-B		P2-2	LT B2/C1	BF-Hy1-Ba		P1-38	LT C1a-b
BF-D3-A		P1-21	LT B2a	BF-Hy2-B		P1-29 P1-38	LT C1c
BF-H3-A		P1-72	LT C1c				

Zajímavá spona pochází z hrobu 43 (typ BF-G2-B, podle Bujna 2003, 56). Jde o malou sponu (tab. LIII: C1, obr. 15: 4a, b) s jedním nebo vícenásobným falešným vinutím (Peschel 1972). Primární oblastí výskytu je území severovýchodní Francie a Německa (Peschel 1972, 1), ale také území Karpatské kotliny, Balkánu

Graf 16. Palárikovo I, II. Procentuální zastoupení početnosti jednotlivých druhů bronzových spon.

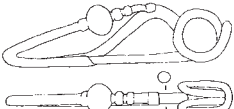
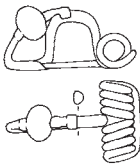
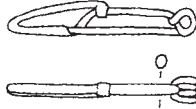
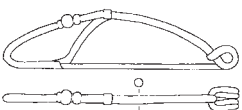
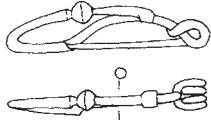
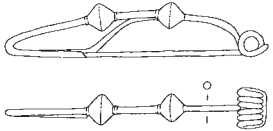
Graf 17. Palárikovo I. Procentuální zastoupení početnosti jednotlivých druhů železných spon.

a východního Rumunska (Repka 2015, 87–88). Analogie k této sponě z hrobu 43 z Palárikova nacházíme zejména v Maďarsku (hrob 11 z lokality Magyarszerdahely (Horváth 1987, 150); hrob 2 z pohřebiště Somogytúr (Szabó/Németh 2000, 256); ale také hrob 47 z nekropole v Rezi (Horváth 1987, 164), v prostoru Moravy (hrob 34 z Brna-Maloměřic, Čížmářová 2005, 200), na německé lokalitě Manching (Peschel 1972, 18), ale také například v bulharském Plovdivu (Emilov 2010, fig. 7, 81). Tuto spolu datuje J. Bujna pro území Slovenska do přechodného horizontu LT B2/C (Bujna 2003, 89), ale D. Repka vyslovuje názor, že na území Karpat-ské kotliny s ní můžeme počítat již ve fázi LT B2b–c (Repka 2015, 87).

Všechny bronzové spony byly nalezeny v kostrových hrobech. Až 75 % typologicky určených spon z bronzu patřilo ženským hrobům, 12,5 % pak byly zastoupeny dětské a mužské hroby. Antropologicky určené ženy v hrobech s typologicky zařazenou sponou umíraly nejčastěji ve věku adultus (až 68 %), méně často ve věku maturus (23 %) a jen výjimečně ženy starší (senilis). V případě mužských hrobů byla situace poněkud odlišná. Nejčastěji tito muži umírali ve věku adultus–maturus. Děti pohřbené s typologicky určenou bronzovou sponou byly pochovány výhradně ve věku infans II.

Spony vyrobené ze železa tvořily až 68 % spon z pohřebiště. Pro špatný stav dochování se podařilo typologicky (viz tabula 17) zařadit pouze necelých 18 %. Železné spony byly obsaženy v kostrových, ale také žárových hrobech, z čehož žárové hroby s přidavkem železných spon tvořily 5 %. Až 33 % typologicky určených železných spon náleželo k ženským hrobům, 27 % pak byly zastoupeny dětské a mužské hroby a u 13 % hrobů nebylo možné pohlaví určit. Antropologicky určené ženy v hrobech s typologicky zařazenými sponami umíraly ve věku adultus II až maturus I. U mužů byl věk dožití určen jako adultus I–senilis. Děti byly zastoupeny kategorií infans II a infans III.

Tabela 17. Palárikovo I. Přehled nálezů železných spon (podle Bujna 2003).

Železné spony			
	Kód	Hroby	Datování
EF-B2-A		P1-7	LT B2c
		P1-26	
		P1-87	
EF-C9-A		P1-19	LT B2b
		P1-35	
		P1-49	
		P1-50	
		P1-53	
EF-H2-B		P1-17	LT C1c
		P1-24	
		P1-70	
EF-H/L 1-B		P1-34	LT B2/C1
		P1-35	
		P1-44	
EF-H/L3-A		P1-45	LT C1c
EF-K-A		P1-67	LT C1c

Zjištěné železné spony byly větších rozměrů než spony bronzové. Délka dochovaných celých železných spon se pohybovala od 4,3 cm po 18,1 cm, přičemž malé tvary byly zastoupeny spíše jen výjimečně.

Nejstarší dochovanou železnou sponou je masivní spona z hrobu 26 a 87 (tab. LXXXVIII: 3; kód EF-B2-A), která se vyskytuje v doprovodu raných typů vícepuklicových kruhů ve funkci náramku (Bujna 2003, 87).

Nejčastěji nacházenou dochovanou železnou sponou (až ve 30 % analyzovaných hrobů, graf 17) je pozdní typ železné spony časně laténského až přechodného typu s velkou kuličkou na patce a lučíkem tenkého průřezu spadající do stupně LT B2c (podle Bujna 2003, 72).

Chronologicky nejmladší dochovanou sponou pak je spona středolátenského typu s patkou členěnou dvěma kuličkami tvořící trojúhelník, kterou J. Bujna (2003, 72, 97) datuje do stupně LT C1c. Tato spona (hrob 67, tab. LXXI: 5, kód EF-K-A) časově odpovídá horizontu honosných bronzových řetězových opasek zdobených emailem a v našem prostředí je chápána jako importovaný tovar (Bujna 2003, 92–93).

4.4.2 Šperk hlavy a krku

Do kategorie šperk hlavy a krku spadá nejmenší (pouze 10 %) část předmětů z pohřebiště v Palárikově, zařazených mezi šperky a součásti oděvu. Náleží sem nákrčníky (9,1 %), řetízky (22,7 %), přívěsky (6,8 %) a korálky (61,4 %), které jsou nejobsáhlejší položkou hodnoceného souboru a nejčastěji bývají nacházeny navlečené na bronzových a železných řetízcích.

Nákrčníky z pohřebiště v Palárikově jsou vyhotoveny z bronzu (v 60 %), ale také železa ve (40 %). Mezi nejranější formy nákrčníků, které J. Bujna zařazuje pod skupinu BR-A3 s datací LT B1ab (Bujna 2005, 15) patří zlomky bronzového nákrčníku z hrobu 36 (tab. L: A5). Analogie k tomuto nákrčnímu kruhu nacházíme na pohřebišti v Hurbanově-Bacherov majer (hrob 10, 12; Benadik/Vlček/Ambros 1957, tab. XXIII: 10, tab. XXVI: 7), ale také například na pohřebišti v Mani (hrob 39; Benadik 1983, tab. XVII: 7).

Naopak nejmladším typem bronzových nákrčníků z Palárikova je nákrčník ze dvou vzájemně spletaných drátů a s uzávěrem na háček a očko (hrob 84, tab. LXXXV: 3). Tento typ nákrčníku J. Bujna zařazuje pod skupinu BR-H2 a datuje jej do stupně LT B1c (Bujna 2005, 69).

Přívěsky mohou podle J. Bujny v některých případech zdobit také medailony (Bujna 2005, 69). V případě pohřebiště Palárikovo byl bronzový kroužek, nacházející se pod nákrčníkem, evidován pouze v jednom případě (hrob 29, tab. XLIV: B3). Přestože šlo o kostrový hrob, nákrční kruh spolu s kroužkem byly podle dobové dokumentace E. Rejholce deformované ohněm (Benadik/Rejholec 1972).

Palárikovské nákrčníky zhotovené ze železa spadají pod kategorii ER-X datovanou k LT B2/C1a podle J. Bujny (2005, 113). Zatímco u železného nákrčníku z hrobu 52 (tab. LIX: D3) nemůžeme vzhledem ke stavu dochování s jistotou provést jeho deskripci, nákrčník z hrobu 69a (tab. LXXIV: A5) je vyhotoven z tyčinky, jejíž konce jsou zakončeny kroužkem a háčkem.

Řetízky z bronzu tvoří na pohřebišti v Palárikově druhou nejpočetnější skupinu. Tyto řetízky jsou nacházeny okolo krčních obratlů, v jejich blízkosti nebo výjimečně také v horní části hrudi.⁹⁶ Splétány jsou z drobných sevřených oček oválného tvaru v průměru od 3 mm do 40 mm. Zcela ojediněle můžeme pozorovat na tomto pohřebišti řetízek ze železa. V hrobě 17 (tab. XXXV: B3) měl nedospělý jedinec v horní části hrudi železný řetízek splétaný z malých oček o průměru 1 cm. Délka řetízků se různí, také s ohledem na stav zachování. Nejdelší řetízek byl zaznamenán v hrobě 35 (tab. XLVIII: B1) a jeho původní délka⁹⁷ činila 130 cm.

Přívěsky⁹⁸ z Palárikova byly zhotoveny z jantaru (v 80 % případů) nebo bronzu (v 20 % případů). Jenom výjimečně byly nalezeny dva přívěsky v rámci jednoho nálezového celku, jak tomu bylo v hrobě 30 (tab. XLVI: 3), kdy byl na krčních obratlích položen bronzový řetízek s bronzovým a jantarovým přívěskem. Obdobně je tomu také v případě hrobu (62a, tab. LXVII: 8) starší ženy, která měla v oblasti pasu bronzový řetízek, na kterém bylo navlečeno 6 skleněných korálků a jeden jantarový kroužek.

Jantarové kroužky, jejichž průměr bývá nejčastěji od 1,8 do 4,0 cm, mívají kosočtvercový nebo čokoovitý průřez. Funkci přívěsku či závěsku a způsob nošení názorně naznačují nálezové okolnosti hrobu 124 na pohřebišti v Mani, kde byl tento kroužek navlečen na jemný stříbrný řetízek (Benadik 1983, 55,

⁹⁶ V případě hrobu 62a byl bronzový řetízek objeven v místech pasu.

⁹⁷ Měřeno v hrobě.

⁹⁸ V tomto kontextu nebyly hodnoceny přívěsky na opascích.

Taf. XLV: 11). Jantarové kroužky se obvykle objevují v ženských hrobech (Gardelková-Vrtelová 2017). Zcela ojedinělou výjimku představuje hrob 1 na pohřebišti Dvory nad Žitavou, ve kterém byl spolu s jantarovým kroužkem nalezen také zlomek meče s trnovitou rukojetí (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 77).⁹⁹

Korálky tvoří nejpočetnější skupinu šperku hlavy a krku (korálky ze skla 93 %, korálky z jantaru 7 %) ze sledovaného pohřebiště.

Skleněné korálky na pohřebišti v Palárikově byly doménou dětí a starších žen.¹⁰⁰ Až 80 % z nich má kobaltově modrou barvu, nebo jsou v jiném odstínu modré. O významu barvy psal již Plinius Starší ve své XXXVI knize *Historia Naturalis*. Různé odstíny modré barvy jsou způsobeny oxidy Fe_2O_3 , CuO a CoO v různých poměrech (Venclová et al. 2009, 402).

Korálky z pohřebiště v Palárikově můžeme dělit následovně:

- a) Monochromní (jednobarevné)
- b) Polychromní (vícebarevné)

Monochromní korálky (tabela 18) jsou v naprosté většině kobaltově modré, jen ve dvou případech jde o jiný odstín modré (světle modrá a tyrkysová). Jednobarevné korálky, zejména modré, nemají chronologickou citlivost. Jde o standartní typ korálků, jaký byl v Evropě oblíbený od mladší doby bronzové s nejintenzivnějším výskytem v období Ha D–LT A (Venclová 1990; 1994). S ohledem na hrobové nálezy z LT B2 lze uvažovat o hojném rozšíření i v tomto období, srv. Jenišův Újezd, Manching-Steinbichl, Vevey aj. (Venclová 1990, 55–56).

Tabela 18. Palárikovo I. Monochromní korálky (katal. č. označuje hrob a číslo v katalogu, pod kterým je daný korálek zapsán; například kód 62a/6 značí, že korálek je obsažen v hrobě 62a pod 6. záznamem).

Hrob / katal. č.	Tab.	Kusů	Barva
43855	XLII:C1	2	modrá
62a/6	LXVII:4	2	modrá
64/1a IX	LXIX:10	1	tyrkysově modrý
64/1a X	LXIX:19	1	světle modrá
64/1a XI	LXIX:20	1	tmavě modrá
64/1a XII	LXIX:5	1	modrá?
74a/3	LXXVIII:A1	1	modrá

Do této kategorie polychromních korálků (tabela 19) patří korálky s očky, které jsou podle N. Venclové (1990, 45) označovány jako polychromní korálky s polychromním kruhovým ornamentem. Starší typ, korálky s vrstvenými očky, měly své dominantní rozšíření v Ha D–LT A, ale jsou nacházeny také v hrobech LT B (Venclová 1990, 77; Zepezauer 1993), což může svědčit o jejich dlouhodobém přežívání. K. Kunter uvádí, že většina korálků s očky spadá v Evropě do 5.–4. století před n. l. (Kunter 1995, 227). Území jihozápadního Slovenska patří spolu s Moravou, Čechami, Rakouskem a přilehlou částí Německa do tzv. severního rozšíření korálků s očky (zóna H¹⁰¹), jak tuto oblast rozčlenila K. Kunter (1995, 22). N. Venclová zároveň uvádí, že nejstarší typy se objevují po více kusech, v mladších hrobech LT B–C jejich počet klesá¹⁰² (Venclová 1990, 81).

Tabela 19. Palárikovo I. Polychromní korálky (katal. č. označuje hrob a číslo v katalogu, pod kterým je daný korálek zapsán; například kód 64/1aII značí, že korálek je obsažen v hrobě 64 pod záznamem 1a ve II. položce).

Hrob / katal. č.	Tab.	Kusů	Základní barva	Výzdoba
64/1a I	LXIX:1	1	tyrkysová	skvrny (žluté)
64/1a II	LXIX:2	1	černá	očka vrstvená (žlutobílá)
64/1a III	LXIX:13	1	žlutá	očka vrstvená (bílomodrá)

⁹⁹ Podle citovaného antropologického posudku by ale pohřbeným měla být žena.

¹⁰⁰ Ve věku senilis (viz Jakab 2016).

¹⁰¹ Zóna H začleňuje podle K. Kunter celou střední Evropu (Kunter 1995, 41).

¹⁰² Závěry N. Venclová vyvodila z pohřebišť na území Čech.

Tabela 19. Pokračování.

Hrob / katal. č.	Tab.	Kusů	Základní barva	Výzdoba
64/1a IV	LXIX:9	2	černá	vlnice (žlutá)
64/1a V	LXIX:14	1	bledě modrá	očka vrstvená (bílemodrá)
64/1a VI	LXIX:18	1	tyrkysová	očka vrstvená (bílemodrá)
64/1a VII	LXIX:15	1	tmavě modrá	vlnice (žlutá)
64/1a VIII	LXIX:14	1	tmavě modrá	očka (bílá)
71/1	LXXVI:A1	1	modrá	očka (bílá)
72/1	LXXVI:B6	1	modrá	očka (žlutá)

V případě korálků s očky máme na pohřebišti v Palárikově zastoupeny korálky od světle modré přes tyrkysovou až po černou barvu. Očka jsou po obvodu v rovině, nebo výjimečně také šikmo vertikálně. Barvou podkladu je nejčastěji žlutá nebo bílá barva a jejich tvar je více méně oválný.

Podle typologie N. Venclové bychom však museli kategorie 550, 552–555 správně označovat jako korálky s kruhovým vzorem, které mají pouze dvě vrstvy skla v očku a zbarvení netypické pro korálky s očky (černý či bezbarvý). Jde o nejstarší korálky, které jsou z území Čech zaznamenány již v Ha C, stejně jako některé varianty korálků s vlnovkovitou výzdobou (Venclová 1990, 68).

Korálky z Palárikova (tabela 20) lze rozdělit podle tvaru do 7 skupin (upraveno podle Venclová 1990, 26, 317).

Tabela 20. Palárikovo I. Rozdělení korálků podle tvaru.

Tvar	Kód	Hroby	Tab.
zploštělý kulatý	20	74a, 64	LXXVIII:A1; LXIX:19, 20
malý kulatý (menší než 1,4 cm)	30	25, 62a, 64	XLII:C1 LXVII:4
velký kulatý (větší než 1,4 cm)	40	71, 72, 64	LXXVI:A1, B6
soudkovitý	60	64	LXIX:15
nízký válcovitý	80	64	LXIX:2
vertikálně žebrovaný, soudkovitý	190	64	LXIX:1
kostka	300	64	LXIX:9

Pro typologické zařazení byla využita práce N. Venclové (1990, 321–329), která byla upravena pro potřeby pohřebiště. Základní výchozí informací byl tvar korálku v kombinaci s jeho barvou, průhledností a výzdobou (tabela 21).

Tabela 21. Palárikovo I. Typologie laténských korálků (podle Venclová 1980).

Typ	Popis	Hroby / korálky	Tab.
109	zploštělý kulatý, tmavě modrý neprůhledný	25/1; 62a/6	XLII:C1
114	kulatý, neprůhledný modrý	64/1a X	LXIX:19
115	kulatý, průhledný modro-zelený	64/1a IX	LXIX:10
118	kulatý, tmavě modrá neprůhledný	74a/1; 64/1a XI; 64/1a XII	LXIX:20
309-1	vertikálně žebrovaný, průhledný modro-zelený, se žlutými oválnými tečkami	64/1a I	LXIX:1
550	opaktní žlutý se třemi modrými očkami na třech bílých podkladech	64/1a III	LXIX:13
552	černý s nepravidelnými řadami žlutých oček na bílých podkladech	64/1a II	LXIX:2
553	světle modrý se čtyřmi modrými očkami na čtyř bílých podkladech	64/1a V; 71/1	LXIX:14
554 (510?)	světle modro-zelený se šesti modrými očkami na šesti bílých podkladech (opaktní modrozelená se čtyřmi modrobílými očky)	64/1a VI	LXIX:18
555	modrý neprůhledný se čtyřmi žlutými očkami	72/1	LXXVI:B6

Tabela 21. Pokračování.

Typ	Popis	Hroby / korálky	Tab.
904	černá kostka se žlutou vlnkovitou výzdobou po celém těle	64/1a IV	LXIX:9
905	soudkovitý, tmavě modrý se žlutou vlnkovitou výzdobou po celém těle	64/1a VII	LXIX:15

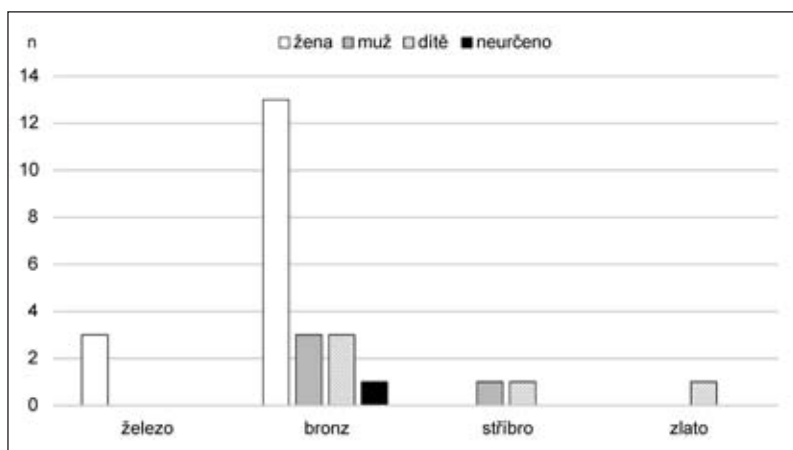
Korálky z jantaru nebývají nacházeny na laténských pohřebištích tak často jako kroužky. Mívají kruhovitý nebo diskovitě zploštělý tvar s jednoduchým vrtáním. Jejich průměr je v rozmezí 0,8–1,4 cm.¹⁰³ Jantarové korálky nenáležejí k chronologicky citlivým předmětům (*Kašpárek/Mangel 2012, 31*). Obvykle se objevují společně ve více kusech. Na pohřebišti v Dubníku se vyskytl ojedinělejší bikónický tvar v doprovodu podobných korálků ze skla (*Bujna 1989, 271*). Umístění v prostoru hrobové jámy je různé, nejčastěji však v oblasti okolo hlavy. Můžeme předpokládat, že tyto korálky byly součástí náhrdelníků. Obdobně jako nošení přívěsků, tak také jantarové korálky se všeobecně přisuzují jedincům ženského pohlaví (srovn. *Ramsl 2002, 141*). Nejinak je tomu i na území Slovenska (*Gardelková-Vrtelová 2017, graf 1*).

4.4.3 Šperk horních končetin

Šperk horních končetin (nápažník, náramek, prsten) tvoří 26 % z celkového souboru nalezených šperků. Jde o druhou nejpočetnější skupinu, hned po sponách. Prsteny byly nalezeny pouze na pohřebišti Palárikovo I, v poloze Kopcová remíza (Palárikovo II) neevidujeme žádný nález tohoto charakteru.

Prsteny tvoří 18 % nálezového celku šperku horní končetiny. Na jejich výrobu bylo použito železo (12 %), bronz (76 %), stříbro (8 %) a zlato (4 %). Nejčastěji jsou bronzové prsteny nacházeny u žen (graf 18). Jediný zlatý prsten byl nalezen v dětském kostrovém hrobě 75 (tab. LXXIX: 2).

Z nálezové dokumentace je zjevné, že prsten se nosil převážně na levé ruce. Až 74 % nebožtíků mělo prsten na levé ruce, u 15 % z nich byl prsten nalezen na pravé ruce.¹⁰⁴ Zcela sporadicky se vyskytl u lebky, nohou či pasu. J. Bujna po analýze prstenů z laténských hrobů pro území Slovenska uvádí, že se z hlediska způsobu nošení objevují na libovolném prstu jedné ruky, na obou rukou či v různých tvarových a materiálových kombinacích (*Bujna 2005, 4*).

Graf 18. Palárikovo I. Zastoupení jednotlivých druhů prstenů v závislosti na pohlaví a materiálu.

Zarážející je, že se výrazně neodlišuje velikost prstenu v závislosti na pohlaví. Zvláště ženy mají na pohřebišti v Palárikově až nezvykle velké prsteny. Prsteny v dětských hrobech měly vnitřní průměr od 1,0–2,0¹⁰⁵ cm, prsteny obsažené v ženských hrobech 1,8–2,9 cm, mužské hroby obsahovaly prsteny s vnitřním průměrem 1,3–2,1 cm.

Velikostí prstenů a tafonomickými změnami se zabýval M. Králík (2005). Po smrti jedince dochází k tafonomickým změnám prstu. V důsledku posmrtných změn se prst zvětšuje a v této době by nebylo možné prsten z prstu sundat, ale ani navléci. Pokud mrtvý dostane prsten až po několika dnech, musel by dostat vzhledem na oteklý prst prsten větší, než nosil za života (*Králík 2005*).

¹⁰³ Nezvykle masivní jantarový korál s průměrem až 6,4 cm pochází ze ženského hrobu na švýcarském pohřebišti Rubigen (*Müller/Lüscher 2004, 74*).

¹⁰⁴ Jednalo se o muže a ženy.

¹⁰⁵ Prsteny s vnitřním průměrem 20 mm mělo přiloženo dítě z hrobu 64.

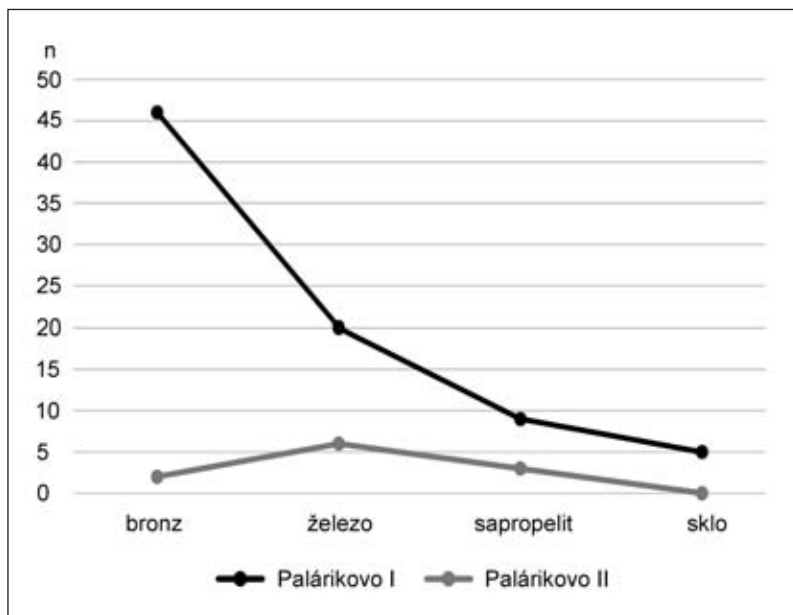
Tabela 22. Palárikovo I. Typologie laténských prstenů. *Páskové hladké prsteny z hrobu 20 jsou ve výzkumné zprávě uvedeny jako bronzové, ve skutečnosti se však jedná o železné prsteny. **Sedlovité prsteny z hrobu 75 byly vyrobeny ze zlata a stříbra. J. Bujna je samostatně zařazuje do skupiny AR-J1, která je datovaná LT B1c-B1/B2 (podle Bujna 2005, 71-73). ***Podle údajů ve výzkumné zprávě byl stříbrný prsten nalezen na prstech levé ruky kostry A, nikoliv B, jak má uvedeno (Bujna 2005, 77). Stříbro bylo určeno na základě spektroskopické analýzy.

Typ	Kód	Materiál	Hroby	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)
páskový hladký	BR-K3	bronz, železo	P1-8; P1-20; P1-30; P1-53;	XXX:B3 XXXVIII:A1 XLVII:2	LT B1/B2
časný typ sedlovitého prstenu	BR-J1	bronz	P1-20*	XXXVII:A4	LT B1/B2–LT B2a
sedlovitý z drahého kovu	AR-J1	stříbro, zlato	P1-75**	LXXIX:1	LT B1c–B2a
pozdní typ sedlovitého prstenu ze stříbra	AR-J5	stříbro	P1-69a***	LXXIV:A3	LT C1a–C1b
časný typ prstenu s plasticou výzdobou a imitací filigránu	BR-O1	bronz	P1-31; P1-71	XLVI:5 LXXVI:A2	LT B2/C1–C1a
s emailovou výzdobou	BR-Q	bronz	P1-62a; P1-64;	LXVII:3 LXIX:3, 4	LT C1b
spirálovitý	BR-J4	bronz	P1-69a;	LXXIV:A2	LT B2/C1
pozdní typ sedlovitého prstenu	BR-J5	bronz	P1-35; P1-74a;	XLIX:A2 LXXVI:A3	LT B2/C1–C1b

Náramky tvoří 77,5 % nálezového celku šperku horní končetiny. Na pohřebišti Palárikovo I a Palárikovo II se vyskytují bronzové, železné, sapropelitové a neposlední řadě skleněné exempláře (graf 19).

Pro účely dalšího textu bude nutné odlišovat náramky a nápažníky. Nápažníky jsou šperky nošené v horní části horních končetin, mezi ramenním a loketním kloubem. Nejčastěji jsou to bronzové hladké tyčinkovité kruhy, které zaznamenáváme už ve stupni LT B1a. Železné nápažníky se objevují v následujícím stupni LT B1b a přetrvávají až do konce pohřbívání na plochých keltských pohřebištích (Furman 2014, 495). Některé typy nápažníků jsou identické s náramky a rozhodující je potom jejich velikost. Za nápažník považujeme kruh, jehož vnitřní průměr přesahuje 60 mm (Bujna 2005, 4). Toto pravidlo bude dodržováno i v následujícím textu, a to i přesto, že se některé kruhy větší 60 mm nalezly na lokti či předloktí.

Skleněné náramky (tabela 23) představují 5,5 % ze souboru náramek/nápažníků na pohřebišti v Palárikově I a II. Vyskytovaly se výhradně u žen (50 %) nebo dětí (50 %). Na pohřebišti Palárikovo I a II neevdujeme skleněné náramky v žádném mužském hrobě. Vždy se nacházejí v oblasti levé ruky, jen výjimečně se objevil skleněný náramek na levé pažní kosti ženy z hrobu 62a (tab. LXVII: 1). Pouze v 50 % byl skleněný náramek v kombinaci s jiným náramkem z jiného materiálu. Žena z hrobu 62a měla kromě skleněného nápažníku také náramek z bronzu (tab. LXVII: 2) a dva bronzové prsteny s prolamovaným štítkem

Graf 19. Palárikovo I, II. Znázornění poměru náramků a nápažníků v závislosti na materiálu.

(tab. LXVII: 3). Dítě z hrobu 64 mělo dva skleněné kruhy (tab. LXIX: 25, 26) na levé ruce a taktéž dva bronzové prsteny s prolamovaným štítem (tab. LXIX: 3, 4).

Rozměry náramků se pohybují od 6,8–7,7 cm v případě ženských hrobů, a proto lze o nich mluvit jako o nápažnicích.

Dětské skleněné náramky měly vnitřní průměr okolo 4,8 cm. Výrobky ze skla se objevují v různých tónech modré barvy a v 60 % jsou zdobené nataveným skleněným vláknem modré, žluté nebo bílé barvy.

Tabela 23. Palárikovo I. Typologie laténských skleněných kruhů.

Druh	Typ (podle Bujna 2005)	Hrob	Tab.	Datace (podle Bujna 2005; Venclová 1990)
náramek	GIR-3a	P1-64	LXIX:25	LT C1 (?)
nápažník	GIR-5 b	P1-62a	LXVII:1	LT C1a-b
nápažník	GIR-6 b/1	P1-67;	LXXI:1	LT C1b
náramek		P1-72	LXXVI:B3	

Tabela 24. Palárikovo I, II. Kombinace výskytu nápažníku a jiného kruhového šperku.

Hrob	Tab.	Nápažník	Náramek	Prsten
P1-35	IX:1	sapropelitový	bronzový	bronzový
		železný		
P1-60	XVI:2	sapropelitový	železný	-
P2-1	<i>Paulík/Zachar 1975, 289. obr. 10</i>	sapropelitový	železný	-
P2-2	<i>Paulík/Zachar 1975, 289. obr. 14</i>	sapropelitový	2x bronzový	-
		3x železný	2x železný	

Sapropelitové kruhy představují 13,2 % z kolekce náramků a nápažníků. Nacházejí se v hrobech dětských (25 %), ženských (50 %) a také v hrobech mužských (25 %). Vždy se tyto výrobky ze sapropelitu vyskytovaly na levé ruce nebo levém předloktí. Ve třech případech je evidujeme v oblasti levé pažní kosti: ženský hrob 35 (tab. XLVIII: B4), dětský hrob 60 (tab. LXIV: B4), mužský hrob 2 z polohy Palárikovo II (*Paulík/Zachar 1975*). V těchto hrobech jsou sapropelitové nápažníky vždy doprovázeny dalšími kruhovými šperky.

Pouze v jednom případě (dětský hrob 25, tab. VI: 3) nebyl zaznamenán žádný výskyt dalšího kruhového šperku spolu se sapropelitovým náramkem/nápažníkem. Tento hrob byl však sekundárně porušen, a proto může být tato informace mylná.

Dětské sapropelitové náramky mají vnitřní průměr 3,4–3,8 cm, nápažník okolo 5,0 cm. Ženské náramky vyrobené ze sapropelitu se na pohřebišti v Palárikově vyskytují ve velikosti s vnitřním průměrem 4,5–5,9 cm, v případě nápažníků 6,5–7,1 cm. Mužské hroby obsahovaly sapropelitové náramky s vnitřním průměrem okolo 6,0 cm, nápažníky dosahují vnitřního průměru 7,0 cm.

Tabela 25. Palárikovo I, II. Typy jednotlivých sapropelitových kruhů.

Druh	Typ (podle Bujna 2005)	Hrob	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)
náramek	SR-1	P1-83; P1-86	LXXXIV:A3; LXXXVI:B6	LT B2a–B2b
náramek a nápažník	SR-2	P1-31	XLVII:B5	LT B2c–B2/C1
nápažník	SR+ER-2	P1-35; P2-2	XLVIII:B4	LT B2/C1–C1a
náramek a nápažník	SR-3	P2-1	<i>Paulík/Zachar 1975, 289. obr. 10, 14</i>	LT C1a-b

Z hrobu 25 (tab. XLII: C2) a 31 (tab. XLVII: B5) byly odebrány vzorky sapropelitu a podrobeny petrografické analýze. Oba dva vzorky byly určeny jako kounovská švartna. Vzorek z hrobu 31 odpovídá složením surovině z Kalivody (okr. Rakovník), kde byl zkoumán vzorek z desky švartny přenesené do obce z blízkého východu či dolu (*Žáková 2001, 254–261*).

Náramky vyrobené ze železa jsou druhou nejpočetnější skupinou z celkového souboru náramků/nápažníků. Jejich četnost na pohřebišti Palárikovo I, II dosahuje 28,6 %. Jsou zastoupeny u obou pohlaví s tím, že nejčastěji je evidujeme v hrobech žen (36 %), které jsou následovány mužskými hroby (32 %). Dětské hroby obsahovaly železný náramek/nápažník v 28 % a ve 4 % nebylo pohlaví pohřbeného jedince určeno. Oproti předchozí skupině se objevuje tento typ kruhového šperku na levé i pravé horní končetině, a to až ve 32 % evidovaných případů.

Tabela 26. Palárikovo I (P1), II (P2). Typy jednotlivých železných nápažníků (podle Bujna 2005).

Typ	Kód	Hrob	Tab.	Datace
masivní tyčinkovitý kruh doplněný nevýraznými vývalky	ER-B1	P1-20; P1-53	XXXVII:A2	LT B1b–B2a
železná subtilní tyčinka členěná nevýraznými vývalky	ER-B2	P1-74 b	LXXXVIII:A9	LT C1b
tyčinkovitý členěný masivními vývalky	ER-D	P1-43	LIV:A2	LT B2a–B2b-c
masivní tyčinkovitá nápažník členěná dvoukónickými krátkými články a jemnými vývalky	ER-T1	P1-52	LIX:D1	LT B2c
tyčinkovitá subtilní nápažník členěná dvoukónickými krátkými články a jemný vývalky	ER-T2	P1-73; P2-2	LXXXVII:A5	LT B2/C1–C1a
ze stočené železné tyčinky	ER-U	P1-35?; P1-87	LXXXVII:7	LT B2/C1
plechový kruh	ER-V	P1-40?; P1-69a	LIII:A1	LT B2/C1–C1a
			LXXIV:A4	

Jako nápažník byl železný náramek uveden ve 20 % hrobů. Dalších 38 % nápažníků bylo vyčleněno na základě velikosti (viz Bujna 2005, 4). Ve velké většině šlo o mužské hroby, jen sporadicky se objevily v ženském nebo dětském hrobě. Vnitřní průměr těchto nápažníků se pohyboval v rozmezí 7,5–9,0 cm u mužů, 7,0–9,0 cm u žen a 3,7–3,9 cm u dětí. V případě hrobu 5 z Palárikova II (Paulík/Zachar 1975, 293, obr. 15) mělo dítě železný nápažník na levé i pravé horní končetině současně. Obdobně je tomu také v dalších hrobech z pohřebiště Palárikovo, kdy se objevují kombinace:

- železné a bronzové nápažníky na stejné paži (P1–hrob 20 (tab. V: 2); P1–hrob 24 (tab. VI: 2); P2–hrob 2; Paulík/Zachar 1975, 292, obr. 14);
- železný a bronzový nápažník na různých pažích (P1–hrob 87; tab. LXXXVIII: 7, 11, 12¹⁰⁶);
- sapropelitové a železné nápažníky na stejné paži (P1–hrob 35, tab. IX: 1; P2–hrob 2 Paulík/Zachar 1975, 292, obr. 14);
- sapropelitový, bronzový a železný nápažník na stejné paži (P1–hrob 44, tab. XI: 2, 3);
- dva železné nápažníky na různých pažích (P2–hrob 5, Paulík/Zachar 1975, 293, obr. 15);
- ojedinělý nápažník na levé paži (P1–hrob 69a, tab. XVIII: 3);
- ojedinělý nápažník na pravém předloktí/zápěstí (P1–hrob 9, tab. II: 3; P1–hrob 43, tab. XI: 1; P1–hrob 52, tab. XVI: 3).

Nápažníky z hrobu 9 (tab. XXXI: A3), z hrobu 24 (tab. XLI: 4) a hrobu 44 (tab. LIV: B2) nebylo možné typologicky zařadit z důvodu jejich špatného stavu dochování. U všech těchto nápažníků je ve výzkumné zprávě uveden typ „tyčinkovitý“, což nebylo možné verifikovat. U nápažníku z ženského hrobu 40 (tab. LIII: A1) je ve výzkumné zprávě uvedeno, že jde o dutý náramek (Benadik/Rejholec 1971; 1972). Tuto informaci lze potvrdit podle dochovaného fragmentu. Mohlo by tak jít o železný plechový kruh se švem na vnitřní straně, který je slabě viditelný na dochovalém kusu. Na těchto kruzích mohou být navlečeny malé bronzové kroužky jako přívěsky (podle Bujna 2005, 112). Na nápažníku z hrobu 40 byl nalezen bronzový přívěsek pečtidlového tvaru, který sloužil s velkou pravděpodobností jako amulet.

Zbývající železné náramky (tabela 27), které tvořily množinu 42 % z celku, se vyskytovaly v oblasti levého či pravého zápěstí nebo na předloktí. Vyskytují se v těchto kombinacích:

- a) 8 % případů: železný a bronzový náramek na stejné horní končetině (P1–hrob 74a), objevuje se v hrobech žen a dětí;
- b) 8 % případů: železný a bronzový náramek na obou horních končetinách (P1–hrob 54), objevuje se v hrobech žen a dětí;
- c) 16 % případů: železný a sapropelitový náramek na stejné horní končetině (P1–hrob 16; P2–hrob 1), objevuje se v hrobech žen a dětí;

¹⁰⁶ Kruhy se v tomto případě podařilo objevit na zápěstí levé a pravé ruky. Vzhledem na jejich rozměry (8,4 a 7,0 cm vnitřní průměr) byly zdefinovány jako „nápažník“.

- d) 8 % případů: železný a sápropelitový náramek na obou horních končetinách (P1–hrob 60), objevuje se v hrobech žen a dětí;
- e) 58 % případů: jeden železný náramek bez dalšího kruhového šperku horní končetiny (P1–hrob 32; P1–hrob 34; P1–hrob 40; P1–hrob 62 b; P1–hrob 73; P1–hrob 74 b; P2–hrob 3), objevuje se u obou pohlaví nezávisle na věku.

Tabela 27. Palárikovo I (P1), II (P2). Typy železných náramků.

Typ	Kód (podle Bujna 2005)	Hroby	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)
tyčinkovitý	ER-U	P1-74a; P2-1	LXXXVIII:A9	LT B2/C1
masivní vývalkovitý náramek s plastickou výzdobou a mezižebry	ER-Z	P1-62 b	LXVII:9	LT C1b-c

Ve 2 % evidovaných nálezů nebylo možno určit, vzhledem na stav dochování, počet a kombinaci železných předmětů.

Velikosti náramků nebylo možné v případě ženských a mužských hrobů změřit, jejich značná fragmentarita nedovolila určit vnitřní průměr. V případě dětských náramků se vnitřní průměr pohyboval od 3,3 cm do 4,2 cm. Je zarážející, že tato hodnota je poměrně vysoká a přesahuje hodnotu uvedenou u dětských nápažníků (viz výše).

Jenom minimum železných náramků (pouze 23 %) bylo možno blíže typologicky určit. Nejčastěji se náramky jeví jako kruhové tvary vyrobené z masivní železné tyčinky. Vzhledem ke stavu dochování není možné bezpečně určit, o jaký typ¹⁰⁷ by mohlo jít (s plastickým členěním, opatřené rýhami ap.). Zajímavý je náramek z ženského hrobu 34 (tab. XLVIII: A2), který je tvořen dvěma kusy železné tyčinky. Bohužel ani pod rentgenovým paprskem nebylo možno určit nic bližšího,¹⁰⁸ neboť se nezachovalo železné jádro předmětu.

Bronzové náramky (tabela 28, 29) tvoří nejpočetnější skupinu šperku horní končetiny, a to až 52,7 % z nalezeného celku.

Tabela 28. Palárikovo I (P1), II (P2). Typy bronzových nápažníků.

Typ	Kód	Hroby	Tab.	Datace
mladší typ, členěná masivními vývalky a ukončená pečetiřivými konci	BR-D3	P1-15	XXXIV:A3	LT B1/B2–B2b
časný typ bronzové hladké nápažník	BR-L1A	P1-20, P1-24, P1-44	XXXVII:A7	LT B1c–B1/B2
			XLI:3	
			LIV:B5	
časný typ bronzové hladké nápažník	BR-L1B	P1-78	LXXXIII:A1	LT B1b
mladší typy bronzové hladké nápažník	BR-L2	P1-71	LXXVI:A5	LT B2b-c
pozdní typy hladkého náramku / nápažník	BR-L3	P1-28	XLIV:A1	LT B2/C1–C1a
časný typ puklicové s uzávěrem	BR-F1	hrob 47; 50; 87	LVIII:A5	LT B2c–B2/C1
			LIX:A6	
			LXXXVIII:11	

Jenom 4,2 % nálezů bylo objeveno na levé horní končetině, můžeme je tedy považovat za nápažník. Dalších 18 % tohoto šperku můžeme do této kategorie zařadit podle velikosti. Bronzovými nápažníky byly vybaveny mužské, ale také ženské (v 60 %) hroby.

Nápažník vyrobený z bronzu se na pohřebišti Palárikovo I, II vyskytl v těchto kombinacích:¹⁰⁹

- a) samostatný bronzový nápažník (P1–hrob 1; P1–hrob 28; P1–hrob 28; P1–hrob 50¹¹⁰; P1–hrob 71; P1–hrob 78; P1–hrob 86);

¹⁰⁷ Členění železných náramků a nápažníků viz Bujna 2005.

¹⁰⁸ Stejná situace byla zaznamenána u železných nápažníků z hrobů 13, 32, 40, 54 a 60.

¹⁰⁹ Kombinace s jinými druhy kruhového šperku bude předmětem dalších kapitol.

¹¹⁰ V knize od J. Bujny (2005, 51) je nápažník z hrobu 50 označen jako „náramek“ s průměrem 5,2–6,0 cm. V nálezovém deníku je však pod tímto hrobem uveden nápažník s průměrem 7,3–8,3 cm. I z tohoto důvodu byl pro účely tohoto textu bronzový

- b) dva bronzové nápažníky na obou horních končetinách (P1–hrob 15);
- c) bronzový a železný nápažník na stejné horní končetině (P1–hrob 20; P1–hrob 24);
- d) bronzový a železný nápažník na obou horních končetinách (P1–hrob 87);
- e) bronzový, železný a sápropelitový nápažník na stejné horní končetině (P1–hrob 44).

Tabela 29. Palárikovo I (P1), II (P2). Typy bronzových náramků.

Typ	Kód (podle Bujna 2005)	Hroby	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)
plechový dutý náramek vyplněný hliněným (?) jádrem	BR-N	P1-86	-	LT B2b–C1a (?)
časný typ páskového náramku	BR-K1	P1-75;	LXXIX:5	LT B1c–LT B1/B2
pozdní typ páskového náramku	BR-K4	P1-83;	LXXXIV:A1	LT B2b-c
časný typ náramku členěného na vnější straně příčnými žebry	BR-E2	P1-8; P1-53	XXX:B5	LT B1/B2–B2
			LXI:A4	
pozdní typ tyčinkovitého náramku s profilovanými konci	BR-A4	P1-54; P1-75;	LXI:C4	LT B1c–LT B1/B2
			LXXIX:6	
časný typ dvojice náramků z tyčinky zdobené vroubkováním s profilovanými konci	BR-B1	P1-36; P1-51; P1-78	L:A9, 10	LT B1a-b
			LIX:B2, B4	
			LXXXIII:A2, A4	
časný typ náramku zdobené vroubkováním s profilovanými konci	BR-B3	P1-76	LXXXI:A1	LT B1b–B2a
pozdní typ tyčinkovitého náramku zdobeného vroubkováním s profilovanými konci	BR-B6	P1-53;	LXI:A6	LT B2a
pozdní typ hladkého náramku s useknutými konci	BR-L3	P1-52; P1-74a; P2-2	LIX:D2	LT B2 / C1–C1a
			LXXVIII:A2	
splétaný náramek z drátu s uzávěrem v očko	BR-H3	P1-15; P1-58; P1-86	XXXIV:A6	LT B2a-c
			LXIV:A1	
			LXXXVI:B7	
otevřený se zesílenými konci		P1-18;	XXXV:C1	?
časný typ náramku členěného masivními vývalky a ukončený pečetiřadovými konci	BR-D2	P1-20	XXXVII:A7	LT B1/B2–B2a
mladší typ náramku členěného masivními vývalky a ukončený pečetiřadovými konci	BR-D3	P1-21; P1-53;	LXI:A5	LT B2a–B2b
pozdní typ bronzového náramku členěného masivními vývalky	BR-D4	P1-35;	XLIX:A3	LT B2c–LT B2/C1
pozdní typ náramku členěného masivními žebry a subtilními mezižebry	BR-E4	P1-43;	LIV:A1	LT B2b
starší typ puklicového náramku	BR-F3	P2-2	-	LT B2/C1–C1a

Velikost nápažníků se pohybovala v rozmezí 6,5–9,0 cm vnitřního průměru u ženských hrobů, 6,2–8,1 cm vnitřního průměru v případě hrobů mužských, kde jsou varianty hladkého tyčinkovitého nápažníku zastoupeny nejčastěji, a to až u 60 % případů. Náramky z bronzu byly nalezeny¹¹¹ na pravé (z 29 %) i levé straně pohřbeného (v 65 %) bez ohledu na pohlaví,¹¹² výrazně však dominují u žen – až 64 % hrobů s výskytem bronzového náramku bylo antropologicky určeno jako ženské.

Na pohřebišti v Palárikově I a II se náramky objevují v rozmanitých variantách kruhového šperku. Ze souboru nalezených předmětů se podařilo vyčlenit těchto 11 kategorií:

vý tyčinkovitý šperk označen jako „nápažník“. Stejný problém nastal u náramku z hrobu 47 a 87. U obou těchto hrobů jsou podle nálezového deníku uvedené šperky větší než 6,0 cm a budou tedy chápány jako nápažníky.

¹¹¹ V 6 % případů nebylo možno kvůli poškození hrobu uložení náramku spolehlivě určit.

¹¹² Mužské hroby 10 %, ženské hroby 28 %, dětské hroby 3 %, neurčené pohlaví 1 %.

- a) více¹¹³ kusů bronzového náramku na obou horních končetinách (P1 – hrob 1?; P1 – hrob 36; P1 – hrob 58);
- b) více kusů bronzového náramku na stejné horní končetině (P1 – hrob 75; P1 – hrob 78; P2 – hrob 2);
- c) bronzový, železný a sáproplitový náramek na stejné horní končetině (P1 – hrob 35);
- d) bronzový a železný náramek na stejné horní končetině (P1 – hrob 9; P1 – hrob 74a);
- e) bronzový a železný náramek na obou horních končetinách (P1 – hrob 43; P1 – hrob 52; P1 – hrob 54);
- f) bronzový a skleněný náramek na stejné horní končetině (P1 – hrob 62a);
- g) více bronzových náramků, železný náramek na stejné horní končetině (P1 – hrob 51);
- h) více bronzových náramků, železný náramek na obou horních končetinách (P1 – hrob 53);
- i) více bronzových náramků a sáproplitový náramek na obou horních končetinách (P1 – hrob 83);
- j) jeden kus bronzového náramku P1 – hrob 8; P1 – hrob 15; P1 – hrob 86);
- k) jeden kus bronzového náramku bez dalšího kruhového šperku horní končetiny (P1 – hrob 18; P1 – hrob 21; P1 – hrob 76; P1 – hrob 85).

Kategorii „a“ reprezentují ženské hroby. Kategorie „b“ je rovnocenně zastoupena bez rozdílu pohlaví (včetně dětí). Kategorii „c“ zastupuje ženský hrob, stejně jako kategorii „f“, „g“, „h“ a „i“. Pro kategorii „d“ jsou zastoupena obě pohlaví, stejně jako pro kategorii „e“, kde evidujeme také dětské jedince. V kategorii „j“ jsou zastoupena obě pohlaví s tím, že zde mírně dominují ženy nad muži. Nejzajímavější je poslední kategorie, „k“, kde ženské hroby představují až 75 % z uvedeného celku.

Bronzový náramek z hrobu 53 (tab. LXI: A4) má přímé analogie na maďarském pohřebišti Ludas-Varjú-Dűlo (Szabó 2012, 99).

Z pohřebiště Palárikovo je jedním z nejzajímavějších náramků **technikou pseudofiligránu zdobený kruh** z hrobu 15/70 (tab. XXXIV: A5). Pod pojmem filigrán je myšlena technika výroby šperků, kdy je výzdoba provedena jemnými vlákny kovu, která jsou připájena na povrch šperku v různých vzorech (Čižmářová 2012, 201). Pseudofiligrán či nepravý filigrán je potom výzdoba provedená nikoliv pomocí drátku, ale přímo při odlévání předmětu (Filip 1941, 103–104; Čižmářová 2012, 201). Vzhledem k technice výroby použité při výrobě náramku z hrobu 15/70 můžeme hovořit o pseudofiligránu. Tato výzdobná technika byla používána v illyrském a thráckém kulturním okruhu (Szabó 1975, 155). Keltové s ní přišli do kontaktu nejpozději od poslední třetiny 4. století před n. l. v důsledku vojenského tažení. Toto vojenské tažení a události s ním spjaté zařazujeme přibližně do fáze LT B2b–c (Brezňanová 2008, 12).

Na dvoudílném náramku z hrobu 15/70 byla provedena spektrografická analýza, která prokázala přítomnost olova v hodnotě 2,275 a cínu v hodnotě 7,349 na spojení náramku. Hodnota cínu mírně klesá na výzdobném motivu, kde je již 6,712. Otázce tzv. olovnatých bronzů se v minulosti podrobně věnoval B. Jovanovic a J. Erdelji (např. 1983).

Litý náramek byl nalezen na levém předloktí a jeho vnitřní průměr činí 70 mm, což odpovídá kritériu pro nápažník (viz výše). Náramek má rozepínání na dvou protilehlých místech (oba díly jsou totožné) a jeho výzdoba je tvořena dvěma esovitými motivy, které se navzájem střídají. Tomuto dvoudílnému náramku je podobný náramek z Lenešic, který zřejmě pochází z laténského kostrového hrobu zničeného ve druhé polovině dvacátých let (Venclová 1981, 45). Určitou analogii můžeme spatřovat také na náramku z hrobu 686 z pohřebiště Ludas-Varjú-Dűlo, kde je náramek datován na konec stupně LT B2b. Tento náramek, obdobně jako náramek z hrobu 15 (tab. XXXIV: A5) z pohřebiště Palárikovo, je vyzdoben esovitými motivy, které se navzájem střídají (Szabó 1975; 2012, 144, 146). Náramek v obdobném plastickém stylu evidujeme také na lokalitě Libčeves u Loun, kde se předpokládá jeho jihovýchodní původ (Sankot 1991).

Problematicke filigránových šperků se v poslední době věnovala J. Čižmářová (2012). Jak je patrné z její studie (2012), pseudofiligránová výzdoba se vyskytuje téměř na všech druzích kruhového šperku (Čižmářová 2012, 202). Náramky podobné palárikovskému jsou v hojném počtu evidovány na jižní Moravě. J. Čižmářová uvádí, že ačkoliv jsou tyto pseudofiligránové náramky rozšířeny i na jiných územích, jsou zde vzácné. Vysoká koncentrace těchto dvoudílných pseudofiligránových náramků na území Moravy je ojedinělá a může naznačovat, že tyto masivní duté pseudofiligránové náramky jsou buď výrobkem jiho-moravských kovolců, nebo šperkem požadovaným komunitou obývající jižní Moravu (Čižmářová 2012, 203).

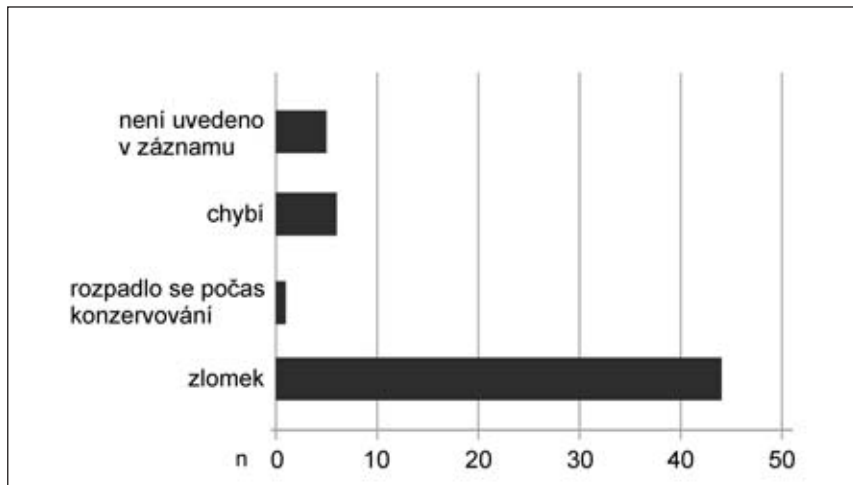
¹¹³ Myšleno minimálně 2 kusy.

4.4.4 Šperk dolních končetin

Šperk dolních končetin tvoří v Palárikově 13 % skupinu z kategorie šperků. Je tvořen nánožníky a v naprosté většině jsou tyto nálezy evidovány u ženských pohřbů. K mužským hrobům lze přiřadit pouze 7 % a dětským pohřbům 5 % z nálezového souboru z pohřebiště.

Zajímavostí zcela jistě je, že 98 % objevených nánožních kruhů na nekropoli Palárikovo I a Palárikovo II pochází z kostrových hrobů a jsou buďto ve zlomcích nebo zcela chybí (viz graf 20).

Uložení tohoto šperku bylo evidováno ve 42 % na pravé noze a ve 39 % na levé noze, což jenom vypovídá o jejich nošení v páru. Výjimku tady tvoří dětský hrob 69 b (tab. LXXIV: B1), ve kterém byl nalezen pouze fragment z jednoho kusu nánožníku, a pak ženský hrob 73 (tab. LXXVII: A8, A9), kde se nacházely dva puklicové nánožní kruhy na pravé dolní končetině¹¹⁴ zemřelé (Benadik/Rejho-

Graf 20. Palárikovo I, II. Zastoupení stavu dochování nánožníků.

lec 1975).

Pouze ve 3 % z objeveného celku bylo k výrobě nánožníků použito železo, v 97 % jde o bronz. Je však možné, že mezi neurčenými železnými fragmenty z pohřebiště Palárikovo I by mohly být i další zbytky nánožníků. Kvůli špatnému stavu železných fragmentů a jejich nízké vypovídající hodnotě však nejsme schopni tuto možnost potvrdit nebo vyvrátit.

Pozoruhodné je také spektrum výzdoby zaznamenané u tohoto druhu šperku. Až na 64 % byla evidována nějaká další úprava-výzdoba. V 72 % šlo o bradavkovitou výzdobu, v 5 % bylo přidáno očko z pastovité hmoty a v 5 % byl na fragmentu nánožníku dochovaný bílý email. Ve 3 % bylo zaznamenáno vroubkování.

Tabela 30. Palárikovo I (P1), II (P2). Typy bronzových a železných nánožních kruhů.

Typ	Kód	Hrob	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)	Výzdoba
plechové, příčně žebrované (časný typ)	BR-C1	P1-36; P1-75; P1-76; P1-78;	L:A6, A7	LT B1b-c-LT B1/B2	bradavkovitá
			LXXIX:11, 12		
			LXXXI:A5		
			LXXXIII:A5, 6		
plechové, příčně žebrované (pozdní typ)	BR-C4-a	P1-8; P1-15; P1-20; P1-21; P1-26; P1-38; P1-43; P1-47; P1-50; P1-53; P1-58; P1-86	XXX:B6	LT B2-B2/C1	bradavkovitá
			XXXIV:A1		
			XXXVIII:A1		
			XLII:B2		
			LI:B4		
			LIV:A3		
			LVIII:A1		
			LIX:A2		

¹¹⁴ Kostra měla podle dochované dobové dokumentace nohy vysunuté směrem na západ (Benadik/Rejho-

Tabela 30. Pokračování.

Typ	Kód	Hrob	Tab.	Datace (podle Bujna 2005)	Výzdoba
tyčinkovité, s pečetiřidlovými konci	BR-B2-A	P1-51	LIX:B1, B3	LT B1b-c	vroubkování
pozdňí typ puklicového náožníku	BR-F5 - b	P1-67	LXXI:2, 6	LT C1b-C1c	bílý email
pozdňí typ puklicového náožníku	BR-F5 - a	P1-62a; P1-62 b	LXVII:12, 13, 14	LT C1b-C1c	očko z pastovité hmoty
mladší typy puklicového náožníku	BR-F4	P1-74; P2-1	LXXVII:B1, 2	LT C1a-C1b?	-
starší typy puklicového náožníku	BR-F3-a	P1-35; P1-73	LXXVII:A8. 9	LT B2/C1-C1a	-
starší typy puklicového náožníku	BR-F3-b	P1-87	LXXXVIII:13	LT B2/C1-C1a	-
starší typy puklicového náožníku	BR-F3-d	P1-41	LIII:B1	LT B2/C1-C1a	-
puklicové náožníky s plastickou výzdobou	BR-G1-A	P2-2	-	LT C1a	plastická

Až 96 % nalezených náožních kruhů na pohřebišti Palárikovo I a II se podařilo typologicky a chronologicky zařadit (tabela 30). Přestože zejména plechové příčně žebrované a puklicové náožníky se v současnosti nacházejí ve velmi porušeném stavu, dobová dokumentace vyhotovená E. Rejholcem (*Benadik/Rejholec 1970; 1972; 1974; Benadik/Janek 1976*) a také podrobná analýza J. Bujny (2005) dovolily datovat velkou většinu těchto předmětů.

Velikost náožníků bylo možné určit pouze v případě ženských hrobů a pohybovala se od 3,7 cm do 12,0 cm. Plechové příčně žebrované náožní kruhy měly průměr 4,5–9,0 cm, puklicové náožníky 5,1–12,0 cm:

- starší typ puklicových náožníků, rozměr puklic 2,0–4,0 cm;
- mladší typ puklicových náožníků, rozměr puklic okolo 2,0 cm;
- pozdní typ puklicových náožníků, rozměr puklic okolo 5,5–7,4 cm.

Starší a mladší typy puklicových náožníků bývají spojovány šarnýrovým uzávěrem, kdežto pozdní typ se vyznačuje menším počtem puklic, které jsou spojeny mezičlánky (*Bujna 2005, 53–57*).

Výrobou puklicových náožníků se ve svém článku zabývali A. Masse a M. Szabó (2005), kteří uvádějí, že tento typ náožníků je spojen tzv. „spojkami“, které se skládají z jednoho nebo více oválů zakončených na jedné straně uzavíracím systémem a závlačkou na druhé straně. Závlačka bývá nejčastěji z bronzu, ale může být také z organické hmoty, např. u puklicových náožníků z hrobu u Hustopečí byly jako závlačky použity trny z trnky obecné (*Štolcová 2019, 117–118*). Výška jednotlivých puklic je různá a to od 3 cm (pro náramky) až k 9 cm puklicím na náožnicích (*Masse/Szabó 2005, 214, 215*). A. Masse a M. Szabó si povšimli charakteristického prvku, který je typický pro oblast Karpatské kotliny. Odděluující kroužky mezi jednotlivými puklicemi bývají v této oblasti opatřeny výzdobou (*Masse/Szabó 2005, 216*), což odpovídá puklicovým náožníkům z hrobu 62 (tab. LXVII: 12, 13) a z hrobu 67 (tab. LXXI: 2, 6). Náožníky z hrobu 67, které byly navíc vyzdobeny bílým emailem, mají svou analogii pro odděluující kroužky na lokalitě Kosd (*Masse/Szabó 2005, 216*), náožní kruhy z hrobu 62 (tab. LXVII: 12, 13) jsou zvláštní tím, že odděluující kroužky jsou vyzdobeny jakousi hlavicí s očkem z pastovité hmoty. Tvarem se přibližují kroužkům z lokality Káloz (*Masse/Szabó 2005, 216*), i když je nelze označit za identické. Na dělicím kroužku je očko s lunárním symbolem, které bylo nalezeno také na jantarové patce spony (tab. XXXVIII: B3, obr. 14: 3) z hrobu 21 (*Gardelková-Vrtelová 2017*).

A. Masse a M. Szabó uvádějí, že tyto puklicové náožníky jsou vyplněny hlínou (*Masse/Szabó 2005, 215*). Pokusně byl analyzován odebraný vzorek výplně z náožníku z hrobu 35 (tab. XLIX: A4, 6). Mikroskopická analýza byla provedena M. Golejem¹¹⁵ z Geologického ústavu SAV v Bratislavě. Analýza prokázala, že náožník byl vyplněn jemně plavenou hlínou, která byla při procesu jeho výroby sežehnutá ohněm.

¹¹⁵ Kterému patří poděkování za ochotu a pomoc při řešení tohoto problému.

Nejstarším zastoupeným typem nánožních kruhů na pohřebišti Palárikovo I a Palárikovo II je typ BR-B2-A, který J. Bujna řadí do stupně LT B1b–c (Bujna 2005, 21). Tyto časně typy nánožníků se nosí jako pár (Bujna 2005, 21) a jejich přímé analogie nalezneme na nedalekých souvěkových pohřebištích, např. Dubník v hrobě 6 (Bujna 1991, 244, 248); v Maňi v hrobě 13 (Benadik 1983, Taf. VII: 1, 2, 5, 6); nebo v Kamenině hrob 12 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, tab. XL: 4, 7, 12). Nánožníky tohoto typu nejsou cizí ani pro keltská území mimo Slovensko. Najdeme je například na pohřebišti v Pottenbrunnu (hrob 68; Ramsel 2002, 33–35) nebo Mannersdorfu (Ramsel 2011). Tyto zdobené bronzové kruhy jsou rozšířené od Falce a Lotrinska přes Čechy a Moravu až na jihozápadní Slovensko (Bujna 2005, 141). Žena z hrobu 51 v Palárikově by tak mohla být nositelkou nejstaršího typu nánožních kruhů na pohřebišti.

Nejmladší typ nalezených nánožníků reprezentuje nález z polohy Palárikovo II a jde o puklicové nánožníky s plastickou výzdobou (BR-G1-A), které datujeme do stupně LT C1a (Bujna 2005, 59–60). Tyto nánožníky se nosily párově a jejich označení přinesl už J. Filip (1956, 134n), který je nazval „šnekovitými“. Stejný typ náramku byl objeven na pohřebišti Bajč-Vlkanovo (hrob 40; Benadik 1960, tab. X: 1, 2) nebo v Trnovci nad Váhom (hrob 564; Benadik/Vlček/Ambros 1957, tab. XIV: 4). Plastická výzdoba, která je na těchto variantách puklicového nánožníku běžná, byla zaznamenána na Moravě v porušeném hrobě z Křenovic na Vyškovsku (Procházka 1937, 83) či v Brně-Maloměřicích (hroby 31 a 52, Čížmářová 2005), Rajhradu (Čížmářová 2011), Mistríně (Čížmářová 2017) nebo Hustopečích (poloha Šibenky (Čížmářová 2019). Bronzové šnekovitě zdobené nánožníky byly mimo jiné objeveny v žárovém hrobě z Velkého Zboží (Sankot/Sedláček 2012, 403).

Na pohřebišti Palárikovo I byl nejmladším nánožním kruhem typ BR-F5, pozdní typ bronzového puklicového nánožníku s mezičlánky opatřenými plastickou výzdobou, který je zařazen do stupně LT C1b–C1c (Bujna 2005, 57). Tyto nánožní kruhy jsou obdobně jako i předešlé plechové příčně žebrované nánožníky zastoupeny na dalších pohřebištích. Jmenujme např. Ižkovce, kde byl tento typ nánožníku objeven v 7 hrobech (Vizdal 1976, 164–183), Chotín hrob 12 (Ratimorská 1981, 30), Malé Kosičky hroby 217, 274 (Bujna 1995, Taf. 26, 31) nebo pohřebiště v Hurbanově-Bacherov Majer (hrob 45; Rejholcová 1977, 49). Hroby obsahující nejmladší typ nánožních kruhů na pohřebišti Palárikovo I patří ženám (hrob 62, tab. LXVII: 12, 13 a hrob 67, tab. LXXI: 2, 6).

Nejhojněji je však zastoupen pozdní typ (viz tabula 30) bronzového plechového příčně žebrovaného nánožníku (typ BR-C4), jehož četnost dosahuje hranice 45 % z počtu objevených nánožních kruhů na pohřebišti Palárikovo I a Palárikovo II. Výskyt tohoto typu nánožního kruhu je vázán na stupeň LT B2/C1. Opět byl nošen jako pár (Bujna 2005, 35–36) a tento typ nánožníku je možné na Slovensku sledovat téměř na každém laténském pohřebišti. M. Čížmář pro Moravu uvádí 11 lokalit s tímto typem nánožníku a považuje jej za vliv z Karpatské kotliny (Čížmář 2000, 51). P. Sankot provedl podobnou rešerši na pohřebištích z území Čech, kde bylo možné sledovat tento typ nánožních kruhů pouze na třech lokalitách (Sankot 1991, 427). J. Bujna uvádí, že tento typ nánožních kruhů byl rozšířený od Burgenlandu přes Zadunají po celém území Karpatské kotliny, avšak s různou intenzitou výskytu (Bujna 2005, 147).

Na nánožnicích byly zachovány ve dvou případech pozůstatky textilu:

- a) otisky textilu (hrob 74a, tab. LXXVII: B1, 2);
- b) tkanina umístěná na konci nánožníku jako zátka do těla náramku (hrob 50, tab. LIX: A2).

Fragment dochovaného textilu z pohřebiště Palárikovo analyzovala Tereza Štolcová (2011; 2012). Nánožníky z hrobu 50 obsahovaly rozlámaná vlákna s náznaky kolének (po analýze REM), což odpovídá rostlinnému materiálu, nejspíš lnu (Štolcová 2010; 2011).

4.4.5 Opasky v hrobech beze zbraní a další součásti oděvu

Řetězové opasky z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem byly v Palárikově identifikovány u dvou hrobů: 74a (tab. LXXVIII: A8) a 87 (tab. LXXXVIII: 1). Tento typ opasků označuje A. Rapin jako typ *Ceretolo* (Rapin 1995, 288) a J. Bujna je datuje do přechodného horizontu LT B2/C1 až C1 (Bujna 2011, 76). J. Bujna se domnívá, že tento typ opasků může souviset s navrátilci z tažení do Makedonie a Řecka (Bujna 2007, 2018–2019). Tento názor však nepodporuje antropologická analýza hrobů z Palárikova, kde se tyto opasky nacházely převážně v ženských hrobech. Hroby 74a, ale také hrob 87 obsahuje bohatě vybavený pohřeb ženy (beze zbraní). Přestože tento opasek většinou doprovází mužské bojovnícké hroby, byl zaznamenán také v ženském hrobě (např. lokalita Sávoľy, Horváth 1973, 284).

Z hrobu 26 (tab. XLII: B3, 4¹¹⁶) pochází železný řetězový opasek složený z hranolovitých článků (typ A5/C1, podle *Rapin 1995*, 288, fig. 10: C1), které jsou spojeny pomocí železných kroužků. Původ těchto opasků lze hledat v oblasti severovýchodní Francie (*Rapin 1995*, 278–281). *D. Repka* (2015, 68) uvádí, že tyto opasky tvořily součást inventáře bojovníckých hrobů. Na nekropoli Palárikovo je situace odlišná. Hrob 26, ve kterém byl nalezen, patřil sice jedinci mužského pohlaví, který však neměl přiloženou ani jednu zbraň. Analogický opasek nacházíme na pohřebišti v Mani (*Benadik 1983*, 30–31).

Dalším typem (tabela 31) opasku nacházeným na lokalitě Palárikovo I je železný opasek splétaný z článků spojených bronzovými kroužky, tj. hrob 35 (tab. XLIX: A7); hrob 48 (tab. LVIII: C4). Tento druh opasků bývá opatřen bronzovou záponou ve tvaru kruhu a ukončen háčkem ve formě hlavy koně (*Repka 2015*, 88). Ukončení ani zápony se v Palárikově nezachovaly. Dochovány jsou pouze silné železné splétané části, u kterých nemůžeme vyloučit, že mohly mít zmiňovaný typ zápony. Tento typ opasků se v Karpatské kotlině vyskytuje ojediněle. Evidujeme jej na pohřebišti v Bajči-Vlkanově (hrob 20, *Benadik 1960*, 399, 421, 442) nebo na lokalitě Vác (*Hellebrandt 1999*, 134). J. Bujna klade jejich výskyt do fáze LT B2c (*Bujna 2011*, 95, 137).

Tabela 31. Palárikovo I. Přehled nálezů řetězových opasků (hroby beze zbraní).

Hrob	Tab.	Opasek / typ	Zachovalá délka	Typ (podle <i>Rapin 1995</i>)	Typ (podle <i>Bujna 2011</i>)	Datování (podle <i>Bujna 2011</i>)
2	XXVI:C1	?	-			
15	XXXIV:A7	ze železných kroužků	-		Gl-A1 nebo A2	LT B2a–b–B2c
21	XXXVIII:B8	ze železných kroužků	82 cm		Gk-A1	LT B2a–B2c
26	XLII:B3, 4	hranolovitý	60 cm	A5/C1	Gk-H	LT B2c
27	XLII:A4	z dvojnásobně stočených článků	9 cm		Gk-B	LT B2b–C1a
29	XLIV:B6	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem (chybí kroužek)	21 cm		Gk-C	LT B2c–C1a
30	XLVI:4	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem	42 cm	Ceretolo ?	Gk-B	LT B2b–C1a
35	XLIX:A7	ze splétaných železných článků	57,0 cm	A6	Gk-C2	LT C1
38	LI:B3	?	65 cm		Gk-C2	LT C1
43	LIII:C3	?	70,0 cm		Gk-C2	LT C1
48	LVIII:C4	opasek ze splétaných železných článků, spojených bronz. kroužků (chybí kroužky)	88,2 cm	A6	Gk-C2	LT C1
62a	LXVII:11	?	75,0 cm		Gk-C2	LT C1
62 b	-	?			Gk-C2	LT C1
64	LXIX:17	ze železných kroužků			Gk-A4	LT C1a–C1b
67	LXXII	bronzový (s vyobrazením koníka a gryfa)	119 cm		Gk-K	LT C1c
73	LXXVII:A6	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem	65,0 cm		Gk-C2	LT C1
74a	LXXXVIII:A8	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem	75 cm	Ceretolo	Gk-C1	LT B2b–C1a
86	LXXXVII:1	z dvojnásobně stočených článků	?		Gk-B	LT B2b–C1a
87	LXXXVIII:1	z dvojnásobně stočených článků ukončených velkým kroužkem	?	Ceretolo	Gk-C1	LT B2b–C1a

¹¹⁶ Zachována pouze pracka z opasku.

Opasky se stylizovanou hlavičkou koně nepatří k častým nálezům. Byl objeven např. v hrobě 302 na lokalitě Vliněves (*Limburský et al. 2015, 220*). Z Čech známe téměř identický opasek se stylizovanou hlavičkou koníka/gryfa, jako v případě hrobu ženského hrobu 67 (tab. LXXII, obr. 16) z Palárikova. Jde o bronzový opasek z hrobu 1/1888 z Libčevsi (*Sankot 2014, 265*). Obdobné součásti opasku se objevily také na lokalitě Nowa Cerekwia (*Rudnicki 2014, 425*), ale také ve Slatině nad Bebravou (*Pieta 2008, obr. 4: 7*) nebo v Nitře (*Bujna/Štefanka 2001*). Torzo podobného opasku bylo publikováno z Dolních Bojanovic 3, poloha „Vsisko“. V porušeném žárovém hrobě byly objeveny fragmenty bronzového opasku s háčkem v podobě stylizované hlavy koně (*Čižmářová 2017, 80, 302*). Obdobně z Ptení I, poloha Mlýnsko (Ptinky), kde byl v ženském kostrovém hrobě objeven bronzový opasek se zoomorfní záponou (*Čižmářová 2017, 183, 365*), připomínající hlavu palárikovského koníka. Další analogický nálezy lze uvést z rozrušeného hrobu z Nejdku. Tento hrob byl objeven v roce 1899 v poloze Lamplova cihelna a podle popisu obsahoval středovou destičku bronzového opasku v podobě stylizované zvířecí hlavičky (*Čižmářová 2019, 43*). Nejnověji publikovaný náhodný nálezy opasku z Kunštátu (*Čižmář/Jarůšková 2019*) je opatřen záponou poněkud odlišného typu. Těmito opasky se stylizovanými hlavičkami koně v minulosti pro oblast Čech zabýval P. Sankot (*2002, 337–338; 2014*).

Opasek z ženského hrobu 67 (tab. LXX) byl sestaven z několika druhů článků:

- spojovací článek, hladké bronzové kroužky, 16 ks;
- spojovací článek ve tvaru kříže (tzv. Kreuzstangenglieder; *Reitinger 1966, 213n*), 16 ks;
- pásová zápona v podobě stylizované hlavy koníka, 1 ks;
- koncový článek s vyobrazením gryfa, 1 ks;
- bronzové závěsky, 2 ks.

Samostatnou skupinu nálezů v palárikovských hrobech tvoří kroužky, které pocházejí s největší pravděpodobností z opasků (tabela 32).

Tabela 32. Palárikovo I. Přehled nálezů kroužků z opasků (hroby beze zbraní).

Hrob	Tab.	Kroužek	Typ (podle Bujna 2011)	Datace (podle Bujna 2011)
6	XXVIII:5	železný	VEGr-B	LT B1–LT B2
8	XXX:B1	železný	VEGr-B	LT B1–LT B2
36	L:A2	železný	VEGr-F	LT B1a-b, LT C1b
53	LIX:C3	dutý železný	HEGr-C3	LT B1b-c–B2a
59	LXIV:C1	dutý železný	HEGr-C1	LT B1/B2
71	LXXVI:A3	bronzový	VBGr-D1	LT B2–LT B2/C1
75	LXXIX:4	dutý železný	HEGr-C2	LT B1
76	LXXXIA:4	bronzový	VBGr-E1	LT B1b-c–LT B2c

Opaskové zápony (tabela 33) tvoří jen malou část hmotného inventáře z pohřebiště Palárikovo. Většinou jsou špatně dochované a jejich chronologické rozlišení je komplikované. V minulosti tyto zápony vyhodnotil J. Bujna (*2011, 19–32*).

Tabela 33. Palárikovo I. Přehled nálezů pásových zápon (hroby beze zbraní).

Hrob	Tab.	Zápona	Typ (podle Bujna 2011)	Datace (podle Bujna 2011)
20	XXXVIII:A3	dvoudílná zápona	GS-A3	LT B1/B2–LT B2a
78	LXXXIII:A7	dvoudílná zápona	GS-A2	LT B1
20	XXXVIII:A4	zápona ve tvaru kopí	GS-E2 (?)	LT C1a-b

K těmto záponám byla po přehodnocení přerazena také miniatura listu kopí z ženského kostrového hrobu 20 (tab. XXXVIII: A4). Předmět je do dnešní doby dochován pouze ve značně fragmentárním stavu. I z tohoto důvodu byla využita původní kresba J. Rejholce (*Benadik/Rejholec 1970*). Tyto zápony ve tvaru hrotu kopí byly nalezeny např. v Malých Kosihách (*Bujna 1995, Taf. 41: B*) nebo Trnovci nad Váhom (*Benadik/Ambros/Vlček 1957, 35*).

Další součásti oděvu jsou na pohřebišti Palárikovo zastoupeny nášivkami knoflíkovitého tvaru z hrobu 87 (tab. LXXXVII: 2). Celkem 11 kusů těchto bronzových nášivek bylo nalezeno v místech levého ramene zemřelého jedince.

Spektroskopická analýza

Spektroskopická analýza byla provedená na 18 kovových předmětech (viz tabula 34), E. Scholzovou z Archeologického ústavu SAV v Nitře.

Tabela 34. Palárikovo I. Výsledky spektroskopické analýzy jednotlivých předmětů.

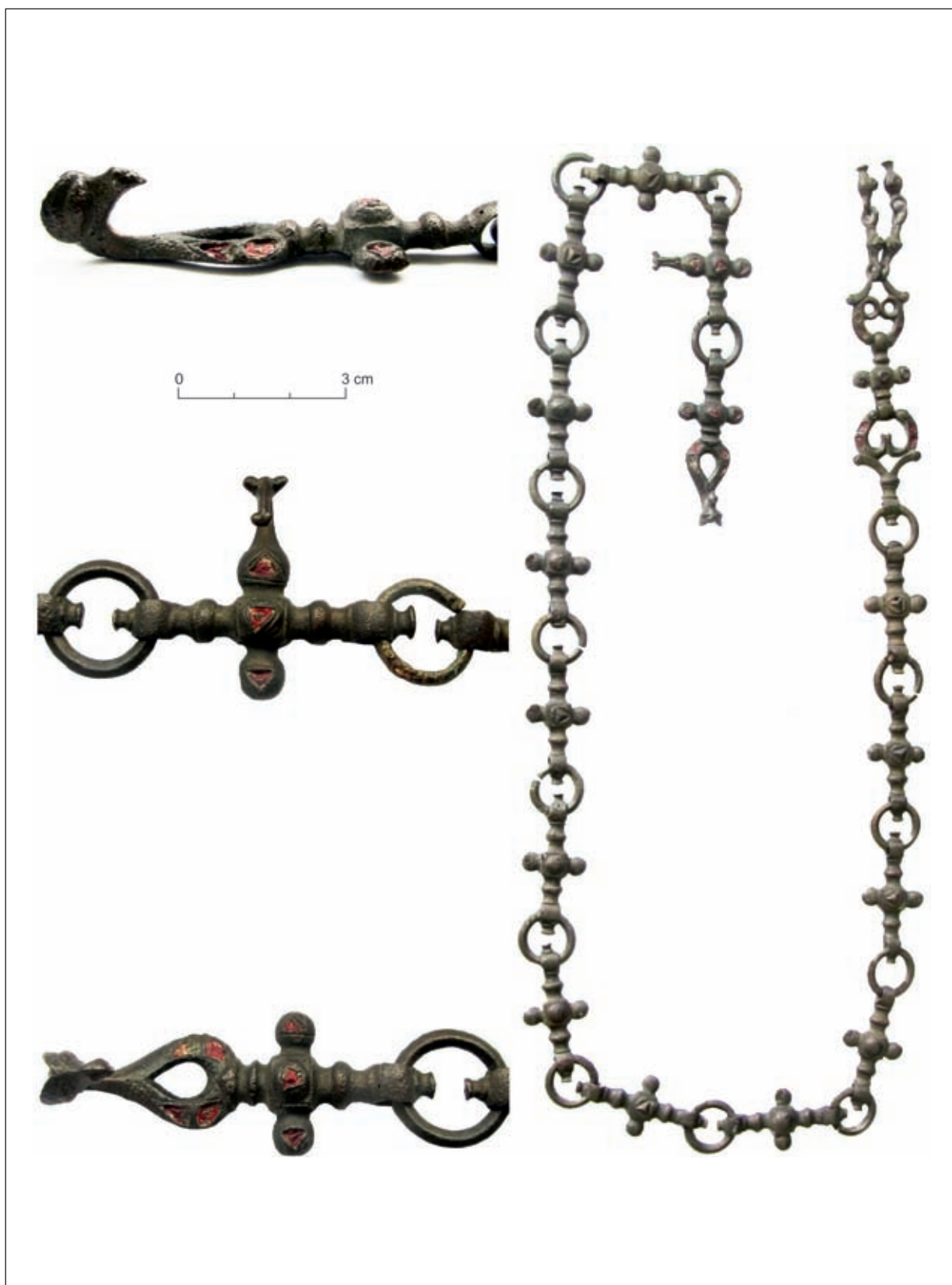
Předmět	Hrob	Sn	Cu	Pb	Zn	Au	Ag
Kroužek	75	0,218	0,137	0	0,04	0,056	89,815
Náramek	75	10,809	23,545	62,95	0,147	0	0
Nánožník	75	10,189	86,678	0,942	0,213	0	0
Nánožník	75	19,069	66,458	4,93	0,171	0	0
Prsten 43		5,707	20,114	42,043	0,428	0	0
Prsten 74		4,095	86,236	8,694	0,128	0	0
Prsten 43/38		24,211	62,037	8,666	0,242	0,037	0,909
Spona		13,4	84,409	0,3	0,901	0	0
Spona		10,561	81,143	4,476	0,17	0	0
Spona		13,172	84,352	0,583	0,109	0	0
Spona	21	20,027	77,729	2,309	1,798	0	0
Nákrčník		11,555	85,238	1,721	0,535	0	0
Náramek 75/71		10,035	86,625	2,37	0,252	0	0
Nánožník 64		7,695	85,845	6,001	0,113	0,018	0
Nánožník 8		6,007	92,603	0,473	0,11	0	0
Nánožník 47		6,66	59,482	33,099	0,151	0	0
Opasek s koníkem A	67	4,235	48,014	43,79	0,223	0	0,381
Opasek s koníkem B	67	4,484	78,305	14,454	0,202	0	0,325
Opasek s koníkem C	67	4,117	55,428	25,183	0,136	0	0,427
Náramek pant	15	7,349	86,531	2,275	0,281	0	0
Náramek výzdoba	15	6,712	89,039	0,984	0,249	0	0

Předměty z pohřebiště Palárikovo byly vybrány tak, aby reprezentovaly danou skupinu a podle nejvhodnějšího stavu dochování:

- prsteny (3 ks);
- náramky (3 ks);
- nánožníky (5 ks);
- nákrčníky (1 ks);
- spony (4 ks);
- opasky (1 ks);
- předměty jiné povahy (1 ks).

4.4.6 Amulety

Jako amulety byly přehodnoceny bronzové předměty z hrobu 40 (tab. LIII: A1) a z hrobu 71 (tab. LXXVI: 4), které byly v dobové dokumentaci označeny jako „razidla“. Jejich tvar a zejména spodní část předmětu naznačují, že jde o polotovar, který byl použit v jenom případě jako závěsek (hrob 40) a ve druhém přiložen do hrobu vedle náramku či nápažníku. Nabízí se přitom možnost, že také v případě hrobu 71 mohl být amulet zavěšen na náramek jako u hrobu 40 nebo v případě hrobů 20 a 22 na pohřebišti v Kutné Hoře-Karlově (Valentová-Sankot 2011, 304, 308).

Obr. 16. Palárikovo I. Bronzový opasek se stylizovanou hlavičkou koně a gryfa, hrob 67.

4.4.7 Nálezy textilních otisků v hrobech

Při odborném zpracování laténského pohřebiště v Palárikově bylo identifikováno několik textilních struktur, které se nacházely ve zkorodovaných vrstvách kovových drobných předmětů. Otisky a pozůstatky textilií byly identifikovány na 27 různých předmětech z 19 hrobových celků, tedy v celých 20 % hrobů objevených na pohřebišti:

- na železných sponách;
- na člancích řetězových železných opasků;
- na náramcích;
- na nánožnicích;
- na předmětech bojové výbavy (kopí, štít).

U části souboru dochovaných tkanin provedla T. Štolcová (2010; 2011) bližší analýzu. Druh vazby byl určen celkem u 11 z nich, kdy 3 x byla identifikována jako keprová a 8 x jako plátňová.

Plátňová vazba je nejjednodušší a vývojově nejstarší vazba tkanin. Oproti tomu keprová vazba je druhá základní, jejíž výrobní postup je už o něco složitější než v případě plátňové vazby (Štolcová 2010, 89). Ve většině byl materiál určen jako len, pouze v jenom případě mohlo jít o konopnou tkaninu (Štolcová 2010, 97).

Na náramcích, které byly významné z hlediska celých zachovalých fragmentů tkanin, evidujeme tyto nálezy:

- a) otisky textilu, např. hrob 9 (tab. XXXI: A3), hrob 24 (tab. XLI: 4);
- b) tkanina umístěná jako výplň náramku, např. hrob 1 (tab. XXVI: A1), hrob 15 (tab. XXXIV: A5), hrob 62 b (tab. LXVII: 9).

Tkaniny, které byly použity jako výplň dutých bronzových náramků, byly stočeny, poté přehnuty napůl a upevněny malým dřevěným klínem. Dá se předpokládat, že jejich konec byl posléze napuštěn pryskyřicí (Štolcová 2010, kat. č. 82).

Litý náramek z hrobu 15 (tab. XXXIV: A5) obsahoval fragment tkaniny keprové vazby ze lnu nebo konopí o velikosti 1,5 x 0,8 cm (Štolcová 2010; 2011). Na železném náramku z hrobu 62 b (tab. LXVII: 9) byly dochovány pozůstatky tkaniny, která obalovala tyčinkovitý náramek, fragmenty železného opasku a spony. Fragmenty ve velikosti 4,0 x 2,0 cm, 5,0 x 3,5 cm, 6,0 x 2,0 cm, 3,0 x 2,0 cm, 2,5 x 1,0 cm pocházely z textilie utkané plátňovou vazbou (Štolcová 2010; 2011).

Interpretace není zcela jednoduchá. Můžeme předpokládat, že část textilií souvisela s oděvem pohřbeného (spínání sponami, přepásání řetězovým opaskem), část však sloužila jako obal některých předmětů. Většinou se jedná o hrubé tkaniny, které byly zkoumány také na soudobých pohřebištích z území Čech (Štolcová 2010; Březinová 2012), kde jsou interpretovány v souvislosti s dochováním ve spojitosti se sponami a opasky jako svrchní oděvní součást (Limburský et al. 2012, 223).

4.5 Mince a předmincovní platidla

S použitím prvního mincovního systému ve střední Evropě se setkáváme v době laténské, kdy keltské obyvatelstvo začíná používat¹¹⁷ mince. Je však dále předmětem odborných debat, do jaké míry byly používány jako univerzální platidlo (Militký 2008, 128). Výměna zboží za zboží hrála zcela jistě mezi obyvatelstvem stále ještě významnou roli. Zatímco v Čechách a na Moravě se razily mince hlavně ze zlata, ve východoevropské keltské oblasti (kam spadá i území dnešního JZ Slovenska) bylo hojně využíváno stříbro (Kolníková 1978, 19, 20).

Z pohřebiště v Palárikově I známe pouze jeden nález mince. V prostorném dětském¹¹⁸ (Jakab 2016, 112) hrobě 64 byla kromě několika skleněných šperků (tab. LXIX: 1–26) a dalších milodarů, nalezena stříbrná mince s koníkem (tab. LXIX: 16), určená jako lyra-triskeles (Hlinka/Kazimír/Kolníková 1976, 31–35). Mince byla uložena v místech hrudi pochovaného (Benadik/Rejholec 1975) a odpovídá obolu z Němčic (Kolníková 2012, 51–53).

¹¹⁷ První předlohou byly hlavně řecké mince, kdy nejstarší horizont produkce bójských mincí představují napodobeniny státérů Alexandra III. Makedonského (Militký 2012, 108).

¹¹⁸ V hrobě bylo uloženo přibližně 5-leté dítě (Jakab 2016, 112). B. Benadik ve své práci ke keltským mincím uvádí, že šlo o nedospělou ženu (1984, 9). Odkazuje se zde na antropologický posudek obsažený v práci (Benadik 1975, 22–25). V tomto příspěvku není pohlaví jedince uvedeno, pouze zde zmiňuje, že se jedná o nedospělého jedince (Benadik 1975, 24). H. Polenz v souvislosti s tímto hrobem uvádí, že šlo o dítě ve věku infans II/juvenis, zřejmě ženského pohlaví (Polenz 1982, 84), ale také neuvádí odkaz na antropologickou zprávu.

Na území Slovenska jsou nálezy mincí v hrobech výjimečným nálezem. Mince lyrovitého typu¹¹⁹ byly objeveny také J. Pavúkem v Bánově, okr. Nové Zámky. V laténské chatě byla nalezena dětská kostra se dvěma stříbrnými mincemi v jejím bezprostředním okolí (Pavúk 1964, 349–351). Jedná se o jediné mincovní nálezy v kontextu hrobových celků z tohoto území. Keltské mince z území Slovenska publikovala E. Kolníková (1964a; 1964b; 1978). Za zmínku stojí nálezy stříbrných mincí z laténské chaty (objekt 36) z lokality Nitra-Pod Zoborom (Březinová et al. 2013, 116) a Bratislavy-Devína, nebo mince z pokladů v Bratislavě, Levicích, Velkom Bysterci či Reci (Kolníková 1964b, 397; 1978, 21).

Na pohřebišti Vevey ve Švýcarsku byla stříbrná mince z ženského hrobu 22 interpretována jako obol mrtvých. Pohřbená žena měla na dlani položenou stříbrnou minci (Kilcher 1981, 120). O poplatku (obolu) za převoz duší přes mytickou řeku se ve svém rukopise *De Bello Gothico* zmiňuje již Prokopios (IV 20, 58). Vzhledem k poloze mince v hrobě 64 z Palárikova I však tuto interpretaci obolu mrtvých nelze pro tento hrob potvrdit.

Zajímavostí byl objev monetárie, tzv. kauri (tab. LXIX: 6) v dětském hrobě 64 z Palárikova I. Malé lesklé schránky zavinutce penízkovitého či zavinutce kroužkového, pocházejícího od Tichého a Indického oceánu, byly oblíbené napříč obdobími i kulturami a byly využívány zejména jako forma předmincovního platidla¹²⁰ (Herman 1956; Hofrichter 1994, 127–222; Picka 1999). Není ovšem vyloučeno, že mušle mohla mít i jiný, magický či ozdobný charakter.

Dva kusy mušle kauri byly nalezeny v žárovém hrobě 437 z Malých Kosih, kde byla přiložena k pohřbu A (Bujna 1995, 85). V tomto případě nebylo možné určit pohlaví jedince ve věku *maturus* (Jakab 1995, 201). Penízkovitě svinuté mušle rodu *Cypraea moneta* a *Cypraea annulus* nebývají v našem prostředí častým nálezem. Několik kusů evidujeme v laténském sídlištním prostředí z území Čech (Waldhauser/Mangel 2011, 400). Z dalších nálezů lze vzpomenout pět kusů této mušle z hrobu v Besenyöteleku-Szörhát nebo hrob 25 na pohřebišti Muhi-Kocsmadomb, kde byly objeveny schránky kauri spolu s ulitami hlemýžďů (Horváth et al. 1987, 163, 219).

Hrobu 64 z Palárikova I se v minulosti věnovalo několik badatelů. Jmenujme zejména H. Polenze (1982, 116, 125, 127), J. Bujnu (2011, 78–79) a nejnověji také kolektiv autorů G. Březinovou a N. Venclovou (Březinová et al. 2013, 116; Březinová 2018).

4.6 Medicínské předměty

Hliněný předmět z ženského hrobu 35 (tab. XLIX: A1) byl po přehodnocení zařazen mezi lékařské předměty (Gardelková-Vrtelová/Ramsl 2018). Tento kroužek se nacházel na stydké kosti zemřelé a zřejmě souvisí se zdravotní péčí, jak na tuto skutečnost upozornila např. D. Scherzler (1997, 203; 1998), která jej po pečlivé analýze klade do souvislosti s oslabením pánevního dna po fyzické zátěži či porodu (Scherzler 1997, 204).

Povrch předmětu je vyhlazený, vnější průměr činí 5,8 cm, vnitřní pak 2,2 cm. Předmět váží 57,2 g.

Tyto kroužky nepatří mezi standardní pohřební výbavu, ale na několika pohřebištích zejména v jižním Německu, Alsacku a Maďarsku na ně již bylo upozorněno (Scherzler 1997, 203; viz Scherzler 1998; Almássy 1997–1998). Je zajímavé, že se tyto hliněné kroužky nacházejí vždy na stejném místě a také pouze v hrobech bohatých žen (Scherzler 1997, 204), což také potvrzuje teorii D. Scherzler o jejich lékařském využití.

4.7 Masité přídavky

V době laténské bývá zvykem přidávat do některých hrobů části zvířete.

Druhové zastoupení přidávaných zvířat je pestré (graf 21), zcela však dominuje prase domácí (*Sus scrofa dom.*). Výjimečným je např. jezevec lesní (hrob 335 z pohřebiště v Malých Kosihách; Ambros 1995, 215) nebo jelen (*Cervus elaphus*).

Do hrobů jsou přidávány části zvířete, výjimečně také zvíře celé, jak bylo pozorováno například v hrobě 6 (tab. I: 4) z pohřebiště Palárikovo I (Benadik/Rejholec 1972; Ambros 1977b).

Z náboženského hlediska jsou za významná považována těla vodních ptáků (nejčastěji se objevuje husa domácí, *Anser anser dom.*) a ptáků obecně, jak na tuto skutečnost poukázal už V. Podborský (Podbor-

¹¹⁹ Jde o mince s lyrovitým znakem pod břichem koně i nad jeho zády (Kolníková 1964a, 196).

¹²⁰ V Barmě a Thajsku sloužily jako platidlo až do 18. století (Picka 1999).

ský 1995, 101). Za mimořádný můžeme považovat výskyt kura domácího (*Gallus gallus dom.*), který v době laténské nebyl ještě běžně rozšířeným druhem, přestože se vyskytuje v Evropě již od mladší doby halštatské (Gandert 1975; Ambros 1977a, 78; Boessneck 1958, 109–111).

4.7.1 Nálezy drůbeže

Graf 21 a 22 nabízí porovnání 26 pohřebišť z doby laténské z území Slovenska. Jsou zde zahrnuta pouze pohřebiště s počtem dva a více hrobů, s výjimkou ojedinělého hrobu z Kráľovského Chľmce (Budinský-Krička 1975), kterému bude věnována pozornost v dalším textu. Na šesti pohřebištích nebyl zaznamenán žádný výskyt zvířecích pozůstatků v hrobech. Je však třeba zdůraznit, že se může jednat částečně o stav výzkumu, jelikož značné procento hrobových celků pochází ze starších nálezů, kde se podařilo zachránit jen určitou část hrobového materiálu (Gardelková-Vrtelová 2014, 516).

Tabela 35. Palárikovo I. Rozdělení masitých přídatků drůbeže podle uložení v hrobech.

A – Po pravici mrtvého (62 %)	A1 – v misce		Dubník 2, Dubník 17, Malé Kosihy 182, Palárikovo 38
	A2 – v těsné blízkosti vázy	A2a – u hlavy	Hurbanovo-Bohatá 48, Palárikovo 49
		A2b – u nohou	Chotín 22
	A3 – mimo nádobu	A3a – horní polovina těla	Palárikovo 29, Palárikovo 34, Palárikovo 46a (?), Trnovec n. Váhom 288, Trnovec n. Váhom 362, Nebojsa 4, Nebojsa 5, Nebojsa 10
		A3b – dolní polovina těla	Palárikovo 36, Palárikovo 53, Hurbanovo Bach.m. 6
B – Po levici mrtvého (24 %)	B1 – v misce		Kamenín 6, Malé Kosihy 28, Malé Kosihy 274, Palárikovo 69
	B2 – mimo nádobu		Malé Kosihy 448, Malé Kosihy 248, Dubník 21
C – střed hrobové jámy (14 %)	C1 – v misce		Malé Kosihy 176, Malé Kosihy 192,
	C2 – mimo nádobu		Hurbanovo Bach.m. 13, Malé Kosihy 89

Pozůstatky drůbeže byly zaznamenány ve 46 hrobech, což ze sledovaného území tvoří jenom 6,5 % ze zkoumaných hrobů.

Nejčastěji byl kur domácí přidáván do hrobů na pohřebišti v Palárikově I (28,2 %) a na pohřebišti v Malých Kosihách a v Dubníku (19,6 %).

Drobné pozůstatky těchto ptáků uložených v hrobech převládají na pravé straně mrtvého (tabela 35).

Aby byl zachován význam vztahu uložení masité potravy k typu nádoby, budou hodnoceny následovně:

- uložené v misce;
- uložené v těsné blízkosti nádoby;
- uložené mimo nádobu.

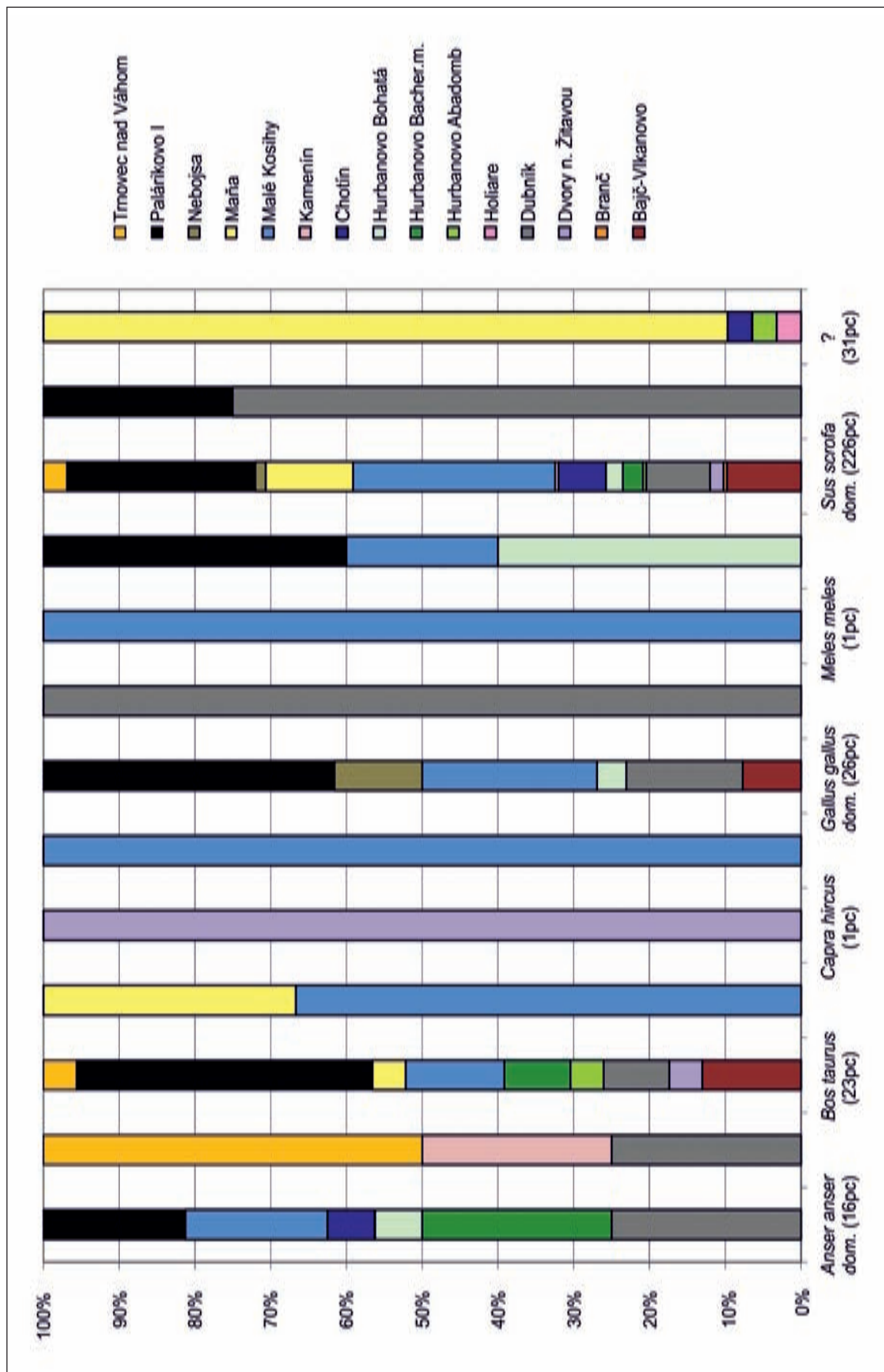
Přidavky drůbeže uložené do misek

K této skupině můžeme přiřadit 5 pohřebních areálů (tabela 35) z území Slovenska.¹²¹

Nálezy drůbeže v miskách se objevují po pravé i levé straně nebožtíka a není výjimkou jejich umístění také do středu hrobové jámy (viz tabela 35), zvláště u žárových hrobů.

V miskách jsou na zmíněném území nacházeny části kura domácího (*Gallus gallus dom.*) a husy domácí (*Anser anser dom.*). Výrazně však dominuje kur domácí, husa byla nalezena v pouhých 18 % zastoupených hrobů. Do této kategorie byly započítány i drobné kosti blíže neurčeného ptactva (např. pohřebiště Kamenín, Malé Kosihy). Přidavky drůbeže uložené do misek či jiných nádob tvoří 38 % z hrobů s obsahem drůbeže.

¹²¹ V misce byly nalezeny také pozůstatky ovce (*Ovis aries*) a prasete domácího (*Sus scrofa dom.*), kterým bude věnována pozornost v příslušných kapitolách.

Graf 21. Zvířecí druhy zastoupené na jednotlivých pohřebištích z území Slovenska (Gardelková-Vrtelová 2014, 521).

Tabela 36. Přehled masitých přídatků drůbeže uložených do misek z území Slovenska.

Lokalita	Hrob	Ritus	Jedinec	Věk	Předměty denní potřeby a nástroje	Keramika	Šperky a součásti oděvů	Zbraně	Masitý milodár v nádobách	Literatura
Dubník	2	KH	dítě	infans II	x	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i> , miska 14	<i>Bujna 1989, 251; Jakab 1989, 355;</i>
									<i>Gallus gallus dom.</i> , miska 15	<i>Ambros 1989, 371</i>
Dubník	17	KH	muž	maturus I	x	x	x	x	<i>Anser anser dom.</i>	<i>Bujna 1989, 262; Ambros 1989, 372</i>
									<i>Gallus gallus dom.</i>	
Chotín	42	ŽH	-	-	-	x	x	-	drůbež mísa 2	<i>Ratimorská 1975, 60</i>
Kamenín	6	KH	žena?	-	-	x	-	-	Aves, váza	<i>Benadik/Vlček/Ambros 1957, 102</i>
Malé Kosihy	28	ŽH	dítě	infans II	x	x	x	-	?	<i>Bujna 1995, 23; Ambros 1995, 211; Jakab 1995, 185</i>
Malé Kosihy	176	ŽH	-	adultus/ maturus	x	x	x	x	<i>Gallus gallus dom.</i> , mísa 15	<i>Bujna 1995, 45; Ambros 1995, 213; Jakab 1995, 185</i>
Malé Kosihy	182	KH	žena	maturus	-	x	x	-	?	<i>Bujna 1995, 47; Ambros 1995, 213; Jakab 1995, 190</i>
Malé Kosihy	192	ŽH	?	-	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i> , mísa 11	<i>Bujna 1995, 50; Ambros 1995, 213</i>
Malé Kosihy	274	ŽH	?	maturus?	x	x	x	-	<i>Anser anser dom.</i> , mísa 14	<i>Bujna 1995, 63-64; Ambros 1995, 214; Jakab 1995, 195</i>
Palárikovo I	38	KH	žena	maturus	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i> , mísa 9	<i>Ambros 1977 b; Benadik/Rejholec 1972; Jakab 2016</i>
Palárikovo I	69	KH	dítě	infans III	-	x	-	-	<i>Gallus gallus dom.</i> , mísa 9	<i>Ambros 1977b; Benadik/Rejholec 1972; Jakab 2016</i>

Jak lze pozorovat na tabele 36, části kura uložené do misky na sledovaném území neregistrujeme ve velkém počtu. Do misek jsou v tomto případě přidávány části křídel (*ulna*), části spodních končetin (*tibiotarsus*) nebo výjimečně také části hrudníku (*fercula*) či čelisti (*mandibula*), jako v případě hrobu 17 z Dubníku (*Bujna 1989, 262*) nebo hrobu 38 (tab. IX: 4) z Palárikova (*Ambros 1977b; Benadik/Rejholec 1972*).

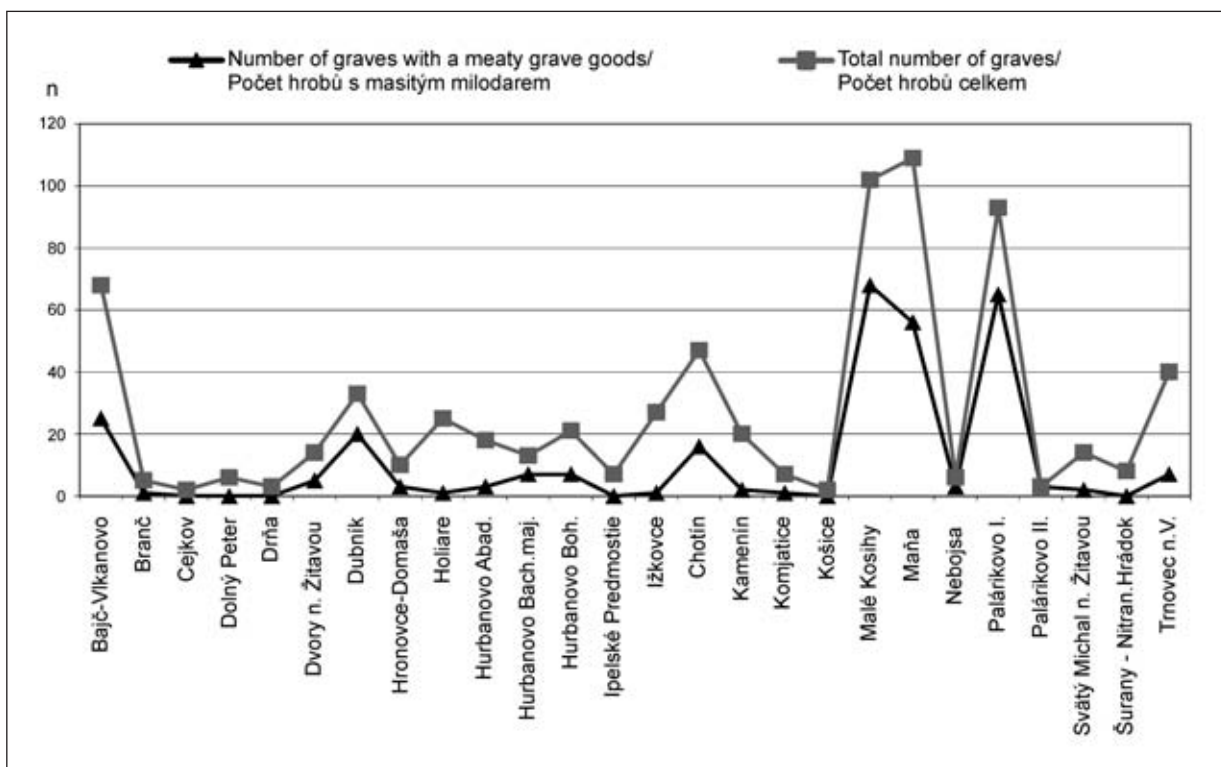
V 64 % případů drůbeže uložené do misek evidujeme v hrobě další přítomnost masitého přídatku. Vždy šlo o pozůstatky jedince druhu *Sus scrofa dom.*, uložené do jižní části hrobu nebo do jeho středu. Kromě jednoho případu, kdy byla drůbež uložena do vázy (pohřebiště Kamenín; *Benadik/Vlček/Ambros 1957, 102*), byla vždy položena do mísy.

Antropologickou informací¹²² o pohřbených jedincích obsahovalo 82 % hrobů s výskytem drůbeže v misce. 34 % těchto antropologicky určených hrobů bylo přiřazeno ženě, 33 % patřilo dětem bez bližšího určení, 11 % mužům a 22 % bylo identifikováno jako dospělí jedinci bez možnosti dalšího určení. Dospělí jedinci, kteří měli přiloženou drůbež v misce, měli uvedený věk 30–50 let, u dětí se jednalo o děti ve věku 9–12 roků (*Jakab 1989; 1995; 2016*).

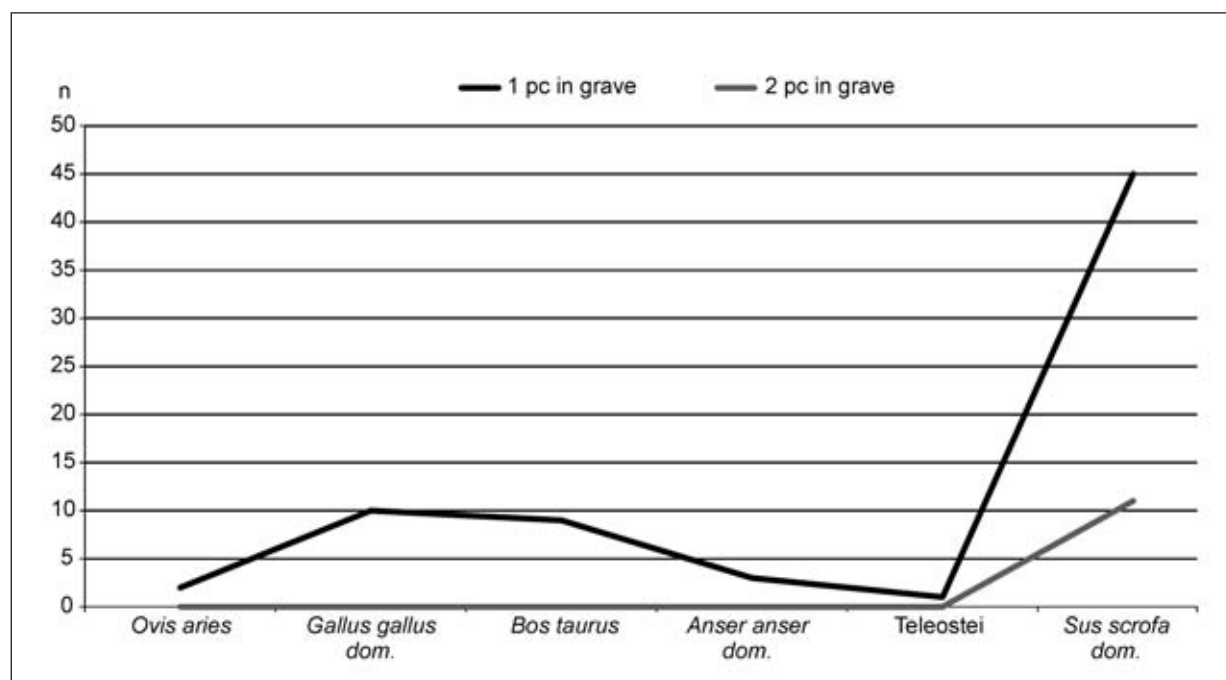
Drůbež uložená do misky či jiné nádoby byla na sledovaném území zaznamenána po pravé straně nebožtíka (36 %), po levé straně mrtvého (36 %) a ve středu hrobové jámy (18 %). V 10 % nebylo možné bez chyby přiřadit nádobu s přídatkem drůbeže na určité místo, zejména kvůli silnému narušení hrobu druhotnými zásahy.

Hroby s drůbeží v misce obsahovaly v 18 % přídavek zbraně.

¹²² Byly zde započítány také hroby s určením pravděpodobně žena, pravděpodobně muž.

Graf 22. Přehled zkoumaných pohřebišť s výskytem masité potraviny z území Slovenska (Gardelková-Vrtelová 2014, 515).

Graf 23. Palárikovo I. Počet hrobů s masitou potravou (Gardelková-Vrtelová 2014, 518).

Na pohřebišti v Palárikově obsahovalo masitý milodar 65 hrobů (graf 23) z celkového počtu objevených hrobových celků. Drůbež uložená doisky se vyskytla na tomto pohřebišti v necelých 3 % zmíněných hrobů.

Drůbež uložená v těsné blízkosti nádoby

Nálezů tohoto charakteru nebylo ze sledovaného území pozorováno mnoho. Na pohřebišti Hurbanovo-Bohatá (hrob 48) se objevily v průměrně vybaveném mužském hrobě kosti z husy domácí (*Anser anser dom.*; Rejholcová 1977, 48). Obdobný případ známe z pohřebiště v Chotíně, kde se v ženském hrobě 22 u misky nacházely kosti husy (Ratimorská 1975, 36).

Husa (*Anser anser dom.*) byla uložena také u vázy v hrobě 49 (tab. XIII: 4) z Palárikova. Váza se nacházela vpravo od lebky pohřbeného mužského jedince (Benadik/Rejholec 1974; Jakab 2016, 109).

Jde o nejméně zastoupenou skupinu (10 %) hrobů s výskytem drůbeže. Tyto nálezy byly objeveny vždy pouze po pravé straně zemřelého a registrujeme je v oblasti hlavy i dolních končetin. Všechny případy spadající do této kategorie obsahovaly nález husy domácí nebo husy (*Anser anser*) a vyskytují se převážně v mužských hrobech.

Přidavky drůbeže mimo nádobu

Zatímco v předešlých kategoriích byla jasná vazba na keramický předmět (ať již mísu či vázu), přidavky drůbeže mimo nádobu nesouvisí s žádným keramickým nálezem a často nejsou ani v jeho blízkosti. Jde o nejpočetnější skupinu uložení drůbeže, která dosahovala 55 % ze všech hrobů s tímto přidavkem.

I zde bychom mohli rozdělit nálezy pomocně na uložené k pravé straně mrtvého (69 % nálezů), uložené po levici mrtvého (19 %) a ve středu hrobové jámy (12 %).

- Uložené po pravé straně mrtvého

Na pohřebišti v Palárikově převládá zvyk ukládání hrobových příloh po pravé straně zemřelého (Gardelková-Vrtelová 2014, 519). Nejvíce nálezů drůbeže po pravé straně mrtvého máme z této lokality. Tuto kategorii můžeme ještě pomocně rozdělit na uložení v rámci horní poloviny těla (hrobové jámy) a uložení v rámci dolní poloviny těla (hrobové jámy; Gardelková-Vrtelová 2014, 520; viz tabula 37).

Z pohřebiště Trnovec nad Váhom (Horný Jatov) evidujeme dva hroby s výskytem ptactva po pravé straně zemřelého (v horní polovině hrobové jámy). Jednalo se o kosti neurčeného ptáka (*Aves*) velikosti bažanta (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 25, 29).

Z pohřebiště v Nebojsi popisuje B. Chropovský nálezy sedících kohoutů (Chropovský 1958).¹²³ Nelze s jistotou potvrdit, že šlo právě o kohouty, protože chybí informace o určení těchto zvířecích pozůstatků. Pro účely této práce budeme vycházet z údajů B. Chropovského.

Pohřebiště Hurbanovo-Bacherov majer je zajímavé výskytem husy polní (*Anser fabalis*)¹²⁴ ve čtyřech hrobech. Nacházely se v mužských hrobech po pravé straně zemřelého (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 58, 61–62, 72).

Také v této kategorii bylo v 50 % přiloženo do hrobové jámy kromě drůbeže i jiné zvíře, ve velké většině případů šlo o vepře domácího (*Sus scrofa dom.*), ojediněle pak o kosti tura domácího (*Bos taurus*).

Tabula 37. Hroby s uložení drůbeže po pravé straně mrtvého z území Slovenska.

Lokalita	Hrob	Ritus	Jedinec	Věk	Předměty denní potřeby a nástroje	Keramika	Šperky a součásti oděvu	Zbraně	Masité milodary v nádobách	Literatura
Palárikovo I	29	KH	žena?	<i>maturus</i>	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Benadik/Rejholec 1974; Jakab 2016
Palárikovo I	34	KH	dítě	<i>infans III</i>	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Benadik/Rejholec 1974; Jakab 2016
Palárikovo I	36	KH	žena	<i>adultus</i>	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Benadik/Rejholec 1972; 1971; 1974
Palárikovo I	46a	KH	muž	<i>maturus</i>	x	x	x	x	<i>Anser anser dom.</i>	Benadik/Rejholec 1974; Jakab 2016
Palárikovo I	53	KH	muž	<i>maturus</i>	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Benadik/Rejholec 1972; 1971; 1974

¹²³ Uvádí jejich nálezy v hrobech 4, 5 a 10 (Chropovský 1958).

¹²⁴ Do statistického zpracování v grafu 3 byla husa polní (*Anser fabalis*) zařazena ke kategorii *Anser anser*.

Tabela 37. Pokračování.

Lokalita	Hrob	Ritus	Jedinec	Věk	Předměty denní potřeby a nástroje	Keramika	Šperky a součásti oděvu	Zbraně	Masité mlodár v nádobách	Literatura
Trnovec n. Váh.	288	KH	muž	?	-	x	x	-	Aves	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Trnovec n. Váh.	362	KH	muž	?	x	x	x	x	Aves	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Nebojsa	4	KH	-	-	x	x	x	x	<i>Gallus gallus dom.</i>	Chropovský 1958
Nebojsa	5	KH	žena	-	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Chropovský 1958
Nebojsa	10	KH	žena	-	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Chropovský 1958
Dubník	18	KH	-	-	x	x	x	x	<i>Gallus gallus dom.</i>	Bujna 1989
Dubník	19	KH	muž	<i>maturus II</i>	x	x	x	x	<i>Anser anser dom.</i>	Bujna 1989
Dubník	21	KH	žena	<i>maturus</i>	-	x	x	-	<i>Gallus gallus dom.</i>	Bujna 1989, 270; Jakab 1989, 359
Hurbanovo Ba.m.	2	KH	muž	-	x	x	x	x	<i>Anser fabalis</i>	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Hurbanovo Ba.m.	5	KH	muž	-	x	x	x	x	<i>Anser fabalis</i>	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Hurbanovo Ba.m.	6	KH	žena	-	-	x	x	-	<i>Anser fabalis</i>	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Hurbanovo Ba.m.	13	KH	-	-	-	x	x	-	<i>Anser fabalis</i>	Benadik/Vlček/Ambros 1957

Zajímavým se může jevit, že se drůbež mimo nádobu po pravé straně těla mrtvého objevila vždy v kostrovém hrobě a z 50 % šlo o muže. Ženy jsou v těchto hrobech zastoupeny 43 % a děti pouze 7 %. Muži s tímto přídavkem spadají pod kategorii *maturus*, u žen jde o podobné věkové určení (*adultus/maturus*).

Oproti předcházejícím kategoriím stoupl počet hrobů se zbraněmi (na 44 %), ve kterých se objevila drůbež uložená mimo nádobu.

Také výrazně stoupl druhové zastoupení husy domácí i husy polní. Nálezy husy evidujeme v 38 %, kur domácí však stále dominuje v 50 % z těchto hrobů.

- *Uložené po levé straně mrtvého*

S jistotou sem můžeme přiřadit zejména hroby z Malých Kosih, a to žárový hrob 448. O uložení drůbeže v levé polovině hrobové jámy můžeme mluvit v případě hrobu 248 ze stejného pohřebiště, kde se nacházely zbytky husy domácí (*Anser anser dom.*; Bujna 1995, 32, 60, 86).

Zvláštním se jevil hrob 21 z pohřebiště v Dubníku, kde byla uložena žena s novorozencem. U dolních končetin zemřel se nacházely kosti kura domácího (*Gallus gallus dom.*; Bujna 1989, 270; Jakab 1989, 359).

Do hrobů byly nejčastěji přidávány hodnotné masité části zvířat, jako například v Hurbanově-Bohatá (Ambros 1977a, 78) nebo na pohřebišti v Nebojsi (Chropovský 1958). Existují však také případy, kdy se do misky, případně k tělu pohřbeného, ukládaly části spíše symbolického významu (čelisti, křídla), např. Malé Kosihy hrob 192 (Bujna 1995, 23, 50).

Téměř celá kostra husy¹²⁵ se dochovala na pohřebišti v Palárikově v hrobě 46a (tab. XII: 1, 2; Benadik/Rejholec 1974; Ambros 1977b).

Zajímavé jsou nálezy husy polní (*Anser fabalis*) z pohřebiště Hurbanovo-Bacherov majer, neboť jde nikoli o domácí, ale o divoký druh husy (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 58, 61–62, 72).

Nepochybně výjimečný by byl nález kohouta z pohřebiště v Nebojsi, pokud by se podařilo prokázat, že šlo skutečně o kohouta. Podle Crawforda byl kohout nejprve chován na zápasy a pro náboženské

¹²⁵ Lebka husy byla značně poškozena (Benadik/Rejholec 1974; Ambros 1977b).

důvody. V Británii, kde se objevuje později, G. I. Caesar zaznamenává, že byl chován pro zábavu, stejně jako husy, a jejich konzumace byla zakázaná („*Leporem et gallinam et anserem gustare fas non putant; haes tamen alunt animi voluptatisque causa*“ – *De bello gallico* V, 12). Naproti tomu byli kohouti v Galii konzumováni, jak o tom svědčí řezání na kostech.

Kur domácí je v hrobech nejčastěji zastoupeným ptákem. Jeho pozůstatky představují více než polovinu nálezů (od 55–85 %). V ostatních nálezech jsou zastoupeni vodní ptáci, husa velká, kachna divoká (5–30 %) a krkavcovití (Meniel 1987, 76). Kur domácí představuje nejčastější formu masitého přídatku na pohřebištích galořímského období, jako např. na lokalitě v Epiais-Rhus (Meniel 1987, 117).

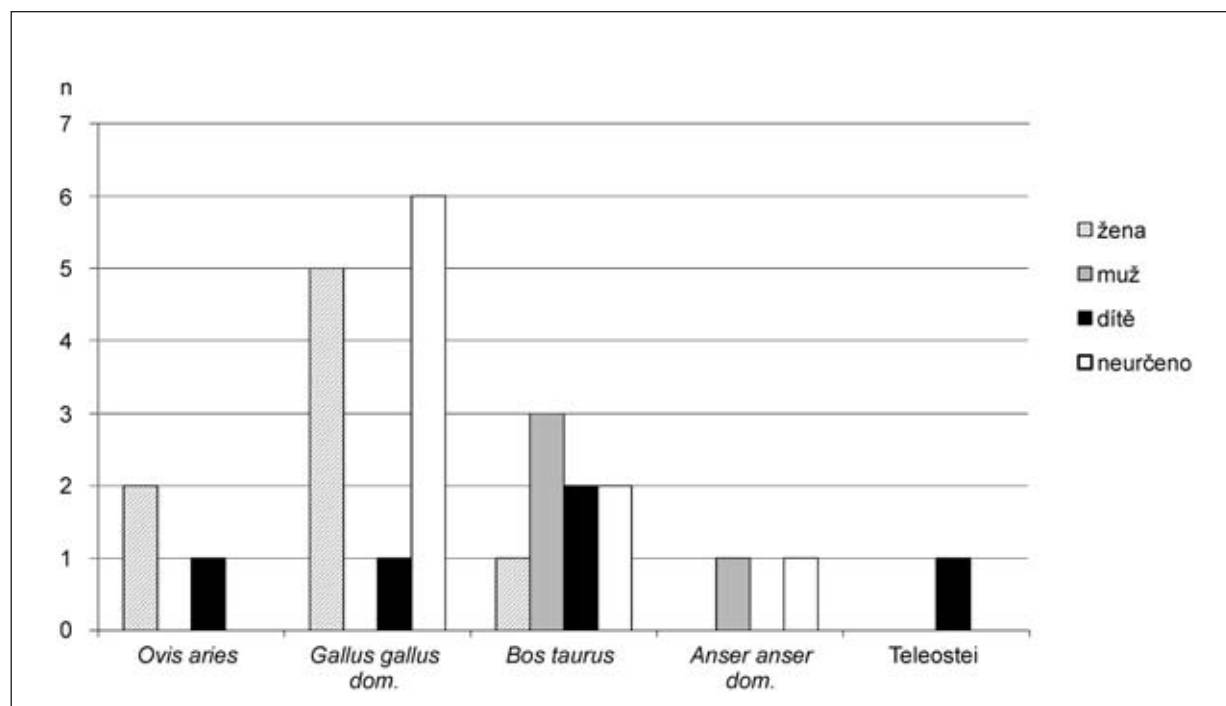
B. Benadik se zamýšlel nad otázkou, zda nálezy ptactva nelze spojovat s bohatostí pohřbu. Jako příklad použil dva bohaté ženské hroby (hrob 8 a 22) z pohřebiště v Bajči-Vlkanově, které v obou případech obsahovaly pozůstatky kura domácího (*Gallus gallus dom.*), a hrob 362 z Horného Jatova, kde byl zjištěn blíže neurčený pták (Benadik 1960, 412). Na pohřebišti v Palárikově se toto tvrzení nepodařilo prokázat (Gardelková-Vrtelová 2014, 521). Hroby 34, 90, 93 mají průměrnou hrobovou výbavu bez obsahu bronzů či skla (Benadik/Janek 1976) a taktéž obsahují nálezy kura domácího (*Gallus gallus dom.*). Pozornost si však zasluhují hroby s přidavkem husy.

Na pohřebišti v Palárikově se husa objevuje vždy v bohatě vybaveném hrobě s obsahem bronzů, skla nebo jantaru (hrob 30, 46a; 49, Benadik/Rejholec 1972; 1974). Obdobně je tomu na pohřebišti v Hurbánově-Bacherov majer, kde se husa objevila ve dvou bohatých mužských hrobech se zbraněmi (hrob 2, 5), a v bohatém ženském hrobě 11 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 299–301). Podobnou situaci lze pozorovat také na pohřebišti v Dubníku (Bujna 1989; 1991a).

Prostorová analýza pohřebiště v Palárikově neprokázala žádnou souvislost mezi hroby obsahujícími nálezy kura (*Gallus gallus dom.*). Nápadná je však linie v severní části pohřebiště (hrob 30, 49, 46) s výskytem husy domácí (*Anser anser dom.*), která může naznačovat jistou souvislost.

4.7.2 Nálezy skotu, ovce a kozy

Lze říci, že ve spektru kostí domácích zvířat na laténských pohřebištích tvoří většinu masitých přídatků prase domácí (*Sus scrofa dom.*). Oproti tomu se dobytek (např. skot) objevuje vzácně. Pozůstatky ovcí (*Ovis aries*) a koz (*Capra hircus*) tvoří dohromady asi pouze jednu čtvrtinu (Müller/Lüscher 2004, 89).

Graf 24. Palárikovo I. Zobrazení masitého přídatku (mimo *Sus scrofa dom.*) v závislosti na pohlaví.

Z území Slovenska byla koza pozorována pouze na pohřebišti ve Dvorech nad Žitavou, kosti ovčí máme doloženy v pěti hrobech z Malých Kosih, Hurbanova-Bohaté (2 ks) a na pohřebišti v Palárikově (2 ks).

Pro malý počet dochovaných nálezů nebylo možné vyvodit závěry ohledně uložení zvířete u těla zemřelého. Zvířecí pozůstatky těchto druhů se vyskytovaly jak na pravé, tak i na levé straně mrtvého, v horní či dolní polovině hrobové jámy, nezávisle na pohlaví zemřelého.

Na pohřebišti v Hurbanově-Bohaté byly v žárovém hrobu 45 zjištěny kosti nedospělé ovce (*Ovis aries* L.), jejíž další části ležely ve středu hrobové jámy (Rejholcová 1977, 49; Ambros 1977a, 77). Jde o jediný případ nálezu tohoto zvířecí druhu v misce ze sledovaného území.

Nálezy skotu

Nálezy kostí tura domácího (*Bos taurus*) nejsou příliš časté. Jsou doloženy na osmi pohřebištích (graf 24, 25) a vždy pouze v několika hrobech.

Nejčastěji byl skot zaznamenán na pohřebišti Palárikovo I, kde hroby s pozůstatky tura domácího zastupují 9,4 % z celkového počtu hrobů na pohřebišti. Hroby z pohřebiště v Dubníku mají skot jako přídavek v 6 %, na pohřebišti v Malých Kosích toto číslo činí již jen 3 % a zcela nepatrné je na pohřebišti v Mani, kde hroby s přídavkem skotu představují necelé 1 % (přesněji 0,9 % z celkového počtu hrobů).

Hroby, do kterých byly přidány části tura domácího, mívají buďto pouze tento masitý přídavek (46 %), nebo se může objevit v kombinaci s kurem (*Gallus gallus dom.*; 9 %), prasetem domácím (*Sus scrofa dom.*, 27 %) či kombinací několika zvířecích druhů, např. husou (*Anser anser dom.*) nebo dokonce rybou (18 %).

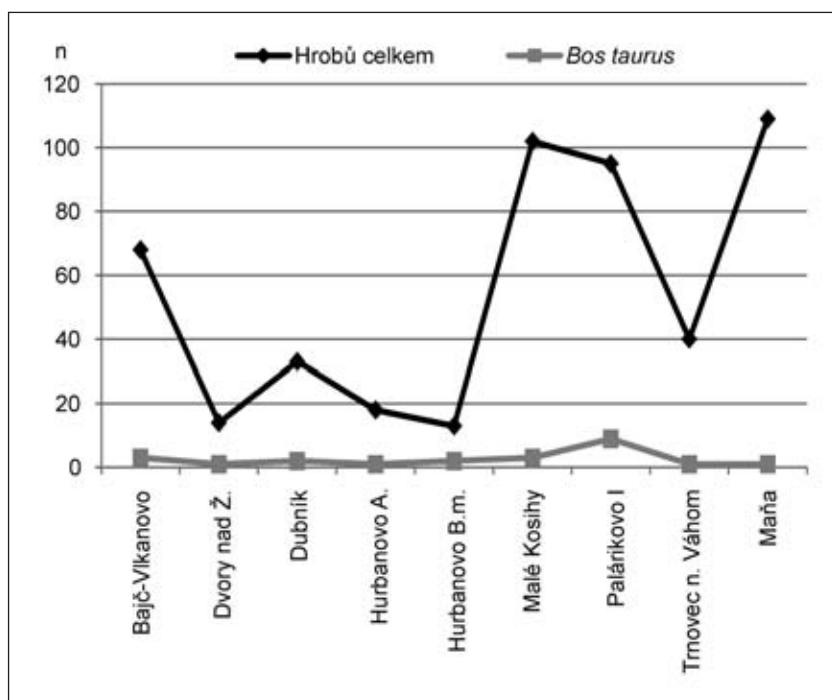
Na pohřebišti v Palárikově I byla přítomnost skotu zaznamenána v 9 hrobech (hroby 34, 35, 36, 44, 46a, 54, 70, 74b a 93). Ve 44 % byl tur domácí z Palárikova I určen jako dospělý, starší 24 měsíců (Ambros 1977b).

V obou dětských hrobech na pohřebišti v Palárikově I (h 34 tab. VIII: 4; h 54 tab. XV: 1) byly do hrobu uloženy méně masité části zvířete.

Jediným ženským¹²⁶ hrobem s výskytem skotu (*Bos taurus*) z Palárikova I byl hrob 35 (tab. IX: 1) a 36 (tab. IX: 2). V případě těchto pohřbů ukazuje přiložená část těla skotu na masitější, tedy hodnotnější část.

U mužů z Palárikova byly do hrobu přidávány hodnotné, masité části. Hrob 74 (tab. XX: 1), kde byli pohřbeni dva jedinci v pokročilém věku (žena-senilis, muž-maturus, Jakab 2016, 114), obsahoval kromě dvou dlouhých kostí tura domácího (*Bos taurus*) železný náramek a zlomky pravděpodobně železné spony. Kostí skotu byly přiřazeny k druhému pohřbu, označenému jako 74 b, a nacházely se u pravé ruky pohřbeného.

Jediný antropologicky neurčený hrob je zároveň jediným žárovým hrobem (93, tab. XXV: 3) s výskytem kostí tura domácího (*Bos taurus*) na lokalitě Palárikovo. Hrob se nacházel v prostoru bývalé lesní školky, kde nemůžeme spolehlivě vyloučit jeho poškození či narušení pozdějšími stavebními a zemědě-

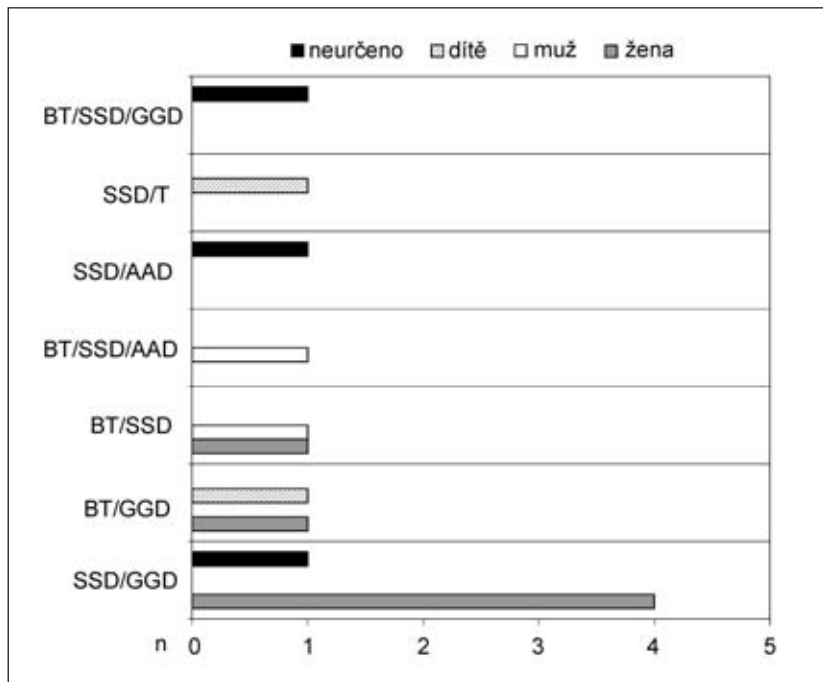

Graf 25. Přehled zastoupení skotu (*Bos taurus*) vůči celkovému počtu hrobů na pohřebištích z území Slovenska.

¹²⁶ Byla zde uložena žena adultního věku (Jakab 2016, 106).

skými zásahy. Ve všech případech byly části tura domácího (*Bos taurus*) uloženy po pravé straně zemřelého.

Hroby s přídavkem skotu jsou z 91 % antropologicky určeny. Muži byli zastoupeni v 36 %, ženy v 21 %, v 21 % byl antropologem určen nedospělý jedinec a v 16 % nebylo určení možné. Bojovnícké hroby tvoří z tohoto souboru pouze 18 %.

Graf 26. Palárikovo I. Kombinace prasete (SSD – *Sus scrofa dom.*) a jiných zvířecích druhů v závislosti na pohlaví pohřbených (GGD – *Gallus gallus dom.*, BT – *Bos taurus*, AAD – *Anser anser dom.*, T – Teleostei).

V naprostě většině se skot objevuje v kostrových hrobech. Žárové hroby s přídavkem tura domácího tvoří pouze 9 % hrobů ze sledovaného území.

J. Bujna po srovnání výsledků z Dubníku s pohřebišti na jihozápadním Slovensku vyslovuje názor, že maso tura domácího je ukazatelem sociálního postavení (Bujna 1991b, 18). Tento názor bude možné zcela potvrdit po analýze dalších částí hrobového inventáře z pohřebiště v Palárikově.

Zhodnotíme-li prostorové uspořádání hrobů s výskytem skotu (*Bos taurus*) z Palárikova I, zjišťujeme, že v jižní části pohřebiště se objevuje skupinka hrobů (34, 35, 70 a 74) s tímto přídavkem. Nápadná je také shoda v přiloženém masitém přídavku v obou hrobech s kruhovým příkopem (44 a 46).

4.7.3 Nálezy prasete domácího

Prase domácí (*Sus scrofa dom.*) představuje nejčastější zvířecí přídavek na keltských pohřebištích.

Toto zvíře se těšilo všeobecně velké oblibě v době laténské, jak uvádí také V. Podborský (1995, 102). Bronzové figurky kanců byly nacházeny na sídliscích a obraz kance se objevuje i na některých keltských mincích (Podborský 1995, 102), které jsou známy např. z oppida ve Stradonicích (Filip 1956, 230). Sošky kance mívají často zvýrazněnou linii hřbetu, bývají zdobeny spirálkami nebo kroužky (např. lokalita Báta v Maďarsku; Szabó 1971, Abb. 24), mohou být i děrovány (např. lokalita Salzburg-Reinberg; Moscati [ed.] 1991, 432). Motiv kance se objevuje jako značka na mečích¹²⁷ (Filip 1956, 254; 1996, 55, 68; Dulęba 2009, 57). Z Francie pochází 30 cm velká plastika muže s kancem na hrudi. Podle některých interpretací se jedná o boha (Krön 1980, 205). Vyobrazení prasete bylo nalezeno na grafitové keramice z keltského oppida Třisov (Waldhauser 2012, 330). Stříbrný kotel z bažiny z Gundestrupu (Olmsted 1976, 98–99; Green 1998, 91; Kruta 2000, 146–148) zachycuje na čtvrtém plátu scénu bojovníků, kteří mají na hlavě helmy s figurkami zvířat. Na některých lze rozlišit plastiku kance (Olmsted 1976, 100; Kruta 2000, 146–148).

Tabela 38. Palárikovo I. Uložení kosterních pozůstatků prasete do hrobové jámy.

Uložení <i>Sus scrofa dom.</i>	Pravá strana HJ	Levá strana HJ
Počet hrobů	57 %	14 %

¹²⁷ Značky v podobě divokého prasete na mečích byly nalezeny například na lokalitě Káloz-Felsőtöbörzsök (Dulęba 1999, 57).

Přestože je prase (*Sus scrofa dom.*) jako masitý přídavek v hrobech velmi rozšířeným jevem, nelze je považovat za samozřejmost. F. Müller a G. Lüscher se domnívají, že denní jídlo lidí této doby mělo spíše vegetariánský charakter a maso přicházelo na stůl pouze ve výjimečných případech, při slavnostním zahájení hostin či pohřbu mrtvého (Müller/Lüscher 2004, 90).

Na pohřebišti v Palárikově byla prasata vyhodnocena zoologem (Ambros 1977b) jako domestikovaná a nešlo tedy o ulovená divoká zvířata.

Jak prokázal zoologický rozbor C. Ambrose (1977b), jedinci prasete domácího (*Sus scrofa dom.*) byli před uložením do hrobu zabiti mezi 12–24 měsícem života. Jen výjimečně se setkáváme s mladšími zvířaty¹²⁸, nebo zcela dospělými či dokonce starými¹²⁹ jedinci.

Šestiměsíční prasata (*Sus scrofa dom.*) byla přiložena do hrobů žen z Palárikova v 75 % (nacházela se na pravé i levé straně). Pouze v jednom případě bylo přiloženo do mužského hrobu (hrob 84, mapa 11) nedospělé zvíře. Zoologicky určeného dospělého¹³⁰ kance na pohřebišti v Palárikově obsahovaly hroby 9 a hrob 77, ve kterých byli pohřbeni dospělí muži (Jakab 2016, 101, 114). Oba tyto hroby lze na základě hrobové výbavy se souborem meč-kopí-štit, označit za hrob bojovníka.

V porovnání pohlaví jedinců prasete domácího (*Sus scrofa dom.*) z pohřebního areálu v Palárikově převládá v hrobech samec nad samici. Samice byla na pohřebišti registrována ve 4 % hrobů, kdy v 50 % z těchto hrobových celků byl věk samice prasete domácího určen na 18 a 22 měsíců života. Jednou z příčin, proč byli do hrobů přidáváni více kanci, mohou být ekonomické důvody, samice mohla přinést společnosti další mláďata. V této souvislosti je však důležité poznamenat, že samice vepře domácího (*Sus scrofa dom.*) může mít mláďata už od 12 měsíce života.

Přestože je prase domácí (*Sus scrofa dom.*) nejčastěji přidávaným zvířecím milodarem, v několika případech se na pohřebišti Palárikovo objevilo v kombinaci s kurem (*Gallus gallus dom.*) 11 %, turem domácím (*Bos taurus*) 2 %, husou (*Anser anser dom.*) 4 % a zcela výjimečně také s rybou (Teleostei, graf 26).

Při porovnání uložení kosterních pozůstatků prasete domácího (*Sus scrofa dom.*) v hrobech (tabela 38) z Palárikova zjistíme, že většina byla uložena do pravé poloviny hrobové jámy.

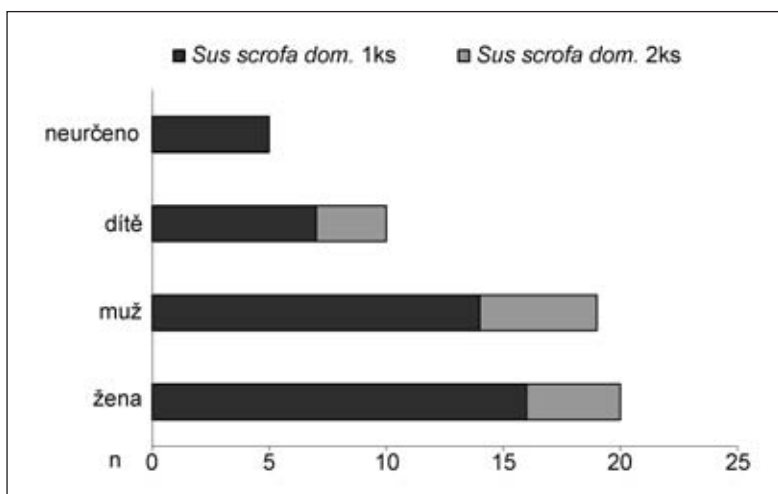
Ve všech případech uložení masitého přídavku po levé straně zemřelého z Palárikova¹³¹ šlo o ženy. Tento výsledek nelze zobecňovat, protože také 5 hrobů dětí a dalších 10 ženských hrobů mělo masitý přídavek ve formě prasete domácího (*Sus scrofa dom.*) uloženo po pravé straně.

Zdá se, že četnost masitého přídavku na pohřebišti v Palárikově není vázána na uložení v rámci hrobové jámy. Na pravé i levé straně máme evidován jeden i více kusů a jsou zde zastoupeni samci i samice prasete domácího (*Sus scrofa dom.*).

Dominuje přidávání jednoho kusu prasete do hrobové jámy (graf 27), v případě mužských hrobů se však nejčastěji setkáváme také s dvěma kusy tohoto hrobového přídavku.

Prase domácí (*Sus scrofa dom.*) bylo přidáváno nejenom do kostrových hrobů, ale v Palárikově je nacházíme také v žárových hrobech, např. hrob 4 (tab. I: 1), hrob 45 (tab. XI: 4), hrob 93 (tab. XXV: 3).

Zajímavé bylo sledovat výskyt železných nožů s vazbou na masitou potravu. Na pohřebišti v Palárikově bylo zjištěno 7 kusů nožů (graf 28) a všechny byly nalezeny v hrobě s přídavkem části prasete (dvakrát v kombinaci prase-tur).

Graf 27. Palárikovo I. Zastoupení prasete domácího podle kusů v hrobech v závislosti na pohlaví.

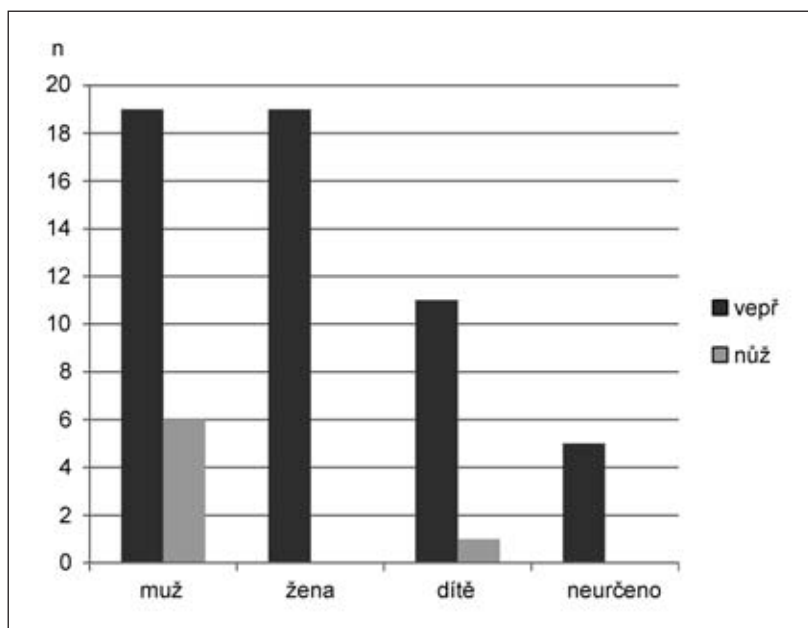
¹²⁸ Věk jedinců v hrobech 27, 43, 74a a 84 byl určený na 6 měsíců (Ambros 1977b).

¹²⁹ Jedinci z hrobu 9 a 77 (Ambros 1977b).

¹³⁰ Myšleno starší jako 24 měsíců.

¹³¹ Výjimkou byl hrob 16, kde bylo pohřbeno dítě.

Jak bylo zmíněno v kapitole popisující masitý milodar (kap. 4.7.1 Nález drůbeže), výjimečně se části prasete domácího (*Sus scrofa dom.*) objevují uložené do misek (tabela 39). Tento jev byl pozorován na pohřebišti v Kameníně, v Malých Kosiňách a na pohřebišti v Palárikově.

Graf 28. Palárikovo I. Počet hrobů s výskytem *Sus scrofa dom.* a nože v závislosti na pohlaví.

uvažovat o tom, že výskyt části prasete v misce měl spíše symbolický význam (Gardelková-Vrtelová 2014, 521).

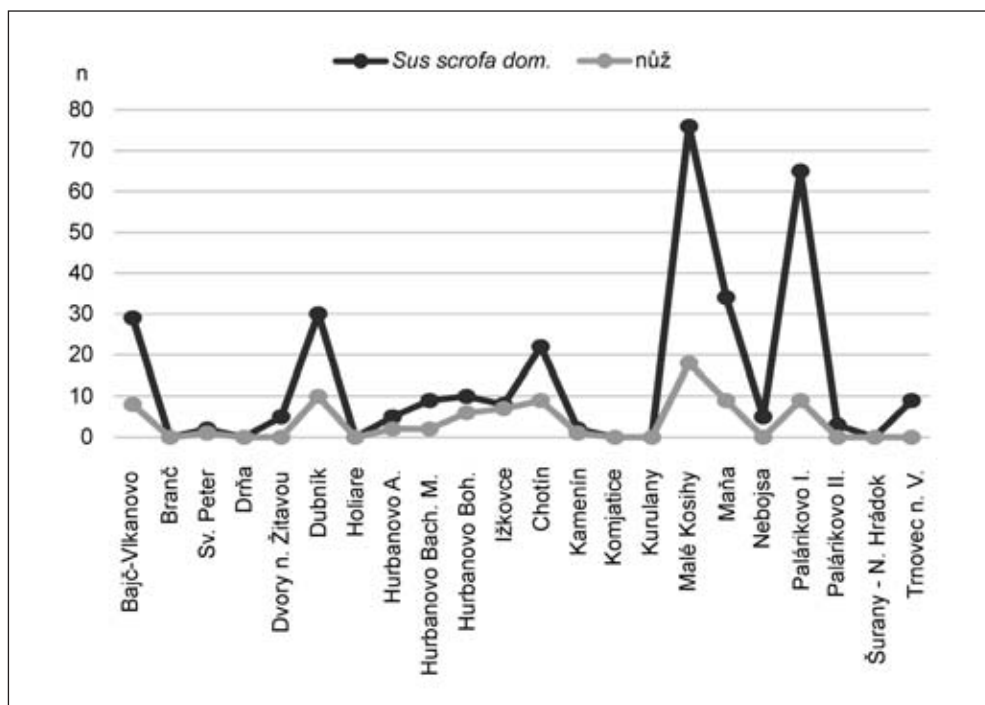
Zatímco výskyt nože a prasete v hrobě není ničím neobvyklým (graf 27), v případě prasat domácích uložených do misky se tento vztah nepodařilo prokázat. Ani jeden hrob s přídatkem prasete v misce neobsahoval nůž (tabela 39).

Tabela 39. Přehled masité potraviny (prasete domácího) uložené do misek z území Slovenska.

Lokalita	Hrob	Ritus	Jedinec	Věk	Předměty denní potřeby a nástroje	Keramika	Šperky a součásti oděvů	Zbraně	Masitý milodar v nádobách	Literatura
Kamenín	19	KH	-	-	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Benadik/Vlček/Ambros 1957
Malé Kosiňy	217	ŽH	žena a dítě	-	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Bujna 1995, 53-54; Jakab 1995, 192; Ambros 1995, 213
Malé Kosiňy	395	KH	muž	maturus / senilis	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Bujna 1995, 80; Jakab 1995, 199; Ambros 1995, 215
Malé Kosiňy	431	KH	-	juvenis	?	x	-	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Bujna 1995, 83; Jakab 1995, 201; Ambros 1995, 217
Malé Kosiňy	483	ŽH	-	-	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Bujna 1995, 99; Jakab 1995, 205; Ambros 1995, 217
Malé Kosiňy	526	ŽH	-	-	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Bujna 1995, 107; Ambros 1995, 215
Palárikovo I	18	KH	muž	maturus / senilis	-	x	x	-	<i>Sus scrofa dom.</i>	Benadik/Rejholec 1972; Ambros 1977b

V případě masité potravy (graf 29) z území Slovenska, 56 % hrobů vybavených nožem/břitvou obsahuje také masitou potravu ve formě zvířecích kostí, převážně prasete (*Sus scrofa dom.*; graf 12).¹³²

Že zvířata hrála významnou roli v keltském životě, ukazuje častý výskyt jejich vyobrazení na keramice ze sídlišť a oppid (Venclová 2018, 91–109). Není náhoda, že nejčastěji zastoupeným ptactvem jsou vodní ptáci (labuť, kachny, husy, např. lokalita Němčice na Hané, Čížmář 2012, 160), ale také kur domácí a havran¹³³ Mezi savci je to pes, prase, tur či jezevec a další (Čížmář 2012, 160).

Graf 29. Počet hrobů s výskytem *Sus scrofa dom.* a nože z laténských hrobů na území Slovenska.

V našem prostředí se setkáváme s figurkami kanců, např. na lokalitě Přísnovice (Čížmářová 2004, 290), v Praze-Šárka (Moscati [ed.] 1991, 433), s figurkami psů na lokalitě Čejkovice (Čížmářová 2004, 290), v Bratislavě-Devín (Pieta 1982, 61). Figurální vyobrazení kura domácího známe z Polkovic či Němčic na Hané (Čížmář 2012, 160). Jelen či srnec je znám ze Starého Hradiska (Polenz 1974, 260; Čížmář 2012, 151). Zvířecí vyobrazení se mohou vyskytnout také na opascích, jako např. z pohřebiště v Palárikově I, kde je háček zápony tvořen stylizovanou hlavou koně (Pieta 1982, 51).

5 STATISTICKÉ VYHODNOCENÍ POHŘEBIŠTĚ PALÁRIKOVO

V tradičním archeologickém pojetí jsou bohaté hroby s početnou výbavou, výbavou obsahující předměty z drahých kovů, jantaru, skla či s dodatečnou hrobovou úpravou badateli hodnocené jako „bohaté“ (Kozubová 2013, 293).

Předpokládané analýzy mají za úkol objektivně, na základě matematických principů definovat výjimečné hroby a prvky v nich, aniž by do tohoto vyhodnocení vstupovalo subjektivní hodnocení badatele. O tom, že archeologické společnosti mají své struktury a pravidla, se zmínil již E. Neustupný (2007, 124).

Pro samotné vyhodnocení v rámci sociálního postavení jedinců na pohřebišti Palárikovo I budou brány v úvahu nejen nálezové okolnosti, ale také složení hrobového celku. Jak správně upozornil

¹³² Stav masitých příloh v hrobech na laténských sídlištích vyhodnotila Z. Bielichová (2019).

¹³³ K problematice zvířecích a lidských figurek více v Čížmář 2012.

S. Burmeister (2000, 128), jednotlivé, odděleně sledovatelné jevy je nutné v těchto případech shrnout do celkového ukazatele.

5.1 Kvantitativní analýzy

Metodou kvantitativní analýzy se zabývala K. Rebay (2006, 200), která upozornila na vyjádření společensko-sociální hierarchie a bohatosti pomocí analýzy jednotlivých typů hrobové výbavy. Podobně jako i další statistické metody i tato má svá omezení. Pro správné použití kvantitativního indexu jsou rozhodující následující parametry (podle Rebay 2006, 200):

a) komunita, jež zanechala pohřebiště, měla diferenciovanou společnost do skupin, tato diferenciaci se odrážela v jejich pohřebním ritu,

b) na pohřebišti byli pohřbíváni všichni členové společnosti (ne jenom např. bohatí),

c) příslušníci této komunity byli pohřbíváni podle stejných pravidel a způsobů.

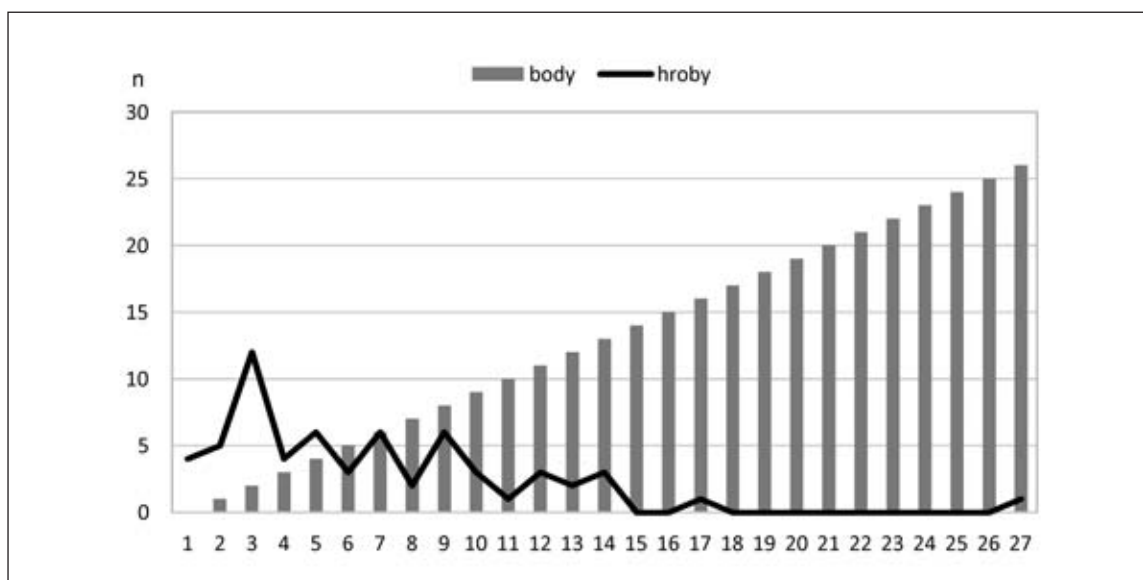
Při dalším vyhodnocení pohřebiště Palárikovo je ke každé metodě připojen postup, jakým se došlo k získání výsledku, ale také databáze, jež byla jeho východiskem (počet hrobů, z nichž byla analýza vypočítána, vyjmuté hroby apod.). Na pohřebišti Palárikovo I nebyla provedena analýza indexu rozmanitosti drobných předmětů, protože hroby s vysokým indexem zřídka drobných předmětů by měly také vysoký index rozmanitosti typů drobných předmětů.

Předložené kvantitativní analýzy jsou pokusem o možnou identifikaci hrobů s vysokým společenským statutem na základě hledání odchylek a výjimek v tradičním pohřebním ritu laténské společnosti.

5.1.1 Index četnosti drobných předmětů

Tato metoda udává celkový počet drobných předmětů (graf 30) v hrobě bez ohledu na jeho funkční a tvarový typ, ale také kategorii. Zahrnuty sem nejsou keramické nádoby a zvířecí kosti. Základem metody je práce s úplnou hrobovou výbavou a jasná příslušnost předmětu ke konkrétnímu pochovanému jedinci (Kozubová 2013, 297). I z tohoto důvodu byly z analýzy vynechány porušené hroby (např. orbou, zemními pracemi, hroby 10, 13, 25, 28, 91, 93), hroby bez dobové dokumentace, u nichž tak není jisté, zda jde o úplné hrobové celky (hroby 1, 2, 3), a hroby narušené vykradením (hroby 5, 22, 27, 29, 31, 40, 46a,b, 47, 48, 59, 67, 82). U těchto hrobů by závěry byly zkreslené a podhodnocené. Zároveň musely být vyřazeny z analýzy hroby s více jedinci, protože u nich není jasná příslušnost konkrétních předmětů k jednotlivci (hroby 62a,b, 69a,b, 74a, b).

Z 99 pohřbených jedinců bylo možné index drobných předmětů vyhodnotit u 59 jedinců na pohřebišti Palárikovo I.

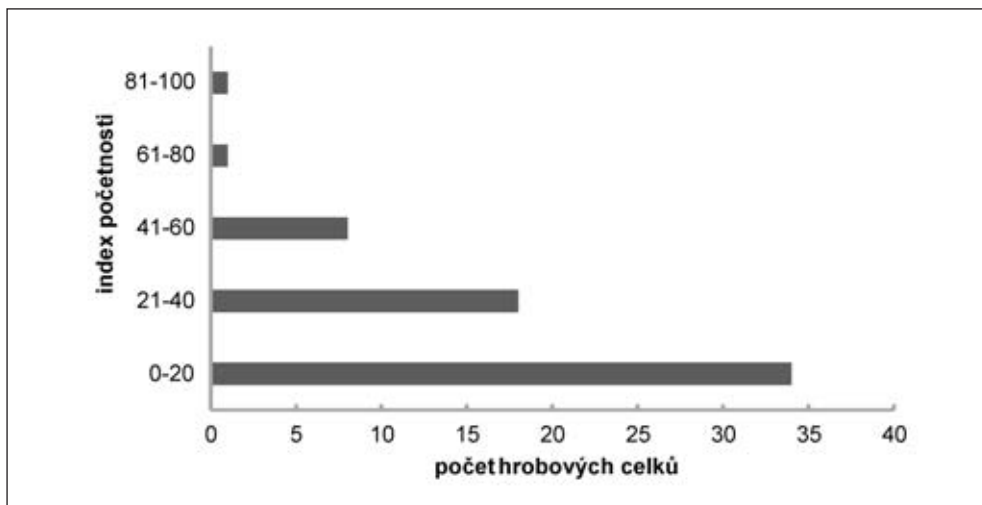

Graf 30. Palárikovo I. Zastoupení hodnot indexu četnosti drobných předmětů (vyjádřeno v absolutních číslech).

Každému drobnému předmětu byl přidělen jeden bod. Části náhrdelníků (které tvořily součást jednoho předmětu) či fragmenty z jednoho předmětu jsou počítány jako jeden bod. Pod jedním bodem byl chápán také meč s pochvou nebo štít spolu s jeho kovááním.

Na pohřebišti Palárikovo I měl nejvyšší index (přepočítáno 100) početnosti drobných předmětů dětský hrob 64 s 26 drobnými předměty.

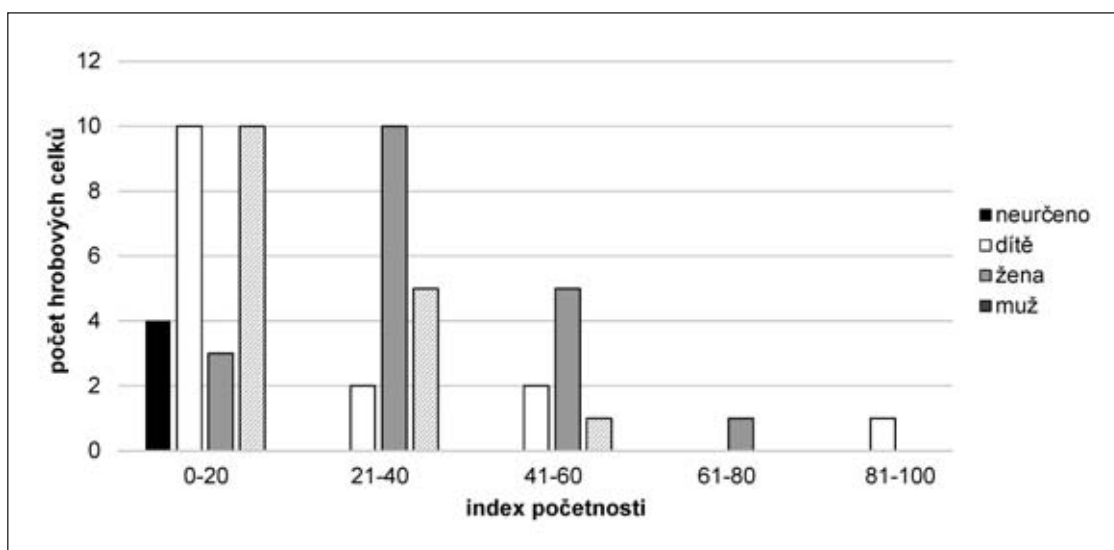
Z až 20 % analyzovaných hrobových celků (graf 31) byl index výskytu drobných předmětů 8 (tj. pouze 2 drobné předměty). Drobné předměty z analyzovaného souboru neobsahovalo celkem 6,8 % hrobových celků.

Graf 31. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti drobných předmětů v hrobech.

Hodnotu indexu početnosti 50 (tj. minimálně 13 drobných předmětů v hrobě) dosáhlo na pohřebišti v Palárikově 5 % analyzovaných hrobů, zatímco hodnoty 1–20 až 34 hrobů.

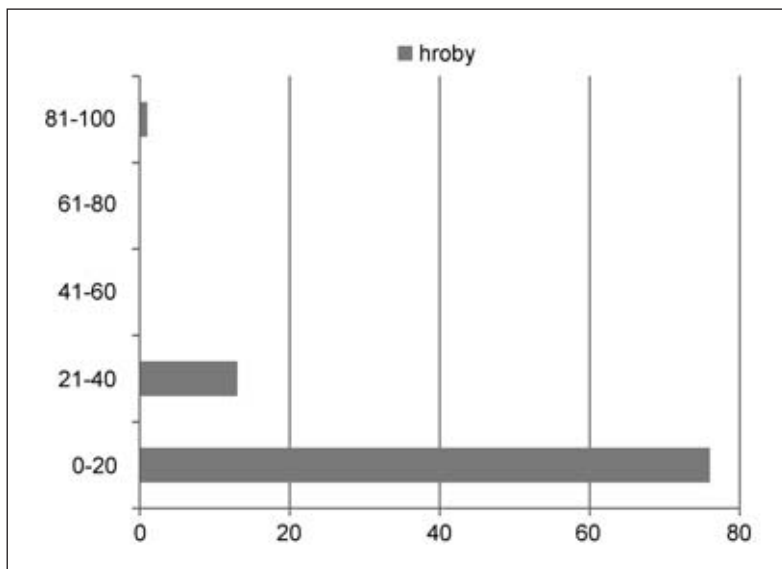
Muži měli nejčastější index četnosti drobných předmětů 0–20, zatímco v indexu 60–80 a 81–100 zcela absentují. Výskyt indexu u ženských hrobů se nejčastěji pohybuje v rozmezí 21–40 (viz, graf 32), což může odrážet souvislost s kroji, které mohly být v případě žen honosnější, ale také rozmanitější.

Graf 32. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti drobných předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

5.1.2 Index zřidkavosti výskytu typů drobných předmětů

Při této metodě je důležité v rámci pohřebiště nejprve vyčíslit celkový počet předmětů a ten následně vydělit celkovým počtem konkrétního typu daného drobného předmětu na analyzovaném pohřebišti, což zobrazuje hodnotu každého funkčního typu drobného předmětu. Výsledná hodnota daného indexu pro každý jeden hrob vypovídá o součtu hodnot zřidkavosti všech typů drobných předmětů nalezených na pohřebišti (Kozubová 2013, 306).

Graf 33. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu zřidkavosti typů drobných předmětů.

rikovo zastoupeny předměty s vysokou hodnotou četnosti. Až 84,4 % analyzovaných hrobů obsahuje drobné předměty s indexem zřidkavosti 0–20. Výskyt železné spony je tak spojen se 14,4 % analyzovaných hrobů a nachází se na samotném konci indexu zřidkavosti drobných předmětů.

Hroby s nejvyšším indexem jsou již zmíněný dětský hrob 64, dětský hrob 75 a ženský hrob 35. Rozdíl mezi hodnotami hrobu 64 a 75 (nebo 74) však činí více než 1300 bodů, což ještě více podtrhuje výjimečnost hrobu 64. Hodnotu 50 a více tak na pohřebišti Palárikovo dosáhl pouze jeden hrob.

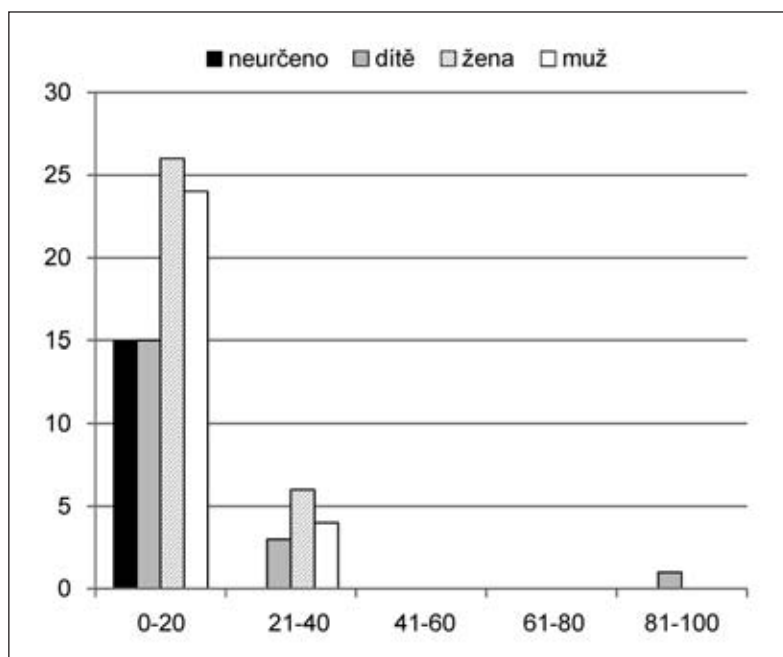
V případě antropologicky určených jedinců kumulovaná hodnota (graf 34) indexu zřidkavosti 0–20 obsahuje stejné zastoupení dětí i jedinců bez antropologického určení. V této

Na pohřebišti Palárikovo I bylo celkem zjištěno 449 drobných předmětů z 90¹³⁴ analyzovaných pohřbených jedinců. Předměty z vyloučených hrobů v případě indexu drobných předmětů zde byly použity do celkového počtu drobných nálezů na pohřebišti Palárikovo I a také do výpočtu jednotlivých hodnot typů drobných předmětů.

Bylo rozlišováno podle materiálu užitého na výrobu předmětu (tj. spona bronzová, spona železná, náramek ze skla, náramek z bronzu atd.).

Nejvyšší hodnoty indexu zřidkavosti představuje bohatý dětský hrob 64, který dosáhl 2144,4, což v přepočtu znamená hodnotu 100.

Jak je patrné na grafu 33, nejčastěji jsou na pohřebišti Palá-

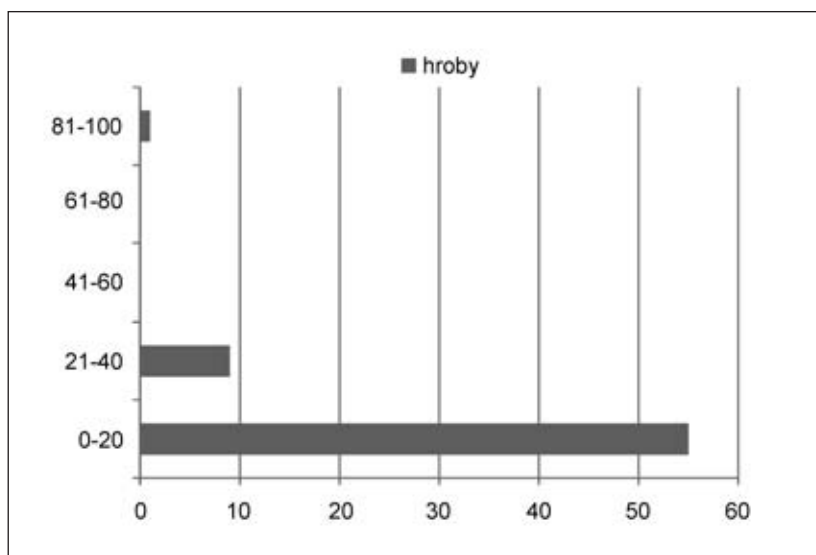

Graf 34. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu zřidkavosti drobných předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

¹³⁴ 9 hrobových celků neobsahovalo žádnou hrobovou výbavu.

kategorii můžeme počítat se zanedbatelným počtem nálezů nebo s nálezem s vysokým zastoupením na pohřebišti (např. spony).

Kumulovaná hodnota 21–40 je zastoupena 14,5 % z analyzovaných hrobových celků. Výrazně zde dominují ženské hroby. Zajímavá je absence hrobů bez antropologického určení.

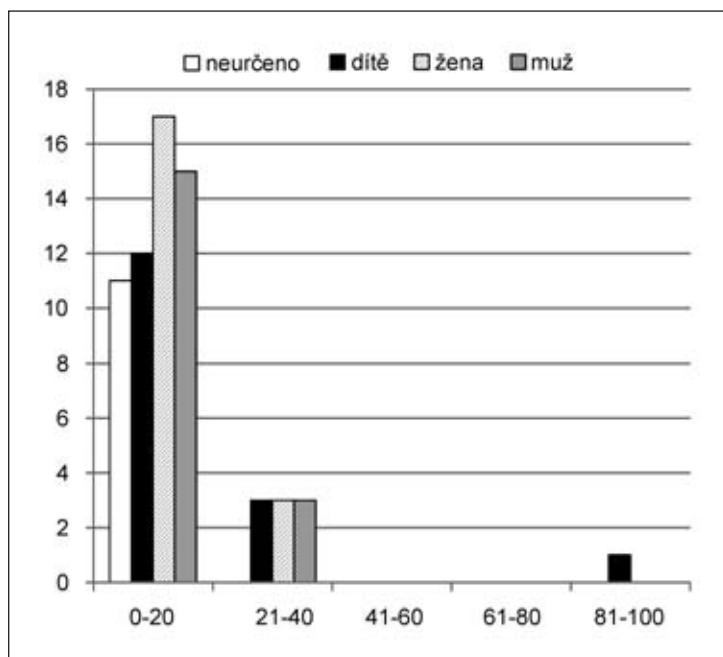
Graf 35. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu zřidkavosti typů drobných předmětů, s vyloučením problematických hrobů.

Vykradené hroby¹³⁵ a hroby porušené mohou vykazovat podhodnocené výsledky. Tyto hroby však byly zahrnuty do analýzy i s tímto rizikem. Přestože je index zřidkavosti dobrým ukazatelem výjimečnosti předmětu, ne vždy se dají tyto výsledky zobecňovat. Předmět, který se na zkoumané lokalitě vyskytl pouze v jednom exempláři, mohl být uložen do bohatého, ale také zcela obyčejného hrobového celku. Při vyhodnocení bohatosti a sociálního statutu jednotlivých hrobů je nutné přistupovat k indexu zřidkavosti kriticky a kombinovat jej i s dalšími analýzami (např. pro pohřebiště Palárikovo rozčlenění sociální stratifikace podle J. Bujny 1982).

Pro porovnání uvádíme analýzu zřidkavosti bez problematických (poškozených, vykradených, s více jedinci) hrobových celků.

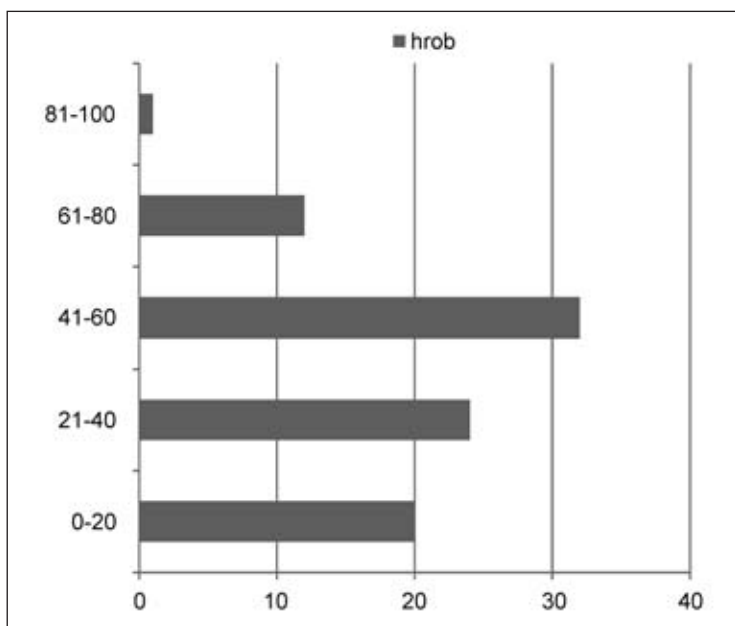
5.1.3 Index použitého materiálu

Index materiálu ukazuje na počet surovin použitých v konkrétním hrobě při zhotovení jednotlivých součástí hrobové výbavy (keramiky, ale také drobných předmětů, Kozubová 2013, 338). Zatímco K. Rebay (2006, 201–228) přiřazovala na základě vlastního odhadu hodnotu „prestiže“ k materiálu použitému na výrobu hrobových artefaktů, na pohřebišti Palárikovo I byla ke každému materiálu přiřazena hodnota stejná. Ať jde tedy o zlato, jantar či kámen, vždy má každý materiál svou hodnotu, stejnou jako materiál jiný. K tomuto bylo přistoupeno na základě toho, že si nedovolujeme na bázi vlastního subjektivního názoru stanovit hodnotu, který předmět byl pro společnost doby laténské prestižní a který nikoliv.

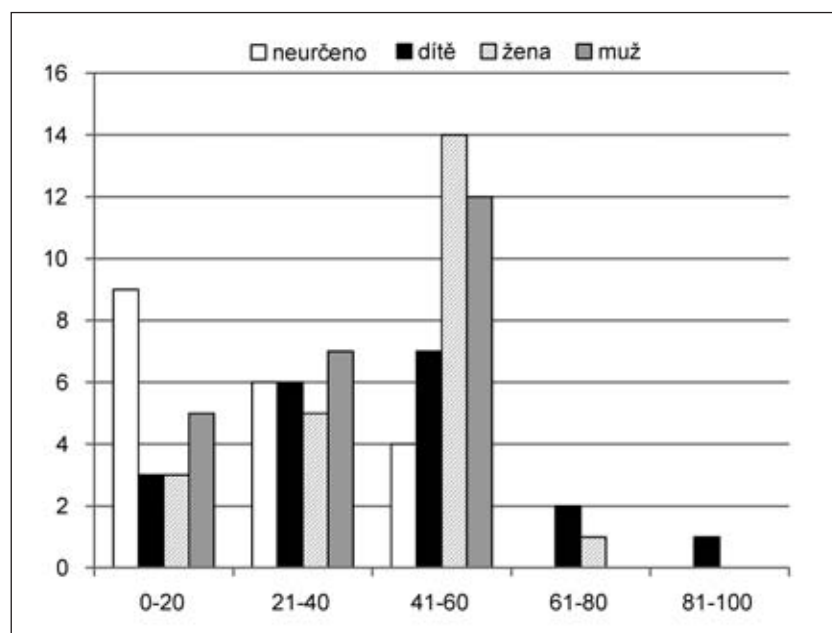
Graf 36. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu zřidkavosti drobných předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců, bez problematických hrobů.

¹³⁵ Viz jejich seznam uvedený v indexu četnosti drobných předmětů.

Graf 37. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti použitého materiálu.

byl dětský hrob 64. Je však nutné podotknout, že také vyloučený dvouhrob 62a dosahoval této hodnoty. Můžeme tedy říci, že v případě tohoto ženského hrobu je hodnota 6 minimální hodnotou indexu použitého materiálu.

Graf 38. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti použitého materiálu ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

ben přidavkem železného předmětu, předmětu z kamene a keramického materiálu.

Analýza použitého materiálu (graf 39) ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví ukázala zajímavé ukazatele. Jak je vidět u grafu 36, drahé kovy (zlato a stříbro) dominují u dětí. Výrazná kumu-

Na pohřebišti Palárikovo I byly použity tyto druhy materiálů: zlato, stříbro, bronz, železo, jantar, sklo, sapropelit, keramika, kámen, jiný organický materiál (pecky ovoce, mušle).

Z analýzy byly vyřazeny hroby s více jedinci, jelikož zde není jasná příslušnost předmětu ke konkrétnímu pohřbenému.

Porušené a vykradené hroby byly do analýzy zařazeny, jelikož obsahují materiál v návaznosti na jednoho jedince. U těchto hrobů třeba počítat s jejich mírným podhodnocením. Pracovalo se tedy s 91 hrobovými celky.

Až 10 % analyzovaných hrobů neobsahovalo žádný hodnocený materiál.

Nejvyšší hodnota použitých materiálů na pohřebišti byla 6 (přepočítáno 100), čehož dosáhl pouze jeden analyzovaný hrob. Není překvapením, že to

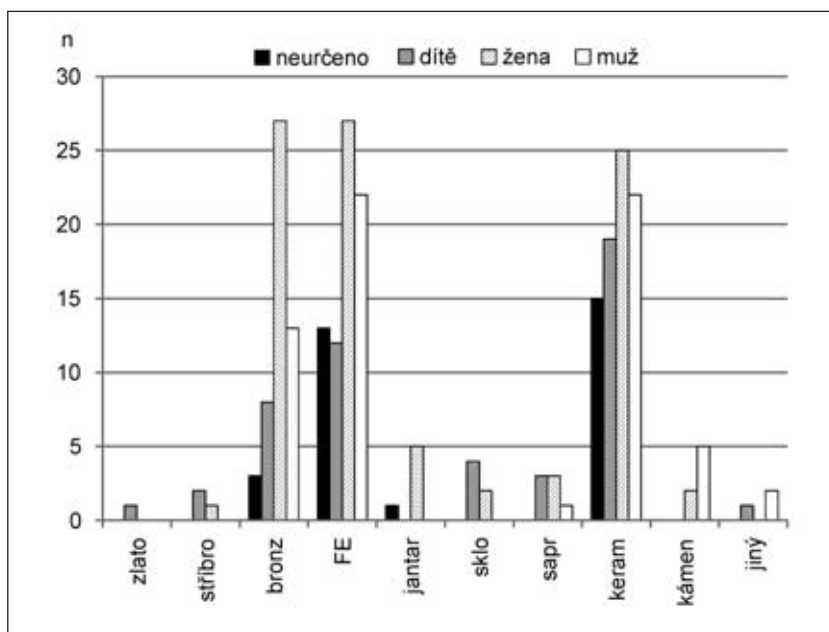
U 12 % zkoumaných hrobů dosahovala hodnota indexu materiálu 0–20, což odpovídá přidanému jednomu předmětu. U 24,7 % evidujeme hodnotu odpovídající dvěma předmětům hrobového inventáře, kdy v naprosté většině jde o předmět ze železa v kombinaci s keramickou nádobou. Graf 35 koresponduje se sociálním rozdělením J. Bujny (1982), kde je výrobní síla (v tomto případě by mohla být přiřazena k hodnotě indexu 41–60) nejzastoupenější.

Jak je patrné z grafu 37, největší různorodost nacházíme u hodnoty 41–60, kde výrazně stoupl počet žen. Tato skutečnost je způsobena zejména přidavkem bronzových předmětů, jež mohly být součástí kroje. U mužů je tento vzestup většinou způsoben

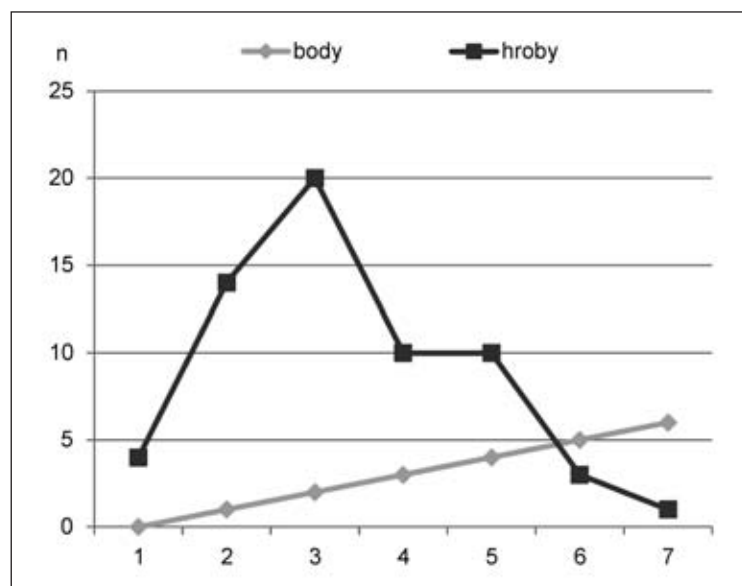
lace v případě bronzu u žen může být způsobena (jak již bylo uvedeno) přidavkem bronzových artefaktů, zřejmě součástí kroje. U mužů je patrné silné zastoupení železných předmětů a také kamene, které koreluje s přidáváním železných zbraní a brousků. Zdá se, že jantar by mohl být výsadou ženských hrobů, třebaže může tuto skutečnost zpochybnit malé procento antropologicky neurčených hrobů.

V případě této analýzy musíme brát na zřetel materiál, jaký daná komunita preferovala při výrobě konkrétního typu artefaktu (Kozubová 2013, 341).

Nižší variabilita materiálu v případě mužských hrobů je zřejmě způsobena unifikací bojovníckých hrobů, resp. bojovnícké výbavy, naopak druhová pestrost v případě žen může souviset s výskytem šperku a komponent ženského kroje, který mohl být rozmanitější. Zajímavým by bylo antropologické určení dětských hrobů, které by mohlo ukázat příslušnost dětských jedinců mužského a ženského pohlaví k daným modelům pohřbívání v tehdejší společnosti.

Graf 39. Palárikovo I. Zastoupení počtu hrobů s použitím jednotlivého materiálu ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

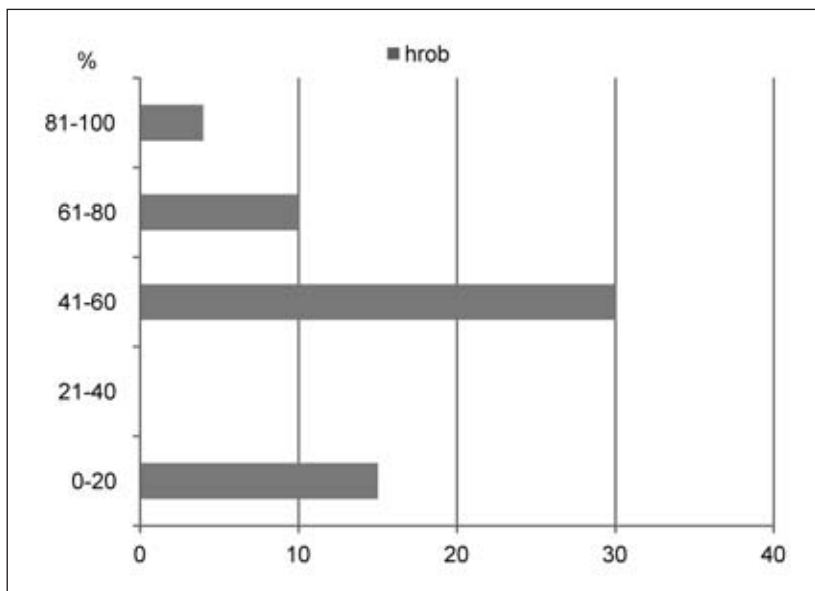
Graf 40. Palárikovo I. Zastoupení hodnot indexu četnosti keramických předmětů (vyjádřeno v absolutních číslech).

Souvislost mezi bohatostí pohřbu a různorodostí použitého materiálu se podařilo bezpečně prokázat v případě hrobu 64, ale také hrobu 62a. Hroby¹³⁶ s hodnotou nad 60 % již měly přiložený kromě tradičního předmětu z bronzu, železa a keramiky také předmět z jantaru, sapropelitu, výjimečně ze skla. Zejména u těchto hrobů lze počítat s příslušností k vyšším společenským vrstvám. Porovnáme-li hodnoty indexu materiálu 60, zjistíme, že až 50 % takto označených hrobů odpovídá Bujnovu (1982, 312–425) rozlišení nejbohatší skupiny obyvatel, a 50 % ke druhé skupině bohaté vrstvy obyvatel. Nenalezneme zde žádný hrobový celek, který by obsahoval malý inventář hrobové výbavy nebo méně. Také v případě indexu 81–83 koreluje sociální určení bohatosti s rozdělením podle J. Bujny (1982, 312–425) a přiřazuje tyto hroby k vedoucí vrstvě.

¹³⁶ Jde o hroby 16, 30, 31, 43, 44, 47, 67, 71, 72, 83, 84, 86.

5.1.4 Index četnosti keramických předmětů

Tato metoda, obdobně jako index drobných předmětů, vyjadřuje zastoupení keramických nádob v hrobě (počítají se jak celé nádoby, tak i neúplně zachované nádoby), bez ohledu na technologii jejich výroby. Jsou analyzovány jak nádoby vyrobené na kruhu, tak také nádoby vyrobené v ruce.

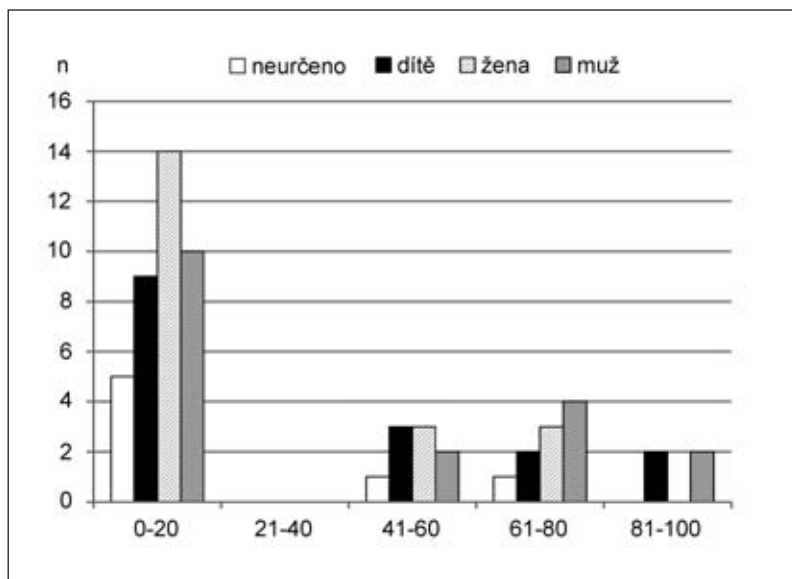
Graf 41. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti keramických milodarářů v hrobech.

Na pohřebišti Palárikovo dosáhl indexu četnosti keramiky 100 pouze jeden hrob (mužský hrob 84 se šesti nádobami). Naopak u 6 % analyzovaných hrobů se keramický přídavek nevyskytl vůbec. 32 % analyzovaných hrobů dosahovalo indexu četnosti keramiky 33, což v přepočtu odpovídá 2 příloženým nádobám. Indexu 50 (tj. 3 keramické milodary), dosáhlo celkem 5 % zkoumaných hrobů. Jak je patrné z grafu 41, nejčastěji hroby dosahovaly četnosti keramiky mezi hodnotami 41–60.

Ženské hroby (graf 42) nejčastěji dosahovaly 0–20 hodnoty indexu keramiky (tj. 1 nádoba). Mírný nárůst keramických předmětů registrujeme v případě mužských hrobů, hodnoty 41–60, 61–80.

Na rozdíl od indexu četnosti drobných předmětů, kde je silně zastoupena hodnota 21–40 ve všech antropologických třídách v případě keramiky tato hodnota naprosto absentuje. Je zde patrný nárůst

Na pohřebišti Palárikovo I bylo pohřbeno 99 jedinců, z nichž 62 bylo analyzováno na index četnosti keramických předmětů. Z analýzy byly vyřazeny tyto hroby 10, 13, 25, 28, 91, 93, které byly porušeny (např. orbou, zemními pracemi), hroby, u nichž neexistuje dobová dokumentace a tak není jisté, zda se jedná o úplné hrobové celky (tj. hroby 1, 2, 3), a hroby narušené vykradením (tj. hroby 5, 22, 27, 29, 31, 40, 46a,b, 47, 48, 59, 67, 82). Zároveň museli být vyřazeny z analýzy hroby s více pohřbenými, jelikož zde není jasná příslušnost keramických nádob ke konkrétnímu jedinci (tj. hroby 62a, 62b, 69a, 62b, 74a, 74b).

Graf 42. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti keramických předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

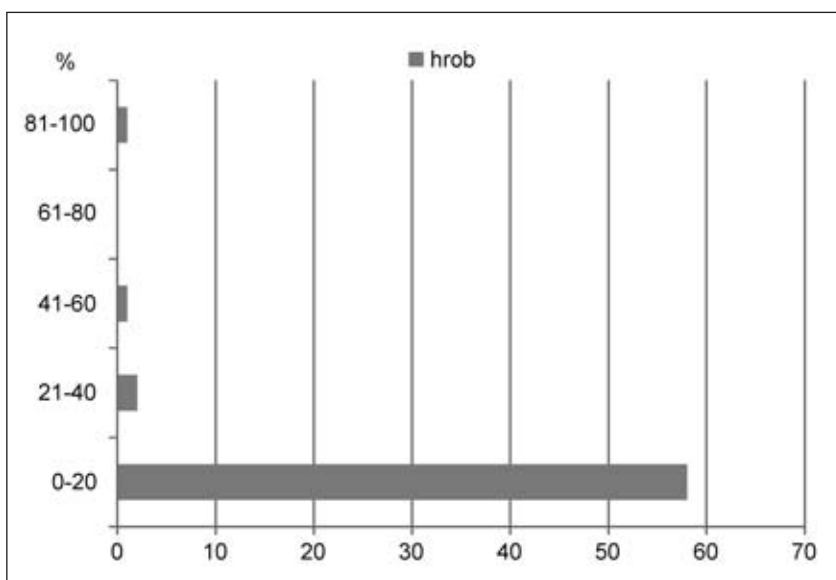
v kumulovaných hodnotách 61–80, kde v případě keramických milodarů vzrostl počet u mužů, zatímco v případě drobných nálezů muži zastoupeni nejsou.

5.1.5 Index rozmanitosti typů keramiky

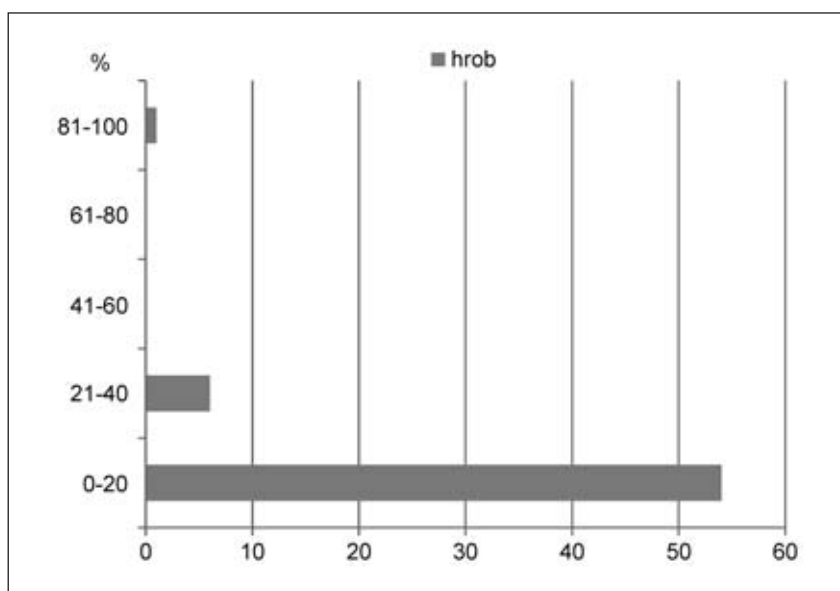
Index rozmanitosti typů keramiky vyjadřuje počet funkčních typů keramických nádob, který je následně dělený celkovým počtem keramických nádob v hrobě (Kozubová 2013, 327). Pro typologické určení nádob byl použit keramický kód V. Salače (2015, 20–24), jež byl následně upraven pro potřeby pohřebiště:

- a) mísa vyrobená na kruhu, kód MVK;
- b) mísa vyrobená v ruce, kód MVR;
- c) pohárek vyrobený na kruhu, kód PVK;
- d) pohárek vyrobený v ruce, kód PVR;
- e) hrnec vyrobený na kruhu, kód HRK;
- f) hrnec vyrobený v ruce, kód HRR;
- g) láhve/vázy, kód LAVA;
- h) situly, kód SIT;
- i) zvláštní tvary, kód ZVL.

Pokud nebylo možné přiřadit nádobu k funkčnímu typu, bylo použito hodnocení podle metrických proporcí. Postup při této metodě

Graf 43. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu rozmanitosti keramických milodarů v hrobech.

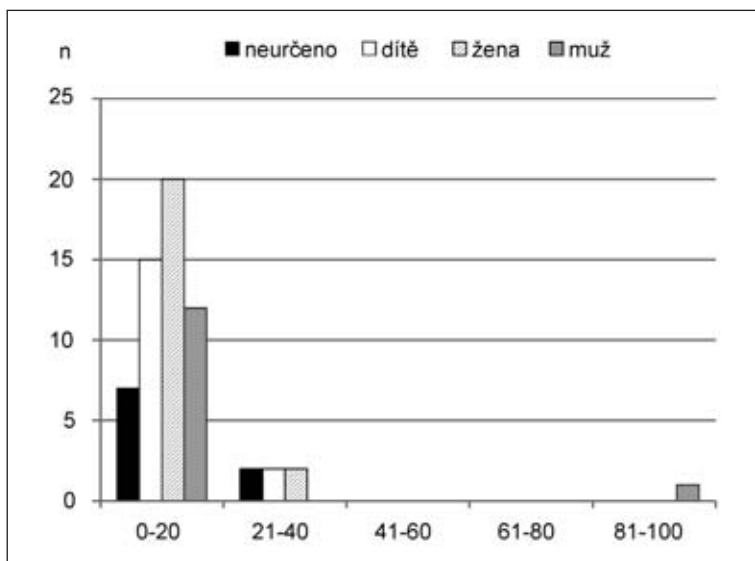

Graf 44. Palárikovo I. Procentuální zastoupení kumulovaných hodnot indexu rozmanitosti keramických milodarů v hrobech (bez rozdílu technologie výroby).

či metodě výroby nebylo možné pochybovat. Celkový počet keramických nádob s funkčním určením k analýze byl tedy 193 jedinců.

je podobný jako v případě výpočtu indexu drobných předmětů. Jednotlivé funkční typy jsou vyděleny celkovým počtem keramických nádob. Do tohoto celkového počtu byly započítány i porušené a vykradené hroby, ačkoliv se v následných analýzách nevyskytují.

K dispozici pro celkový počet keramických nádob bylo 90 pohřbených jedinců s 210 keramickými nádobami. Z tohoto počtu byly vyloučeny porušené a vykradené hroby, stejně jako hroby s více jedinci. Analýza byla tedy provedena na 62 hrobových celcích. Byly brány v úvahu pouze celé nádoby, o jejichž funkčním tvaru

Graf 45. Palárikovo I. Zastoupení kumulovaných hodnot indexu četnosti keramických předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

používat model z předchozí kapitoly (viz Index četnosti keramických předmětů).

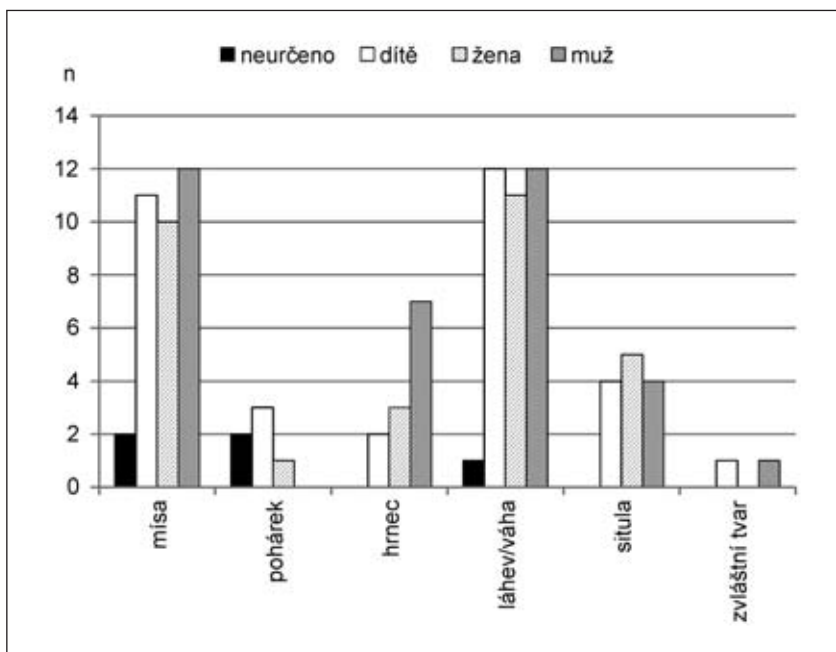
Hodnotu 100 v této analýze získal pouze jeden hrob (graf 44), a to mužský hrob 84 se 6 kusy nádob, což plně odpovídá hodnocení statusu podle J. Bujny (1982).

Absence hodnoty 41–60 a 61–80 vypovídá o významu zvláštních tvarů (jako jsou misky na nožce, nádoba ve tvaru kahance), jež byly vyhodnoceny jako nejméně četné tvary s vysokým koeficientem. Není tedy zarážející, že druhým hrobem s nejvyšší hodnotou byl dětský hrob 75 s keramickou nádobou ve tvaru botičky.

Mezi nejčastěji používané keramické tvary na pohřebišti Palárikovo I patřila mísa a váza/láhev (graf 45). Třetím nejčastějším tvarem byly situly, jejichž celkový počet na pohřebišti činí necelou polovinu výskytu misek.

Přiložení misek a váz/láhví do mužských hrobů mají téměř stejný charakter. Zajímavé je, že výskyt pohárků u mužských hrobů absentuje. Pohárky se na pohřebišti Palárikovo objevují pouze vyrobené v ruce a jsou spojeny s dětmi a ženami (graf 46).

Až 20,9 % hrobů nemělo přiloženou keramiku nebo byla keramika v tomto hrobě funkčně neurčitelná. 93,4 % hrobových celků se pohybovalo v hodnotě 0–20 (viz graf 43). Výrazná koeficienní propast byla způsobena zejména pohárky vyrobenými v ruce, které se jako samostatně hodnocený element na pohřebišti vyskytovaly minimálně, měly vysoký koeficient četnosti.¹³⁷ Na základě tohoto poznání byl výpočet upraven a technika výroby keramického předmětu nebyla brána v úvahu. Avšak i po vynechání rozdělení podle technologie výroby je graf kumulovaných hodnot indexu rozmanitosti keramiky podobný. Technologie výroby tedy nemá v této analýze na pohřebišti Palárikovo vypovídající charakter a doporučujeme pro určení četnosti

Graf 46. Palárikovo I. Zastoupení počtu hrobů s výskytem funkčních typů keramických předmětů ve vztahu k antropologicky určenému pohlaví jedinců.

¹³⁷ Porovnej s předchozí kapitolou, kde nebyla četnost vypočítána podle funkčního koeficientu, ale každý typ keramiky měl stejné hodnotící číslo.

5.2 Statistické metody

Statistickým metodám v archeologii se v minulosti věnoval ve velké míře *E. Neustupný* (např. 1973; 1997), jehož poznatky a výstupy se staly cenným studijním materiálem pro jejich využití na laténském pohřebišti Palárikovo.

5.2.1 Sekvenční analýza

Seriační metodu použil prvně egyptolog *F. Petrie* (1899). V archeologii se jedná o dobře známou a využívanou metodu (např. *Hodson et al.* 1971). Je založena na reorganizaci řádků a sloupců tak, aby se daly vyjmenovat v určitém pořadí, které nejlépe vyjadřuje jejich podobnost.

Tabela 40. Palárikovo I. Náhled do upravené databáze pro sériační výpočet.

NADOBA_100	NADOBA_200	NADOBA_300	NADOBA_400	NADOBA_600	NADOBA_700
NADOBA_900	TVARNAD_110	TVARNAD_120	TVARNAD_220	TVARNAD_230	TVARNAD_240
TVARNAD_250	TVARNAD_260	TVARNAD_290	TVARNAD_310	TVARNAD_320	TVARNAD_330
TVARNAD_410	TVARNAD_420	TVARNAD_626	TVARNAD_640	TVARNAD_710	TVARNAD_900
TVAROKR_111	TVAROKR_112	TVAROKR_121	TVAROKR_122	TVAROKR_123	TVAROKR_124
TVAROKR_125	TVAROKR_226	TVAROKR_233	TVAROKR_235	TVAROKR_245	TVAROKR_246
TVAROKR_251	TVAROKR_252	TVAROKR_253	TVAROKR_255	TVAROKR_256	TVAROKR_257
TVAROKR_262	TVAROKR_291	TVAROKR_253	TVAROKR_313	TVAROKR_317	TVAROKR_318
TVAROKR_319	TVAROKR_328	TVAROKR_292	TVAROKR_417	TVAROKR_423	TVAROKR_425
TVAROKR_426	TVAROKR_427	TVAROKR_333	TVAROKR_710	TVAROKR_900	TVARDNA_110
TVARDNA_120	TVARDNA_140	TVARDNA_140	TVARDNA_150	UMISVYZ_1	UMISVYZ_2
UMISVYZ_4	UMISVYZ_5	UMISVYZ_6	UMISVYZ_7	UMISVYZ_10	VYZDOBA1_140
VYZDOBA1_310	VYZDOBA1_320	VYZDOBA1_330	VYZDOBA2_120	VYZDOBA2_222	VYZDOBA2_410
VYZDOBA2_420	VYZDOBA2_432	VYZDOBA2_433	VYZDOBA2_450	VYZDOBA3_110	VYZDOBA3_120
VYZDOBA3_140	VYZDOBA3_330	VYZDOBA3_340	TECHNOLOGIE_100	TECHNOLOGIE_200	

Proces seriace byl vykonán podle *P. Ihma* (1990), který jej detailně popisuje.

Předměty jsou zde uspořádány podle frekvence jejich společného výskytu a určitých situací. Jde o relativní datovací metodu, jejímž základem jsou sdílené typologické vlastnosti.

Analýza byla vypočítána v programu R ve verzi 3.2.3., na samotnou seriaci pak package *CAseration*.

Podle vypočítaných údajů z keramických předmětů, kde byla brána do úvahy typologie i morfologie nádoby, stejně jako výzdoba a technologie výroby, se zdá, že jsou rozpoznatelné 3–4 fáze. Seriace byla provedena na 180 nádobách, kdy byly vyloučeny neurčitelné tvary nebo chybějící předměty.

Základem pro výpočet byla matice (tabela 40), jejíž základem se stal výskyt (seriace absence/prezence) či absence vlastností keramiky (nádob, tvar nádoby, tvar okraje, tvar dna, umístění výzdoby, výzdoba, technologie výroby).

Vypočítaný výsledek pro keramické předměty byl porovnán s výsledky totožné analýzy, která byla provedena na datovatelných bronzových a železných předmětech.

Na obou tabelách se podařilo prokázat čtyři výrazná seskupení. Následným porovnáním shodných hrobů z tabulky A (tabela 41) a tabela B (tabela 42) se ukázalo, že se jedná o tři sestavy hrobů, které byly pracovně nazvány:

- Palárikovo 1 (P1) – obsahovala hroby LT C1;
- Palárikovo 2 (P2) – obsahovala hroby LT B2;
- Palárikovo 3 (P3) – obsahovala hroby LT B1–B2;

Při bližší analýze výsledných skupin se podařilo definovat nejčastěji používané keramické typy, které se objevovaly v dané skupině:

- P1 – mísa se zataženým okrajem (obr. 17: 1);
- P2 – bikónická váza se širokým ústím (obr. 17: 3);
 - esovitě profilovaná mísa s ven vyhnutým okrajem (obr. 17: 2);
- P3 – situly s odsazeným a neodsazeným hrdlem (obr. 17: 4).

Skupina Palárikovo 1 (P1) obsahovala velké množství pohárků vyrobených v ruce, které neměly nožku. Přestože jejich koncentrace byla značná, nebyl tento typ keramického předmětu zohledněn, neboť se vyskytuje na pohřebišti Palárikovo již ve stupni LT B2.

Dosažené výsledky korespondují s rozložením keramických předmětů na pohřebišti Mannersdorf (Ramsl 2011).

5.2.2 Faktorová (vektorová) syntéza

Tato metoda, dlouhé roky zkoumána E. Neustupným (např. 1973, 1997), má za úkol hledat hlavní struktury v souboru dat. V minulosti byla použita např. na latenském pohřebišti Jenišův Újezd (Neustupný 1978, 40–66).

Jak správně poukázal L. Šmejda (2003, 179), každý hrob je dokladem určité individuální události, která však vykazuje řadu pravidelně se opakujících rysů, a je tedy součástí nějaké struktury.

Základem syntézy je katalog v programu MS Access, kdy základní jednotkou deskripce je hrob. Hroby zahrnuté do analýzy musely splňovat tyto parametry (podle Šmejda 2003, 181):

- nejsou hodnoceny sekundárně narušené hroby;
- nejde o hroby s více jedinci (problém příslušnosti jednotlivého artefaktu k jedinci);
- nevyskytují se zde hroby s chybějícími hodnotami.

Z vektorové syntézy musely být vyloučeny hroby porušené (např. orbou, zemními pracemi, hroby 10, 13, 25, 28, 91, 93), hroby, u nichž neexistuje dobová dokumentace a tak není jisté, zda se jedná o úplné hrobové celky (hroby 1, 2, 3), hroby narušené vykradením a sekundárním zásahem (hroby 5, 22, 27, 29, 31, 40, 46a,b, 47, 48, 59, 67, 82), ale také hroby s více pohřbenými jedinci (hroby 62a, 62 b, 69a, 69 b, 74a, 74 b).

Tabela 43. Palárikovo I. Přehled nejfrekventovanějších artefaktů. Procento představuje podíl hrobů, ve kterých byl daný předmět nalezen. Deskriptivní popisný systém A.

Kód	Artefakt	Počet pohřbů	Počet pohřbů (po vyloučení hrobů)	Frekvence
KERAM	Keramická nádoba	82	60	80 %
ŽESPO	Železná spona	64	47	63 %
BRNANOŽ	Bronzový nánožník	25	20	27 %
BRNARAM	Bronzový náramek	31	25	33 %
ŽENARAM	Železný náramek	20	15	20 %
OPASEK	Opasek	25	16	21 %
BRSPON	Bronzová spona	20	16	21 %
PRSTEN	Prsten	19	13	17 %
MEČ	Meč	8	6	8 %
KOPI	Hrot kopí	7	6	8 %
SAPRNARAM	Sapropelitový náramek	8	6	8 %
ŠTÍT	Štít (i s kováním)	7	6	8 %
BRRETEZ	Bronzový řetízek	9	4	5 %
NAKRČ	Nákrčník	5	3	4 %
BOTKA	Botka kopí	3	3	4 %
SKLONARAM	Skleněný náramek	4	2	3 %

Originální popisná databáze čítá 43 polí, z nichž většina nemá vysokou variabilitu. Při výběru deskriptorů jsme se řídili variabilitou hodnot a rozhodujícím kritériem byla frekvence nad 3 %, viz tabela 43.

Pro další výpočet byly použity dva deskriptivní systémy, které byly pomocně rozděleny následovně:

- A) deskriptivní popisný systém, ve kterém nebyla brána zřetel na přítomnost zvířecích kostí v hrobě;
- B) deskriptivní popisný systém, ve kterém byla brána v úvahu také přítomnost zvířecích kostí.

Předměty hrobového inventáře byly rozděleny na základě funkce a také použitého materiálu.

Obr. 17. Palárikovo I. Skupina P1 – miska se zataženým okrajem (1), skupina P2 – bikónická váza se širokým ústím (3), esovitě profilovaná miska (2), skupina P3 – situla s odsazeným a neosazeným hrdlem (4).

Tabela 44. Palárikovo I. Přehled nejfrekventovanějších artefaktů. Procento představuje podíl hrobů, ve kterých byl daný předmět nalezen. Deskriptivní popisný systém B.

Kód	Popis artefaktu	Počet pohřbů	Frekvence
KERAM	Keramická nádoba	59	83 %
ZSPERK	Šperky vyrobené ze železa	55	77 %
ZVIRE	Zvířecí přídavky	50	70 %
BSPERK	Šperky vyrobené z bronzu	37	52 %
PDPAN	Předměty denní potřeby a nástroje	7	10 %
ZBRAN	Zbraně a součásti výzbroje	7	10 %
SAPRO	Šperky vyrobené ze sapropelitu	6	8 %
JANTAR	Jantarové šperky	4	6 %
SKLO	Šperky vyrobené ze skla	3	4 %
DKSPER	Šperky vyrobené z drahého kovu (Ag, Au)	2	3 %
MINCE	Mince a předmincovní platidla	1	1 %
MEDIK	Medicínské nástroje	1	1 %

Pro výpočet korelací tak byly použity deskriptory s hodnotou nad 3 % (tedy 10 polí), a to zejména z důvodu, aby nebyl hned v počátku vyloučen deskriptor nesoucí významnou informaci. Pro další kroky budeme tedy pracovat s 10 kategoriemi hrobových předmětů, stejně jako s informací o způsobu pohřbu, pohlaví a bohatosti hrobu (na základě dichotomické stupnice, prezence/absence).

Korelační matice,¹³⁸ která udává korelační koeficienty¹³⁹ pro každý pár vstupních deskriptorů, byla vypočítána v programu Statistika (tabela 46, 47). Koeficient korelace udává míru statistické závislosti dvou znaků a je definován vzorcem:

$$r_{xy} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{s_x s_y} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i y_i - \bar{x} \bar{y}}{s_x s_y}$$

Vždy nabývá hodnot <-1,1>. Krajních hodnot 1 a -1 nabývá tehdy, je-li mezi znaky přímá respektive nepřímá úměra.

Korelační koeficienty se pohybovaly od málo závislých (vyznačeny šedivou barvou), až po silnou závislost (vyznačeno šedivě a tučně kurzívou). Nejvyšší koeficient (0,72) vyznačuje silnou vazbu mezi zvířecími kostmi a keramikou, stejně jako mezi mečem a štítem (0,78), mečem a kopím (0,78), kopím a štítem (0,70), ale také přítomností štítu a botky kopí (0,70).

Korelace nám tak poskytují základní přehled jednotlivých vztahů mezi proměnnými, jak správně poukázal E. Neustupný (1986) nebo L. Šmejda (2003, 185). Nejvýznamnější struktury budou definovány určitou množinou prvků, které podmiňují příslušnost konkrétního hrobu k určité struktuře souběžným výskytem.

V dalším kroku bylo nutné přistoupit k vlastnímu výpočtu čísla (tabela 47, 48) faktorů pomocí tzv. ortogonalizace¹⁴⁰ korelační matice, jak popisuje E. Neustupný (1997, 240). Korelační koeficienty bylo nutné vzájemně uspořádat do korelační matice, která posloužila jako podklad pro výpočet na sobě nezávislých vlastních vektorových čísel a z nich poté i faktorů.

¹³⁸ Datová matice typu m x p (Weber 1997, 203).

¹³⁹ Korelační koeficient se počítá jako kovariance dvou množin, která je dělena součinem jejich směrodatných odchylek. Tato analýza umožňuje zjištění těsnosti statistické závislosti mezi dvěma soubory dat. Korelační koeficient je kladný (pak mluvíme o přímé závislosti) a záporný (pak mluvíme o nepřímé závislosti; Weber 1997, 208).

¹⁴⁰ Jde vlastně o vyhledání vektorů, které jsou vzájemně nezávislé, t. zn. jejich skalární součin a tudíž i korelační koeficient je pro každou dvojici ortogonálních vektorů roven 0 (Neustupný 1997, 240).

Tabela 45. Palárikovo I. Korelační matice pro popisný deskriptivní systém A. Šedá barva – mírná vazba; šedá barva a *tučně s kurzívou* – silná vazba.

	RITUS	POHLM	POHLŽ	POHLD	BOHATOST	KERAM	ZBRAN	DKSPERK	BSPERK	ZSPERK	SKLO	SAPRO	JANTAR	PDPAN	MINCE	ZVIRE
RITUS	1,00															
POHLM	0,09	1,00														
POHLŽ	0,10	-0,56	1,00													
POHLD	-0,21	-0,45	-0,41	1,00												
BOHATOST	-0,06	-0,01	-0,18	0,14	1,00											
KERAM	-0,06	-0,05	-0,16	0,20	-0,62	1,00										
ZBRAN	0,04	0,40	-0,14	-0,20	-0,34	0,15	1,00									
DKSPERK	0,02	0,06	0,05	0,09	-0,19	0,09	0,25	1,00								
BSPERK	0,15	-0,14	0,26	-0,20	-0,57	0,20	-0,05	-0,03	1,00							
ZSPERK	-0,07	0,04	0,07	0,06	-0,56	0,48	0,17	0,10	0,36	1,00						
SKLO	0,03	-0,16	-0,18	0,37	-0,17	0,11	-0,07	-0,04	0,20	0,12	1,00					
SAPRO	0,04	-0,01	0,08	0,04	-0,13	0,15	0,26	-0,05	0,06	0,17	-0,07	1,00				
JANTAR	0,03	-0,16	0,29	-0,14	-0,23	0,11	-0,08	-0,04	0,20	0,12	-0,05	0,12	1,00			
PDPAN	0,05	0,28	-0,17	-0,11	-0,25	0,17	0,23	0,22	0,10	0,06	0,16	-0,00	0,15	1,00		
MINCE	0,02	-0,09	-0,10	0,21	-0,13	0,06	-0,04	0,11	0,11	0,07	0,57	0,31	-0,03	0,36	1,00	
ZVIRE	-0,07	-0,06	-0,26	0,18	-0,55	0,72	0,19	0,10	0,28	0,54	0,13	0,13	0,13	0,20	0,07	1,00

Tabela 46. Palárikovo I. Korelační matice pro popisný deskriptivní systém B. Šedá barva – mírná vazba; šedá barva a *tučně s kurzívou* – silná vazba.

	POHLM	POHLŽ	POHLD	KERAM	ŽESPOŇ	BRSPON	BRNANOŽ	OPASEK	PRSTEN	MEČ	KOPI	SAPRNA	ŠTIT	RETEZ	NAKRČ	BOTKA	BRNAR	SKLONA
POHLM	1,00																	
POHLŽ	-0,56	1,00																
POHLD	-0,45	-0,41	1,00															
KERAM	-0,05	-0,16	0,20	1,00														
ŽESPOŇ	-0,12	-0,03	0,14	0,40	1,00													
BRSPON	-0,28	0,38	-0,12	0,18	0,14	1,00												
BRNANOŽ	-0,34	0,61	-0,34	0,04	0,19	0,56	1,00											
OPASEK	-0,01	0,22	-0,25	0,25	0,12	0,47	0,50	1,00										
PRSTEN	-0,16	0,11	0,02	0,21	0,23	0,04	0,10	0,18	1,00									
MEČ	0,29	-0,23	-0,05	0,14	0,05	-0,18	-0,06	0,26	0,03	1,00								
KOPI	0,16	-0,11	-0,05	0,14	0,09	-0,04	-0,06	0,12	0,19	0,78	1,00							
SAPRNA	0,06	-0,03	0,04	0,15	0,12	0,02	0,03	0,05	-0,02	0,10	0,07	1,00						
ŠTIT	0,41	-0,23	-0,19	0,14	0,09	-0,18	-0,06	0,04	0,03	0,78	0,70	0,10	1,00					
RETEZ	-0,01	0,14	-0,14	0,11	-0,06	0,04	0,02	0,24	0,51	-0,07	-0,07	0,18	-0,06	1,00				
NAKRČ	0,15	-0,02	-0,14	-0,09	-0,09	0,04	0,19	0,24	0,10	0,16	0,18	-0,07	0,24	-0,05	1,00			
BOTKA	0,32	-0,14	0,09	0,08	0,13	-0,11	0,08	0,34	-0,08	0,48	0,56	0,25	0,70	-0,04	-0,03	1,00		
BRNAR	-0,36	0,61	-0,26	0,01	0,13	0,09	-0,12	0,08	0,22	-0,09	-0,01	0,08	-0,07	-0,02	-0,07	0,05	1,00	
SKLONA	-0,13	-0,14	0,27	0,11	0,16	0,04	0,02	0,12	0,17	-0,05	-0,06	-0,06	-0,05	-0,04	-0,03	-0,03	-0,14	1,00

Jednotlivé faktorové zátěže zde nabývají hodnot od -1 do 1, stejně jako v předchozím kroku korelační matice, a udávají, jak je jednotlivý deskriptor charakteristický pro daný faktor¹⁴¹ jako celek. Faktorovou zátěží zjišťujeme, jak je daná proměnná určující pro daný faktor. Čím vyšší je hodnota faktorové zátěže, tím více je pro daný faktor proměnná charakteristická. Faktory s vlastním číslem menším než 1 nebyly pro další analýzu předmětné a bylo nutné vyřadit je z další analýzy (Neustupný 2005, 131–132). Pro následné řešení byly vyselektovány faktory podle kritérií E. Neustupného (1997, 241):

- faktory s vlastními čísly větší než 1;
- faktory, jejichž vlastní čísla vyjadřují více než 5 % celkové variability obsažené v korelační matici;
- sleduje se pokles vlastních čísel od největšího k nejmenšímu a počet faktorů se zvolí tam, kde v hodnotách dvou následných čísel dojde ke „skoku“.

Tabela 47. Palárikovo I. Vlastní čísla faktorů pro deskriptivní popisný systém A.

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní celkový rozptyl
1	3,59268	18,90884	3,59268	18,90884
2	3,022028	15,90541	6,61471	34,81425
3	2,100954	11,05765	8,71566	45,87191
4	1,45087	7,63616	10,16653	53,50807
5	1,326027	6,97909	11,49256	60,48716
6	1,175745	6,18813	12,6683	66,67529

Tabela 48. Palárikovo I. Vlastní čísla faktorů pro deskriptivní popisný systém B.

Faktor	Vlastní číslo	% celkového rozptylu	Kumulativní vlastní číslo	Kumulativní celkový rozptyl
1	3,445099	20,26529	3,4451	20,26529
2	2,402612	14,13301	5,84771	34,3983
3	2,063439	12,13788	7,91115	46,53618
4	1,619218	9,52481	9,53037	56,06099
5	1,462538	8,60317	10,99291	64,66416
6	1,02391	6,023	12,01682	70,68716

Vybrané faktory pro další syntézu jsou teď lineárně nezávislé abstraktní objekty. Tyto faktory bylo nutné upravit tzv. rotací faktorů. Výsledkem výpočtu je nová matice faktorových zátěží (tabela 49, 50) koeficientů, která byla provedena metodou Varimax (Neustupný 1997, 241–242).

Tabela 49. Palárikovo I. Faktorové zátěže rotované metodou Varimax (pro deskriptivní popisný systém A).

FAKTOROVÁ ZÁTĚŽ (řešení A)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
RITUS	0,03419	0,048569	0,351199	0,093153	0,127878	0,254026
POHLM	0,395046	-0,446836	0,542005	0,030655	-0,054366	-0,047237
POHLŽ	-0,227023	0,806776	0,173347	0,061825	0,016046	0,118799
POHLD	-0,173236	-0,398565	-0,761749	-0,099315	0,040268	-0,078358
KERAM	0,220574	-0,015457	-0,527625	0,24913	-0,268229	0,257923
ŽESPON	0,223899	0,212193	-0,616043	0,168217	-0,147933	0,048181
BRSPON	-0,137547	0,474927	-0,08178	-0,054467	0,027129	0,671285
BRNANOŽ	-0,112261	0,84366	0,009649	0,032993	-0,00509	0,291037
BRNARAM	0,052028	0,767548	-0,024327	0,078655	0,012329	-0,137893

¹⁴¹ Uvedené skupiny faktorů (typů) můžeme obecně vnímat jako abstraktní množinu deskriptorů seřazenou pomocí určitých číselných charakteristik, neboli faktorových koeficientů (Neustupný 1997, 238).

Tabela 49. Pokračování

FAKTOROVÁ ZÁTĚŽ (řešení A)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
OPASEK	0,283807	0,21737	0,118795	0,182172	-0,210471	0,756266
PRSTEN	0,085337	0,147762	-0,20293	0,843605	0,211061	0,039788
MEČ	0,918702	-0,119692	-0,006176	-0,024512	0,006065	0,025768
KOPI	0,786757	0,05024	-0,101401	0,0866	0,182982	-0,064339
SAPRNARAM	0,151645	0,05134	-0,074865	0,142971	-0,657733	0,060526
ŠTIT	0,866792	-0,150283	0,11887	-0,013764	-0,052143	0,06276
BRRETEZ	-0,129228	-0,035613	0,171913	0,851552	-0,227743	0,072414
NAKRČ	0,342137	0,134243	0,120192	0,097799	0,576923	-0,064527
BOTKA	0,666577	-0,058863	0,071746	-0,132574	-0,421354	0,138704
SKLONARAM	-0,109041	-0,321962	-0,356777	0,050418	0,322369	0,537567

Tabela 50. Palárikovo I. Faktorové zátěže rotované metodou Varimax (pro deskriptivní popisný systém B).

FAKTOROVÁ ZÁTĚŽ (řešení B)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
RITUS	-0,110924	-0,203311	-0,114764	0,095188	-0,055048	-0,736912
POHLM	-0,06994	-0,854947	0,255556	-0,116378	0,056696	-0,094022
POHLŽ	-0,007164	0,309429	-0,886447	-0,101953	-0,098276	-0,027039
POHLD	0,081861	0,571523	0,687387	0,233533	0,04615	0,128864
BOHATOST	-0,862465	0,095775	0,304655	-0,163931	0,071012	0,171341
KERAM	0,837197	-0,006845	0,220897	0,017721	-0,068921	0,0815
ZBRAN	0,317974	-0,611658	0,030456	-0,08456	0,052272	0,035837
DKSPERK	0,231406	0,304926	0,022503	-0,176052	0,261285	-0,443999
BSPERK	0,459497	0,12182	-0,44008	0,187016	-0,105305	-0,460291
ZSPERK	0,817331	0,075735	-0,064032	0,019391	-0,048491	0,010639
SKLO	0,113546	0,204862	0,184525	0,794582	0,030428	-0,100928
SAPRO	0,135439	-0,010361	0,241257	-0,1421	-0,661949	-0,302295
JANTAR	0,139804	0,097288	-0,328248	0,002716	-0,708389	0,126452
PDPAN	0,158008	-0,533967	-0,051855	0,521371	0,117602	0,137416
MINCE	0,044359	0,030045	0,057977	0,860749	0,007291	-0,012174
MEDIK	0,047821	0,036542	-0,095621	0,002488	-0,852529	0,00855
ZVIRE	0,804601	-0,002371	0,228859	0,008097	-0,049602	0,100558

Faktorové zátěže přitom udávají, jak je který deskriptor původního deskriptivního systému (tedy z výpočtu korelační matice) pro daný faktor typický jako celek. Předposledním krokem faktorové syntézy bylo vypočítání tzv. faktorového skóre (tabela 51, 52), které udává typičnost každého z faktorů pro každý objekt z původního deskriptivního systému (tedy z korelační matice, *Neustupný 1997, 243*).

Tabela 51. Palárikovo I. Faktorové skóre pro deskriptivní popisný systém A.

FAKTOROVÉ SKÓRE (řešení A)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
RITUS	-0,010721	-0,040634	0,199437	0,051373	0,112814	0,194948
POHLM	0,071797	-0,177399	0,29097	0,063093	-0,031648	0,040912
POHLŽ	-0,034674	0,28166	0,070626	-0,00696	0,001239	-0,017474

Tabela 51. Pokračování.

FAKTOROVÉ SKÓRE (řešení A)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
POHLD	-0,038603	-0,116467	-0,384689	-0,059337	0,032199	-0,024466
KERAM	0,059489	-0,01681	-0,255116	0,101548	-0,158615	0,098644
ŽESPON	0,099499	0,115953	-0,333336	0,052932	-0,082609	-0,074292
BRSPON	-0,040515	0,090919	-0,021215	-0,12414	0,059172	0,414964
BRNANOŽ	0,00332	0,288976	-0,012877	-0,054421	0,006142	0,084094
BRNARAM	0,07464	0,331789	-0,060378	0,012291	-0,000245	-0,222905
OPASEK	0,045319	-0,02183	0,099716	0,027213	-0,091565	0,466598
PRSTEN	0,031181	0,015785	-0,083322	0,521858	0,192326	-0,071891
MEČ	0,28951	0,01074	-0,038831	-0,037863	0,056442	-0,008829
KOPI	0,273395	0,081118	-0,096461	0,034628	0,182184	-0,094809
SAPRNARAM	0,013115	0,021012	-0,025152	0,060121	-0,488096	-0,037474
ŠTIT	0,259556	-0,017395	0,035334	-0,026631	0,009413	0,027573
BRRETEZ	-0,093349	-0,094808	0,145867	0,548415	-0,160451	-0,018544
NAKRČ	0,145804	0,070925	0,029026	0,068613	0,455803	-0,043006
BOTKA	0,182671	0,007274	0,022266	-0,120123	-0,281834	0,059285
SKLONARAM	-0,052163	-0,205003	-0,137105	-0,00093	0,29114	0,431451

Tabela 52. Palárikovo I. Faktorové skóre pro deskriptivní popisný systém B. Vyčleněné faktory a jejich interpretace.

FAKTOROVÉ SKÓRE (řešení B)						
Deskriptor	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
RITUS	-0,087041	-0,098093	0,039144	0,059638	-0,033232	-0,65376
POHLM	-0,024102	-0,41325	0,140429	-0,05193	-0,026236	-0,116055
POHLŽ	-0,000634	0,134035	-0,472407	-0,008985	0,042731	0,099596
POHLD	0,026227	0,293042	0,361833	0,064743	-0,018387	0,015327
BOHATOST	-0,257567	0,050849	0,150738	-0,04835	-0,038657	0,061079
KERAM	0,274837	0,005868	0,118662	-0,062443	-0,004878	0,084833
ZBRAN	0,11029	-0,296237	-0,001151	-0,054115	0,027396	0,051786
DKSPERK	0,089655	0,18033	0,072075	-0,152478	0,196162	-0,409963
BSPERK	0,107973	0,052876	-0,17798	0,086909	0,014635	-0,32736
ZSPERK	0,266584	0,042465	-0,03146	-0,047639	0,037256	0,059824
SKLO	-0,023444	0,082918	0,070684	0,420338	-0,014246	-0,096589
SAPRO	-0,006067	-0,016606	0,252205	-0,08642	-0,398667	-0,299897
JANTAR	0,002889	0,009758	-0,134333	0,041024	-0,378968	0,17832
PDPAN	0,021624	-0,281233	-0,105388	0,305018	0,039669	0,162544
MINCE	-0,050683	-0,012748	-0,019746	0,480633	-0,032395	0,004753
MEDIK	-0,043944	-0,020485	0,026291	0,038246	-0,494554	0,034586
ZVIRE	0,267174	0,008755	0,119154	-0,066384	0,003937	0,098825

Deskriptivní popisný systém A (pro proměnné s výskytem četnosti od 3 %):

První z extrahovaných faktorů, *faktor 1*, ukazuje na souvislost mezi mečem, kopím, štítem, botkou a do jisté míry bychom zde mohli počítat také s výskytem nákrčníků. Faktor 1 zobrazuje typickou bojovníckou výbavu.

Druhý faktor, *faktor 2*, je bipolární. První skupina je zastoupena bronzovým náramkem, bronzovým nánožníkem a ženským pohlavím. Oproti tomu stojí v opozici mužské pohlaví a sklo.

Ve *třetím*, taktéž bipolárním faktoru můžeme sledovat spojitost mezi mužským pohlavím a ritem. Do jisté míry zde můžeme počítat také s bronzovým řetízem. Ve druhé skupině stojí dítě, železné spony a keramika.

Ve *čtvrtém* faktoru je viditelná souvislost mezi bronzovým řetízem a výskytem prstenu.

Pátý, bipolární faktor, staví na jednu stranu nákrčník se skleněnými náramky (do jisté míry i s prstenem), na stranu druhou sapropelitové náramky a botku.

Šestý faktor, ukazuje na korelaci mezi opaskem, skleněným náramkem a bronzovou sponou, v opozici stojí bronzový náramek.

Deskriptivní popisný systém B (pro proměnné s výskytem četnosti od 1 %):

Pro potřeby pohřebiště Palárikovo a zjištění korelací mezi pohlavím, druhem pohřbu a pohřební výbavou byl pokusně vypracován také druhý deskriptivní systém (varianta B). Všechny faktory byly bipolární.

Hned *první faktor* reprezentoval skupinu keramiky, zvířete a železného šperku v opozici proti bohatosti hrobu. Vztah mezi přítomností zvířecích kostí a keramických nádob není až tak překvapující, neboť se podařil prokázat už i v kvantitativních analýzách, které byly v rámci pohřebiště řešeny.

Druhý faktor vyjadřuje souvislost mezi mužským pohlavím, zbraní a předmětem denní potřeby (v tomto případě nože/břitvy). Na druhé straně nalézáme výraznou opozici ženského pohlaví a dětí, u nichž se objevuje vzájemný vztah k drahému šperku. Dá se říci, že i tato faktorová zjištění korespondují s výsledky kvantitativních analýz a nevybočují z předpokládaného rámce.

Třetí faktor zastupuje spojitost ženského pohlaví a bronzových či jantarových předmětů. Tento fakt naprosto koresponduje se zjištěním autorky (viz Gardelková-Vrtelová 2017), kde se v rámci keltských pohřebišť jihozápadního Slovenska jantarové výrobky objevily v úzké skupině hrobů žen s bohatou výbavou.

V opozici tomuto faktorovému skóre stojí vztah mezi bohatostí pohřbu–sapropelitovými výrobky a dětskými hroby. I tento fakt se shoduje s již zjištěnými výsledky, kdy jsou sapropelitové šperky nacházeny v bohatších typech hrobů, a to většinou ženských či dětských.

Ve *čtvrtém faktoru* si můžeme povšimnout korelace mezi výskytem mincí, skleněnými výrobky a předměty denní potřeby (v tomto případě přesleny). Tento fakt může být zapříčiněn zejména bohatým dětským hrobem 64, ve kterém jako jediném na pohřebišti byla objevena mince. Tento hrob také vynikal výjimečným pohřebním inventářem. V jeho protipólu se vyskytuje šperk z drahého kovu.

Zajímavým se jeví *pátý faktor*, kde se značí spojitost mezi medicínskými předměty– sapropelitovými výrobky–jantarovými šperky. Tuto souvislost demonstruje na pohřebišti bohatý ženský hrob 35, kde se vyskytly všechny zmíněné deskriptory. Na druhé straně pólu se setkáváme se šperky z drahých kovů. V tomto případě je třeba upozornit, že šperky z drahých kovů (myšleno stříbro, zlato) se objevily v dětském hrobě 75.

Poslední vyselektovaný *šestý faktor* značí spojitost mezi způsobem pohřbu (ritus)–šperkem z drahého kovu, bronzovým šperkem. Šperky z drahého kovu stejně jako sapropelitové výrobky nebyly na pohřebišti Palárikovo zaznamenány v žárovém hrobě. V opozici proti tomuto faktoru stojí jantarové výrobky a předměty denní potřeby (v tomto případě přesleny).

Pomocí formalizovaných statistických metod jsme se pokusili definovat základní aspekty mužské a ženské pohřební výbavy. Výrazné extrahované faktory naznačují příslušnost určitých typů pohřební výbavy k pohlaví. Musí být však jasné, že tyto formalizované metody nelze přebírat nekriticky, ale vždy je verifikovat a přizpůsobovat konkrétnímu hrobovému celku.

6 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ANALÝZ

Chronologické vyhodnocení pohřebišť bývá ztíženo zejména možným dlouhodobějším používáním jednotlivých typů šperků, na které již dříve upozornil J. Waldhauser (1987, 37). Obdobně tomu bylo i v případě Palárikova, kde se až 24 % hrobů nepodařilo přesněji datovat (viz graf 47).

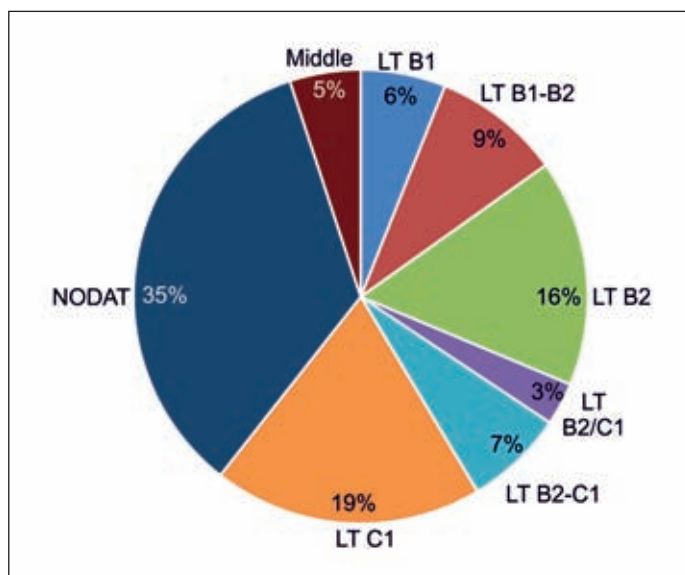
Rekonstruovat původní podobu pohřebiště Palárikovo můžeme jenom s ohledem na dochované hrobové celky. Původní rozsah pohřebiště není doposud znám, protože se jej nepodařilo prozkoumat celé.

Na základě detailní typologicko-chronologické analýzy jednotlivých složek hrobové výbavy (s důrazem na drobné předměty a keramiku) se podařilo v rámci pohřebiště datovat 38 % hrobových celků na stupeň a 24 % hrobů rámcově zařadit (viz graf 47). Keramika obsažená v hrobech většinou nebyla chronologicky citlivým materiálem, přesto se v seriační analýze podařilo vyčlenit několik typů, které jsou pro jednotlivé stupně doby laténské v Palárikově příznačné (viz kap. 5.2.1 Sekvenční analýza).

V předkládané práci byly chronologicky citlivým materiálem zejména bronzové šperky, výjimečně skleněné či železné¹⁴² předměty. Jemné chronologické třídění hrobů z Palárikova proběhlo převážně na základě bohatých ženských hrobů, hrobů bojovníků a výjimečně také bohatých dětských hrobů.

Pro chronologicko-typologické určení hrobové výbavy byly využity práce J. Bujny (2003; 2005; 2011; 2012), N. Venclové (1990; Březinová et al. 2013) a G. Březinové (2004), stejně jako práce A. Rapina (1999; Brunaux/Rapin 1988) či souhrnná práce F. R. Hodsona (1968).

Na pohřebišti v Palárikově byly vyčleněny 4 hlavní fáze¹⁴³ (graf 47). Přechody mezi nimi nejsou nikterak ostré, ale jeví se jako kontinuální plynulý proces, kde není vyloučeno překrytí jednotlivých prvků. U 35 % hrobových celků nebyla datace možná.

Graf 47. Palárikovo I. Chronologické rozdělení datovatelných hrobů na hlavní stupně (NoDat označuje nedatované hroby, Middle hroby rámcově zařazené do střední doby laténské).

6.1 Chronologický vývoj pohřebiště

Pohřbívání na pohřebišti Palárikovo začíná už ve starší době laténské, tj. stupni LT B1, kde evidujeme 6 hrobů (v západní části pohřebiště hroby 6, 75, 76, 78 a hroby 36 a 51). Do rané fáze stupně LT B1 by mohl být zařazen hrob 36 (tab. L: A1–10). S velkou pravděpodobností se jedná o jeden z nejstarších hrobů na pohřebišti v Palárikově. Tento ženský inhumační hrob obsahoval bronzovou sponu tzv. duchcovského typu, tyčinkovité náramky s pečetítkovými konci, tyčinkovitý nákrčník a plechové příčné žebrované nánožníky, které lze datovat do LT B1a–b (viz kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza).

Za nejstarší mužský bojovnický hrob může být považován hrob 6, který obsahoval kompletní bojovnickou výbavu meč–kopí–štít (viz tabula 14 a 13; tab. XXVII: B, tab. XXVIII).

Do mladší fáze stupně LT B1 spadá inhumační dětský hrob 75 (tab. LXXIX, tab. LXXX), který je zároveň nejbohatším hrobem na pohřebišti. Rozhodujícím datačním prvkem zde byla přítomnost sedlovitých prstenů z drahých kovů (zlato a stříbro), ale také bronzových náramků, ať již páskového hladkého či rýhovaného s profilovanými konci (viz kap. 4.4.3 Šperk horních končetin).

Přechod do stupně LT B2 je zachycen v případě ženského inhumačního hrobu 20 (tab. XXXVII: A, tab. XXXVIII: A), který může být zařazen do stupně LT B1–LT B1/B2. V tomto hrobě byla rozhodující přítomnost bronzového členěného náramku s masivními vývalky a pečetítkovými konci, stejně jako sedlového prstenu a hladkého železného páskového prstenu (viz kap. 4.4.3 Šperk horních končetin).

Až 9 % hrobů (viz graf 47) bylo zařazeno do stupně LT B1–B2. Jde o hroby 84, 80 a 66 v západní části pohřebiště, hrob 61, 8, 4, 1, 12 a 20 ve střední části zkoumaného areálu.

Stupeň LT B2 je zastoupen 16 % hrobových celků (hroby 7, 15, 19, 21, 26, 30, 41, 49, 50, 53, 54, 58, 59, 86, 89). Starší fázi stupně LT B2 by na pohřebišti Palárikovo odpovídal ženský žárový hrob 59 (tab. LXIV: C).

¹⁴² S ohledem na jejich stav zachování.

¹⁴³ Některé hroby bylo možno zařadit pouze rámcově, viz graf 47 LT B1–B2; LT B2–C1, střední doba laténská (middle).

Hrob obsahoval poměrně bohatou hrobovou výbavu a datován byl na základě přítomnosti časně laténské spony s velkou kuličkou na patce (viz kap. 4.4.1 Spony).

Za příklad mladší fáze stupně LT B2 bychom mohli uvést hrob 83 (tab. LXXXIV: A) a hrob 19 (tab. XXXVI, tab. XXXVII: B). Přiřazení do mladší fáze bylo možné zejména na základě přítomnosti laténské železné spony s velkou kuličkou na patce, lučikem tenkého průřezu a s prodlouženým vinutím a pozdního typu bronzového páskového náramku (viz kap. 4.4.1 Spony, kap. 4.4.3 Šperk horních končetin). Pozdní typ spony s nezdobenou velkou kuličkou na patce je dáván do souvislosti s nánožními kruhy s bradavkovitou výzdobou. Jak poukázal J. Bujna, z devíti hrobů je tento společný výskyt doložen až šestkrát (Bujna 2003, 87).

Přechodný stupeň LT B2/C1 byl zaznamenán u 3 % hrobů (viz graf 47). Hroby 34 (tab. XLVIII: A), 71 a 87 (tab. LXXXVIII) v jižní části pohřebiště jsou typickými představiteli přechodného horizontu.

Celkem 7 % hrobových celků bylo zařazeno do stupně LT B2–C1 (tj. hroby 28, 40, 43, 46, 47, 69 a 77).

Nejsilněji je na pohřebišti zastoupen stupeň LT C1. Hroby takto zařazené činí až 19 % z celkového počtu zkoumaných hrobů. Jde o hroby 5, 17, 24, 29, 31, 35, 38, 44, 45, 48, 52, 62, 64, 67, 69, 70, 72, 73, 74. Za starší hroby v rámci stupně LT C by mohly být považovány hrobové celky 64, 72, 74a,b. Hroby 64 (tab. LXIX) a 74a (tab. LXXVIII: A), jejichž hrobová výbava se skládá z předmětů náležejících až do přechodného stupně LT B2/C1, vykazují několik artefaktů s přesahem do fáze LT C1a–b. Zejména jde o skleněné náramky, železné řetězové opasky či puklicové nánožníky (viz kap. 4.4 Šperk a součásti oděvu). Starší fáze stupně LT C1 byla u těchto hrobů určena na základě výskytu bronzových spon středoláténského typu s profilovanou patkou a bronzové spony s patkou zdobenou osmičkovitými kličkami nebo falešným vinutím (viz kap. 4.4.1 Spony). Dalšími chronologicky citlivými předměty jsou skleněný náramek s natavenými vlákny a prsteny s prolamovaným štítkem (viz kap. 4.4.3 Šperk horních končetin).

Nejmladšími hrobovými celky na pohřebišti Palárikovo jsou hroby 17, 29, 45 a 67. Průměrně vybavený dětský hrob (hrob 45, tab. XI: 4) byl do této fáze začleněn na základě výskytu železné dlouhé spony středoláténského typu (viz kap. 4.4.1 Spony), které završují vývoj středně dlouhých železných spon (Bujna 2003, 92). Bohatý ženský hrob 67 (tab. LXXI, LXXII, LXXIII) obsahoval hned několik chronologicky citlivých předmětů. Zejména pozdní typ trojpuklicových nánožních kruhů (viz kap. 4.4.4 Šperk dolních končetin), pozdní typ železné spony středoláténské konstrukce (viz kap. 4.4.1 Spony) nebo bronzový emailovaný opasek (viz kap. 4.4.5 Opasky v hrobech beze zbraní a další součásti oděvu) charakterizují vyznávání pohřbívání na pohřebišti v Palárikově.

6.2 Prostorový vývoj pohřebiště

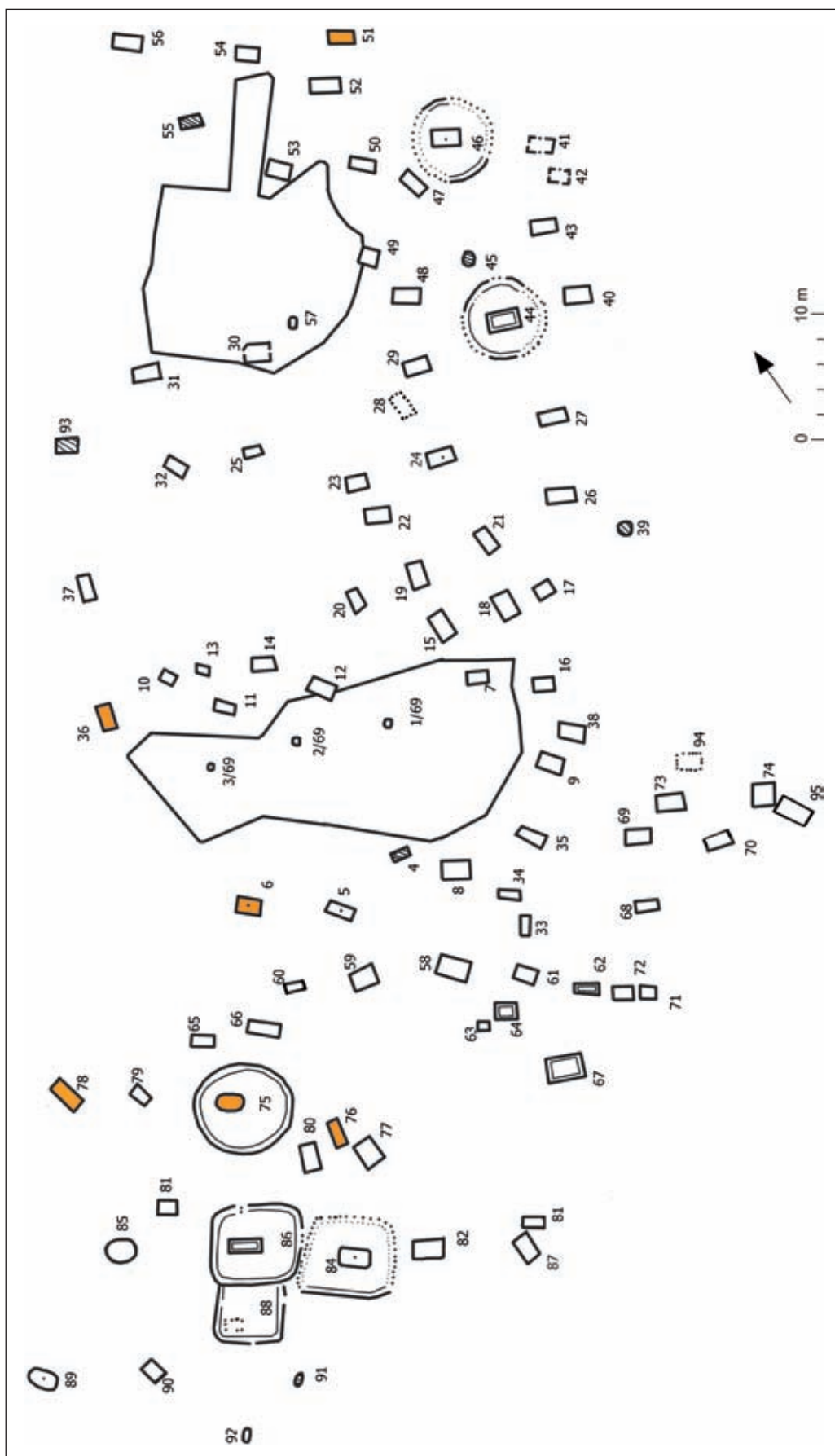
Nejstarší hroby na pohřebišti Palárikovo tvoří skupinu 5 hrobů v severozápadní části pohřebiště (mapa 2). Osamoceně se nachází hrob 51. Hroby jsou od sebe vzdáleny 10 a více metrů. Hroby 6, 36, 51, 75, 76 a 78 jsou orientovány ve směru J–S nebo JV–SV.

Hroby LT B1 až LT B2 tvoří dvě skupiny ve střední části pohřebiště a v jeho jihozápadní části (mapa 3). Hroby jsou od sebe umístěny cca 10 m (hroby 80 a 66, hrob 61 a 4, hrob 4 a 1) nebo méně (hroby 1 a 12). Naopak mezi hroby 66 a 12 (stejně jako 80 a 61) vzdálenost činí více než 20 m. Nápadná je řada hrobů (61, 8, 4, 1 a 12) táhnoucí se středem pohřebiště. Tyto hroby nemají jednotnou orientaci a vyskytují se případy J–S, JV–SV, ale také S–J. Druhou skupinou by mohla být trojice hrobů 66, 80 a 84 v jihozápadní části nekropole, které jsou všechny orientovány ve směru JV–SZ.

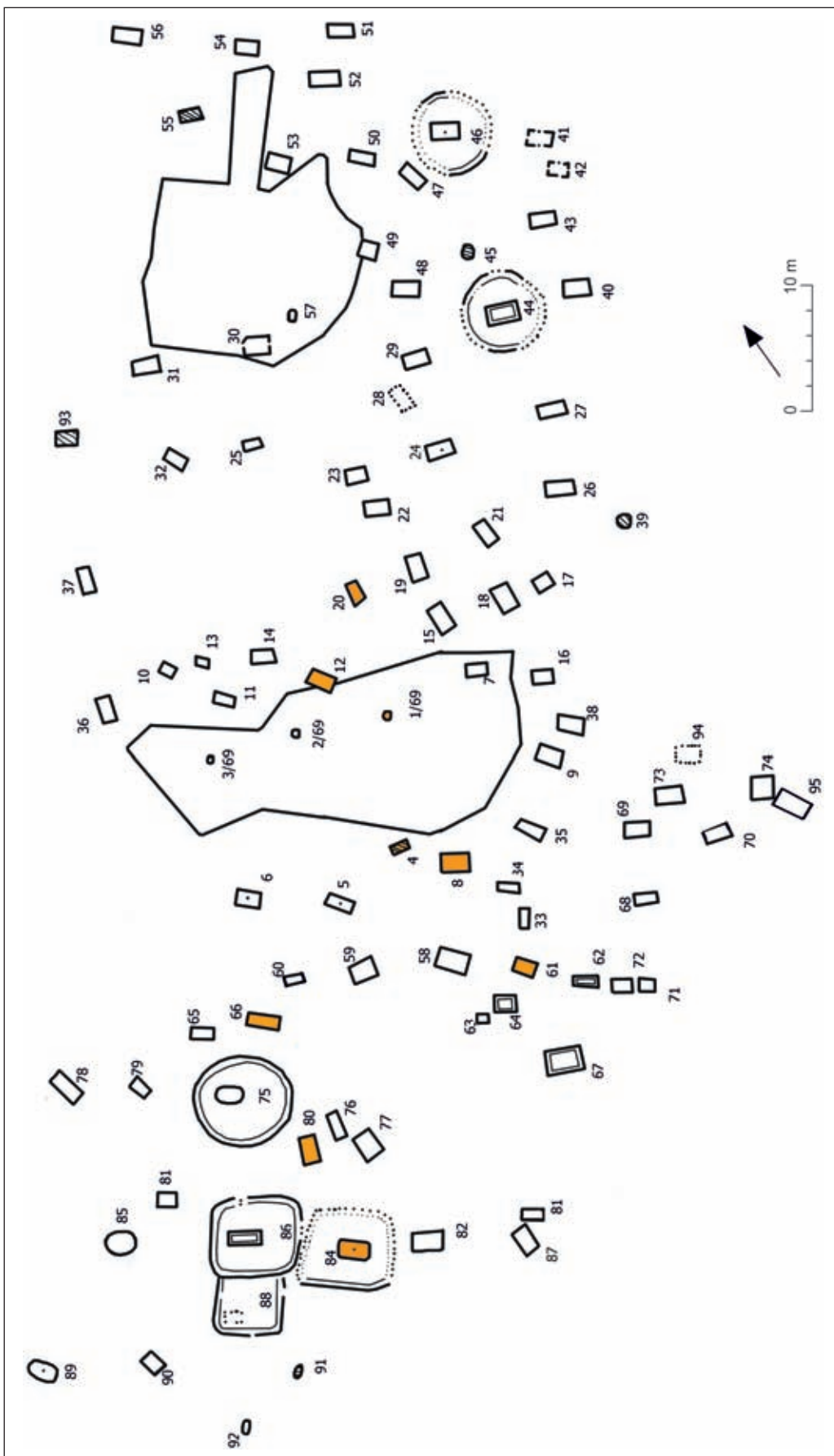
Hroby LT B2 vytvářejí tři uskupení v rámci plochy (mapa 4). První můžeme spatřovat jižně od středu pohřebiště. Tato malá skupina tvořená hrobem 59 a 58 má mezi sebou vzdálenost menší než 5 m. Každý z hrobů má rozdílnou orientaci hrobové jámy (S–J, JV–SZ). Druhou skupinou, nacházející se severně od středu pohřebiště, vytvářejí hroby 7, 15, 19, 21 a 26. Tyto hroby jsou až na výjimku (hrob 26) orientovány ve směru S–J nebo SZ–JV. Zcela osamoceně stojí hroby 86 a 89, u kterých nebyla orientace hrobové jámy uvedena.

Obdobně ani hroby LT B2–LT C1 (mapa 5) nemají jednotnou orientaci hrobové jámy. Samostatně zde stojí hroby 69 a 77, oproti tomu se v severovýchodní části pohřebiště koncentruje uskupení hrobů 28, 40, 43, 46 a 47, které jsou, vyjma hrobu 47, všechny orientovány ve směru JV–SZ.

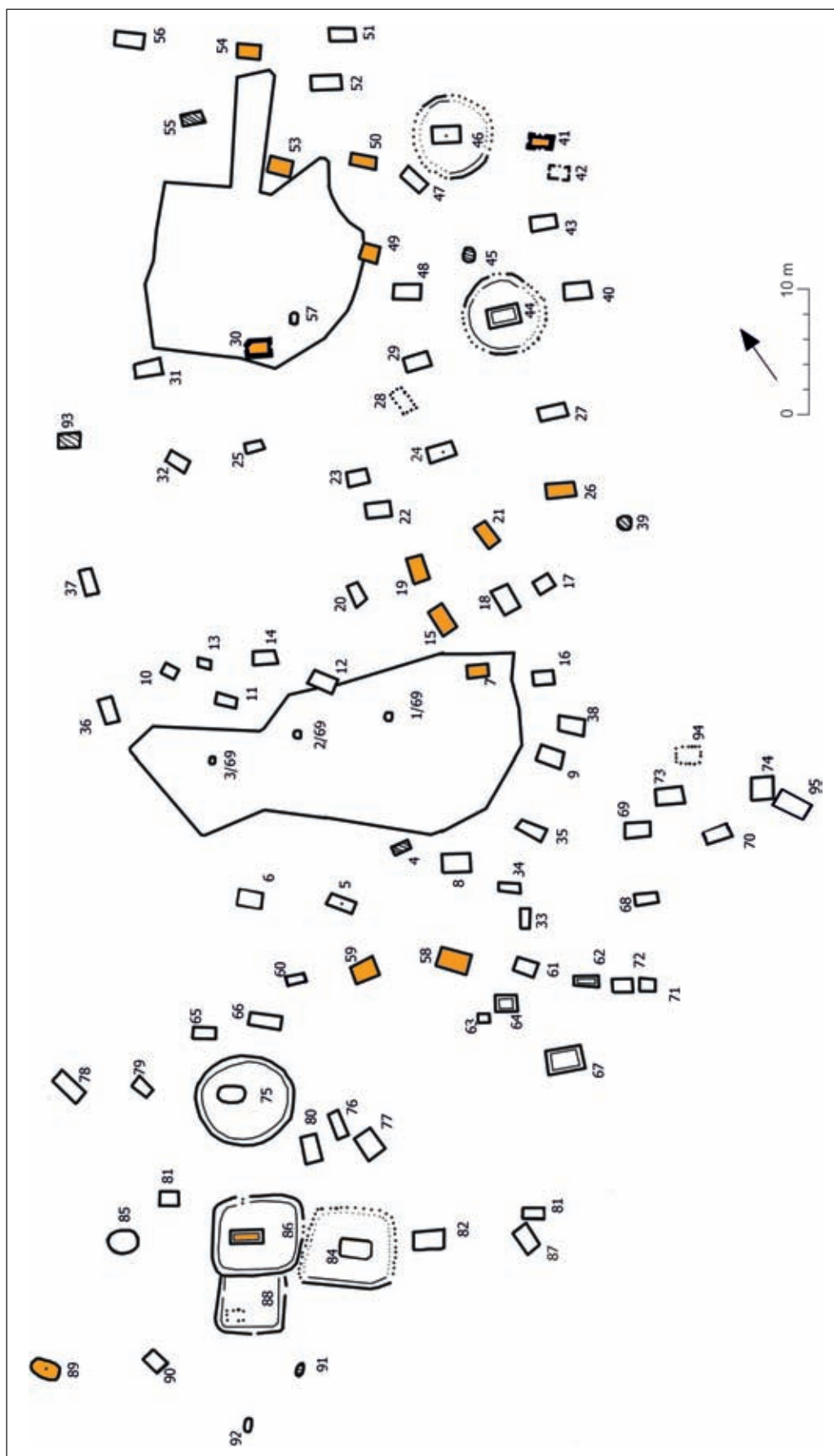
Hroby přechodného horizontu LT B2/C1 tvoří slabou koncentraci v jihovýchodní části nekropole (mapa 6). Hroby 34, 71 a 87 jsou umístěny ve vzdálenosti nad 10 m od sebe. Orientace těchto hrobových jam není jednotná.

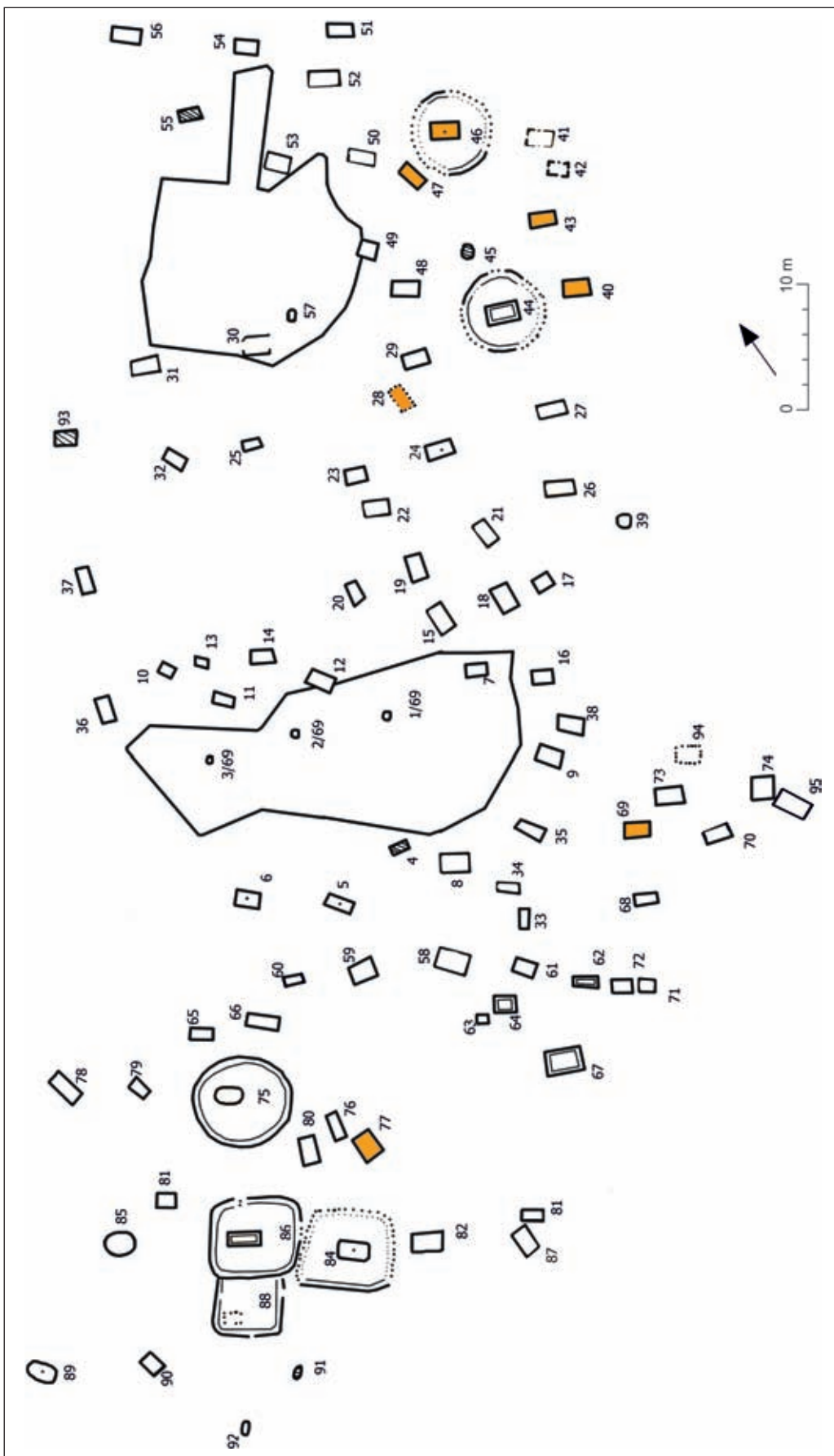
Mapa 2. Palárikovo I. Stupeň LT B1.

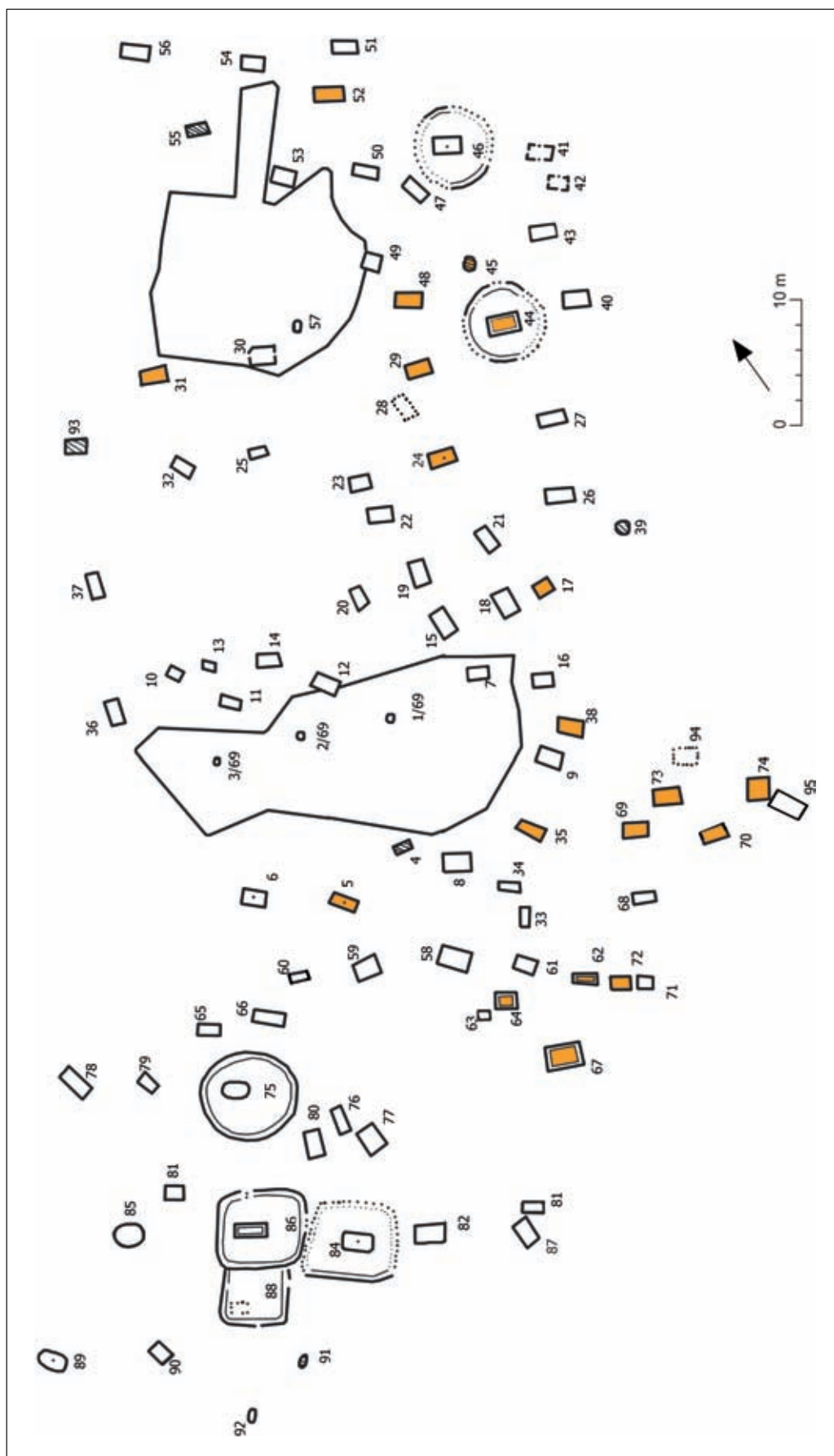
Mapa 3. Palárikovo I. Stupeň LT B1-LT B2.

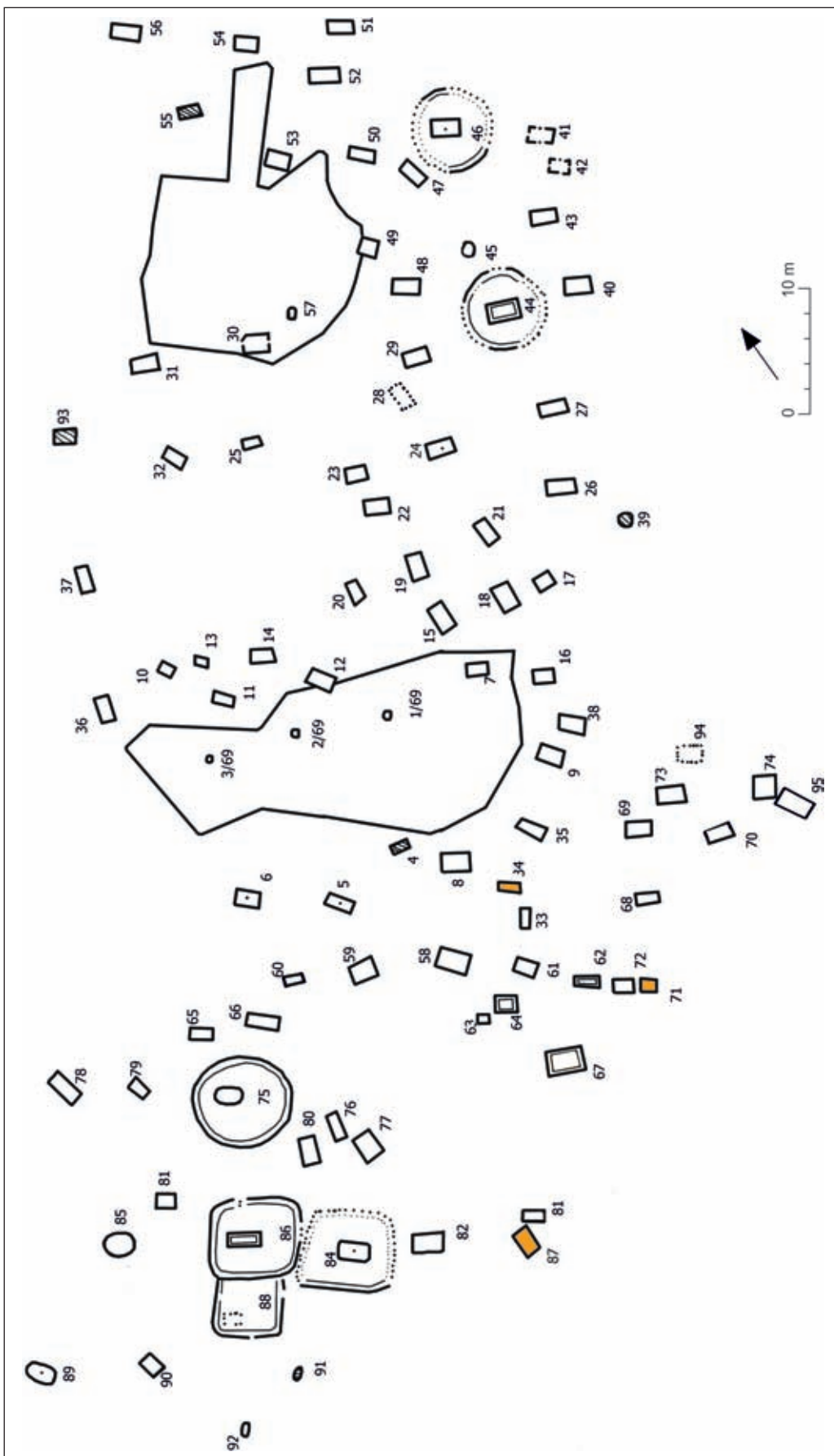
Mapa 4. Palárikovo I. Stupeň LT B2.

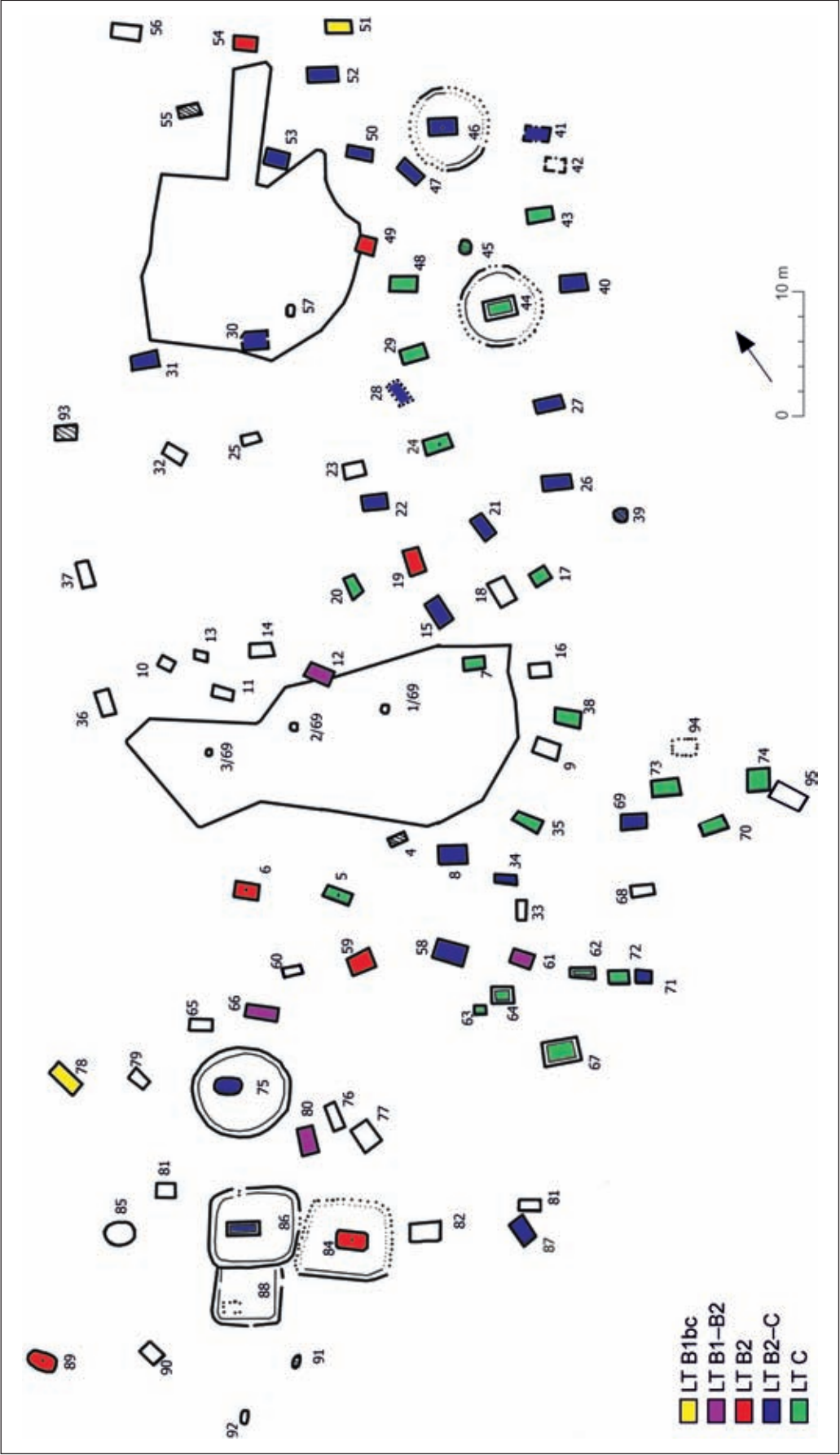
Mapa 5. Palárikovo I. Stupeň LT B2-LT C.

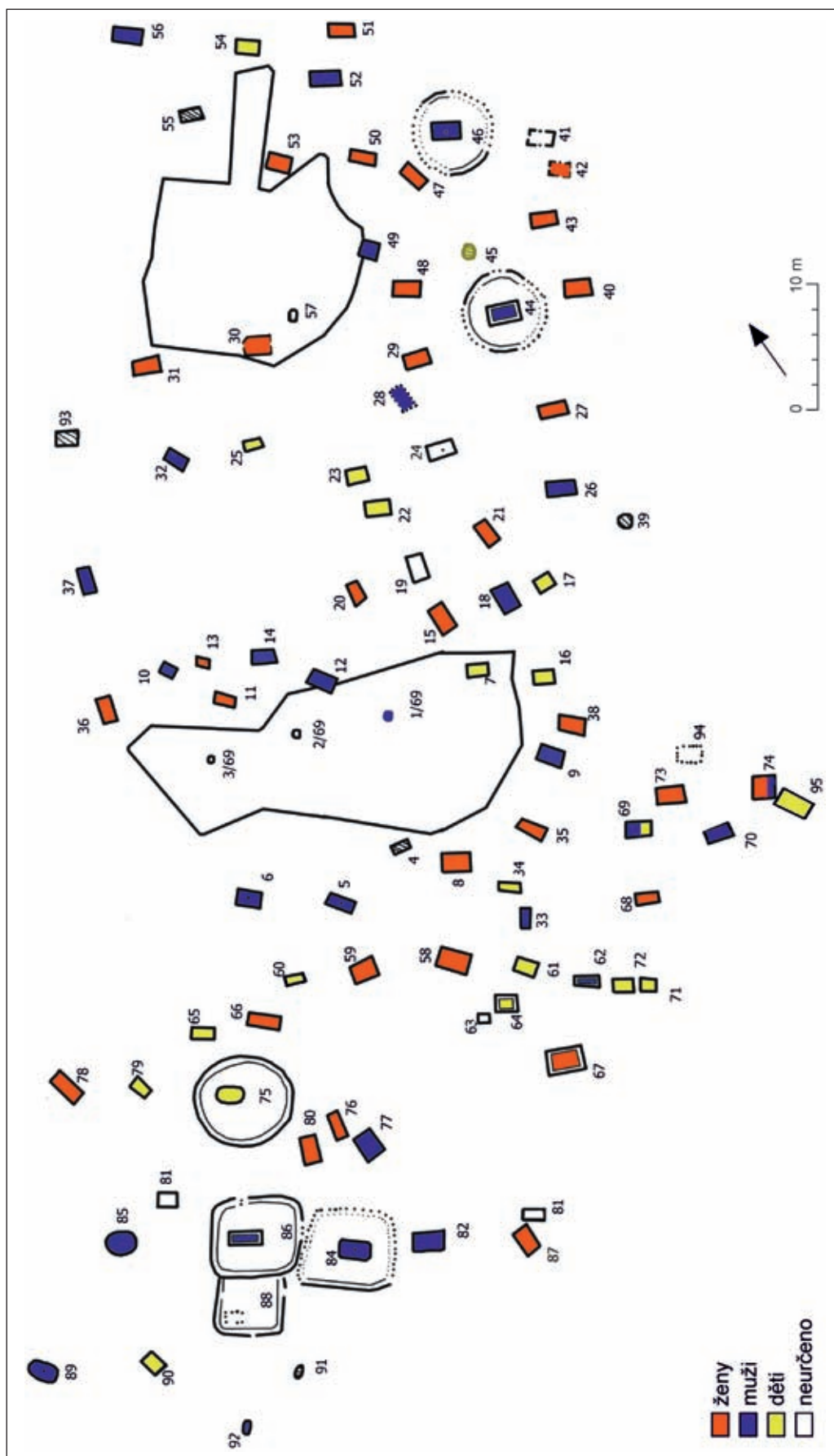
Mapa 6. Palárikovo I. Přečodný horizont LT B2/C1.

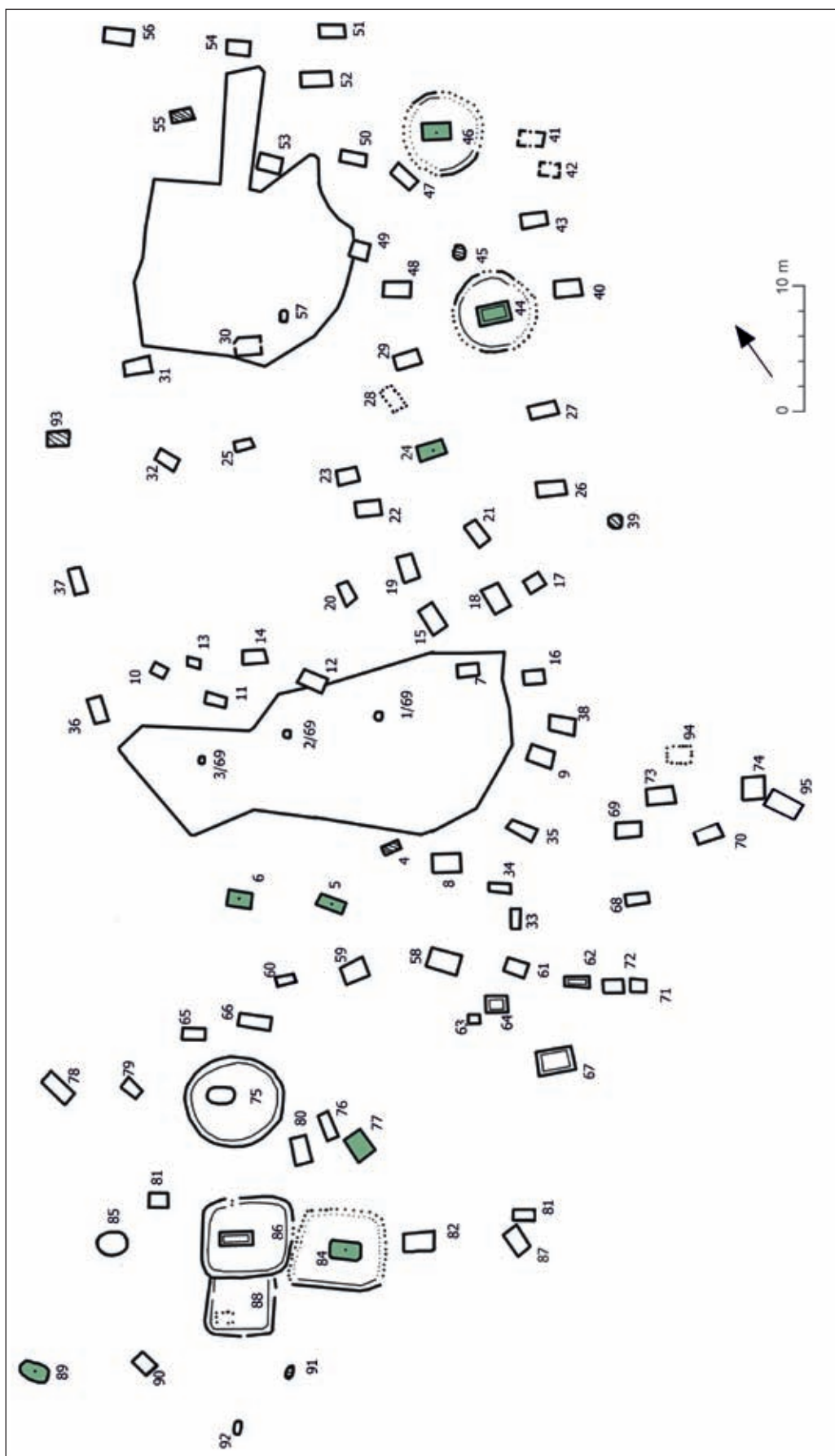
Mapa 7. Palárikovo I. Stupeň LT C1.

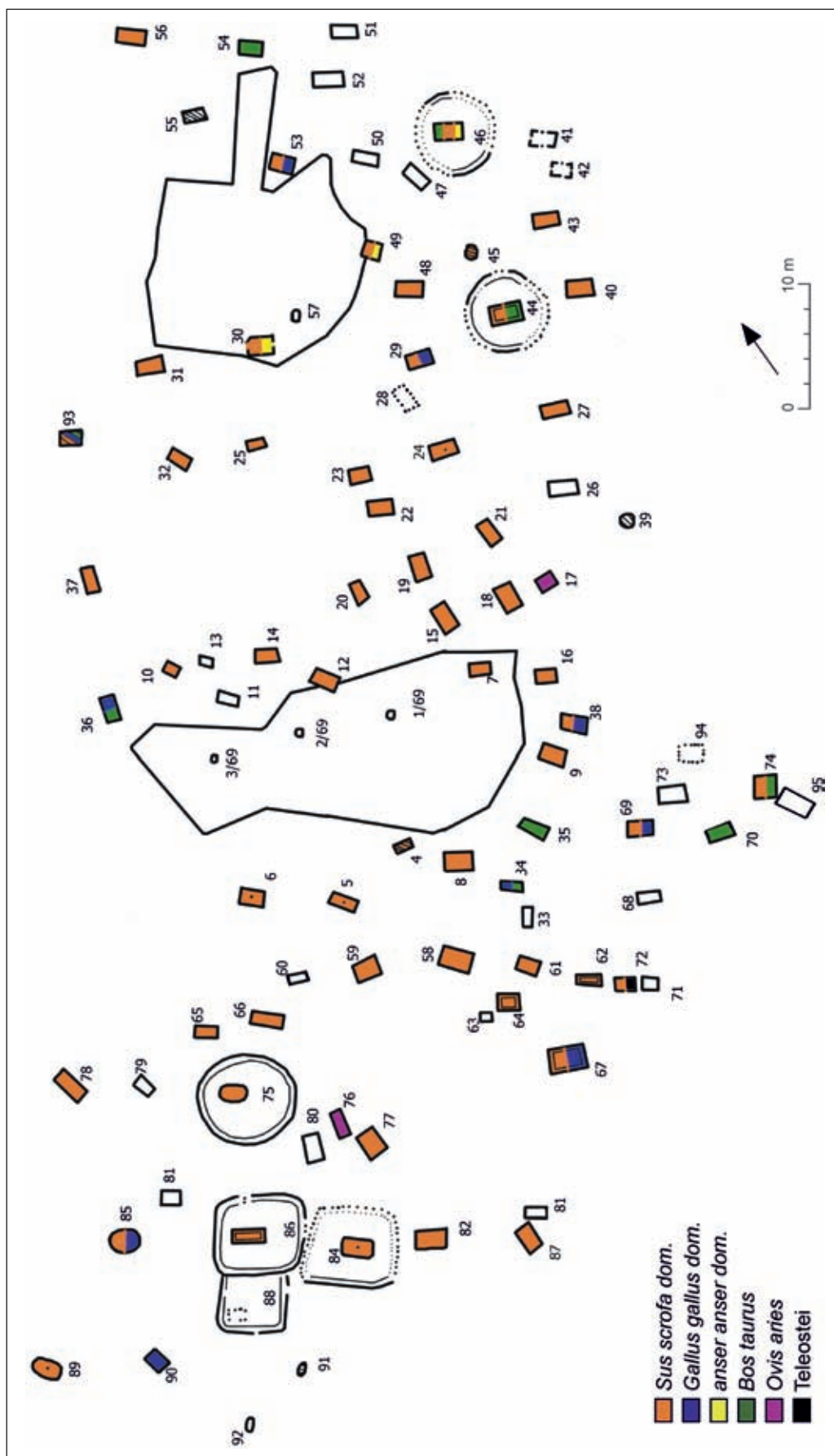
Mapa 8. Palárikovo I. Datace LT B1-LT C1.

Mapa 9. Palárikovo I. Rozdělení podle pohlaví.

Mapa 10. Palárikovo I. Vyznačené hroby s bojovníckou výbavou.

Mapa 11. Palárikovo I. Rozdělení podle masitého milodaru.

Ve fázi LT C1 se hroby vyskytují v pásu táhnoucím se jihovýchodním prostorem pohřebiště (mapa 7). Ojedinele se zde objevuje pouze hrob 5 a 31. Hroby jsou většinou rozmístěny ve vzdálenosti do 5 m od sebe, výjimečně nad 10 m (hrob 17 a 24, 48 a 52). V rámci prostorové struktury mohou být rozeznány ještě dvě podskupiny ve východní části. První, seskupení hrobů 69, 73, 70 a 74, má totožnou orientaci hrobové jámy ve směru JV–SZ. Druhá, taktéž čtyřčlenná skupina hrobů 62, 64, 67 a 72 nacházející se zhruba 10 m jižněji od první skupiny, má rovněž totožně orientovanou hrobovou jámu (JV–SZ).

Ačkoliv se nepodařilo chronologicky zařadit až 35 % hrobů z pohřebiště v Palárikově, zdá se, že tendence ukládání hrobů zde probíhala ve směru západ–východ. Toto rozložení je opačné, než bylo zaznamenáno například v prostoru Moravy, kde jsou hroby na nekropolích rámcově ukládány ve směru od severu k jihu (Čižmář 1978, 130).

6.3 Přehled hmotné náplně a typu hrobové jámy v jednotlivých fázích

6.3.1 LT B1

Začátek pohřbívání na nekropoli Palárikovo lze klást podle dochovaného přiloženého hrobového materiálu do stupně LT B1, kam lze zařadit hroby 6, 36, 51, 75, 76 a 78, tj. 6 % (viz graf 47) s takto datovanou výbavou (390–335 před n. l.). Analogii k těmto nejstarším hrobům z Palárikova nacházíme například na lokalitě Münsingen-Rain (hrob 121, Hodson 1968, 123), ale také v Dubníku hrob 6 (Bujna 1989, 253–254), Mani hrob 13 a 39 (Benadik 1983, Taf. VI, VII, XVII), Hurbanově-Bacherov majer hrob 6 a 11, Benadik/Vlček/Ambros 1957, 61–62) či lokalitě Pottenbrunn (hrob 68, Ramsl 2002, 33–35).

Pro tento stupeň je na pohřebišti Palárikovo charakteristický inhumační pohřební ritus s orientací hrobové jámy J–S nebo JV–SZ a totožně orientovanou kostrou. Hrobová jáma má obdélníkový tvar s rovným dnem. Jedinec byl zpravidla uložen v poloze na zádech.

Hrobové celky z Palárikova byly do tohoto stupně zařazeny na základě nálezů časných typů bronzových náramků, nápažníků (podle Bujna 2005, 21; typ BF-B1; tab. L: 9, 10) a nánožníků (podle Bujna 2005, 21–22; BF-B2-A; BF-C1; tab. L: 7), případně také bronzové spony časné laténského typu s jemně profilovanou patkou (typ BF-A1-B; tab. L: 1, 2; podle Bujna 2003, 46–47). Spony v této fázi mají téměř vždy podlouhle klenutý lučik s mnohdy velmi rozmanitou výzdobou (kap. 4.4.1 Spony). Na pohřebišti Palárikovo se v této fázi objevují náramky/nápažník, které jsou členěny drobnými vývalky a mají zesílené konce (kap. 4.4.3 Šperk horních končetin; tab. LIX: 1–4).

Bronzové tyčinkovité nánožníky s vroubkováním se ve Švýcarsku vyskytují již v předchozím stupni LT A/B1. Podle seriační analýzy provedené J. Bujnou se v našem prostředí objevují nejdříve na konci fáze LT B1a, plné zastoupení přichází až v LT B1b, kde se v této fázi objevují také duté plechové nánožníky s tělem stočeným do trubičky a zdobené příčnými žebry tvořenými trojicemi profilovaných bradavek (Bujna 2005, 140, 142). Vroubkované tyčinkovité nánožníky stejné datace jsou doloženy na pohřebišti v Mani (hrob 13; Benadik 1983, Taf. VII). Tento krojový šperk spolu s časným bronzovým náramkem (BF-B1; tab. L: 9–10) je na pohřebištích doby laténské z území jihozápadního Slovenska hojně rozšířen. Jejich rozšíření je široké a pokrývá oblast od Falcka, Bavorska, Čech, Dolního Rakouska, Moravy a Zadunají (Bujna 2005, 140–141).

V obou případech (hrob 36, tab. IX: 2 a hrob 51, tab. XIV: 2) nejstarších hrobů z Palárikova šlo o ženy, které zemřely ve věku adultus až adultus–maturus (Jakab 2016, 106, 110). Na základě použitého členění keltské společnosti¹⁴⁴ (upraveno podle Bujna 1982, 312–425) náležejí hroby ke druhé skupině, tj. hroby se zbraní (1 ks) nebo u mužů beze zbraně s obsahem součásti oděvu a minimálně 1 předmětu denní potřeby, nebo součásti oděvu a šperku z drahého kovu (zlato, stříbro). Ženy bez opasků s bohatou výbavou a dětské hroby s bohatým inventářem (součásti oděvu, předměty denní potřeby).

Hrob nedospělého jedince (hrob 75) vykazuje prvky pozdní fáze stupně LT B1, jako například přítomnost prstenu (typ AR-J1, tab. LXXIX: 2; datovaný do LT B1c–B2a, podle Bujna 2005, 71) z drahého kovu. K bohatě vybaveným ženským hrobům s přítomností tohoto šperku, který podle mnoha autorů indikuje mladší až pozdní fázi stupně LT B1 (Bujna 2012, 102; Sankot 1980, 31), může přináležet také bohatě vybavený dětský hrob 75 z Palárikova. I z tohoto důvodu jsou za nejstarší hroby na pohřebišti považovány hroby 36 a 51.

¹⁴⁴ Viz kapitola 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza.

6.3.2 LT B1–LT B2

Až devět hrobových celků (tj. 9 % datovaných hrobů z pohřebiště, viz graf 47) bylo rámcově zařazeno do stupně LT B1 až LT B2. Jde o hroby 4 (ŽH), 8, 12, 20, 61, 66, 80 a 84. Mezi takto určenými hroby se objevuje už i žárový hrob¹⁴⁵ (hrob 4, tab. I: 1). Stále dominuje inhumační způsob pohřbívání (kap. 2.5 Žárové hroby). Převažuje obdélníková hrobová jáma s rovným dnem, ale ve 38 % byla zachycena oválná hrobová jáma (hrob 4, 61 a 66; tab. I: 1, XVI: 3, XVII: 4) s orientací ve směru J–S nebo JV–SZ. Jedinec byl v oválných hrobových jámách uložen vždy na zádech s orientací J–S.

Podle antropologické analýzy byly v těchto hrobech pohřbeny převážně ženy, výjimečně děti (hrob 61) a velmi sporadicky muži (hrob 12). Žárové hroby zůstaly bez bližšího antropologického určení (*Jakab 2016*, 100–101, 111–115). Mezi jedinci stupně LT B1 až LT B2 bylo nalezeno malé dítě ve věku 2–4 (infans II, *Jakab 2016*, 111, 114). Ženy zde nejčastěji umíraly mezi 35–55 lety, výjimečně se dožily více než 60 let (*Jakab 2016*, 100).

Široký datační rozsah těchto celků byl určen na základě přítomnosti částečně dochovaného typu raných železných spon (typ EF-B2-A; podle *Bujna 2003*, 65) s prodlouženou patkou a zalomeným lučíkem (tab. XXX: A1). Tyto spony mají analogii na pohřebišti Jenišův Újezd (hrob 57, *Waldhauser 1978*; *Bujna 2003*, 86), kde jsou datovány do fáze LT B1a. Typ železné spony přechodného schématu EF-B2-A s prodlouženou patkou se začíná objevovat na konci střední fáze LT B2. Jejich výskyt je kladen do souvislosti s časným typem puklicových náramků a dává se do spojitosti s pohybem Keltů z Porýní do střední Evropy, Podunají a na Balkán (*Bujna 2003*, 87).

V případě ženského hrobu 8 (tab. XXX: B) lze uvažovat o bohatém pohřebním inventáři (viz kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza; skupina 1). Ostatní hroby, pokud byly hodnoceny, patří ke druhé (ženské hroby bez opasků s bohatou výbavou a dětské hroby s bohatým inventářem, tj. součásti oděvu, předměty denní potřeby) nebo ke třetí skupině, tj. v případě mužských hrobů absentují zbraně, u mužů i žen obsahuje tato skupina ojedinělé součásti oděvu (je obtížné rozlišit mezi ženskou a mužskou výbavou), u dětí se setkáváme s předměty ze železa a keramikou. Ve stupni LT B1 a LT B1–B2 už jsou zaznamenány první hroby s bojovnickou výbavou (hrob 6 a 84).

Podle seriační analýzy¹⁴⁶ je typickým keramickým předmětem na pohřebišti Palárikovo ve stupních LT B1 až LT B2 situla s odsazeným a neodsazeným hrdlem (viz 5.2.1 Sekvenční analýza, skupina P3; obr. 17: 4).

6.3.3 LT B2

Stupeň LT B2 je na pohřebišti Palárikovo zachycen ve výbavě 15 hrobů (tj. 16 %, viz graf 47). Jde o hroby 7, 15, 19, 21, 26, 30, 41, 49, 50, 53, 54, 58, 59, 86 a 89. Ve všech případech jde o inhumační hroby. Přiřazení k tomuto chronologickému stupni bylo možné zejména na základě bronzových spon a náramků. Analogie k těmto hrobům nacházíme na nedalekém pohřebišti Maňa (hrob 19, 36, *Benadik 1983*, Taf. XI, XVI), ale také v Dubníku (hrob 6, 17, 19, 24, 31, *Bujna 1989*, 261, 265, 273, 280), Hurbanově-Bacherov majer (hrob 4, 6; *Benadik/Vlček/Ambros 1957*, 59–61), Mannersdorfu (hrob 180, *Ramsl 2011*, 90), v Holubicích (hrob 21, *Čížmářová 2009*), Moravském Krumlově (hrob 1/1953, *Čížmář 1973–1974*), na pohřebišti Ménfőcsanak (hrob 14, *Dizdar 2004*, 63) či na lokalitě Münsingen-Rain (hrob 121, *Hodson 1968*, 123).

Hrob 89 může být přiřazen k tomuto stupni na základě charakteru zbraní (podle tvaru nákončí meče a štítové puklice, tab. LXXXIX: A). Obdobný tvar puklic bychom našli např. v Mani, hrob 40, 61 (*Benadik 1983*, Taf. XVIII: 4, XXV: 5). Až 50 % hrobů by mohlo být zařazeno k nejbohatší skupině obyvatel (tj. hroby bojovníků a bohaté ženské hroby s opasky, bohaté dětské hroby s opasky).

Hroby byly do stupně LT B2 zařazeny na základě nálezů časně laténských spon s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce (typ BF-C3-Aa; tab. XXXIV: A4, XLII: B5–6; podle *Bujna 2003*, 51), které jsou nejpočetnějším tvarem spon v tomto období. Spony s velkou kuličkou na patce neboli spony mladšího duchcovského schématu, jsou velmi variabilním typem spony. Analogické nálezy lze spatřovat na

¹⁴⁵ Hrob č. 4 (tab. I: 1) měl podle nákresu uložené také dlouhé kosti. Podle antropologického rozboru se jednalo výhradně o kosti zvířecí (viz katalog).

¹⁴⁶ Která byla vyhotovena na základě datovaných kovových předmětů.

pohřebišti Jenišův Újezd (hrob 5, *Waldhauser 1978*, 189, Taf. 2), kde jsou datované do raného stadia stupně LT B2, ale také na nedalekém pohřebišti v Mani, kde se objevily v hrobě 113 (*Benadik 1983*, Taf. XLI: 1, 2).

V prostředí Slovenska se začínají vyskytovat s dvojicí náramků/nánožníků z bronzové tyčinky zdobených vývalky a pečetidlovými konci a jejich výskyt končí zhruba se začátkem výskytu pozdního typu bronzových nánožníků s bradavkovitou výzdobou (*Bujna 2003*, 84).

Dalším chronologicky citlivým předmětem tohoto stupně je splétaný náramek s uzávěrem v očko (typ BF-H3; tab. XXXIV: A6; LXIV: A1; podle *Bujna 2005*, 69), který byl již dříve označován jako doklad kontaktu s jihovýchodní oblastí (*Ludikovský 1970*, 526), podobně jako řetězový opasek (typ Gk-A1; tab. XXXVIII: 8; podle *Bujna 2011*, 67). Zmiňovaný splétaný náramek (BF-H3) má analogie např. na pohřebišti v Mani, kde byl nalezen v hrobě 16 a 63 (*Benadik 1983*, Taf. X, XXVII).

Jantarový přívěsek s bronzovým řetízkem (tab. XLVI: 3, 7), nalezený např. v hrobě 31, má přímé analogie na pohřebišti v Mani (hrob 124, 129, *Benadik 1983*, Taf. XLV: 11, LII: 7, XX). Trend zdobit si hrud' řetíz-kem se závěskem známe např. z pohřebiště v Kameníně (hrob 12 ze stupně LT B1, *Benadik/Vlček/Ambros 1957*, 106). Prosazuje se v plné míře až ve stupni LT B2 (*Bujna 2012*, 102). Podle provedené seriační analýzy zaměřené na keramický materiál je pro stupeň LT B2 na nekropoli Palárikovo nejtypičtější bikónická váza se širokým ústím a esovitě profilovaná miska s ven vyhnutým okrajem (viz 5.2.1 Sekvenční analýza, skupina P2; obr. 17: 2, 3).

Naprosto převažuje obdélníková hrobová jáma se zaoblenými rohy, která byla nejčastěji orientovaná ve směru JV–SZ (v 60 %), ale také S–J (ve 40 %). Jedinci byli uloženi v poloze na zádech a orientováni ve směru J–S nebo JV–SZ.

Také v tomto stupni byly nalezeny pozůstatky dětí–asi dvouletého dítěte (hrob 54) a tří– až čtyřletého dítěte (hrob 75; *Jakab 2016*, 114). Až 50 % hrobů bylo určeno jako ženských, 33 % jedinců bylo označeno za muže. Dospělí nejčastěji umírali ve věku 30–50 let (*Jakab 2016*, 100–116). Všechny hroby byly inhumačního charakteru.

6.3.4 LT B2/C1

Z přechodného horizontu LT B2/C1 evidujeme pouze 3 hroby (hrob 34, 71 a 87), což činí 3 % hrobů na pohřebišti v Palárikově (viz graf 47). Hrobový celek 87 (tab. LXXXVIII) krásně vystihuje tento přechodný horizont. V hrobech přechodného horizontu byly pohřbeny děti (hrob 34 a hrob 71; *Jakab 2016*, 103, 106) a jedna žena (hrob 87; *Jakab 2016*, 117).

Tvar hrobové jámy nemá jednotný charakter a vyskytuje se oválná i obdélníková se zaoblenými rohy. Hroby tohoto přechodného horizontu neměly jednotnou orientaci.

V tomto přechodné fázi byl na pohřebišti Palárikovo zachycen pouze kostrový pohřební ritus. Jedinci jsou ve většině ukládáni na zádech v natažené poloze.

Přechodný stupeň LT B2/C1 byl na pohřebišti Palárikovo potvrzen díky zachovalým sponám přechodného typu s patkou ukončenou falešným vinutím a dlouhé železné sponě středolaténského typu (typ BF-G2-B, tab. LIII: C1; podle *Bujna 2003*, 56), typ spony EF-H/L1 (tab. XLVIII: B4, 5; podle *Bujna 2003*, 81), dále výskytem bronzového a železného kruhového šperku, zejména tyčinkovitých náramků, nápažníků a prstenů (typ BF-F3, BF-O1, tab. XLVI: 5; podle *Bujna 2005*, 54), ale také výskytu puklicových nánožních kruhů (typ BF-F3, tab. LXXXVIII: 13; podle *Bujna 2005*, 150). Na rozhraní stupňů LT B2/C1 se kruhy se sedmi až osmi puklicemi vyskytují na Slovensku také jako nánožní kruhy. Starší typ (BF-F3, tab. LXXXVIII: 13) má četné přímé analogie v moravském prostředí, na lokalitě Ptení (*Bujna 2005*, 150; *Čižmář 1974b*, 160, tab. II: 2–4), Bohunice (*Čižmářová 2011*), Kloboučky 2 (*Čižmářová 2013*), Marefy 12 (*Čižmářová 2013*), Slavkov 4 (*Čižmářová 2013*), Hustopeče 827 a 834 (*Čižmářová 2019*) nebo Vracov (*Čižmářová 2017*). Tento typ nánožníků vystřídal v kruhovém šperku hojně rozšířený plechový nánožník s bradavkovitou výzdobou.

Pro přechodný horizont LT B2/C1 je také typická obliba náročněji provedeného ženského šperku, jako je například prsten s imitací filigránu (BF-O1). Nápažník (ER-V), jehož konce bývají překryty manžetou, je dalším výrazným prvkem tohoto přechodného období (*Bujna 2005*, 150). Spony B2-G2 se mohou považovat za vůdčí typ, v našem prostředí je však ojedinělá spona s falešným vinutím (BF-G2-B, tab. LIII: C1), kterou lze považovat za import (*Bujna 2003*, 89). Její územní rozšíření je typické pro oblast Champagne (*Bretz-Mahler 1971*, 19n). Spony BF-G2 mají spoluvýskyt, zahrnující dva chronologické stupně, se železnými sponami EF-H1 (*Bujna 2003*, 89).

6.3.5 LT B2–LT C1

Mezi hrobové celky období stupňů LT B2–LT C1 můžeme řadit hroby 28, 40, 43, 46a, 47, 69 a hrob 77. Ve všech případech jde o inhumační hroby.

Ve tvaru hrobové jámy v tomto období dominuje obdélníková jáma se zaoblenými rohy. Orientace je nesourodá, častěji se však setkáváme s JV–SZ. V tomto souboru postrádáme dětské pohřby (graf 48). Za mužské byly antropologicky označeny hrob 28 (*Jakab 2016*, 104), hrob 46a (*Jakab 2016*, 108) a hrob 77 (*Jakab 2016*, 115) a za ženské hroby 40 a 43 (*Jakab 2016*, 107).

Hroby byly do tohoto dlouhého časového pásma zahrnujícího dva chronologické stupně zařazeny na základě malé kvantity předmětů v hrobě, ale také dlouhému datačnímu rámci jednotlivých předmětů. Mezi takové předměty patří například bronzový tyčinkovitý náramek se zesílenými konci (typ BR-L3, tab. XLIV: A; podle *Bujna 2005*, 86), bronzový puklicový náramek s uzávěrem (typ BR-F1, tab. LVIII: A5; podle *Bujna 2005*, 59), ale také bronzové plechové příčně žebrované nánožníky (typ BR-C4-a, tab. LVIII: A1, 2; podle *Bujna 2005*, 35).

6.3.6 LT C1

Pohřebiště vyznívá ve stupni LT C1 (přesněji ve fázi LT C1c), kam lze přiřadit 15 hrobových celků (hrob 5, 17, 24, 29, 31, 35, 38, 44, 45 (ŽH), 48, 52, 62a, 62 b (ŽH), 64, 67, 69, 70, 72, 73, 74a, 74 b), tedy 19 % hrobů na pohřebišti. Těchto 19 % hrobových celků z Palárikova bylo téměř výhradně inhumačních.¹⁴⁷ Až 50 % těchto hrobů náleží k bohaté společenské vrstvě (viz kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza; skupina 1 a 2). Převládají hroby žen (z 50 %). Pokud se zde objevují mužské hroby (36 %), jsou to většinou hroby bojovníků. Výjimku tvoří hroby 62a, 70 a 74 b, kde byli pohřbeni mužští jedinci bez přítomnosti zbraní.

V hrobech se zbraněmi jsou vhodným datačním materiálem zejména štitové puklice (tab. XLI: 8). Pro meče jsou typické dlouhé tvary s úzkým nákončím pochvy a kopí s mírně vykrojeným listem.

V této fázi se objevují varianty spon spojené členěné konstrukce či bronzové opasky z destičkovitých článků spojovaných řetízky (*Čížmář 1975*, 428–430).

Na základě seriační metody se pro stupeň LT C1 na pohřebišti Palárikovo ukázala mísa se zataženým okrajem jako typický keramický projev tohoto období (viz 5.2.1 Sekvenční analýza, skupina P1, obr. 17: 1).

Všechny tyto hroby rané fáze stupně LT C1 (tj. hrob 64, 72, 74a,b) jsou inhumační a všechny lze označit za bohatě vybavené. Výjimku tvoří pouze druhý pohřeb (74 b) v hrobě 74, který obsahoval průměrnou hrobovou výbavu.

Hrobové jámy v této fázi mají obdélníkový tvar a orientaci ve směru JV–SZ, kdy je jedinec uložen ve směru JV–SZ. Výjimku tvoří hrob 74, který má čtvercový tvar se zaoblenými rohy. Muži a ženy jsou zde uloženi ve stejném poměru, mírně převažují hroby dětí.

Hroby 64 (tab. LXIX) a 74a (tab. LXXVIII:A), jejichž hrobová výbava se skládá z předmětů náležejících ještě do přechodného stupně LT B2/C1, obsahují několik artefaktů s přesahem do fáze LT C1a–b. Zejména jde o skleněné náramky (typ GIR-5 b; tab. LXVII: 1; podle *Bujna 2005*, 152), železné řetězové opasky (typ Gk-A4; podle *Bujna 2011*, 73) či puklicové nánožníky (typ BF-F4; tab. LXXVII: B; podle *Bujna 2005*, 54–56). Řetězový opasek (Gk-A4) svým vývojem navazuje na předešlý typ (*Bujna 2011*, 73, 133). Analogii k opasku z Palárikova nacházíme v Brně-Maloměřicích (hrob 31; *Čížmářová 2005*, obr. 68: 6) či v Mistříně (hrob 1, *Čížmářová 2017*). Skleněný náramek typ Haevernick 2 (*Haevernick 1960*; GIR-5 b; tab. LXVII: 1) z hrobu 62 patří podle seriační analýzy J. Bujny na rozhraní fází LT C1a a LT C1b (*Bujna 2005*, 152).

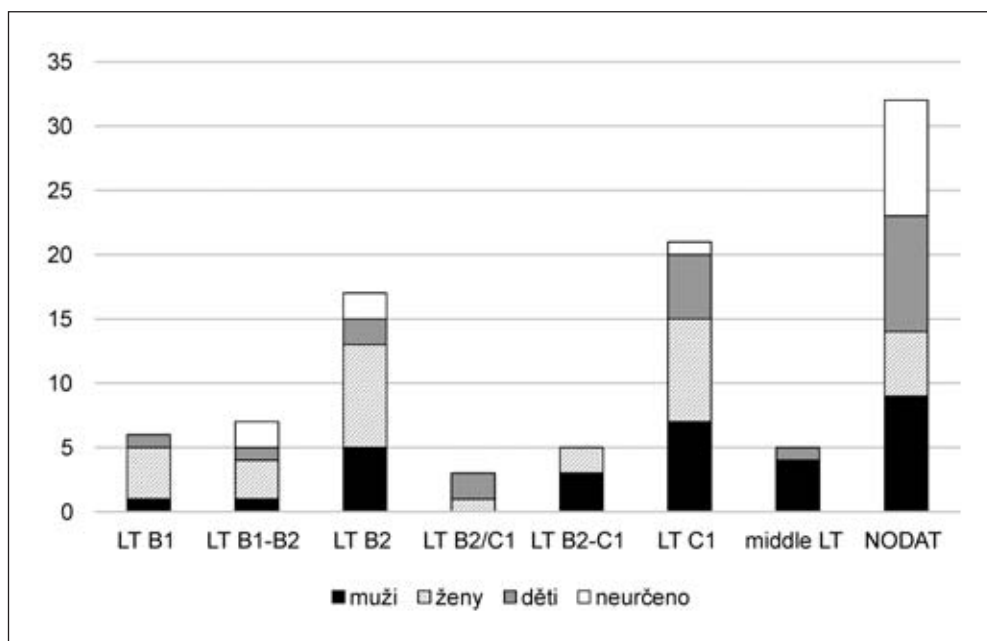
Dalším chronologicky citlivým ukazatelem byla přítomnost bronzové spony s patkou zdobenou osmičkovitými kličkami nebo falešným vinutím (typ BF-H3-A; tab. LXXVI: B4, B5; podle *Bujna 2003*, 60–61). Tato spona má přímé analogie na pohřebišti v Mani (hrob 143; *Benadik 1983*, Taf. LVI). Skupina bronzových spon (BF-Hy) byla používána dlouhé časové období (v rozpětí celého stupně C1). Malé bronzové spony (BF-Hx2) s profilovanou patkou mají přímé analogie na pohřebišti v Ižkovicích (hrob 16; *Vizdal 1976*, 161–162, 171, obr. 33; *Bujna 2003*, 92). Bronzové spony BF-H3 (tab. LXXVI: B4, B5) představují završení vývoje malých bronzových spon středolátenského schématu (*Bujna 2003*, 92).

Skleněné náramky jsou častější ve fázi LT C1b. Modrý náramek s profilem ve tvaru písmene D (typ Haevernick 3; *Haevernick 1960*) z dětského hrobu 64 (tab. LXIX: 25) má analogie na pohřebišti v Mani

¹⁴⁷ Kremační charakter měly pouze hroby 62b, 45 a 55.

(hrob 122; Benadik 1983, Taf. XLIV: 4). V této fázi doznívá výskyt sedlovitého prstenu z drahého kovu a objevuje se zcela nový typ, prsten s prolamovaným štítkem (Bujna 2005, 153–154). Nejnověji byl tento náramek vyhodnocen v publikaci G. Březinové (2018, 33).

K nejmladším hrobovým celkům (fáze LT C1c) na pohřebišti Palárikovo patří hroby 17, 29, 45 a 67. Setkáváme se zde s inhumačním (hrob 17, 29 a 67) i kremačním způsobem (hrob 45; tab. XI: 4) pohřbívání. V této fázi byly pohřbeny děti (50 %) a ženy (50 %), absentuje mužský hrob. Hrobové jámy mají dvě varianty, obě jsou zastoupeny ve stejném počtu. Oválná hrobová jáma je vždy orientovaná ve směru JV–SZ, kdy byl jedinec v natažené poloze na zádech uložen ve směru JV–SZ. Také druhá varianta, obdélníková hrobová jáma, měla orientaci JV–SZ. Dva hroby (hrob 29, tab. VII: 3; hrob 67, tab. XVIII: 1) mohou být označeny za bohaté (viz kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich deponování a jejich typologicko-chronologická analýza, skupina 1).

Graf 48. Palárikovo I. Antropologický obraz v jednotlivých stupních doby laténské.

Průměrně vybavený dětský hrob (hrob 45, tab. XI: 4) byl do této fáze začleněn na základě výskytu železné dlouhé spony středolaténského typu (tab. LVI: B2), která by mohla náležet ke skupině spon EF-H/L3 (typ EF-H/L3-A?; podle Bujna 2003, 75), završujících vývoj středně dlouhých železných spon (Bujna 2003, 92). Bohatý ženský hrob 67 (tab. LXXI, LXXII, LXXIII) obsahoval několik chronologicky citlivých předmětů. Je to pozdní typ trojpuklicových nánožních kruhů (tab. LXXI: 2, 6; Bujna 2005, 154), jejichž analogii můžeme najít na pohřebišti v Ižkovicích (hrob 28; Vizdal 1982, 498–491). Pozdní typ železné spony středolaténské konstrukce (typ EF-K-A; tab. LXXI: 5; podle Bujna 2003, 81) nebo bronzový emailovaný opasek (typ Gk-K; tab. LXXII; podle Bujna 2011, 106) charakterizují vyznívání pohřbívání na pohřebišti v Palárikově.

6.4 Obraz pohřebiště na příkladech vybraných bohatých hrobů

Období plochých keltských pohřebišť bylo významnou etapou keltského osídlení našeho území. Doba, po kterou tato pohřebiště trvala, se odhaduje na cca 230–240 let a byla rozdělena do devíti fází a tří přechodných horizontů (Bujna 2005, 159). Významným fenoménem, který se projevil především ke konci tohoto období, je změna pohřebního ritu. Laténských pohřebišť na jihozápadním Slovensku evidujeme hned několik (mapa 1), příkladem můžeme zmínit pohřebiště Maňa (Benadik 1983), Dubník (Bujna 1991), Hurbanovo-Bacherov majer, Kamenín, Horný Jatov (Benadik/Vlček/Ambros 1957) aj.

Příčiny změn materiální kultury jsou hledány v oblastech migrace, obchodu a difuze (Burmeister 2000, 539–540; Rams 2007, 323). V době laténské se uvažuje zejména o kulturním transferu, který mohla způsobit migrace (okupace, invaze, expanze aj.).

Pro interpretaci pohřebiště v Palárikově byly vybrány bohaté hrobové celky, které často obsahují importované předměty. Tyto předměty cizího původu mají dobrou chronologickou citlivost, ale také reprezentují vyšší společenský status pohřbeného.

6.4.1 Bohaté hroby LT B1

Na začátku vývoje pohřebiště stojí nejstarší hroby (hrob 6, tab. XXVII: B, XXVIII; hrob 36, tab. XLIX: B, L: A; hrob 51, tab. LIX: B; hrob 75, tab. LXXIX, LXXX; hrob 76, tab. LXXXI: A a hrob 78, tab. LXXXII: B, C, LXXXIII: A). Tři z nich (hrob 6, 36 a 75) můžeme na základě skladby hrobového inventáře zařadit k nejbohatší sociální skupině (upraveno podle Bujna 1982; 2012), tj. hroby bojovníků a bohaté ženské hroby s opasky, bohaté dětské hroby s opasky (viz kap. 4).

V časném období LT B1 absentují železné řetězové opasky. Tyto součásti oděvu/výstroje se vyskytovaly zřejmě v organické formě, ale mohly být doplněny o železné kroužky, jako například na pohřebišti Saulces-Champenoises, kde byl objeven železný kroužek, jehož funkce je spojována s přezkami pozdního halštatu a časného laténu (Stead/Flouest/Rigby 2006, 77, 172). Absence opasků, jejichž přítomnost je podmínkou pro zařazení k nejbohatší vrstvě obyvatel (hroby bojovníků a bohaté ženské hroby s opasky, bohaté dětské hroby s opasky), zařazuje tyto nejstarší hroby do druhé sociální skupiny (podle Bujna 1982). Pro stupeň LT B1 je na pohřebišti Palárikovo doložen nástup nákrčníků (hrob 36; tab. L: A5) a nánožních kruhů (tab. L: A6, A7). Nákrčníky jsou chápány jako znak vysokého společenského postavení (Furman 2009, 20). Nákrčník z hrobu 36 (tab. L: A5) nebyl nalezen v oblasti krku jedince, ale rozlámaný mezi nádobami (tab. IX: 3). Vzdálenou analogii k tomuto nákrčníku, respektive závěsku na něm, můžeme najít na pohřebišti Kamenín v žárovém hrobě 14 (Benadik/Vlček/Ambros 1957, 105, obr. 31: 15).

V obou hrobech (36 a 51) LT B1 nebyly nalezeny předměty, které by mohly být hodnoceny jako importy. Bronzové tyčinkovité rýhované náramky s pečtidlovými konci (typ BR-B1; tab. L: A9, A 10; podle Bujna 2005, 21), stejně jako tyčinkovité rýhované nánožníky (typ BR-B2-A; tab. LIX: B1, 2; podle Bujna 2005, 21) a časně typy plechových příčné žebrovaných nánožníků (typ BR-C1; tab. L: A6, A7; podle Bujna 2005, 30) patří k běžným předmětům hrobové výbavy.

Nejbohatší výbavy v tomto stupni dosáhl dětský hrob 75 (tab. LXXIX). Tento pohřeb obsahoval zlatý (typ AR-J1; tab. LXXIX: 2, 3; podle Bujna 2005, 71–72) a stříbrný sedlovitý prsten (typ AR-J1; podle Bujna 2005, 71–72), bronzový prsten se štítkem (typ BR-O1; tab. LXXIX: 1; podle Bujna 2005, 91–93), časně typy páskového bronzového náramku (typ BR-A4, BR-K1; tab. LXXIX: 5, 6; podle Bujna 2005, 17), bronzové plechové příčné žebrované nánožníky (typ BR-C1; tab. LXXIX: 11, 12; podle Bujna 2005, 30) a železné spony (tab. LXXIX: 8, 9). Jde o jediný hrob na pohřebišti, kde se vyskytlo zlato i stříbro v jednom celku. Četné jsou i keramické přídavky. Hrob obsahoval 5 kusů keramických nádob (tab. LXXIX: 10, 12, LXXX), z nichž v jednom případě jde o nádobu ve tvaru botičky (tab. LXXX: 1). Podobná nádoba byla objevena na lokalitě Mannesdorf (hrob 4) rovněž v bohatém dětském hrobě (Rams 2011, 34). Dětský hrob 75 z Palárikova je nejbohatěji vybavený dětský hrob na lokalitě a jediný hrob z nekropole s nálezem zlata.

M. Furman (2009, 21) uvádí, že již ve stupni LT B1 je v oblasti severně od Dunaje rozšířen výskyt bronzových řetízků, který se jeví jako specifikum pro jihozápadní Slovensko a přilehlou část Maďarska. Pro pohřebiště Palárikovo se tuto hypotézu nepodařilo přesvědčivě potvrdit, neboť hroby s výskytem bronzových řetízků jsou na základě jiných předmětů hrobové výbavy datovány až do pozdějších stupňů, jak na tuto skutečnost upozornil také J. Bujna (2012, 102).

6.4.2 Bohaté hroby LT B1–LT B2

Do stupně LT B1–LT B2 náleží na lokalitě tři hrobové celky, které mohou být označeny za bohaté. Jde o dva ženské hroby (8, 20) a jeden hrob mužský (84).

Pohřeb muže (hrob 84; tab. LXXXIV: B, LXXXV) obsahoval klasickou bojovnickou výstroj ve smyslu meč–kopí–štíť, ale také několik bronzových, železných a keramických předmětů. Tento hrob je spolu s hrobem 6 jedním z nejstarších bojovnických pohřbů na lokalitě. Z bronzových kruhových ozdob je třeba zmínit na území Slovenska ojedinělý nákrčník ze skroucených drátků s konci v očko (typ BR-H2;

tab. LXXXV: 3; podle *Bujna 2005*, 69), který je typický pro stupeň LT B1c. Keramické nádoby, zejména vázy s dutou nožkou (tab. LXXXV: 5), lze v našem prostředí považovat za západokeltský předmět (*Repka 2015*, 55). Mimo území Slovenska se vyskytly např. na maďarské lokalitě Miklósfa (*L. Horváth 1976*, 15), na moravských pohřebištích (např. Brno-Maloměřice hrob 58, *Čížmářová 2005*, 206; Mistřín, *Filip 1953*, 355 nebo ve Vícemilicích, *Čížmář 1974*, 469; Mistřín či v Pustiměřských Prusích, *Čížmářová 2013*), ale také na území Čech (např. Úhřetice, *Jansová 1963*, 337; fragment nádoby z Nové Vsi u Kolína, *Valentová 2011*, 888), v rakouském Dürrenbergu (hrob 16/2, *Penninger 1972*, 225).

Mísa s dutou zvoncovitou nožkou (tab. LXXXV: 7) patří na slovenských pohřebištích rovněž k cizím artefaktům, které mají svůj běžný výskyt v prostředí Francie a Německa (*Repka 2015*, 92). Mísa tohoto typu byla nalezena v hrobě 19 (tab. XXXVI: 2) na pohřebišti Palárikovo, který však nesplňuje podmínky, aby mohl být označen za bohatý.

6.4.3 Bohaté hroby LT B2

Změna nastává s příchodem stupně LT B2, kdy už evidujeme více hrobových celků. V hrobech bojovníků se setkáváme s předměty, které mohou být označeny za předměty cizí proveniencie. V kroji přichází změna, kdy jsou nošeny masivní plastické kruhy (asymetricky), které jsou doplněny nápažníkem a několika sponami (*Limbuský et al. 2015*, 230; *Furman 2009*, 123).

V hrobech LT B2 se začínají objevovat prvky z Podunají, zejména ukládání ovčáckých nůžek do hrobů (*Limbuský et al. 2015*, 231). Na pohřebišti Palárikovo se toto tvrzení nepodařilo prokázat, neboť byly nůžky uloženy pouze do dvou hrobů (hrob 5, tab. XXVII: 8; hrob 12, tab. XXXI: C1), a to jednoho ze stupně LT C (hrob 5) a druhého, který lze pouze rámcově zařadit do LT B1–LT B2 (hrob 12). Ve stupni LT B2 se již objevuje výskyt sapropelitového kruhu (*Furman 2009*, 125).

Ze stupně LT B2 je z pohřebiště Palárikovo evidováno 44 % hrobů patřících nejbohatší společenské vrstvě. Až na výjimku (hrob 26 a 89) to jsou hroby žen.

V případě ženských bohatých pohřbů je patrný ústup od módy předešlého stupně. Nejsou nacházeny symetricky nošené nánožníky a náramky, nýbrž se objevují náramky v kombinaci s nápažníkem, který již může být vyhotoven ze sapropelitu (viz hrob 83, tab. LXXXIV: A1–3). Hroby obsahují časný typ bronzových spon (typ BF-C; podle *Bujna 2003*, 48; viz kap. 4.4.1 Spony) s malou kuličkou na patce. Varianty těchto spon bývají uváděny jako importy, zejména jejich bohatě plasticky zdobené typy (*Bujna 2003*, 84).

Importovaný předmět se objevil v hrobě 15 (tab. XXXIV: A). Tento hrob bohaté ženy obsahoval dvojdílný bronzový tzv. pseudofiligránový náramek (tab. XXXIV: A5), za jehož místo primárního výskytu se považuje jižní Morava (*Čížmářová 2012*, 203). Jejich vysoká koncentrace v prostoru Moravy dovolu- je vyslovit názor, že tyto náramky byly buď výrobkem místních kovolitců, nebo velmi požadovaným šperkem místní elity (*Čížmářová 2012*, 203). Keltové s technikou pseudofiligránu přišli do styku nejpozději v poslední třetině 4. století (*Brezňanová 2008*, 12) a jde o výzdobu používanou v ilýrském a thráckém kulturním okruhu (*Szabó 1975*, 155).

Výjimečný se jeví pohřeb ženy z hrobu 21, a to zejména díky dvěma sponám s terčovitou patkou (typ BF-D3-A; podle *Bujna 2003*, 52–54), na jejíž disk je připevněna čočka jantaru. Tyto spony mají blízkou analogii na pohřebišti Münsingen-Rain, hrob 81 (*Hodson 1968*, plate 38, 112), Saint-Sulpice, En Pérole- res, kde byla objevena spona podobného tvaru s terčovitou patkou vykládanou korálem (*Kaenel 1990*, T. 23, 399). Lunární motiv terčíku na pohledové straně se podobá sponám z hrobu 61 nebo 84 z pohřebiště v Münsingen-Rain (*Hodson 1968*, 37–39, 101, 113).

M. Furman ve své práci uvedl, že pro stupeň LT B2 je typické mimo jiné vyznívání kruhových ozdob z drahých kovů (*Furman 2009*, 125). Pohřebiště Palárikovo zapadá do zmíněného modelu. Šperky z drahých kovů (zlato a stříbro) se na pohřebišti Palárikovo objevují už ve stupni LT B1 (viz hrob 75) a pokračují ještě do stupně LT B1/C1–C1 (hrob 69a).

6.4.4 Bohaté hroby LT B2/C1

Přechodný horizont LT B2/C1 je charakterizován malým počtem hrobů (viz graf. 47). Dva hrobové celky patřily do skupiny 1 (hrob 71 a 87; viz kap. 4 Předměty pohřebního inventáře, způsob jejich dep- ponování a jejich typologicko-chronologická analýza, upraveno podle *Bujna 1982*, 312–425), označující nejvyšší společenskou vrstvu.

Žena z hrobu 87 (tab. LXXXVIII) je typickým příkladem přechodného horizontu. Do jejího hrobu byly přiloženy dva kusy keramiky (tab. LXXXIX: B), dále její výbava obsahovala několik kusů železného a bronzového kruhového šperku, spony časně laténského schématu s plasticky zdobenou patkou (tab. LXXXVIII: 10), bronzové nášivky (tab. LXXXVIII: 2) a železný opasek z masivně stočených článků (tab. LXXXVIII: 1). Tyto opasky označil A. Rapin jako typ Ceretolo (*Rapin 1995, 288*). J. Bujna se domnívá, že tento typ opasků může souviset s navrátilci z tažení do Makedonie a Řecka (*Bujna 2007, 2018–2019*). Totožný typ opasku se na lokalitě Palárikovo objevil ještě v hrobě 74a (tab. LXXVIII: A8; patří do fáze LT C1) a na nekropoli Trnovec nad Váhom, hrob 179 (*Benadik/Vlček/Ambros 1957, tab. II: 3*).

6.4.5 Bohaté hroby LT B2–LT C1

Ve stupni LT B2–LT C1 zaznamenáváme až 80 % bohatých hrobů, z nichž 75 % náleželo nejbohatší vrstvě obyvatel. Tyto nejbohatší hroby patřily převážně mužům (hrob 77, 46a), ale byla zde zastoupena také jedna žena (hrob 43), v jejímž hrobě se objevil cizí prvek na sponě. Hrob 43 se sponou s falešným vinutím (tab. LIII: C1), jejíž oblastí výskytu je Francie, Německo, Karpatská kotlina, Balkán a východní Rumunsko (*Peschel 1972, 1*), je dalším příkladem hrobu s obsahem drahého kovu. Kromě bronzových a železných kruhových ozdob obsahoval také stříbrný kroužek (tab. LIII: C2), který mohl sloužit jako nášivka na ozdobě/pokrývce hlavy. Přímé analogie ke sponě s falešným vinutím nacházíme na německé lokalitě Manching (*Peschel 1972, 18*), v Maďarsku na pohřebišti Magyarszerdahely (hrob 11, *Horváth 1987, 150*); Somogytúr (*Szabó/Németh 2000, 256*); nekropole v Rezi (*Horváth 1987, 164*), v moravském prostředí v Brně-Maloměřicích (hrob 34, *Čížmářová 2005, 200*), ale také v bulharském Plovdivu (*Emilov 2010, fig. 7, 81*).

Mužský hrob 46a byl jediným hrobem, kde se dochovaly zbytky pochvy meče (tab. LVII). Tento hrob obsahoval bronzový uzavřený tyčinkovitý nápažník s kruhovým průřezem a třemi nevýraznými vývalky (tab. LVI: A3). Analogii k tomuto nápažníku můžeme hledat v hrobě 37 na lokalitě Mannesdorf (*Ramsel 2011, Taf. 67*), kde je tento náramek s tzv. „Herkulovými uzly“ datovaný do stupně LT B1c (*Ramsel 2011, 213*). Náramky s těmito vývalky mají zřejmě původ v helénistickém umění (*Ramsel 2014, 8*).

6.4.6 Bohaté hroby LT C1

Ani v období LT C1 nebylo zlato (ani stříbro) masověji využíváno k výrobě šperků. Jejich ojedinělý výskyt v LT B až C1 (s důrazem na mince v hrobech) je zřejmě odrazem rituálních zvyklostí. O mimořádném vnímání zlata v době laténské svědčí hromadné nálezy zlatých nákrčníků (např. *Göbel et al. 1991, 44–52*) ze západoevropské oblasti (*Holodňák/Militký 2014, 568*).

Ve stupni LT C1 evidujeme na pohřebišti Palárikovo dva základní modely bohatých ženských hrobů:

- hroby s inventářem o velkém počtu předmětů, kde se často vyskytují výrobky ze saproplitu, jantaru, bronzu a železa (viz hrob 35, tab. XLIX: A);
- hroby s inventářem o menším počtu předmětů, kde společenské postavení symbolizuje výjimečný řetězový opasek, skleněný náramek či masivní bronzový nánožník (např. hrob 73, tab. LXXVII: A), jak na tuto skutečnost upozornil již J. Bujna (1982, 371).

Pro stupeň LT C1 evidujeme v hrobech nálezy hliněných přeslenů (hrob 64, tab. LXIX: 22 a hrob 73, tab. LXXVII: 1, 2). Nepodařilo se potvrdit názor J. Paulíka (*Paulík/Tomčíková 2005, 103*) o spojitosti ovčáckých nůžek a přeslenů. Na žádném pohřebišti z území Slovenska se nůžky neobjevily společně s přeslenem.

Bohaté ženské hroby LT C1, (např. hroby 35, tab. XLIX: A; hrob 48, tab. LVIII: C nebo hrob 67, tab. LXXI, LXXII, LXXIII) vynikají různorodou skladbou pohřebního inventáře. Kromě jantaru, skleněných ozdob a bronzového a železného kruhového šperku obsahovaly také výjimečné druhy opasků. Přestože se s prvním keltským sklem setkáváme už v horizontu LT B2/C1 (*Březimová 2004, 140*), na pohřebišti Palárikovo jej evidujeme až ve stupni LT C1.¹⁴⁸

V hrobech 35 a 48 byl objeven splétaný opasek z článků spojených bronzovými kroužky (tab. XLIX: A7; LVIII: C4). Tento druh opasků bývá opatřen bronzovou záponou ve tvaru kruhu a ukončený háčkem ve formě hlavy koně (*Repka 2015, 88*). Ukončení ani zápony se v těchto případech nezachovaly. Tento typ

¹⁴⁸ V hrobech, které mohly být chronologicky určeny.

opasků se v Karpatské kotlině vyskytuje ojediněle (Repka 2015, 88). Byly objeveny v nevelkém počtu na lokalitě Bajč-Vľkanovo (hrob 20, Benadik 1960, 399, 421, 442) nebo na pohřebišti Vác (hrob 13, Hellebrandt 1999, 134). Hrob 35 je významný také předmětem zřejmě medicínského charakteru (tab. XLIX: A1), který byl objeven na tomto pohřebišti jako první v oblasti Karpatské kotliny (Gardelková-Vrtelová/Ramsl 2018).

Mezi významné bohaté hroby tohoto období patří také dětský hrob 64 (tab. LXIX), který jako jediný na lokalitě obsahoval minci. Jde o minci s koníkem (tab. LXIX: 16), určenou jako *lyra-triskeles* (Hlinka/Kazimír/Kolníková 1976, 31–35). Nálezy mincí jsou v prostoru Slovenska z hrobů vzácné. Hrob 64 obsahoval také jediný kus předmincovního platidla, tzv. mušli kauri (tab. LXIX: 12). Zavínutec penízkovitý (*Cypraea moneta*) či zavínutec kroužkový pochází od Tichého a Indického oceánu (Herman 1956; Hofrichter 1994, 127–222; Picka 1999) a jeho schánky lze dávat do souvislosti s magickým či ozdobným charakterem. Zajímavý je také zdobený přeslen z tohoto hrobu (tab. LXIX: 22) ve tvaru malé hliněné nádoby a není vyloučeno, že jeho použití mohlo být i k jiným (např. rituálním) účelům.

Bohatý ženský hrob 67 (tab. LXXI, LXXII, LXXIII) je nejmladším kostrovým hrobem na pohřebišti. Mezi chronologicky významné předměty patřily také puklicové nánožní kruhy (tab. LXXI: 2, 6), které byly zdobeny bílým emailem. Tyto nánožníky jsou typickým prvkem Karpatské kotliny, jak již na tuto skutečnost poukázali A. Masse a M. Szabó, kteří si povšimli zdejšího výzdobného prvku mezi jednotlivými puklicemi, ale také J. Bujna ve své práci (Bujna 1982, 371).

7 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Na plochem keltském pohřebišti v Palárikově (Palárikovo I) bylo v letech 1969–1973 prozkoumáno celkem 95 hrobových celků s 99 uloženými jedinci. Rozsáhlý nálezový materiál z pohřebiště, který zahrnoval také polohu Kopcová remíza (Palárikovo II, např. chronologicko-typologické vyhodnocení předmětů (viz kap. 4), představuje jeden z největších nálezových souborů tohoto období na Slovensku.

Předkládaná práce prezentuje výsledky zpracování souboru a vyhodnocení materiálu z pohřebiště s přihlédnutím k ostatním publikovaným nálezovým souborům období plochých keltských pohřebišť. Předměty uložené v depozitáři Archeologického ústavu SAV v Nitře, ale také v řadě muzeí (SNM–Archeologické muzeum Bratislava, Muzeum Jána Thaina v Nových Zámčích, Muzeum mincí a medailí v Kremnici a Ponitrianske muzeum v Nitře) byly podrobeny revizi a znovu popisně a kresebně zdokumentovány. Hrobový inventář byl typologicky a chronologicky zařazen a vyhodnocen.

Cílem zpracování laténského pohřebiště v Palárikově bylo obohacení dosavadních známých poznatků o laténských pohřebištích z území jihozápadního Slovenska. Pomocí statistických metod jsme se pokusili o vypracování vnitřní chronologie pohřebiště, ale také o formulaci sociálních aspektů pohřbívání (zejména těch, které přímo souvisely s výbavou hrobu). Zjištění a výsledky byly porovnávány s dalšími pohřebišti nejen na Slovensku, ale také mimo toto území. V hodnoceném souboru byl materiál z pohřebiště Palárikovo I a II rozdělen na 10 základních skupin (viz obr. 8), kde byla zohledněna funkčnost předmětu.

Na pohřebišti v Palárikově bylo z velké většiny pohřbíváno kostrově. Kremační pohřební rítus byl zaznamenán pouze v případě hrobů beze zbraní a objevuje se již ve stupni LT B1–LT B2. Nejvíce žárových hrobů registrujeme ve stupni LT C1, kdy se hrobové jámy výrazněji odlišují (např. tvarem, velikostí) od jam inhumačních. Charakteristický pro samostatné žárové hroby (pokud nejsou součástí dvojhrobů) je oválný půdorys hrobových jam.

Typické pro oblast jihozápadního Slovenska a celé Karpatské kotliny je pohřbívání hlavou k jihu (např. hrob 5, 6, 9, 10, 15 aj.), naopak kontakt s územím Čech a Moravy ukazují hroby 18, 19, 28, 85, 87, kde je obvyklá poloha mrtvého hlavou k S.

V obou polohách (Palárikovo I a Palárikovo II) absolutně dominovaly hroby s jedním pohřbeným jedincem, jen sporadicky se objevily hroby se dvěma jedinci. Ačkoliv zde byla zaznamenána biritualita (zejména ke konci pohřbívání), obsah žárových hrobů se výrazně odlišoval od výbavy hrobů inhumačních. Zatímco hrobová výbava inhumačních hrobů byla z velké většiny výrazně různorodá, u žárových hrobů je spíše homogenní, což může být částečně způsobeno i malým počtem sledovaných hrobových

celků. Hroby bez lidských ostatků, kenotafy, byly zaznamenány jenom výjimečně. Při úpravách hrobových jam se uplatnilo zejména dřevo, které sloužilo k výdřevě podlahy či obložení stěn.

Začátek pohřbívání se na tomto pohřebišti datuje do starší fáze LT B1 a posledním nejmladším inhumacním hrobem na pohřebišti je patrně hrob 67, který je datován do pozdní fáze stupně LT C1 (mapa 7). V absolutní chronologii jde o období od 380 (?)–350 po 180 před n. l. (Venclová [ed.] et al. 2008, 21).

Období LT B je spojováno s historickou kolonizační vlnou, která začala zhruba v polovině 4. století před n. l. V tomto období již na území Slovenska existovalo několik pohřebišť (např. Bajč, Dubník, Hurbanovo, Chotín, Malé Kosihy aj.). Pohřby se zbraněmi jsou doloženy už ve stupni LT B1. Kruhové šperky vyhotovené ze sapropelitu, stejně jako ozdoby z jantaru se objevují ve stupni LT B2. V této fázi již dosahuje intenzita pohřbívání na plochých keltských pohřebištích vrcholu.

V následujícím přechodném období LT B2/C1 bylo registrováno pouze minimum hrobů z Palárikova (viz graf 47). Zatímco v předchozím stupni nejsou sídliště příliš četná (viz ojedinělé výjimky, Březinová 2006, 33), z přechodného horizontu jsou známy lokality např. Čataj a Chľaba (okr. Senec a Nové Zámky, Březinová 2006, 33).

Pohřebiště Palárikovo zaniká ve stupni LT C. Ukazuje se, že posledním inhumacním hrobem v areálu je zřejmě hrob 67, který byl datován do mladší fáze stupně LT C1 (mapa 7). Ve stupni LT C1 se v Palárikově poprvé setkáváme se skleněnými výrobky (např. hrob 64). Pro toto období je charakteristické zakládání nových pohřebních areálů, ve kterých se stal dominantním žárový pohřební ritus (např. Levice, Samuel 2007). V průběhu stupně LT C dosáhlo laténské osídlení jihozápadního Slovenska největší intenzity, zejména v povodí Nitry a Žitavy (Březinová 2006, 11). V okrese Nové Zámky evidujeme pro toto období hned několik sídlišť, zejména Bánov, Dvory nad Žitavou nebo Štúrovo (Březinová 2006, 33–39).

Kapitola s chronologickým a typologickým zařazením předmětů (kap. 4) se stala hlavním podkladem na vypracování vnitřní chronologie, která byla doplněna o sekvenční analýzu. Tato analýza se pokusila o vnitřní chronologické třídění pohřebiště Palárikova, přičemž byl definován horizont Palárikovo 1¹⁴⁹ (odpovídá stupni LT C1), Palárikovo 2 (odpovídá stupni LT B2) a Palárikovo 3 (odpovídá stupni LT B1–LT B2).

Sponám, jako nejcitlivějším chronologickým indikátorům, byla v práci věnována značná pozornost. Keramika tvořila početností druhou největší část výbavy hrobových celků. Výskyt keramických nádob je zaznamenán ve většině hrobů a převažují nádoby vyhotovené na kruhu. Přestože se o hrobové keramice uvažuje jako o málo citlivém chronologickém předmětu, sekvenční analýza z pohřebiště Palárikovo I ukázala, že v budoucnu budou některé typy nádob (zejména kónická miska, bikónická vázovitá nádoba s širokým ústím nebo situla s odsazeným a neodsazeným hrdlem, viz obr. 17) vyžadovat zvýšenou pozornost při hodnocení chronologie lokalit. Na pohřebišti se vyskytlo 11 hrobů s keramikou s kolkovanou výzdobou (viz kap. 4.1.4 Kolkovaná keramika). I když kolkované ornamenty nejsou podle některých autorů pro oblast Karpatské kotliny typické (např. Némethi 1998), byly zde zaznamenány u lahvičkových tvarů, ale také mís.

Typologicko-chronologická analýza hrobových předmětů zařadila až 65 % hrobů z pohřebiště v Palárikově. Z toho 5 % hrobových celků bylo možné jenom rámcově datovat do střední doby laténské (graf 48). Tento příznivý stav byl možný zejména díky obsahu chronologicky citlivých předmětů v hrobě (tzn. především spony, šperky a součásti oděvu), ale také díky podrobné dobové dokumentaci, která se stala cenným podkladem při vyhodnocování dnes již neexistujících nebo špatně dochovaných předmětů.

Sohledem na značný počet uzavřených nálezových celků/hrobů a úroveň zachování antropologického materiálu bylo možné provést několik statistických analýz a propočtů, které spolu s typologicko-chronologickým určením hrobové výbavy pomohly zprostředkovat objektivní obraz o sociálním rozvrstvení společnosti (např. korelace mezi bohatostí pohřbu, jantarovými výrobky, medicínským předmětem a mincemi–jak byla sledována např. v případě bohatého ženského hrobu 35). Pomocí již zmíněných analýz, které byly doplněny o další znaky (jako např. tvar hrobové jámy, lokalizace v rámci pohřebiště, případná úprava, rozměry) bylo možné přiřadit jednotlivé hroby k pěti skupinám, které odpovídají rozvrstvení místní společnosti; nejbohatší hroby reprezentující místní elitu (skupina 1, 2), výrobní síla/střední třída (skupina 3), chudé obyvatelstvo (skupina 4), neporušené hroby bez výbavy (skupina 5). Samostatně byly hodnoceny hroby porušené těžbou hlíny/orbou, které nebylo možné jednoznačně přiřadit k některé z předešlých skupin. Jednotlivé sociální skupiny se od sebe navzájem liší zejména skladbou hrobového inventáře, ale také spektrem různého materiálu použitého na jeho výrobu. Není

¹⁴⁹ Označení Palárikovo 1–3 neznačí chronologickou posloupnost, ale technické označení autorky. Chronologický stupeň je uveden v závorce.

překvapením, že nejbohatší hroby na pohřebišti jsou také největší a v několika případech jsou tyto hroby dodatečně upraveny (vnitřní konstrukce – výdřeva aj.).

Naprostá většina předmětů hrobové výbavy z pohřebiště Palárikovo má analogie na soudobých lokalitách z jihozápadního Slovenska. Na pohřebišti v Dubníku obsahovaly všechny kostrové bojovnické hroby velký keramický servis nádob, na nekropoli Palárikovo tato skutečnost nebyla zjištěna, zatímco malý keramický servis, jak je znám z Dubníku, obsahovaly v Palárikově hroby 3, 12 (tab. III: 2), 43 (tab. XI: 1) a 90 (tab. XXV: 1). Nejstarší spona na pohřebišti z hrobu 31 (tab. XLVI: 1) má přímé analogie na nekropoli v Dubníku (hrob 6; *Bujna* 1989, 253–254) nebo v Hurbanově-Bacherov majer (hrob 6, *Benadik/Vlček/Ambros* 1957, 61–62). Naopak nejmladší typ spony z Palárikova se objevil na území východního Slovenska (Ižkovce hrob 16; *Vizdal* 1976, 162–171). Podobnost s pohřebištem v Mani (hrob 124, *Benadik* 1983, 55) můžeme mimo jiné spatřovat v nálezové okolnosti hrobu 30, kde byl jantarový kroužek navlečen na jemný řetízek. Bronzové plechové nánožníky s bradavkovitou výzdobou jsou hojně rozšířeny na celém území jihozápadního Slovenska a mají své zastoupení také na pohřebišti v Palárikově (např. hrob 15, 20, 36). Předměty typické pro Karpatskou kotlinu reprezentují v Palárikově zejména puklicové nánožní kruhy (tab. LXXI: 2, 6) zdobené bílým emailem (hrob 67).

Předměty hrobové výbavy z pohřebiště v Palárikově až na několik výjimek představují standartní inventář laténských pohřebišť s poměrně jednolitým charakterem. I přes tuto skutečnost se zde vyskytuje několik předmětů, které nejsou domácí provenience nebo můžeme v jejich případě mluvit o cizím vlivu.

V západní oblasti můžeme zřejmě hledat původ vázy s dutou nožkou (tab. LXXXV: 5) a mísy s dutou nožkou (tab. LXXXV: 7, bojovnický hrob 84). Tento hrob je výjimečný také pro naše prostředí neobvyklým bronzovým nákrčníkem (tab. LXXXV: 3). Taktéž terčovitá spona s jantarovou patkou (tab. XXXVIII: B3), která má své přímé analogie v oblasti Švýcarska a Francie, se na území Slovenska běžně nevyskytuje. Území Francie a Belgie poskytla mnohé analogie k pokličce z hrobu 24 (tab. XL: B2), která je v této oblasti běžnějším artiklem. Ojedinelý nález keramické nádoby ve tvaru botičky (tab. LXXX: 1) v dětském hrobě 75 může signalizovat spojitost s okolím Dürrnbergu. Vlivy z dalšího rakouského pohřebiště, Mannersdorf, jsou patrné v případě hrobu 46a, kde se objevil bronzový nápažník s tzv. „Herkulovými uzly“ (tab. LVI: A3).

Na území Moravy a Čech ukazuje pseudofiligránový náramek z hrobu 15 (tab. XXXIV: A5), ale především sapropelitové náramky (analyzovány byly hroby 25 a 31) vyráběné v rakovnické oblasti.

Souvislost s oblastí Balkánu a východního Rumunska můžeme spatřovat ve sponě s falešným vinutím (tab. LIII: C1), která se vyskytla v hrobě 43. Jako import z oblasti Tichého a Indického oceánu musí být vyhodnocena schránka zavínutce penízkovitého (*Cypraea moneta*), která se do oblasti Palárikova mohla dostat jako platidlo.

Významný charakter má medicínský předmět z hrobu 35 (tab. XLIX: A1), který je prvním objeveným předmětem tohoto druhu v oblasti Karpatské kotliny.

Na výjimečnost pohřebiště v Palárikově (ale také celého regionu¹⁵⁰) ukazují také mnohé další polohy s laténským materiálem na katastru obce (např. nepublikovaná poloha Čuntoška,¹⁵¹ poloha Svätý Jur za Zdochlincom, poloha Englová, lokalita Vřšok s nálezy laténské keramiky nebo poloha Šopy se střepovým laténským materiálem, *Szabó* 1997, 38). I přes velkou snahu se nepodařilo zachytit k pohřebišti odpovídající sídliště. Na vedlejší vyvýšenině stejné písčité duny byla sice odkryta jedna laténská chata s úlomky keramiky (lokality se nazývají Hliník a parcela Karola Vítka), ale rozsáhlejší sídlištní areál nebyl zjištěn. Na výzkumné ploše bylo objeveno několik objektů z raného středověku, stejně jako v nedalekém okolí na katastru Palárikova (např. v poloze Vřšok, *Szabó* 1997, 38).

V rámci interdisciplinární spolupráce se na zpracování pohřebiště v Palárikově podíleli i další badatelé (M. Golej a D. Pivko – analýza kamenných artefaktů; J. Mihályiová – určení dřevěných makrozbytků; E. Scholzová – spektroskopická analýza bronzových šperků; M. Golej – materiálová analýza výplní vnitřní části bronzových nánožníků). Analýza kamenných surovin potvrdila dominantní postavení různých druhů pískovce v materiálu pro výrobu brousků, stejně jako získané výsledky určující surovinu jako jantar (např. vložka na patce spony z hrobu 21). Z pohřebiště Palárikovo byly 4 předměty podrobeny analýze určení dřevin. Nejzajímavější informace poskytl hrob 44. Analýza binokulární stereoskopickou lupou prokázala v tuleji listu kopí zbytky dřeva pravděpodobně z borovice (cf. *Pinus* sp.), kdežto při analýze železné botky kopí byly zjištěny zbytky dřeva z dubu (*Quercus* sp.). Několik železných předmětů

¹⁵⁰ Palárikovo bezprostředně souvisí s dalšími laténskými pohřebišti (např. Trnovec nad Váhom, Jatov).

¹⁵¹ Za poskytnutí sběrového materiálu a informací děkuji doc. PhDr. Gertrudě Březinové, CSc.

bylo podrobeno rentgenovému snímkování (B. Pincéš, Výskumný ústav zvaračský, Bratislava), které potvrdilo nebo vyvrátilo údaje v dobové dokumentaci. Zajímavé výsledky poskytlo experimentální vyhotovení nožíku z hrobu 85, které pomohlo přiklonit se k názoru o jeho spíše rituální funkci (vzhledem na lámavost rukojeti pod tíhou čepele). Osteologická a antropologická analýza pohřebiště byla publikována samostatně (*Ambros 1977b; Jakab 2016*). Oba soubory se nevymykají zjištěním pro další laténská pohřebiště v okolí (viz kap. 3 Výsledky antropologických analýz, 4.7 Masité přídavky). Výsledky těchto analýz pomohly obraz pohřebiště v Palárikově zkompletovat. Přestože na pohřebišti Palárikovo bylo odebráno v minulosti několik vzorků na paleobotanickou analýzu, zatím postrádáme její výsledky.

Výsledky analýz nálezových celků z Palárikova rozšířily poznání plochých laténských pohřebišť z území Slovenska, zejména ve spektru materiální náplně (medicínský předmět, ojedinělé či nové typy spon, opasků aj.), ale také o poznatky sociální struktury místních obyvatel. Komplexní vyhodnocení pohřebišť Palárikovo I a Palárikovo II ukázalo, že mnohé rysy materiální kultury a pohřebního ritu jsou na jednotlivých pohřebištích jihozápadního Slovenska více méně totožné a pokud je zaznamenán rozdíl, je tomu tak jen v detailech.

THE BURIAL GROUND OF PALÁRIKOVO IN THE CONTEXT OF FLAT CELTIC CEMETERIES IN THE MIDDLE DANUBE REGION

Summary

The presented work offers results of the complex evaluation of the burial ground in Palárikovo and its classification in the system of LaTène cemeteries in Slovakia. Despite the fact that the burial ground was studied as early as 1970–1974 by the Institute of Archaeology of SAS in Nitra (supervised by Blažej Benadik) and, thus, its evaluation comes more than 45 years later, we believe that it will be beneficial for our better knowledge of flat Celtic cemeteries in this territory.

The era of flat Celtic cemeteries was an important stage associated with the change in the burial rite of the LaTène period. The estimated period of existence of these cemeteries is 230–240 years and it was divided into nine phases and three transitional horizons (*Bujna* 2005, 159). We have recorded several cemeteries from this period in southwestern Slovakia (Map 1); we can mention the burial ground in Maňa as an example (*Benadik* 1983), as well as Dubník (*Bujna* 1991), Hurbanovo-Bacherov majer, Kamenín, Horný Jatov (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957), etc.

Although the burial ground in Palárikovo has not been studied completely, its 95 grave units have allowed complex assessment of individual items from the grave goods as well as the burial rite, social structure of the cemetery and elaboration of its internal chronology. This rich find material, which ranks among the greatest in the territory of Slovakia, was used as comparative material to the previously published cemeteries (e. g. Dubník, Maňa, Kamenín, Hurbanovo, etc.). The article is enriched with interdisciplinary results, i. e. spectroscopy, petrography, anthropology, X-ray photography, analysis of lithic artifacts, analysis of wooden remains or 3D reconstruction of the grave complex, which together form the picture of the cemetery.

The main objective of this work was to fill in the gap in processing of the previously published Celtic cemeteries in Slovakia, with emphasis on the burial ground in Palárikovo. A separate attachment includes the complex catalogue of grave goods and the description of the grave pit or the buried individual obtained during the excavations by Blažej Benadik at this site. The catalogue part was used as a source for further analyses (typology, statistical methods) and comparison. Thus, our goal at the burial ground in Palárikovo was to characterize individual elements of grave goods, chronologically classify the burial ground, compare individual changes in individual phases of burying at the necropolis and define groups of graves which occurred there. The findings obtained from the Palárikovo cemetery were further compared with other LaTène cemeteries, particularly in southwestern Slovakia, to detect possible common features and tendencies in the evolution of the burial rite or their differences.

Chapter 4 deals with the analysis of individual items of grave goods (miniature artifacts and pottery) and it became the basis for the internal structure of the burial ground. Miniature artifacts and pottery were divided into seven basic functional categories – items of everyday use and tools (scissors, knives and razors, whetstones, spindle whorls, flints and fire tools); - weapons and parts of warrior equipment (spear, shield, sword, chain belts in warrior graves); - jewels and parts of garment (fibulae, head and neck jewel, upper limb jewel, lower limb jewel, belts in graves without weapons and other parts of garments, amulets, finds of textile residues in graves); - coins and pre-coin tenders; - medicinal items; - meat offerings; - pottery (wheel-made pottery; hand-made pottery; specific pottery shapes). Although the typological classification of miniature artifacts and pottery was elaborated on the basis of the finds from Palárikovo, all categories were compared with the material culture of contemporary LaTène burial grounds in detail. Most of the miniature artifacts occurred also at other burial grounds in Slovakia, but also in Bohemia or Austria. Subtle differences can be observed mainly in the grave goods in rich children's graves (finds of precious metals, coins), but also in rich female burials (mainly in the volume or composition of grave goods). Special attention was paid to jewels and fibulae, whose typology had been thoroughly elaborated for the territory of Slovakia (see *Bujna* 2003; 2005; 2011; 2012) and fibulae were evaluated as the most sensitive chronological indicator for dating of individual graves. Iron or bronze fibulae confirm contacts of the LaTène society mainly with the neighbouring western areas (a disc-shaped fibula with an amber foot, Pl. XXXVIII). Besides garment fasteners, contacts with western territories are suggested especially by pottery shapes – vase with a hollow bell-shaped pedestal/Marne type (grave 84, Pl. LXXXV: 5, fig. 11: 4), bowl with a hollow bell-shaped pedestal (grave 19, Pl. XXXVI: 2, Fig. 12: 1 and grave 84, Pl. LXXXV: 7). As for the territory of Moravia and Bohemia, there is a pseudo-filigree bracelet (grave 15, Pl. XXXIV: A5) as well as sapropelite bracelets made in the region of Rakovník (grave 25, 31). Influences of the Austrian environment can be seen in the find of a bronze armlet with the so-called “Heracles knots” (grave 46a, Pl. LVI: A3). Connections with the Balkans and eastern Romania can be observed in the fibula with a fake spring (grave 43, Pl. LIII: C1) which was found in one whole at the cemetery in Palárikovo.

Artifacts not belonging to chronologically significant finds also occurred at the cemetery in Palárikovo. Their value, however, lies in the material used for their production or in them being evidence of a supraregional contact and, thus, allowing us to understand the whole LaTène period market. These finds include mainly coins (lyre-triskeles from grave 64, LXIX: 16); amber beads, pendants or parts of fibulae which can be associated with the Baltic region; items with specific functions (a medicinal artifact from grave 35, Pl. XLIX: A1); cultic artifacts including peculiar pottery shapes, such as a shoe-shaped vessel (grave 75, Pl. LXXX: 1, Fig. 12: 4); as well as finds of *Cyprea moneta* shells (grave 64, Pl. LXIX: 6) from the Pacific and Indian oceans; but also items typical of this territory of the LaTène culture (eye beads or disc anklets decorated with white enamel). The above mentioned medicinal artifact from grave 35 (Pl. XLIX: A1), which is the first discovered artifact of this kind in the Carpathian Basin, is important.

The second most numerous group of grave goods (after jewels) contains pottery artifacts. Pottery is present in most graves (86 % of grave pits) and there are from one to seven exemplars in each. The female grave no. 67 (Pl. LXXI, LXXII, LXXIII) was the grave with the highest number of pottery offerings. Unlike the burial ground in Dubník, it was not confirmed in Palárikovo that all warrior inhumation burials contained so-called large ceramic sets. On the contrary, it seems that so-called small ceramic sets are more frequently used in the warrior burials. Male warrior burial 46a was exceptional. It contained a large ceramic set as well as cow (*Bos taurus* L.) offerings and an almost whole goose (*Anser anser dom.*). This grave is also the only one at the site with preserved remains of a sword (Pl. LVII: 1). Similarly to other cemeteries of south-western Slovakia (see *Bujna* 1989, 278), large ceramic sets deposited on the right side of the buried individual prevail at the necropolis in Palárikovo (72 %).

We distinguish two types of ceramic offerings at the cemetery in Palárikovo – wheel-made and hand-made. Thus, this pottery was assessed separately from the aspect of technology. In the assessed collection of wheel-made pottery, we can identify five basic shapes – situlas, pots, bowls, vases and bottle shapes. A great number of pottery artifacts show common features with the nearby burial grounds. Bowls and situla shapes from the group of graphite pottery belong to the typical expressions of flat Celtic cemeteries. Bowls from LaTène burial grounds have a different spectrum of shapes as well as production technologies. We come across bowls made in hand or shaped on the potter's wheel.

The analyzed collection of hand-made pottery was divided into three auxiliary categories – beakers/cups, pots, bowls. The analyzed features included the production process, used material, additive in the pottery mass, firing, morphological features, plastic features and decorative elements divided into impressed motifs (grooves, flutes, stamps, incisions, cuts), linear elements and plastic motifs (cordon/ring), surface finish (combing, burnishing). Although grave pottery is considered to be chronologically not very sensitive, the sequence analysis of the burial ground in Palárikovo shows that in the future, some types of vessels (conical bowls, biconical vase-shaped vessels with wide mouths or situlas with offset and non-offset necks in particular, see Fig. 17) will require more attention at evaluation of sites' chronology.

According to M. Zeiler, stamped vessels do not occur in graves with rich grave goods mainly in the territory of the Carpathian Basin in period LT B–C and, thus, he presumes that they are not expressions of elites (Zeiler 2010, 120). We cannot agree with this statement in the case of the graves from Palárikovo, since 62.5 % of graves with stamped pottery belonged to the richest class, the elites. The remaining graves contained less grave goods (group 3) corresponding with the production potential of the society.

The sequence analysis (Table 41, 42) applied on the cemetery in Palárikovo (for pottery and non-pottery goods) showed three sets of graves preliminarily named

Palárikovo 1 (P1) – contained graves of LT C1

Palárikovo 2 (P2) – contained graves of LT B2

Palárikovo 3 (P3) – contained graves of LT B1–B2.

A more detailed analysis allowed us to define the most frequently used pottery types occurring in the given group:

P1 – bowl with inverted rim (Fig. 17: 1)

P2 – biconical vase with wide mouth (Fig. 17: 3) and S-profiled bowl with everted rim (Fig. 17: 2)

P3 – situlas with offset as well as non-offset necks (Fig. 17: 4).

At the cemetery of Palárikovo, not only pottery and miniature artifacts were assessed. Considerable attention was paid to the grave pit itself (size, orientation, timbering) and skeletal remains (cremation/inhumation rite, depositing within the pit, position of limbs, etc.). Inhumation as well as cremation burials are represented at the cemetery in Palárikovo; inhumation burials prevail (87 graves). Although single buried individual is the predominant element at the site, there are also burials of two individuals. Graves with burials of more individuals – one of them cremated – are interesting. Such phenomenon was recorded in graves 46 and 62 at the burial ground in Palárikovo. While in grave 46 a male individual was buried (Jakab 2016, 108, 112), grave 62 contained a female and probably a male (Jakab 2016, 112). To design the interior of grave pits, wood was used to various extent (timbering was detected in 9.5 % of grave pits, graves 8, 19, 35, 38, 44, 62, 64, 67, 86); other materials were rarely used for such purposes (grave 5 at the site of Kopcová remíza, Palárikovo II), where a child was lying on an organic mat – probably leather or fur (Paulík/Zachar 1975, 283–327).

Females buried at the burial ground in Palárikovo I usually belonged to the group ages of adultus II, maturus I, and males belonged to group maturus I (according to Jakab 2016). Absence of very young children (infans I) at the LaTène period cemeteries is not unusual. Nevertheless, a 22 % share of children's graves in categories infans II and infans III is surprising. Apart from traditional consequences of hard work or poor diet, the population in Palárikovo was healthy.

The external design of grave pits was detected in 6 % of burial complexes (graves 44, 46, 75, 84, 86 and 88). Graves enclosed by square or circular furrows are also known from other sites in the LaTène environment (Potternbrunn, Ramsel 2002, 118–120; Mannersdorf, Ramsel 2011; Dubník, Bujna 1989; Trnovec nad Váhom, Benadik/Vlček/Ambros 1957, 15). At the cemetery in Palárikovo, we have recorded two types of such design – circular furrows (50 %) and square furrows (50 %). Enclosed graves create two distinct groups at the cemetery. First group is situated in the western part of the burial ground, where square enclosed grave complexes are located (graves 84, 86, 88) together with one circular enclosed grave of a child (grave 75). In the southeastern part of the cemetery, less than 10 m from each other, graves 44 and 46 with circular furrows were situated.

Overlapping graves have not been recorded at the cemetery in Palárikovo. Only in the case of double burial 69, the first burial was disturbed by the trimmed bottom of the subsequent burial of another individual.

Most of the bodily remains were deposited in stretched position on their backs with limbs straightly arranged along the body, which corresponds with other contemporary burial grounds nearby. Two burials lying on the right side are an exception. Burial 75 of a child (Pl. XIX: 2) belongs to the richest burials at the cemetery. The second individual lying on the right side was probably a male of adultus age (Jakab 2016, 114) with above-average grave goods, but also with a timbered square grave pit enclosed with a square furrow.

The thorough typological and spatial analysis of individual types of miniature artifacts with emphasis on body ornaments and clothes fasteners can state that the cemetery in Palárikovo is typologically similar to contemporary burial grounds in southwestern Slovakia with the character of grave goods as well as the burial rite.

On the basis of the detailed typological-chronological analysis of individual components of grave goods, it was possible to classify 65 % of burial complexes chronologically precisely. It was possible mainly thanks to the presence of chronologically sensitive items in graves (i. e. mostly fibulae, jewels and parts of garment) and also thanks to detailed historical documentation which became a precious source for evaluation of currently non-existent or badly preserved items. We are between years 380/350 (?) and 180 BC.

Results of the chronological, typological and spatial analyses helped us confirm detection of three development phases of the cemetery – Palárikovo 1 horizon (corresponding with stage LT C1), Palárikovo 2 horizon (corresponding with stage LT B2) and Palárikovo 3 horizon (corresponding with LT B1–LT B2). Burials at the burial ground started in stage LT B1 (northwestern part of the cemetery with graves 6, 36 and 75) and it ended in stage LT C1 (southeastern part of the cemetery with the youngest burial complexes 17, 29, 45 and 67).

Female burial 36 very probably belongs to the oldest burials at the cemetery. This female inhumation burial contained a bronze fibula of the so-called Duchcov type, rod bracelets with seal ends, a rod neck ring and metal plate anklets with transverse ribs which can be dated to LT B1a–b (see Chapter 4 Goods of grave inventory, their depositing and typological-chronological analysis). On the other hand, grave 6 containing complete warrior equipment including sword-spear-shield can be considered the oldest male burial (see Table 14 and 13; Pl. XXVII: B, Pl. XXVIII).

Graves 17, 29, 45 and 67 are the youngest burial complexes at the burial ground in Palárikovo. A child's grave with average grave goods (grave 45, Pl. XI: 4) was classified in this stage on the basis of a long iron fibula of the middle LaTène type (see Chapter 4. 4. 1 Fibulae) which completes the development of medium-long iron fibulae (*Bujna* 2003, 92). Rich female grave 67 (Pl. LXXI, LXXII, LXXIII) contained several chronologically sensitive artifacts, mainly the late type of triple-disc anklets (see Chapter 4. 4. 4 The lower limb jewels), an iron Middle LaTène fibula of the late type (see Chapter 4.4.1 Fibulae) or a bronze enameled belt (see Chapter 4.4.5). This female burial, which is most probably the youngest inhumation burial at the cemetery, contained anklets decorated with white enamel, which are a typical element of the Carpathian Basin (*Bujna* 1982, 371).

As already stated, the beginning of burying at the burial ground falls to stage LT B1. Inhumation burial rite with S-N or SE-NW orientation of the grave pit and identically oriented skeleton is typical of this stage at the Palárikovo cemetery. Grave pits are rectangular, with flat bottoms. The individual was usually placed on the back. As for the material culture, the early type of bronze bracelets and armlets belongs there (according to *Bujna* 2005, 21; type BF-B1; Pl. L: 9, 10) as well as anklets (according to *Bujna* 2005, 21–22; BF-B2-A; BF-C1-C1; Pl. L: 7), or bronze fibulae of the early LaTène type with finely profiled foot (type BF-A1-B; Pl. L: 1, 2; according to *Bujna* 2003, 46–47). Fibulae in this phase have almost exclusively elongated arcuate bows with various decoration (Chapter 4.4.1 Fibulae). Bracelets/armlets sectioned by small knobs and with reinforced ends occur at the cemetery in Palárikovo (Chapter 4.4.3 The upper limb jewel; Pl. LIX: 1–4). For stage LT B1, appearance of neck rings (grave 36, Pl. L: A5) and anklets (Pl. L: A6, A7) is documented at this cemetery. The only child's burial (grave 75) at the cemetery where presence of gold and silver in one grave complex was recorded belongs to this particular stage. This grave is the best equipped grave at the site and the only grave at the necropolis containing gold.

Nine per cent of graves at the cemetery belong to the period of stage LT B1–LT B2. Inhumation burials are still predominant, but a cremation burial is also recorded (grave 4, Chapter 2.5 Cremation burials). Rectangular grave pits with flat bottoms prevail. In 38 % of graves, oval grave pits were detected (grave 4, 61 and 66; Pl. I: 1, XVI: 3, XVII: 4) with S–N or SE–NW orientation. Individuals in oval pits were always lying on their backs, S–N oriented. The material inventory typical of this stage was mainly composed of partly preserved type of early iron fibulae (type EF-B2-A; according to *Bujna* 2003, 65) with extended feet and bent bows (Pl. XXX: A1). The type of iron fibulae of EF-B2-A scheme with extended feet starts to occur in the middle phase LT B2. Their occurrence is associated with the early type of disc bracelets and with the movement of the Celts from the Rhine region to Central Europe, the Danube region and the Balkans (*Bujna* 2003, 87).

Stage LT B2 itself is represented by bronze fibulae and bracelets among grave goods. These early LaTène fibulae with plastically decorated feet (type BF-C3-Aa; Pl. XXXIV: A4; XLII: B5–6; according to *Bujna* 2003) are the most frequent fibula shape in this period. In the territory of Slovakia, they start to occur with pairs of bracelets/anklets made from bronze rods decorated with knobs and with seal ends and they occurrence ends approx. in the beginning of occurrence of the late type of bronze anklets with knob decoration (*Bujna* 2003, 84). Rectangular grave pits with rounded corners prevail. They are mainly SE-NW oriented (60 %) or N-S oriented (40 %). Individuals were placed on their backs in S–N or SE–NW direction. In warrior burials, we come across artifacts which can be identified as items of foreign provenance. Elements from the Danube region – mostly depositing sheep shears in the graves – start to occur in burials from LT B2 (*Limburský et al.* 2015, 231). As for rich female burials, decline of the fashion from the previous stage is visible. There are no symmetrically worn anklets and bracelets; however, bracelets in combination with anklets possibly made of sapolite start to occur (see grave 83, Pl. LXXXIV: A1–3).

In this stage, a pseudo-filigree bracelet occurs at the burial ground in Palárikovo (grave 15, Pl. XXXIV: A) whose primary place of occurrence is probably in southern Moravia (*Čížmářová* 2012, 203). M. Furman stated in his work that, besides other features, subsiding annular ornaments made of precious metals are typical of stage LT B2 (*Furman* 2009, 125). The burial ground in Palárikovo fits the above mentioned model. Jewels made of precious metals (i. e. gold and silver) occur at the cemetery in Palárikovo as early as stage LT B1 (see grave 75) and continue as late as stage LT B1/C1–C1 (grave 69a).

The previous horizon LT B2/C1 is represented by only 3 % of graves. The shapes of grave pits are not uniform and there are oval as well as rectangular grave pits with rounded corners. Graves of this transitional horizon were not uniformly oriented. Only inhumation burial rite was detected at the burial ground in Palárikovo in this transitional period. Individuals are mainly lying stretched on their backs. Fibulae of the transitional type with feet terminated with fake spring and a long

iron fibula of the early LaTène type (BF-G2-B, Pl. LIII: C1; according to *Bujna* 2003, 56; EF-H/L1, Pl. XLVIII: B4, 5; according to *Bujna* 2003, 81) are typical representatives of material culture in this horizon, in which we have also recorded disc anklets (BF-F3, Pl. LXXXVIII: 13, according to *Bujna* 2003, 150). This type of anklets was replaced by very frequent metal plate anklets with knob decoration. Transitional horizon LT B2/C1 is also typical with its liking for more elaborated female jewels, such as rings with imitation of filigree (BF-O1, according to *Bujna* 2005, 150).

The burial ground subsides in stage LT C1. The assessed 19 % of burial complexes were almost exclusively biritual. Grave pits in this phase are rectangular, SE–NW oriented, with the body lying in the SE–NW direction. With regard to the presence of weapons among grave goods, shield bosses in particular are the material suitable for dating (Pl. XLI: 8). Grave pits are most frequently rectangular and are always SE–NW oriented. In this phase, fibulae types with one-piece sectioned construction appear. For swords, long shapes with narrow sheath ends are typical as well as spear heads with slightly sinuate leaves or bronze belts from plate-shaped segments connected by chains (*Čižmár* 1975, 428–430). In the material culture, glass bracelets (type GIR.5 b, Pl. LXVII: 1, according to *Bujna* 2005, 152), iron chain belts (type Gk-A4, according to *Bujna* 2011, 73) or disc anklets (BF-F4, Pl. LXXVII: B, according to *Bujna* 2005, 54–56) occur. Another chronologically sensitive artifact is bronze fibula with foot decorated with 8-shaped lines or fake springs (type BF-H3-A; Pl. LXXVI: B4, B5; according to *Bujna* 2003, 60–61). Belts in the graves without weapons or other parts of clothes are typical of subsiding burials at the cemetery in Palárikovo.

In this final stage of development of the burial ground in Palárikovo, we have recorded two basic models of rich female burials:

Graves with a high number of grave goods (sapprolite, amber, bronze, iron, e. g. grave 35, Pl. XLIX: A).

Graves with a small number of grave goods, where the social status is symbolized by an exceptional artifact, such as a bronze belt (grave 35, XLIX: A7), a glass bracelet or a massive bronze anklet (grave 73, Pl. LXXVII: A).

In this stage, we have recorded occurrence of clay spindle whorls at the cemetery in Palárikovo (grave 64, 73). Although we meet first Celtic glass as early as LT B2/C1 horizon (*Březinová* 2004, 140), we find it at the cemetery in Palárikovo as late as stage LT C1. Important graves from this period include also child's grave 64, in which the only coin at the whole cemetery was discovered (Pl. LXIX: 16).

Although we were not able to chronologically classify 35 % of graves at the cemetery in Palárikovo, it seems that graves were gradually arranged in the west-east direction. This arrangement is the opposite to the arrangement recorded e. g. in the territory of Moravia, where burials are arranged from the north to the south (*Čižmár* 1978, 130).

The cemetery in Palárikovo allowed us to carry out statistic calculations of individual social indices (index of frequency of miniature artifacts, index of rarity of occurrence of miniature artifacts' types, index of used material, index of frequency of pottery artifacts, index of diversity of pottery types), provide a picture of social stratification of the society using the cemetery. Despite the fact that these analytical methods have their limits in archaeology, their use at the burial ground of Palárikovo seems to be legitimate. The advantage of use of these social indices lies mainly in the fact that unlike subjective evaluations of individual archaeologists, their results are objective. Final values of these social indices of individual graves from the cemetery in Palárikovo allowed classification of the buried individuals within five basic groups which directly correspond with social classes of the then society:

- the richest graves/the ruling class;
- upper middle class;
- graves with average grave goods;
- poor graves;
- graves without grave inventory.

When finally classifying individual graves within specific categories, we also consider other features (design and size of grave pits, interior design, location of the grave within the burial ground and its relation to other graves) to make the classification of an individual within the cemetery as exact as possible.

The subsequent factor analysis confirmed association between the typical inventory and gender of the buried individual (e. g. factor 1 – descriptive system A (Table 49) depicting typical warrior equipment).

In conclusion, we can state that the finds from the burial ground in Palárikovo have considerably contributed to the explanation of some specific expressions of flat Celtic cemeteries and the complex evaluation suggests that many substantial features of the material or burial rite are more or less uniform at the flat cemeteries of the LaTène period and they differ only in details.

Many other sites with LaTène material in the village (e. g. unpublished site of Čuntoška, sites of Svätý Jur-za Zdochlincom, Englová, Vřšok with finds of LaTène pottery or Šopy with LaTène sherds, *Szabó* 1997, 38) point to the exceptional character of the burial ground in Palárikovo. Despite a great effort, no settlement correspondent with the cemetery has been detected.

The descriptions of graves in the catalogue are presented in a standard order. Numbers of grave goods (i. e. 1, 2, etc.) and photographs correspond with the original find reports. Sizes of annular artifacts are given with the outer diameter; if the inner diameter was available, it is included in the description. Weights of grave goods are stated with an accuracy of 1 gram. If several artifacts are recorded under the same number, there is information on the number of specimen. If the information is missing, the order is not followed and data of the grave contain the first existent information on the grave. Orientation is stated using N, S, E, W or their combinations complemented with the information of azimuth degree of the grave pit's longer axis' deviation from the N-S direction. The information on the orientation of the skeleton or grave pit are taken from find reports. With regard to the age of the excavations, this information cannot be verified. Result of the anthropological analysis were obtained from *J. Jakab* (2016). Results of the archaeozoological analysis were taken from the study by *C. Ambros* (1977). The analysis of textile was obtained from *T. Štolcová* (2010).

- Fig. 1. Palárikovo I. The site in the village in the area of agricultural cooperative (PD, former JRD), map 1:10000.
- Fig. 2. Palárikovo I. Plan of the burial ground with individual excavation seasons (adapted from Benadik/Rejholec 1974); black – settlement 1973/1974, yellow – excavations 1970, red – excavations 1971, blue – excavations 1972, purple – excavations 1973, green – excavations 1974.
- Fig. 3. Palárikovo I. Period plan of the cemetery from 1971 (Benadik/Rejholec 1974).
- Fig. 4. Palárikovo I. Period plan of excavations at the cemetery from 1972 (Benadik/Rejholec 1975, 30).
- Fig. 5. Palárikovo I. Section of the complete plan of the cemetery (Benadik/Janek 1976) with suggested problematic grave 81.
- Fig. 6. Palárikovo I. Period photographs from the excavations at the burial ground. Photo by: Emil Rejholec (Benadik/Rejholec 1974).
- Fig. 7. Palárikovo I. Period photographs from the excavations at the burial ground. Photo by: Emil Rejholec (Benadik/Rejholec 1974).
- Fig. 8. Palárikovo I. Relations in the MS Access relational database.
- Fig. 9. Ceramic LaTène funnel from Mistrín (according to Valentová/Šumberová 2010).
- Fig. 10. Palárikovo I. Engraved spiral motif on a vessel from grave 61.
- Fig. 11. Palárikovo I. Decoration on vessels, (1) grave 45, (2) grave 64, (3) grave 34, (4) vase with a hollow pedestal from grave 84.
- Fig. 12. Palárikovo I. Bowl with a hollow bell-shaped pedestal, grave 19 (1), vessel with a lid, grave 24 (2), detail of decoration on a vessel from grave 59 (3), shoe-shaped vessel, grave 75 (4).
- Fig. 13. Palárikovo I. Decorative motif on a vessel from grave 16, cemetery in Hurbanovo (1), vessel with decoration from grave 24 (2), detail of decoration on a vessel from grave 30 (3).
- Fig. 14. Palárikovo I. Detail of engraved decoration from grave 61 (1), experimental model of probably a knife from grave 85 (2), 3D model of a warrior burial, grave 6 (3, Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015, 19).
- Fig. 15. Palárikovo I. Preserved fragments of a sword from grave 46a with X-ray picture (1), X-ray picture of the iron belt from grave 24 (2), detail of the amber plate of a fibula from grave 21 (3), bronze fibula with a fake spring from grave 43 (4).
- Fig. 16. Palárikovo I. Bronze belt with a stylized head of a horse and a griffin, grave 67).
- Fig. 17. Palárikovo I. Group P1 – bowl with everted rim (1), group P2 – biconical vase with wide mouth (3), S-profiled bowl (2), group P3 – situla with offset and non-offset neck (4).

- Graph 1. Palárikovo I. Grave pits, SE–NW oriented, depending on gender.
- Graph 2. Palárikovo I. Shape of grave pit stated in the written documentation by B. Benadik, E. Rejholec.
- Graph 3. Palárikovo I. Shape of grave pit corrected according to grave plans and photographs.
- Graph 4. Palárikovo I. Position of skeleton in the grave pit, divided by gender.
- Graph 5. Palárikovo I. Atypical position of limbs depending on gender.
- Graph 6. Palárikovo I. Orientation of skeletons.
- Graph 7. Palárikovo I. Percentages of genders.
- Graph 8. Palárikovo I. Percentages of abrasion of teeth in association with social stratigraphy.
- Graph 9. Palárikovo I. Description of division by gender (axis X) and richness of burial (axis Y).
- Graph 10. Palárikovo I. Proportions of individual categories of grave inventory (without meat offerings).
- Graph 11. Palárikovo I. Comparison of finds of scissors and knife/razor in the territory of Slovakia.
- Graph 12. Palárikovo I. Percentages of knives to finds of meat from the cemeteries in Slovakia.
- Graph 13. Palárikovo I. Graphic representation of proportion of knife and razor in the anthropologically determined graves.
- Graph 14. Ratio of graves with spindle whorls and the total number of graves at LaTène cemeteries in Slovakia.
- Graph 15. Palárikovo I, II. Percentages of individual jewel categories.
- Graph 16. Palárikovo I, II. Percentages of individual bronze fibulae.
- Graph 17. Palárikovo I. Percentages of individual iron fibulae.
- Graph 18. Palárikovo I. Frequency of individual rings depending on gender and material.
- Graph 19. Palárikovo I, II. Ratios of bracelets and armlets depending on material of production.
- Graph 20. Palárikovo I. Percentages of different levels of preservation of anklets.
- Graph 21. Animal species represented at individual burial grounds in Slovakia (Gardelková-Vrtelová 2014, 521).
- Graph 22. Survey of the studied burial grounds from the territory of Slovakia with occurrence of meat (Gardelková-Vrtelová 2014, 515).
- Graph 23. Palárikovo I. Number of graves with meat (Gardelková-Vrtelová 2014, 518).
- Graph 24. Palárikovo I. Representation of meat offerings (without *Sus scrofa dom.*) depending on gender.
- Graph 25. Ratio of cattle (*Bos taurus*) to the total number of discovered graves at burial grounds in Slovakia.
- Graph 26. Palárikovo I. Combination of pig (SSD – *Sus scrofa dom.*) and other animal species depending on gender of the buried (GGD – *Gallus gallus dom.*, BT – *Bos taurus*, AAD – *Anser anser dom.*, T – Teleostei).
- Graph 27. Palárikovo I. Representation of pig by numbers in graves depending on gender.
- Graph 28. Palárikovo I. Number of graves with occurrence of *Sus scrofa dom.* and knife depending on gender.
- Graph 29. Number of graves with occurrence of *Sus scrofa dom.* and knives from LaTène graves in Slovakia.
- Graph 30. Palárikovo I. Values of index of frequency of miniature artifacts (in absolute numbers).
- Graph 31. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of frequency of miniature artifacts in graves.
- Graph 32. Palárikovo I. Ratio of cumulated values of index of frequency of miniature artifacts in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 33. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of rarity of miniature artifact types.

- Graph 34. Palárikovo I. Ratio of cumulated values of index of rarity of miniature artifacts in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 35. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of rarity of miniature artifacts without problematic graves.
- Graph 36. Palárikovo I. Ratio of cumulated values of index of rarity of miniature artifacts in relation to anthropologically identified gender of individuals, without problematic graves.
- Graph 37. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of used material.
- Graph 38. Palárikovo I. Ratio of cumulated values of index of used material in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 39. Palárikovo I. Ratio of graves using individual material in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 40. Palárikovo I. Representation of values of index of frequency of pottery items (expressed in absolute numbers).
- Graph 41. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of frequency of pottery offerings in graves.
- Graph 42. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of frequency of pottery items in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 43. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of diversity of pottery offerings in graves.
- Graph 44. Palárikovo I. Percentages of cumulated values of index of diversity of pottery offerings in graves (regardless of production technology).
- Graph 45. Palárikovo I. Ratio of cumulated values of index of frequency of pottery artifacts in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 46. Palárikovo I. Number of graves with occurring functional types of pottery artifacts in relation to anthropologically identified gender of individuals.
- Graph 47. Palárikovo I. Chronological classification of datable graves into main stages (NoDat indicates undated graves, Middle indicates graves roughly dated to the Middle LaTène period).
- Graph 48. Palárikovo I. Anthropological picture in individual stages of the LaTène period.
- Table 1. Palárikovo I. Cremation burials and their grave goods.
- Table 2. Palárikovo I. Percentage of illnesses and pathological changes at the cemetery in Palárikovo and its comparison. *The percentage set is evaluated according to the category in which the illness occurred. It does not compare specific illnesses and pathological changes like at the cemetery in Palárikovo. Thus, the percentage of illnesses and changes in Palárikovo is expressed for the whole group (As a result of). Praha-Ruzyně (*Stránska/Velemínská* 1999, 152–153), Brno-Maloměřice (*Trubačová* 2005, 27–40). Percentages are calculated from the stated information.
- Table 3. Palárikovo I. Decorative elements represented on pottery.
- Table 4. Summary of scissors from Slovakia in category “a”.
- Table 5. Summary of scissors from Slovakia in category “b”.
- Table 6. Summary of grave goods from graves with occurring scissors in comparison with the complete assortment of grave goods.
- Table 7. Palárikovo I. Summary of finds of knives and razors.
- Table 8. Palárikovo I. Schematic classification of knives by shapes of blades and handles.
- Table 9. Palárikovo I. Schematic depiction of shapes of spindle whorls.
- Table 10. Summary of graves from the territory of Slovakia containing scissors and spindle whorls.
- Table 11. Percentages of places in the territory of Slovakia where spindle whorls were placed in graves.
- Table 12. Palárikovo I. Types of ferrules (botců), illustration adapted from *Brunaux/Rapin* 1988.
- Table 13. Palárikovo I. Summary of shield bosses and their classification by *Brunaux/Rapin* 1988.
- Table 14. Palárikovo I. Summary of swords.
- Table 15. Palárikovo I. Summary of belts and disc-shaped rings in warrior burials.
- Table 16. Palárikovo I, II. Summary of bronze fibulae (according to *Bujna* 2003).
- Table 17. Palárikovo I. Summary of iron fibulae (according to *Bujna* 2003).
- Table 18. Palárikovo I. Monochromatic beads (catalogue no. indicates the grave and the number in the catalogue under which the bead is recorded. E. g. code 62/6 means that the bead is contained in grave 62a under record 6).
- Table 19. Palárikovo I. Polychromatic beads (catalogue no. indicates the grave and the number in the catalogue under which the given bead is recorded. E. g. code 64/1aII means that the bead is contained in grave 64 under record 1a in item II).
- Table 20. Palárikovo I. Classification of beads by shapes.
- Table 21. Palárikovo I. Typology of LaTène beads (according to *Venclová* 1980).
- Table 22. Palárikovo I. Typology of LaTène rings.
- Table 23. Palárikovo I. Typology of LaTène annular glass artifacts.
- Table 24. Palárikovo I, II. Combination of occurrence of armlets and other annular jewels.
- Table 25. Palárikovo I, II. Types of individual sapropelite ornaments.
- Table 26. Palárikovo I (P1), II (P2). Types of individual iron armlets.
- Table 27. Palárikovo I (P1), II (P2). Types of iron bracelets.
- Table 28. Palárikovo I (P1), II (P2). Types of bronze armlets.
- Table 29. Palárikovo I (P1), II (P2). Types of bronze bracelets.
- Table 30. Palárikovo I (P1), II (P2). Types of bronze and iron anklets.
- Table 31. Palárikovo I. Summary of chain belts from graves without weapons.
- Table 32. Palárikovo I. Summary of rings from belts (graves without weapons).
- Table 33. Palárikovo I. Summary of belt hooks (graves without weapons).
- Table 34. Palárikovo I. Results of spectroscopic analysis of individual artifacts.

- Table 35. Palárikovo I. Classification of poultry meat offerings according to depositing in graves.
- Table 36. Summary of meaty food (poultry) put in bowls from the territory of Slovakia.
- Table 37. Graves from the territory of Slovakia with poultry placed on the right side of the dead.
- Table 38. Palárikovo I. Deposition of skeletal remains of pig in the grave pit.
- Table 39. Summary of meaty food (domestic pig) placed in bowls from Slovakia.
- Table 40. Palárikovo I. Insight into the edited database for serial calculation.
- Table 41. Palárikovo I. A. Sequence analysis for pottery. Yellow – cumulations in the seriation. P1–P4 – explained in the text.
- Table 42. Palárikovo I. B. Sequence analysis for bronze and iron artifacts. Yellow – cumulations in the seriation. P1–P3 – explained in the text.
- Table 43. Palárikovo I. Summary of the most frequent artifacts. Percentage represents the proportion of graves in which a particular artifact was discovered. Descriptive system A.
- Table 44. Palárikovo I. Summary of the most frequent artifacts. Percentage represents the proportion of graves in which a particular artifact was discovered. Descriptive system B.
- Table 45. Palárikovo I. Correlation matrix for descriptive system A.
- Table 46. Palárikovo I. Correlation matrix for descriptive system B.
- Table 47. Palárikovo I. Eigenvalues of factors for descriptive system A.
- Table 48. Palárikovo I. Eigenvalues of factors for descriptive system B.
- Table 49. Palárikovo I. Loadings on factors in Varimax rotation (for descriptive system A).
- Table 50. Palárikovo I. Loadings on factors in Varimax rotation (for descriptive system B).
- Table 51. Palárikovo I. Factor score for descriptive system A.
- Table 52. Palárikovo I. Factor score for descriptive system B.
- Map 1. Burial grounds from the LaTène period in the territory of Slovakia (map attached on the DVD).
- Map 2. Palárikovo I. Stage LT B1.
- Map 3. Palárikovo I. Stage LT B1–LT B2.
- Map 4. Palárikovo I. Stage LT B2.
- Map 5. Palárikovo I. Stage LT B2–LT C.
- Map 6. Palárikovo I. Transitional horizon LT B2/C1.
- Map 7. Palárikovo I. Stage LT C1.
- Map 8. Palárikovo I. Dating of LT B1–LT C1.
- Map 9. Palárikovo I. Division by gender.
- Map 10. Palárikovo I. Indicated graves with warrior equipment.
- Map 11. Palárikovo I. Division by meat offerings.
- Pl. I. Palárikovo I. Grave 4 (1), grave 5 (2, 3), grave 6 (4).
- Pl. II. Palárikovo I. Grave 7 (1), grave 8 (2), grave 9 (3), grave 10 (4).
- Pl. III. Palárikovo I. Grave 11 (1), grave 12 (2), grave 13 (3), grave 14 (4).
- Pl. IV. Palárikovo I. Grave 15 (1), grave 16 (2), grave 17 (3), grave 18 (4).
- Pl. V. Palárikovo I. Grave 19 (1), grave 20 (2), grave 21 (3), grave 22 (4).
- Pl. VI. Palárikovo I. Grave 23 (1), grave 24 (2), grave 25 (3), grave 26 (4).
- Pl. VII. Palárikovo I. Grave 27 (1), grave 28 (2), grave 29 (3), grave 30 (4).
- Pl. VIII. Palárikovo I. Grave 31 (1), grave 32 (2), grave 33 (3), grave 34 (4).
- Pl. IX. Palárikovo I. Grave 35 (1), grave 36 (2), grave 37 (3), grave 38 (4).
- Pl. X. Palárikovo I. Grave 39 (1), grave 40 (2), grave 41 (3), grave 42 (4).
- Pl. XI. Palárikovo I. Grave 43 (1), grave 44 (2, 3), grave 45 (4).
- Pl. XII. Palárikovo I. Grave 46, plan on the surface before excavation (1), burial A (2), burial B (3).
- Pl. XIII. Palárikovo I. Grave 47 (1), grave 48 (2,3), grave 49 (4).
- Pl. XIV. Palárikovo I. Grave 50 (1), grave 51 (2), grave 52 (3), grave 53 (4).
- Pl. XV. Palárikovo I. Grave 54 (1), grave 55 (2), grave 56 (3), grave 58 (4).
- Pl. XVI. Palárikovo I. Grave 59 (1), grave 60 (2), grave 61 (3), grave 62 (4).
- Pl. XVII. Palárikovo I. Grave 63 (1), grave 64 (2), grave 65 (3), grave 66 (4).
- Pl. XVIII. Palárikovo I. Grave 67 (1), grave 68 (2), grave 69 (3), grave 70 (4).
- Pl. XIX. Palárikovo I. Grave 71 (1), grave 72 (2), grave 73 (3), grave 76 (4).
- Pl. XX. Palárikovo I. Grave 74 (1), grave 75 (2,3).
- Pl. XXI. Palárikovo I. Grave 77 (1), grave 85 (2).
- Pl. XXII. Palárikovo I. Grave 78 (1), grave 79 (2), grave 80 (3), grave 81 (4).
- Pl. XXIII. Palárikovo I. Grave 82 (1), grave 83 (2), grave 84 (3), grave 87 (4).
- Pl. XXIV. Palárikovo I. Grave 86 (1,2), grave 88 (3), grave 89 (4).
- Pl. XXV. Palárikovo I. Grave 90 (1), grave 92 (2), grave 93 (3), grave 95 (4).
- Pl. XXVI. Palárikovo I. Grave 1 (section A), grave 2 (section C), grave 3 (section D), grave 4 (section B).
- Pl. XXVII. Palárikovo I. Grave 5 (section A), grave 6 (section B).
- Pl. XXVIII. Palárikovo I. Grave 6.
- Pl. XXIX. Palárikovo I. Grave 6. Pottery.
- Pl. XXX. Palárikovo I. Grave 7 (section A), grave 8 (section B).
- Pl. XXXI. Palárikovo I. Grave 9 (section A), grave 10 (section B), grave 12 (section C).
- Pl. XXXII. Palárikovo I. Grave 12. Pottery.
- Pl. XXXIII. Palárikovo I. Grave 14. Pottery.

Pl. XXXIV. Palárikovo I. Grave 14 (section B), grave 15 (section A).
 Pl. XXXV. Palárikovo I. Grave 16 (section A), grave 17 (section B), grave 18 (section C).
 Pl. XXXVI. Palárikovo I. Grave 19. Pottery.
 Pl. XXXVII. Palárikovo I. Grave 19 (section B), grave 20 (section A).
 Pl. XXXVIII. Palárikovo I. Grave 20 (section A), grave 21 (section B), grave 22 (section B1).
 Pl. XXXIX. Palárikovo I. Grave 22. Pottery (section A), grave 21. Bowl (section B).
 Pl. XL. Palárikovo I. Grave 23. Vase 23 (section A), grave 24, pottery artifacts (section B).
 Pl. XLI. Palárikovo I. Grave 24.
 Pl. XLII. Palárikovo I. Grave 25 (section C), grave 26 (section B), grave 27 (section A).
 Pl. XLIII. Palárikovo I. Grave 27. Pottery.
 Pl. XLIV. Palárikovo I. Grave 28 (section A), grave 29 (section B).
 Pl. XLV. Palárikovo I. Grave 29. Pottery.
 Pl. XLVI. Palárikovo I. Grave 31 (1, 4), grave 31 (3, 5, 6-8).
 Pl. XLVII. Palárikovo I. Grave 32 (section A), grave 31 (section B).
 Pl. XLVIII. Palárikovo I. Grave 34, iron and pottery artifacts (section A), grave 35, bronze and iron artifacts (section B).
 Pl. XLIX. Palárikovo I. Grave 35 (section A), grave 36. Pottery (section B).
 Pl. L. Palárikovo I. Grave 36 (section A), grave 31. Bowl (section B).
 Pl. LI. Palárikovo I. Grave 37 (section A), grave 38. Pottery and iron artifacts (section B).
 Pl. LII. Palárikovo I. Grave 40, pottery artifacts (section A), grave 38, pottery (section B), grave 39, beaker (section C).
 Pl. LIII. Palárikovo I. Grave 40, miniature artifacts (section A), grave 41 (section B), pottery and iron artifacts (section C).
 Pl. LIV. Palárikovo I. Grave 43. Metal artifacts (section A), grave 44 (section B).
 Pl. LV. Palárikovo I. Grave 44.
 Pl. LVI. Palárikovo I. Grave 46 (section A), grave 45, pottery and iron fibula (section B).
 Pl. LVII. Palárikovo I. Grave 46. Iron and pottery artifacts.
 Pl. LVIII. Palárikovo I. Grave 47 (section A), grave 49 (section B), grave 48 (section C).
 Pl. LIX. Palárikovo I. Grave 50 (section A), grave 51 (section B), grave, iron artifacts (section C). Grave 52. Bracelets and a ring (section D).
 Pl. LX. Palárikovo I. Grave 53.
 Pl. LXI. Palárikovo I. Grave 53 (section A), grave 55 (section B), grave 54 (section C).
 Pl. LXII. Palárikovo I. Grave 56, pottery artifact (1-3). Grave 58, pottery artifacts (4, 5).
 Pl. LXIII. Palárikovo I. Grave 59, pottery artifact (section A). Grave 58, pottery artifacts (section B).
 Pl. LXIV. Palárikovo I. Grave 58 (section A), grave 60 (section B), grave 59 (section C).
 Pl. LXV. Palárikovo I. Grave 46 (section B). Grave 59, metal artifacts (section A).
 Pl. LXVI. Palárikovo I. Grave 62. Pottery.
 Pl. LXVII. Palárikovo I. Grave 62a (1-8, 10-13), grave 62 b (9, 14).
 Pl. LXVIII. Palárikovo I. Grave 63 (section A). Grave 64, pottery (section B).
 Pl. LXIX. Palárikovo I. Grave 64.
 Pl. LXX. Palárikovo I. Grave 65 (section A), grave 66 (section B).
 Pl. LXXI. Palárikovo I. Grave 67.
 Pl. LXXII. Palárikovo I. Grave 67. Bronze belt.
 Pl. LXXIII. Palárikovo I. Grave 67. Pottery.
 Pl. LXXIV. Palárikovo I. Grave 69a (section A), grave 69 b (section B).
 Pl. LXXV. Palárikovo I. Grave 70.
 Pl. LXXVI. Palárikovo I. Grave 71 (section A), grave 72 (section B).
 Pl. LXXVII. Palárikovo I. Grave 73 (section A), grave 74a (section B). Iron fragments.
 Pl. LXXVIII. Palárikovo I. Grave 74a.
 Pl. LXXIX. Palárikovo I. Grave 75.
 Pl. LXXX. Palárikovo I. Grave 75. Pottery.
 Pl. LXXXI. Palárikovo I. Grave 76 (section A), grave 77 (section B).
 Pl. LXXXII. Palárikovo I. Grave 77, iron fragments (section A). Grave 78, bowl (section B). Grave 78, Situla (section C).
 Pl. LXXXIII. Palárikovo I. Grave 78 (section A). Grave 82, pottery (B2, 3). Grave 82, iron fragments (B1). Grave 80, pottery and iron fragments (section C).
 Pl. LXXXIV. Palárikovo I. Grave 83 (section A), grave 84 (section B). Iron fragments.
 Pl. LXXXV. Palárikovo I. Grave 84.
 Pl. LXXXVI. Palárikovo I. Grave 85 (section A), grave 86 (section B). Iron fragments.
 Pl. LXXXVII. Palárikovo I. Grave 86.
 Pl. LXXXVIII. Palárikovo I. Grave 87.
 Pl. LXXXIX. Palárikovo I. Grave 89, iron fragments (section A). Grave 87, pottery (section B).
 Pl. XC. Palárikovo I. Grave 91 (section A), grave 90 (section B). Grave 93, pottery (section C).
 Pl. XCI. Palárikovo I. Collected material (section A), grave 94, a vessel (section B).
 Pl. XCII. Grave no. 4 (1), grave no. 5 (2), grave no. 6 (3, 4), grave no. 7 (5), grave no. 9 (6).
 Pl. XCIII. Grave no. 8 (1, 2), grave no. 10 (3), grave no. 11 (4), grave no. 64 (5), grave no. 72 (6).
 Pl. XCIV. Grave no. 75 (1, 2), grave no. 87 (3), grave no. 89 (4), grave no. 90 (5), grave no. 92 (6).
 Pl. XCV. Grave no. 12 (1), grave no. 13 (2), grave no. 15 (3), grave no. 17 (4).
 Pl. XCVI. Grave no. 18 (1), grave no. 19 (2), grave no. 20 (3), grave no. 21 (4).

Pl. XCVII. Grave no. 22 (1), grave no. 23 (2), grave no. 24 (3), grave no. 25 (4).
 Pl. XCVIII. Grave no. 26 (1), grave no. 27 (2), grave no. 28 (3), grave no. 29 (4).
 Pl. XCIX. Grave no. 30 (1), grave no. 31 (2), grave no. 32 (3), grave no. 33 (4).
 Pl. C. Grave no. 34 (1), grave no. 35 (2, 3), grave no. 36 (4).
 Pl. CI. Grave no. 37 (1), grave no. 38 (2), grave no. 39 (3), grave no. 40 (4).
 Pl. CII. Grave no. 41 (1), grave no. 42 (2), grave no. 43 (3), grave no. 44 (4).
 Pl. CIII. Grave no. 45 (1), grave no. 46a (2), grave no. 46b (3), grave no. 47 (4).
 Pl. CIV. Grave no. 48 (1), grave no. 49 (2), grave no. 50 (3), grave no. 51 (4).
 Pl. CV. Grave no. 52 (1), grave no. 53 (2), grave no. 54 (3, 4).
 Pl. CVI. Grave no. 55 (1), grave no. 56 (2), grave no. 58 (3), grave no. 59 (4).
 Pl. CVII. Grave no. 60 (1, 2), grave no. 61 (3, 4).
 Pl. CVIII. Grave no. 62a, 62b (1, 2), grave no. 63 (3), grave no. 64 (4).
 Pl. CIX. Grave no. 65 (1), grave no. 67 (2–4).
 Pl. CX. Grave no. 66 (1), grave no. 69a (2, 3), grave no. 69b (4).
 Pl. CXI. Grave no. 68 (1), grave no. 70 (2), grave no. 71 (3), grave no. 73 (4).
 Pl. CXII. Grave no. 72 (1, 2), grave no. 75 (3), grave no. 76 (4).
 Pl. CXIII. Grave no. 74, 74a (1, 2), grave no. 74, 74b (3).
 Pl. CXIV. Grave no. 77 (1, 2), grave no. 78 (3), grave no. 79 (4).
 Pl. CXV. Grave no. 80 (1), grave no. 81 (2), grave no. 82 (3), grave no. 83 (4).
 Pl. CXVI. Grave no. 84 (1), grave no. 85 (2), grave no. 86 (3), grave no. 95 (4).
 Pl. CXVII. Grave no. 12 (1), grave no. 14 (2), grave no. 15 (3).
 Pl. CXVIII. Grave no. 16 (1), grave no. 53 (2), grave no. 83, 87 (3).
 Pl. CXIX. Grave no. 93 (1), grave no. 95 (2).

LITERATURA A PRAMENY

- Adam 2002* A. M. Adam: Les passoires dans le monde celtique: formes, origine, usage. In: P. Méniel/B. Lambot (eds.): Repas des vivants et nourriture pour les morts en Gaule. Actes du XXVe colloque l'AFEAF, Charleville- Mézières 24-27 mai 2001. Bulletin de la Société Archéologique Champenoise, n°16. Reims 2002, 143-156.
- Alt et al. 2005* K. W. Alt et al.: Biologische Verwandtschaft und soziale Struktur im latènezeitlichen Gräberfeld von Münsingen-Rain. Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 52, 2005, 157-200.
- Ambros 1977a* C. Ambros: Zvieracie zvyšky z laténskych hrobov v Hurbanove-Bohatej. Slovenská archeológia 25, 1977, 77-78.
- Ambros 1989* C. Ambros: Tierbeigaben in den latènezeitlichen Gräbern von Dubník. Slovenská archeológia 37, 1989, 371-376.
- Ambros 1995* C. Ambros: Tierbeigaben in den latènezeitlichen Gräbern von Malé Kosihy. In: J. Bujna: Malé Kosihy-latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Archaeologica Slovaca Monographiae, Catalogi VII. Nitra 1995, 211-220.
- Andel 1955* K. Andel: Bronzový poklad zo Somotoru na východnom Slovensku. Archeologické rozhledy 7, 1955, 445-47, 469, 471.
- Balaša 1960a* G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Bratislava 1960.
- Balaša 1960b* G. Balaša: Laténske žiarové hroby a slovenské sídlisko pri Šahách. Archeologické rozhledy 12, 1960, 795-799.
- Balaša 1963* G. Balaša: Mladohalštatské a keltské pohrebisko v Drni. Archeologické rozhledy 15, 1963, 687-692.
- Bánesz/Pieta 1961* L. Bánesz/K. Pieta: Výskum v Cejkove I v roku 1960. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 6, 1961, 5-29.
- Baker 1920* V. Baker: Praehistorické pamiatky, nájdené v našej župe. Hlasy zpod Sitna zo dňa 27. 11. 1920. Banská Štiavnica 1920.
- Barta/Benediková 1998* P. Barta/L. Benediková: Nový nález z doby laténskej zo Semerova. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1996, 1998, 25-26, 179.
- Bátora et al. 1996* J. Bátora/P. Bednár/G. Březinová/G. Fusek: Záchranné akcie v Nitre na Mostnej ulici. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1995, 1996, 29-30.
- Bazovský 2012* I. Bazovský: Kostrový hrob z prelomu staršej a mladšej doby železnej z Bernolákov. Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia 22, 2012, 79-85.
- Baxa 1980* P. Baxa: Výskumy a nálezy v historickom jadre Bratislavy. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978, 1980, 39-40.
- Belanová-Štolcová 2012* T. Belanová-Štolcová: Slovak and Czech Republic. In: M. Gleba/U. Mannering (eds.): Textiles and Textile Production in Europe from Prehistory to ad 400. Oxford 2012, 306-331.
- Benadik 1953* B. Benadik: Laténske pohřebiště ve Velké Mani na Slovensku. Archeologické rozhledy 5, 1953, 157-167, 185-189.
- Benadik 1955* B. Benadik: Laténske nálezy z Ponitria na Slovensku. Archeologické rozhledy 7, 1955, 772-776.
- Benadik 1958* B. Benadik: Dve nové keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Archeologické rozhledy 10, 1958, 520-525, 533-534.
- Benadik 1960* B. Benadik: Keltské pohrebisko v Bajči-Vlkanove. Slovenská archeológia 8, 1960, 393-435.
- Benadik 1961* B. Benadik: Grafitová keramika v laténskych hroboch na Slovensku. Slovenská archeológia 9, 1961, 175-208.
- Benadik 1962* B. Benadik: Chronologické vzťahy keltských pohrebísk na Slovensku. Slovenská archeológia 10, 1962, 341-396.
- Benadik 1963* B. Benadik: Zur Frage von chronologischen Beziehungen der keltischen Gräberfelder in der Slowakei. Slovenská archeológia 11, 1963, 339-383.
- Benadik 1964* B. Benadik: Mladohalštatské nálezy v dobe laténskej. In: Archeologické studijní materiály 1. Praha 1964, 85-91.

- Benadik 1971* B. Benadik: Obraz doby laténskej na Slovensku. Slovenská archeológia 19, 1971, 465–491.
- Benadik 1975a* B. Benadik: Keltské pohrebisko v Palárikove. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974, 1975, 22–25.
- Benadik 1975b* B. Benadik: Besonders angelegte Gräber auf keltischen Gräberfeldern der Slowakei und ihre gesellschaftliche Bedeutung. Ausgrabung des Gräberfeldes in Palárikovo und sein Charakter. Alba Regia 14, 1975, 97–106.
- Benadik 1983* B. Benadik: Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Materialia Archaeologica Slovaca 5. Nitra 1983.
- Benadik 1984* B. Benadik: Keltské mince v hroboch na Slovensku. Slovenská numizmatika 8, 1984, 97–104.
- Benadik/Vlček/Ambros 1957* B. Benadik/E. Vlček/C. Ambros: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava 1957.
- Béřeš 1970* J. Béřeš: Záchraný výskum na keltskom pohrebisku v Chotíne. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 18, 1970, 353–361.
- Besedová 2008* V. Besedová: Cribra Orbitalia. Bakalárska práca na Ústavu antropologie, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Brno 2008. Nepublikováno.
- Bialeková/Pieta 1964* D. Bialeková/K. Pieta: Zisťovací výskum v Hradci, okr. Prievidza. Slovenská archeológia 12, 1964, 447–466.
- Bielichová 2019* Z. Bielichová: Doba laténska na strednom a západnom Slovensku z pohľadu archeozoológie. In: L. Bazovský/G. Březinová (ed.): Ludia a hory–Archeologická perspektíva. Bratislava – Nitra 2019, 195–238.
- Boessneck 1958* J. Boessneck: Zur Entwicklung vor- und frühgeschichtlicher Haus- und Wildtiere Bayerns im Rahmen der gleichzeitigen Tierwelt Mitteleuropas. Studien an vor- und frühgeschichtlichen Tierresten Bayerns II. München 1958, 109–111.
- Boom 1991* H. van den Boom: Großgefäße und Töpfe der Heuneburg. Heuneburgstudien VIII. Römisch-Germanische Forschungen 51. Mainz am Rhein 1991.
- Brunaux/Meniel/Poplin 1985* J. L. Brunaux/P. Meniel/F. Poplin: Gournay I, les fouilles sur le sanctuaire et l'oppidum (1975–1984). Revue Archéologique de Picardie, n° spécial 4, 1985.
- Brunaux/Rapin 1988* J. L. Brunaux/A. Rapin: Gournay II. Boucliers et lances, dépôts et trophées. Paris 1988.
- Bretz-Mahler 1971* D. Bretz-Mahler: La civilisation de La Tène en Champagne. 23 Supplément à „Gallia“. Paris 1971.
- Březinová 1999* G. Březinová: Sídliisko z doby laténskej v Nitre-Šindolke a jeho postavenie v rámci regiónu stredného Ponitria. Slovenská archeológia 47, 1999, 8–20.
- Březinová 2000* G. Březinová: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000.
- Březinová 2002* G. Březinová: Výzdobné motívy na keramike z laténskeho sídliska v Nitre-Šindolke. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 35, 2002, 203–211.
- Březinová 2004* G. Březinová: Keltské sklo v severnej časti Karpatskej kotliny. Územie Slovenska. Okres lateński i rzymski w Karpatach polskich. Krosno 2004, 1–17.
- Březinová 2006* G. Březinová: Sídliiská a sídliskové nálezy z laténskej doby na juhozápadnom Slovensku. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 40, 2006, 9–49.
- Březinová 2012* G. Březinová: The Biritual Cemetery at Šurany-Nitriansky Hrádok, District of Nové Zámky, Slovakia. In: S. Berecki (ed.): Iron age rites and rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 7–9 October 2011. Târgu Mureş, 2012, 259–272.
- Březinová 2018* G. Březinová: Šperk zo skla a sapropelitu u Keltov na Slovensku. Nitra 2018.
- Březinová et al. 2013* G. Březinová/N. Venclová/J. Frána/M. Fikrlé: Early Blue Glass Bracelets in the Middle Danube Region. Slovenská archeológia 61, 2013, 107–142.
- Březinová 1997* H. Březinová: Doklady textilní výroby v 6.–12. století na území Čech, Moravy a Slovenska. Památky archeologické 88, 1997, 124–179.
- Březinová 2012* H. Březinová: Textilfragmente vom Gräberfeld Kutná Hora-Karlov (okr. Kutná Hora/CZ). Jahrbuch des Römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz 58, 2011, 403–415.
- Brežňanová 2008* G. Brežňanová: Príspevok k jednému z typov stredolátenských spôn. Slovenská archeológia 58, 2008, 1–20.

- Brežňanová/Furman 2012* G. Brežňanová/M. Furman: Laténske nálezy v zbierkach Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici. In: G. Brežňanová/V. Varsík (ed.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 59–82.
- Budaváry 1937* V. Budaváry: Nové nálezy doby laténskej na Slovensku. Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti 31, 1937, 185–187.
- Budinský 1974* P. Budinský: Výskum v západnej časti hostimickej tehelni v roce 1967–69. Archeologické rozhledy 26, 1974, 348–385.
- Budinský-Krička 1942* V. Budinský-Krička: Výtvarný prejav slovenského praveku. Turčiansky sv. Martin 1942.
- Budinský-Krička 1965* V. Budinský-Krička: Archeologické nálezy z Batizoviec. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 15, 1965, 167–174.
- Budinský-Krička 1975* V. Budinský-Krička: Keltský žiarový hrob z Kráľovského Chlmca, okres Trebišov. Archeologické rozhledy 27, 1975, 390–399.
- Budinský-Krička/Lamiová-Schmiedlová 1990* V. Budinský-Krička/M. Lamiová-Schmiedlová. A late 1st century B.C. – 2nd century A.D. at Zemplín. Slovenská archeológia 38, 1990, 245–354.
- Bujna/Kováčová 1987* J. Bujna/A. Kováčová: Laténsky hrob z Nitry. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988, 38.
- Bujna 1976* J. Bujna: Záchraný výskum kostrového pohrebiska z doby laténskej v Chotíne. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 73–74.
- Bujna 1982* J. Bujna: Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken. Památky archeologické 73, 1982, 312–431.
- Bujna 1984* J. Bujna: Záverečná sezóna záchranného výskumu v Dubníku. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984, 1985, 73.
- Bujna 1985* J. Bujna: Záchraný výskum laténskeho pohrebiska v Malých Kosihách. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1985, 1986, 71.
- Bujna 1989* J. Bujna: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník I. Slovenská archeológia 37, 1989, 245–334.
- Bujna 1991a* J. Bujna: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník II. Analyse und Auswertung. Slovenská archeológia 39, 1991, 221–255.
- Bujna 1991b* J. Bujna: Laténske pohrebisko pri Dubníku. Pamiatky a súčasnosť 1, XXII/91, 1991, 16–18.
- Bujna 1993* J. Bujna: Porušené laténske hroby z Lúčnice nad Žitavou. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1992, 1993, 29.
- Bujna 1995* J. Bujna: Malé Kosihy – latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Archaeologica Slovaca Monographiae, Catalogi VII. Nitra 1995.
- Bujna 1999* J. Bujna: Reich ausgestattete Brandgräber mit Holzeinbau auf dem Gräberfeld in Malé Kosihy. Reflexionen und Hypothesen über die Bestattungssitten der Kelten. Slovenská archeológia 46, 1999, 289–308.
- Bujna 2003* J. Bujna: Spony z keltských hrobov bez výzbroje z územia Slovenska. Typovo-chronologické triedenie LTB- a C-spôn. Slovenská archeológia 51, 2003, 39–108.
- Bujna 2004* J. Bujna: K problematike birituality u Keltov. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 36, 2004, 321–338.
- Bujna 2005* J. Bujna: Kruhový šperk z laténských ženských hrobov na Slovensku. Nitra 2005.
- Bujna 2007* J. Bujna: Das reich ausgestattete Kriegersgrab aus dem keltischen Gräberfeld in Hurbanovo-Konkoľ (Bez. Komárno), südwestliche Slowakei. Pravěk. Nová řada 16/2006, 2007, 201–242.
- Bujna 2011* J. Bujna: Opasky ženského odevu z doby laténskej. Nitra 2011.
- Bujna 2012* J. Bujna: Pohreby ženskej elity. In: G. Brežňanová/V. Varsík (ed.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 95–108.
- Bujna 2014* J. Bujna: Deviantný pohreb na keltskom pohrebisku v Palárikove. Prípadová štúdia nenormatívnych pohrebných praktík (Deviant burial at the Celtic cemetery in Palárikovo, Southwestern Slovakia. A case study of non-normative burial practices). In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Brežňanová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 449–460.

- Bujna* 2019 J. Bujna: „Chained by her Destiny“ – the Grave of a Female with a Toddler at the La Tène Cemetery in Nitra-Mlynárce. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 65, 2019, 57–68.
- Bujna/Cheben/Rejholcová* 1981 J. Bujna/I. Cheben/M. Rejholcová: Laténske a belobrdské pohrebisko v Dubníku. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981, 1982, 57.
- Bujna/Kaminská* 2002 J. Bujna/L. Kaminská: Další laténsky hrob z Cejkova. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2002, 2003, 27–28.
- Bujna/Kováčová* 1987 J. Bujna/A. Kováčová: Laténsky hrob z Nitry. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988, 38.
- Bujna/Rejholcová* 1982 J. Bujna/M. Rejholcová: Prvá sezóna záchranného výskumu v Dubníku. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1982, 1983, 67.
- Bujna/Romsauer* 1980 J. Bujna/P. Romsauer: Výskum v Bučanoch v roku 1979. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979, 1980, 56–59.
- Bujna/Romsauer* 1981 J. Bujna/P. Romsauer: Tretia sezóna výskumu v Bučanoch. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980, 1981, 55–56.
- Bujna/Romsauer* 1982 J. Bujna/P. Romsauer: Záverečná výskumná sezóna v Bučanoch. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981, 1982, 59–64.
- Bujna/Romsauer* 1983 J. Bujna/P. Romsauer: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. Slovenská archeológia 31, 1983, 277–304.
- Buko* 1990 A. Buko: Ceramika wczesnopolska. Wprowadzenie do badań. Wrocław 1990.
- Burmeister* 2000 S. Burmeister: Geschlecht, Alter und Herrschaft in der Späthallstattzeit Württembergs. Tübinger Schriften zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie 4. Münster 2000.
- Caesar* 2000 G. J. Caesar: De bello Gallico. Praha 2000.
- Čambal* 2012 R. Čambal: Das frühlatènezeitliche Gräberfeld von Stupava. Ausgrabungen im Jahre 1929. Zborník Slovenského národného múzea 106. Archeológia 22, 2012, 87–119.
- Černý* 1995 V. Černý: Výzkum tafonomických procesů při studiu pohřebního ritu. Archeologické rozhledy 47, 1995, 301–313.
- Čižmář* 1973 M. Čižmář: Keltský kostrový hrob se čtvercovým příkopem z Domamyslic, okres Prostějov. Archeologické rozhledy 25, 1973, 615–625.
- Čižmář* 1973–1974 M. Čižmář: Laténský hrob z Moravského Krumlova (okr. Znojmo). (K otázce styku halštatského prostředí s keltským). Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university E 18–19, Brno 1973–1974, 22–23.
- Čižmář* 1974a M. Čižmář: Malovaná keramika na moravských keltských pohřebištích. Příspěvek k otázce kulturních vlivů v moravském latěnu. Archeologické rozhledy 26, 1974, 468–476.
- Čižmář* 1974b M. Čižmář: Kostrový hrob z Ptení a otázka stupně LT–B2/C1 na moravských keltských pohřebištích. Archeologické rozhledy 26, 1974, 160–166.
- Čižmář* 1975 M. Čižmář: Relativní chronologie keltských pohřebišť na Moravě. Památky archeologické 66, 1975, 417–437.
- Čižmář* 1978 M. Čižmář: Keltské pohřebiště v Makotřasích, okres Kladno. Památky archeologické 69, 1978, 117–144.
- Čižmář et al.* 1985 M. Čižmář: Pohřebiště z doby stěhování národů ve Strachotíně. Památky archeologické 76, 1985, 285–307.
- Čižmář* 1989 M. Čižmář: Doba laténská a římská, doba stěhování národů. In: L. Belcredi et al.: Archeologické nálezy a lokality okresu Brno-venkov. Brno 1989, 141–168.
- Čižmář* 2003 M. Čižmář: Laténské sídliště v Bořitově. Pravěk, Supplementum 10. Brno.
- Čižmář* 2000 M. Čižmář: K nálezům české proveniencie na moravských keltských pohřebištích. In: P. Čech/M. Dobeš (ed.): Sborník M. Buchvaldkovi. Most 2000, 51–56.
- Čižmář* 2012 M. Čižmář: Nálezy drobné lidské a zvířecí plastiky z Moravy. In: G. Březinová/V. Varsík (ed.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 145–173.
- Čižmář/Peška* 1994 M. Čižmář/J. Peška: Laténské hroby z Rakvic, okr. Břeclav. Časopis Moravského muzea 69, 1994, 77–83.
- Čižmářová* 2004 J. Čižmářová: Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha 2004.

- Čižmářová 2005 J. Čižmářová: Keltské pohřebiště v Brně-Maloměřicích. *Pravěk, Supplementum* 14, Brno 2005.
- Čižmářová 2009 J. Čižmářová: Keltská pohřebiště z Holubic a Křenovic. *Pravěk, Supplementum* 19, Brno 2009.
- Čižmářová 2011 J. Čižmářová: Keltská pohřebiště na Moravě. Okresy Brno-město a Brno-venkov. *Keltische Gräberfelder in Mähren. Bezirke Brno-město und Brno-venkov*. Brno 2011.
- Čižmářová 2012 J. Čižmářová: Filigránový šperk doby laténské na Moravě. In: G. Březinová/V. Varsik (ed.): *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu*. Nitra 2012, 201–234.
- Čižmářová 2013 J. Čižmářová: Keltská pohřebiště na Moravě. Okresy Blansko a Vyškov. *Keltische Gräberfelder in Mähren. Bezirke Blansko und Vyškov*. Brno 2013.
- Čižmářová 2017 J. Čižmářová: Keltská pohřebiště na Moravě. Okresy Hodonín, Kroměříž, Olomouc, Opava, Prostějov, Přerov, Uherské Hradiště a Zlín. *Keltische Gräberfelder in Mähren. Bezirke Hodonín, Kroměříž, Olomouc, Opava, Prostějov, Přerov, Uherské Hradiště und Zlín*. Brno 2017.
- Čižmářová 2019 J. Čižmářová: Keltská pohřebiště na Moravě. Okresy Břeclav a Znojmo. *Keltische Gräberfelder in Mähren. Bezirke Břeclav und Znojmo*. Brno 2019.
- Čurný et al. 2006 M. Čurný/J. Jakab/B. Kovár/K. Marková/M. Samuel: Terčíky z ľudských lebiek z územia Slovenska (doba železná). *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 39, 2006, 145–157.
- Dacík 1983 T. Dacík: Anthropologische analyse der Skelette aus dem keltischen Gräberfeld in Maňa. In: B. Benadik: *Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Materialia Archaeologica Slovaca* tomus 5. 1983, 149–166.
- Danielisová 2010 A. Danielisová: Oppidum České Lhotice a jeho sídelní zázemí. In: *Archeologické studijní materiály*. 17, Praha 2010.
- Drack 1955 W. Drack: Ein Mittellatèneschwert mit drei Goldmarken von Böttstein. *Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte* 15, 1955, 193–235.
- Dèchelette 1914 J. Dèchelette: Manuel d'archéologie préhistorique celtique et galloromaine. II *Archéologie celtique ou protohistorique* 3. Paris 1914.
- Dizdar 2004 M. Dizdar: Grob LT 11 iz Zvonimirova – prinjer dvojnog pokopa latenske kulture. Grave LT 11 from Zvonimirovo – an example of a double La Tène burial. *Opuscula Archaeologica* 28, 2004, 41–89.
- Domaradzki 1977 M. Domaradzki: Tarcze z okuciami metalowymi na terenie celtyki wschodniej. *Przegląd archeologiczny* 25, 1977, 8–20.
- Dreslerová/Venclová 2007 D. Dreslerová/N. Venclová: Železná výbava vesnické komunity (nejen) v době laténské. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 20, 2007, 347–355.
- Drda/Rybová 1998 P. Drda/A. Rybová: *Keltové a Čechy*. Praha 1998.
- Ďudáková 2014 Z. Ďudáková: Variabilita spôsobu uloženia keramiky a zvyškov mäsitej stravy v kostrových a žiarových latenských hroboch z územia juhozápadného Slovenska. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. Brno 2014, 487–492.
- Duday/Guillon 2006 H. Duday/M. Guillon: Understanding the circumstances of decomposition when the body is skeletonized. In: A. Schmitt/E. Cunha/J. Pinheiro: *Forensic anthropology and medicine complementary sciences from recovery to cause of death*. Totowa–Ney Jersey 2006.
- Dulęba 2009 P. Dulęba: Celtic Sword with Punchmarks. *Barbaricum* 8, 2009, 53–76.
- Dušek 1960 M. Dušek: Keltské pohrebisko vo Svätom Petri. *Slovenská archeológia* 8, 1960, 457–469.
- Dušek 1961 M. Dušek: K otázkam pravekého vývoja juhozápadného Slovenska. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 6, 1961, 66.
- Emilov 2010 J. Emilov: Ancient Text on the Galatian Royal Residence of Tylis and the Context of La Tène Finds in Southern Thrace. A Reappraisal. In: L. F. Vagalinski (ed.): *In Search of Celtic Tylis in Thrace (III C BC). Proceedings of the Interdisciplinary Colloquium Arranged by the National Archaeological Institute and Museum at Sofia and the Welsh Department, Aberystwyth University, Hel dat the National Archaeological Institute and Museum*. Sofia 2010, 67–87.

- Eisner 1922* J. Eisner: Laténské památky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Obzor prehistorický 1, 1922, 24–34.
- Eisner 1926–1927* J. Eisner: Nové nálezy na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi r. 1925. Obzor prehistorický 6, 1926–1927, 60–68.
- Eisner 1927* J. Eisner: Laténské hroby v Hronovském Damašdě (okr. Želiezovce) na Slovensku. Časopis učené společnosti Šafárikovo 1, 1927, 314–350.
- Eisner 1930* J. Eisner: Raně laténské památky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Časopis Společnosti Přátel Starožitností 38, 1930, 1–8.
- Eisner 1933* J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
- Filip 1941* J. Filip: Umělecké řemeslo v pravěku. Praha 1941.
- Filip 1946* J. Filip: Hospodářský stav českých zemí na rozhraní letopočtu. Obzor prehistorický 13, 1946, 22–26.
- Filip 1953* J. Filip: Keltské pohřebiště v Mistríně a žeh u moravských Keltů. Archeologické rozhledy 5, 1953, 332–336, 346–361.
- Filip 1956* J. Filip: Keltové ve střední Evropě. Praha 1956.
- Fouet 1958* M. G. Fouet: Puits funéraires d'Aquitaine: Vieille-Toulouse, Montmaurin. Gallia 16, 1958, 115–196.
- Furman 2014* M. Furman: Variabilita keltských kruhových garnitúr v stredoeurópskom prístrore so zreteľom na použité suroviny. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 493–514.
- Furman/Brezňanová 2014* M. Furman/G. Brezňanová: Výpovedná hodnota garnitúr ozdobných kruhov z včasnolátenských hrobů z Mane k pôvodu ich nositeľiek. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 56, 2014, 55–68.
- Furmánek 1975* V. Furmánek: Další nálezy na halštatském a laténském pohřebišti v Drni. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974, 1975, 48–49.
- Furmánek 1976* V. Furmánek: Laténský žárový hrob z Ratky. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 102–103.
- Furmánek/Marková 1992* V. Furmánek/K. Marková: Pokračovanie výskumu pravekého osídlenia vo Včelinciach. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1991, 1992, 34–36, 143.
- Furmánek/Pieta 1985* V. Furmánek/K. Pieta: Počiatky odievania na Slovensku. Bratislava 1985.
- Furmánek/Sankot 1985* V. Furmánek/P. Sankot: Nové laténské nálezy na stredním Slovensku. Slovenská archeológia 33, 1985, 273–310.
- Gandert 1975* O. F. Gandert: Beitrag zur Geschichte des Haushuhnes in der Hallstattzeit des nordwestalpinen Gebietes. In: A. T. Clason (ed.): Archaeozoological Studie. Amsterdam–Oxford 1975, 362–366.
- Gardelková-Vrtelová 2014* A. Gardelková-Vrtelová: Nálezy drubeže v keltských hrobech z území Slovenska. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 515–525.
- Gardelková-Vrtelová/Horváth 2015* A. Gardelková-Vrtelová/P. Horváth: Rekonstrukce hrobu z bojovníka z Palárikova. Rekonstrukce a experiment v archeologii. Živá archeologie 17, 2015, 15–19.
- Gardelková-Vrtelová 2016* A. Gardelková-Vrtelová: Pokus o rekonstrukci pochvy meče z hrobu 46a z laténskeho pohřebiště v Palárikově. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 60, 2016, 140–155.
- Gardelková-Vrtelová 2017* A. Gardelková-Vrtelová: Amber finds from the Celtic cemetery in Palárikovo, Southern Slovakia. In: N. Venclová/J. Kysela/A. Danielisová/J. Militký, J. (ed.): Stories that made Oron Age. Studies in honour of Natalie Venclová. Praha 2017, 307–315.
- Gardelková-Vrtelová/Ramsel 2018* A. Gardelková-Vrtelová/P. C. Ramsel: The Remarkable Burial of a Female with Signs of Medical Care at the Cemetery of Palárikovo. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 63, 2018, 95–106.
- Gardelková-Vrtelová/Mihályiová 2016* A. Gardelková-Vrtelová/J. Mihályiová: Zachovalé zbytky drevin z hrobu 44 na pohřebišti Palárikovo/Holzreste aus dem Grab 44 auf dem Gräberfeld von Palárikovo. Poster prezentovaný na konferenci Kelti/Kelten 2016. Hradiská zo strednej a neskorj doby laténskej a ich zázemie. 17.–20. mája 2016, Trenčianske Teplice.
- Gašaj/Mačalová 1987* D. Gašaj/H. Mačalová: Keltské žiarové hroby z Valalikov-Košťan. Historica carpatica: zborník Východoslovenského múzea v Košiciach 18, 1987, 247–261.

- Göbel *et al.* 1991 J. Göbel/J. Hartmann/A. Joachim/H. E. Zedelius: Der spätkeltische Goldschatz von Niederzier. *Bonner Jahrbücher* 191, 1991, 27–84.
- Goláňová 2013 P. Goláňová: Časné laténské osídlení na Moravě. Disertační práce, Ústav archeologie a muzeologie na FF MU Brno 2013. Nepublikováno.
- Green 1998 M. J. Green: *Keltské mýty*. Praha 1998.
- Grömer 2010 K. Grömer: *Prähistorische Textilkunst in Mitteleuropa. Geschichte des Handwerkes und Kleidung vor den Römern*. NHM-Veröffentlichungen der Prähistorischen Abteilung 4. Wien 2010.
- Haevern timer 1960 Th. E. Haevern timer: *Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und Spätlatènezeit auf dem europäischen Festland*. Bonn 1960.
- Hanuliak 1976 M. Hanuliak: Laténsky kostrový hrob z Branča. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976*, 115.
- Hanuliak 2007 M. Hanuliak: Porušovanie telesných zvyškov zomrelých vo veľkomoravskom prostredí z územia Slovenska. *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 24, 2007, 308–316.
- Haruštiak 2009 J. Haruštiak: Vývoj pohrebného rítu na keltských pohrebiskách z územia Slovenska. *Slovenská archeológia* 57, 2009, 117–168.
- Havránek a kol. 2011 B. Havránek a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2015. <http://ssjc.ujc.cas.cz/> [cit. 2. 4. 2015]
- Hellebrandt 1999 M. Hellebrandt: *Corpus od Celtic Finds in Hungary III. Celtic finds from Northern Hungary*. Budapest 1999.
- Herman 1956 M. W. Herman: Wampum as a Money in Northeastern North America. *Ethnohistory* 3 (1). Durham 1956, 21–33.
- Hlava 1997 M. Hlava: Laténské sídliště v Bořitově-Mezichlumí. *Pravěk. Nová řada* 7, 1997, 333–357.
- Hlava 2004a M. Hlava: Dva neznámé časné laténské nálezy ze sbírek prostějovského muzea. *Archeologie Moravy a Slezska. Informační zpravodaj České archeologické společnosti, pobočky pro severní Moravu a Slezsko* 4, 2004, 24–30.
- Hlava 2004b M. Hlava: Laténská sídliště v Dolní Sukolomi (okr. Olomouc). Poznámky k výzkumu a historii „německého“ muzea v Uničově. *Pravěk. Nová řada* 14, 2004, Brno.
- Hlava 2006 M. Hlava: Tuhovaná keramika z oppida Staré Hradisko a pozdně laténská tuhová keramika na Moravě. Disertační práce, Ústav archeologie a muzeologie na FF MU Brno 2006. Nepublikováno.
- Hlava 2008 M. Hlava: Grafit v době laténské na Moravě. *Památky archeologické* 99, 2008, 189–258.
- Hlava 2014 M. Hlava: Laténské pohřebiště v Čelechovicích na Hané (okr. Prostějov). In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. Brno 2014, 527–562.
- Hlinka/Kazimír/Kolníková 1976 J. Hlinka/Š. Kazimír/E. Kolníková: *Peniaze v našich dejinách*. Bratislava 1976.
- Hložek/Gregerová 2001 M. Hložek/M. Gregerová: Předběžné výsledky mikropetrografických rozborů laténské grafitové keramiky z jihovýchodní Moravy. Ve službách archeologie II, 2001, 117–128.
- Hodson 1968 F. R. Hodson: *The La Tène cemetery at Münsingen-Rain. Catalogue and relative Chronology*. Bern 1968.
- Hodson/Kendall/Tautu 1971 F. R. Hodson/D. G. Kendall/P. Tautu: *Mathematics in the archaeological and historical Sciences*. Edinburgh 1971.
- Hofrichter 1994 P. Hofrichter: *Kauri-Kulturgeschichte. 25. Jahre Hanseatische Münzengilde 1969-1994*. Hamburg 1994, 127–222.
- Holodňák 1993 P. Holodňák: Gegenstände aus Metall, Knochen, Glas, Stein, Ton und anderem Material. Textil- und Lederzeugung, Knochen und Geweihverarbeitung. In: J. Waldhauser et al: *Die hallstatt- und latènezeitliche Siedlung mit Gräberfelder bei Radovesice in Böhmen I–II. Archeologický výzkum v severních Čechách* 21. Praha 1993, 69–85, 207–211.
- Holodňák/Militký 2014 P. Holodňák/J. Militký: Dva zlaté předměty z kostrových hrobů z doby laténské ze severozápadních Čech. K možnosti existence předměncovních platidel v horizontu LT B2. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. Brno 2014, 563–580.

- Horáčeková/Strouhal/Vargová 2004* L. Horáčeková/E. Strouhal/L. Vargová: Základy paleopatologie. Brno 2004.
- Horváth 1973* L. Horváth: Kelta sírok Sávolyon. (Celtic graves in Sávoly) Somogyi Múzeumok Közleményei 1, 1973, 283–287.
- Horváth 1976* L. Horváth: Kelta temeto leletmentése. Miklósfán. Zalai Gyűjtemény 6, 1976, 5–20.
- Horváth 1987* L. Horváth: L. Horváth: The surroundings of Keszthely. In: T. Kovács/É. Petres/M. Szabó (ed.): Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1. Budapest 1987, 63–178.
- Horváth et al. 1987* L. Horváth/M. Kelemen/A. Uszoki/E. Vadász: Corpus of celtic finds in Hungary. Transdanubia 1. Budapest 1987.
- Horváth 2014* P. Horváth: Laténske sídlisko v Komjaticiach, poloha Kňazova jama. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV v Nitre 56, 2014, 69–110.
- Howard 1981* H. Howard: In the wake of distribution: towards an integrated approach to ceramic studies in prehistoric Britain. In: H. Howard/E. L. Morris (ed.): Production and Distribution: a Ceramic Viewpoint. BAR International Series 120. Oxford 1981, 1–30.
- Hreha/Miroššayová 2005* R. Hreha/E. Miroššayová: Výsledky záchranného výskumu v Košiciach-Krásnej. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2005, 2007, 90–91.
- Hunyady 1942–1944* I. Hunyady: Kelták a Kárpátmedencében. Die Kelten in Karpatenbecken. Budapest 1942–1944.
- Hunyady 1944* I. Hunyady: Die Kelten im Karpatenbecken. Tafelband. Dissertationes Pannonicae. Ser. II, No. 18. Budapest–Leipzig 1944.
- Hunyady 1957* I. Hunyady: Kelták a Kárpátmedencében. Leletanyag. Rég. Füzetek 2. Budapest 1957.
- Challet 1992* V. Challet: Les Celtes et l'émail. Paris 1992.
- Cheben/Fabiš 1994* I. Cheben/M. Fabiš 1994: Laténsky kostrový hrob zo Šurian-Kostolného Seku. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1994, 1995, 98.
- Chropovský 1954* B. Chropovský: Príspevok k osídleniu juhozápadného Slovenska v dobe laténskej. Archeologické rozhledy 6, 1954, 316–322.
- Chropovský 1958* B. Chropovský: Laténske pohrebisko v Nebojsi, okr. Galanta. Slovenská archeológia 6, 1958, 120–130.
- Chytráček 2007* M. Chytráček: Časné laténské sídlisko v Chrzíně (okr. Kladno) s napodobeninou červenofigurové keramiky a s doklady kovolitectví a zpracování jantaru. Archeologické rozhledy 59, 2007, 461–516.
- Chytráček/Metlička 2004* M. Chytráček/M. Metlička: Die Höhensiedlungen der Hallstatt- und Latènezeit in Westböhmen. Památky archeologické, Supplementum 19. Praha 2004.
- Ihm 1990* P. Ihm: Archäologische Datenverarbeitung mit SAS, Wiss. Zeitschrift der Humboldt-Univ. zu Berlin, Reihe Gesellschaftswiss 39, 1990, 284–289.
- Illášová 1995* L. Illášová: Analyse der Steinartefakte aus dem latènezeitlichen Gräberfeld in Malé Kosihy. In: J. Bujna: Malé Kosihy–latènezeitliches Gräberfeld. Archaeologica Slovaca Monographiae, Catalogi VII. Nitra 1995, 229–230.
- Illášová 2010* L. Illášová: Steinartefakte aus der latènezeitlichen Siedlung In Nitra-Šindolka. In: G. Březinová: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000, 335–337.
- Jażdżewski 1981* K. Jażdżewski: Über sogenannte Sieb- und Räuchergefäße aus Mitteleuropa. Arbeits- und Forschungsberichte Dresden, Beiheft 16. In: Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte I. Festschrift W. Coblentz. Berlin 1981, 325–354.
- Jacobi 1974* G. Jacobi: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen aus Manching 5. Wiesbaden 1974.
- Jakab 1987* J. Jakab: Analýza kostry z laténskeho hrobu v Nitre. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988, 63.
- Jakab 1989* J. Jakab: Ergebnisse der anthropologischen analyse des latènezeitlichen Gräberfeldes in Dubník. Slovenská archeologie 37, 1989, 355–370.
- Jakab 1995* J. Jakab: Anthropologische Grund Analyse des birituellen latènezeitlichen Gräberfeldes in Malé Kosihy. In: J. Bujna: Malé Kosihy–latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Archaeologica Slovaca Monographiae, Catalogi VII. Nitra 1995, 183–210.
- Jakab 2016* J. Jakab: Antropologická analýza birituálneho laténskeho pohrebiska v Palárikove. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 60, 2016, 97–147.

- Jansová 1963* L. Jansová: Laténská červeně malovaná keramika z českých nálezů. *Památky archeologické* 54, 1963, 336–342.
- Jerem 1986* E. Jerem: Der Schloßberg von Neuenbürg. Eine Siedlung der Frühlatènezeit im Nordschwarzwald. *Materialhefte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg* 8. Stuttgart 1986.
- John 2012* J. John: Indicie kovářské výroby na jižní akropoli oppida u Trisova (okr. Český Krumlov). *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 25, 2012, 259–264.
- Jovanovic/Erdelji 1983* B. Jovanovic/J. Erdelji: Les chaînes de ceinture chez les Scordisques. In: *Études celtiques* 20, 1983, 43–57.
- Jud 1998* P. Jud: Untersuchungen zur Struktur des Gräberfeldes von Münsingen-Rain. In: F. Müller (ed.): Münsingen-Rain, ein Markstein der keltischen Archäologie. *Schriften des Bernischen Historischen Museums* 2, Bern 1998, 123–144.
- Kaenel 1990* G. Kaenel: Rechercher sur la période de La Tène en Suisse occidentale. *Analyse des sépultures*. Lausanne 1990.
- Kaminská a kol. 2002* L. Kaminská a kol.: Archeologický výskum Tokajského vrchu v Cejkove roku 2001. *Archeologické výzkumy a nálezy na Slovensku v roku 2001, 2002*, 77–78.
- Kappel 1969* I. Kappel: Die Graphittonkeramik von Manching. *Die Ausgrabungen in Manching* 2. Wiesbaden 1969.
- Kašpárek/Mangel 2012* F. Kašpárek/T. Mangel: Laténské sídliště v Pohřebačce, okr. Pardubice (záchranný výzkum v roce 2012). *Východočeský sborník historický* 22, 2012, 3–71.
- Kaurin 2008* J. Kaurin: Approche fonctionnelle des couteaux de la fin de l'âge du Fer – l'exemple de la nécropole orientale de l'oppidum du Titelberg (G.-D. de Luxembourg). *Archäologisches Korrespondenzblatt* 38, 2008, 521–536.
- Kilcher 1981* S. M. Kilcher: Das keltische Gräberfeld von Vevey D. *Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte* 64, 1981, 112–157.
- Knor 1952* A. Knor: Zámeček v Nitrianském Hrádku u Šuran na Slovensku. *Archeologické rozhledy* 4, 1952, 241–250.
- Knor 1964* A. Knor: Laténské nálezy ze Stehelčevsi, o. Kladno - Les trouvailles de l'époque de La-Tène de Stehelčeves, distr. de Kladno. In: *Archeologické studijní materiály* 1. Praha 1964, 109–125.
- Koch 2006* J. J. Koch: *Celtic Culture: Aberdeen breviary-celticism*. Oxford 2006.
- Kolektiv 2011* Kolektiv autorů: *Slovník současné češtiny*. Lingea. Brno 2011.
- Kovár 2007* B. Kovár: Nepublikované laténske hrobové nálezy z Pohronia. *Zborník Slovenského národného múzea* 101. *Archeológia* 17, 2007, 87–96.
- Kraskovská 1947* L. Kraskovská: Slovensko v prvej dobe železnej. In: *Slovenské dejiny* I. Bratislava 1947.
- Kraskovská 1957* L. Kraskovská: Laténske pohrebisko v Komjaticiach. *Slovenská archeológia* 5, 1957, 349–352.
- Kriegler 1929* K. Kriegler: Funde aus dem Waagtal. *Sudeta*, 1929, 123–137.
- Krön 1980* P. Krön: Die Kelten in Mitteleuropa. Kultur, Kunst, Wirtschaft. Salzburger Landesausstellung 1. May–30. Sept. 1980 im Kelten Museum Hallein in Österreich. Salzburg 1980.
- Kruta 2000* V. Kruta: *Die Kelten*. Freiburg 2000.
- Kolníková 1964a* E. Kolníková: Keltské mince s lýrovitým znakom na Slovensku. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 13, 1964, 195–206.
- Kolníková 1964b* E. Kolníková: Nález rímskeho Aes Grave s keltskými mincami v Nitre. *Slovenská archeológia* 12, 1964, 391–401.
- Kolníková 1978* E. Kolníková: Keltské mince na Slovensku. Bratislava 1978.
- Kolníková 2012* E. Kolníková: Němčice. Ein Macht-, Industrie- und Handelszentrum der Latènezeit in Mähren und Siedlungen am ihren Rande. *Kommentierter Fundkatalog. Münzen. Spisy Archeologického ústavu AVČR Brno* 43. Brno 2012.
- Kozubová 2013* A. Kozubová: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. *Vyhodnotenie*. Bratislava 2013.
- Kunter 1995* K. Kunter: Schichtaugenperlen. Glasperlen der vorrömischen Eisenzeit IV nach Unterlagen von Th. E. Haevernick (†). *Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte* 18. *Espelkamp* 1995.

- Lamiová-Schmiedlová/Bánesz* 1962 M. Lamiová-Schmiedlová/L. Bánesz: K topografii pravekých nálezisk pri Kechneci a Seni na dolnom Hornáde. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 9, 1962, 219–236.
- Leichmann* 1994 J. Leichmann: Brousky z keltského oppida Staré Hradisko u Prostějova. Časopis Moravského múzea 79, Vědy společenské, 1994, 101–109.
- Leichmann* 2003 J. Leichmann: Surovinová a morfologická charakteristika brousků a žernovů z Bořitova. In: M. Čížmář: Laténské sídliště v Bořitově. Pravěk, Supplementum 10. Brno 2003, 147–150.
- Lejars* 1994 T. Lejars: Gournay III. Les fourreaux d'épée: Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celtes de La Tène moyenne. Paris 1994.
- Limburský et al.* 2015 P. Limburský/P. Sankot/H. Březinová/J. Likovský: Laténské pohřebiště v pískovnách u Vlněvsí, okr. Mělník. Památky archeologické 106, 2015, 181–246.
- Liszka* 1983 J. Liszka: Archeologické prieskumy a záchranné výskumy v okrese Nové Zámky. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1982, 1983, 159–161.
- Lorencová et al.* 1987 A. Lorencová et al.: Těšetice-Kyjovice III. Únětické pohřebiště v Těšeticích-Vinohradech. Brno 1987.
- Lorenz* 1978 H. Lorenz: Totenbrauchtum und Tracht. Untersuchungen zur regionalen Gliederung in der frühen Latènezeit. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 59, 1978, 3–382.
- Ludíkovský* 1970 K. Ludíkovský: Bohatý hrob ženy z keltského pohřebiště v Blučině – Ein reiches Frauengrab aus dem keltischen Friedhof in Blučina, Bezirk Brno-Land. Památky archeologické 61, 1970, 519–535.
- Lukniš a kol.* 1972 M. Lukniš a kol.: Slovensko. Příroda. Bratislava 1972, 126.
- Macháček* 1997 J. Macháček: Počítačová podpora v archeologii. Brno 1997.
- Márton* 1911 L. Márton: Gróf Dessewffy Miklós barbát pénzei. Budapest, 1910. Archaeologiai Értesítő 31, 1911, 64–74.
- Márton* 1933 L. Márton: A korai la Tène-kultúra Magyarországon – Die Frühlatènezeit in Ungarn. Budapest 1933.
- Masse/Szabó* 2005 A. Masse/M. Szabó: La parure annulaire à oves creux de la période laténienne dans le bassin des Carpates. Communicatones Archaeologicae Hungariae 25, 2005, 213–225.
- Mašek/Stloukal* 1972 M. Mašek/M. Stloukal: Hrob keltského bojovníka z Prahy 8-Libně. Časopis Národního muzea 140, 1972, 209–212.
- Meduna* 1960 J. Meduna: K otázce dvojhrbů na moravských laténských pohřebištích. Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 1, 1960, 55–60.
- Meduna* 1961 J. Meduna: Staré Hradisko. Katalog der Funde im Museum der Stadt Boskovice. Fontes Archaeologiae Moraviae II. Brno 1961.
- Meduna* 1962 J. Meduna: Laténské žárové hroby na Moravě. Památky archeologické 53, 1962, 87–136.
- Meduna* 1970 J. Meduna: Laténské pohřebiště v Brně-Horních Heršpicích/Ein latènezeitliches Gräberfeld in Brno-Horní Heršpice. Památky archeologické 61, 1970, 225–234.
- Meduna* 1980 J. Meduna: Die latènezeitliche Siedlungen in Mähren. Praha 1980.
- Megaw/Megaw* 2006 J. V. S. Megaw/M. R. Megaw: Strike the lyre: notes on an Eastern Celtic motif. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 57, 2006, 367–393.
- Meniel* 1987 P. Meniel: Chasse et élevage chez les Gaulois (450–52 av. J. C.). Paris 1987.
- Michálek* 1999 J. Michálek: Keltský poklad z Bezdědovic na Blatensku. Stradonice 1999.
- Mihalik* 1903 J. Mihalik: A kassai Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma. Kassa 1903.
- Miller* 2010 F. P. Miller: Milly-la-Forêt. S. I. 2010.
- Militký* 2008 J. Militký: Mincovníctví v době laténské. In: N. Venclová (ed.): Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská. Praha 2008, 122–128.
- Militký* 2012 J. Militký: Dva nálezy statéry Alexandra III. Makedonského z území jižní Moravy a z okolí Púchova na Slovensku. Numismatické listy 67, 2012, 108–114.
- Miroššayová* 2004 E. Miroššayová: Doba halštatská a doba laténska. In: L. Gačková (ed.): Archeologické dedičstvo Zemplína. Pravek až včasný stredovek. Michalovce 2004, 67–80.

- Miroššayová 2012 E. Miroššayová: Keltské žiarové hroby z Košíc-Krásnej. In: G. Březinová/V. Varsik (ed.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 349–361.
- Moscatti (ed.) 1991 S. Moscati (ed.): The Celts. Bompiani 1991.
- Müller/Lüscher 2004 F. Müller/G. Lüscher: Die Kelten in der Schweiz. Stuttgart 2004.
- Němejcová-Pavúková 1976 V. Němejcová-Pavúková: Keltské pohrebisko vo Svodíne. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 189.
- Nemeš 2012 J. Nemeš: Pohnuté osudy troch obcí v časoch tureckej nadvlády. Sonda do dejín katastra Palárikova. Acta Historica Neosoliensia 15, 2012, 223–253.
- Neustupný 1973 E. Neustupný: Mathematische Untersuchungen zur böhmischen Schnurkeramik. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského 24 (13), 1973, 63–67.
- Németi 1988 I. Németi: Unele aspecte ale evoluției ceramicii din a doua epocă a fierului în nord-vestul României (Latène B–C). Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie 39, 1988, 87–111.
- Neustupný 1978 E. Neustupný: Mathematics at Jenišův Újezd. In: J. Waldhauser: Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen 2. Teplice 1978, 40–66.
- Neustupný 1997 E. Neustupný: Syntéza struktur formalizovanými metodami – vektorová syntéza. In: J. Macháček (ed.): Počítačová podpora v archeologii. Brno 1978, 237–258.
- Neustupný 2007 E. Neustupný: Metoda archeologie. Plzeň 2007.
- Nevizanský 1980 G. Nevizanský: Nálezy z doby laténskej a rímskej v Ipělskom Sokolci. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979, 1980, 148, 149, 311.
- Novák 1978 P. Novák: Laténsky hrob z obce Dolné Trhovište. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1986, 1987, 77, 135.
- Novotný 1955 B. Novotný: Nové laténské nálezy na Dolním Pohroní. Archeologické rozhledy 39, 1955, 781–794.
- Olmsted 1976 G. S. Olmsted: The Gundestrup version of Táin Bó Cuailnge. Antiquity 50, 1976, 95–103.
- Osterhaus 1981 U. Osterhaus: Zur Funktion und Herkunft der frühlatènezeitlichen Hiebmesser. Kleine Schrifte aus dem Vorgeschichtlichen Seminar der Philipps-Universität Marburg 9. Marburg 1981.
- Ožďáni 1976a O. Ožďáni: Laténske hroby v Hornej Kráľovej. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1975, 170–171.
- Ožďáni 1976b O. Ožďáni: Nové praveké a včasnodedinné nálezy v Leviciach. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 172–173.
- Parruzot 1955 P. Parruzot: Une marque de ferronnier sur une épée de La Tène II du Musée de Sens. Bulletin de la Société préhistorique française 52, 1955, 102–104.
- Pátor 1954 J. Pátor: Laténsky žiarový hrob v Košiciach. Archeologické rozhledy 6, 1954, 338–341.
- Pátor 1959 J. Pátor: Keltský žiarový hrob v Košanoch, okres Košice. Archeologické rozhledy 11, 1959, 526–528.
- Pauli 1978 L. Pauli: Der Dürrnberg bei Hallein III. Auswertung der Grabfunde. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 16. München 1978.
- Paulík 1976 J. Paulík: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Martin 1976.
- Paulík/Tomčíková J. Paulík/K. Tomčíková: Další hromadný nález železných predmetov v Plaveckom Podhradí. Slovenská archeológia 53, 2005, 85–122.
- Paulík/Zachar 1975 J. Paulík/L. Zachar: Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove. Slovenská archeológia 23, 1975, 283–327.
- Paunier et al. 1994 D. Paunier/Ph. Barral/Th. Luginbühl/C.-A. Paratte: Système de description et de gestion du mobilier céramique. Glux-en-Glenne/Lausanne. Société d'économie mixte nationale Mont Beuvray Centre archéologique européen. Lausanne 1994.
- Pavúk 1964 J. Pavúk: Osídlenie z doby laténskej a rímskej v Bánove na Slovensku. Archeologické rozhledy 16, 1964, 323–336, 349–351.
- Pažinová 2006 N. Pažinová: Forschungsstand der latènezeitlichen Besiedlung der Komarnoer Mikroregion in dem südlichen Teil der Donauebene. Studia historica Nitriensia 13, 2006, 93–115.
- Penninger 1972 E. Penninger: Der Dürrnberg bei Hallein I. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit. München 1973.

- Peschel* 1972
K. Peschel: Fibeln mit Spiralfuß. Zeitschrift für Archäologie 6, 1972, 1–42.
- Petránek* 2007
J. Petránek: Geologická encyklopedie [online]. 2014. <http://www.geology.cz/aplikace/encyklopedie/term.pl?piskovec> [cit. 20. prosince 2014].
- Petrie* 1899
W. M. F. Petrie: Sequences in Prehistoric Remains. The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland 29, 1899, 295–301.
- Picka* 1999
J. Picka: Lastury, ulity, mušle. Jihlava 1999.
- Pieta* 1978
K. Pieta: Osídlenie severného Slovenska na zlome letopočtu. Časť III. Kandidátska práca. Archeologický ústav SAV. Nitra 1978. Nepublikováno.
- Pieta* 1982
K. Pieta: Umenie doby železnej. Bratislava 1982.
- Pieta* 1993
K. Pieta: Stredolaténske zvieracie žiarové hroby alebo doklady kultových praktík z Nitry? Slovenská archeológia 41, 1993, 41–53.
- Pieta* 2000
K. Pieta: Die Siedlung Liptovská Mara II und die Anfänge der Einflüsse der Latène-Kultur im Westkarpatenraum. Slovenská archeológia 68, 2000, 315–346.
- Pieta* 2008
K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008.
- Pieta* 2014
K. Pieta: Hradiská vo Folkušovej-Necpaloch a Blatnici. Juhovýchodné prvky v púchovskej kultúre. Slovenská archeológia 62, 2014, 125–165.
- Píč* 1909
J. L. Píč: Starožitnosti země české III, 1. Praha 1909.
- Pichlerová* 1976
M. Pichlerová: Hrob z doby laténskej v Bratislave-Rusovciach. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 234.
- Pingel* 1971
V. Pingel: Die glatte Drehscheiben-Keramik von Manching. Die Ausgrabungen in Manching 4. Wiesbaden 1971.
- Pleiner* 1993
R. Pleiner: The Celtic Swords. Oxford 1993.
- Podborský* 1970
V. Podborský: Jihomoravská halštatská sídlisť I. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university XIX, řada E 15, 1970, 7–102.
- Podborský* 1995
V. Podborský: Náboženství našich prapředků. Brno 1995.
- Polenz* 1974
H. Polenz: Latènezeitliche Hundeplastiken aus Süd- und Rheinhessen, Fundberichte Hessen 14, 1974, 255–307.
- Polenz* 1982
H. Polenz: Münzen in latènezeitlichen Gräbern Mitteleuropas aus der Zeit zwischen 300 und 50 vor Christi Geburt. Bayerische Vorgeschichtsblätter 47, 1982, 22–222.
- Popelka* 2010
M. Popelka: Laténské osídlení Kralického Háje. Bakalářská práce. Ústav archeologie a muzeologie na FF UK Brno 2010. Nepublikováno.
- Poulová* 2011
L. Poulová: Sítuly s pásem kolkované výzdoby na podhrdlí z období plochých keltských pohřebišť na Prostějovsku. Magisterská práce. Ústav archeologie a muzeologie na FF UK Brno 2011. Nepublikováno.
- Preinfalk* 2005
F. Preinfalk: Grabhügel am Ufer der Perschling. Zeitschriften. Vom Turnenfeld ins Traisental. Fundberichte aus Österreich. Materialhefte Reihe A, Sonderheft 2, 2005, 90–97.
- Pressmar* 1974
E. Pressmar: Spätlatènezeitliche Siedlungsfunde von Nersingen, Ldkr. Neu-Ulm/Donau. Bayerische Vorgeschichtsblätter 39, 1974, 66–79.
- Procházka* 1937
A. Procházka: Gallská kultura na Vyškovsku. Slavkov u Brna 1937.
- Prokeš* 2007
L. Prokeš: Posmrtné změny a jejich význam při interpretaci pohřebního ritu (ke vztahu mezi archeologií a forenzními vědami). Brno 2007.
- Průchová/Chroustovský* 1995
E. Průchová/L. Chroustovský: Vícečetný pohřeb ze starší doby bronzové u Velkých Přílep: Příspěvek ke studiu tafonomie, vzniku a účelu pohřebního komplexu. Archeologické rozhledy 47, 1995, 77–100.
- Ramsl* 1998
P. C. Ramsl: Inzersdorf-Walpersdorf. Studien zur späthallstatt-/latènezeitlichen Besiedlung im Traisental, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich Materialheft A 6. Wien 1998.
- Ramsl* 2002
P. C. Ramsl: Das eisenzeitliches Gräberfeld von Pottenbrunn. Forschungsansätze zu wirtschaftlichen Grundlagen und sozialen Strukturen der latènezeitlichen Bevölkerung des Traisentales, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich, Materialheft A 11. Wien 2002.
- Ramsl* 2004
P. C. Ramsl: Migration phenomena in the early La Tène period. Antiquity 78, (299), 2004, 101–109.

- Ramsl 2011* P. C. Rams: Das latènezeitliche Gräberfeld von Mannersdorf am Leithagebirge, Flur Reinthal Süd, Niederösterreich. Wien 2011.
- Ramsl 2014* P. C. Rams: Iron Age Identities in Central Europe: Some Initial Approaches. In: C. P. Popa/S. Stoddart (eds.): Fingerprinting the Iron Age. Approaches to Identity in the European Iron Age. Integrating South-Eastern Europe into the Debate. Oxford 2014, 200–208.
- Rapin 1986* A. Rapin: Étude de la ceramique. Revue archéologique de Picardie 1986/3–4, 1986, 41–57.
- Rapin 1987* A. Rapin: Le système de suspension des fourreaux d'épées laténiens aux IIIe siècle av. J.-C. Innovations techniques et reconstitution des éléments périssable. In: D. Vitali (éd.): Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V secolo a. C. alla romanizzazione. Atti del colloquio internazionale. Bologna, 12.–14. avril 1985. Bologna 1987, 529–539.
- Rapin 1995* A. Rapin: Propositions pour un classement des équipements militaires celtiques en amont et en aval d'un repère historique: Delphes 278 avant J.-C.. In: J.-J. Charpy (ed.): L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle avant J.-C. Actes du deuxième symposium international d'Hautvillers 1992. Mémoires no 9 de la Société archéologique Champenoise. Sceaux 1995, 275–290.
- Rapin 1999* A. Rapin: L'armement celtique en Europe: Chronologie de son évolution technologique du Ve au Ier s. av. J.-C. Gladius 19, 1999, 33–67.
- Ratimorská 1975* P. Ratimorská: Keltské pohrebisko v Chotíne. Diplomová práca. Katedra archeológie FF UK. Bratislava 1975. Nепublikováno.
- Ratimorská 1981* P. Ratimorská: Keltské pohrebisko v Chotíne X. Západné Slovensko. Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja 8, 1981, 15–88.
- Rebay 2006* K. C. Rebay: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Statzendorf in Niederösterreich. Möglichkeiten und Grenzen der Interpretation von Sozialindexberechnungen. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 135. Bonn, 2006.
- Reinecke 1902* P. Reinecke: Zur Kenntnis der La Tène-Denkmäler der Zone nordwärts der Alpen. Festschrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestehens des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz 1902, 53–109.
- Reitinger 1966* J. Reitinger: Die latènezeitlichen Funde Beitrag des Braunauer Heimathauses. Ein Beitrag zur Kenntnis der latènezeitlichen Bronze- und Eisenkette. Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines 111, 1966, 165–236.
- Rejholcová 1977* M. Rejholcová: Ďalšie keltské pohrebisko v Hurbanove-Bohatej. Slovenská archeológia 25, 1977, 47–67.
- Repka 2014* D. Repka: Pohrebiská z doby laténskej na Slovensku. Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 56, 2014, 23–51.
- Repka 2015* D. Repka: Odras historických udalostí staršej doby laténskej v hrovej výbave na keltských pohrebiskách v karpatskej kotline. Nitra 2015.
- Romsauer 1999* P. Romsauer: Zur Frage der Westgrenze der Mezőcsát-Gruppe. In: E. Jerem/I. Poroszlai, I. (eds.): Archaeology of the Bronze and Iron Age. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta, 3.–7. October 1996. Budapest 1999, 167–176.
- Rudnicki 2014* M. Rudnicki: Nowa Cerekwia – the Middle La Tène centre of power north of the Carpathians. In: J. Čižmarová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 421–437.
- Rybová/Soudský 1962* A. Rybová/B. Soudský: Libenice. Keltská svatyně ve středních Čechách. Monumenta archaeologica X. Praha 1962.
- Ryšánek/Václavů 1990* J. Ryšánek/V. Václavů: Destilačně-extrakční přístroj ze Šuran-Nitrianského Hrádku. Archeologické rozhledy 42, 1990, 63–72.
- Salač/Kubálek 2015* V. Salač/Z. Kubálek: Laténská sídlištní keramika v severozápadních Čechách. Praha 2015.
- Sankot 1980* P. Sankot: Studie zur Sozialstruktur der nordalpinen Flachgräberfelder der La Tène-Zeit im Gebiet der Schweiz. Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte 37, 1980, 19–71.
- Sankot 1991* P. Sankot: Motifs zoomorphes dans l'art laténien de la Bohème au IIIe siècle avant J.-C. Études Celtiques 28, 1991, 401–433.

- Sankot 2002* P. Sankot: Zur Problematik des Kunsthandwerkes und der Werkstattbeziehungen in Böhmen während der Früh- bis Mittelaltärezeit. In: Cl. Dobiat/S. Sievers/Th. Stollner (ed.): Dürrnberg und Manching–Wirtschaftsarchäologie im ostkeltischen Raum, Akten des internationalen Kolloquiums in Hallein/Bad Dürrnberg 1998. Bonn 2002, 331–348.
- Sankot 2014* P. Sankot: Der Donauraum und Böhmen. In: J. Čižmářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 255–271.
- Sankot/Sedláček 2012* P. Sankot/Z. Sedláček: Středolátný žárový hrob z Velkého Zboží. In: G. Březinová/V. Varsik (eds.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 399–414.
- Samuel 2007* M. Samuel: Nová polykultúrna lokalita v Leviciach. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2005, 2007, 173–174.
- Shepard 1965* A. O. Shepard: Ceramics for the Archaeologists. Washington 1965.
- Scherzler 1997* D. Scherzler: Der tönerner Ring vom Viesenhäuser Hof–Ein Hinweis auf medizinische Versorgung in der Vorrömischen Eisenzeit?. Archäologische Informationen 20, 1997, 203–206.
- Scherzler 1998* D. Scherzler: Der tönerner Ring vom Viesenhäuser Hof. Fundberichte aus Baden-Württemberg 22, 1998, 237–294.
- Schneider 1991* K. Schneider: Töpferei der Lobi (1). In: H. Lüdtker/R. Vossen (Hrsg.): Töpfereiforschung–Archäologisch, Ethnologisch, Volkskundlich. Beiträge des Internationalen Kolloquiums 1987 in Schleswig. Töpferei und Keramikforschung 2. Bonn 1991, 65–91.
- Schwappach 1975* F. Schwappach: Zur Chronologie der östlichen Frühlatène-Keramik. Alba Regia 14, 1975, 109–136.
- Schwappach 1977* F. Schwappach: Die stempelverzierte Latène-Keramik aus den Gräbern von Braubach. Bonner Jahrbuch 177, 1977, 119–183.
- Sklenář 1989* K. Sklenář: Archeologický slovník 1. Kamenné artefakty. Praha 1989.
- Sklenář a kol. 1992* K. Sklenář a kol.: Archeologický slovník 2. Kovové artefakty 1. Praha 1992.
- Sklenář 1998* K. Sklenář: Archeologický slovník 3. Keramika a sklo. Praha 1998.
- Smrčka 2005* V. Smrčka: Trace Elements in Bone Tissue. Praha 2005.
- Smrčka et al. 2003a* V. Smrčka/J. Jambor/J. Waldhauser/J. Valentová: Stopové prvky v latěnských skeletech (Trace elements in La Tène skeletons). Ve službách archeologie IV, 2003, 268–273.
- Smrčka et al. 2003b* V. Smrčka/L. Vojtová/J. D. Le Huray/J. Valentová: Patologické projevy na skeletech latěnského pohřebiště Kutná Hora–Karlov a infestace parazity (Pathologic impacts on skeletons from a La Tène burial ground in Kutná Hora–Karlov and their infestation by parasites). Ve službách archeologie IV, 2003, 274–277.
- Staššíková-Štukovská 1993* D. Staššíková-Štukovská: Neue Erkenntnisse zur Dekomposition menschlicher Skelette am Beispiel des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Borovce, Slowakei. Prähistorische Zeitschrift 2, 1993, 242–263.
- Stead/Flouest/Rigby 2006* I. M. Stead/J. L. Fouest/V. Rigby: Iron Age and Roman Burials in Champagne. Oxford 2006.
- Stránská/Velemínská 1999* P. Stránská/J. Velemínská: Keltové a antropologie – aneb co nám kosti nepoví, už se nikdo nedoví. In: J. Waldhauser: Jak se kopou keltské hroby. Praha 1999, 133–157.
- Stloukal 1999* M. Stloukal: Antropologie. Příručka pro studium kostry. Praha 1999.
- Stloukal 1962* M. Stloukal: Moravský příspěvek k antropologii Keltů. Památky archeologické 53, 1962, 155–173.
- Stöckli 1979* W. E. Stöckli: Die Grab- und Importkeramik von Manching. Wiesbaden. Die Ausgrabungen in Manching, 8. Wiesbaden 1979.
- Stöllner 2002* T. Stöllner: Die Hallstattzeit und der Beginn der Latènezeit im Inn-Salzach-Raum. Auswertung. Archäologie in Salzburg, 3/I. Salzburg 2002.
- Szabó 1971* M. Szabó: Sur les traces des Celtes en Hongrie. Budapest 1971.
- Szabó 1975* M. Szabó: Sur la question du filigrane dans l'art des Celtes orientaux. In: The Celts in Central Europe. Székesfehérvár 1975, 147–165.
- Szabó 1997* M. Szabó: Kultúrna minulosť Palárikova. Nové Zámky 1997.

- Szabó 2008 M. Szabó: M. Szabó: La Macédonie hellénistique et le monde celtique. In: D. Vitalli (ed.): *I Celti e il mondo greco*. Bologna 2008, 79–87.
- Szabó 2012 M. Szabó: La nécropole celtique à Ludas-Varjú-Dúlo. Budapest 2012.
- Szabó/Németh 2000 M. Szabó/P. G. Németh: Keltische Gräber in Somogytúr. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 51, 2000, 249–268.
- Szörke/Nemeskéri 1954 B. Szörke/J. Nemeskéri: Archeologické a antropologické poznatky z výskumu v Bešeňove pri Šuranoch. *Slovenská archeológia* 2, 1954, 105–135.
- Šaldová 1971 V. Šaldová: Pozdně halštatské ploché hroby v západních Čechách a jejich vztah k současným mohylám. Pohřebiště Nynice a Žákava-Sváreč. *Památky archeologické* 57, 1971, 1–134.
- Šmejda 2003 L. Šmejda: Hlavní osy variability pohřebního ritu na lokalitě z mladšího eneolitu a starší doby bronzové u Holešova, okr. Kroměříž. In: L. Šmejda/P. Vařeka (ed.): *Sedmdesát neustupných let. Plzeň 2003*, 179–199.
- Šiška 1962 S. Šiška: Nové nálezy na východnom Slovensku. *Archeologické rozhledy* 14, 1962, 765–775.
- Šomšák et al. 2002 L. Šomšák: Vypracovanie fytoecologickej mapy ľavostrannej inundácie Dunaja v úseku Dobrohošť – Sap. *Sprievodná správa. Konzultačná skupina Podzemná voda*. Bratislava 2002, 37.
- Šrámek a kol. 2015 J. Šrámek a kol.: *Chirurgická léčba degenerativního postižení bederní páteře*. Praha 2015.
- Štolcová 2010 T. Štolcová: Vývoj výroby textilu a odevu v severnom Podunajsku od konca praveku po včasný stredovek. *Disertační práce. Archeologický ústav SAV. Nitra 2010*. Nepublikováno.
- Travis/Travis 2014 J. Travis/H. Travis: *Roman Shields*. Stroud 2014.
- Trubačová 2005 T. Trubačová: Rozbor antropologického materiálu. In: J. Čizmarová: *Keltské pohřebiště v Brně-Maloměřicích*. *Pravěk, Supplementum* 14, Brno 2005, 27–35.
- Trubačová/Fojtová 2006 T. Trubačová/M. Fojtová: Antropologický rozbor laténského kostrového pohřebiště v Hustopečích, okr. Břeclav. In: T. Trubačová/M. Hrnčířová: *Ve službách archeologie. 7. Sborník věnovaný 85. narozeninám Doc. PhDr. Karla Valocha, DrSc.* Brno 2006, 335–361.
- Točík 1951 A. Točík: Nové keltské nálezy zo Slovenska. *Archeologické rozhledy* 3, 1951, 151–158.
- Točík 1963 A. Točík: Pohrebisko a sídlisko z doby avarskej ríše z Prši. *Slovenská archeológia* 11, 1963, 121–198.
- Točík 1981 A. Točík: Nitriansky Hrádok-Zámeček. *Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Madarovce-Kultur I*. Nitra 1981.
- Točík/Drenko 1950 A. Točík/J. Drenko: Výskum v Prši. *Archeologické rozhledy* 2, 1950, 159–174.
- Turek 1997 J. Turek: Laténské pohřebiště v Tišicích (okres Mělník). *Předběžná zpráva o výzkumu v roce 1996*. *Archeologie ve středních Čechách* 1, 1997, 237–249.
- Unger 2009 J. Unger: Pohřby druhotné. In: Malina a kol.: *Antropologický slovník, aneb Co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno 2009, 3148.
- Uszoki 1970 A. Uszoki: Előzetes jelentés a ménfőcsanaki Kelta temető ásatásáról. *Arrabona* 12, 1970, 17–57.
- Uszoki 1987 A. Uszoki: Ménfőcsanak. In: L. Horváth/M. Kellemen/A. Uszoki/E. Vadász: *Corpus of Celtic finds in Hungary. Vol. 1. Transdanubia 1*. Budapest 1987, 13–62.
- Valentová 2011 J. Valentová: Keramické poklice z oppida Stradonice. *Časopis Národního muzea, Řada historická* 180/3–4, 2011, 7–19.
- Valentová/Sankot 2011 J. Valentová/P. Sankot: Das latènezeitliche Gräberfeld Kutná Hora-Karlov (okr. Kutná Hora/CZ). *Eine Rettungsgrabung aus den Jahren 1988–1989. Jahrbuch des Römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz* 58, 2011, 279–401.
- Valentová/Šumberová 2012 J. Valentová/R. Šumberová: Keramické cedníky, poklopy a trychtýře z oppida Stradonice. *Archeologické rozhledy* 64, 2012, 333–346.
- Vangľová 2008 T. Vangľová: Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v dobe železnej. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 44, 2008, 203–217.
- Venclová 1981 N. Venclová: Laténský náramek z Lenešic. *Archeologické rozhledy* 33, 1981, 45–48.
- Venclová 1990 N. Venclová: *Prehistoric glas in Bohemia*. Praha 1990.

- Venclová 1994 N. Venclová: Skleněné korálky z pohřebiště v Manětíně-Hrádku. In: E. Soudská: Die Anfänge der keltischen Zivilisation in Böhmen. Praha 1994, 89–125.
- Venclová 2018 N. Venclová: Zoomorphic motifs on La Tène pottery: regular decoration or graffiti? Archeologické rozhledy 70, 2018, 91–109.
- Venclová et al. 2009 N. Venclová/V. Hulínský/J. Frána/M. Fikrle: Někčice a zpracování skla v laténské Evropě. Archeologické rozhledy 66, 2009, 383–426.
- Venclová, N. (ed.) et al. 2008 N. Venclová (ed.) et al.: Archeologie pravěkých Čech. 7. Doba laténská. Praha 2008.
- Villes 1995 A. Villes: A propos des mouvements celtiques aux I^{ve}-IIIe siècles: confrontation habitats et necropoles en Champagne. In: J.-J. Charpy (ed.): L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle avant J.-C. Actes du deuxième symposium international d'Hautvillers 1992. Mémoires no 9 de la Société archéologique Champenoise. Sceaux 1995, 125–160.
- Vizdal 1976 J. Vizdal: Záchranný výskum keltského pohrebiska v Ižkovciach. Slovenská archeológia 24, 1976, 151–190.
- Vizdal 1982 J. Vizdal: Další hroby na keltskom pohrebisku. Archeologické rozhledy 34, 1982, 488–491, 581–582.
- Vojtková et al. 1996 I. Vojtková et al.: Nálezy vajíček parazitů člověka v keltském pohřebišti. České a slovenské parazitologické dny. Měříň 1996, 46–47.
- Vokurka/Hugo a kol. 2015 M. Vokurka/J. Hugo a kol.: Velký lékařský slovník. Praha 2015.
- Waldhauser 1978 J. Waldhauser: Das keltische Gräberfeld bei Jenišův Újezd in Böhmen II. Teplice 1978.
- Waldhauser 1987 J. Waldhauser: Keltische Gräberfelder in Böhmen. Bericht der Römisch-germanischen Kommission 68, 1987, 25–179.
- Waldhauser 1993 J. Waldhauser: Auswertung gebrannten Lehmewurfs von der Siedlung Radovesice (23). Siedlung Radovesice (23) und ein Modell des „keltischen Dorfes“ in Böhmen. In: J. Waldhauser et al.: Die hallstatt- und latènezeitliche Siedlung mit Gräberfelder bei Radovesice in Böhmen I-II. Praha 1993, 212–218, 264–457.
- Waldhauser 1999 J. Waldhauser: Jak se kopou keltské hroby. Laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách. Praha 1999.
- Waldhauser 2001 J. Waldhauser: Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha 2001.
- Waldhauser 2012 J. Waldhauser: Keltské Čechy. Praha 2012.
- Waldhauser/Mangel/Ondroušek 2007 J. Waldhauser/T. Mangel/P. Ondroušek: Agresivita Keltů v Čechách: zprvu jako motor reprodukce a poté zániku jejich civilizace. Rekonstrukce a experiment v archeologii. Živá archeologie 8, 2007, 45–48.
- Waldhauser/Mangel 2011 J. Waldhauser/T. Mangel: Časně laténská schránka mořského plže z Tuněchod, okr. Chrudim. Archeologie ve středních Čechách 15, 2011, 395–418.
- Weber 1997 Z. Weber: Statistická analýza archeologických dat. In: J. Macháček (ed.): Počítačová podpora v archeologii. Brno 1997, 197–236.
- Wirska-Parachoniak 1980 M. Wirska-Parachoniak: Produkcja ceramiczna Celtów na terenach Polski południowej. Materiały archeologiczne Nowej Huty 6, 1980, 29–158.
- Wyss 1954 R. Wyss: Das Schwert des Korisios: Zur Entdeckung einer griechischen Inschrift (with a contribution on the history of the name by Hans Lieb). Jahrbuch des Bernischen Historischen Museums in Bern 34, 1954, 201–222.
- Zachar 1974 L. Zachar: Datovanie pošiev keltských mečov z Drne a Košíc. Zborník Slovenského národného múzea 68, História 14, 1974, 55–80.
- Zachar 1982 L. Zachar: Príspevok k problematike bratislavského oppida. Zborník Slovenského národného múzea 68, História 14, 1974, 55–80.
- Zachar 1987 L. Zachar: Keltské umenie na Slovensku. Bratislava 1987.
- Zeiler 2010 M. Zeiler: Untersuchungen zur jüngerlatènezeitlichen Keramikchronologie im östlichen Mitteleuropa. Bochumer Forschungen zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie 3. Rahden/Westf. 2010.
- Zeiler 2011 M. Zeiler: Die Siedlung von Sopron-Krautacker (Westungarn) in der jüngeren Latènezeit. Archäologisches Korrespondenzblatt 41, 2011, 375–394.
- Zepezauer 1993 M. A. Zepezauer: Mittel- und spätlatènezeitliche Perlen. Glasperlen der vorrömischen Eisenzeit III mit Unterlagen von Th. E. Haevernick. Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 15. Marburg 1993.

Žáková 2001

B. Žáková: In: N. Venclová (Příspěvky): Výroba a sídla v době laténské. Projekt Loděnice. Praha 2001, 254–261.

Nálezové zprávy a posudky

Ambros 1977b

C. Ambros: Určení archeozoologického materiálu z pohřebiska Palárikovo (1970-1974). Výskumná správa 8136/77. Archeologický ústav SAV. Nitra 1977. Nepublikováno.

Balaša 1955

G. Balaša: Skýtsko/Halštatské pohrebisko v Preselanoch nd. I. Výskumná správa 291/55. Archeologický ústav SAV. Nitra 1955. Nepublikováno.

Balko 1978

J. Balko: Lenka, okr. Rimavská Sobota. Výskumná správa 11943/87. Archeologický ústav SAV. Nitra 1987. Nepublikováno.

Benadik/Rejholec 1972

B. Benadik/E. Rejholec: Palárikovo 1970. Výskumná správa 6246/72. Archeologický ústav SAV. Nitra 1972. Nepublikováno.

Benadik/Rejholec 1974

B. Benadik/E. Rejholec: Palárikovo 1971. Výskumná správa 6968/74. Archeologický ústav SAV. Nitra 1974. Nepublikováno.

Benadik/Rejholec 1975

B. Benadik/E. Rejholec: Palárikovo 1972. Výskumná správa 7379/75. Archeologický ústav SAV. Nitra 1975. Nepublikováno.

Benadik/Janek 1976

B. Benadik/D. Janek: Palárikovo 1973. Výskumná správa 7645/76. Archeologický ústav SAV. Nitra 1976. Nepublikováno.

Marková 1993

K. Marková: Janice, okr. Rimavská Sobota. Výskumná správa 13266/93. Archeologický ústav SAV. Nitra 1993. Nepublikováno.

Paulík 1974

J. Paulík: Nálezová správa z výskumu mohyly v Palárikove v r. 1972 a 1973. Výskumná správa 6905/74. Archeologický ústav SAV. Nitra 1974. Nepublikováno.

Pieta 1986

K. Pieta: Výskumná správa z prieskumu v Branči – „Nagyfalu“, okr. Nitra v roku 1972. Výskumná správa 11531/86. Archeologický ústav SAV. Nitra 1986. Nepublikováno.

Pieta 2004

K. Pieta: Ochrana a záchrana archeologických a historických pamiatok na území Slovenska ako integrálna súčasť európskeho kultúrneho dedičstva. Výskumná správa 15468/04. Archeologický ústav SAV. Nitra 2004. Nepublikováno.

Rejholec 1962

E. Rejholec: Mojzesovo, okr. Nové Zámky. Výskumná správa 735/62. Archeologický ústav SAV. Nitra 1962. Nepublikováno.

Rejholec 1966

E. Rejholec: Záznam z pracovnej cesty v Hajskom okr. Nitra v dňoch 1. a 2. 11. 1966. Výskumná správa 3660/66. Archeologický ústav SAV. Nitra 1966. Nepublikováno.

Sedlák 1967

K. Sedlák: Ivanka pri Nitre. Výskumná správa 3959/67. Archeologický ústav SAV. Nitra 1967. Nepublikováno.

Sedlák 1973

K. Sedlák: Krakovany, okr. Trnava. Výskumná správa 6675/73. Archeologický ústav SAV. Nitra 1973. Nepublikováno.

Štolcová 2011

T. Štolcová: Textilní posudok č. 17529/11. Archeologický ústav SAV. Nitra 2011. Nepublikováno.

Králík 2005

M. Králík: Paleodermatoglyfická analýza stop epidermálních lišt (papilárního terénu) v korozi kovových předmětů s obsahem mědi z lokality Hulín-U Isidorka Nálezová zpráva. Archeologické centrum Olomouc. Olomouc 2005. Nepublikováno.

Valášek/Farkaš 1997

M. Valášek/Z. Farkaš: Bratislava – Záhorská Bystrica, Holý vrch. Výskumná správa 13776/97. Archeologický ústav SAV. Nitra 1997. Nepublikováno.

Nálezové zprávy bez uvedeného autora

Báb-Velký Báb

Výskumná správa 5443/56. Archeologický ústav SAV. Nitra 1956. Nepublikováno.

Hronovce

Výskumná správa 3984/67. Archeologický ústav SAV. Nitra 1967. Nepublikováno.

Kolárovo, okr. Komárno

Výskumná správa 7830/76. Archeologický ústav SAV. Nitra 1976. Nepublikováno.

Lapáš, okr. Nitra

Výskumná správa 9978/82. Archeologický ústav SAV. Nitra 1982. Nepublikováno.

Milanovce

Výskumná správa 7/60. Archeologický ústav SAV. Nitra 1960. Nepublikováno.

Seňa, okr. Košice

Výskumná správa 336/59. Archeologický ústav SAV. Nitra 1959. Nepublikováno.

Senec

Výskumná správa 3328/55. Archeologický ústav SAV. Nitra 1955. Nepublikováno.

Sikenička, okr. Nové Zámky

Výskumná správa 9828/82. Archeologický ústav SAV. Nitra 1982. Nepublikováno.

Tlmače, okr. Levice
Žitavská Tôň-Radvaň

Výskumná správa 206/57. Archeologický ústav SAV. Nitra 1957. Nepublikováno.
Výskumná správa 3381/37. Archeologický ústav SAV. Nitra 1937. Nepublikováno.

Internetové zdroje

<https://www.flickr.com/photos/cvalette/7917214032/> [cit. 21. 7. 2021]

<http://www.sbah.sk/diagnozy/hydrocefalus> [cit. 21. 7. 2021]

<http://www.ortopedie-traumatologie.cz/Spondylolyza> [cit. 21. 7. 2021]

<https://musees-reims.fr/fr/musees/musee-saint-remi/> [cit. 21. 7. 2021]

ZKRATKY POUŽITÉ V TEXTU

AÚ SAV v Nitre – Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre
BF – bronzová spona
ČLT – časně laténská spona
č. p. – číslo popisné
EF – železná spona
FF MU Brno – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno
FF UK Praha – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
FF UK Bratislava – Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava
FF UKF v Nitre – Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Geologický ústav SAV v Bratislavě – Geologický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave
h – hrob
HJ – hrobová jáma
JRD – Jednotné roľnícke družstvo
kap. – kapitola
KH – kostrový hrob
ks – kusů
NZ – nálezová zpráva
m n. m. – metrů nad mořem
obj. – objekt
obr. – odkaz na obrázek
okr. – okres
P1 – Palárikovo, poloha Dolný Keresztúr
P2 – Palárikovo, poloha Kopcová remíza
p. m. výdutě – průměr maximální výdutě
pr. č. – přírůstkové číslo
SLT – spona středoláténské konstrukce
tab. – odkaz na kresebnou tabulku
VS – výskumná správa
ŽH – žárový hrob

KATALOG LATÉNSKÝCH POHŘEBIŠŤ Z ÚZEMÍ SLOVENSKA

Číslování lokalit je shodné s číslováním na mapě 1.

1. Báb, okr. Hlohovec (VS 5443/56)
2. Bajč, okr. Komárno (*Benadik* 1955, 773)
3. Bajč-Vlkanovo, okr. Komárno, poloha Pískovište (*Benadik* 1960, 339–451)
4. Bánov, okr. Nové Zámky, poloha Zeleňákov kút (*Benadik* 1984; *Pavúk* 1964)
5. Bánovce nad Ondavou, okr. Michalovce (*Gašaj/Mačalová* 1987, 253)
6. Batizovce, okr. Poprad, poloha okolí kostola (*Pieta* 1978; *Budinský-Krička* 1965, 167–174)
7. Bernolákovo, okr. Senec, poloha Šakoň (*Bazovský* 2012)
8. Beša, okr. Trebišov, poloha Vinohrady JRD (*Budinský-Krička* 1961, 45; *Šiška* 1962, 772)
9. Bešeňov, okr. Nové Zámky, poloha Papföld (*Szörke/Nemeskéri* 1954, 108–109)
10. Bíňa, okr. Nové Zámky, poloha JRD, severní okraj obce (*Novotný* 1955, 793–794)
11. Blatnica, okr. Martin (*Pieta* 2004)
12. Branč, okr. Nitra, poloha Velká Ves (*Hanuliak* 1976, 115)
13. Branč, okr. Nitra, poloha Nagyfal (*Pieta* 1986)
14. Bratislava-Rača, okr. Bratislava (*Eisner* 1933, 170)
15. Bratislava-Rusovce, okr. Bratislava, poloha Kováčsova ulica (*Pichlerová* 1976, 234)
16. Bratislava-Staré Mesto, okr. Bratislava, poloha Panenská ulica (*Baxa* 1980, 40; *Zachar* 1982, 41)
17. Bratislava-Staré Mesto, okr. Bratislava, poloha Štúrova ulica (*Zachar* 1982, 41–42)
18. Bratislava-Záhorská Bystrica, okr. Bratislava, poloha Holý vrch (*Valášek/Farkaš* 1997)
19. Bučany, okr. Trnava, poloha Kopanica (*Bujna/Romsauser* 1980; 1981; 1982; 1983; *Bujna* 1991b)
20. Cejkov, okr. Trebišov, poloha Tokajský vrch (*Bujna/Kaminská* 2002, 27–28)
21. Cífer, okr. Trnava (*Eisner* 1933; *Pieta* 2008, 53–56)
22. Cífer, okr. Trnava, poloha Jarná (*Kraskovská* 1947, 110)
23. Čalovec, okr. Komárno (*Dušek* 1961, 55)
24. Čaňa, okr. Košice (*Gašaj/Mačalová* 1987; *Mirošayová* 2012, 154)
25. Čeláre, okr. Veľký Krtíš, poloha Márton (*Márton* 1933, 13; *Furmánek/Sankot* 1985, 274)
26. Dolné Trhovište, okr. Hlohovec (*Novák* 1987)
27. Dolný Peter (dnes Svätý Peter), okr. Komárno (*Dušek* 1960)
28. Drahňov, okr. Michalovce (*Kraskovská* 1947, 107, 118)
29. Drietoma, okr. Trenčín (*Pieta* 2000, 339)
30. Drňa, okr. Rímavská Sobota, poloha Pískovna (*Balaša* 1963, 708)
31. Dubník, okr. Nové Zámky, poloha Bundáš (*Bujna* 1991a, 221–255)
32. Dubovec, okr. Rímavská Sobota, poloha Papi tag (*Furmánek/Sankot* 1985, 274)
33. Dvory nad Žitavou, okr. Nové Zámky, poloha pieskovňa JRD (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957)
34. Dvory nad Žitavou, okr. Nové Zámky, poloha severní okraj obce (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957)
35. Farná, okr. Levice (*Novotný* 1955, 784, 793; *Kováč* 2007, 93)
36. Galanta-Nebojsa, okr. Galanta, poloha Predné dlhé (*Chropovský* 1958, 120–126)
37. Gbelce, okr. Nové Zámky, poloha dům Štefana Moczára (*Benadik* 1958)
38. Hájske, okr. Šaľa, poloha Středisko JRD (*Rejholec* 1966)
39. Hájske, okr. Šaľa (*Zachar* 1987, 163)
40. Holiare, okr. Komárno, poloha Dombhalomalja (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957)
41. Horná Kráľová, okr. Nitra, poloha dvůr Michala Leša, č. p. 48 (*Ožďáni* 1976a, 170–171)
42. Horný Pial, okr. Levice (*Kováč* 2007, 93)
43. Hronovce, okr. Levice (VS 3984/67)
44. Hronovce-Domaša, okr. Levice, poloha Železničná ulica (*Eisner* 1927, 341–350)
45. Hurbanovo, okr. Komárno, poloha Abadomb (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957)
46. Hurbanovo, okr. Komárno, poloha Bacherov majer (*Benadik/Vlček/Ambros* 1957)
47. Hurbanovo, okr. Komárno, poloha Bohatá (*Rejholcová* 1977, 47–67)
48. Hurbanovo, okr. Komárno, poloha Konkoľ (*Dušek* 1961; *Benadik* 1981; *Bujna* 2007)
49. Chotín, okr. Komárno, poloha VIII (*Dušek* 1961, 66; *Béřš* 1970)
50. Chotín, okr. Komárno, poloha VII, severně od JRD (*Bujna* 1976, 73–74)
51. Chotín, okr. Komárno, poloha X, Horná lanová zem (*Ratimorská* 1981, 15–88)
52. Chotín, okr. Komárno, poloha VI, Sashegy (*Dušek* 1961, 66)
53. Imeľ, okr. Komárno (*Hunyady* 1957, 192)
54. Ipeľské Predmostie, okr. Veľký Krtíš, poloha Homokos fold (*Balaša* 1960b, 66; *Točík* 1951)
55. Ipeľský Sokolec, okr. Levice, poloha JV od obce (*Nevizanský* 1980, 148–149)
56. Ipeľský Sokolec, okr. Levice, poloha intravilán obce (*Baker* 1920; *Eisner* 1926–1927)

57. Ivanka pri Nitre, okr. Nitra, poloha Za konopárňou (Sedlák 1967)
58. Ižkovce, okr. Michalovce (Vizdal 1976, 151–190; Vizdal 1982)
59. Janice, okr. Rimavská Sobota (Marková 1993)
60. Jatov, okr. Nové Zámky, poloha Dolný Jatov (Kriegler 1929, 131)
61. Jesenské, okr. Rimavská Sobota (Balaša 1960b, 66; Furmánek/Sankot 1985, 275)
62. Kamenín, okr. Nové Zámky, poloha Kisvölgy (Benadik/Vlček/Ambros 1957)
63. Kamenný Most, okr. Nové Zámky (Eisner 1933, 171–172)
64. Kečovo, okr. Rožňava (Furmánek/Sankot 1985, 275; Zachar 1987)
65. Kechnec, okr. Košice, poloha Štrkovňa Čaň (Mihalik 1903, 170, Lamiová-Schmeidlová/Bánesz 1962)
66. Kľačany, okr. Trnava (Pieta 1993, 55)
67. Kolárovo, okr. Komárno (VS 7830/70)
68. Komárno, okr. Komárno, poloha Veľký Harčaš (Eisner 1927, 34; Eisner 1933, 170, 176)
69. Komjatice, okr. Nové Zámky, poloha bývalá cihelňa (Kraskovská 1957, 347–352)
70. Kostolná pri Dunaji, okr. Senec, poloha Malý Šúr (Márton 1911; Eisner 1933, 171)
71. Kostolný Sek (dnes Šurany), okr. Nové Zámky (Cheben/Fabiš 1994, 98)
72. Košice, okr. Košice, poloha garáže ČSAD (Pástor 1954; Zachar 1974)
73. Košice, okr. Košice, poloha Breh (Hreha/Miroššayová 2007; Miroššayová 2012)
74. Krakovany, okr. Piešťany, poloha Dolné Hradce (Sedlák 1973)
75. Kráľovský Chlmec, okr. Trebišov, poloha Les Eros (Budinský-Krička 1975, 390–399)
76. Kubáňovo, okr. Levice (Kovár 2007, 93)
77. Kuruľany, okr. Levice (Kraskovská 1947, 106)
78. Lapáš (dnes Veľký Lapáš), okr. Nitra, poloha Jágerská lúka (VS 9978/82)
79. Lenka, okr. Rimavská Sobota, poloha Nad záhradníckou kolóniou (Balco 1987)
80. Levice, okr. Levice, poloha Pod Krížnym vrchom (Ožďáni 1976b)
81. Levice, okr. Levice, poloha Komenského ulica (Samuel 2007, 173–174; Bujna 2007, 240)
82. Lipová-Ondrochov, okr. Nové Zámky, poloha potok (Točík 1951, 152–156; Benadik 1955, 774–775)
83. Lúčnica nad Žitavou, okr. Nitra, poloha ulica Domovina (Bujna 1993, 29)
84. Lužianky, okr. Nitra, poloha jadro obce (Eisner 1933, 170–176)
85. Lužianky, okr. Nitra (Eisner 1933, 170–176; Březinová 1999, 68)
86. Malá nad Hronom, okr. Nové Zámky, poloha Kútolgy (Kovár 2007, 89–93)
87. Malá nad Hronom, okr. Nové Zámky, poloha Škrobárna (Kovár 2007, 89–93)
88. Malé Kosihy, okr. Nové Zámky (Bujna 1995; 1998)
89. Maňa, okr. Nové Zámky (Benadik 1983; Romsauer 1999)
90. Michal nad Žitavou, okr. Nové Zámky, poloha Pískovňa (Benadik 1958, 520–524)
91. Milanovce (dnes Veľký Kýr), okr. Nové Zámky, poloha židovský hřbitov (VS 7/60)
92. Milanovce (dnes Veľký Kýr), okr. Nové Zámky, poloha Vinohrad (VS 156/57)
93. Mojzesovo, okr. Nové Zámky (Rejholec 1962)
94. Nebojsa, okr. Galanta, poloha Bibic (Chropovský 1958)
95. Nesvady, okr. Komárno, poloha Nagyhalnok, Partok (Pažinová 2006)
96. Nesvady, okr. Komárno, poloha Aňala (Hunyady 1942–1944; 1957, 188–189)
97. Nitra, okr. Nitra, poloha Mostná ulica (Bátora et al. 1996, 29–30)
98. Nitra, okr. Nitra, Nám. 1. Mája (Pieta 1993, 41–58)
99. Nitra, okr. Nitra, Chrenová II (Pieta 1993, 55)
100. Nitra, okr. Nitra, poloha Míkov Dvor (Bujna/Kováčová 1987, 38)
101. Nitra, okr. Nitra, poloha Mlynárce (Březinová 1999, 68; Bujna 2005, 63, 102)
102. Nitra, okr. Nitra, poloha Zobor (Březinová 1999, 68)
103. Nitra, okr. Nitra, poloha Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre-nádvoří (Březinová 1999, 68)
104. Nitra, okr. Nitra, poloha Zobor, 1. nádvoří VŠP (Březinová 2000, 8)
105. Nové Zámky, okr. Nové Zámky, poloha Potravinársky kombinát (Furmánek/Pieta 1985, 62–63)
106. Ondrochov, okr. Šurany, poloha Tálloszég (Benadik 1955, 774)
107. Orechová, okr. Sobrance (Benadik 1962, 342)
108. Palárikovo, okr. Nové Zámky, poloha Dolné Križovany (Benadik 1975, 22–25)
109. Palárikovo, okr. Nové Zámky, poloha Kopcová remíza (Paulík/Zachar 1975, 283–327)
110. Patince, okr. Komárno, poloha Dunajský breh (Pažinová 2006)
111. Preseľany nad Ipľom, okr. Levice (Balaša 1955)
112. Prievidza-Hradec, okr. Prievidza, poloha Hradisko (Bialeková/Pieta 1964)
113. Prša, okr. Lučenec, poloha Béecz (Točík 1963, 121; Točík/Dreňko 1950, 162)
114. Radvaň nad Dunajom, okr. Komárno, poloha parcela 2219 (Budaváry 1937)
115. Radvaň nad Dunajom, okr. Komárno, poloha Virt (Eisner 1933, 172–176)
116. Ratka, okr. Lučenec, poloha Malá Ratka (Furmánek 1976, 102–103)
117. Rimavská Sobota, okr. Rimavská Sobota, poloha Háj (Furmánek/Sankot 1985, 275)
118. Semerovo, okr. Nové Zámky (Barta/Benediková 1996)

119. Seňa, okr. Košice (VS 336/59)
120. Seňa, okr. Košice, poloha Štrkovňa (*Márton 1933; Lamiová-Schmiedlová/Bánesz 1962*)
121. Senec, okr. Bratislava, poloha Bratislavské sídlisko (VS 3328/55)
122. Sikenička, okr. Nové Zámky, poloha rodinný dům č. p. 216 (VS 9828/82)
123. Sikenička, okr. Nové Zámky, poloha rodinný dům č. p. 34 (*Liszka 1983, 160*)
124. Slavkovce, okr. Michalovce (*Budinský-Krička 1961, 45*)
125. Sokolany, okr. Košice, poloha Kradina (*Miroššayová 2012, 355*)
126. Stupava, okr. Malacky, poloha Cementáreň (*Eisner 1930, 1–8; Čambal 2012*)
127. Svodín, okr. Nové Zámky (*Němejcová-Pavúková 1976, 189*)
128. Šahy, okr. Levice, poloha cesta u Maďarské střední školy (*Balaša 1960b, 69; Kovár 2007, 93*)
129. Šahy, okr. Levice, poloha Dlhé piesky (*Balaša 1960a, 67–68*)
130. Šahy, okr. Levice, poloha JRD (*Balaša 1960b*)
131. Šárovce, okr. Levice, poloha III (*Novotný 1955, 783*)
132. Šurany-Nitriansky Hrádok, okr. Nové Zámky, poloha Jánosszeg (*Březinová 2012*)
133. Šurany-Nitriansky Hrádok, okr. Nové Zámky (*Točík 1981; Březinová 2012*)
134. Tekovský Hrádok, okr. Levice (*Kovár 2007, 93*)
135. Tlmače, okr. Levice (VS 206/57)
136. Trávnica, okr. Nové Zámky, poloha Na barači (*Benadik 1955, 773; Březinová 2012*)
137. Trnovec nad Váhom, okr. Šaľa (*Benadik/Vlček/Ambros 1957*)
138. Uľany nad Žitavou, okr. Nové Zámky (*Benadik 1961, 175–208*)
139. Valaliky-Košfany, okr. Košice, poloha Vyšné pole (*Pastor 1959; Gašaj/Mačalová 1987*)
140. Včelince, okr. Rímská Sobota, poloha Halomszer (*Furmánek/Marková 1992; 1994*)
141. Veľký Grob, okr. Galanta, poloha Za potoky (*Chropovský 1954*)
142. Viničky, okr. Trebišov (*Andel 1955*)
143. Zalaba, okr. Levice (*Budaváry 1937, 187; Kovár 2007, 93*)
144. Zemplín, okr. Trebišov, poloha Szélmalomdomb (*Benadik 1971, 480; Budinský-Krička/Lamiová-Schmiedlová 1990*)
145. Žemliare, okr. Levice, poloha prostor Gymnázia (*Novotný 1955, 782–783*)
146. Žitavce, okr. Nitra, poloha Kovacs (Benadik 1955, 777)
147. Žitavská Tôň-Radvaň nad Dunajom, okr. Komárno (VS 3381/37)

PALÁRIKOVO I, DOLNÉ KRIŽOVANY/DOLNÝ KERESZTÚR (KATALOG HROBŮ)

Popisy hrobů jsou uváděny ve standardním pořadí. Pokud jsou použity lomítka a odkazy, zachovávají příslušnost k primární literatuře, v tomto případě dobové dokumentaci. Číslování hrobových předmětů (tj. 1, 2, atd.) zachovává číselnou příslušnost k originální nálezové zprávě, stejně tak čísla fotografií. Rozměry kruhových předmětů jsou uvedeny s vnějším průměrem, pokud bylo možné získat údaj o vnitřním průměru, je v popise obsažen. Váha předmětů hrobové výbavy je uváděná s přesností na gramy. Pokud je pod jedním číslem uvedeno více předmětů, je obsažena informace o počtu kusů. Pokud údaj chybí, není dodrženo pořadí a v údajích o hrobu je uvedena první informace, která k danému hrobu existuje. Údaj o orientaci na světové strany je zaznamenán zkratkami S, J, V, Z nebo jejich kombinacemi, které jsou doplněny o hodnotu azimutu. Údaj o orientaci kostry či hrobové jámy je čerpán z nálezové zprávy. Vzhledem ke stáří výzkumu tento údaj už nelze verifikovat.

Výsledky antropologické analýzy byly získány z práce J. Jakaba (2016). Výsledky archeozoologické analýzy byly převzaty ze studie C. Ambrose (1977). Rozbor textilu byl získán v práci T. Štolcové (2010). Tabulky s plány jednotlivých hrobů jsou bez mírky. Relevantní rozměry každého hrobu se dají dohledat v katalogu.

V tabulkách byly překresleny a použity originální kresby vyhotovené E. Rejholcem (Benadik/Rejholec 1972; Benadik/Rejholec 1974; Benadik/Rejholec 1975) a D. Jankem (Benadik/Janek 1976) během terénního výzkumu na pohřebišti Palárikovo I, a to zejména u předmětů, u nichž nebyla možná rekonstrukce jejich podoby z důvodu špatného zachování či ztráty. Jedná se o následující předměty: tab. XXVI: B1, B4; tab. XXVII: A3, A4, A5, A8; tab. XXVIII: 1, 2, 11; tab. XXX: 5; tab. XXXI: A4; tab. XXXIV: 4, 6; tab. XXXV: A5, B1, 2, 3; tab. XXXVI: 3; tab. XXXVII: A1, A2, A3, A5, A7, B1; tab. XXXVIII: A4, B4, B7, B8; tab. XLI: 1, 8, 9; tab. XLII: A2, A3, A4, B3; tab. XLVI: 1, 4, 5, 6, 7; tab. XLVII: A2, B1, B3, B5; tab. XLVIII: A1, A4; tab. XLIX: A3, A6, A7; tab. L: A4, A9, A10; tab. LI: A2, B3, B4, B5, B7; tab. LIII: B1, C3, C4; tab. LIV: A2; tab. LV: 1, 5; tab. LVI: A1; tab. LVII: 2; tab. LVIII: A1, A2, A4, A5, B1, C3; tab. LIX: A6, B1-4; tab. LXI: A1, A4, B3, C1, C2, C3; tab. LXII: 1, 2; tab. LXIV: A1, A3, A4, A5, B1, B2, B3, C2, C3; tab. LXVII: 3, 10, 12, 13, 14; tab. LXIX: 17, 21, 23; tab. LXX: B2; tab. LXXI: 1, 2, 6; tab. LXXIV: A2, A3, A6, B2; tab. LXXV: 3; tab. LXXVI: A1, B2, B3, B6; tab. LXXVII: A4, A6, A8, A9; tab. LXXVIII: C3; tab. LXXIX: 6, 8, 9; tab. LXXXI: A2, A3, B7, B8; tab. LXXXII: A1, A2, A3, A4, A6; tab. LXXXIII: A2, A3, A4, C3, C4; tab. LXXXIV: A5, 1, B2; tab. LXXXV: 1, 2, 6; tab. LXXXVI: B3, B4, B6, B7, B9; tab. LXXXVII: 2, 3; tab. LXXXVIII: 1, 7, 8; tab. LXXXIX: A1; tab. XC: B1; tab. XCI: A.

Následující předměty nemají uvedenou mírku: tab. XXVI: B1, B4; tab. XXVII: A4; tab. XXXV: A4; tab. LXIV: B3; tab. LXXXI: B8. Jedná se o předměty, které se nezachovaly. Přesné rozměry lze zjistit v katalogu.

Hrob 1 1969; ŽH

Nálezy:

1. bronzový řetízek – zlomky; zachovaná délka 17,0 cm; průměr očka 0,25 cm; váha 8,0 g (tab. XXVI: A3)
2. bronzový náramek/nánožník¹⁵² – zlomek; dutý s bradavkovitou výzdobou; průřez oválný; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 8,0 cm; váha 38,0 g (tab. XXVI: A1)
3. bronzový náramek – 2 ks; zlomek; dutý s bradavkovitou výzdobou; průřez oválný; průměr vnitřní 5,6 cm; průměr vnější 7,1 cm; váha 27,1 g (tab. XXVI: A2, 5)
4. železná spona – zlomek; nelze určit typ; délka 3,5 cm; váha 11,2 g (tab. XXVI: A4)

5. nádoba vyrobená na kruhu¹⁵³ – fragment; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; nad maximální výduti se nachází širší prstenec lemovaný mělkými žlábkami, na výduti poté dvojice žlábků, obdobně jako nad dnem; výška 25,0 cm; p. m. výduté 28,8 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 542 g (tab. XXVI: A7)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá; ostře profilovaná místa s omfalem na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; na prohnutém hrdle dva mělké žlábků; výška 7,0 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výduté 16,5 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 521 g (tab. XXVI: A6)

Hrob 2 1969

Nálezy:

1. železný opasek – zlomek; řetězový; zachovaná délka 9,0 cm; váha 39,9 g (tab. XXVI: C1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; váza se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; na hrdle a na maximální výduti plastický prstenec; výška 29,5 cm;

¹⁵² Výplň bronzového náramku tvořila tkanina umístěná na konci náramku, stočená a poté zohnutá na půl v polovině přehnutá, upevněná malým dřevěným klínem. Konec tkaniny je asi druhotně napuštěn pryskyřicí. Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010) určila vazbu jako plátňovou, průměrně hustou tkaninu *Linum sp./len*.

¹⁵³ Chybí horní část hrdla s ústím.

průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 27,3 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 1083 g (tab. XXVI: C2)

Hrob 3

1969

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; okraj vázovitě nádoby; zesílený; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; pod hrdlem plastický prstenec; váha 53 g (tab. XXVI: D2)
2. nádoba – fragment; okraj situlové nádoby; bez údajů o rozměrech; v depozitáři AÚ nedohledán, není kresebně vyobrazen v dobové dokumentaci
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mísa kónická; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; výška 10,8 cm; průměr ústí 22,5 cm; p. m. výdutě 23,1 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 414 g (tab. XXVI: D1)

Hrob 4

1970; ŽH; nepravidelná oválná HJ (130 x 65 x 40–65 cm) s tmavohnědou až černou výplní promíchanou uhlíky; orientace HJ JV–SZ, 225°; tab. I: 1; foto 52837 (tab. XCII: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; S stěna HJ; spona s obloukovitým lučíkem a kuličkou na patce; vinutí bylo původně asi 3+3 závitů; délka 4,8 cm; průměr kuličky 2,0 cm; váha 38,0 g (tab. XXVI: B2)
2. železný kroužek – neporušený; S část HJ; dutý/diskovitý; průřez čokovitý; průměr vnitřní 0,7 cm; průměr vnější 3,6 cm; váha 12,9 g (tab. XXVI: B3)
3. přepálené keramické střepy – při S a V okraji HJ; pravděpodobně jedna nádoba (tab. XXVI: B1)
4. zvířecí kosti – SZ část jámy; prase (*Sus scrofa dom.*); část levé poloviny pánve; levá kost stehenní; holení a lýtková; levá kost patní
5. nedopálené lidské kosti

Hrob 5

1790; KH; obdélníková HJ (260 x 140–160 x 50 cm) s hnědožlutou výplní; vykraden; orientace HJ/kostry S–J, 20°/J–S; muž; maurus II; tab. I: 2, 3; foto 52839 (tab. XCII: 2)

Nálezy:

1. nákončí pochvy meče – zlomek; V stěna HJ; železné kruhovitě nákončí pochvy meče; délka 7,4 cm; váha 195,1 g (tab. XXVII: A1, 2)
2. pochva meče – zlomek; S stěna HJ; jeden zlomek obsahuje závěsné ouško; délka 4,0; 5,8 a 9,0 cm; délka zlomku s ouškem 5,8 cm; váha 38,4 (tab. XXVII: A6)
3. železná spona¹⁵⁴ – zlomek; S stěna HJ; z vinutí spony s vnější třetivou a 4+4 závitů; průměr vinutí 2,0 cm; šířka vinutí 4,0 cm; váha 118,3 (tab. XXVII: A4)
4. nádoba/fragment – S stěna HJ; není uvedena v dobové dokumentaci; v depozitáři AÚ nedohledána
5. železný list kopí – S stěna HJ; úzký list ze zesíleným středovým žebrem a delší tulejkou; hrot kopí ulomený; rozpadlo se při konzervaci; původní délka

¹⁵⁴ Zachovalo se jen vinutí, spona se rozpadla.

kopí 29,5 cm; maximální šířka 3,2 cm; váha 205,2 g z toho 101,3 g tulej (tab. XXVII: A7)

6. železné nůžky – J strana HJ; jednoduché; v depozitáři AÚ nedohledány; délka 25,5 cm (tab. XXVII: A8)
7. puklice štítu¹⁵⁵ – zlomky; S stěna HJ; pásová puklice ve středu vyklenutá s postranními křídly; délka 12,8 cm; váha 277,8 g (tab. XXVII: A3)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; váza s nálevkovitým ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná barva s hnědými skvrnami/šedočerná; na hrdle plastický obvodový prstenec; další prstenec odděluje hrdlo od těla nádoby; nad maximální výdutí dvojice mělkých rýh; výška 35,5 cm; průměr ústí 17,8 cm; p. m. výdutě 32,8 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 546 g (tab. XXVII: A9)
9. zvířecí kosti – prase (*Sus scrofa dom.*); diafýza levé kosti pažní; zlomek pánve
10. železný opasek – zlomky; řetězový; jeden ze zlomků je ukončený kruhovým očkem; není uveden v dobové dokumentaci; délka 7,5 cm; délka zlomku s očkem 4,5 cm; průměr zlomku s očkem 3,0 cm
11. neúplná lidská kostra

Hrob 6

1970; KH; obdélníková HJ se zaoblenými rohy (235 x 120–135 x 160 cm) a tmavě hnědou výplní; kolmé stěny; na dně v natažené poloze na zádech lidská kostra dospělého jedince; lebka tlakem země roztláčená; pravá horní končetina mírně ohnutá od těla; v mezeře mezi rukou a tělem uložen železný meč; orientace kostry J–S; muž; maurus II; metrické údaje kostry 167,5 cm; tab. I: 4; foto 52841; 52843 (tab. XCII: 3, 4)

Nálezy:

1. železný meč s pochvou – pravá straně těla; železný meč v pochvě s hrotitým nákončím; na rukojeti tři dvojité nýty; v depozitáři AÚ nedohledán; původní délka 83,0 cm (tab. XXVIII: 1)
2. železné kování štítu¹⁵⁶ – zlomky; pravá strana těla; dvoudílné železné ločkovité kování štítu, ve střední části kování se nacházejí dva nýty s velkou hlavičkou; délka 9,2 cm; šířka 6,0 cm; váha 14,2 g (tab. XXVIII: 11)
3. železný list kopí – zlomky; J roh HJ; široký list se zesíleným středovým žebrem; hrot mírně ohnutý; délka 38,0 cm; maximální šířka 10,0 cm; váha 198,7 g (tab. XXVII: B1)
4. železný nůž – zlomky; pravá horní končetina; prohnutý nůž s obloukovitou zadní částí a ostřím; obloukovitá rukojeť; délka 16,6 cm; maximální šířka 3,6 cm; váha 32,0 g (tab. XXVIII: 8)
5. kamenný brousek¹⁵⁷ – celý; pravá horní končetina pod nožem; průřez obdélníkovitý; délka 13,5 cm; váha 208,1 g (tab. XXVIII: 9)

¹⁵⁵ Otisky textilu.

¹⁵⁶ Hlavička nýtu obsahuje zbytky dřeva, které jsou znehodnocené konzervací. Ing. Jana Mihályiová určila binokulární stereoskopickou lupou zbytky jako dub (*Quercus* sp.).

¹⁵⁷ RNDr. Daniel Pivko, PhD. určil materiál jako pískovec křemenný s vysokým podílem slídy/muskovitu.

6. železná spona – zlomek; levá strana hrudi; zachoval se jen obloukovitý lučík a část patky s malou kuličkou; původní délka 8,7 cm; váha 14,2 g (tab. XXVIII: 4)
7. železná spona – zlomek; vedle meče u pravé dolní končetiny; spona s obloukovitým lučíkem a rovnou patkou připojenou k lučíku; vinutí je ulomeno; délka 6,2 cm; váha 14,2 g
8. železný kroužek – celý; pod puklicí štítu; diskovitý; průřez čočkovitý 4,0 cm; průměr vnitřní 1,3 cm; průměr vnější 4,0 cm; váha 11,1 g (tab. XXVIII: 5)
9. železné zlomky – pravděpodobně ze spony; délka 5,0 a 3,5 cm; váha 36,0 g (tab. XXVIII: 6, 7)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od dolních končetin; hrnec se širokým hrdlem; bikónický; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; hrdlo pod ústím zdobené širším nevýrazným obvodovým prstencem; výška 25,0 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 26,4 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 1015 g (tab. XXIX: 2)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S strana HJ; vázovitá nádoba s nálevkovitě rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v horní i dolní části hrdla členěná obvodovým prstencem; výška 28,0 cm; průměr ústí 16,0 cm; p. m. výdutě 29,3 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 2940 g (tab. XXIX: 1)
12. nádoba vyhotovená na kruhu – celá; na nádobě č. 11; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; na hrdle nevýrazný plastický prstenec; výška 11,0 cm; průměr ústí 26,5 cm; p. m. výdutě 24,7 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 464 g (tab. XXIX: 3)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; v míse č. 12; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; rozměry výška 8,0 cm; průměr ústí 16,0 cm; p. m. výdutě 13,8 cm; průměr dna 8,0 cm; váha 410 g (tab. XXIX: 4)
14. zvířecí kosti – pravá pažní kost; prase (*Sus scrofa dom.*) samec; 18–20 měsíců; téměř celá kostra (poškozená lebka a čelist, 25 obratlů s obratli křížové kosti, žebra ve zlomcích, pravá a levá lopatka, pravá a levá kost pažní, pravá a levá kost vřetenní a loketní, pravá a levá polovina pánve, levá kost stehenní, koleno levé končetiny, levá kost holenní a patní).
15. kostra dospělého jedince
2. železná spona – zlomky; u lebky; nelze určit; délka 3,6 cm; šířka vinutí 2,2 cm; váha 6,2 g (tab. XXX: A2)
3. nádoba vyrobená v ruce – celá; vlevo u lebky; pohárek; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá až černá/černá barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 10,2 cm; p. m. výdutě 11,3 cm; průměr dna 6,6 cm; váha 131 g (tab. XXX: A3)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; dolní končetiny; váza se štíhlým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; plastický obvodový prstenec na hrdle a druhý prstenec odděluje hrdlo od těla nádoby; výška 26,8 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výdutě 24,1 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 1972 g (tab. XXX: A4)
5. zvířecí kosti – vpravo u lebky; prase (*Sus scrofa dom.*) samec; 18–20 měsíců; zlomky lebky a čelisti
6. dětská kostra

Hrob 8

1970; KH; obdélníková HJ (190 x 90 x 220–240 cm); výdřeva v hloubce 220–240 cm; na dně uložena špatně zachovalá kostra v pravé polovině HJ v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry SZ–JV, 215°/JV–SZ; žena; senilis; tab. II: 2; foto 52846, 52847 (tab. XCIII: 1, 2)

Nálezy:

1. bronzová spona – celá; na hrudi; ČLT typu s nezdobenou velkou kuličkou na patce; obloukovitý a zesílený lučík; vinutí 3+3 závity; ulomená jehla; délka 3,2 cm; váha 4,3 g (tab. XXX: B4 nahoře)
2. bronzová spona¹⁵⁸ – celá; na hrudi ČLT typu s nezdobenou velkou kuličkou na patce; obloukovitý a zesílený lučík; vinutí 3+3 závity; délka 3,5 cm; váha 2,1 g (tab. XXX: B4 dole)
3. bronzový náramek – levé zápěstí; litý otevřený náramek; na vnější straně členěný příčnými žebry; v depozitáři AÚ nedohledán; průměr 4,2 cm; průměr vnější 5,5 cm (tab. XXX: B5)
4. bronzový prsten¹⁵⁹ – zlomek; prst levé ruky; páskový hladký; průměr 2,2 cm; váha pod 1,2 g (tab. XXX: B3)
5. bronzový nánožní kruh – zlomek; pravá dolní končetina; pozdní typ plechového příčně žebrovaného nánožníku zdobeného trojicemi profilovaných bradavek; průměr vnitřní 9,0 cm; průměr vnější 6,8 cm; průřez oválný; váha 14,3 g (tab. XXX: B6)
6. bronzový nánožní kruh – levá dolní končetina; pozdní typ plechového příčně žebrovaného nánožníku zdobeného trojicemi profilovaných bradavek; rozpadl se; váha 27,2 g
7. železná spona – na hrudi; s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; vinutí 3+3 závity; rozpadla se při konzervaci; délka 6,0 cm; váha 32,1 g (tab. XXX: B2)
8. železný kroužek – celý; u pravé pánevní kosti; diskovitý; průřez čočkovitý 3,8 cm; průměr vnitřní 1,4 cm; průměr vnější 3,8 cm; váha 8,2 g (tab. XXX: B1)

¹⁵⁸ Analýza spektrometr.

¹⁵⁹ Analýza spektrometr.

9. nádoba vyrobená na kruhu¹⁶⁰ – fragment; na levé holenní kosti; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; v horní části výdutě nevýrazný plastický prstenec lemovaný obvodovými rýhami; výška 26,5 cm; p. m. výdutě 27,1 cm; průměr dna 10,5 cm; váha 1183 g (tab. XXX: B8)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo u holenní kosti; mísa kónická s ovaleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až černá/tmavě šedá barva; výška 9,0 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 19,8 cm; průměr dna 9,5 cm; váha 884 g (tab. XXX: B7)
11. zvířecí kosti – u pravé horní končetiny; prase (*Sus scrofa dom.*) mladý jedinec; část levé kosti holenní a stehenní
12. kostra dospělého jedince

Hrob 9

1970; KH; obdélníková HJ (230 x 110–120 cm x 170 cm); dospělý jedinec v natažené poloze na zádech; pravá horní končetina mírně odtažená od těla, orientace HJ/kostry S–J, 200°; J–S; muž; matusus; metrické údaje kostry 165, 5 cm; tab. II: 3; foto 52848 (tab. XCII: 6)

Nálezy:

1. bronzový náramek – celý; pravá loketní kost; otevřený náramek z tyčinky se zesílenými konci; střední část zesílená vývalkem; průřez čokovitý; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 7,0 cm; váha 18,5 g (tab. XXXI: A1)
2. železný náramek¹⁶¹ – zlomky; pravá loketní kost; tyčinkovitý náramek; průměr vnější 7,0 cm; váha 20,5 g (tab. XXXI: A3)
3. železná spona – zlomky; u hrudních obratlů; spojené konstrukce; odlomená patka; nízký mírně obloukovitý lučík; krátké vinutí s vnitřní tětivou; délka 11,7 cm; váha 40,3 g (tab. XXXI: A2)
4. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; vpravo u nohou; mísa; nerekonstruovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva
5. zvířecí kosti – vpravo u pravé dolní končetiny; vedle nádoby; prase (*Sus scrofa dom.*) samec; starý jedinec; zlomky lebky a čelisti
6. kostra dospělého jedince

Hrob 10

1970; KH; HJ neurčeného tvaru; porušená těžbou hlíny; nálezy v hloubce -50 cm; kostra zachovaná jen zčásti; orientace HJ J–S, 200°; muž; matusus I; metrické údaje kostry 160,2 cm; tab. II: 4; foto 52850 (tab. XCIII: 3)

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; levá horní končetina; hrnec bikónický se širším nálevkovitým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva; nad maximální výdutí je tělo členěné pěti horizontálními prstenci; výška 18 cm; průměr ústí 18,5 cm; p. m.

výdutě 24,9 cm; průměr dna 11,6 cm; váha 2070 g (tab. XXXI: B1)

2. zvířecí kosti – levá holenní kost; prase (*Sus scrofa dom.*); 8 zlomků žeber z mladého jedince
3. lidská neúplná kostra

Hrob 11

1970; KH; obdélníková HJ (220 x 100 x 50 cm); na dně dospělý jedinec v natažené poloze na zádech; pravá dolní končetina mírně ohnutá; lebka uložená na levé lícni kosti; kostra dobře zachovalá; orientace HJ/kostry S–J, 200°/J–S; žena; adultus–maturus; metrické údaje kostry 155,1 cm; tab. III: 1; foto 52851 (tab. XCIII: 4)

Nálezy:

1. lidská kostra

Hrob 12

1970; KH; HJ obdélníkovitého tvaru (240 x 155 x 155 cm); hlinitopísčité zásep promíchaným s černou hlínou; kolmé stěny; dno rovné; kostra dospělého jedince byla uložena v natažené poloze na zádech a dobře zachovalá; orientace HJ S–J, 200°; muž; matusus; metrické údaje kostry 165,0 cm; tab. III: 2; foto 52852, 52855 (tab. XCV: 1, tab. CXVII: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; u dolní čelisti v blízkosti krčních obratlů; s velkou kuličkou na patce; vysoký obloukovitý lučík; vinutí 4+4 závity; délka 7,5 cm; váha 53,4 g (tab. XXXI: C2)
2. železný nůž – zlomek; pravá pažní kost; obloukovité ostří; ulomená rukojeť; pravděpodobně měla zahnutý trn; délka 13,3 cm; maximální šířka 3,7 cm; váha 26,5 g (tab. XXXI: X3)
3. železné nůžky – zlomky; pravá pažní kost; jednoduché; délka 24,0 cm; váha 129,3 g (tab. XXXI: X1)
4. kamenný brousek¹⁶² – celý; pravá pažní kost; průřez čtvercový; délka 15,0 cm; váha 172,1 g; (tab. XXXI: C4)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; SV roh HJ; váza s kónickým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hrdlo zdobeno v horní a dolní části plastickými obvodovými prstenci; dolní část zdobená na maximální výdutí; ve středu dolní části výdutě a nad dnem dvojice jemných rýh; výška 28,0 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 27,2 cm; průměr dna 14,5 cm; váha 541 g (tab. XXXII: 1)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mezi vázou a pravou pažní kostí; mísa esovitě profilovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až tmavě hnědá/tmavě hnědá barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 23,0 cm; p. m. výdutě 22,9 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 371 g (tab. XXXII: 2)
7. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá dolní končetina; váza bikónická se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; na hrdle plastický obvodový prstenec; nad maximální výdutí nevýrazné horizontální žlábký; výška 33,0 cm;

¹⁶⁰ Sekundárně opracovaný okraj nádoby broušením, asi po ulomení části hrdla.

¹⁶¹ Otisky textilu.

¹⁶² RNDr. Daniel Pivko, PhD. určil horninu jako pískovec křemenný s vysokým podílem slídy/muskovitu.

průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 32,0 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 4175 g (tab. XXXI: C5)

8. zvířecí kosti – mezi nádobami 6 a 7; prase (*Sus scrofa dom.*) samec; 2 roky; pravá polovina lebky a čelisti; část křížové kosti; zlomky žeber; pravá polovina pánve; pravá kost stehenní; metakarpy a metatarsy
9. zvířecí kosti – u konce pravé horní končetiny; kosti z jedince pod č. 8
10. lidská kostra

Hrob 13

1970; KH; mělká HJ porušená pravděpodobně při těžbě hlíny; HJ nebyla rozpoznána; dno v -10 cm; kostra velmi špatně dochovaná; orientace kostry J–S; žena; matusus–senilis; tab. III: 3; foto 52856 (tab. XCV: 2)

Nálezy

1. lidská kostra

Hrob 14

1970; KH; oválná těžce rozpoznatelná HJ (225 x 115–145 x 130 cm); zásyp stejné barvy jako podloží; na dně kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; lebka uložena o 25 cm výše než zbývající část těla; orientace HJ/kostry SZ–JV, 220°; JV–SZ; muž; matusus I; tab. III: 4; foto 52858 (tab. CXVII: 2)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; pravá strana hrudníku spona spojené konstrukce; délka 8,8 cm; váha 19,2 g (tab. XXXIV: B1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá; V roh HJ; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedoohnědá/šedoohnědá barva; plastický obvodový prstenec na hrdle; širší prstenec nad maximální výdutí; výška 26,5 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 26,2 cm; průměr dna 11,5 cm; váha 934 g (tab. XXXIII: 1)
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u vázy; blízko pravé pažní kosti; misa; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; jemné rýhy na plecích nádoby; výška 10,5 cm; průměr ústí 23,5 cm; p. m. výdutě 23,4 cm; průměr dna 10,8 cm; váha 445 g (tab. XXXIII: 2)
4. nádoba vyrobená na kruhu¹⁶³ – celá/lepená; pravá stehenní kost; váza se zesíleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; na hrdle zdobená plastickými obvodovými prstenci; výška 17,0 cm; průměr ústí 14,2 cm; p. m. výdutě 20,4 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 863 g (tab. XXXIII: 3)
5. zlomek mazanice – u SV rohu HJ; není zachycena v dobové dokumentaci
6. zvířecí kosti – okolo nádoby č. 4; prase (*Sus scrofa dom.*); asi 18 měsíční jedinec, zlomky lebky a čelisti; poškozený atlas; zlomky žeber; část pravé lopatky; pravá polovina pánve; pravá kost stehenní; holenní a lýtková; pravá kost patní; pravé metatarsy a metakarpy

7. zvířecí kosti – u konce pravé horní končetiny; prase (*Sus scrofa dom.*); levá kost stehenní; není vyloučeno, že patří jedinci č. 6
8. lidská kostra

Hrob 15

1970; KH; obdélníková HJ (255 x 140 x 135 cm); rovné dno; v pravé polovině HJ uložena kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; dobře zachovalá; orientace HJ/kostry S–J, 160°/J–S; žena; adultus I; metrické údaje kostry 156,8 cm; tab. IV: 1; foto 52859, 52860 (tab. XCV: 3; tab. CXVII: 3)

Nálezy:

1. bronzová spona¹⁶⁴ – celá; vpravo u lebky; ČLT s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; zdobený jemným přeseškáváním; patka s (velkou) kuličkou připojená k lučíku; délka 3,9 cm (tab. XXXIV: A4 nahoře)
2. bronzová spona¹⁶⁵ – celá; vpravo u lebky; s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; zdobený jemným přeseškáváním; patka s (velkou) kuličkou připojená k lučíku; délka 3,9 cm (tab. XXXIV: A4 dole)
3. bronzová spona – celá; pravá klíční kost; ČLT s terčovitou patkou; masivní litý lučík zdobený šikmými žlábkami; plochá diskovitá patka; vinutí 2+2 závitů; vnější třetina; vinutí je k lučíku připojeno nýtováním (může se jednat o opravu spony?); délka 8,6 cm; váha 28 g (tab. XXXIV: A8)
4. bronzová spona – zlomky; pod sponou č. 3; ČLT s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce; malá s obloukovitým lučíkem; patka zdobená velkou kuličkou a vývalky; v depozitáři AÚ nedohledána; délka 3,0 cm
5. bronzová spona – zlomky; levá lopatka; ČLT s velkou zdobenou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; ulomená jehla; v depozitáři AÚ nedohledána; délka 3,0 cm
6. bronzový náramek¹⁶⁶ – celý; předloktí levé horní končetiny; mladší typ náramku členěného masivními vývalky a ukončeného masivními pečetičkovými otevřenými konci; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,5 cm (tab. XXXIV: A3)
7. bronzový náramek¹⁶⁷ – celý; předloktí pravé horní končetiny; mladší typ náramku členěného dvoudílného náramku s pseudofiligránovou výzdobou; konce spojeny uzávěry; esovitý motiv; průřez kruhový; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 8,0 cm; váha 195 g (tab. XXXIV: A5)
8. bronzový náramek – na pravé ruce; drátěný splétaný s uzávěrem v očko; v depozitáři AÚ nedohledán; průměr vnitřní 5,0 cm; průměr vnější 5,6 cm (tab. XXXIV: A6)

¹⁶⁴ Uloženo Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

¹⁶⁵ Uloženo Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

¹⁶⁶ Uloženo Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

¹⁶⁷ Uloženo Ponitrianske múzeum, Nitra. Zachován fragment textilu. Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010) analyzovala vazbu jako keprovou, materiál len/konopí, hrubá tkanina vel. 15 x 8 cm.

¹⁶³ V dobové dokumentácii je místo vázy uvedená misa.

9. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá dolní končetina; pozdní typ bronzových dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnitřní 7,1 cm; průměr vnější 8,5 cm ; váha 35,3 g (tab. XXXIV: A1)
10. bronzový nánožní kruh – zlomky; levá dolní končetina; pozdní typ bronzových dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnitřní 6,0–7,5 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 38,4 g (tab. XXXIV: A2)
11. železný opasek¹⁶⁸ – zlomky; v místech pasu; řetězový; zhotoven z železných kroužků; zachovaná délka 7,8 cm; průměr oček 2,0 cm; váha 558,5 g (tab. XXXIV: A7)
12. železný zlomek – vpravo na hrudi; v depozitáři AÚ nedohledán; délka 3,0 cm
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; u konce pravé horní končetiny; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na hrdle plastický prstenec; nad maximální výdutí ostrá profilace; výška 28,5 cm; průměr ústí 17,5 cm; p. m. výdutě 28,9 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 1193 g (tab. XXXIV: A9)
14. nádoba – fragment; obrácená dnem k váze č. 13; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; nerekonstruovaná; není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci
15. zvířecí kosti – vpravo od pravé ruky; prase (*Sus scrofa dom.*) samec; asi 16 měsíců; zlomky lebky a obě čelisti; 17 obratlů; zlomky žeber a pánve; pravá a levá kost stehenní; pravá kost holenní; pravá kost patní
16. lidská kostra

Hrob 16

1970; KH; obdélníková HJ (160 x 105 x 120 cm); kolmé stěny; rovné dno; v levé polovině HJ dětská kostra; špatně zachovalá; dolní končetiny rozházené; horní končetiny se nezachovaly; orientace HJ SZ–JV, 220°; infans II; tab. IV: 2; foto 52865 (tab. CXVIII: 1)

Nálezy:

1. bronzová spona – zlomky; v místech pasu; drátěná malá spona s nízkým, mírně ohnutým lučíkem; patka ulomená; vinutí 2+2 závity; vnitřní tětíva; délka 3,5 cm; váha 1,1 g (tab. XXXV: A1)
2. železná spona – zlomky; levé rameno; spona spojené konstrukce; nízký obloukovitý lučík; vinutí s vnitřní tětívou; délka 6,8 cm; váha 8,3 g (tab. XXXV: A2)
3. železný náramek¹⁶⁹ – neporušený; předloktí levé horní končetiny; tyčinkovitý náramek; průřez kruhový; průměr vnitřní 4,2 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 21,5 g (tab. XXXV: A4)
4. spropelitový náramek – nepoškozený; pod náramkem č. 3; průřez kruhový; průměr vnitřní 3,8 cm; průměr vnější 5,0 cm (tab. XXXV: A3)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vlevo od lebky; váza s maximální výdutí v dolní polovině

výšky; úzké hrdlo s nálevkovitě rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; v horní části hrdla plastický prstenec, dolní část hrdla oddělená od výdutě třemi horizontálními rýhami; výška 22,5 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výdutě 22,1 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 1791 g (tab. XXXV: A5)

6. nádoba vyrobená na kruhu – celá; mezi lebkou a nádobou č. 5; váza bikónického tvaru s úzkým hrdlem a rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v horní části hrdla plastický obvodový prstenec; výška 15,0 cm; průměr ústí 11,0 cm; p. m. výdutě 18,0 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 1119 g (tab. XXXV: A6)
7. zvířecí kosti – vlevo od nohou; prase (*Sus scrofa dom.*); pravá kost pažní; pravá kost vřetenní a loketní; dvě karpální kůstky
8. dětská kostra

Hrob 17

1970; KH; oválná HJ (160 x 130 x 100 cm); dno rovné; střed HJ špatně zachovalá kostra dítěte; poloha na zádech; kosti zpřeházené; orientace HJ/kostry SZ–JV, 245°/JV–SZ; infans II; tab. IV: 3; foto 52866 (tab. XCV: 4)

Nálezy:

1. železná spona – zrezivělá; pravá strana hrudi; SLT typu malých spon; nízký rovný lučík; krátké vinutí; horní vnitřní tětíva; délka 5,6 cm; váha 4,2 g (tab. XXXV: B4)
2. železný řetízek – zlomky; horní část hrudi; spletený z malých kruhovitých oček; délka 21,3 cm; průměr oka 1,0 cm; váha 27,3 g (tab. XXXV: B3)
3. nádoba – fragment; vlevo od lebky; nerekonstruovaná; v depozitáři AÚ nedohledána (tab. XXXV: B1)
4. nádoba – fragment dna; vpravo od lebky; nerekonstruovaná; v depozitáři AÚ nedohledána (tab. XXXV: B2)
5. zvířecí kosti – vpravo u nohou; ovce (*Ovis aries L.*); pravá kost stehenní a holenní; pravá kost patní; dospělý jedinec
6. dětská kostra

Hrob 18

1970; KH; obdélníková HJ (270 x 145 x 150 cm); kolmé stěny; rovné dno; na dně kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; špatně zachovalá; orientace HJ/kostry S–J, 155°/S–J; muž; maturus-senilis; metrické údaje kostry 166,2 cm; tab. IV: 4; foto 52868 (tab. XCVI: 1)

Nálezy:

1. bronzový náramek – neporušený; předloktí levé horní končetiny; otevřený náramek se zesílenými konci; průřez oválný; průměr vnitřní 5,8 cm; průměr vnější 6,7 cm; váha 32,7 g (tab. XXXV: C1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo u dolních končetin; váza s širším kónickým hrdlem a nálevkovitým ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hrdlo v dolní části členěné plastickým prstencem, v dolní části oddělené dvěma horizontálními rýhami, další dvě rýhy se nacházejí na výdutí nádoby; výška

¹⁶⁸ Otisky textilu.

¹⁶⁹ Uložen Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

24,0 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výdutě 26,4 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 869 g (tab. XXXV: C3)

3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo u pravé nohy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; dolní část výdutě směrem ke dnu dvě mělké obvodové rýhy, mělké obvodové rýhy jsou i z vnitřní strany mísky; výška 8,5 cm; průměr ústí 22,2 cm; p. m. výdutě 21,2 cm; průměr dna 7,0 cm; váha 703 g (tab. XXXV: C2)
4. zvířecí kosti – pravá horní končetina vpravo u stehenní kosti a v misce č. 3 i pod touto miskou; prase (*Sus scrofa dom.*); samec 18 měsíců; zlomky levé poloviny lebky a čelisti; 14 obratlů; části křížové kosti, žeber; pravá a levá lopatka a kost pažní, vřetenní a loketní; části pravé a levé poloviny pánve; pravé a levé metatarsy a metakarpy; karpální a tarzální kůstky
5. lidská kostra

Hrob 19

1970; KH; obdélníková HJ (260 x 130–150 x 195 cm); písčité nažloutlý zásep; v -160 cm patrný po celé délce půdorysu pás popelavého šedého zbarvení a pod tímto pásem se HJ zužovala (na 240 x 110 cm); stěny mírně zešíklené; dno rovné (-195 cm); lebka v hloubce -185 cm; levá polovina HJ kostra dospělého jedince; natažená poloha na zádech; levá horní končetina ohnutá a přeložená přes pravou pánev; orientace HJ/kostry S–J, 335°/SZ–JV; tab. V: 1; foto 52869 (tab. XCVI: 2)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; vpravo u lebky; ČLT typu až přechodného typu s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; pravděpodobná délka spony 6,5 cm; délka vinutí 3,7 cm; váha 44,6 g (tab. XXXVII: B2)
2. železná spona¹⁷⁰ – zlomky; pod lebkou; spona s vyšším obloukovitým lučíkem a velkou kuličkou na patce; délka vinutí 3,8 cm; váha 32,3 g
3. nádoba vyrobená na kruhu – vlevo od lebky; váza s ostrou profilací na maximální výduti v horní třetině výšky; omfalos na dně; dolní část nádoby zdobená dvěma dvojicemi obvodových rýh, ode dna odsazený žebrovaným prstencem, dno zdobené dvojicemi kružnic, na hrdle málo výrazný plastický prstenec; v depozitáři AÚ nedohledána; výška 27,0 cm; průměr ústí 21,0 cm; průměr dna 14,0 cm (tab. XXXVI: 3)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá; obrácená dnem vzhůru; na váze č. 3; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně nerovnoměrná tmavohnědá/tmavohnědá barva; na hrdle členěná obvodovým plastickým prstencem; výška 10,0 cm; průměr ústí 25,0 cm; p. m. výdutě 23,5 cm; průměr dna 6,2 cm; váha 368 g (tab. XXXVI: 4)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vlevo od vázy č. 3; váza s maximální výduti v horní třetině výšky a nízkým prohnutým hrdlem s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na

vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva; dno oddělené od těla vodorovnou rýhou; výška 38,0 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výdutě 27,9 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 3453 g (tab. XXXVI: 1)

6. nádoba na duté nožce vyrobená na kruhu – celá/lepená; uvnitř nádoby č. 5; mísa kalichovitá na duté nožce, tělo mísky esovitě profilované; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle až tmavě hnědá/tmavě hnědá barva; nožka v horní části a ve středu členěná obvodovými prstenci; výška 14,8 cm; průměr ústí 18,5 cm; p. m. výdutě 20,0 cm; průměr nožky 10,7 cm; váha 24,6 g (tab. XXXVI: 2)
7. zvířecí kosti – vlevo od kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); samec starší jak 1 rok; drobné zlomky lebky a čelisti, atlas a další obratle; část levé poloviny pánve
8. lidská kostra

Hrob 20

1970; KH; obdélníková HJ (215 x 115 x 130 cm); kolmé stěny; rovné dno; kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; špatně zachovalá; kostra nebyla rovnoběžná s HJ, ale v její úhlopříčce; orientace HJ/kostry S–J, 155°/J–S; žena; maturus I; metrické údaje kostry 153,8 cm; tab. V: 2; foto 52871 (tab. XCVI: 3)

Nálezy:

1. bronzová spona¹⁷¹ – celá; pravá lopatka; ČLT s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; vinutí 5+5 závitů; spodní vnější tětíva; délka 3,3 cm; váha 7 g (tab. XXXVII: A3)
2. bronzová spona¹⁷² – celá; pod pravou lopatkou; ČLT s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; dlouhé vinutí 5+5 závitů; spodní vnější tětíva; délka 3,3 cm; váha 6 g (tab. XXXVII: A5)
3. bronzová spona¹⁷³ – celá; na levém rameni; ČLT s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; dlouhé vinutí 5+5 závitů; spodní vnější tětíva; délka 3,2 cm; váha 7 g (tab. XXXVII: A5)
4. bronzový náramek¹⁷⁴ – celý; předloktí levé horní končetiny; časný typ náramku členěný masivními vývalky a ukončený masivními pečetiťkovými konci; průřez kruhový; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 7,0 cm; váha 21 g (tab. XXXVII: A7)
5. bronzový náramek – celý; loket levé horní končetiny; časný typ hladkého náramku/nápažníku kruhovitěho tvaru z bronzové tyčinky; průřez písmene D; průměr vnitřní 7,45 cm; průměr vnější 8,2 cm; váha 21,1 g (tab. XXXVII: A6)
6. železný náramek/nápažník¹⁷⁵ – porušený; loket levé horní končetiny; z masivní železné tyčinky členěné nevýraznými vývalky; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnitřní 7,02 cm; průměr vnější 9,0 cm; váha 39,4 g (tab. XXXVII: A2)
7. železný prsten¹⁷⁶ – nezachoval se; článek prstu levé ruky; páskový prsten; na obou stranách okraje lemo-

¹⁷¹ Uložena Ponitrianske múzeum, Nitra.

¹⁷² Uložena Ponitrianske múzeum, Nitra.

¹⁷³ Uložena Ponitrianske múzeum, Nitra.

¹⁷⁴ Uložena Ponitrianske múzeum, Nitra.

¹⁷⁵ Rentgenové snímkování.

¹⁷⁶ V dobové dokumentaci je uvedený jako bronzový.

¹⁷⁰ Spona se rozpadla.

vaný vodorovnou rýhou; průměr 2,4 cm; váha 0,5 g (tab. XXXVIII: A1)

8. železný prsten¹⁷⁷ – rozpadl se; článek prstu levé ruky; páskový prsten; po obou stranách okraje lemovaný vodorovnou rýhou; průměr 2,4 cm; váha pod 1 g (tab. XXXVII: A1)
9. železný prsten¹⁷⁸ – zlomky; článek prstu levé ruky; páskový prsten; průměr 2,3 cm; váha 0,4 g (tab. XXXVII: A1)
10. bronzový prsten – neporušený; článek prstu levé ruky; sedlový; průřez kruhový; průměr 2,4 cm ; váha 0,9 g (tab. XXXVII: A4)
11. bronzový prsten – neporušený; článek prstu levé ruky; sedlový s konci překříženými přes sebe; průřez kruhový; průměr 2,4 cm; váha 0,9 g (tab. XXXVII: A4)
12. bronzový nánožní kruh – zlomky; na pravé holenní kosti; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 9,0 cm; váha 35,4 g (tab. XXXVIII: A1)
13. bronzový nánožní kruh – zlomky; na levé holenní kosti; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 9,0 cm; váha 32,3 g (tab. XXXVIII: A2)
14. železná pásová zápona – porušeno; vpravo od horní končetiny; ve tvaru miniaturního listu kopí; celková délka 15,0 cm; maximální šířka 1,4 cm; váha 26,9 g (tab. XXXVIII: A4)
15. železná spona¹⁷⁹ – rozpadla se; pravá strana hrudi; zachováno jen vinutí; délka vinutí 2,5 cm; váha 16,2 g
16. železná zápona – rozpadl se; na levé části hrudi; pozdní typ dvoudílné opaskové zápony; jeden konec širší, druhý ohnutý; délka 5,2 cm; váha 7,3 g (tab. XXXVIII: A3)
17. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od pravého kolena; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedohnědá barva; na dolní části misky dva mělké žlábký po formovacím nástroji; výška 9,5 cm; průměr ústí 23,5 cm; p. m. výdutě 22,7 cm; průměr dna 6,2 cm; váha 1089 g (tab. XXXVII: A8)
18. nádoba¹⁸⁰ – u konce pravé dolní končetiny; nerekonstruovaná, v depozitáři AÚ nedohledána
19. zvířecí kosti – vpravo od pravé horní končetiny; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 16–18 měsíců; zlomky pravé poloviny lebky; 13 obratlů; zlomky žeber; pravá a levá lopatka; kost pažní, vřetenní a loketní; pravé a levé metakarpy; karpální kůstky
20. zvířecí kosti – u konce pravé ruky; diafýza pravé kosti stehenní
21. lidská kostra

Hrob 21

1970; KH; obdélníková HJ (250 x 140 x 155–160 cm); kolmé stěny; ke dnu se jáma zužovala (220 x 95 cm); stupínek v hloubce -145–150 cm; v pravé polovině HJ kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; pravá horní končetina pod pravou pánevní kostí a částečně také pod pravou stehenní kostí; dobře zachovalá; orientace HJ/kostry S–J, 165°/JZ–SV; žena; adultus I; metrické údaje kostry 155,6 cm; tab. V: 3; foto 52876 (tab. XCVI: 4)

Nálezy:

1. bronzová spona¹⁸¹ – zlomky; u levé klíční kosti; ČLT s terčovitou patkou; obloukovitý členěný lučík; terčovitá patka s jantarovou ploténkou, k patce připevněnou plochým nýtem zdobeným přeseškáváním; odlomená ploténka; chybí jehla; délka 3,5 cm; váha 4,0 g (tab. XXXVIII: B3)
2. bronzová spona – zlomky; vpravo od dolní čelisti; ČLT s terčovitou patkou; obloukovitě členěný lučík; ulomený nýt na patce, chybí jehla; délka 3,5 cm; váha 1,9 g (tab. XXXVIII: B6)
3. bronzový náramek¹⁸² – zápěstí levé ruky; mladší typ náramku členěného masivními vývalky a ukončeného masivními pečetiřtkovými konci; průřez 0,5 cm; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 6,5 cm (tab. XXXVIII: B4)
4. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá holenní kost; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnější 7,5 cm; váha 18,5 g (tab. XXXVIII: B2)
5. bronzový nánožní kruh – zlomky; levá holenní kost; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnitřní 6,4 cm; průměr vnější 8,0 cm; váha 30,6 g (tab. XXXVIII: B5)
6. železná spona – poškozen; pravá klíční kosti; spona s obloukovitým lučíkem; kuličkou na patce; široké vinutí 4+4 závitů; vnější tětíva; délka 8,0 cm; váha 13,6 g (tab. XXXVIII: B7)
7. železný opasek – zlomky; v místech pasu; řetězový ze železných kroužků; původní zjištěná délka 84,0 cm; váha 455,6 g (tab. XXXVIII: B8)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od pravé holenní kosti; váza situlová s maximální výdutí v horní třetině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; hrdlo členěné dvěma plastickými obvodovými prstenci; výška 28,0 cm; průměr ústí 20,5–22,5 cm; p. m. výdutě 28,6 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 1654 g
9. nádoba vyrobená na kruhu – lepená; na váze č. 8 dnem vzhůru; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 23,5 cm; p. m. výdutě 23,7 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 1200 g (tab. XXXIX: B1)

¹⁷⁷ Na prstenu patrný otisky tkaniny, v dobové dokumentaci uvedený jako bronzový.

¹⁷⁸ Na prstenu patrný otisky tkaniny.

¹⁷⁹ Není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

¹⁸⁰ Není vyobrazena v dobové dokumentaci.

¹⁸¹ Ploténka na terči patky určená doc. RNDr. Danielem Pivkem, PhD. jako jantar

¹⁸² V depozitáři AÚ nedohledán.

10. zvířecí kosti – vpravo od pravé stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 16 měsíců; zlomky pravé poloviny lebky a čelisti; část atlasu; zlomky žeber
11. lidská kostra

Hrob 22

1970; KH; obdélníková HJ (220 x 140 x 135 cm); nejednotně zbarvený zásyp; vykrádací šachta; kolmé stěny; J stěna zešíkmená; nálezy a kosti zpřeházené; v původní poloze nálezy zvířecích kostí v blízkosti S rohu HJ; orientace HJ SZ–JV, 55–60°; infans III; tab. V: 4; foto 52877 (tab. XCVII: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; nízký lučík, zachycovač a vinutí; délka 11,5 cm; váha 29,1 g
- 2a. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; bikónický hrnec s maximální výdutí v horní polovině výšky; kuželovité hrdlo s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva; v horní části hrdla plastický obvodový prstenec, dolní část oddělená od výdutě dvěma horizontálními rýhami, dno odsazené od těla nízkým obvodovým žebrem; výška 24,5 cm; průměr ústí 13,5 cm; p. m. výdutě 24,3 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 528 g (tab. XXXVIII: B1)
- 2b. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; váza bikónická s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá s hnědými skvrnami/hnědočerná barva; na hrdle plastický obvodový prstenec, další širší prstenec odděluje dolní část hrdla od těla nádoby; výška 31,0 cm; průměr ústí 16,8 cm; p. m. výdutě 25,1 cm; váha 2358 g (tab. XXXIX: A2)
3. zvířecí kosti – S roh jámy; prase I (*Sus scrofa dom.*); samice; 18 měsíců; poškozená lebka a obě poloviny čelisti, část atlasu, zlomky žeber, levá lopatka, kost pažní, vřetenní, loketní, levá a pravá polovina pánve, levá kost stehenní, holenní, lýtková a patní; prase II (*Sus scrofa dom.*); samec; 22 měsíců; zlomky z levé poloviny lebky a čelisti, pravá kost stehenní

Hrob 23

1970; KH; obdélníková HJ (185 x 112 x 50 cm); zkrácená širším stupínkem (na 140 x 112 cm); na dně špatně zachovalá dětská kostra; orientace HJ/kostry SZ–JV, 220°/JV–SZ; infans II; tab. VI: 1; foto 52879 (tab. XCVII: 2)

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo u dolních končetin; váza bikónická s úzkým hrdlem a rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; v horní části hrdla plastický obvodový prstenec, podobný nad výdutí; výška 10,5 cm; průměr ústí 6,5 cm; p. m. výdutě 11,3 cm; průměr dna 6,0 cm; váha 394 g; (tab. XL: A1)
2. nádoba¹⁸³ – vpravo od kostry; situla; hřebenováni; výška 11,5 cm; průměr ústí 11,0 cm; průměr dna 9,5 cm

¹⁸³ V depozitáři AÚ nedohledána, není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

3. zvířecí kosti – vpravo od lebky; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; zlomky pravé poloviny lebky a neúplná levá polovina čelisti
4. dětská kostra

Hrob 24

1970; KH; obdélníkovitá HJ se zaoblenými rohy (hloubka 130 cm); kolmé stěny; rovné dno; v pravé polovině HJ slabě zachovalá kostra dospělého jedince; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; adultus II; tab. VI: 2; foto 52880 (tab. XCVII: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek – neporušený; levá pažní kost; hladký uzavřený náramek z tyčinky; průřez kruhový; průměr vnitřní 8,1 cm; průměr vnější 9,3 cm; váha 63,2 g (tab. XLI: 3)
2. železný náramek¹⁸⁴ s bronzovým přívěskem – poškozen; levá pažní kost; tyčinkovitý náramek s navlečeným železným a bronzovým kroužkem; bronzový kroužek má tyčinkovitý výběžek; průřez kruhový; průměr vnitřní 9,0 cm; průměr vnější 9,5 cm; váha 44,5 g (tab. XLI: 4)
3. železná spona – zlomky; pravé rameno; spojené konstrukce; obloukovitý lučík, který obepíná patka; vinutí s horní třetivou; délka 11,0 cm; váha 22,2 g (tab. XLI: 7)
4. železná spona – zlomky; dolní část pravé strany hrudi; SLT typu malých spon; obloukovitě prohnutý lučík; vinutí má dolní vnitřní třetivou; délka 10,5 cm; váha 33,6 g (tab. XLI: 5)
5. železný opasek s bronzovým kroužkem¹⁸⁵ – zlomky; v místech pasu; řetězový opasek složený z kroužků, v koncové části se nachází kruhové očko; malý bronzový kroužek byl nalezen mezi zlomky opasku; zachovaná délka opasku 48,5 cm; průměr oka 2,0 cm; váha 395,0 g (tab. XLI: 9)
6. železný meč¹⁸⁶ – po pravé straně těla; částečně na pravé ruce a částečně v pochvě; jilec meče členěn dvěma příčkami a ukončen kuličkou; pochva jazykovitě vykrojené ústí, pod ním závěsné ouško; délka 87,3 cm; maximální šířka 6,0 cm (tab. XLI: 1)
- 7a. železná puklice štítu¹⁸⁷ – na koleně levé dolní končetiny; pásová puklice ve středu vyklenutá s postranními křídly; ve středu a na okrajích je zesílená plastickým žebrem; délka 18,0 cm; šířka 6,5 cm (tab. XLI: 8)
- 7b. železná okrajová kování štítu – zlomky; v místech pasu; tvar neuzavřené trubičky; délka 3,0 a 3,5 cm; váha 3,1 g (tab. XLI: 6)
8. železný list kopí¹⁸⁸ – zlomky; vpravo od lebky; úzký list se zesíleným koncem; délka 27,0 cm; maximální šířka 5,1 cm; váha 120,4 g (tab. XLI: 11)

¹⁸⁴ Na předmětu otisk textilu.

¹⁸⁵ Rentgenový snímek, opasek je složený z navzájem spojených kroužků, nikoliv z překroucených oček, jak je uvedeno v dobové dokumentaci.

¹⁸⁶ V depozitáři AÚ nedohledán.

¹⁸⁷ V depozitáři AÚ nedohledána.

¹⁸⁸ Mineralizovaný otisk hrubé tkaniny na tulejce. Analýzu textilu provedla Mgr. T. Štolcová, PhD. (2010) a určila vazbu jako keprovou, velikosti 3,3 x 2,2 cm.

9. železná botka kopí – porušená; vpravo od konce nohou, pod misou č. 13; kuželovitý tvar; délka 5,5 cm; váha 31,9 g (tab. XLI: 12)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od meče; situla s maximální výdutí v horní třetině výšky, okraj ústí vytažen; dno odsazené žebrovitým zesílením; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva; hrdlo členěné plastickým prstencem, nad výdutí „cik-cak“ linie ze soustředných kružnic, výzdobný pás je ohraničený shora plastickým prstencem, zdola horizontální rýhou; výška 23,5 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výdutě 23,2 cm; průměr dna 12,5 cm; váha 673 g (tab. XL: B1)
- 11a. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od meče; situlovitá nádoba s maximální výdutí v horní třetině výšky, nízké široké hrdlo s vývalkovitě členěným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; dno odsazené obvodovým prstencem, horní část hrdla členěná plastickým obvodovým prstencem, výduť nádoby dvěma horizontálními rýhami; výška 34,0 cm; průměr ústí 22,5 cm; p. m. výdutě 34,0 cm; průměr dna 19,0 cm; váha 4555 g (tab. XL: B2)
- 11b. poklička patřící k nádobě č. 11a – celá/lepená; váza byla překryta pokličkou kónického tvaru s knoflíkovitým ukončením na vrchole; střed pokličky je pod knoflíkovitým výběžkem opatřen dírkami připomínající cedník s 31 otvory o průměru 0,2–0,3 cm; nad dírkami knoflíkovitě uzávěr vyúsťující v trubičkovité zakončení; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; vnější povrch zdobený dvěma pásy hlubších trojúhelníkovitých vpichů; povrch knoflíkovitého ukončení je členěn jedním obvodovým pásem; výška 9,0 cm; průměr vnější 22,5 cm; průměr vnitřní 19,8 cm; váha 856 g (tab. XL: B2)
12. nádoba¹⁸⁹ – při S rohu jámy; nerekonstruovaná
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; při S rohu jámy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá/černá barva; výška 12,0 cm; průměr ústí 26,5 cm; p. m. výdutě 25,1 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 469 g (tab. XLI: 10)
14. zvířecí kosti – v prostoru mezi mečem a nádobou č. 10; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 18 měsíců; lebka ve zlomcích, pravá a levá polovina čelisti, atlas; zlomky žeber; 3 bederní obratle (pravděpodobně odsekuté při oddělení pánve); levá lopatka a kost pažní, vřetenní a loketní; pravá polovina pánve; levá kost stehenní, holenní; pravé a levé metakarpy
15. zvířecí kosti – v prostoru mezi nádobou č. 11. a č. 13; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 16 měsíců; část pravé čelisti; pravá kost stehenní
16. lidská kostra

Hrob 25

1970; KH; nezřetelná HJ; při pracích spojených s odstraněním černé hlíny porušena lebka a částečně také nádoba (v hloubce -30 cm); špatně zachovalá dětská kostra; na zádech; nohy v kolenou mírně pokrčené; orientace HJ JV–SZ, 220°; infans II; tab. VI: 3; foto 53882 (tab. XCVII: 4)

Nálezy:

1. korálky ze skla¹⁹⁰ – pravá strana hrudi; 2 ks; modrá barva; průměr 1,1 cm (tab. XLII: C1)
2. sapolitový náramek – zlomky; levá horní končetina; kounovská švartna; průřez oválný; průměr vnitřní 3,4 cm; průměr vnější 4,5 cm; váha 3,1 g (tab. XLII: C2)
3. nádoba vyrobená na kruhu – vpravo od těla; váza bikónicky profilovaná s širším hrdlem a rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; dno odsazené obvodovým prstencem; nad výdutí dvě rýhy; výška 16,0 cm; průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 21,7 cm; průměr dna 10,5 cm; váha 800 g (tab. XLII: C3)
4. zvířecí kosti – vpravo od dolních končetin; vedle nádoby; prase (*Sus scrofa dom.*); levá kost stehenní a holenní
5. dětská kostra

Hrob 26

1970; KH; obdélníková HJ (255 x 135–155 x 145 cm); šikmé stěny; rovné dno; pravá polovina HJ kostra dospělého jedince; slabě zachovalá; v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; muž (?); matusus II–senilis; tab. VI: 4; foto 52883 (tab. XCVIII: 1)

Nálezy:

1. bronzová spona – zlomek; levé rameno; ČLT typu s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce; vyklenutý obloukovitý lučík; délka 3,4 cm; váha 6,2 g (tab. XLII: B5)
2. bronzová spona – zlomek; levá klíční kost; ČLT typu s plasticky zdobenou velkou kuličkou na patce; vyklenutý obloukovitý lučík; délka 3,4 cm; váha 5,1 g (tab. XLII: B6)
3. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá holenní kost; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnější 7,8 cm; váha 20,3 g (tab. XLII: B1)
4. bronzový nánožní kruh – zlomky; levá holenní kost; pozdní typ dutých plechových příčně žebrovaných nánožníků zdobených trojicemi profilovaných bradavek; průřez oválný; průměr vnější 7,8 cm; váha 27,8 g (tab. XLII: B2)
5. železná spona – nezachovala se; pravá strana hrudi; přechodný typ spony s prodlouženou patkou; lučík malý; dlouhý zachycovač; patka s kuličkou připojená k lučíku; délka 18,0 cm
6. železná kratší část opasku (?) – zlomky; levá strana pasu; délka opasku 7,0; 6,2 cm; průměr kroužku 3,5 cm; váha 29,4 g (tab. XLII: B3, 4)
7. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S roh jámy; hrnec se širokým ústím; charakteristika povrchu na

¹⁸⁹ Nedohledána v depozitáři AÚ, není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

¹⁹⁰ V depozitáři AÚ nedohledány.

vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; na hrdle a nad maximální výdutí slabě zřetelný obvodový prstenec; výška 30,5 cm; průměr ústí 19,0 cm; p. m. výdutě 28,3 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 868 g (tab. XLII: B7; foto 0118)

8. lidská kostra

Hrob 27

1970; KH; obdélníková HJ (235 x 140 x 165 cm); černá zemina; vykradená po několika letech od pohřbu; v -130 cm HJ stupňovitě zúžená o 10–20 cm; kostra v pravé polovině hrobu; nálezy, stejně jako kosti, byly rozházené; orientace HJ/kostry JV–SZ, 230°/JV–SZ; žena; juvenis; tab. VII: 1; foto 52885 (tab. XCVIII: 2)

Nálezy:

1. bronzový prsten – neporušený; u shluku dolních končetin; tyčinkovitý; drátěný; spirálovitě stočený; průměr 1,8 cm; váha 0,9 g (tab. XLII: A2)
2. železná spona¹⁹¹ – S stěna jámy; přechodný typ spony s prodlouženou patkou; vysoko klenutý lučík; vinutí 2+2 závit; patka se zploštělou velkou kuličkou připojená k lučíku; délka 15,0 cm; váha 14,4 g (tab. XLII: A3)
3. železný opasek¹⁹² – zlomky; ve středu hrobu a u nohou; opasek je tvořen z vícenásobně stočených železných článků; zachovalá délka zlomku 3,5 cm; váha 43,6 g (tab. XLII: A4)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; JV prostor jámy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; pod ústím misky z vnitřní strany mělký žlábek; výška 8,0 cm; průměr ústí 23,0 cm; p. m. výdutě 22,1 cm; průměr dna 5,5 cm; váha 312 g (tab. XLIII: 2)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S stěna jámy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; výška 9,0 cm; průměr ústí 23,0 cm; p. m. výdutě 22,4 cm; průměr dna 5,8 cm; váha 975 g (tab. XLIII: 1)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá; ve středu HJ; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá až černá/černá barva; hrdlo odsazené hlubokou obvodovou rýhou; výška 12,5 cm; průměr ústí 24,5 cm; p. m. výdutě 28,0 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 639 g (tab. XLII: A1)
7. nádoba vyrobená na kruhu – celá; pod střepy mísy č. 5; hrnec se širším, na vnější straně zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/světle hnědá barva; výška 30,5 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 26,4 cm; průměr dna 16,5 cm; váha 1282 g (tab. XLIII: 3)
8. zvířecí kosti – S stěna HJ; prase (*Sus scrofa dom.*); 6 měsíců; zlomky levé poloviny lebky a čelisti; zlomky krčních, hrudních a bederních obratlů; zlomky žeber; pravá kost pažní, vřetenní, loketní;

část pravé poloviny pánve; pravá kost stehenní, holenní

9. lidské kosti

Hrob 28

1970; KH; nerozpoznaná HJ porušená při těžbě hlíny; hloubka hrobu -15 cm; z kostry zachována levá strana hrudníku s lopatkou a levou horní končetinou; natažená poloha na zádech (?); orientace kostry S–J; muž (?); maturus I; metrické údaje kostry 162,4 cm; tab. VII: 2; foto 52887 (tab. XCVIII: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek – neporušený; nad levým zápěstím; náramek z tyčinky s mírně zesílenými konci; průřez oválný; průměr vnitřní 6,2 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 39,8 g (tab. XLIV: A1)
2. část lidské kostry

Hrob 29

1970; KH; HJ nepravidelného obdélníkového tvaru (235 x 150 x 170 cm); vykraden; kostra zpřeházená, v původní poloze byla pouze lebka; orientace HJ/kostry JV–SZ, 250°/JV–SZ; žena; maturus I; metrické údaje kostry 157,5 cm; tab. VII: 3; foto 52888 (tab. XCVIII: 4)

Nálezy:

1. bronzová spona – zlomky; pravé rameno; STL typu s profilovanou patkou; nízký mírně obloukovitý lučík; vinutí 2+2 závit; horní tětíva; patka zdobená vývalky a malou litou kostkou zdobenou výčnělkou; délka 5,5 cm; váha 3,3 g (tab. XLIV: B5)
2. bronzová spona¹⁹³ – zlomky; pravé rameno; STL typu s profilovanou patkou; nízký mírně obloukovitý lučík; vinutí 2+2 závit; horní tětíva; patka zdobená vývalky a malou litou kostkou zdobenou výčnělkou; délka 5,2 cm; váha 5,8 g (tab. XLIV: B5)
3. bronzový nákrční kruh – zlomky; vpravo za lebkou; průřez čtvercový; dutý; průměr cca 16,0 cm; váha 54,8 g (tab. XLIV: B2)
4. bronzový kroužek – zdeformovaný ohněm; pod nákrčníkem; litý; průměr vnitřní 1,7 cm; průměr vnější cca 3,0 cm; váha 15,5 g (tab. XLIV: B3)
5. železná tyčinka¹⁹⁴ – zlomek; u nákrčníku; průřez obdélníkovitý; délka 9,5 cm; váha 15,6 g (tab. XLIV: B4)
6. železný opasek¹⁹⁵ – zlomky; v místech pasu; řetězová; tvořený z dvojnásobně stočených železných článků; zachovalá délka 22,0 cm; váha 142,4 g (tab. XLIV: B6)
7. železná spona – zlomky; stehenní kost; spona s nízkým obloukovitým lučíkem; vnitřní tětíva; vinutí ?; šířka vinutí 1,8 cm; průměr vinutí 2,0 cm; váha 25,6 g (tab. XLIV: B1)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od kostry; mísa esovitě profilovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 7,5 cm; průměr ústí 17,5 cm; p. m. výdutě 16,0 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 517 g (tab. XLV: 1)

¹⁹¹ Při konzervaci se rozpadla.

¹⁹² Na opasku se nacházely malé útržky tkaniny, které určila Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010) jako plátnovou vazbu.

¹⁹³ Analýza spektrometrem.

¹⁹⁴ Na předmětu se nacházejí otisky textilu.

¹⁹⁵ Při konzervaci se rozpadl, nebylo možné provést RTG analýzu.

9. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; v místech hrudi, otočená dnem vzhůru; váza ostře profilovaná, bikónická s kuželovitým hrdlem a nálevkovitě otevřeným ústím; maximální výduť v dolní polovině výšky; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá barva; dno odsazené obvodovým žebrem; výška 24,0 cm; průměr ústí 14,5 cm; p. m. výduť 24,6 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 1859 g (tab. XLIV: B8)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; otočená šikmo dnem nahoru na nádobu č. 11; mísa esovitě ostře profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; výška 7,0 cm; průměr ústí 22,5 cm; p. m. výduť 21,9 cm; průměr dna 8,5 cm; váha 739 g (tab. XLV: 2)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vzhůru dnem, zčásti přikrytá mísou č. 10, po pravé straně kostry; situla se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hřebenování směřující k vyleštěnému pasu na hrdle; výška 15,0 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výduť 18,2 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 935 g (tab. XLV: 3)
12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S roh HJ; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; hrdlo zdobené obvodovým pásem v horní části a dvěma pásy v dolní části, pod maximální výduť dva mělké obvodové žlábků; výška 41,0 cm; průměr ústí 23,5 cm; p. m. výduť 40,0 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 654 g (tab. XLIV: B7)
13. zvířecí kosti – vpravo od hrudníku; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 18 měsíců; část pravé poloviny lebky a čelisti; zlomky žeber; část levé lopatky, levé kosti pažní, vřetenní a loketní; části pravé stehenní kosti; kur domácí (*Gallus gallus dom.*); samice; pravý korakoid, levá kost pažní a stehenní; levá a pravá kost holenní; pravý a levý metatarsus
14. lidské kosti
4. jantarový přívěsek¹⁹⁷ – krční obratle; perforovaný; průřez čokovitý; průměr vnitřní 1,6 cm; průměr vnější 3,5 cm (tab. XLVI: 3)
5. bronzový prsten¹⁹⁸ – článek prstu levé ruky; páskový prsten; průměr 2,2 cm (tab. XLVII: 2)
6. železný opasek – zlomky; zachováno jen koncové očko; řetězový; tvořený z vícenásobně stočených železných článků; zachovaná délka 41,5 cm; váha 152,3 g (tab. XLVI: 4)
7. nádoba vyrobená na kruhu¹⁹⁹ – váza bikónická s maximální výduť v dolní polovině výšky; kónické hrdlo s nálevkovitě rozevřeným ústím; omfalos na dně; v horní i dolní části hrdla plastický obvodový prstenec, dno odsazené obvodovým žebrem, pod horním prstencem na hrdle výzdoba skupinami tří kroužků sestavených do trojúhelníků; výška 24,5 cm; průměr ústí 13,0 cm; průměr dna 11,0 cm (tab. XLVI: 6)
8. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; váza bikónická, kuželovité hrdlo, maximální výduť v dolní polovině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v horní i dolní polovině hrdla obvodový plastický prstenec, plastický prstenec na hrdle je zdobený „cik-cak“ linií a pod ním je pás širokých rýh; prstenec nad výduť je zdobený čtyřmi skupinami překřížených silnějších rýh ve tvaru písmene „X“, které jsou po stranách ohraničeny dvěma kolmými zářezy; výška 31,0 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výduť 31,0 cm; váha 2989 g (tab. XLVI: 8)
9. zvířecí kosti – vlevo od kostry; prase I. (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; zlomky lebky, pravá a levá čelist, část atlasu; zlomky žeber; levá kost pažní, polovina pánve, kost stehenní, holenní, lýtková a patní; prase II. (*Sus scrofa dom.*); levá kost stehenní; husa domácí (*Anser anser dom.*); značně poškozené; levý korakoid; pravá kost pažní, vřetenní kost, kost loketní, část kosti stehenní a holenní; pravé a levé metatarsy
10. lidská kostra

Hrob 30

1970; KH; nezjištěná HJ; porušení těžbou hlíny (š. 160 cm, hl. 140 cm); kostra v levé polovině HJ porušena; v původní poloze jen lebka, malá část hrudníka a hrudních obratlů; orientace HJ/kostry JV–SZ, 225°/JV–SZ; žena (?); adultus I; tab. VII: 4; foto 52890 (tab. XCIX: 1)

Nálezy:

1. bronzová spona¹⁹⁶ – na hrudi; ČLT s jemně profilovanou patkou; masivní litý lučík; tenká patka, která se dotýká lučíku; délka 5,5 cm (tab. XLVI: 1)
2. bronzový řetízek – zlomky; na krčních obratlích; spletený z drobných oválných oček; předpokládána délka 130,0 cm; dochovaná délka 28,0 cm; průměr oček 0,3–0,4 cm; váha 6,3 g (tab. XLVI: 7)
3. bronzový kroužek/přívěsek – zlomek; krční obratle; zřejmě byl zavěšen na řetízku; průměr vnitřní 1,8 cm; průměr vnější 3,9 cm; váha 0,9 g (tab. XLVI: 2)

¹⁹⁶ V depozitáři AÚ nedohledána.

Hrob 31

1970; KH; obdélníková HJ (220 x 110–125 x 110 cm); porušená těžbou hlíny; vykradená; na dně rozházená kostra (původně pravá polovina HJ); levá část HJ nádoby a zvířecí kosti; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; žena; adultus I; metrické údaje kostry 157,0 cm; tab. VIII: 1; foto 52891 (tab. XCIX: 2)

Nálezy:

1. bronzový prsten²⁰⁰ – v místech původní polohy lebky; časný typ kruhových ozdob s plastickou výzdobou a imitací filigránu; průměr 2,0 cm (tab. XLVI: 5)
2. bronzový řetízek²⁰¹ – spletený z malých oválných oček; zachovaná délka 7,5 cm; průměr oka 0,3–0,4 cm; váha 4,0 g (tab. XLVII: B3)

¹⁹⁷ V depozitáři AÚ nedohledán.

¹⁹⁸ V depozitáři AÚ nedohledán.

¹⁹⁹ V depozitáři AÚ nedohledána.

²⁰⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁰¹ Uložen Archeologické muzeum SNM, Bratislava.

- sapropelitový náramek – zlomky; jeden zlomek u mísy č. 7, druhý ve shluku kostí; časný typ kruhů v kombinaci náramek + nápažník; průřez kruhový; průměr vnější 8,2 cm (tab. XLVII: B5)
- sapropelitový náramek – zlomky; časný typ kruhů v kombinaci náramek + nápažník; vyhotoven z kounovské švartny; průřez oválný; průměr vnitřní 4,5 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 2,2 g (tab. XLVII: B1)
- železná spona – zlomek; spona spojené konstrukce; nízký lučík; vnitřní tětíva; délka 9,0 cm; váha 23,0 g (tab. XLVII: B4)
- nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně kostry; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/hnědá barva; na hrdle málo výrazný plastický prstenec, lemovaný z obou stran dvojími rýhami oddělující dolní část od těla nádoby; výška 34,5 cm; průměr ústí 19,5 cm; p. m. výdutě 31,4 cm; průměr dna 14,2 cm; váha 1689 g (tab. XLVII: B7)
- nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S roh jámy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 24,0 cm; p. m. výdutě 22,2 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 957 g (tab. XLVII: B6)
- zvířecí kosti – mezi nádobami č. 6 a č. 7; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; zlomky lebky; levé a pravé čelisti; 16 obratlů; zlomky žeber; pravá a levá lopatka; pravá a levá kost pažní, vřetenní a loketní; pravá a levá polovina pánve; pravá a levá kost stehenní, holenní, levá kost patní
- lidské kosti

Hrob 32

1970; KH; nezřetelná HJ porušená orbou; nálezy v -15–20 cm; kostra dospělého jedince; natažená poloha na zádech s končetinami podél těla; lebka porušená zemními pracemi; orientace kostry J–S, 185°; muž; matus I; metrické údaje kostry 162,6 cm; tab. VIII: 2; foto 52893 (tab. XCIX: 3)

Nálezy:

- železný nůž – zlomek; vpravo od pravé loketní kosti; obloukovitě ostří s ulomenou plochou rukojetí původně asi kruhovitě ohnutou; délka 14,5 cm; maximální šířka 3,8 cm; váha 30,5 g (tab. XLVII: A3)
- kamenný brousek²⁰² – zlomek; vpravo od pravé loketní kosti; délka 7,5 cm; průřez čtvercový; váha 81,4 g (tab. XLVII: A4)
- železný náramek – zlomky; vpravo od pravé loketní kosti; průměr vnější 4,5 cm; váha 11,0 g (tab. XLVII: A1)
- železný nůž²⁰³ – u konce pravé ruky; hrotitý nůž s ostřím a trnovou rukojetí zahnutou v tupém úhlu; délka 17 cm; maximální šířka 2,0 cm (tab. XLVII: A2)
- nádoba²⁰⁴ – fragment; vpravo od kostry; mísa

- nádoba²⁰⁵ – fragment; vpravo od kostry
- zvířecí kosti – mezi kosterou a nádobou č. 5 a č. 6; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 12 měsíců; lebka ve zlomcích; část pravé a levé poloviny čelisti; 12 obratlů; zlomky žeber; levá lopatka; pravá a levá kost pažní, vřetenní, loketní; část levé poloviny pánve, kost stehenní, holenní a patní; metatarsy; metakarp
- lidské kosti

Hrob 33

1971; KH; slabě zřetelná oválná HJ (185 x 55 x 70–80 cm); rovné dno; kostra dospělého jedince; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry JZ–SV, 145°/JZ–SV; muž; matus I; metrické údaje kostry 162,6 cm; tab. VIII: 3; foto 54182 (tab. XCIX: 4)

Nálezy:

- lidská kostra

Hrob 34

1971; KH; oválná HJ (185 x 95 x 140 cm); hnědočerná výplň; kolmé stěny; dno rovné; na dně špatně zachovalá dětská kostra; natažená poloha; orientace HJ/kostry JZ–SV, 220°/JZ–SV; infans III; tab. VIII: 4; foto 54183 (tab. C: 1)

Nálezy:

- železná spona²⁰⁶ – zlomky; pravé rameno; SLT dlouhé železné spony; hladká patka; vinutí 2+2 závit; podvinutá tětíva; délka 15,8 cm; tab. XLVIII: A4)
- železný náramek (zdvojený nebo 2 ks?) – zlomek; pravý loket; tyčinkovitý; průřez oválný 0,7 cm; průměr vnitřní 3,3 cm; průměr vnější 4,0 cm; váha 18,8 g (tab. XLVIII: A2)
- nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od lebky; mísa bikónická s rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/šedočerná barva; hladký povrch; v horní části obvodový prstenec zdobený třemi skupinami trojúhelníkovitě uspořádaných soustředných kruhů, tyto trojúhelníkovitě uspořádané soustředné kruhy jsou také v dolní části hrdla nad obvodovým prstencem; výška 13,5 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výdutě 23,2 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 1348 g (tab. XLVIII: A5)
- nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá horní končetina; mísa esovitě prohnutá; charakteristika povrchu na vnější straně šedohnědá/šedohnědá barva; zvětralý povrch; výška 6,8 cm; průměr ústí 15,5 cm; p. m. výdutě 14,1 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 316 g (tab. XLVIII: A3)
- nádoba vyrobená na kruhu – fragment; levá horní končetina; mísa esovitě prohnutá; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; křehký a zvětralý povrch; průměr dna 7,0 cm (tab. XLVIII: A1)
- zvířecí kosti – vpravo od kostry; tur domácí (*Bos taurus L.*); dospělý jedinec; levá kost pažní; kur

²⁰² Odběr vzorek na mikroskopické určení, určil doc. RNDr. Daniel Pivko, PhD; Mgr. Marián Golej, PhD, pískovec křemenný s vysokým podílem slídy/muskovitu.

²⁰³ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁰⁴ Není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

²⁰⁵ Není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

²⁰⁶ V depozitáři AÚ nedohledána.

domáci (*Gallus gallus dom.*); pravý korakoid; levá kost pažní a holenní.

8. dětská kostra

Hrob 35

1971; KH; obdélníková HJ (260 x 100–120 x 175 cm); zásyp jámy v -160 cm dva šedé pásy viditelné v délce 100 cm po pravé straně kostry a 120 cm po levé straně kostry; zbytky výdřevy; dno rovné; kostra dospělého jedince; natažená poloha na zádech; levá horní končetina byla pod levou částí pánve; dolní končetiny mírně ohnuté v kolenu; orientace HJ/kostry JV–SZ, 205°/JV–SZ, žena; maturus II; metrické údaje kostry 151,4 cm; tab. IX: 1; foto 54186, 54188 (tab. C: 2, 3)

Nálezy:

1. bronzový řetízek – zlomky; krční obratle; náhrdelník z volně uzavřených oválných oček kruhového průřezu; původní délka 120,0–130,0 cm; délka cca 34,5 cm; délka jednotlivých oček 0,3–0,4 cm; váha 23,0 g
2. jantarový přívěšek²⁰⁷ – zlomek; krční obratle; zřejmě pověšen na náhrdelníku; perforovaný; průřez čočkovitý; průměr vnější 3,2 cm; průměr vnitřní 1,8 cm; váha 2 g (tab. XLVIII: B2)
3. železná spona²⁰⁸ – po levé straně lebky; spona spojené konstrukce; mírně klenutý lučík; uzlíkovitě členěná patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 8,5 cm; váha 19,3 g (tab. XLVIII: B4)
4. železná spona – zlomky; vedle levé klíční kosti; SLT dlouhé železné spony; vysoko klenutý lučík; velká kulička na patce, která je svorkovitě připevněná k vrcholu lučíku; vinutí 5+5 závitů; vnější tětíva; délka 4,3 cm; váha 7,9 g (tab. XLVIII: B1)
5. železná spona – zlomky; mezi žebry hrudníku; ČLT typu až přechodného typu; mírně klenutý lučík se svorkovitě připojenou patkou; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 10,5 cm; váha 14,6 g (tab. XLVIII: B5)
6. železný náramek – zlomky; levá pažní kost; tyčinkovitý; ze stočené tyčinky; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnější cca 7,0 cm; váha 4,6 g
7. sapropelitový náramek²⁰⁹ – nepoškozený; levá pažní kost; spadající do kategorie nápažník + náramek; průřez oválný 1,0 cm; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 13 g (tab. XLVIII: B3)
8. železný opasek²¹⁰ – zlomky; v místě pasu; řetězový; tvořený dvojnásobně stočenými železnými články s prodlouženou kratší stranou; zachovaná délka 57,0 cm; délka jednotlivých článků 5,0–6,0 cm; průřez 0,7 cm; váha 387,6 g (tab. XLIX: A7)
9. bronzový náramek²¹¹ – nepoškozený; zápěstí levé ruky; pozdní typ náramku/nápažníku členěného masivními vývalky a pečatítkovými konci; průřez v zesílení 1,5 cm; průměr vnitřní 4,5 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 18 g (tab. XLIX: A3)

10. bronzový prsten²¹² – nepoškozený; článek prstu levé ruky; sedlový; pozdní typ; průměr 2,3 – 2,5 cm; váha 2 g (tab. XLIX: A2)
11. medicínský předmět – neporušený; mezi stydkými kostmi pánve; hliněný; průřez kruhový; průměr vnitřní 2,2 cm; průměr vnější 5,8 cm; váha 57,2 g (tab. XLIX: A1)
12. bronzový nánožní kruh²¹³ – zlomky; pravá dolní končetina; starší typ puklicových nánožníků; puklice jsou vyplněny vypálenou hlínou; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 10,5 cm; výška jednotlivých puklic 1,8 cm; šířka 3,8 cm; váha 184,2 g (tab. XLIX: A4, 6)
13. bronzový nánožní kruh – celý; levá dolní končetina; starší typ puklicových nánožníků; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 10,5 cm; výška jednotlivých puklic 1,8 cm; šířka 3,8 cm; váha 166,8 g (tab. XLIX: A4, 6)
14. nádoba vyrobená na kruhu²¹⁴ – celá; po levé straně holenní kosti; hrnec bikónického těla s rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; výška 9,0 cm; průměr ústí 9,5 cm; p. m. výdutě 10,2 cm; průměr dna 5,7 cm; váha 3215 g (tab. XLIX: A5)
15. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u konce dolních končetin, při S stěně jámy; váza bikónická s nálevkovitě rozevřeným hrdlem, s maximální výdutí v dolní polovině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; v horní části plastický obvodový prstenec, nad výdutí členěná dvěma mělkými obvodovými žlábkami; výška 28,5 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 26,0 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 796 g (tab. XLIX: A8)
16. zvířecí kosti – SZ roh jámy; vedle vázy č. 15; tur domáci (*Bos taurus L.*); dospělý jedinec; pravá kost pažní (možná ze stejného jedince jako u hrobu č. 34)
17. kostra dospělého jedince

Hrob 36

1971; KH; obdélníková HJ (240 x 130 x 85 cm); hnědočerný zásyp; zešikmené stěny; dno rovné; kostra dospělého jedince; na zádech, v pase mírně prohnutá; horní končetiny mírně odstrčené; kostra nebyla uložena rovnoběžně s osou hrobu, ale mírně šikmo; orientace HJ/kostry J–S, 160°/J–S; žena; adultus II; metrické údaje kostry 150,5 cm; tab. IX: 2; foto 53480 (tab. C: 4)

Nálezy:

1. bronzová spona – neporušená; lopatka pravé horní končetiny; ČLT s jemně profilovanou patkou; zdobený lučík, jemné vývalky; na zachycovači čtyři jemné rýhy; na patce malá zploštělá kulička; vinutí 2+3 závitů; vnější tětíva; délka 3,3 cm; váha 3,8 g (tab. L: A1)
2. bronzová spona – neporušená; lopatka pravé horní končetiny; ČLT s jemně profilovanou patkou; zdobený lučík; jemné vývalky; na zachycovači pět jemných rýh; na patce malá zploštělá kulička; vinutí

²⁰⁷ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²⁰⁸ Před rekonstrukcí se rozpadla.

²⁰⁹ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²¹⁰ Na předmětu otisky textilu.

²¹¹ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²¹² Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²¹³ Analyzován spektrometrem.

²¹⁴ Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

- 3+3 závit; vnější tětíva; délka 3,2 cm; váha 4,0 g (tab. L: A3)
3. železná spona – zlomky; hrudní obratle; duchcovská spona; malá kulička na patce; vinutí 2+2 závit; vnější tětíva; délka 5,0 cm; váha 5,9 g (tab. L: A4)
 4. železný kroužek – poškozen rzí; levá pánevní kost; plochý; z opasku; průměr vnitřní 1,3 cm; průměr vnější 4,3 cm; váha 15,1 g (tab. L: A2)
 5. bronzový náramek²¹⁵ – nepoškozený; pravá horní končetina; tyčinkovitý náramek s pečetiťkovými konci; tyčinka má vroubkování; průřez kruhový; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 6,3 cm (tab. L: A9)
 6. bronzový náramek²¹⁶ – nepoškozený; levá horní končetina; tyčinkovitý náramek s pečetiťkovými konci; tyčinka má vroubkování; průřez kruhový; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 6,3 cm (tab. L: A10)
 7. bronzový nákrční kruh – zlomky; uložen deformovaný a rozlámaný mezi nádobami č. 10 a č. 12; nákrčník z bronzové tyčinky s profilovanými konci; nezdobený; délka 43 cm; průřez 0,3–0,4 cm; průměr 8,5 cm; délka uzávěru 3,0 cm; váha 57,3 g z toho 38,2 g tyčinka (tab. L: A5)
 8. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá dolní končetina; časný typ dutého plechového příčné žebrovaného nánožníku zdobeného trojicemi dutých bradavek; vyplněný tvrdou hlinou; průřez oválný 0,9 cm; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 31,0 g (tab. L: A6)
 9. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá dolní končetina; časný typ dutého plechového příčné žebrovaného nánožníku zdobeného trojicemi dutých bradavek; vyplněný tvrdou hlinou; průřez oválný 0,9 cm; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 40,0 g (tab. L: A7)
 10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana kostry; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/šedá barva; hladký povrch; výška 9,5 cm; průměr ústí 25,0 cm; p. m. výdutě 24,3 cm; průměr dna 4,0 cm; váha 902 g (tab. XLIX: B1)
 11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u mísy č. 10; mísa s rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá až šedá/šedá barva; výška 8,0 cm; průměr ústí 10,5 cm; p. m. výdutě 12,3 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 335 g (tab. L: A8)
 12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; v pravé polovině HJ; váza baňatého těla s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; v horní části hrdla členěná plastickým prstencem, nad výdutí se nacházejí dva obvodové žlábký; výška 30,0 cm; průměr ústí 15,0 cm; p. m. výdutě 27,1 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 1023 g (tab. XLIX: B2)
 13. zvířecí kosti – vpravo od pravého kolena; kur domácí (*Gallus gallus dom.*); mladý jedinec; distál-

- ní část pravé pažní kosti, loketní kosti; pravá a levá kost stehenní, holenní, pravý a levý metatarsus
14. zvířecí kosti – mezi mísou č. 10 a vázou č. 12; tur domácí (*Bos taurus L.*); pravá kost stehenní; kosti pravého kolena
 15. lidská kostra

Hrob 37

1971; KH; obdélníková HJ (230 x 95–120 x 45 cm); dospělý jedinec; v pravé části HJ; natažená poloha na zádech; levá horní končetina položená přes levou pánevní kost; lebka porušená výkopovými pracemi; orientace HJ/kostry JZ–SV, 140°/JZ–SV; muž; matus; metrické údaje kostry 160,7 cm; tab. IX: 3; foto 53482 (tab. CI: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; vlevo při krčních obratlích; spona spojené konstrukce; vyšší obloukovitý lučík; vinutí 4+4 závit; vnější tětíva; zachovalá bez patky; délka 5,3 cm; váha 8,9 g (tab. LI: A1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vlevo u lebky; mísa baňatého těla a širšího hrdla s rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; v horní části zdobená obvodovými rýhami; výška 6,6 cm; průměr ústí 3,8 cm; p. m. výdutě 11,0 cm; průměr dna 4,0 cm; váha 185 g (tab. L: B1)
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vlevo dolní končetiny; váza bikónická s nálevkovitě rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; v horní části těla nad výdutí zdobená výraznými plastickými prstenci; výška 24,0 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výdutě 22,4 cm; průměr dna 9,2 cm; váha 1450 g (tab. LI: A4)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vlevo dolní končetiny; váza bikónického těla s vodorovně vytaženým vnějším okrajem ústí, maximální výdut v dolní polovině výšky; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; hladký povrch; v horní a dolní části hrdla zdobená plastickými prstenci; výška 27,5 cm; průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 25,2 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 2327 g (tab. LI: A3)
5. nádoba²¹⁷ – fragment; mezi levou horní končetinou a hrudníkem (tab. LI: A2)
6. zvířecí kosti – lebka; vlevo od stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); samice; zlomky pravé poloviny lebky a čelisti; zlomky žeber
7. kostra dospělého jedince

Hrob 38

1971; KH; obdélníková HJ (265 x 145 x 145 cm); kolmé stěny; v -130 cm po obou delších stranách popelavé pruhy široké 3–6 cm, které zasahovaly až na dno; zřejmě zbytky výdřevy; ohraničovala vlastní prostor hrobu (185 x 85 x 145 cm); špatně zachovalá kostra v natažené poloze na zádech; dolní končetiny v kolenou pokrčené a odsunuté od sebe; pravá horní končetina odtážená od těla; lebka byla roztláčena; orientace HJ JV–SZ, 215°; žena; matus I; tab. IX: 4; foto 53486 (tab. CI: 2)

²¹⁵ V depozitáři AÚ nedohledán.

²¹⁶ V depozitáři AÚ nedohledán.

²¹⁷ V depozitáři AÚ nedohledána.

Nálezy:

1. bronzová spona – nepoškozená; u dlaně pravé ruky; SLT typu s profilovanou patkou; vinutím 2+2 závity; podvinutá tětíva; délka 4,3 cm; váha 1,7 g (tab. LI: B1)
2. bronzová spona – nepoškozená; u dlaně pravé ruky; SLT typu s profilovanou patkou; vinutím 2+2 závity; podvinutá tětíva; délka 4,4 cm; váha 1,5 g (tab. LI: B2)
3. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového příčně žebrovaného nánožníku s trojicí profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; výplň tvoří hlína (tvrdá?); průřez oválný 0,9 cm; průměr vnitřní 6,8 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 33,6 g (tab. LI: B4)
4. bronzový nánožní kruh – zlomky; levá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového příčně žebrovaného nánožníku s trojicí profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; výplň tvoří hlína (tvrdá?); průřez oválný 0,9 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 35,8 g (tab. LI: B8)
5. železná spona – pravé rameno; SLT typu malých spon; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva, členěná na patce uzlíkovitým zesílením; délka 12,5 cm; váha 33,8 g (tab. LI: B6)
6. železná spona²¹⁸ – dolní čelist; spojené konstrukce; uzlíkovitě zesílená patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 4,5 cm; váha 5,7 g (tab. LI: B10)
7. železná spona²¹⁹ – zlomky; pod lebkou; SLT typu malých spon; uzlíkovitě zesílená patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; rzí je s ní spojen fragment další spony spojené konstrukce, ze které se zachovala jen patka a část lučíku; délka 4,5 cm; váha 4,2 g (tab. LI: B5)
8. železný opasek – zlomky; v místě pasu; řetězový tvořený z dvojnásobně stočených článků s prodlouženou kratší stranou; celková délka 65,0 cm; váha 430,6 g (tab. LI: B3)
9. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od lebky, částečně i na ní; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 10,5 cm; průměr ústí 25,5 cm; p. m. výdutě 24,8 cm; průměr dna 10,5 cm; váha 949 g (tab. LI: B11)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od lebky, pod mísou č. 9; situla se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hřebenování; výška 14,5 cm; průměr ústí 15,5 cm; p. m. výdutě 16,3 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 878 g (tab. LII: B2)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S roh jámy; váza baňatého těla s nálevkovitě rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá/hnědá barva; v horní a dolní části členěná obvodovým plastickým prstencem; výška 32,5 cm; průměr ústí 17,5 cm; p.

m. výdutě 29,8 cm; průměr dna 13,8 cm; váha 3401 g (tab. LII: B1)

12. nádoba²²⁰ – vpravo od konce nohou; mísa bikónického těla s odsazeným dnem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; křehký a zvětřalý povrch; pod hrdlem obvodový plastický pásek; výška 15,0 cm; průměr ústí 17,0 cm (tab. LI: B7)
13. zvířecí kosti – v míse č. 9; kur domácí (*Gallus gallus dom.*); levý korakoid; levá kost pažní, část stehenní kosti; levá kost holenní; část metatarsu
14. zvířecí kosti – vpravo od pravé stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 16 měsíců; levá polovina lebky a čelisti; zlomky žeber; část levé lopatky; levá kost stehenní, holenní, lýtková a patní
15. kostra dospělého jedince

Hrob 39

1971; nezjištěná HJ; nálezy v hloubce -25–35 cm; žádné stopy po kostře ani po ohořelých kostech; tab. X: 1; foto 53488 (tab. CI: 3)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; u nádoby č. 2; spona spojené konstrukce; uzlíkovitě členěná patka; vinutí 2+2 závity; podvinutá tětíva; délka 10,5 cm; váha 22,3 g
2. nádoba vyrobená v ruce – fragment; spodní část pohárku; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; grafitové těsto; zachovalá výška 8,0 cm; průměr dna 8,0 cm; váha 357 g (tab. LII: C1)

Hrob 40

1971; KH; obdélníková HJ (225 x 135 x 110 cm); šikmé stěny; ke dnu zúžené na rozměry 200 x 100 cm; dospělý jedinec; natažená poloha na zádech v pravé polovině HJ; keramické nálezy v levé polovině HJ; vykraden; orientace HJ/kostry 215°/JV–SZ, žena; juvenis; tab. X: 2; foto 53490 (tab. CI: 4)

Nálezy:

- 1a. železný náramek s bronzovým přívěskem – zlomky; loketní kloub levé horní končetiny; dutý náramek se švem na vnitřní straně; průřez kruhový 1,0 cm; průměr vnější 8,0 cm; váha 26,5 g (tab. LIII: A1)
- 1b. bronzový přívěsek/amulet pečetičkového tvaru²²¹ – délka 4,5 cm; průměr oka 2,0 cm; tloušťka nálitku 1,5 cm (tab. LIII: A1)
2. železný kroužek²²² – poškozen rzí; pod lebkou; plochý; průřez kruhový; průměr vnitřní 1,5 cm; průměr vnější 3,0 cm; váha 7,2 g (tab. LIII: A2)
3. železná spona – zlomky; pravá strana hrudi; spona spojené konstrukce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 6,0 cm; váha 6,3 g (tab. LIII: A3)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od pravé pažní kosti; váza s nálevkovitým ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v horní i dolní části členěná plastickým obvodovým

²¹⁸ V depozitáři AÚ nedohledána.

²¹⁹ Okolo celé spony se nacházela tkanina, která sponu obalovala. Analýzu provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), která určila vazbu jako plátnovou.

²²⁰ V depozitáři AÚ nedohledána.

²²¹ Stejný amulet v hrobě 71.

²²² RTG snímkování.

páskem; výška 23,0 cm; průměr ústí 15,5 cm; p. m. výdutě 21,3 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 184 g (tab. LII: A1)

5. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od pravé loketní kosti, vzhůru dnem; situla se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; hřebenování; výška 10,3 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 13,7 cm; průměr dna 8,8 cm; váha 531 g (tab. LII: A2)
6. zvířecí kosti – u pravého ramene; prase I. (*Sus scrofa dom.*); levá kost pažní a 4 karpální kůstky
7. zvířecí kosti – na výduti nádoby č. 4 a pod ní; prase II (*Sus scrofa dom.*); tři části žeber, levá kost vřetenní a loketní; mohou pocházet z jednoho jedince
8. kostra dospělého jedince

Hrob 41

1971; KH; nezřetelná HJ; porušena orbou a při odstraňování černé hlíny; neúplná kostra (-30 cm); části kostí v sekundární poloze; orientace kostry JV–SZ, 215°; tab. X: 3; foto 53492 (tab. CII: 1)

Nálezy:

1. bronzový nánožní kruh²²³ – zlomky; při zlomcích holenní kosti; puklicový nánožník; výplň jednotlivých puklic tvořila tvrdá hlína; ze dvou částí spojených jazýčkem a šarnýrem se závlačkou; průměr vnitřní 7,4 cm; průměr vnější 11,0 cm; výška puklic 1,8 cm; šířka puklic 3,0 cm (tab. LIII: B1)
2. bronzový nánožní kruh²²⁴ – zlomky; při zlomcích holenní kosti; puklicový nánožník; výplň jednotlivých puklic tvořila tvrdá hlína; ze dvou částí spojených jazýčkem a šarnýrem se závlačkou; průměr vnitřní 7,4 cm; průměr vnější 11,0 cm; výška puklic 1,8 cm; šířka puklic 3,0 cm
3. železná spona – zlomky; spona spojené konstrukce; vinutí 1+1 závit; vnitřní tětíva; délka 4,1 cm; váha 11,9 g (tab. LIII: B2)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u konce nohou; situla se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; grafitové těsto; hřebenování; výška 12,2 cm; průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 14,6 cm; průměr dna 9,5 cm; váha 193 g (tab. LIII: B3)
5. dospělý jedinec

Hrob 42

1971; KH; porušený orbou; HJ nezřetelná; dno v hloubce -30 cm; porušená kostra; v původní poloze jen lebka; orientace kostry SZ–JV, 35°; žena; adultus II; tab. X: 4; foto 53493 (tab. CII: 2)

Nálezy:

1. lidská kostra

Hrob 43

1971; KH; obdélníková HJ (235 x 105–125 x 165 cm); u hlavy HJ užší (105 cm); obě stěny zešíkmené ke dnu a nepravidelně vyhloubené; rozměry u dna (210 x 95–115 x 165 cm); levá polovina HJ kostra; natažená poloha na zádech; levá horní končetina mírně vysunutá od těla;

špatně dochovaná; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; žena; matusus; tab. XI: 1; foto 53496 (tab. CII: 3)

Nálezy:

1. bronzová spona – poškozená; přechodného typu s patkou ukončenou falešným vinutím; krátký obloukovitý lučík je ukončen patkou napodobující vinutí spony 2+2 závit; vnější tětíva; délka 3,0 cm; váha 2,1 g (tab. LIII: C1)
2. stříbrný kroužek²²⁵ – celý; pod lebkou; mohlo jít o nášivku nepravidelného kruhového tvaru na jednom místě obvodu z vnitřní strany opotřebováním zeslabená; průřez kruhový; průměr 1,2 cm; váha 0,4 g (tab. LIII: C2)
3. bronzový náramek²²⁶ – nepoškozený; levá horní končetina; pozdní typ náramku členěného masivními příčnými žeby a subtilními mezižeby; průřez oválný; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 6,5 cm; maximální šířka vývalku 1,3 cm; váha 57 g (tab. LIV: A1)
4. bronzový nánožní kruh²²⁷ – zlomky; pravá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; na zúžených koncích tzv. zátky z textilu z napevno stočené tkaniny, která je po konzervaci zalakovaná; výplň tvoří tvrdá hlína; průřez 1,2 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 7,0 cm; váha 21,2 g (tab. LIV: A3)
5. bronzový nánožní kruh²²⁸ – zlomky; levá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; na zúžených koncích tzv. zátky z textilu z napevno stočené tkaniny, která je po konzervaci zalakovaná; výplň tvoří tvrdá hlína; průřez 1,2 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 23,0 g (tab. LIV: A6)
6. železný náramek²²⁹ – pravá horní končetina; tyčinkovitý náramek členěný masivními vývalky; průřez 1,5 cm; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 39,3 g (tab. LIV: A2)
7. železná spona – 2 ks spojené rzí; pravá strana hrudi; spony spojené konstrukce; uzlíkovitě členěná patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 4,0 cm; váha 8,8 g (tab. LIII: C4)
8. železná spona²³⁰ – pravý ramenní kloub; spona spojené konstrukce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 10–11 cm; váha 32,0 g (tab. LIV: A4)
9. železná spona – zlomky; levý ramenní kloub; spona spojené konstrukce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 10–11 cm; váha 14,5 g (tab. LIV: A5)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vlevo od lebky; mísa esovitě profilovaná s válcovitě odsaze-

²²⁵ Analýza spektrometrem.

²²⁶ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²²⁷ Analýzu textilních vláken provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), která po REM analýze určila vlákna jako rostlinná, plátnovou vazbu.

²²⁸ Analýzu textilních vláken provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), která po REM analýze určila vlákna jako rostlinná, plátnovou vazbu.

²²⁹ Před konzervací se rozpadl.

²³⁰ Před konzervací se rozpadla.

²²³ V depozitáři AÚ nedohledán.

²²⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

ným hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 8,8 cm; průměr ústí 23,7 cm; p. m. výdutě 23,4 cm; průměr dna 10,3 cm; váha 1315 g (tab. LIII: C5)

11. nádoba²³¹ – fragment; vlevo od konce nohou; váza; hrdlo oddělené od těla obvodovým prstencem
12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mezi nádobou č. 11 a stěnou hrobu; situla se širokým hrdlem a s maximální výdutí v horní třetině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na hrdle plastický obvodový pásek; výška 27,5 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 22,7 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 663 g (tab. LIII: C6)
13. zvířecí kosti – vlevo od kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); 6 měsíců; zlomky lebky a levá polovina čelisti; atlas; zlomky žeber; pravá a levá kost stehenní, holenní, kosti kotníku a paty, pravá kost vřetenní, loketní a pravá polovina pánve
14. železný opasek – zlomky; v oblasti pasu; řetězový z dvojnásobně stočených článků s prodlouženou kratší stranou; zachovaná délka 70,0 cm; váha 234,5 g (tab. LIII: C3)
15. lidská kostra

Hrob 44

1971; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (230–240 x 150–160 x 165 cm); stěny nepravidelně vyhloubené; rovné dno; v hloubce -150–155 cm dobře viditelné popelavě zbarvené pruhy 3–5 cm široké, které sahaly až na dno; zbytky výdřevy; okolo hrobu vyhloubený mělký kruhový příkop/žlab o průměru 7 m; š. 30–40 cm; hl. -15–20 cm; pravá polovina HJ kostra; natažená na zádech; lebka se nezachovala; končetiny natažené podél těla, kromě pravé holenní kosti, která byla překřížená a podsunutá pod levou nohu; orientace HJ/kostry 225°/JV–SZ; muž; adultus I; metrické údaje kostry 172,0 cm; tab. XI: 2, 3; foto 53499 (tab. CII: 4)

Nálezy:

1. bronzový náramek – celý; levý loket; tyčinkovitý náramek; průřez kruhový 1,5 cm; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 93,6 g (tab. LIV: B5)
2. sápopelitový náramek²³² – nepoškozený; levý loket; průřez v podobě písmene D 1,5 cm; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 11 g (tab. LIV: B4)
3. železný náramek²³³ – levý loket; tyčinkovitý uzavřený náramek; průřez kruhový 1,0 cm; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 9,0 cm; váha 73,5 g (tab. LIV: B2)
4. železná spona – poškozena; levá strana hrudi; spona spojené konstrukce; uzlíkovitě zesílená patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 14,0 cm; váha 31,7 g (tab. LIV: B3)
5. železná spona – zlomky; u lebky, na krčních obratlích; SLT typu dlouhé železné spony; uzlíkovitě zesí-

lená patka; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 16,0 cm; váha 41,7 g (tab. LIV: B1)

6. železný opasek – zlomky; v místech pasu; řetězový; sestavený z delších kroucených článků; zachovalá délka 70,0 cm; váha 407,3 g (tab. LV: 5)
7. železný meč²³⁴ – zlomky; vpravo u těla; meč v pochvě s obloukovitým vykrojením ústí a s hrotitým nákončím; délka 90,0 cm; maximální šířka 6,0 cm (tab. LV: 1)
8. železný list kopí²³⁵ – zlomky; vlevo od lebky; list kopí s výrazným podélným středovým žebrem; celková délka (měřená v hrobě) 198,0 cm; zachovaná délka 33,5 cm; maximální šířka 5,1 cm; váha 169,3 g (tab. LV: 2)
9. železná botka kopí²³⁶ – zlomky; u konce nohou; botka kopí kuželovitého tvaru; délka 5,6 cm; váha 26,3 g (tab. LV: 3)
10. železná puklice štítu – zlomky; levá stehenní kost; pásová puklice s podélným středovým žebrem a zesílenými konci; délka 17,5 cm; šířka 5,0 cm; váha 94,2 g (tab. LV: 4)
11. železné okrajové kování štítu²³⁷ – zlomky; u konce dolních končetin; délka 13,0 cm; šířka 1,0 cm; šířka žlábků 0,4 cm; váha 16,2 g (tab. LV: 6)
12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; v S rohu jámy; váza bikónického těla s vodorovně vytaženým ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/světle hnědá barva; v horní a dolní části členěná dvojími obvodovými prstenci, v horní části po obvodě zdobená pěti skupinkami trojúhelníkovitě uspořádaných soustředných kružnic; výška 33,5 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výdutě 30,0 cm; průměr dna 14,5 cm; váha 1344 g (tab. LV: 7)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo u nohou; váza bikónického těla s vodorovně vytaženým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; v horní a dolní části hrdla se nacházejí obvodové prstence; výška 33,0 cm; průměr ústí 15,5 cm; p. m. výdutě 28,4 cm; průměr dna 12,8 cm; váha 2683 g (tab. LIV: B6)
14. zvířecí kosti – v zásypu HJ v hloubce -140 cm; prase I (*Sus scrofa dom.*); část lopatky
15. zvířecí kosti – vpravo od pravé ruky; tur domácí (*Bos taurus L.*); 14 částí žeber
16. zvířecí kosti – vpravo od pravé nohy; prase II (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; poškozená lebka a čelist; zlomky žeber; pravá a levá lopatka, kost pažní, vřetenní, loketní, obě poloviny pánve; levá kost stehenní, holenní, kosti levého kotníku a paty; pravé a levé metakarpy a metatarsy, obratle; prase III (*Sus scrofa dom.*); pravá kost stehenní; není vyloučeno, že patří k jedinci č. II.
17. lidská kostra

²³⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

²³⁵ Na předmětu se nacházely otisky textilu. Analýzu dřeva provedla Ing. Jana Mihályiová, která pomocí binokulární lupy určila dřevo jako borovice (cf. *Pinus sp.*).

²³⁶ Binokulární stereospickou lupou byly určeny zbytky dřeva jako dub (*Quercus sp.*), určila Ing. Jana Mihályiová.

²³⁷ Na předmětu zuhelnatělé zbytky tkaniny.

²³¹ Nedohledána v depozitáři AÚ, není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

²³² Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²³³ Před konzervací se rozpadl.

Hrob 45

1971; ŽH; oválná HJ (90 x 75 x 30 cm); tmavá výplň; zešíkmené stěny; rovné dno; porušení hrobu orbou; nedopálené kosti rozptýlené po obvodu HJ a poté v JV ploše HJ jako souvislá vrstva popela a nedohořelých kostí; orientace HJ SZ–JV, 50°; infans II; váha 30 g; tab. XI: 4; foto 53501 (tab. CIII: 1)

Nálezy:

1. železná spona – poškozená; JV roh HJ na okraji nedohořelých kostí; SLT typu středně dlouhých železných spon; kulička na patce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 5,2 cm; váha 7,8 g
2. železné zlomky – v nedohořelých kostech; pravděpodobně spony; váha 23,6 g
3. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; ve středu HJ; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; nad výdutí zdobená pásem vodorovných rýh (radélko); zachovalá výška 17,0 cm; p. m. výdutě 20,0 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 1440 g
4. zvířecí kosti – vpravo od nádoby č. 3; prase (*Sus scrofa dom.*); samice; zlomky levé poloviny lebky a čelisti; část atlasu
5. nedopálené kosti

Hrob 46a

1971; KH; obdélníková HJ se zaoblenými rohy (265 x 170 x 195 cm); šikmé stěny; rovné dno; výplň zemina černé barvy; vykraden; žlab kruhového půdorysu; kostra porušená; v neporušené poloze pouze dolní končetiny; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; muž; maturus I; metrické údaje kostry 177,6 cm; tab. XII: 1, 2; foto 53505 (tab. CIII: 2)

Nálezy:

1. bronzový náramek²³⁸ – nepoškozený; levá pažní kost; hladký tyčinkovitý náramek uzlíkovitě zesílený; uzavřený; průřez kruhový 0,3 cm; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější (maximální) 8,5 cm; tloušťka zesílení 0,5 cm; váha 19,3 g
2. železný nůž²³⁹ – zlomky; na míse č. 10 a za zvířecími kostmi č. 15; nůž s klínovitě profilovanou čepelí s plochým zahnutým trnem pro rukojeť; délka 19,5 cm; délka trnu pro rukojeť 5,0 cm; maximální šířka 4,8 cm
3. kamenný brousek²⁴⁰ – pod nožem č. 2; průřez obdélníkovitý 2,5–3,0 cm; délka 7,0 cm (tab. LV: I)
4. železný meč/pochva meče²⁴¹ – zlomky; pochva na vnější straně členěná podélným jemným středovým žebrem; nezřetelné nákončí; maximální šířka 5,0 cm; váha 256,1 g (tab. LVII: 1)
5. železná spona – zlomky; spojené konstrukce; podvinutá tětíva; délka 10,0–11,0 cm; váha 67,8 g
6. železný zlomek/zápona – zlomek; hákovitá zápona; nejspíš z opasku; délka 9,0 cm; váha 67,9 g

7. železné okrajové kování štítu²⁴² – dva zlomky žlábkového okraje kování štítu; průřez 0,8 cm
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; situlovitěho tvaru na válcové nožce s maximální výdutí v horní třetině výšky s nízkým překlenutým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/šedá barva; hrdlo oddělené obvodovým pásem; výška 31,0 cm; průměr ústí 21,5 cm; p. m. výdutě 32,0 cm; průměr dna 17,5 cm; váha 3120 g
9. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; váza bikónická s vodorovně vytaženým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedohnědá barva; hrdlo v dolní i horní části členěné obvodovými prstenci; omfalos na dně; výška 40,0 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 32,4 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 4903 g (tab. LVII: 4)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od kostry; SV roh jámy; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 12,2 cm; průměr ústí 27,0 cm; p. m. výdutě 25,4 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 425 g (tab. LVII: 3)
11. nádoba²⁴³ – v míse č. 10; mísa esovitě profilovaná (tab. LVII: 2)
13. zvířecí kosti – vpravo od kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); zlomky lebky a obou polovin čelisti; část atlasu; zlomky žeber; část pravé lopatky, kosti pažní, vřetenní; část levé poloviny pánve; levá kost stehenní, holenní, patní
14. zvířecí kosti – u kostí č. 13; husa²⁴⁴ (*Anser anser dom.*); poškozená lebka; 13 obratlů; vidlice; pravý a levý korakoid; kost pažní, vřetenní, loketní; levý metakarpus; část křídel; pravá a levá kost stehenní, holenní, lýtková kost, pravý a levý metatarsus; obratle pánve
15. zvířecí kosti²⁴⁵ – u kostí č. 13; tur domácí (*Bos taurus L.*); 12 částí žeber
16. lidská kostra

Hrob 46b

1971; ŽH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (265 x 170 x 195 cm); šikmé stěny; rovné dno; výplň HJ zemina černé barvy; vykraden; urna s obsahem nedohořelých kostí; orientace HJ JV–SZ; tab. XII: 1, 3; foto 53506 (tab. CIII: 3)

Nálezy:

12. nádoba/urna²⁴⁶ – fragment; J roh jámy; váza s rozervřeným okrajem; průměr dna 5,0 cm
17. nedopálené kosti

Hrob 47

1971; KH; obdélníková HJ (220 x 100 x 60 cm); kolmé stěny; rovné dno; kostra v natažené poloze na zádech; dobře zachovalá; s kostmi se manipulovalo; orientace

²⁴² Před konzervací se rozpadlo.

²⁴³ V depozitáři AÚ nedohledána.

²⁴⁴ Podle nálezové zprávy se zachoval také prstenec průdušnice.

²⁴⁵ V nálezové zprávě jsou uvedeny jako kosti ryby.

²⁴⁶ V depozitáři AÚ nedohledána, není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

²³⁸ Analýza spektrometrem.

²³⁹ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁴⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁴¹ Na jedné části meče zachovalý diskovitý kroužek, RTG analýza. Na zlomcích otisky textilu.

HJ/kostry J–S, 180°/J–S; žena; adultus I; tab. XIII: 1; foto 53507 (tab. CIII: 4)

Nálezy:

1. bronzový řetízek – zlomky; okolo krčních obratlů; řetízek složený z oválných volně sevřených oček; zachovaná délka 14,0 cm; délka oček 3,0–4,0 cm; váha 5,1 cm (tab. LVIII: A3)
2. bronzový náramek²⁴⁷ – zlomky; pravá horní končetina; raný typ puklicového náramku s uzávěrem; zasouvací jazýček; šarnýr a závlačka; průřez oválný; průměr vnitřní 6,8 cm; průměr vnější 7,8 cm; výška puklice 1,3 cm; šířka puklice 2,0 cm (tab. LVIII: A5)
3. bronzový nánožní kruh²⁴⁸ – levá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; průřez oválný 0,9 cm; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 9,0 cm (tab. LVIII: A1)
4. bronzový nánožní kruh²⁴⁹ – pravá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; průřez oválný 0,9 cm; průměr vnitřní 8,1 cm; průměr vnější 8,5 cm (tab. LVIII: A2)
5. železné zlomky/spona – zlomky; pravá pažní kost; spona s velkou kuličkou na patce; délka 5,0 cm; váha 5,7 g (tab. LVIII: A4)
6. keramický fragment – pod pravou pánevní kostí a částečně také pod křížovou kostí; pravděpodobně vázovitá nádoba; zachovala se dolní část stěny a dna
7. kámen²⁵⁰ – pod křížovou kostí
8. lidská kostra

Hrob 48

1971; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (260 x 110–150 x 115 cm); u hlavy se HJ zužovala (rozměry na dně 235 x 80–110 x 115 cm); šikmé stěny; vykrádací šachta; kostra rozházená; v původní poloze zvířecí kosti; orientace HJ 225°; žena; adultus II; metrické údaje kostry 161,2 cm; tab. XIII: 2, 3; foto 53510 (tab. CIV: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; spojené konstrukce; s uzlíkovitým zesílením na patce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; délka 9,5 cm; váha 14,2 g (tab. LVIII: C1)
2. železná spona – zlomek; spojené konstrukce; vinutí 1+1 závit; podvinutá tětíva; chybí patka; délka 9,5 cm; váha 8,6 g (tab. LVIII: C2)
3. železný opasek – zlomky; řetězový; z dvojnásobně stočených článků s prodlouženou kratší stranou; zachovaná délka 88,0 cm; průřez obdélníkovitý 1,2–1,3 cm; šířka oček 1,5–1,6 cm; váha 533,6 g (tab. LVIII: C4)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; V roh jámy; situla se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedá barva; hřebenování; výška 10,6 cm; průměr ústí 12,8 cm; p. m. výdutě 13,4 cm; průměr dna 8,8 cm; váha 476 g (tab. LVIII: C5)

5. nádoba²⁵¹ – zlomky okraje pravděpodobně z hrdla soudkovité nádoby (tab. LVIII: C3)
6. zvířecí kosti – po pravé straně původního uložení kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 12 měsíců; lebka ve zlomcích; pravá a levá polovina čelisti; 18 obratlů; zlomky žeber; pravá a levá lopatka, kost pažní, vřetenní, loketní; obě poloviny pánve; pravá a levá kost stehenní, holenní, pravá kost patní, pravé a levé metatarsy
7. lidská kostra

Hrob 49

1971; KH; obdélníková HJ (zachovalá část 170 x 160 x 130 cm); porušená těžbou hlíny; porušená kostra v natažené poloze na zádech s končetinami podél těla; orientace HJ/kostry 200°/J–S; muž; maturus I; metrické údaje kostry 164,6 cm; tab. XIII: 4; foto 53512 (tab. CIV: 2)

Nálezy:

1. železná spona²⁵² – porušena; pravé rameno; ČLT typu až přechodného typu s velkou kuličkou na patce; krátký obvodový lučík; vinutí 2+2 závit; vnější tětíva; délka 6,3 cm; váha 9,3 g (tab. LVIII: B1)
2. železný kroužek – zlomek; loket pravé horní končetiny; průřez kruhový 0,6–0,7 cm; průměr vnitřní 1,6 cm; průměr vnější 3,2 cm; váha 9,0 g (tab. LVIII: B2)
3. bronzový prsten – celý; levá ruka; tyčinkovitý; nepravidelného tvaru; bronzový se železným v jednom; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnitřní 2,1 cm; průměr vnější 2,6 cm; váha 7,0 g (tab. LVIII: B3)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od lebky; váza bikónická s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva; v horní části ústí zdobená obvodovým páskem; výška 29,0 cm; průměr ústí 15,0 cm; p. m. výdutě 28,0 cm; průměr dna 12,5 cm; váha 1162 g (tab. LVIII: B4)
5. zvířecí kosti – vpravo od kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 18 měsíců; část levé poloviny lebky a čelisti; zlomky žeber; zlomky 11 obratlů; pravá a levá lopatka, kost pažní, vřetenní, loketní; pravá polovina pánve; pravé a levé metatarsy
6. zvířecí kosti – u vázy a kostmi č. 5; husa (*Anser anser dom.*); pravý a levý korakoid; část lopatky; části pravé a levé pažní kosti; pravá a levá kost vřetenní, loketní, stehenní, pravé a levé metakarpý
7. lidská kostra
8. bronzový řetízek²⁵³

Hrob 50

1971; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (240 x 110 x 50 cm); směrem ke dnu se zužovala (225 x 95 x 50 cm); kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 205°/JV–SZ; žena; adultus II; metrické údaje kostry 163,0 cm; tab. XIV: 1; foto 53513 (tab. CIV: 3)

²⁴⁷ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁴⁸ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁴⁹ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁵⁰ V depozitáři AÚ nedohledán, není kresebně vyobrazen v dobové dokumentaci.

²⁵¹ V depozitáři AÚ nedohledána.

²⁵² Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

²⁵³ Není uveden v dobové dokumentaci.

Nálezy:

1. bronzová spona – celá; pravé rameno; ČLT typu s velkou kuličkou na patce; krátký obvodový lučík; vinutí 3+3 závitů; vnější tětíva; délka 3,3 cm; váha 4,8 g (tab. LIX: A1)
2. bronzová spona – celá; levé rameno, ČLT typu s velkou kuličkou na patce; krátký obvodový lučík; vinutí 3+3 závitů; vnější tětíva; délka 3,1 cm; váha 4,8 g (tab. LIX: A1)
3. bronzový náramek²⁵⁴ – zlomky; levá horní končetina; raný puklicový náramek; průřez 1,0 cm; průměr vnitřní 7,3 cm; průměr vnější 8,3 cm; výška jednotlivých puklic 1,1 cm; šířka puklic 1,7 cm (tab. LIX: A6)
4. bronzový nánožní kruh²⁵⁵ – zlomky; u pravé horní končetiny; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; vyplněn tvrdou hlinou; průřez oválný 1,0 cm; průměr vnitřní 8,5 cm; průměr vnější 9,5 cm; váha 40,6 g (tab. LIX: A2)
5. bronzový nánožní kruh²⁵⁶ – zlomky; levá dolní končetina; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek vyplněn tvrdou hlinou; průřez oválný 1,0 cm; průměr vnitřní 8,5 cm; průměr vnější 9,5 cm; váha 42,6 g (tab. LIX: A3)
6. železná spona – hrudní obratle; ČLT až přechodného typu s velkou kuličkou na patce; krátký obvodový lučík; vinutí 2+3 závitů; vnější tětíva; délka 4,0 cm; váha 6,9 g (tab. LIX: A5)
7. lidská kostra

Hrob 51

1971; KH; obdélníková HJ (200 x 110 x 70 cm); kolmé stěny; dno rovné; kostra v natažené poloze na zádech; slabě zachovalá; orientace HJ/kostry JV–SZ, 225°/JV–SZ; žena; adultus–maturus; metrické údaje kostry 162,6 cm; tab. XIV: 2; foto 53515 (tab. CIV: 4)

Nálezy:

1. bronzový náramek²⁵⁷ – celý; pravé zápěstí; tyčinkovitý náramek s pečetiťkovými konci; opatřen rýhováním; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 6,3 cm (tab. LIX: B2)
2. bronzový náramek²⁵⁸ – celý; levé zápěstí; tyčinkovitý náramek s pečetiťkovými konci; opatřen rýhováním; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnitřní 5,4 cm; průměr vnější 6,4 cm (tab. LIX: B4)
3. bronzový nánožní kruh²⁵⁹ – celý; pravý kotník; tyčinkovitý příčně vroubkovaný nánožník s pečetiťkovými konci; průřez 0,6 cm; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 9,2 cm (tab. LIX: B1)

²⁵⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁵⁵ Na zúženém konci jednoho z nich tzv. zátka z tkaniny, která je po konzervaci zalakovaná. Po analýze REM se ukázala rozlámaná vlákna s náznaky kolének, nejspíš rostlinného materiálu (Inu), určila Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010).

²⁵⁶ Na zúženém konci jednoho z nich tzv. zátka z tkaniny, která je po konzervaci zalakovaná. Po analýze REM se ukázala rozlámaná vlákna s náznaky kolének, nejspíš rostlinného materiálu (Inu), určila Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010).

²⁵⁷ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁵⁸ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁵⁹ V depozitáři AÚ nedohledán.

4. bronzový nánožní kruh²⁶⁰ – celý; levý kotník; tyčinkovitý příčně vroubkovaný nánožník s pečetiťkovými konci; průřez 0,6 cm; průměr vnitřní 8,1 cm; průměr vnější 9,3 cm (tab. LIX: B3)
5. lidská kostra

Hrob 52

1971; KH; obdélníková HJ (245 x 120–130 x 50 cm); zaoblené rohy; rovné dno; zásyp černá hlína promíchaná s podloží; kostra v natažené poloze na zádech; levá horní končetina vsunutá pod levou pánevní kost; orientace HJ/kostry 215°/JV–SZ; muž; adultus II; metrické údaje kostry 162,8 cm; tab. XIV: 3; foto 53518 (tab. CV: 1)

Nálezy:

1. bronzový náramek – celý; levé předloktí; pozdní typ hladkého náramku s useknutými konci; průřez ve tvaru písmene D, na koncích poloobalný, 0,7 cm; průměr vnitřní 5,8 cm; průměr vnější 6,5 cm; váha 30,2 g (tab. LIX: D2)
2. železný náramek – zlomky; pravé zápěstí; tyčinkovitý; z masivní železné tyčinky; členěný dlouhými dvojkónickými články nebo subtilními vývalky; průřez 1,0 cm; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,0 cm; váha 39,6 g (tab. LIX: D1)
- 3a. železný nákrční kruh s bronzovým kroužkem – zlomky; krční obratle; průřez kruhový 1,2–1,4 cm; průměr 13,0 cm; šířka 0,8 cm; váha 101,2 g (tab. LIX: D3)
- 3b. bronzový kroužek²⁶¹ – celý; průřez: polokulatý 0,5–0,8 cm; průměr vnější 2,6 cm (tab. LIX: D3)
4. lidská kostra

Hrob 53

1971; KH; obdélníková HJ (215 x 125 x 65 cm); zaoblené rohy; rovné dno; v pravé polovině HJ uložená kostra v natažené poloze na zádech; pravá horní končetina byla mírně odsunutá od těla; v levé polovině HJ milodary; orientace HJ/kostry JV–SZ, 205°/JV–SZ; žena (?); maturus I; tab. XIV: 4; foto 53519, 53522 (tab. CV: 2; tab. CXVIII: 2)

Nálezy:

1. bronzový náramek²⁶² – celý; levé předloktí; pozdní typ náramku z bronzové tyčinky zdobený vroubkováním s profilovými konci; průřez 0,6 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 6,8 cm; váha 12 g (tab. LXI: A6)
2. bronzový prsten²⁶³ – celý; levá ruka; průřez oválný; nerovnoměrná tloušťka; průměr vnitřní 1,9 cm; průměr vnější 2,6 cm
3. bronzový náramek – celý; pravé předloktí; náramek, puklicový kruh z malých puklic; průřez 1,0 cm; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 7,0 cm (tab. LXI: A4)
4. bronzový náramek²⁶⁴ – zlomky; pravá horní končetina; mladší typ bronzového náramku členěného masivními vývalky a ukončeného masivními

²⁶⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁶¹ Nelze zvážít, předmět je příkorodovaný k náramku.

²⁶² Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²⁶³ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁶⁴ Analýza spektrometr.

- pečetítkovými konci; průřez 1,0 cm; průměr vnitřní 5,4 cm; průměr vnější 6,4 cm; váha 73,2 g (tab. LXI: A5)
5. bronzový nánožní kruh²⁶⁵ – zlomky; levý kotník; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; průřez 0,9 cm; průměr vnější 7,7 cm; váha 21,6 g (tab. LXI: A2)
 6. bronzový nánožní kruh²⁶⁶ – zlomky; pravý kotník; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; šev na vnitřní straně; průřez 0,9 cm; průměr vnější 8,4 cm; váha 22,3 g (tab. LXI: A3)
 7. železná spona – zlomky; pravé rameno; spojené konstrukce; krátký obloukovitý lučík; velká kulička na patce; vinutí 4+4 závity; vnější tětíva; délka 5,5 cm; váha 31,3 g
 8. železná spona²⁶⁷ – zlomky; pravá klíční kost; ČLT až přechodného typu s velkou kuličkou na patce; krátký obloukovitý lučík; vinutím 3+3 závity až 4+4 závity; vnější tětíva; délka 3,8 cm; váha 30,8 g (tab. LIX: C1)
 9. železná spona²⁶⁸ – zlomky; pravá klíční kost; ČLT až přechodného typu s velkou kuličkou na patce; krátký obloukovitý lučík; vinutím 3+3 závity až 4+4 závity; vnější tětíva; délka 3,8 cm; váha 29,6 g (tab. LIX: C2)
 10. železný kroužek – porušený; v místě pasu; diskovitý, dutý; součást opasku; průřez 1,1–1,3 cm; průměr vnitřní 2,8 cm; průměr vnější 3,2 cm; váha 18,6 g (tab. LIX: C3)
 11. železný kroužek – porušený; v místě pasu; diskovitý, dutý; součást opasku; průměr vnitřní 2,8 cm; průměr vnější 3,4 cm; váha 17,7 g (tab. LIX: C4)
 12. železný kroužek – porušený; v místě pasu; diskovitý, dutý; součást opasku; průřez 1,1–1,3 cm; průměr vnitřní 1,6 cm; průměr vnější 3,3 cm; váha 15,6 g (tab. LIX: C5)
 13. železný náramek – zlomky; pravá strana lebky; náramek z tyčinky členěné nevýraznými vývalky; vyhotoven z masivní železné tyčinky; průřez kruhový 0,6–0,7 cm; průměr vnitřní 8,2 cm; průměr vnější 9,0 cm; váha 39,3 g (tab. LXI: A1)
 14. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od těla; mísa bikónická s širokým hrdlem a rozevřeným ústím; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; nad výdutí zdobená obvodovým páskem; výška 17,0 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výdutě 25,7 cm; průměr dna 10,2 cm; váha 1428 g (tab. LX: 1)
 15. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; nahoru dnem, na nádobě č. 14; mísa esovitě profilova-
- ná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 8,0 cm; průměr ústí 23,5 cm; p. m. výdutě 22,0 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 679 g (tab. LX: 3)
16. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od těla; váza bikónická s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; v horní části hrdla plastický prstenec; výška 28,5 cm; průměr ústí 16,0 cm; p. m. výdutě 29,2 cm; průměr dna 11,5 cm; váha 3025 g (tab. LX: 2)
 17. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od nádoby č. 16; mísa esovitě profilovaná; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; výška 5,5 cm; průměr ústí 14,8 cm; p. m. výdutě 13,4 cm; průměr dna 4,2 cm; váha 281 g (tab. LX: 4)
 18. zvířecí kosti – vpravo od nohou; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 16 měsíců; levá polovina lebky a čelisti; část atlasu; zlomky žeber; část pravé lopatky, pravá kost pažní, vřetenní, loketní, část pravé a levé poloviny pánve; pravá a levá kost stehenní, holenní, pravé a levé metakarpy, metatarsy
 19. zvířecí kosti – mezi kostmi č. 18; kur (*Gallus gallus dom.*); samice; část stehna; levý korakoid; levá kost pažní, loketní, levý metakarpus; levá kost stehenní, holenní, pravý a levý metatarsus
 20. lidská kostra

Hrob 54

1971; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (195 x 135 x 80 cm); ke dnu se zužovala na (165 x 110 x 80 cm); dětská kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 215°/JV–SZ; infans II; tab. XV: 1; foto 53523, 53524 (tab. CV: 3, 4)

Nálezky:

- 1a. bronzová spona²⁶⁹ – nepoškozená; levý loket; ČLT typu s velkou kuličkou na patce; krátký obloukovitý lučík; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; konec patky je roztepaný a obepíná povrch lučíku; délka 4,4 cm; váha 26,3 g (tab. LXI: C1)
- 1b. bronzová spona²⁷⁰ – nepoškozená; levý loket; ČLT typu s velkou kuličkou na patce; krátký obloukovitý lučík; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; konec patky je roztepaný a obepíná povrch lučíku; délka 4,4 cm; váha 26,3 g (tab. LXI: C2)
2. bronzový náramek – nepoškozený; levá horní končetina; pod sponou č. 1; tyčinkovitý náramek s pečetítkovými konci; po obvodě členěný jemnými rýhami; konce přes sebe; průřez kruhový 0,2 cm; průměr vnitřní 3,9 cm; průměr vnější 4,2 cm; váha 2,7 g (tab. LXI: C4)
3. železná spona²⁷¹ – u pravého ramene; spojené konstrukce; krátký obloukovitý lučík; velká kulička na patce; vinutím 3+3 závity; vnější tětíva; délka 3–4 cm; váha 0,6 g
4. železný náramek – zlomek; pravá horní končetina; tyčinkovitý uzavřený náramek; průřez kruhový

²⁶⁵ Zevnitř stočený textil, který je po konzervaci přelakováný. Po analýze REM se ukázala rozlámaná vlákna s náznaky kolének, nejspíš rostlinného materiálu/lnu, určila Mgr. Te-reza Štolcová, PhD. (2010).

²⁶⁶ Zevnitř stočený textil, který je po konzervaci přelakováný. Po analýze REM se ukázala rozlámaná vlákna s náznaky kolének, nejspíš rostlinného materiálu/lnu, určila Mgr. Te-reza Štolcová, PhD. (2010).

²⁶⁷ Otisky textilu.

²⁶⁸ Otisky textilu.

²⁶⁹ Uložena Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

²⁷⁰ Uložena Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

²⁷¹ Před konzervací se rozpadla.

1,0 cm; průměr vnitřní 4,0 cm; průměr vnější 5,0 cm; váha 22,6 g (tab. LXI: C3)

5. nádoba vyrobená na kruhu – celá; vpravo od lebky; váza baňatá s vodorovně vytaženým ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v horní části hrdla zdobená výrazným plastickým prstencem, nad výduť členěná dvěma páry plýtkých rýh; výška 24,0 cm; průměr ústí 12,5 cm; p. m. výduť 24,1 cm; průměr dna 11,5 cm; váha 727 g (tab. LXI: C6)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od těla; mísa polokulatého tvaru s vývalkovitě zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; hladký povrch; výška 5,4 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výduť 12,0 cm; průměr dna 4,0 cm; váha 215 g (tab. LXI: C5)
7. zvířecí kosti – vpravo od těla; tur domácí (*Bos taurus* L.); zlomky bederních a ocasních obratlů; z mladšího jedince
8. dětská kostra

Hrob 55

1971; ŽH; oválná HJ (150 x 105 x 40 cm); hnědošedý zásep; rovné dno; ve středu HJ položená urna, porušená orbou; nedopálené kosti zjištěny pouze v nádobě; orientace HJ SZJV, 220°; tab. XV: 2; foto 53525 (tab. CVI: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; v urně; spojené konstrukce; mírně klenutý lučík; uzlíkovitě zesílená patka; vinutí 1+1 závit; ke sponě rží příkorodovaná část kosti; délka 6,0 cm; váha 8,2 g (tab. LXI: B2)
2. železná spona – zlomky; v urně; spojené konstrukce; mírně klenutý lučík; uzlíkovitě zesílená patka; vinutí 1+1 závit; ke sponě rží příkorodovaná část kosti; délka 6,0 cm; váha 6,3 g (tab. LXI: B3) délka 6,0 cm
3. nádoba/urna vyrobená na kruhu – fragment; spodní část nádoby; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá až šedá/šedá barva; výška 17,5 cm; průměr dna 15,8 cm; váha 35 g (tab. LXI: B1)
4. nedopálené kosti

Hrob 56

1971; KH; nepravidelně obdélníková HJ; zaoblené rohy (240 x 90–130 x 110 cm); rovné dno; kostra v natažené poloze na zádech v pravé polovině HJ; pravá horní končetina byla mírně vyhnutá od těla; orientace HJ/kostry 210°/JV–SZ; muž; senilis; metrické údaje kostry 164,0 cm; tab. XV: 3; foto 53528 (tab. CVI: 2)

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; vpravo od pravé stehenní kosti; váza s rozevřeným ústím a plastickým prstencem na hrdle; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; lom zvětralý, křehký (tab. LXII: 1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od nádoby č. 1; mísa esovitě profilovaná s výrazným hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/šedá barva; na dně plastický prstenec po obvodu; výška 7,0 cm; průměr ústí

20,3 cm; p. m. výduť 19,0 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 229 g (tab. LXII: 3)

3. nádoba vyrobená na kruhu²⁷² – fragment; vpravo od kostry; mísa; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; dno s dvojitým žlábkem po obvodu (tab. LXII: 2)
4. zvířecí kosti – vpravo od kostry; prase (*Sus scrofa* dom.); samec; 18 měsíců; část levé poloviny lebky a čelisti; 17 obratlů; zlomky žeber; pravá lopatka, kost pažní; levá část pánve, levá kost stehenní; pravá a levá kost holenní, patní kost
5. zvířecí kosti – u konce pravé ruky; prase (*Sus scrofa* dom.); část pravé poloviny pánve; pravá kost stehenní; není vyloučeno, že pochází z jedince č. 4
6. lidská kostra

Hrob 57

1971; KH; hrob zničen těžbou hlíny; v sondě XIV/71; dospělý jedinec²⁷³

Nálezy:

1. keramické střepy z vícero nádob – nerekonstruovatelné střepy pravděpodobně ze dvou misek s esovitou profilací
2. lidské kosti

Hrob 58

1972; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (290 x 210 x 210 cm); mírně šikmé stěny; v -195 cm začala mít HJ spíše obdélníkový tvar (210 x 130 cm); kostra uložená v natažené poloze na zádech v pravé polovině HJ; špatně dochovaná; v levé polovině HJ uloženy milodary; orientace HJ/kostry S–J, 195°/J–S; žena; matusus I; metrické údaje kostry 151,4 cm; tab. XV: 4; foto 58239 (tab. CVI: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek – nepoškozený; levé zápěstí; vývalkovitý náramek členěný masivními vývalky a ukončený masivními pečetiřetkovými konci; průřez oválný; průměr vnitřní 5,0 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 39,1 g (tab. LXIV: A2)
2. bronzový náramek – zlomek; pravá horní končetina; náramek splétaný z osmičkovitých oček s uzavěrem z oček; průměr vnitřní 5,0 cm; průměr vnější 5,5 cm; váha 2,2 g (tab. LXIV: A1)
3. bronzový nánožní kruh²⁷⁴ – levý kotník; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; váha 5,2 g (tab. LXIV: A5)
4. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravý kotník; pozdní typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi profilovaných bradavek; váha 5,2 g (tab. LXIV: A5)

²⁷² V depozitáři AÚ nedohledána.

²⁷³ Chybí nákres HJ a fotografie.

²⁷⁴ Ze zúženého konce nánožníku vypadla tzv. zátka z tkaniny, která je po konzervaci zalakovaná. Analýzu textilu o velikosti 2,4 x 0,8 cm provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), která určila vazbu jako plátňovou. Analýza REM ukázala rozlámaná vlákna s náznaky kolének, nespíš rostlinného materiálu/lnu.

5. železná spona – zlomky; pravá strana hrudi; vinutí 3+3 závitů; vnější tětíva; obloukovitý lučík; kulička na patce; délka 7,0 cm; váha 31,7 g (tab. LXIV: B1)
6. železná spona – zlomky; na hrudním obratli; vinutí 4+4 (5+5) závitů; vnější tětíva; obloukovitý lučík; kulička na patce; délka 7,5 cm; váha 43,7 g (tab. LXIV: A4)
7. železná spona – zlomky; pravá lopatka; obloukovitý lučík; širší vinutí; vnější tětíva; kulička na patce; délka 2,3 cm; váha 8,3 g (tab. LXIV: A3)
8. železné zlomky – u misky č. 9; váha 36,5 g
9. nádoba vyrobená na kruhu – celá; V část jámy; mísa s ven vyhnutým okrajem a válcovitým hrdlem, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/šedá barva; na hrdle dvě obvodové rýhy znázorňující prstence; výška 4,0 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 12,4 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 67 g (tab. LXII: 4)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mezi mísou č. 9 a kostrou; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 24,0 cm; p. m. výdutě 22,9 cm; průměr dna 7,0 cm; váha 901 g (tab. LXII: 5)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S stěna jámy; hrnec s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá barva s šedými skvrnami/hnědá barva; hladký povrch; pod ústím málo výrazný plastický prstenec, který je obdobný i na maximální výduti; výška 29,0 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 28,7 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 3513 g (tab. LXIII: B1)
12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S roh jámy; soudkovitý hrnec se širokým ústím, se zesíleným vyhnutým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; výška 35,0 cm; průměr ústí 22,0 cm; p. m. výdutě 34,1 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 4764 g (tab. LXIII: B2)
13. zvířecí kosti – dlaň pravé ruky; prase (*Sus scrofa dom.*); samice; 22 měsíců; lebka ve zlomcích, pravá a levá polovina čelisti; 22 obratlů; zlomky žeber; pravá a levá lopatka, kost pažní, vřetení, loketní; část levé poloviny pánve; pravá a levá kost stehenní, holenní, kotník, patní; pravé a levé metakarpy a metatarsy
14. zvířecí kosti – pravá strana kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); část pravé poloviny pánve
15. lidské kosti

Hrob 59

1972; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (260 x 180 x 200 cm); vykradená; výplň černá zemina; šikmé stěny; kostra dospělého porušena vykrádací šachtou v pravé polovině HJ; orientace HJ JV–SZ, 240°; žena; adultus II; metrické údaje 142,6 cm; tab. XVI: 1; foto 58241 (tab. CVI: 4)

Nálezy:

1. bronzová spona²⁷⁵ – pravá polovina HJ; drátěná spona ČLT s velkou kuličkou na patce; vinutí 3+3 závitů; vnější tětíva; obloukovitý lučík; délka 3,5 cm (tab. LXIV: C3)
2. železný kroužek – poškozený; pod pánví; dutý, diskovitý; součást opasku; průřez čočkovitý; průměr vnitřní 0,9 cm; průměr vnější 3,0 cm; váha 14,9 g (tab. LXIV: C1)
3. železná spona – zlomek; u shluku nádob č. 7, 8; spona s volnou patkou; široké vinutí 5+5 závitů; vnější tětíva; obloukovitý lučík; délka 3,5 cm; váha 16,0 g (tab. LXIV: C2)
4. železná spona – zlomek; fragmenty železných spon s vnější tětívou; zachovalá délka 3,0 cm; váha 4,0 g (tab. LXV: A1, 2)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; levá polovina HJ; mísa esovitě profilovaná s mírně vyhnutým okrajem, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; plastický prstenec na hrdle; výška 10,0 cm; průměr ústí 24,0 cm; p. m. výdutě 23,0 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 837 g (tab. LXIV: C5)
6. nádoba vyrobená na kruhu – u mísy č. 5; mísa esovitě profilovaná, okraj vyhnutý s válcovitým hrdlem, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; výška 8,5 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 19,5 cm; průměr dna 4,5 cm; váha 397 g (tab. LXIV: C4)
7. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; SZ strana hrobu; váza s rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; na horní a dolní části hrdla plastický prstenec; výška 37,5 cm; průměr ústí 17,5 cm; p. m. výdutě 30,0 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 1476 g (tab. LXIV: C6)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; SZ strana hrobu; váza s kónickým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavohnědá/tmavohnědá barva; hrdlo zdobené obvodovým prstencem v horní části, v dolní části dvěma plastickými prstenci, plocha mezi nimi zdobená kolovanou výzdobou obdélníky s esovitým motivem; stejná výzdoba z kolkovaných obdélníků je rozložená také na dolní části hrdla; na vnitřní straně vázy hlubší rýha; výška 30,5 cm; průměr ústí 15,5 cm; p. m. výdutě 28,9 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 1812 g (tab. LXIII: A1)
9. zvířecí kosti – SV stěna HJ; prase I, II (*Sus scrofa dom.*); samec; část levé poloviny lebky a čelisti; 9 částí žeber; pravá a levá lopatka, kost pažní, vřetení, loketní; levá polovina pánve; pravá kost stehenní; levá kost stehenní patřící jinému jedinci; pravá kost holenní; levá kost holenní z jiného jedince; kost lýtková, kosti kotníku; levá kost patní; levé metakarpy; pravé a levé metatarsy
10. lidské kosti

²⁷⁵ V depozitáři AÚ nedohledána.

Hrob 60

1972; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (200 x 130 x 60 cm); kolmé stěny; rovné dno; dětská kostra v natažené poloze na zádech v pravé polovině HJ; lebka ležela na pravé lícni kosti; orientace HJ/kostry JV–SZ, 238°/JV–SZ; infans III; tab. XVI: 2; foto 58243, 58244 (tab. CVII: 1, 2)

Nálezy:

1. sapropelitový náramek – zlomky; levá pažní kost; průřez čokovitý; průměr vnitřní 4,9 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 4,9 g (tab. LXIV: B4)
2. železný náramek – zlomky; pravé předloktí; tyčinkovitý z tenké tyčinky; průměr vnější 5,0 cm; váha 2,3 g (tab. LXIV: B2)
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá; u konce pravé ruky; čokovitě formová mísa s ostrým lomem na maximální výdutí, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; na dolní části hrdla dvě rovnoběžné vodorovné rýhy, nade dnem jemná rýha; výška 9,5 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 16,3 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 537 g (tab. LXIV: B5)
4. nádoba²⁷⁶ – fragment; na nádobě č. 3 položená jako poklop; mísa ? (tab. LXIV: B3)
5. zvířecí kosti – vedle nádoby č. 3; nedochovaly se
6. dětská kostra

Hrob 61

1972; KH; oválná HJ (190 x 130–120 x 145 cm); rohy zaoblené; stěny kolmé; dno rovné; v pravé polovině HJ uložena dětská kostra (zachováno jen několik mléčných zubů a fragmentů dlouhých kostí); orientace HJ/kostry J–S, 190°/J–S; infans II; tab. XVI: 3; foto 58245, 58246 (tab. CVII: 3, 4)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; pravé rameno; spona s vyšším obloukovitým lučíkem; široké vinutí; vnější tětíva; ulomená patka; délka 3,5 cm; váha 8,1 g (tab. LXV: B1)
2. železná spona – zlomky; vlevo od lebky; vinutí 3+3 závitů; obloukovitý lučík; kulička na patce; délka zlomku 8,0 cm; váha 85,1 g (tab. LXV: B2)
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá; za hlavou; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; na hrdle mělká rýha, okolo omfalu se nachází rýha; výška 4,0 cm; průměr ústí 9,5 cm; p. m. výdutě 9,0 cm; průměr dna 3,5 cm; váha 134 g (tab. LXV: B3)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo za hlavou; váza se zploštělým čokovitým tělem, původně s ouškem kruhového průřezu vytaženým od okraje po maximální výduť (ucho ulomeno při umývání nádoby), omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; na rozhraní těla a hrdla obvodový plastický prstenec, dno odsazené plastickým prstencem; výška 8,0 cm; průměr ústí 7,0 cm; p. m. výdutě 10,4 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 306 g (tab. LXV: B6)

5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně situla s výdutí v horní třetině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/hnědá barva; zvětralý materiál; oloupaná povrchová vrstvička; dva žlábků na plecích nádoby; výška 18,2 cm; průměr ústí 12,5 cm; p. m. výdutě 19,2 cm; průměr dna 11,5 cm; váha 1408 g (tab. LXV: B5)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně u nohou; mísa s výrazně odsazeným tělem od hrdla, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; na hrdle zdobená dvěma obvodovými plastickými prstenci s vícero obvodovými rýhami na hrdle a těle nádoby; výška 16,0 cm; průměr ústí 19,5 cm; p. m. výdutě 25,2 cm; průměr dna 11,6 cm; váha 468 g (tab. LXV: B4)
7. zvířecí kosti – u nádoby č. 6 a konci nohou; prase (*Sus scrofa dom.*); část pravé poloviny pánve; pravá kost stehenní, kosti kolena, holenní, lýtková, kosti kotníku, patní; tuber calcanei fraktura je nesrostlá stejně jako v hrobě č. 31.
8. dětská kostra

Hrob 62a

1972; KH; obdélníková HJ (255 x 160 x 265 cm); kolmé stěny; v hloubce -240 cm stopy po výdřevě, která lemovala HJ; výdřeva pás popelavě zbarvené zeminy, široké 5–10 cm; pás měl obdélníkový tvar (190 x 100 cm); výšku 20–25 cm; vydřevěný půdorys dna (3–5 cm široký); výdřeva dna přesahovala boční výdřevu o 17 cm na J straně hrobu a 35 cm na S stěně hrobu; levá polovina HJ špatně zachovalá kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ JV–SZ, 210°; muž²⁷⁷ (?); senilis; tab. XVI: 4; foto 58248, 58250 (tab. CVIII: 1, 2)

Nálezy:

1. skleněný náramek²⁷⁸ – nepoškozený; levá pažní kost; světle zelené barvy s profilovanými okraji a širokým hladkým středním žebrem zdobeným pletencem ze skleněného vlákna modré barvy, osmičkový motiv; průřez písmene D 0,9–1,0 cm; průměr vnitřní 7,1 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 27 g (tab. LXVII: 1)
2. bronzový náramek²⁷⁹ – zlomek; hladký plechový; dutý; průřez oválný 1,2 cm; průměr vnitřní 6,8 cm; průměr vnější 8,0 cm; zachování zlomek (tab. LXVII: 2)
3. bronzový prsten²⁸⁰ – levá horní končetina; bronzový prsten s prolamovaným štítem a emailovou výzdobou; průřez polokruhový; průměr 2,9 cm; váha 0,6 g (tab. LXVII: 3)
4. bronzový prsten²⁸¹ – zlomky; v místech pasu; prsten s prolamovanou ploškou; průměr 2,0 cm; váha 0,9 g (tab. LXVII: 3)
5. bronzový řetízek – zlomky; v místech pasu; z drobných oček oválného tvaru; délka 104,0 cm; váha 1,2 g (tab. LXVII: 5)

²⁷⁷ Podle hrobové výbavy se jedná o ženu.

²⁷⁸ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²⁷⁹ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁸⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁸¹ Analýza spektrometrem.

²⁷⁶ V depozitáři AÚ nedohledán.

6. skleněné korálky²⁸² (2 ks) – navlečené na řetízku č. 5; v místech pasu; barva modrá; průměr 0,4 cm a 0,7 cm (tab. LXVII: 4)
7. jantarový přívěšek²⁸³ – v místech pasu; kroužek; průřez čočkovitý; průměr vnitřní 1,4 cm; průměr vnější 2,7 cm (tab. LXVII: 8)
8. bronzový nánožní kruh²⁸⁴ – zlomky; dolní končetiny; 4 puklicový nánožník, dvoudílný; spojený na jedné straně zahnutým jazýčkem, na druhé šarnýrovitým uzávěrem s závlačkou; na spojích puklic členěný výčnělek; zdobený dvojicemi zářezů; ve středu je vsazené očko z bílé pastovité hmoty; délka 3,2 cm; průměr vnitřní 8,3 cm; průměr vnější 12,1 cm; váha 64,2 g (tab. LXVII: 12)
9. bronzový nánožní kruh – zlomky; dolní končetiny; 4puklicový nánožník, dvoudílný; spojený na jedné straně zahnutým jazýčkem, na druhé šarnýrovitým uzávěrem s závlačkou; na spojích puklic členěný výčnělek; zdobený dvojicemi zářezů; ve středu je vsazené očko z bílé pastovité hmoty; délka 3,2 cm; průměr vnitřní 7,2 cm; průměr vnější 15,4 cm; váha 68,6 g (tab. LXVII: 13)
10. železná spona – zlomky; pravé rameno; spojené konstrukce; délka 7,0 cm; váha 17,1 g (tab. LXVII: 10)
11. železný opasek²⁸⁵ – zlomky; v místech pasu; řetězový z dvojnásobně stočených článků s prodlouženou kratší stranou; délka 75,0 cm; váha 203,2 g (tab. LXVII: 11)
12. kamínky²⁸⁶ – 2 ks; trojúhelníkovitého tvaru; u levé stehenní kosti; výška 4,0 cm; váha 11,8 g a 7,8 g (tab. LXVII: 6, 7)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; za lebkou; situla se zesíleným zaobleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; grafitové těsto; svisle rýhovaná; výška 11,5 cm; průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 14,7 cm; průměr dna 9,5 cm; váha 624 g (tab. LXVI: 4)
14. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; za lebkou; mísa esovitě profilovaná s odsazeným dnem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě hnědá/hnědá barva; plastický prstenec; výška 6,0 cm; průměr ústí 15,0 cm; p. m. výdutě 14,7 cm; průměr dna 7,0 cm; váha 291 g (tab. LXVI: 1)
15. nádoba vyrobená v ruce – celá; u dlaně pravé ruky; miniaturní pohár; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; zrnitý; výška 3,8 cm; průměr ústí 5,5 cm; p. m. výdutě 5,5 cm; průměr dna 3,0 cm; váha 48 g (tab. LXVI: 2)
16. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně dolních končetin; hrnec soudkovitého tvaru s výdutí v horní třetině, nízké hrdlo se kónicky

- rozšiřuje; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; hrdlo lemované v dolní a horní části plastickým prstencem; výška 25,0 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výdutě 26,2 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 1898 g (tab. LXVI: 3)
17. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; po pravé straně dolních končetin; váza bikónická s vyhnutým okrajem, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; na horní části hrdla masivní plastický prstenec; výška 33,0 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 30,1 cm; průměr dna 14,0 cm; váha 314 g (tab. LXVI: 5)
 18. nádoba vyrobená na kruhu – celá; po pravé straně dolních končetin; váza s odsazeným hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; výška 13,2 cm; průměr ústí 9,0 cm; p. m. výdutě 14,2 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 221 g (tab. LXVI: 6)
 19. zvířecí kosti – po pravé straně stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; zlomky lebky a čelisti; část atlasu; zlomky žeber; lopatky; zlomky pravé a levé kosti pažní; vřetenní, loketní, zlomky pánve; pravá a levá kost stehenní, holenní, patní
 20. lidské kosti

Hrob 62b

1972; ŽH²⁸⁷; obdélníková HJ (255 x 160 x 265 cm); kolmé stěny; v hloubce -240 cm stopy po výdřevě, která lemovala HJ; výdřeva pás popelavě zbarvené zeminy, široké 5–10 cm; pás měl obdélníkový tvar (190 x 100 cm); výšku 20–25 cm; výdřevěný půdorys dna (3–5 cm široký); výdřeva dna přesahovala boční výdřevu o 17 cm na J straně hrobu a 35 cm na S stěně hrobu; ŽH na dně v malém prostoru po levé straně kostry A (hrob 62a) u holenní kosti; orientace HJ JV–SZ, 210°; muž²⁸⁸ (?); tab. XVI: 4; foto 58250 (tab. CVII: 2)

Nálezy:

1. bronzové nánožní kruhy – 2 ks; zlomky; nedaleko Z rohu HJ; 4puklicové; deformované ohněm; průměr puklic 5,0 cm; váha 12 g (tab. LXVII: 14)
- 2a. železný opasek – zlomky; nedaleko Z rohu HJ; řetězový z dvojnásobně stočených článků s prodlouženou kratší stranou
- 2b. železný řetízek²⁸⁹ – zlomky; přívěsek železného řetězového opasku; délka 59 cm; váha 141 g
- 2c. železný náramek²⁹⁰ – zlomky; vývalkovitý náramek s masivními vývalky, plastickou výzdobou mezi žebry; váha 23,5 g (tab. LXVII: 9)
- 2d. železná spona²⁹¹ – zachovala se tětíva; obloukovitý lučík (tab. LXV: 1)

²⁸² V depozitáři AÚ nedohledány.

²⁸³ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁸⁴ Analýza spektrometrem.

²⁸⁵ Na předmětu se nacházejí mineralizované fragmenty tkaniny. Analýzu provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), určila plátňovou vazbu 4 x 3,5 cm.

²⁸⁶ Materiál určil doc. RNDr. Daniel Pivko, PhD., jako říční oblázky z pískovce. Oblázek je upraven z horní strany do tvaru botičky.

²⁸⁷ Podle dobové dokumentace se v hrobě nacházely zbytky železných předmětů, které nejsou v písemné části dokumentace uvedeny.

²⁸⁸ Podle hrobové výbavy se jedná o ženu.

²⁸⁹ Otisky textilu.

²⁹⁰ K náramku je přikorodovaný zbytek železné spony, tkanina tyto předměty obaluje, jedná se o plátňovou vazbu, kterou určila Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010).

²⁹¹ V depozitáři AÚ nedohledána.

3. nedopálené kosti – nedaleko Z rohu jámy
4. vzorky organických hmot

Hrob 63

1972; KH (?); obdélníková HJ (125 x 90 x 60–70 cm); kostra se nezachovala; orientace HJ JV–SZ, 210°; tab. XVII: 1; foto 58253 (tab. CVIII: 3)

Nálezy:

1. jantarové korálky²⁹² – 2 ks; nepoškozené střed HJ; kotoučovitý tvar; průměr 0,9–1,0 cm; váha 2,0 g a 3,0 g (tab. LXVIII: A1, 2)
2. železný kroužek – zlomek; střed HJ; kroužek se ztenčenými konci; průřez kruhový; průměr vnitřní 2,1 cm; průměr vnější 3,5 cm; váha 3,9 g (tab. LXVIII: A3)
3. nádoba vyrobená v ruce – celá; levá polovina HJ; pohárek kónického tvaru; oblé dno; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; hrubozrnný; výška 5,2 cm; průměr ústí 7,0 cm; p. m. výdutě 7,0 cm; průměr dna 5,0 cm; váha 154 g (tab. LXVIII: A4)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; střed HJ; mísa, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; zvětralý; opadaná glazura; na hrdle plastický obvodový prstenec, na čtyřech pravidelně rozmístěných místech obvodu výzdoba z trojic koncentrických kroužků sestavených do trojúhelníka, dno odsazené prstencem; výška 8,0 cm; průměr ústí 11,5 cm; p. m. výdutě 13,7 cm; průměr dna 7,4 cm; váha 372 g (tab. LXVIII: A5)
5. nádoba vyrobená na kruhu – fragmenty; vložena do nádoby č. 4 jako poklička; mísa; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; průměr ústí 9,0 cm; váha 23 g

Hrob 64

1972; KH; obdélníková HJ (200 x 150 x 220 cm); zaoblené rohy; kolmé stěny; rovné dno; v -210 cm od povrchu pásy popelavě šedé zeminy široké 5–6 cm; výdřeva tvořila obdélník (165 x 100–110 cm); zasahovala po dno hrobu (vysoká 10 cm); ve středu HJ kostra dítěte špatně zachovalá (jen části lebky, pár mléčných zubů, fragmenty dlouhých kostí); původně uložená na zádech v natažené poloze; orientace HJ/kostry JV–SZ, 215°/JV–SZ; infans II; tab. XVII: 2; foto 58255, 58258 (tab. CVIII: 4, tab. XCIII: 5)

Nálezy:

- 1a. I. skleněný korálek²⁹³ – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; soudkovitý tvar s otvorem ve středu; svisle rýhovaný na obvodě výzdoba žluté barvy; tyrkysová barva; průměr 2,6 cm; průměr otvoru 0,7–0,8 cm; váha 18 g (tab. LXIX: 1)
- 1a. II. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; válcovitého tvaru s otvorem ve středu; po obvodě zdobený žlutobílými očky; černá barva; průměr 2,2 cm; průměr otvoru 0,9–1,1 cm; výška 2,2 cm; váha 15 g (tab. LXIX: 2)

- 1a. III. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; žlutá barva s bílomodrými očky po obvodě; průměr 2,0 cm; průměr otvoru 0,7–0,9 cm; výška 1,5 cm; váha 6 g (tab. LXIX: 13)
- 1a. IV. skleněný korálek – 2 ks, nepoškozený; v místech hrudi; tvar kostky; černá barva s vícenásobnou girlandovitou výzdobou žluté barvy na všech čtyřech stranách; šířka 1,3 cm; průměr otvoru 0,6–0,7 cm; výška 1,5 cm; váha 4 g (tab. LXIX: 9)
- 1a. V. skleněný korálek – 1 ks, zvětralý povrch; v místech hrudi; bledě modrá barva s bílo-tmavě modrými očky; průměr 1,4 cm; průměr otvoru 0,7 cm; výška 0,7 cm; váha 1 g (tab. LXIX: 14)
- 1a. VI. skleněný korálek – 1 ks; zvětralý povrch; v místech hrudi; tyrkysový zdobený na obvodě čtyřmi dvojicemi bílomodrých oček; průměr 1,3 cm; průměr otvoru 0,5 cm; váha 4 g (tab. LXIX: 18)
- 1a. VII. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; modrá barva; tvar vejce se zbytky žluté barvy; původně byla výzdoba nejspíš po celé délce korálku; průměr 1,4 cm; průměr otvoru 0,4 cm; výška 1,9 cm; váha 4 g (tab. LXIX: 15)
- 1a. VIII. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; tmavomodrá barva; zdobený velkými bílými očky; průměr 2,1 cm; průměr otvoru 0,8 cm; výška 0,9 cm; váha 2 g (tab. LXIX: 14)
- 1a. IX. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; tyrkysový bez výzdoby; průměr 1,1 cm; průměr otvoru 0,4 cm; výška 0,5 cm; váha 2 g (tab. LXIX: 10)
- 1a. X. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; světle modrý bez výzdoby; průměr 0,9 cm; průměr otvoru 0,4 cm; výška 0,4 cm; váha 1 g (tab. LXIX: 19)
- 1a. XI. skleněný korálek – 1 ks; nepoškozený; v místech hrudi; tmavě modrý bez výzdoby; průměr 1,2 cm; průměr otvoru 0,6 cm; výška 0,5 cm; váha 1 g (tab. LXIX: 20)
- 1a. XII. skleněný korálek – 1 ks; zvětralý; v místech hrudi; modrá barva (?); průměr 0,9 cm; průměr otvoru 0,4 cm; výška 0,5 cm; váha 1 g (tab. LXIX: 5)
- 1b. korálek z mušle²⁹⁴ – 1 ks; v místech hrudi; Kauri mušle; délka 1,9 cm (tab. LXIX: 6)
2. stříbrná mince²⁹⁵ – mezi korálky č. 1; lyra-triskeles; mince s koníkem, nad zády koně triskeles, pod břichem koně lyrovitý znak; průměr 10,0 cm (tab. LXIX: 16)
3. skleněný náramek²⁹⁶ – nepoškozený; levá horní končetina; neprůsvitná modrá barva; drsný povrch; vláknitý; průřez písmeno D 0,5 cm; průměr vnitřní 4,8 cm; průměr vnější 5,3 cm; váha 18 g (tab. LXIX: 25)
4. skleněný náramek²⁹⁷ – nepoškozený; levá horní končetina; neprůsvitná modrá barva; drsný povrch; vláknitý; průřez písmeno D 0,5 cm; průměr vnitřní 4,8 cm; průměr vnější 5,3 cm; váha 15 g (tab. LXIX: 26)

²⁹⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

²⁹⁵ V depozitáři AÚ nedohledána.

²⁹⁶ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²⁹⁷ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

²⁹² Materiál určil doc. RNDr. Daniel Pivko, PhD.

²⁹³ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

5. přeslen hliněný²⁹⁸ – nepoškozený; SV stěna HJ; ve tvaru miniaturní vázičky zdobený na celém obvodu šikmými a vodorovnými rýhami; výška 3,0 cm; průměr 3,6 cm (tab. LXIX: 22)
6. bronzový prsten²⁹⁹ – 2 ks; nepoškozený; levá horní končetina; s prolamovaným štítkem a emailovou výzdobou, průměr 2,0 cm; váha 1,1 g (tab. LXIX: 3, 4)
7. železný opasek – zlomky; V roh HJ; řetězový z kruhových oček a plochých železných zlomků (spojovací článek opasku); váha 197,6 g (tab. LXIX: 24)
8. pecka broskve³⁰⁰ – u nálezu č. 7; pecka broskve (*Persica vulgaris* MILL.; tab. LXIX: 21)
9. železný opasek – zlomky; v místech pasu; řetězový z železných kroužků s hákovitou záponou; délka 56,0 cm; váha 194,8 g (tab. LXIX: 17)
- 9a. železný přívěsek s bronzovým kroužkem³⁰¹ – pravá strana opasku č. 9 (tab. LXIX: 24)
- 9b. železný přívěsek z opasku³⁰² – celý; levá strana pasu č. 9; váha: 11,5 g (celkem s 9 b; tab. LXIX: 24a)
10. železný nůž – zlomky; u konce pravé horní končetiny; nůž s rovným hřbetem, prohnuté ostří a rovný krátký trn; délka 17,0 cm; maximální šířka 2,8 cm; váha 37,3 g (tab. LXIX: 23)
11. železná spona – zlomek; v místech pasu; spona s nízkým lučíkem a vnitřní třetivou; délka 2,7 cm; váha 4,7 g (tab. LXIX: 7)
12. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; na pravé straně kostry u hrudi; miniaturní hrnec bez dna; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; nad maximální výdutí na pěti pravidelně rozmístěných místech obvodu výzdoba z trojic koncentrických kroužků sestavených do trojúhelníka; výška 6,8 cm; průměr ústí 6,6 cm; p. m. výdutě 9,4 cm; váha 45 g (tab. LXVIII: B1)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; na pravé straně kostry u dolních končetin; mísa kónického těla a hrdla, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; na hrdle dva náznaky slabých obvodových rýh, dno odsazené plastickým prstencem; výška 15,2 cm; průměr ústí 20,5 cm; p. m. výdutě 26,0 cm; průměr dna 11,0 cm; váha 1159 g (tab. LXVIII: B2)
14. nádoba vyrobená na kruhu³⁰³ – fragment; na pravé straně kostry u dolních končetin; váza nízkého těla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; charakteristika povrchu na vnitřní straně: šedočerná barva
15. nádoba vyrobená na kruhu – celá; S roh HJ; situla se zaobleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černošedá/černošedá barva; grafitové těsto; svisle rýhovaná, žlábký na okraji; výška 13,5 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě

15,3 cm; průměr dna 9,0 cm; váha 1586 g (tab. LXVIII: B3)

16. zvířecí kosti – S roh jámy; prase (*Sus scrofa* dom.); zlomky žeber; pravá kost pažní a loketní (diafýzy)
17. dětská kostra

Hrob 65

1972; KH; obdélníková HJ (225 x 130 x 65 cm); zaoblené roky; šikmé stěny; rovné dno (210 x 130 x 65 cm); pravá polovina HJ špatně zachovalá kostra dítěte; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry JV-SZ, 210°/JV-SZ; infans III; tab. XVII: 3; foto 58259 (tab. CIX: 1)

Nálezy:

1. železná spona – 2 ks; zlomky; pravé rameno; obloukovitý lučík; volná patka s (velkou) kuličkou a vnější třetiva; chybí jehla; délka 3,5 a 3,7 cm; váha 9,1 g a 5,2 g (tab. LXX: A3, A4)
2. bronzový kroužek³⁰⁴ – pravé rameno; drátěný; průměr 1,0 cm
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá; po pravé straně kostry; váza situlová se zaobleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; hladký povrch; výška 24,0 cm; průměr ústí 11,0 cm; p. m. výdutě 19,0 cm; průměr dna 10,5 cm; váha 451 g (tab. LXX: A5)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně kostry; váza baňatá se zesíleným vyhnutým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědočerná/hnědočerná barva s hnědými skvrnami; na horní části hrdla plastický prstenec, na dolní části výdutě a nade dnem tři dvojice jemných obvodových rýh; výška 30,0 cm; průměr ústí 16,5 cm; p. m. výdutě 39,8 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 3320 g (tab. LXX: A1)
5. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; po pravé straně kostry; hrnec se zaobleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerný/šedočerný povrch; hrubozrný; výška 13,8 cm; průměr ústí 9,5 cm; p. m. výdutě 17,9 cm; průměr dna 13,2 cm; váha 712 g (tab. LXX: A2)
6. zvířecí kosti – pravá strana nohou; prase I. (*Sus scrofa* dom.); 18 měsíců; zlomky pravé čelisti; část krčního obratle; část pravé lopatky; diafýzy pažní kosti; prase II (*Sus scrofa* dom.); levá kost stehenní, holenní, kosti kotníku a paty
7. dětská kostra

Hrob 66

1972; KH; oválná HJ (295 x 125 x 70 cm); kolmé stěny; rovné dno; kostra uložená na zádech v mírně prohnuté poloze, dolní končetiny měly shodnou orientaci s hrobovou jámou; orientace HJ/kostry JV-SZ, 205°/J-S; žena; adultus II; tab. XVII: 4; foto 58262 (tab. CX: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; levá strana krčních obratlů; spona s vysokým obloukovitým lučíkem, širokým vinutím a vnější třetivou; délka 4,3 cm; váha 6,0 g (tab. LXX: B1)
2. železná spona – zlomky; pravá lopatka; váha 13,2 g (tab. LXX: B2)

²⁹⁸ Uložen Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

²⁹⁹ Analýza spektrometr.

³⁰⁰ V depozitáři AÚ nedohledána, paleobotanickou analýzu provedla Eva Hajnalová.

³⁰¹ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁰² Zachován otisk textilu.

³⁰³ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁰⁴ Při konzervaci se rozpadl.

3. nádoba vyrobená na kruhu – poškozený povrch; pravá strana dolních končetin; hrnec s širokým nálevkovitým ústím, zesílený okraj; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; plastický obvodový prstenec na hrdle; výška 19,0 cm; průměr ústí 18,5 cm; p. m. výdutě 24,1 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 1940 g (tab. LXX: B3)
4. zvířecí kosti – pravá strana nohou; prase (*Sus scrofa dom.*); pravá kost stehenní a holenní, pravá kost patní
5. lidská kostra

Hrob 67

1972; KH; obdélníková HJ (280 x 180 x 320 cm); kolmé stěny; v -270 cm zbytky výdřevy obdélníkového tvaru (245 x 160 cm), která byla široká 6–12 cm a zasahovala až na dno; v -300 cm zřetelný další pás výdřevy (šířka 5 cm), pokračoval ke dnu; rovnoběžný s delšími stěnami hrobu a po délce rozdělil plochu hrobu na třetinu, ve které bylo množství zvířecích kostí; -220 cm v Z rohu HJ kruhová jáma o průměru 60–70 cm zasahující až ke dnu; nad ní se nacházely keramické střepy (nádobka č. 8) a v zásypu zvířecí kosti (č. 15); dno rovné; kostra neúplná v sekundárním uložení; orientace HJ JV–SZ, 220°; žena; maurus I; tab. XVIII: 1; foto 58263, 58267, 58268 (tab. CIX: 2–4)

Nálezy:

1. skleněný náramek³⁰⁵ – modré barvy s profilovanými okraji a širším hladkým středovým žebrem zdobený třemi symetricky rozmístěnými motivy ve tvaru osmičky ze skleněné nitě bílé barvy; průřez písmene D 0,7 cm; průměr vnitřní 7,7 cm; průměr vnější 8,4 cm (tab. LXXI: 1)
2. bronzový opasek³⁰⁶ – celý; z tyčinkovitých článků (15 ks) a z článků s motivem kříže (13 ks); předposlední křížový článek má boční výběžek ve tvaru stylizované zvířecí hlavy, poslední článek je ukončen podobným tvarem stylizované hlavičky, která sloužila na spojení opasku druhý konec opasku je ukončen stylizovaným srdcovitým článkem a přívěskem, na kterém je dvojitý závěsek; poslední články jsou zdobeny emailovými vložkami trojúhelníkovitého tvaru červené a bílé barvy; délka 119 cm; průměr kruhových oček 2,5 cm; váha 344 g (tab. LXXII)
3. bronzový nánožní kruh³⁰⁷ – zlomek; 3puklicový nánožník s jednou volnou puklicí, uzavírající se na jednom konci jazýčkem, na druhém šarnýrovou závlačkou; mezi puklicemi výčnělek zdobený bílými emailovými vložkami; průměr puklic 7,5 cm; výška puklice 3,8 cm (tab. LXXI: 2)
4. bronzový nánožní kruh³⁰⁸ – zlomek; 3puklicový nánožník s jednou volnou puklicí, uzavírající se na jednom konci jazýčkem, na druhém šarnýrovou závlačkou; mezi puklicemi výčnělek zdobený bílými emailovými vložkami; průměr puklic 7,5 cm; výška puklice 3,8 cm (tab. LXXI: 6)
5. bronzová spona – zlomek; SLT typu s profilovanou patkou; krátké vinutí; vnitřní tětíva; délka 4,0 cm; váha 1,2 g (tab. LXXI: 3)
6. železná spona – zlomek; SLT typu se členěnou patkou; dva kuličkovité vývalky na patce; délka 13,0 cm; váha 62,7 g (tab. LXXI: 5)
7. železná spona – zlomek; spojené konstrukce s patkou členěnou dvěma kuličkami; lučik a patka téměř rovnoběžné s jehlou; délka 4,8 cm; váha 4,0 g (tab. LXXI: 4)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; Z roh HJ; situla se zaobleným zesíleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; grafitové těsto; hřebenování; výška 12,8 cm; průměr ústí 13,2 cm; p. m. výdutě 14,5 cm; průměr dna 9,8 cm; váha 669 g (tab. LXXI: 7)
9. nádoba vyrobená na kruhu – celá; JV stěna; situla se zaobleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; grafitové těsto; hřebenování; výška 14,2 cm; průměr ústí 15,0 cm; p. m. výdutě 15,2 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 709 g (tab. LXXIII: 2)
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u nádoby č. 9; váza bikónického těla s téměř vodorovně vytaženým ústím, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; plastický prstenec na hrdle, široký obvodový prstenec nad maximální výdutí; výška 32,0 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výdutě 32,8 cm; průměr dna 14,5 cm; váha 4300 g (tab. LXXIII: 3)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; V roh jámy; hrnec s mírně odsazeným dnem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; dvojitý plastický prstenec na horní části hrdla a obvodový prstenech lemovaný žlábkou na dolní části hrdla; výška 37,0 cm; průměr ústí 18,0 cm; p. m. výdutě 32,0 cm; průměr dna 13,5 cm; váha 1298 g (tab. LXXIII: 4)
12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; šikmo na výduti nádoby č. 14; mísa esovitě profilovaná se zesíleným a ven vyhnutým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/hnědá barva; hladký povrch; dno odsazené plastickým obvodovým prstencem; výška 7,0 cm; průměr ústí 23,0 cm; p. m. výdutě 22,3 cm; průměr dna 10,0 cm; váha 826 g (tab. LXXI: 9)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; šikmo na výduti nádoby č. 14; mísa esovitě profilovaná s odsazeným hrdlem, zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; na dně plastický prstenec; výška 11,2 cm; průměr ústí 25,5 cm; p. m. výdutě 24,9 cm; průměr dna 10,6 cm; váha 965 g (tab. LXXI: 8)
14. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u nádoby č. 11; váza bikónického těla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; se širokým plastickým prstencem v horní části hrdla a s podobným prstencem nad maximální výdutí, dno odsazené plastickým prstencem; výška 31,0 cm; průměr ústí 26,0 cm; p. m. výdutě 40,0 cm; průměr dna 17,0 cm; váha 1508 g (tab. LXXIII: 1)

³⁰⁵ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁰⁶ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

³⁰⁷ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁰⁸ V depozitáři AÚ nedohledán.

15. zvířecí kosti – Z roh jámy; prase (*Sus scrofa dom.*); zlomky žeber; pravá kost pažní, vřetenní, loketní, nedospělý jedinec
16. zvířecí kosti – SV polovina hrobu; prase (*Sus scrofa dom.*); 18 měsíců; zlomky lebky a čelisti; zlomky lopatky; pravá a levá kost pažní, vřetenní, loketní; část pánve; zlomky stehenní a holenní kosti; pravá a levá kost kotníku; pravá kost patní; kosti v drobných úlomcích; kur (*Gallus gallus dom.*); distální část levé stehenní kosti; diafýza levé kosti metatarsální
17. lidská kostra

Hrob 68

1972; KH; nepravidelná HJ (200 x 60–80 x 70–75 cm); zaoblené rohy; dobře zachovalá kostra na zádech; pravá dolní končetina položená přes pravou pánevní kost; orientace HJ/kostry JV–SZ, 220°/JV–SZ; žena; juvenis; tab. XVIII: 2; foto 58272 (tab. CXI: 1)

Nálezy:

1. lidská kostra

Hrob 69a

1972; KH; obdélníková HJ (230 x 140 x 188 cm); kolmé stěny; zásyp promíchaná černá hlína s podloží; -185–190 cm se rýsovala druhá menší (205 x 125 x 210 cm) HJ vyplněná černou hlínou; její průběh shodný s původní HJ v J části; dno druhého hrobu se nacházelo až v -210 cm; dobře zachovalá kostra A uložená ve středu HJ; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 215°/J–S; muž; adultus II; metrické údaje kostry 166,5 cm; tab. XVIII: 3; foto 58275, 58276 (tab. CX: 2, 3)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; levá strana krčních obratlů; spona spojené konstrukce; široké vinutí; vnější tětíva; délka 11,5 cm; šířka vinutí 4,5 cm; váha 55,7 g (tab. LXXIV: A1)
2. železný nákrční kruh – zlomky; krk; vyhotoven z tyčinky; konce ukončené kroužkem a háčkem na zapnutí; průměr 16,0 cm; váha 70,6 g (tab. LXXIV: A5)
3. železný náramek/nápažník – poškozen; levá pažní kost; plechový s malým oválným přívěskem; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 8,5 cm; průměr přívěsku 1,7–2,2 cm; váha 36,7 g náramek, 2,2 g přívěsek (tab. LXXIV: A4)
4. bronzový prsten³⁰⁹ – malíček pravé ruky; spirálovitý prsten; průměr 1,7 cm (tab. LXXIV: A2)
5. stříbrný prsten³¹⁰ – nepoškozený; levá ruka; sedlový prsten; pozdní typ; průměr 2,0 cm; váha 0,6 g (tab. LXXIV: A3)
6. nádoba vyrobená na kruhu – celá; pravá strana kostry; mísa s ostrým lomem na maximální výduti, hrdlo odsazené od těla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; výška 11,8 cm; průměr ústí 19,0 cm; p. m. výduté 22,0 cm; průměr dna 7,0 cm; váha 378 g (tab. LXXIV: A7)
7. kostra dospělého

Hrob 69b

1972; KH; obdélníková HJ (230 x 140 x 188 cm); kolmé stěny; zásyp promíchaná černá hlína s podloží; -185–190 cm se rýsovala druhá menší (205 x 125 x 210 cm) HJ vyplněná černou hlínou; její průběh shodný s původní HJ v J části; dno druhého hrobu se nacházelo až v -210 cm; kostra B porušená; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry J–S/JV v SZ; infans III; tab. XVIII: 3; foto 58277 (tab. CX: 4)

Nálezy:

8. bronzové zlomky/spony/nánožní kruhy – zlomky; ve vrstvě (-180–210 cm); starší typ puklicových nánožníků; váha 8,2 g (tab. LXXIV: A6, LXXIV: B1)
9. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; pravá strana kostry; mísa esovitě profilovaná
10. nádoba – fragment; pod sekundárně uloženými kostmi v Z straně hrobu; váza s okrajem vyhnutým ven; plastický prstenec na hrdle (tab. LXXIV: B2)
11. zvířecí kosti – střed jámy; prase (*Sus scrofa dom.*); levá kost holenní, lýtková, kosti kotníku a paty
12. zvířecí kosti – na střepch mísy č. 9; kur (*Gallus gallus dom.*); pravá kost pažní, vřetenní, loketní a diafýza pravé kosti holenní
13. lidská kostra

Hrob 70

1972; KH; obdélníková HJ (225 x 150 x 195 cm); zaoblené rohy; rovné dno; pravá polovina HJ dobře zachovalá kostra; natažená poloha na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 225°/JV–SZ; muž; adultus I; metrické údaje kostry 170,0 cm; tab. XVIII: 4; foto 58279 (tab. CXI: 2)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; pravá strana lebky a částečně pod ní; spona spojené konstrukce; vinutí 2+2 závitů; délka 13,0 cm; váha 28,1 g (tab. LXXV: 2)
2. železná spona³¹¹ – zlomek; pravá strana hrudi; SLT typu malých spon; délka 11,5 cm; váha 18,5 g (tab. LXXV: 3)
3. nádoba vyrobená v ruce – celá; pravá strana lebky; hrnec se zaobleným vytaženým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; hladký povrch; grafitové těsto; pod ústím malé jazykovité výčnělky; výška 9,5 cm; průměr ústí 11,0 cm; p. m. výduté 11,0 cm; průměr dna 8,0 cm; váha 477 g (tab. LXXV: 1)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od pravé ruky; soudkovitý hrnec, ústí rozšířené z vnitřní strany profilované; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; hladký povrch; výška 20,0 cm; průměr ústí 14,8 cm; p. m. výduté 23,1 cm; průměr dna 11,5 cm; váha 1427 g (tab. LXXV: 4)
5. zvířecí kosti – u nádoby č. 4; tur domácí (*Bos taurus L.*); levá kost pažní, dvě části stejně dlouhých žeber
6. kostra dospělého

³⁰⁹ V depozitáři AÚ nedohledán.

³¹⁰ Stříbro určeno na základě spektrální analýzy. Podle J. Bujny (2005) patří k hrobu B.

³¹¹ Na lučiku otisky dřeva.

Hrob 71

1972³¹²; KH; obdélníková HJ (175 x 120 x 190 cm); zaoblené rohy; HJ se ke dnu zužovala na 125 x 100 cm; rovné dno; střed HJ uložená slabě zachovalá dětská kostra; natažená poloha pravděpodobně na zádech; orientace HJ/kostry JV-SZ, 200°/J-S; infans II; tab. XIX: 1; foto 58281 (tab. CXI: 3)

Nálezy:

1. skleněný korálek³¹³ – krční obratle, modrý s bílými očky po obvodě; průměr 1,8 cm (tab. LXXVI: A1)
2. bronzový náramek – nepoškozený; pravá strana kostry; mladší typ hladkého náramku; průřez kruhový; průměr vnější 7,5 cm; váha 24,5 g (tab. LXXVI: A5)
3. bronzový prsten – zlomky; pravá horní končetina; s ploškou zdobenou esovitým motivem; průměr 1,9 cm; váha 0,7 g (tab. LXXVI: A2)
4. amulet³¹⁴ – nepoškozeno; v místech pasu; tvar kužele spojený s krčkem kroužkem; průměr kroužku 1,8 cm; výška 3,4 cm; váha 13,5 g (tab. LXXVI: A4)
5. bronzový kroužek – nepoškozený; u konce pravé horní končetiny; součást opasku; průřez čokovitý; průměr vnější 2,5 cm; váha 5,3 g (tab. LXXVI: A3)
6. železné zlomky³¹⁵ – okolo náramku, váha 16,8 g (tab. LXXVI: A6, 7)
7. nádoba vyrobená v ruce – celá; u lebky; pohárek kónického tvaru; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědožlutá/hnědožlutá barva; výška 8,5 cm; průměr ústí 11,0 cm; p. m. výdutě 11,0; průměr dna 6,8 cm; váha 342 g (tab. LXXVI: A8)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana dolních končetin; váza s oblým výdutím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/šedá barva; hladký povrch; pod okrajem náznaky plastického prstence, nad maximální výdutí a pod ní dvě dvojice obvodových rýh; výška 21,1 cm; průměr ústí 13,5 cm; p. m. výdutě 20,0 cm; průměr dna 9,0 cm; váha 1243 g (tab. LXXVI: A9)
9. dětská kostra

Hrob 72

1972; KH; obdélníková HJ (195 x 125 x 55 cm); mírně zaoblené rohy; zásyp černá hlína; střed HJ v natažené poloze na pravém boku dětská kostra; lebka na pravé straně; orientace HJ/kostry JV-SZ, 210°/JV-SZ; infans II; tab. XIX: 2; foto 58283, 58285, 58286 (tab. XCIII: 6; tab. CXII: 1, 2)

Nálezy:

1. skleněný korálek³¹⁶ – krční obratle; modrý se žlutými očky; průměr 2,4 cm (tab. LXXVI: B6)
2. skleněný náramek³¹⁷ – zápěstí levé ruky; náramek s profilovanými okraji a širším hladkým středo-

vým žebrem zdobeným třemi symetricky rozmístěnými motivy ve tvaru osmiček; modrý; nitky žluté barvy; průřez písmene D; průměr vnější 5,5 cm (tab. LXXVI: B3)

3. bronzová spona – zlomky; levé rameno; SLT typu se zdobenou patkou; drátěná; vinutí 2+2 závity; vnitřní tětíva; patka osmičkovitě vinutá; délka 4,1 cm; váha 1,3 g (tab. LXXVI: B5)
4. bronzová spona – zlomky; pod pravým ramenem; SLT typu se zdobenou patkou; drátěná; vinutí 2+2 závity; vnitřní tětíva; patka osmičkovitě vinutá; délka 4,1 cm; váha 1,7 g (tab. LXXVI: 4)
5. železná spona – zlomky; pod pravým ramenem; spojené konstrukce; délka 3,0 cm ; váha 4,8 g (tab. LXXVI: B2)
6. železný kroužek – poškozen; pod lebkou; průměr vnější 2,8 cm; váha 5,6 g (tab. LXXVI: B1)
7. nádoba vyrobená na kruhu – celá; po pravé straně kostry; situla se zaobleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá barva s hnědými skvrnami/šedá; grafitové těsto; hřebčování; výška 12,0 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 14,3 cm; průměr dna 8,5 cm; váha 585 g (tab. LXXVI: B7)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana dolních končetin; váza s širokým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; plastický prstenec pod zesíleným ústím, na plecích nádoby dva málo výrazné žlábký; výška 32,0 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 25,0 cm; průměr dna 11,0 cm (tab. LXXVI: B8)
9. zvířecí kosti – po pravé straně u nohou; prase (*Sus scrofa dom.*); levá kost stehenní, kosti kolena, holenní, lýtková, kosti kotníku a paty
10. zvířecí kosti – mezi lebkou a nádobou č. 7; ryba (*Teleostei*); kosti; obratle a žebra
11. dětská kostra

Hrob 73

1972; KH; obdélníková HJ (260 x 160 x 140 cm); zaoblené rohy; stěny sbíhající se ke dnu (260 x 125 cm); v -135 cm vyhloubená prohlubeň (190 x 65 x 140 cm), do které byla uložena dobře zachovalá kostra; mírně pokrčená poloha na zádech; obě nohy vyhnuté k Z; levá horní končetina ostře ohnutá v lokti a položena na hrudník; orientace HJ/kostry JV-SZ, 217°/JV-SZ; žena; adultus II; metrické údaje kostry 155,7 cm; tab. XIX: 3; foto 58287 (tab. CXI: 4)

Nálezy:

1. bronzová spona – zlomky; na hrudi; SLZ typu s profilovanou patkou; vinutí 2+2 závity; vnitřní tětíva; patka připevněná k lučíku; délka 4,5 cm; váha 1,9 g (tab. LXXVII: A3)
2. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá strana dolních končetin; starší typ 8puklicového dvoudílného nánožníku; vnitřní strany puklice spojené bronzovým páskem; průměr vnější 11,0 cm; váha 45 g (tab. LXXVII: A8)
3. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá strana dolních končetin; starší typ 8puklicového dvoudílného nánožníku; vnitřní strany puklice spojené bronzovým páskem; průměr vnější 11,0 cm; váha 42 g (tab. LXXVII: A9)

³¹²Podle J. Bujny (2005, 89) patří k tomuto hrobu jeden kus časné kruhové ozdoby s plastickou výzdobou a imitací filigránu, tento předmět však není uveden v dobové dokumentaci.

³¹³V depozitáři AÚ nedohledán.

³¹⁴Vyhotoven z bronzu.

³¹⁵Na předmětu jsou zachovány zbytky textilu.

³¹⁶V depozitáři AÚ nedohledán.

³¹⁷V depozitáři AÚ nedohledán.

4. železný opasek – zlomky; pravá horní končetina; řetězový; z dvojnásobně stočených článků; délka 65,0 cm; váha 43,6 g (tab. LXXVII: A6)
5. železný náramek – zlomky; pod nádobou č. 10; z železné subtilní tyčinky členěné krátkými bikónickými články oddělenými jemnými vývalky; průměr vnější 8,0 cm; váha 11,4 g (tab. LXXVII: A5)
6. přeslen hliněný – celý; pod nádobou č. 10; bikónický; výška 2,0 cm; průměr 2,5 cm; váha 9,2 g (tab. LXXVII: A1)
7. přeslen hliněný – poškozený; u pravého ramene; bikónický; grafitové těsto; výška 3,0 cm; průměr 4,0 cm; váha 36,3 g (tab. LXXVII: A2)
8. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; za hlavou; hrnec čokovitěho těla s náznakovitým obvodovým prstencem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; zvětralý materiál; prstenec na hrdle a na plecích výška 15,0 cm; průměr ústí 13,5 cm; p. m. výdutě 21,6 cm; průměr dna 9,0 cm; váha 998 g (tab. LXXVI: A7)
9. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; za hlavou u nádoby č. 8; hrnec s mírně vyhnutým okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/světle šedá barva; špatně vypáleno; výška 7,0 cm; průměr ústí 7,5 cm; průměr dna 5,0 cm (tab. LXXVII: A4)
10. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; pravá strana dolních končetin; fragment situly, který byl nejspíše už takto vložen do hrobu; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; grafitové těsto; hřebenování, z vnitřní strany nádoby stopy po formovacím nástroji; výška 14,0 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 925 g (tab. LXXVII: A10)
11. lidská kostra
- 5a. bronzový prsten – nepoškozený; pravá horní končetina; sedlový prsten; pozdní typ; průměr 2,0 cm; váha 0,9 g (tab. LXXVIII: A3)
- 5b. bronzový prsten – nepoškozený; pravá horní končetina; masivní litý sedlový prsten; průměr 2,4 cm; váha 2,1 g (tab. LXXVIII: A3)
6. bronzový náramek – nepoškozený; zápěstí levé ruky; pozdní typ hladkého náramku s useknutými konci, otevřený; průřez oválný; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 7,2 cm; váha 77,8 g (tab. LXXVIII: A2)
7. bronzový nánožní kruh³¹⁹ – zlomek; pravá dolní končetina; mladší typ 4puklicového nánožníku; průměr vnější cca 12,0–13,0 cm; váha 264,3 g (tab. LXXVII: B1)
8. bronzový nánožní kruh³²⁰ – zlomek; levá dolní končetina; mladší typ 4puklicového nánožníku; průměr vnější cca 12,0–13,0 cm; váha 291,3 g (tab. LXXVII: B2)
9. železná spona – zlomek; na hrudi; spojené konstrukce (?); váha 13,2 g (tab. LXXVIII: A5)
10. železný náramek – zlomky; loket levé ruky; tyčinkovitý z železné točené tyčinky; průměr vnější 9,5 cm; váha 55,3 g (tab. LXXVIII: A9)³²¹
11. železný opasek – zlomky; v místech pasu; 2 ks dutých dvoudílných kroužků; řetězový; délka 75,0 cm; váha 282,0 g (tab. LXXVIII: A8)
12. nádoba vyrobená na kruhu – na kostře v místech levé strany pasu; situla s nízkým hrdlem, zesíleným a zaobleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/šedohnědá barva; grafitové těsto; hřebenování; výška 10,0 cm; průměr ústí 11,5 cm; p. m. výdutě 11,7 cm; průměr dna 7,2 cm; váha 415 g (tab. LXXVIII: A12)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; na kostře v místech levé kosti stehenní; situla se zaobleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/šedá barva; grafitová keramika; hřebenování; výška 10,0 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 13,7 cm; průměr dna 7,8 cm; váha 419 g (tab. LXXVIII: A11)
14. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mezi kostami; hrnec se zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hřebenování; výška 27,5 cm; průměr ústí 19,0 cm; p. m. výdutě 26,4 cm; průměr dna 13,0 cm; váha 1104 g (tab. LXXVIII: A10)
15. zvířecí kosti – po levé straně stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); 6–7 měsíců; levá polovina lebky a čelisti; část atlasu; část prvního žebra
16. lidská kostra

Hrob 74a

1972; KH; čtvercová HJ (205 x 210 x 170 cm); zaoblené rohy; rovné dno; stěny kolmé; dobře zachovalá kostra A u SV rohu HJ v natažené poloze na zádech s končetinami podél těla; levá horní končetina byla vložená pod levou pánevní kost; orientace HJ/kostry JV–SZ, 210°/JV–SZ; žena; senilis; metrické údaje kostry 156,1 cm; tab. XX: 1; foto 58289, 58290 (tab. CXIII: 1, 2)

Nálezy:

1. bronzová spona – zlomek; pod lebkou; SLT typu s profilovanou patkou; ovinutá tětíva; obloukovitě přesekávaný zdobený lučík; délka 4,0 cm; váha 3,7 g (tab. LXXVIII: A4)
2. bronzová spona – zlomek; pod lebkou; SLT typu s profilovanou patkou; ovinutá tětíva; obloukovitě přesekávaný zdobený lučík; kulička na patce; délka 3,6 cm; váha 2,5 g (tab. LXXVIII: A7)
3. bronzový řetízek – zlomek; krční obratle; z drobných kruhových oček; na řetízku navlečený drobný skleněný korálek modré barvy; délka 7,3 cm; váha 2,4 g z toho 0,9 g korálek (tab. LXXVIII: A1)
4. jantarový přívěšek³¹⁸ – zlomek; krční obratle, ve tvaru kroužku; průměr vnitřní 1,2 cm; průměr vnější 2,2 cm; váha 0,5 g (tab. LXXVIII: A6)

Hrob 74b

1972; KH; čtvercová HJ (205 x 210 x 170 cm); zaoblené rohy; rovné dno; stěny kolmé; dobře zachovalá kostra B

³¹⁹ Na předmětu zachován otisk textilu.

³²⁰ Na předmětu zachován otisk textilu.

³²¹ Podle dobových záznamů obsahoval hrob 74a a 74b železný náramek. Oba se zachovaly ve značně fragmentárním stavu, co neumožnilo jednoznačnou identifikaci k příslušnému hrobu. Z toho důvodu jsou zbytky náramku 74a a 74b uvedeny v obou hrobech.

³¹⁸ Materiál určil RNDr. Daniel Pivko, PhD.

u JZ rohu HJ v natažené poloze na zádech s končetinami podél těla; levá horní končetina i dolní končetina byly ohnuté; orientace HJ/kostry JV-SZ, 210°/JV-SZ; muž; matusus I; metrické údaje kostry 165,2 cm; tab. XX: 1; foto 58289, 58291 (tab. CXIII: 1, 3)

Nálezy:

17. železný náramek – zlomky; levý loket; ze subtilní tyčinky členěné nevýraznými vývalky; váha 21,3 g (tab. LXXVIII: A9)
18. železné zlomky³²² – zlomky; levá horní končetina; pravděpodobně spony spojené konstrukce; délka 13,5 cm
19. zvířecí kosti – u konce pravé ruky; tur domácí (*Bos taurus* L.); dvě části stejně dlouhých kostí bez hlavic
20. lidská kostra

Hrob 75

1972; KH; nepravidelná HJ (240 x 165 x 95 cm); zaoblené rohy; kruhový příkop (7,60–7,90 m vnější průměr, 6,60–6,90 m vnitřní průměr); do podloží příkop zahloben cca 15 cm; dno příkopu oblé; HJ vyhloubena blíž k SZ části příkopu; stěny HJ šikmé; dno rovné; v pravé polovině HJ uložena dětská kostra (nezachovala se, našly se jen mléčné zuby); orientace HJ/kostry JV-SZ, 220°/JV-SZ (?); infans II; tab. XX: 2, 3; foto 58295, 58296, 58298 (tab. XCIV: 1, 2; tab. CXII: 3)

Nálezy:

1. zlatý prsten³²³ – článek prstu; sedlový; průměr 1,0 cm (tab. LXXIX: 2)
2. stříbrný prsten – nepoškozený; článek prstu; sedlový; průměr 1,1 cm; váha 0,5 g (tab. LXXIX: 3)
3. bronzový prsten – nepoškozený; článek prstu; prsten se štítkem a konci přeloženými přes sebe; průměr 1,3 cm; váha 1,3 g (tab. LXXIX: 1)
4. bronzový náramek³²⁴ – zlomky; zápěstí ruky; pozdní typ náramku s profilovanými konci; zdobený jemnými rýhami a slabě viditelnou geometrickou výzdobou na obvodě; průřez oválný 0,5 cm; průměr vnitřní 4,2 cm; průměr vnější 4,7 cm (tab. LXXIX: 6)
5. bronzový náramek – nepoškozený; vedle náramku č. 4; otevřený; časný typ páskového náramku; průřez oválný; průměr vnitřní 3,6 cm; průměr vnější 4,5 cm; váha 4,2 g (tab. LXXIX: 5)
6. železný kroužek – poškozen; v místě pasu; diskovitý; průřez čočkovitý; průměr vnitřní 0,6 cm; průměr vnější 3,4 cm; váha 8,2 g (tab. LXXIX: 4)
7. železný kroužek – poškozen; v místě pasu; diskovitý; průřez čočkovitý; průměr vnitřní 0,3 cm; průměr vnější 3,2 cm; váha 8,2 g (tab. LXXIX: 7)
8. bronzový nánožní kruh³²⁵ – zlomek; levá dolní končetina; plechový příčně žebrovaný s bradavkovitou výzdobou na obvodě; průměr vnitřní 5,1 cm; průměr vnější 6,5 cm; váha 13,7 g (tab. LXXIX: 11)
9. bronzový nánožní kruh – zlomek; levá dolní končetina; plechový příčně žebrovaný s bradavkovitou výzdobou na obvodě; průměr vnitřní 5,3 cm; průměr vnější 6,5 cm; váha 11,7 g (tab. LXXIX: 12)

10a. železná spona a jiné železa – rozpadla se; na hrudi; spona s kuličkou na patce; malým obloukovitým lučikem; vinutí 3+3 závitů; vnější tětíva; zachycovač je ulomený; délka 3,7 cm (tab. LXXIX: 8, 9)

10b. železná spona a další železné fragmenty – zlomek; spona s velkou kuličkou na patce; obloukovitý lučík; ulomené vinutí; délka 4,0 cm (tab. LXXIX: 8, 9)

10c. železná spona a další železné fragmenty – zlomek; vinutí; lučík; malá patka s kuličkou (tab. LXXIX: 8, 9)

10d. železný zlomek³²⁶ – zlomek; nejspíš z tyčinky oválného průměru; délka 9,3 cm; váha (poř.č. 10 celkem) 73,6 g

11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana lebky; kahanec tvaru botičky, horní část tvoří esovitě profilovaná mísa, spodní část má tvar botičky, nádoba je dutá, ve středu a v horní části misky je malý otvor; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černábarva; po obou stranách dolní části nádoby jsou mělké žlábký, kombinované jemnou výzdobou krátkých rýh znázorňující šití; vpředu a vzadu jsou koncentrické kroužky znázorňující šňůrování; výška 8,0 cm; průměr miskovité části 8,8 cm; průměr kruhového otvoru (dírký) 1,5 cm; délka spodní části 11,2 cm; váha 286 g (tab. LXXX: 1)

12. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana kostry, u mísy č. 13; situla s nízkým hrdlem a zaobleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; hladký povrch; dno odsazené plastickým prstencem; výška 18,2 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 18,1 cm; průměr dna 11,3 cm; váha 1087 g (tab. LXXX: 3)

13. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá strana kostry; mísa esovitě profilovaná s ústím vytaženým nahoru; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedočerná/šedočerná barva; nade dnem jemný obvodový žlábek; výška 9,8 cm; průměr ústí 25,5 cm; p. m. výdutě 26,4 cm; průměr dna 6,5 cm; váha 395 g (tab. LXXIX: 12)

14. nádoba vyrobená v ruce – celá; vedle vázy č. 13; pohárek válcovitého tvaru; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/světle hnědá barva; výška 6,0 cm; průměr ústí 8,0 cm; p. m. výdutě 8,0 cm; průměr dna 7,0 cm; váha 295 g (tab. LXXIX: 10)

15. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; konec dolních končetin; situlovitá nádoba s nízkým válcovitým hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; v dolní části hrdla širší obvodový prstenec; dno odsazené plastickým prstencem; výška 20,0 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výdutě 17,2 cm; průměr dna 11,2 cm; váha 383 g (tab. LXXX: 2)

16. zvířecí kosti – pravá strana nohou; prase I (*Sus scrofa* dom.); dospělý samec; část levé čelisti; prase II (*Sus*

³²² V depozitáři AÚ nedohledán.

³²³ V depozitáři AÚ nedohledán.

³²⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

³²⁵ Analýza spektrometr.

³²⁶ Není kresebně zdokumentován.

scrofa dom.); 8–10 měsíců; část levé čelisti; zlomky žeber; diafýzy pažní, vřetenní a stehenní kosti

17. dětská kostra

Hrob 76

1972; KH; obdélníková HJ (240 x 135 x 125 cm); zaoblené rohy; stěny mírně zešíklené; v levé polovině HJ špatně zachovalá kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech; pravá horní končetina byla v loktu ohnutá a položena na dolní část hrudníku; ostatní končetiny byly uloženy podél těla; orientace HJ/kostry JZ–SV, 150°/JZ–SV; žena; adultus II–maturus I; metrické údaje kostry 165,3 cm; tab. XIX: 4; foto 58301 (tab. CXII: 4)

Nálezy:

1. bronzový náramek – nepoškozený; zápěstí levé ruky; tyčinkovitý s pečetiťkovými konci; příčné zářezy na celém obvodu; průřez oválný 1,0 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 6,5 cm; váha 20,5 g (tab. LXXXI: A1)
2. bronzový kroužek – nepoškozený; v místech pasu při pravé loketní kosti; zřejmě součást opasku; průměr vnitřní 1,15 cm; průměr vnější 2,0 cm; váha 4,2 g (tab. LXXXIA: 4)
3. bronzový nánožní kruh – zlomky; pravá dolní končetina; časný typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi jednoduchých brada-vek; průměr vnitřní cca 8,0 cm; průměr vnější cca 9,0 cm; váha 41,8 g (tab. LXXXI: A5)
4. bronzový nánožní kruh – zlomky; levá dolní končetina; časný typ dutého plechového nánožníku příčně žebrovaného trojicemi jednoduchých brada-vek; průměr vnitřní cca 8,0 cm; průměr vnější cca 9,0 cm; váha 35,6 g (tab. LXXXI: A5)
5. železná spona – zlomky; levé rameno; s velkou kuličkou na patce; širším vinutím a vnější tětivou; chybí jehla; délka 3,0 cm; váha 6,0 g (tab. LXXXI: A3)
6. železná spona³²⁷ – rozpadla se; pravé rameno; s vysoko klenutým lučíkem; patka je ulomená; délka 2,7 cm; váha 8,4 g
7. železná spona – zlomky; 2 ks; u levé klíční kosti; z jedné spony je zachováno vinutí 3+3 závity a vnější tětíva spolu s částí kulovité patky; ze druhé spony se zachovalo jen široké vinutí, část lučíku a patka s kuličkou; váha 32,3 g (tab. LXXXI: A2)
8. zvířecí kosti – u levého ramene; ovce (*Ovis aries L.*); zlomky žeber; pravá kost pažní, vřetenní a loketní
9. lidská kostra

Hrob 77

1972; KH; nepravidelná HJ (320–340 x 200 x 197 cm); stěny se ke dnu zužovaly (210 x 130 x 197 cm); v pravé polovině HJ v natažené poloze na zádech špatně zachovalá kostra dospělého jedince; levá horní končetina byla od těla mírně odsunutá; orientace HJ/kostry JZ–SSV, 150°/JZ–SV; muž (?); maturus I; tab. XXI: 1; foto 58303, 58305 (tab. CXIV: 1, 2)

Nálezy:

1. železná spona – rozpadla se; u pravého ramene; spona s velkým vinutím 2+2 závity; vnější tětíva; obloukovitý lučík; velká kulička na volné patce;

délka 14,0 cm; průměr vinutí 5,0 cm; váha 33,2 g (tab. LXXXI: B2, 3, 7)

2. železná spona – zlomky; na pravé klíční kosti; zachovalý lučík; délka 8,0 cm; váha 23,7 g (tab. LXXXI: B2, 3, 7)
3. železný opasek – zlomky; v místech pasu; řetězový; délka 77,0 cm; váha 508,4 g (tab. LXXXI: B5)
4. meč³²⁸ – pod pravou částí těla, srdcovité nákončí pochvy; délka 76,5 cm (tab. LXXXII: A1)
5. železná štítová puklice³²⁹ – poškozená; nad horní částí pravé stehenní kosti; puklice s mírně vypuklým středovým obloukem a s obdélníkovitými postranními destičkami na připevnění; ve středu šířky postranních destiček jsou zbytky hřebíků; délka 21,0 cm; šířka 8,5 cm; výška středního oblouku 7,5 cm; průměr hlaviček hřebíků 2,3 cm (tab. LXXXII: A6)
6. železný list kopí³³⁰ – zlomky; vpravo u pravé pažní kosti; úzký list zesílený středovým žebrem; délka 43,0 cm; maximální šířka 6,2 cm (tab. LXXXII: A2)
7. železná botka kopí³³¹ – vpravo od kolena pravé nohy; čtyřhranný trn je od hrotu oddělený kruhovou ploténkou; délka 13,0 cm; průměr 3,8 cm (tab. LXXXII: A3)
8. železná břitva³³² – zlomek; levý dolní roh HJ; s mírně ohnutým hřbetem; širokou čepelí a obloukovitě vykrojeným ostřím; trn je ulomený; délka 13,0 cm (tab. LXXXII: A4)
9. kamenný brousek³³³ – neporušený; vedle železného nože; tvar kvádry; délka 10,0 cm; šířka 2,8 cm; průřez čtvercovitý; váha 193,4 g (tab. LXXXII: A5)
10. nádoba vyrobená v ruce³³⁴ – ve středu levé poloviny HJ; hrnec okraj mírně vytažený a zaoblený; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá barva se světlými skvrnami/hnědá barva; výška 29,0 cm; průměr ústí 30,5 cm; průměr dna 17,5 cm (tab. LXXXI: B8)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; u nádoby č. 10; hrnec soudkovitý, s malým vytaženým okrajem; dno odsazené od těla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavošedá/tmavošedá barva; výška 22,0 cm; průměr ústí 22,0 cm; p. m. výdutě 27,8 cm; průměr dna 12,0 cm; váha 1960 g (tab. LXXXI: B9)
12. nádoba vyrobená v ruce – celá; mezi nádobou 11 a stěnou hrobu; mísa kónická se zaobleným a zesíleným okrajem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; výška 6,0 cm;

³²⁸ V depozitáři AÚ nedohledán. Na vrchní straně pochvy meče se nacházela tkanina. Fragmenty tkaniny byly patrné i na dalších částech meče a na jílcí meče. Analýzu textilu provedla Mgr. Tereza Štolcová, PhD. (2010), která určila keprovou vazbu o velikosti 7,0 x 2,5 cm.

³²⁹ Uloženo Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky.

³³⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

³³¹ V depozitáři AÚ nedohledán.

³³² Materiál určil doc. RNDr. Daniel Pivko, PhD., Mgr. Marián Golej, PhD. jako křemenno-muskovitický fylit až svor.

³³³ V depozitáři AÚ nedohledána.

³³⁴ V posudku C. Ambrose (1977) jsou u tohoto hrobu uvedeny zlomky čelisti se silným klem (*Sus scrofa dom.*). V náleзовé zprávě žádné zvířecí kosti uvedené nejsou.

³²⁷ Není kresebně vyobrazená.

průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 14,0 cm; průměr dna 9,5 cm; váha 410 g (tab. LXXXI: B4)

13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; mezi nádobou č. 11 a stěnou hrobu; mísa esovitě profilovaná; zesílený okraj; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na dolní části těla nade dnem dvojice obvodových rýh, ryté rýhy také v místě omfalu; výška 10,8 cm; průměr ústí 24,2 cm; p. m. výdutě 23,9 cm; průměr dna 7,5 cm; váha 404 g (tab. LXXXI: B6)
14. zvířecí kosti – po pravé straně kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); dospělý samec; 24 obratlů, zlomky žeber; pravá a levá lopatka; kost pažní, vřetenní; pravá kost loketní; části levé a pravé poloviny pánve; levá kost stehenní, kosti kolena, holenní, kosti kotníku a paty; levé metakarpy a metatarsy
15. zvířecí kosti – v místech předloktí pravé ruky; prase (*Sus scrofa dom.*); část diafýzy pravé kosti stehenní
16. lidská kostra

Hrob 78

1972 KH; obdélníková HJ (240 x 135 x 75 cm); rovné dno; ve středu HJ uložená špatně zachovalá kostra v natažené poloze na zádech; levá horní končetina byla v loktu mírně ohnutá a položená přes levou pánevní kost; orientace HJ/kostry J–S, 185°/J–S; žena (?); maturus II–senilis; tab. XXII: 1; foto 58306 (tab. CXIV: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek – nepoškozený; levý loket; časný typ hladkého náramku; průřez kruhový; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,0 cm; váha 12,9 g (tab. LXXXIII: A1)
2. bronzový náramek³³⁵ – levý loket; vyhotoven z bronzové tyčinky s hustým vroubkováním; průřez oválný 1,0 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 6,5 cm (tab. LXXXIII: A2)
3. bronzový náramek³³⁶ – levý loket; vyhotoven z bronzové tyčinky s hustým vroubkováním; průřez oválný; průměr vnitřní 5,2 cm; průměr vnější 6,2 cm (tab. LXXXIII: A4)
4. bronzový nánožní kruh – zlomek; pravá holenní kost; plechový příčně žebrovaný dutý kruh s bradavkovitou výzdobou na obvodě; průměr vnitřní 5,9 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 28,7 g (tab. LXXXIII: A5)
5. bronzový nánožní kruh – zlomek; levá holenní kost; plechový příčně žebrovaný dutý kruh s bradavkovitou výzdobou na obvodě; průměr vnitřní 4,5–6,4 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 34,8 g (tab. LXXXIII: A6)
6. železná spona³³⁷ – rozpadla se; pravá strana hrudi; vinutí 1+1 závit; rovná patka; lučík připojen k vinutí; délka 10,5 cm; průměr vinutí 3,5 cm; váha 5,4 g (tab. LXXXIII: A8)
7. železná spona – rozpadla se; pravá strana krčních obratlů; vysoký obloukovitý lučík; délka 2,5–3,0 cm; váha 6,5 g (tab. LXXXIII: A8)
8. železná destička/zápona – zlomek; levá pánevní kost; mladší typ dvoudílné zápony s bronzovým

nýtem ve středu destičky; průřez čtvercový 4,2 x 4,5 cm; váha 8,9 g (tab. LXXXIII: A7)

9. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; konec pravé horní končetiny; situla tenkostěnná s nízkým zaobleným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; zvětřalý, opadavý povrch; plece nádoby profilované širšími žlábkami, dno odsazené od těla; výška 15,0 cm; průměr ústí 12,0 cm; p. m. výdutě 16,0 cm; průměr dna 8,8 cm; váha 602 g (tab. LXXXII: C1)
10. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; u pravé horní končetiny; mísa esovitě profilovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; průměr ústí 25,0–27,0 cm (tab. LXXXII: B1)
11. lidská kostra

Hrob 79

1972; KH; nepravidelná HJ (155 x 135 x 70 cm); výplň černá hlína; pravá polovina HJ slabě zachovalá dětská kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry J–S, 180°/J–S; infans II; tab. XXII: 2; foto 58308 (tab. CXIV: 4)

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; pravá horní končetina; mísa esovitě prohnutá, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavošedá/tmavošedá barva; na hrdle plastický prstenec, pod ním dvojité obvodové žlábkové; výška 10,2 cm; průměr ústí 26,5 cm; p. m. výdutě 24,4 cm; průměr dna 4,6 cm; váha 351 g (tab. LXXXIII: B3)
2. dětská kostra

Hrob 80

1972; KH; obdélníková HJ; zaoblené rohy (240 x 135 x 95 cm); stěny se směrem ke dnu mírně zužovaly; dno rovné; ve středu HJ špatně zachovalá kostra dospělého jedince v natažené poloze; levá horní končetina byla přeložená přes levou pánevní kost; orientace HJ/kostry JZ–SV, 340°/JV–SZ; žena; juvenis; tab. XXII: 3; foto 58311 (tab. CXV: 1)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; levé rameno; spona; vinutí 3+3 závit; vnější tětíva; malý obloukovitý lučík; vývalkovitě členěná patka; délka 3,5 cm; váha 3,5 g (tab. LXXXIII: C4)
2. železná spona – rozpadla se; levé rameno; spona s (velkou) kuličkou na patce; váha 6,4 g (tab. LXXXIII: C2)
3. železná spona – zlomky; levé rameno; spona s (velkou) kuličkou na patce; váha 8,7 g (tab. LXXXIII: C1)
4. železná spona³³⁸ – zlomky; u hrudních obratlů; váha 13,1 g (tab. LXXXIII: C6)
5. železný kroužek – porušen; na křížové kosti; součást opasku; průměr vnitřní 1,5 cm; průměr vnější cca 3,5 cm; váha 16,0 g (tab. LXXXIII: C5)
6. nádoba – u levé stehenní kosti (tab. LXXXIII: C3)

³³⁵ V depozitáři AÚ nedohledán.

³³⁶ Zachován otisk textilu.

³³⁷ Zachován otisk textilu.

³³⁸ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

Hrob 81

1973; KH; nezjištěná HJ v sondě I/73 45 cm od povrchu; kostra byla uložena v natažené poloze na zádech; lebka a horní část trupu porušena orbou; orientace kostry SZ–JV; muž; matusus II; tab. XXII: 4; foto 59513 (tab. CXV: 2)

Nálezy:
lidská kostra

Hrob 82

1973; KH; obdélníková HJ (160 x 255 x 210 cm) odkrytá v sondě II/73; vykradená; na dně uložená porušena kostra dospělého jedince; orientace HJ/kostry JV–SZ, 125°/JV–SZ; muž; senilis; metrické údaje kostry 162,2 cm; tab. XXIII: 1; foto 59514 (tab. CXV: 3)

Nálezy:

1. železná spona – zlomek; v nádobě č. 3; spojené konstrukce; část kulovité patky; průměr 0,26 cm; váha 25,4 cm (tab. LXXXIII: B1)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; JV strana HJ; mísa esovitě profilovaná, omfalos; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; zvětralý povrch; jemný plastický prstenec na hrdle; výška 10,5 cm; průměr ústí 26,5 cm; p. m. výdutě 25,8 cm; průměr dna 9,2 cm; váha 989 g (tab. LXXXIII: B3)
3. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; JV strana HJ; váza s nálevkovitým ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědá/hnědá barva; na spodní části hrdla zdobená obvodovou rýhou a páskem kolkované výzdoby složeným z vpichů sestavených do oblouků, ukončených soustřednými kroužky, na horní části hrdla plastický prstenec; výška zachovalé části 11,5 cm; průměr ústí 13,5 cm; váha 647 g (tab. LXXXIII: B2)
4. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; JV strana HJ; mísa; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva
5. zvířecí kosti – prase (*Sus scrofa dom.*); část pravé čelisti; 11 obratlů; zlomky žeber; pánve a pravý metakarpus
6. lidská kostra

Hrob 83

1973; KH; obdélníková HJ (220 x 75 cm); rovné stěny; rovné dno; objevená v sondě I/73; na dně uložená kostra v natažené poloze na zádech; nohy nad kotníky zkřížené; hlava i trup částečně nachýlené na pravý bok; orientace HJ JV–SZ, 145°; žena; matusus I; metrické údaje 159,7–163,0 cm; tab. XXIII: 2; foto 59516, 59517 (tab. CXV: 4; tab. CXVIII: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek – nepoškozený; zápěstí pravé ruky; pozdní typ páskového náramku s příčným vroubkováním; otevřený náramek a výrazným středovým žebrem po obvodu; průřez polokruhovitý 0,7 cm; průměr vnitřní 4,1 cm; průměr vnější 5,4 cm; váha 11,6 g (tab. LXXXIV: A1)
2. bronzový náramek – nepoškozený; zápěstí pravé ruky; pozdní typ páskového náramku; otevřený náramek s výrazným středovým žebrem po obvodu;

průřez polokruhovitý 0,7 cm; průměr vnitřní 6,1 cm; průměr vnější 6,8 cm; váha 14,5 g (tab. LXXXIV: A2)

3. sapropelitový náramek³³⁹ – nepoškozený; zápěstí levé ruky; průřez oválný; průměr vnitřní 5,9 cm; průměr vnější 7,3 cm; váha 12 g (tab. LXXXIV: A3)
4. nádoba vyrobená na kruhu³⁴⁰ – celá; u pravé horní končetiny; situla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedohnědá/šedohnědá barva; hřebenování; hrdlo členěné obvodovým prstencem; výška 11,5 cm; průměr ústí 12,5 cm; p. m. výdutě 13,0 cm; průměr dna 8,5 cm; váha 500 g (tab. LXXXIV: A7)
5. nádoba vyrobená v ruce – poškozená; u levého kyčelního kloubu; pohárek kónického tvaru; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle šedá/světle šedá barva; výška 5,5 cm; průměr ústí 6,5 cm; p. m. výdutě 6,7 cm; průměr dna 4,0 cm; váha 103 g (tab. LXXXIV: A6)
6. železná spona – zlomek; pravá klíční kost; drátěná spona s volnou patkou; krátký obloukovitý lučík; velká kulička na patce; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; zachovalá délka vinutí 0,24 cm; průměr vinutí 0,10 cm; váha 5,6 g (tab. LXXXIV: A4)
7. železná spona/zlomky – lebka u pravé očníce (tab. LXXXIV: A5)
8. železná spona/zlomky – levá klíční kost (tab. LXXXIV: A5)
9. lidská kostra

Hrob 84

1973; KH; nepravidelná HJ (250 x 150 x 145 cm); okolo hrobu žlab čtvercového tvaru; na dně HJ byla uložena kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry JV–SZ, 150°/JV–SZ; muž; adultus II; metrické údaje kostry 168,2 cm; tab. XXIII: 3; foto 59518 (tab. CXVI: 1)

Nálezy:

- 1a. železný meč v pochvě – zlomek; pravá strana kostry; u zápěstí; zavěšený na železném opasku, u něj byly objeveny i železné nýty z jílce meče a hlavice; pochva má srdcovité nákončí a jednoduché závěsné ouško; délka 81,0 cm; maximální šířka 6,0 cm; délka trnu 11,5 cm; váha 119,4 g (tab. LXXXIV: B1)
- 1b. železné nýty z jílce meče³⁴¹ – zlomky; 9 kusů; délka 2,0 cm; průměr 1,5–2,0 cm; váha 30,1 g, 13,8 g (tab. LXXXIV: B2)
2. železný opasek – zlomky; v místech pasu; řetězový tvořený z delších ležatých osmiček a vícenásobně kroucených oček; délka 61,0 cm; délka oček 6,0–7,0 cm; průměr oka 8,5–10,0 cm; váha 520,2 g (tab. LXXXV: 1)
3. železná štítová puklice³⁴² – mírně poškozená; na hrudi; dvoudílná puklice s podélným středovým žebrem; délka 32,0 cm; maximální šířka 11,0 cm (tab. LXXXV: 2)
4. železná spona – zlomek; pravá strana hrudi; spona s volnou patkou; obloukovitým lučíkem; vinutí 3+3

³³⁹ Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

³⁴⁰ Analýza binokulární stereoskopickou lupou (Ing. Jana Mihályová), na železných nýtech byly objeveny zbytky dřeva a jeho otisky.

³⁴¹ Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

³⁴² Analýza spektrometrem.

závity; vnější třetiva; délka vinutí 0,24 cm; průměr vinutí 0,12 cm; průměr kuličky na patce 1,2 cm; váha 12,5 g (tab. LXXXIV: B3)

5. bronzový nákrční kruh³⁴³ – téměř celý; na krku; v třetině je vytvořená smyčka, ze dvou navzájem skroucených drátů; průřez 2,5 cm; průměr 12,0 cm; průměr oček na konci nákrčníku 0,9–1,0 cm; váha 35,1 g (tab. LXXXV: 3)
6. železný list kopí – zlomky; levá strana kostry; listovitý tvar kopí s podélným středovým žebrem; délka 28,5 cm; délka tulejky 10,0 cm; maximální šířka 11,0 cm; průměr otvoru pro ruce 2,0 cm; váha 169,6 g (tab. LXXXIV: B5)
7. bronzový kroužek opasku – neporušený; na vnitřní straně mírně zploštělý; průřez kruhový; průměr vnitřní 2,0 cm; průměr vnější 3,3 cm; váha 26,2 g (tab. LXXXIV: B4)
8. nádoba³⁴⁴ – na nohou není v popise
9. nádoba³⁴⁵ – na nohou není v popise
10. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; na dolních končetinách; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; výška 10,0 cm; průměr ústí 24,5 cm; p. m. výdutě 25,0 cm; průměr dna 6,8 cm; váha 1854 g (tab. LXXXV: 8)
11. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; na dolních končetinách; váza kalichovitá na duté nožce s odsazeným hrdlem; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; hlazený povrch; široký plastický pás v horní části výdutě, na rozhraní těla a nožky plastický obvodový prstenec; výška 47,0 cm; průměr ústí 13,0 cm; p. m. výdutě 32,3 cm; průměr dna 11,0 cm; průměr nožky 19,5 cm; váha 6480 g (tab. LXXXV: 5)
12. nádoba³⁴⁶ – mezi vázami; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na hrdle plastický prstenec, po obvodu dna vleštovaná rýha; výška 10,5 cm; průměr ústí 26,0 cm (tab. LXXXV: 6)
13. nádoba vyrobená na kruhu³⁴⁷ – mezi vázami; mísa kalichovitá na duté nožce se zataženým ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na spodní části výdutě zdobená dvěma horizontálními rýhami; výška 9,3 cm; průměr ústí 16,5 cm; průměr nožky 10,6 cm; průměr dna 6,4 cm (tab. LXXXV: 7)
14. zvířecí kosti – mezi nádobami; prase (*Sus scrofa dom.*); 6–7 měsíců; levá polovina čelisti; 16 obratlů; zlomky žeber; část levé lopatky; levé kosti pažní; vřetení; loketní; zlomky pánve, pravá kost stehenní; kosti kolena; holenní; lýtková; kosti kotníku a paty
15. bronzový prsten – neporušený; uzavřený litý kroužek nepravidelného kruhového průřezu s uzlíkovitým nálitkem na obvodě; levá horní končetina;

průřez kruhový 0,5–0,7 cm; průměr vnitřní 1,3 cm; průměr vnější 2,2 cm; váha 6,8 g (tab. LXXXV: 4)

16. lidská kostra

Hrob 85

1973; KH; nepravidelná HJ (295 x 200 x 50 cm); jižní část HJ rozšířená a v S části zúžená, zaoblené rohy; rovné dno; na dně dobře zachovalá kostra v natažené poloze na zádech; HJ porušena orbou; orientace kostry S–J; muž; maturus I; metrické údaje kostry 151,0 cm; tab. XXI: 2; foto 59519 (tab. CXVI: 2)

Nálezy:

1. bronzový náramek – nepoškozený; pravé předloktí; hladký otevřený náramek s konci přes sebe; průřez písmeno D 0,4 cm; průměr vnitřní 5,5 cm; průměr vnější 6,0 cm; váha 87 g (tab. LXXXVI: A3)
2. železný nožík s kostěným obložení rukojeti³⁴⁸ – zlomky; pravá strana kostry; železná břitva s vypouklým ostřím a krátkou kostěnou rukojetí; délka 13,0 cm; délka ruky 5,5 cm; šířka zachované části ruky 3,5 cm; maximální šířka čepele 3,2 cm; váha 189 g (tab. LXXXVI: A1)
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo od kostry; mísa esovitě profilovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; na hrdle členěná obvodovým plastickým prstencem; výška 8,5 cm; průměr ústí 26,0 cm; p. m. výdutě 24,6 cm; průměr dna 11,3 cm; váha 897 g (tab. LXXXVI: A2)
4. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; vpravo u dolních končetin; váza s maximální výdutí v dolní polovině výšky, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá barva s hnědými skvrnami/černá barva; na obvodě výdutě plastický obvodový pásek, v horní části hrdla obvodová rýha; výška 33,5 cm; průměr ústí 17,0 cm; p. m. výdutě 33,0 cm; průměr dna 12,9 cm; váha 3250 g (tab. LXXXVI: A4)
- 5.–6. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; vpravo u dolních končetin; pravděpodobně z jedné nádoby; váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; plastický prstenec; výška 25,7 cm; průměr ústí 15,4 cm; p. m. výdutě 29,6 cm; průměr dna 14,6 cm; váha 3356 g (tab. LXXXVI: A5)
7. zvířecí kosti – prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; levá polovina lebky a čelisti; 19 obratlů; zlomky žeber; pravá a levá lopatka; levá kost pažní; vřetení; loketní; části pravé a levé poloviny pánve; pravá a levá kost stehenní; lýtková; levá kost patní; pravé a levé metakarpy a metatarsy; kur (*Gallus gallus dom.*); levá kost loketní; pravá a levá kost holenní; pravý metatarsus
8. dlouhé lidské kosti v původní uložení, ve shluku zvířecích kostí
9. lidská kostra

Hrob 86

1973; KH; obdélníková HJ (230 x 140 x 180 cm); ohraničená čtvercovým příkopem o rozměrech cca 8 x 6,65 m; hrob v sondě II–III/73; v hloubce -155 cm byly zjiště-

³⁴³ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁴⁴ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁴⁵ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁴⁶ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁴⁷ Rentgenový snímek, pokusná rekonstrukce předmětu.

³⁴⁸ Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

ny stopy po obložení/výdřevě, sahající cca 20–25 cm ode dna a vymezující prostor 220 x 255 x 75 cm; na dně porušená kostra na pravém boku; orientace HJ/kostry 145°/JV–SZ; muž (?); adultus; tab. XXIV: 1, 2; foto 59523 (tab. CXVI: 3)

Nálezy:

1. železná spona – zlomky; pravé rameno; krátký obloukovitý lučík; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; masivní kulička na patce; délka 4,0 cm; délka vinutí 2,2 cm; průměr vinutí 1,0 cm; váha 33,9 g (tab. LXXXVI: B1)
2. železná spona – zlomky; levé rameno; krátký obloukovitý lučík; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; masivní kulička na patce; délka 4,0 cm; délka vinutí 2,2 cm; průměr vinutí 1,0 cm; váha 8,6 g (tab. LXXXVI: B2)
3. bronzová spona³⁴⁹ – celá; u pravého oka; ČLT typu s krátkým vysoce klenutým lučíkem a delší patkou ukončenou dvojitým uzlíkovitým zesílením; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; délka 3,1 cm; váha 2,3 g (tab. LXXXVI: B3)
4. bronzová spona³⁵⁰ – celá; u pravého oka; ČLT typu s krátkým vysoce klenutým lučíkem a delší patkou ukončenou dvojitým uzlíkovitým zesílením; vinutí 3+3 závity; vnější tětíva; délka 3,3 cm; váha 2,2 g (tab. LXXXVI: B4)
5. železná spona – zlomek; u pravého oka; s kuličkou na patce, jejíž zakončení částečně obepíná lučík; vysoko klenutý lučík; vinutí 4+4 závity; vnější tětíva; délka vinutí 0,40 cm; průměr vinutí 1,6 cm; váha 40,9 g (tab. LXXXVI: B5)
6. spropelitový náramek³⁵¹ – levá horní končetina; průřez kruhový; průměr vnitřní 6,0 cm; průměr vnější 6,7 cm (tab. LXXXVI: B6)
7. bronzový náramek – zlomky; levá horní končetina; tvořený ze dvou navzájem skroucených drátů s uzávěrem z oček; průřez 0,1 cm; průměr vnitřní 5,1 cm; průměr vnější 8,2 cm; váha 1,0 g (tab. LXXXVI: B7)
8. bronzový náramek³⁵² – zlomek; pravá horní končetina; tvořený ze dvou navzájem skroucených drátů s uzávěrem z oček; průřez kruhový; průměr vnitřní 8,0 cm; průměr vnější 8,5 cm; váha 106,5 g (tab. LXXXVI: B8)
9. železný opasek – zlomky; okolo pasu; řetězový vyhotoven z vícenásobně stočených železných článků; délka oček 7,0–8,0 cm; průřez tyčinky 0,6–0,7 cm; váha 636,4 g (tab. LXXXVII: 1)
10. bronzový nánožní kruh – rozpadl se; levá dolní končetina; plechový příčně žebrovaný; dutý nánožník se švem na vnitřní straně; zdobený na obvodě trojicemi bradavek; výplň tvořila tvrdá hlína; šev byl na vnitřní straně; průřez 0,7–0,8 cm; váha 7,2 g (tab. LXXXVI: B9)
11. bronzový nánožní kruh – rozpadl se; levá dolní končetina; plechový příčně žebrovaný; dutý nánožník se švem na vnitřní straně; zdobený na obvodě

trojicemi bradavek; výplň tvořila tvrdá hlína; šev byl na vnitřní straně; průřez 0,7–0,8 cm; váha 7,2 g (tab. LXXXVI: B9)

12. nádoba vyrobená na kruhu – celá; u dolních končetin; mísa esovitě profilovaná; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; výška 11,0 cm; průměr ústí 28,5 cm; p. m. výdutě 25,6 cm; průměr dna 9,6 cm; váha 342 g (tab. LXXXVII: 6)
13. nádoba vyrobená na kruhu – celá; u dolních končetin; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až hnědá/šedá barva; výška 10,5 cm; průměr ústí 24,5 cm; p. m. výdutě 24,0 cm; průměr dna 9,5 cm; váha 343 g (tab. LXXXVII: 5)
14. nádoba vyrobená na kruhu – celá; u dolních končetin; situla s maximální výdutí v horní polovině výšky; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně světle hnědá/hnědá barva; na hrdle obvodový prstenec; výška 25,0 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 25,5 cm; průměr dna 13,4 cm; váha 425 g (tab. LXXXVII: 4)
15. nádoba vyrobená na kruhu³⁵³ – celá/lepená; u dolních končetin; váza situlovitěho tvaru s nízkým kuželovitým hrdlem a zesíleným okrajem, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; výška 26,5 cm; průměr ústí 14,0 cm; p. m. výdutě 22,5 cm; průměr dna 12,9 cm; váha 643 g (tab. LXXXVII: 2)
16. nádoba vyrobená na kruhu³⁵⁴ – u dolních končetin; lahovitá nádoba bikónického tvaru s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; horní část hrdla plastický prstenec, dolní část opatřena dvěma hlubšími horizontálními rýhami; výška 16,0 cm; průměr ústí 11,5 cm; p. m. výdutě 18,5 cm (tab. LXXXVII: 3)
17. zvířecí kosti – na nádobách a u levého ramene
18. lidská kostra

Hrob 87

1973; KH; obdélníková HJ (225 x 120 x 190 cm); zaoblené rohy; stěny se ke dnu mírně zužovaly; dno rovné; porušená kostra v natažené poloze na zádech; orientace HJ/kostry SV–JZ, 332°/SV–JZ; žena; adultus; tab. XXIII: 4; foto 59526 (tab. XCIV: 3; tab. CXVIII: 3)

Nálezy:

1. bronzový náramek³⁵⁵ – celý; zápěstí levé ruky; časný typ 8puklicového náramku; průměr vnitřní 8,4 cm; průměr vnější 8,9 cm; výška puklic 1,6 cm; váha 113 g (tab. LXXXVIII: 11)
2. železný náramek – poškozený; zápěstí pravé ruky; tyčinkovitý náramek; ze dvou tyčinek; průřez 1,0 cm; průměr vnitřní 7,0 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 107,2 g (tab. LXXXVIII: 7)
3. bronzový nánožní kruh³⁵⁶ – zlomky; nad kotníkem pravé nohy; 7puklicový nánožník; puklice jsou vypl-

³⁴⁹ Uložena Múzeum mincí a medailí, Kremnica.

³⁵⁰ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁵¹ V dobové dokumentaci je popsán jako dutý plechový náramek vyplněný hlinou.

³⁵² V dobové dokumentaci je popsán jako dutý plechový náramek vyplněný hlinou.

³⁵³ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁵⁴ V depozitáři AÚ nedohledán.

³⁵⁵ Uložen Ponitrianske múzeum, Nitra.

³⁵⁶ Analýza spektrometr.

- něné tvrdou hlinou; průřez 4,0 cm; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 82,4 g (tab. LXXXVIII: 13)
4. bronzový nánožník – zlomky; nad kotníkem levé nohy; 7 puklicový nánožník; puklice jsou vyplněné tvrdou hlinou; průřez 4,0 cm; průměr vnitřní 6,5 cm; průměr vnější 7,5 cm; váha 82,4 g (tab. LXXXVIII: 13)
 5. bronzová spona – zlomky; pravé rameno; ČLT spona s velkou plasticky zdobenou kuličkou na patce; krátký vysoko klenutý lučík; vinutí 3+3 závit; vnější tětíva; délka 3,5 cm; váha 3,0 g (tab. LXXXVIII: 10)
 6. bronzová spona a jiné bronzové zlomky z téže spony – levé rameno; ČLT spona s velkou plasticky zdobenou kuličkou na patce; krátký vysoko klenutý lučík; vinutí 3+3 závit; vnější tětíva; délka 3,5 cm; váha 7,1 g (tab. LXXXVIII: 4, 5, 9)
 7. železná spona – zlomky; pravá strana hrudi; ČLT spona s velkou kuličkou a klešovitě připevněnou patkou; vinutí 2+2 závit; tětíva podvinutá; průměr vinutí 2,7 cm; váha 16,0 g (tab. LXXXVIII: 3)
 8. železná spona – zlomky; pravá strana hrudi; ČLT spona s uzlíkovitým zesílením patky; vinutí 1+1 závit; tětíva podvinutá; průměr vinutí 2,5 cm; váha 42,2 g (tab. LXXXVIII: 3)
 9. železný opasek – zlomky; okolo pasu; řetězový; tvořen z masivních železných dvojnásobně stočených článků; délka oka 3,5 cm; průměr oka 5,5 cm; váha 576,6 g (tab. LXXXVIII: 1)
 10. bronzové knoflíčky – nepoškozeno; od středu HJ k levému rameni; 11 kusů; knoflíky jsou na obvodě opatřeny dvěma jazyčkovitými výčnělky pro upevnění na textil; průměr polokruhový 1,0–1,2–1,5 cm; výška 0,5 cm; váha 7,4 g (tab. LXXXVIII: 2)
 11. bronzový kroužek/nášivka? – zlomek; od středu HJ k levému rameni; plochý ze stočené tyčinky; průřez 0,5 cm; průměr 3,5 cm; průměr otvoru 1,4 cm; váha 5,3 g (tab. LXXXVIII: 6)
 12. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; levá dolní končetina; váza s kuželovitým hrdlem a nálevkovitě rozevřeným ústím, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; p. m. výdutě 23,5 cm; průměr dna 9,2 cm; váha 1803 g (tab. LXXXIX: B2)
 13. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; levá dolní končetina; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně hnědošedá/hnědošedá barva; na hrdle obvodový rytý pásek; výška 9,0 cm; průměr ústí 20,0 cm; p. m. výdutě 11,4 cm; průměr dna 7,1 cm; váha 992 g (tab. LXXXIX: B1)
 14. zvířecí kosti – u levé stehenní kosti; prase (*Sus scrofa dom.*); 14–16 měsíců; zlomky lebky se zuby; část levé lopatky; levé kosti pažní; vřetenní; loketní; část pravé poloviny pánve; pravá kost stehenní; holenní; kosti kotníku a paty
 15. bronzový řetězový náhrdelník – zlomky; z oválných oček; délka celých oček je 0,4 cm (tab. LXXXVIII: 8)
 16. lidská kostra

Hrob 88

1973; ze tří stran HJ ohraničená žlabem čtvercového tvaru; čtvrtou stranu tvořilo rameno příkopu hrobu H 86; HJ neuvedeného tvaru (150 x 150 x 80 cm); v hloubce -80 cm se začaly vytrácet obrysy HJ; ve středu JV ramena žlabu, který jámu obklopoval, byl zlomek kosti (lidské?); tab. XXIV: 3

Nálezy:

lidská kostra

Hrob 89

1973; KH; na rozhraní sondy VIII a IX/73 mělce pod ornicí (-40–50 cm) objeveny lidské kosti; špatně zachovalé; zachovaly se jen končetiny, část pánve a porušená lebka; orientace kostry JV–SZ; muž; adultus I; tab. XXIV: 4; foto 59527 (tab. XCIV: 4)

Nálezy:

1. železný list kopí – zlomky; u lebky na pravé straně; úzký list kopí; délka tulejky 10,5 cm; průřez tulejky 1,4 cm; váha 87,0 g (tab. LXXXIX: A1)
2. železná štítová puklice³⁵⁷ – zlomky; pravá strana pasu; dvoudílná; délka 18,0 cm; maximální šířka 6,0 cm; váha 213,4 g (tab. LXXXIX: A2)
3. železný kroužek – poškozen; u levého boku; z opasku; průřez kruhový 0,5 cm; průměr vnitřní 0,8 cm; průměr vnější 1,3 cm; váha 2,7 g (tab. LXXXIX: A4)
4. meč a pochva³⁵⁸ – zlomky; pravý bok; váha 180,4 g (tab. LXXXIX: A3)
5. nádoba³⁵⁹ – pravá strana kostry; váza s nálevkovitě rozevřeným ústím; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva; v horní části hrdla plastický obvodový prstenec
6. zvířecí kosti – pravá strana kostry; prase (*Sus scrofa dom.*); část pravé lopatky; pravá a levá kost pažní; levá kost vřetenní; loketní; 4 metatarsy
7. železná spona³⁶⁰ – zlomky
8. železná spona³⁶¹ – zlomky
9. lidská kostra

Hrob 90

1973; KH; HJ v sondě VII–IX/73 v hloubce -120 cm od povrchu; obdélníkový tvar (110 x 140 x 120 cm); na dně špatně zachovalá kostra v J části hrobu; orientace HJ/kostry SV–JZ/JZ–SV; infans II; tab. XXV: 1; foto 59528 (tab. XCIV: 5)

Nálezy:

1. nádoba³⁶² – fragment; S hranice hrobu; nádoba lahovitěho tvaru s dnem odsazeným od těla nádoby; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá/šedá barva
2. nádoba³⁶³ – fragment; S hranice hrobu; mísa
3. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; S hranice hrobu; váza s nálevkovitě rozevřeným ústím,

³⁵⁷ Na fragmentu puklice se nachází otisky dřevin.

³⁵⁸ Chybí v dobové dokumentaci.

³⁵⁹ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁶⁰ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁶¹ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁶² Není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

³⁶³ Není kresebně vyobrazena v dobové dokumentaci.

- omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; zvětralý povrch; na hrdle zdobená plastickým obvodovým prstencem; výška 23,0 cm; průměr ústí 11,0 cm; p. m. výdutě 21,0 cm; průměr dna 9,9 cm; váha 1243 g (tab. XC: B2)
4. železná spona – zlomky; u lebky; váha 21,3 g (tab. XC: B1)
 5. zvířecí kosti³⁶⁴ – kur (*Gallus gallus dom.*); drobné zlomky diafýz dlouhých kostí
 6. dětská kostra

Hrob 91

1973; ŽH; objeven v sondě IX/73 v hloubce -45 cm; HJ nebyla rozpoznána; hrob porušen orbou; spálené kosti uloženy v urně; porušené orbou

Nálezy:

1. nádoba/urna – fragment; hrnec; omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; nad výdutí a v dolní části hrdla plastický obvodový prstenec; výška 20,0 cm; p. m. výdutě 24,0 cm; váha 578 g (tab. XC: 2)
2. železná břitva – zlomek; s mírně vypouklým hřbetem a ostřím; rukojeť je odlomená; délka 10,0 cm; maximální šířka 3,3 cm; váha 14,5 g nožík; 3,3 g kováničko rukojeti (tab. XC: 1, 3)

Hrob 92

1973; KH; HJ v sondě X/73 v hloubce -60 cm; obrysy nebyly rozpoznány; z kostry se podařilo zachovat jen dlouhé kosti a část lebky; orientace kostry JV-SZ; muž; maturus I; tab. XXV: 2; foto 62153 (tab. XCIV: 6)

Nálezy:

lidská kostra

Hrob 93

1973; ŽH; HJ obdélníkového tvaru (137 x 110 x 105 cm) nalezená v prostoru dřívější zahradní školky (sonda XII/73), kde byla v minulosti půda snižena o -60–70 cm; obsah hrobu nebyl v původním uložení; zbytky kremace dospělého člověka uloženy do okolí okolo vázy; v HJ příměs osteologického materiálu; tab. XXV: 3; foto 59529 (tab. CXIX: 1)

Nálezy:

1. nádoba – fragment; mísa bikónického těla s hrdlem odsazeným od výdutě, horní část hrdla chybí, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až hnědá/hnědá barva; zvětralý; výška 11,0 cm; p. m. výdutě 19,5 cm; váha 888 g (tab. XC: C2)
2. nádoba vyrobená na kruhu – celá/lepená; mísa esovitě profilovaná, omfalos na dně; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až černá/tmavě šedá barva; výška 9,5 cm; průměr ústí 27,5 cm; p. m. výdutě 26,1 cm; průměr dna 7,3 cm; váha 895 g (tab. XC: C1)
3. nádoba vyrobená na kruhu³⁶⁵ – fragment; mísa esovitě profilovaná, část hrdla a těla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně šedá až černá/tmavě šedá barva; průměr ústí 15,0 cm

4. nádoba³⁶⁶ vyrobená na kruhu – váza; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně tmavě šedá/tmavě šedá barva; p. m. výdutě 20,0 cm
5. nádoba³⁶⁷ vyrobená na kruhu – fragment; mísa; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černá/černá barva; průměr ústí 13,0 cm
6. zvířecí kosti – JV roh jámy; prase (*Sus scrofa dom.*); samec; 2 roky; část levé poloviny lebky a čelisti; zlomky žeber; pravá lopatka; pravá kost pažní; vřetenní; loketní; levá polovina pánve; levá kost stehenní; kosti kolena; holenní; kosti kotníku a paty; kur (*Gallus gallus dom.*); samice; část prsní kosti; část pravé lopatky; pravá a levá kost pažní; část loketní kosti; pravý metakarpus; pravá kost stehenní; levá kost holenní; levý metatarsus; tur domácí (*Bos taurus*); levá kost stehenní

Hrob 94

1973; KH; na pozemku Karola Vítka (sonda XVI/73); zřejmě patří ke skupině hrobů objevených v roce 1972 (hrob 69, 70, 74); HJ nebyla zřetelná; kostra objevena v hloubce -70 cm pod povrchem a velmi špatně zachovalá; orientace kostry JV-SZ

Nálezy:

1. nádoba vyrobená na kruhu – fragment; pravá strana lebky; situla; charakteristika povrchu na vnější/vnitřní straně černošedá/černošedá barva; grafitové těsto; hřebenování; průměr dna 10,0 cm; váha 454 g (tab. XCI: B1)
2. lidská kostra

Hrob 95

1974; KH; v blízkosti pozemku Korla Vítka v sondě č. XIV objeven hrob; HJ nebyla zřetelná; špatně zachovalá kostra uložena v natažené poloze na zádech, nohy nad kotníky zkřížené; orientace kostry J-S; infans III; metrické údaje kostry 150,0 cm; tab. XXV: 4; foto 62129, 62130 (tab. CXVI: 4; tab. CXIX: 2)

Nálezy:

lidská kostra

Sběr

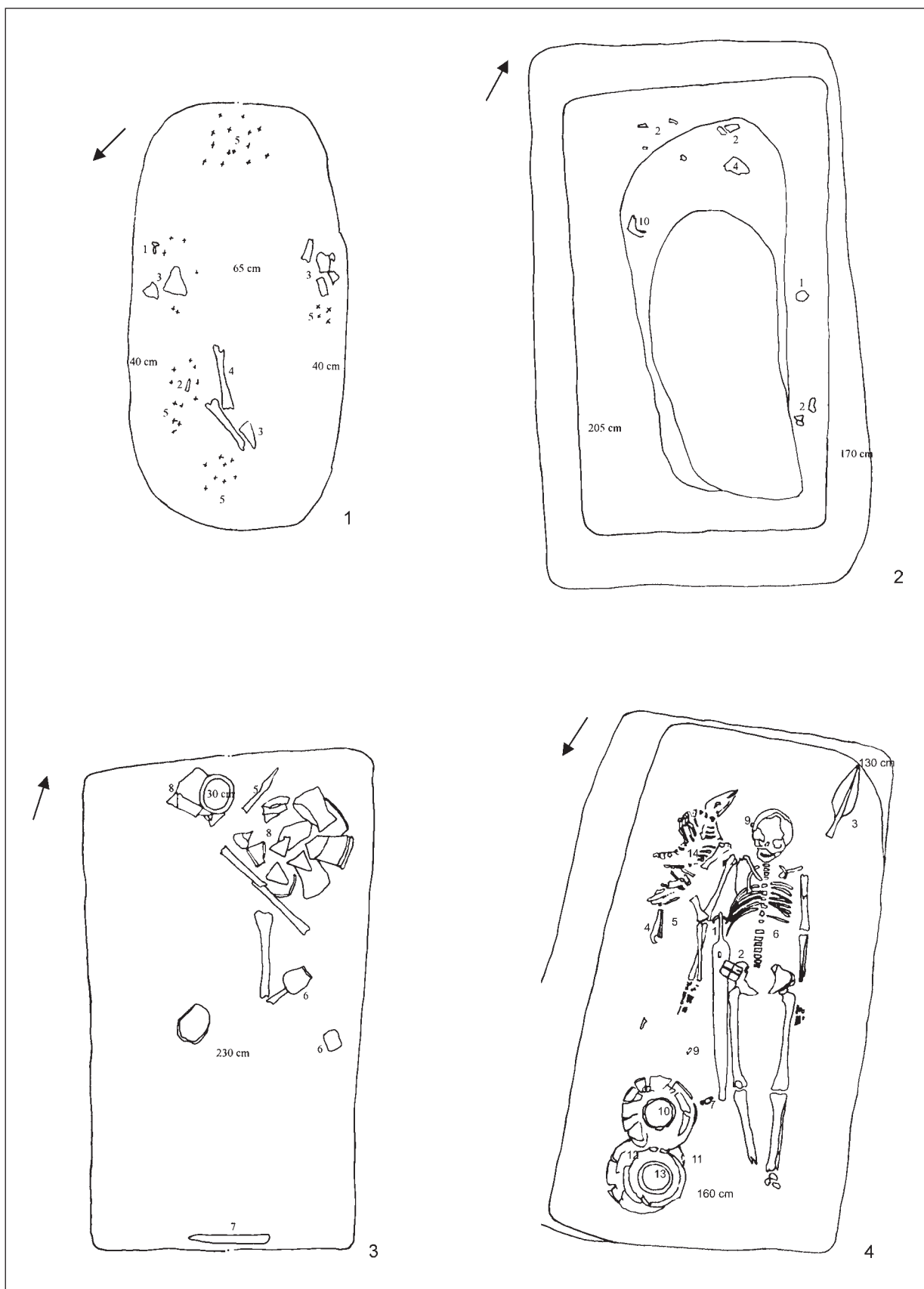
1. náramek – fragment; nalezen 17.08.1970; inventární číslo 249; tyčinkovitý; bronz; váha 36,1 g (tab. XCI: A1)
2. spona – fragment; nalezena 22.07.1970; inventární číslo 2; spona s kuličkou na patce; železo; váha 35,0 g (tab. XCI: A3)
3. spona – fragment; velká železná spona; železo; váha 92,3 g (tab. XCI: A2)
4. spona – fragment; velká železná spona; železo; váha 27,5 g (tab. XCI: A4)

³⁶⁴ Není uvedeno v dobové dokumentaci.

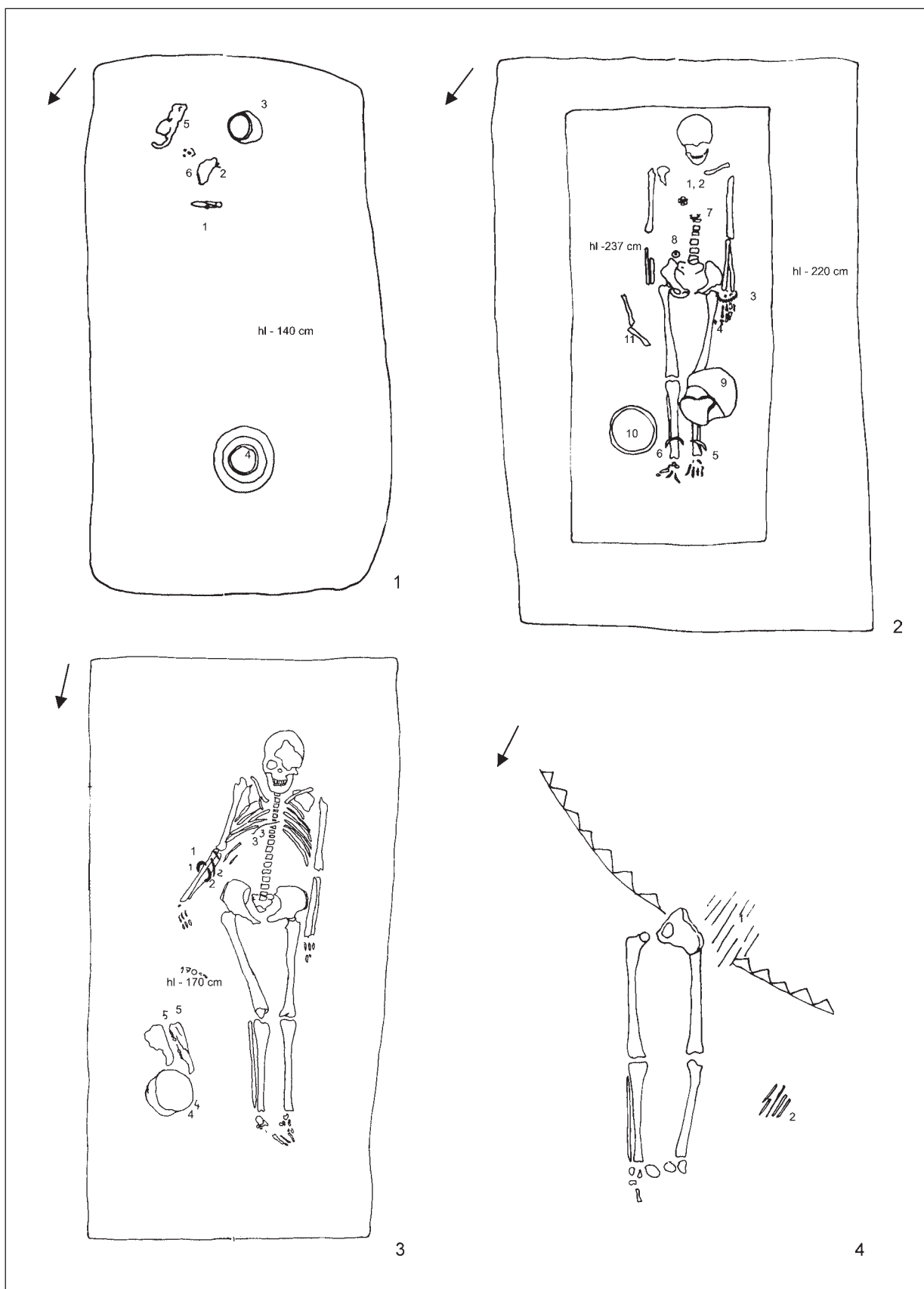
³⁶⁵ V depozitáři AÚ nedohledána.

³⁶⁶ V depozitáři AÚ nedohledána.

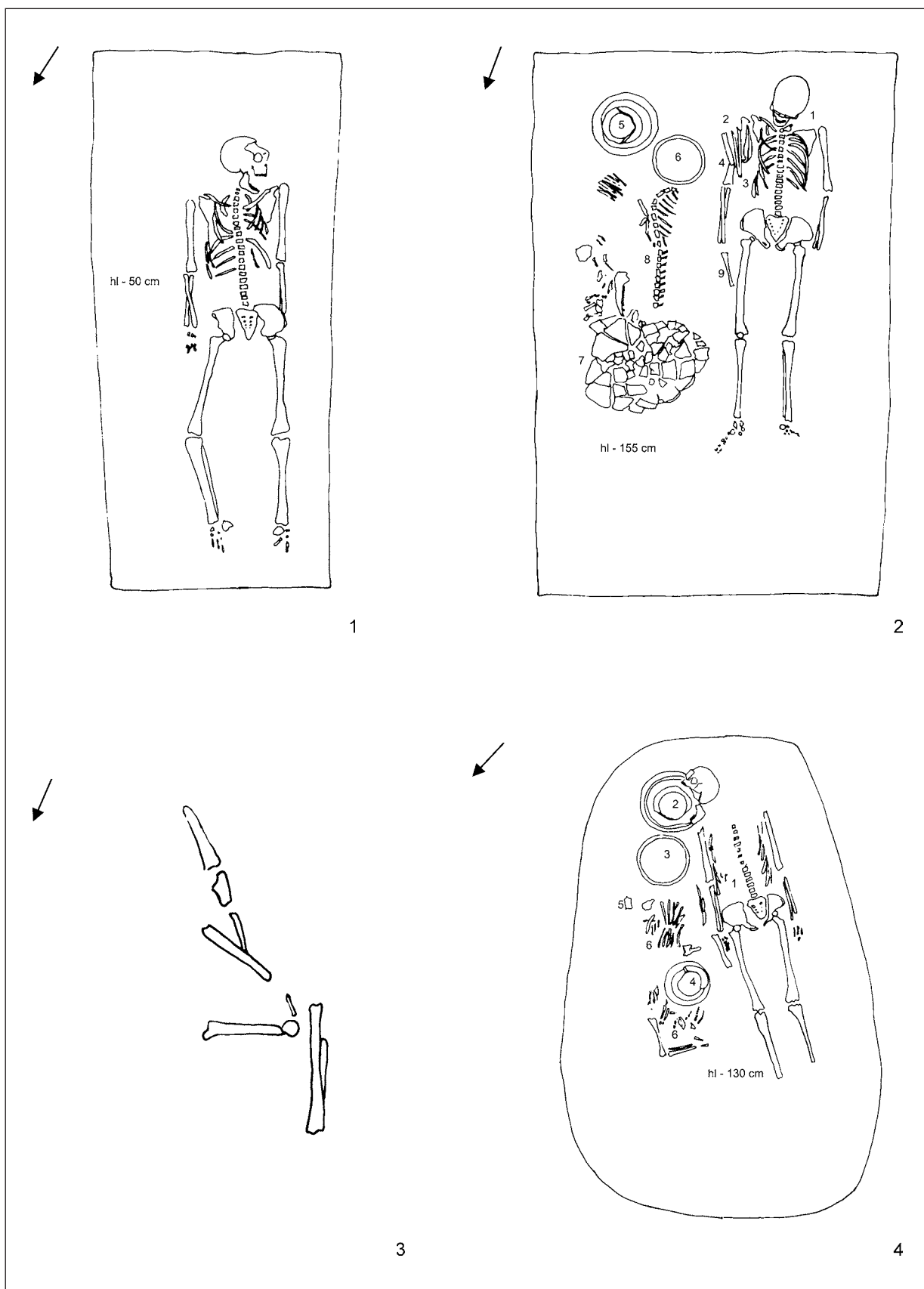
³⁶⁷ V depozitáři AÚ nedohledána.

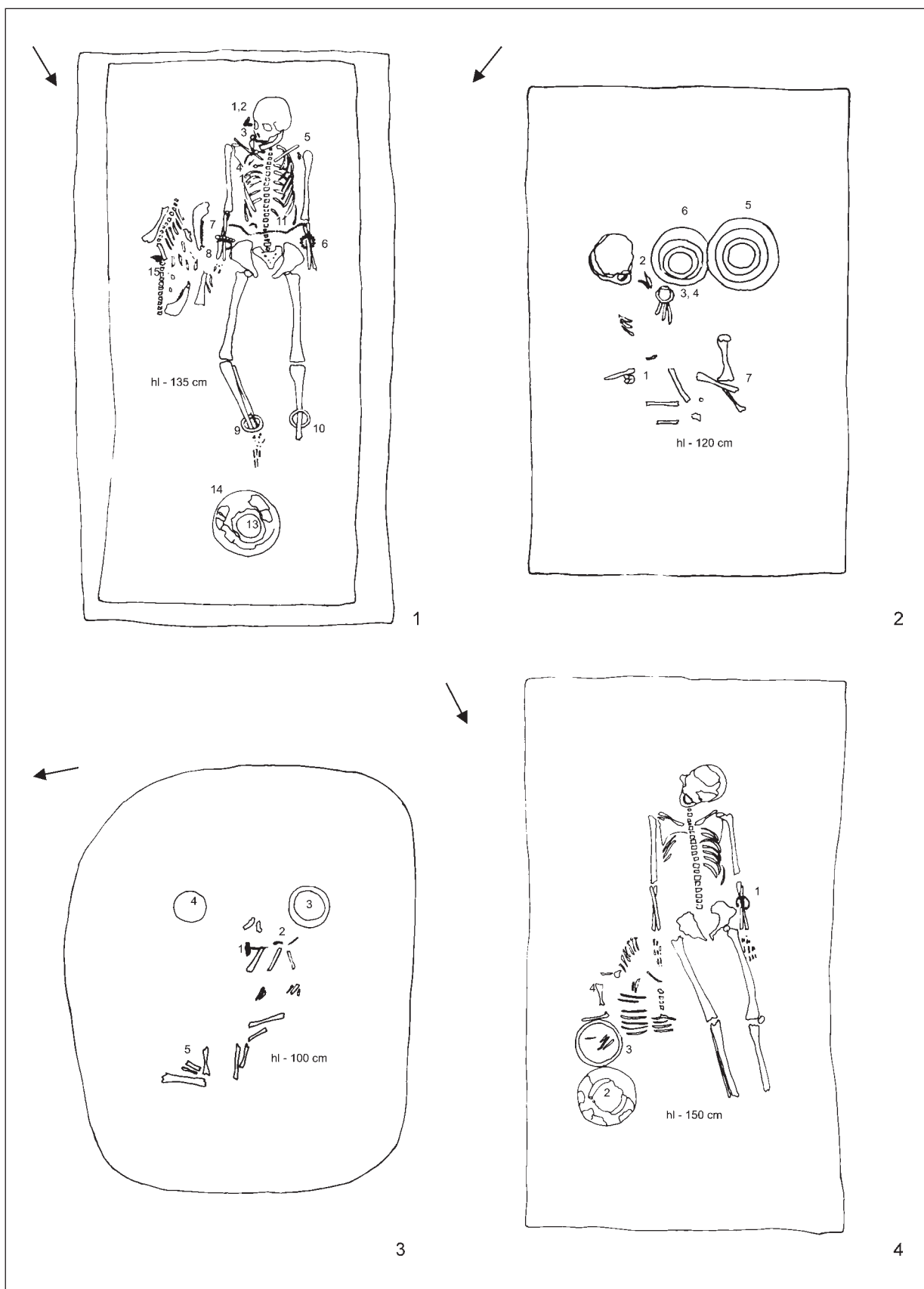
Tab. I. Hrobová jáma hrobu 4 (1), hrobu 5 (2, 3), hrobu 6 (4).

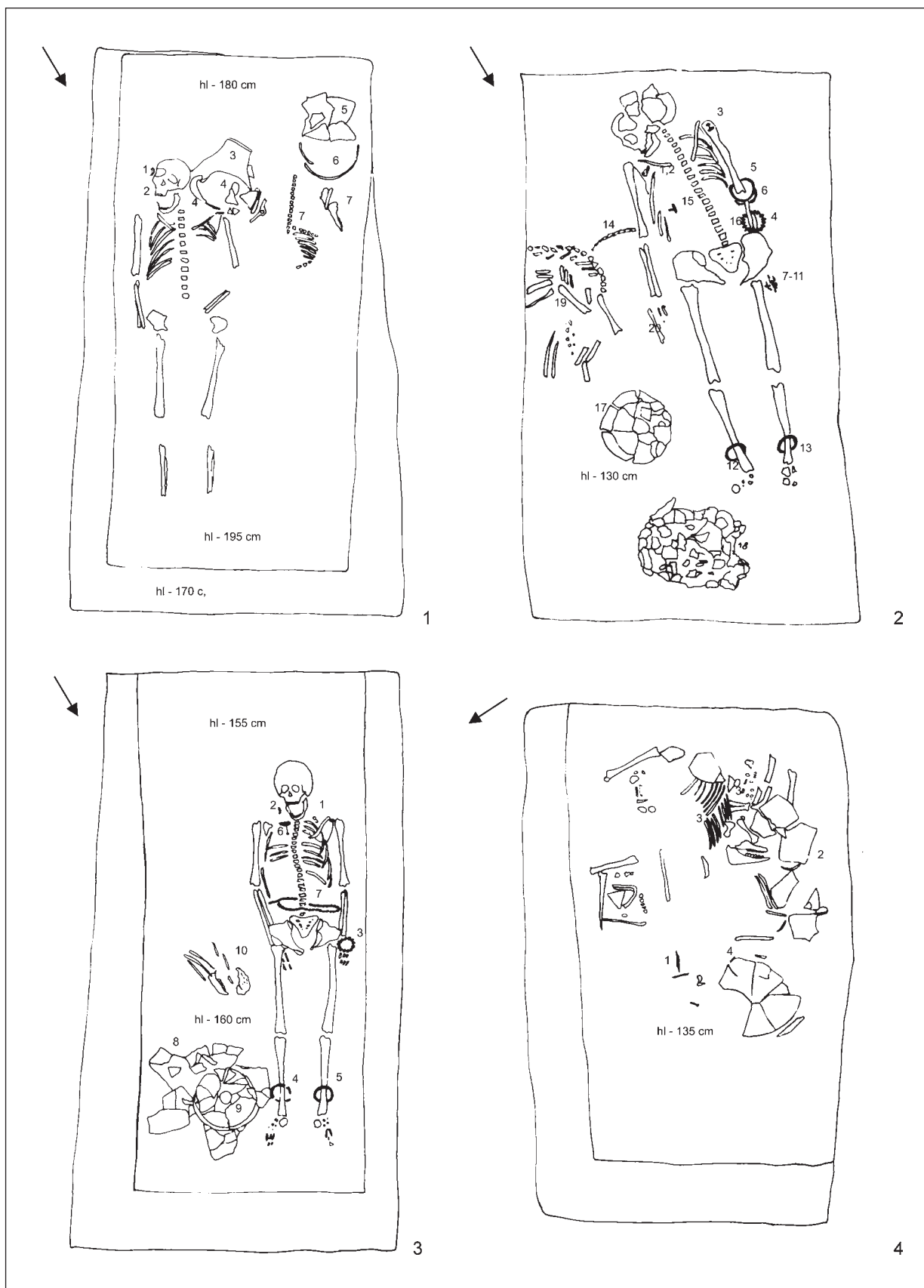
Tab. II. Hrobová jáma hrobu 7 (1), hrobu 8 (2), hrobu 9 (3), hrobu 10 (4).

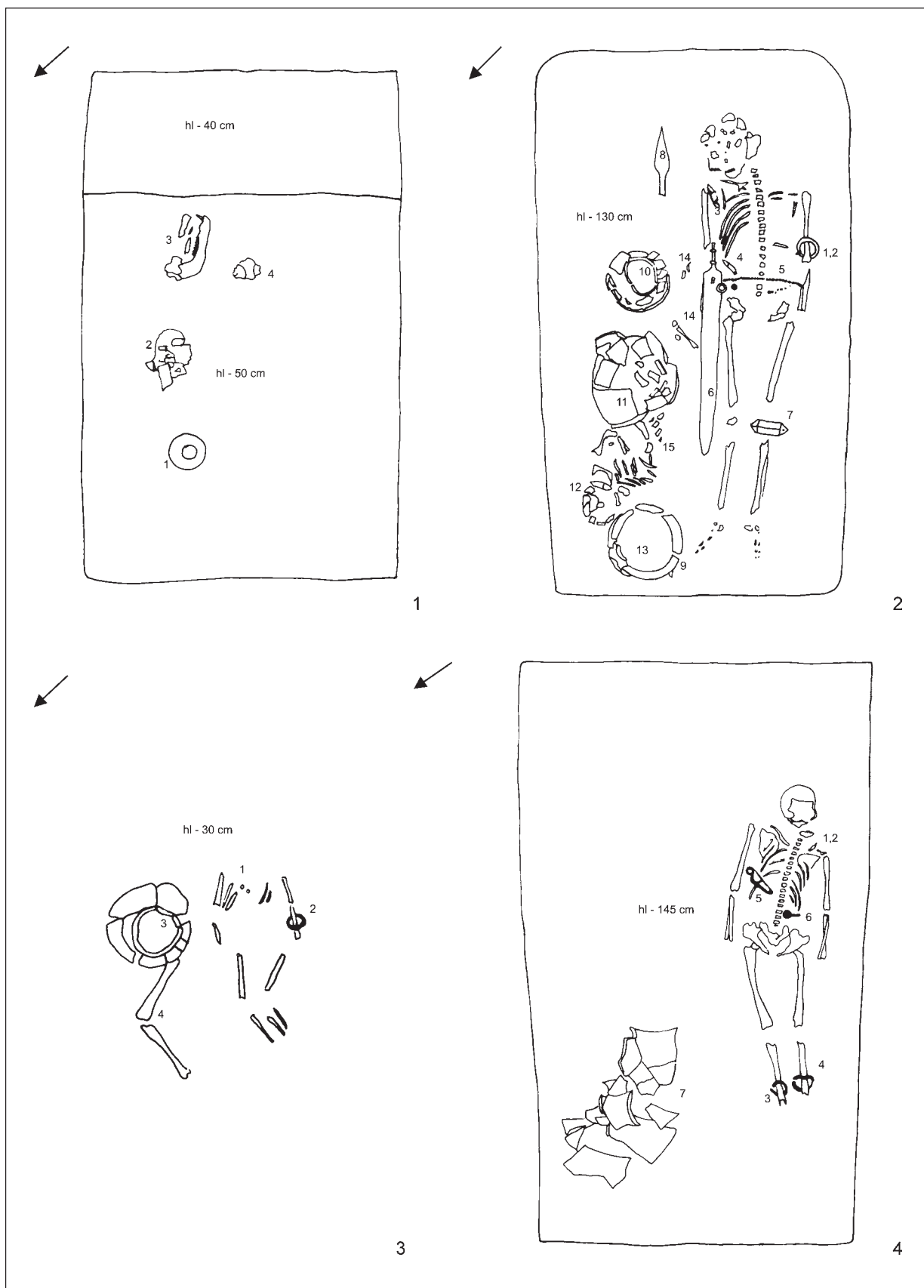
Tab. III. Hrobová jáma hrobu 11 (1), hrobu 12 (2), hrobu 13 (3), hrobu 14 (4).

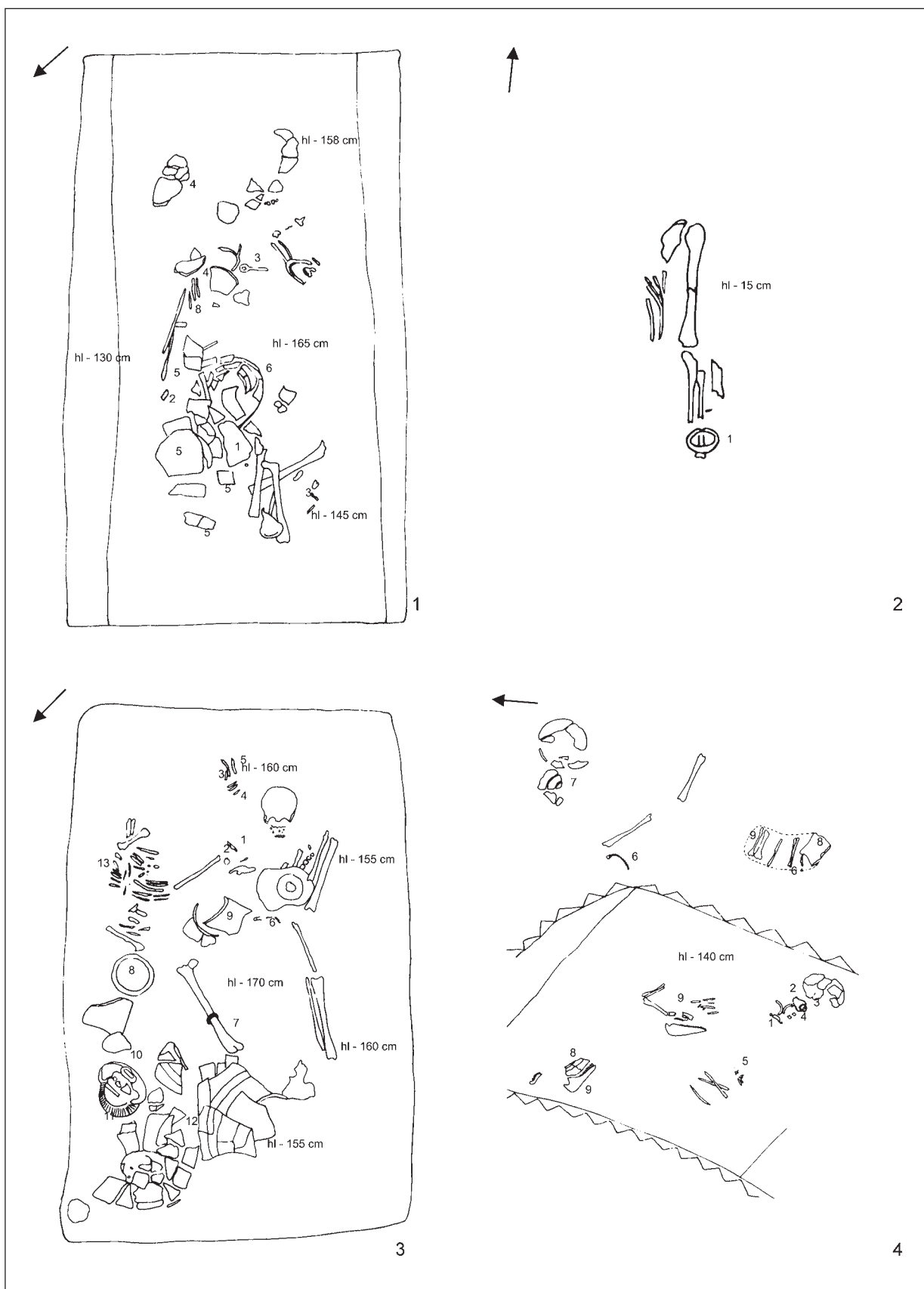
Tab. IV. Hrobová jáma hrobu 15 (1), hrobu 16 (2), hrobu 17 (3), hrobu 18 (4).

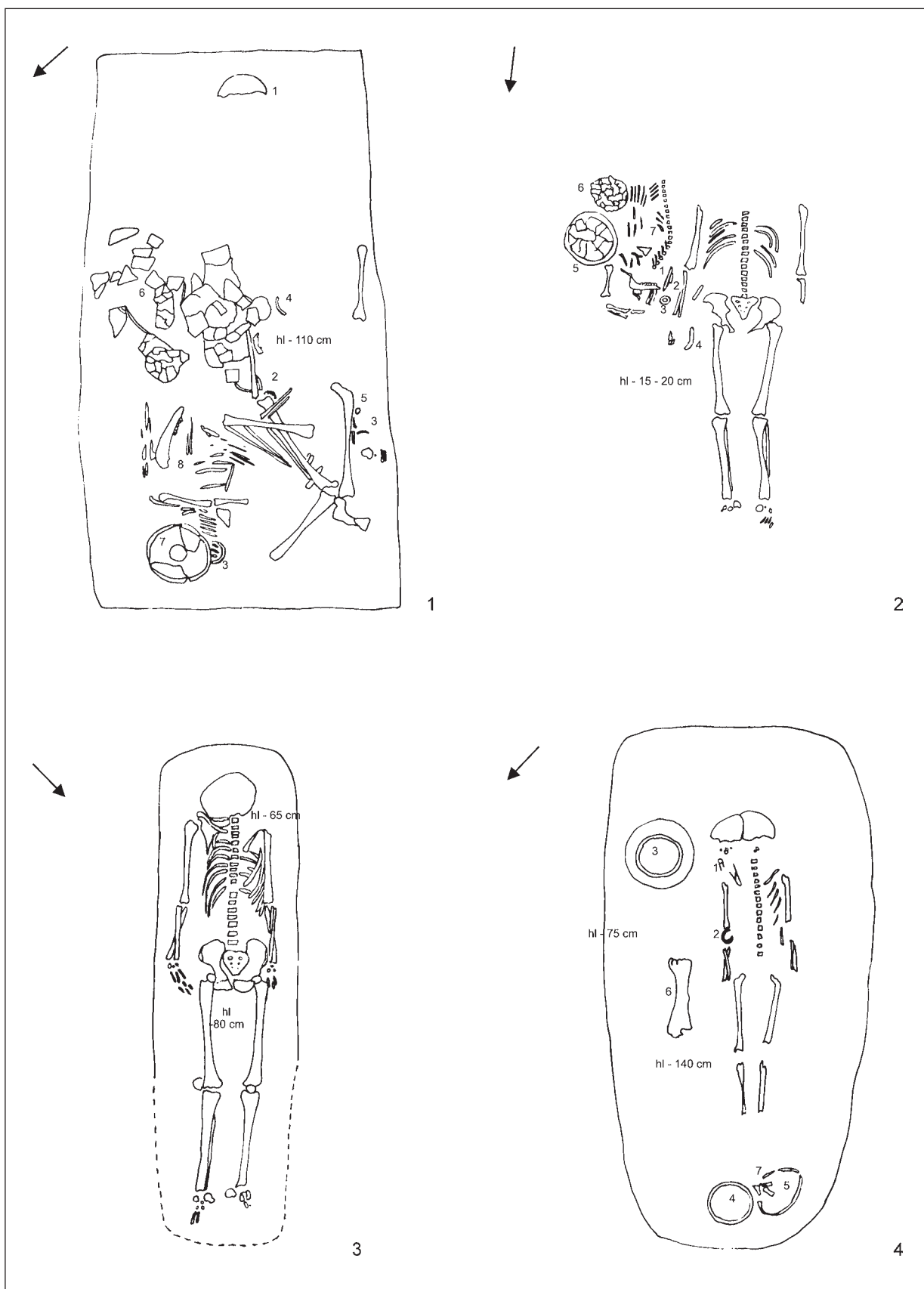
Tab. V. Hrobová jáma hrobu 19 (1), hrobu 20 (2), hrobu 21 (3), hrobu 22 (4).

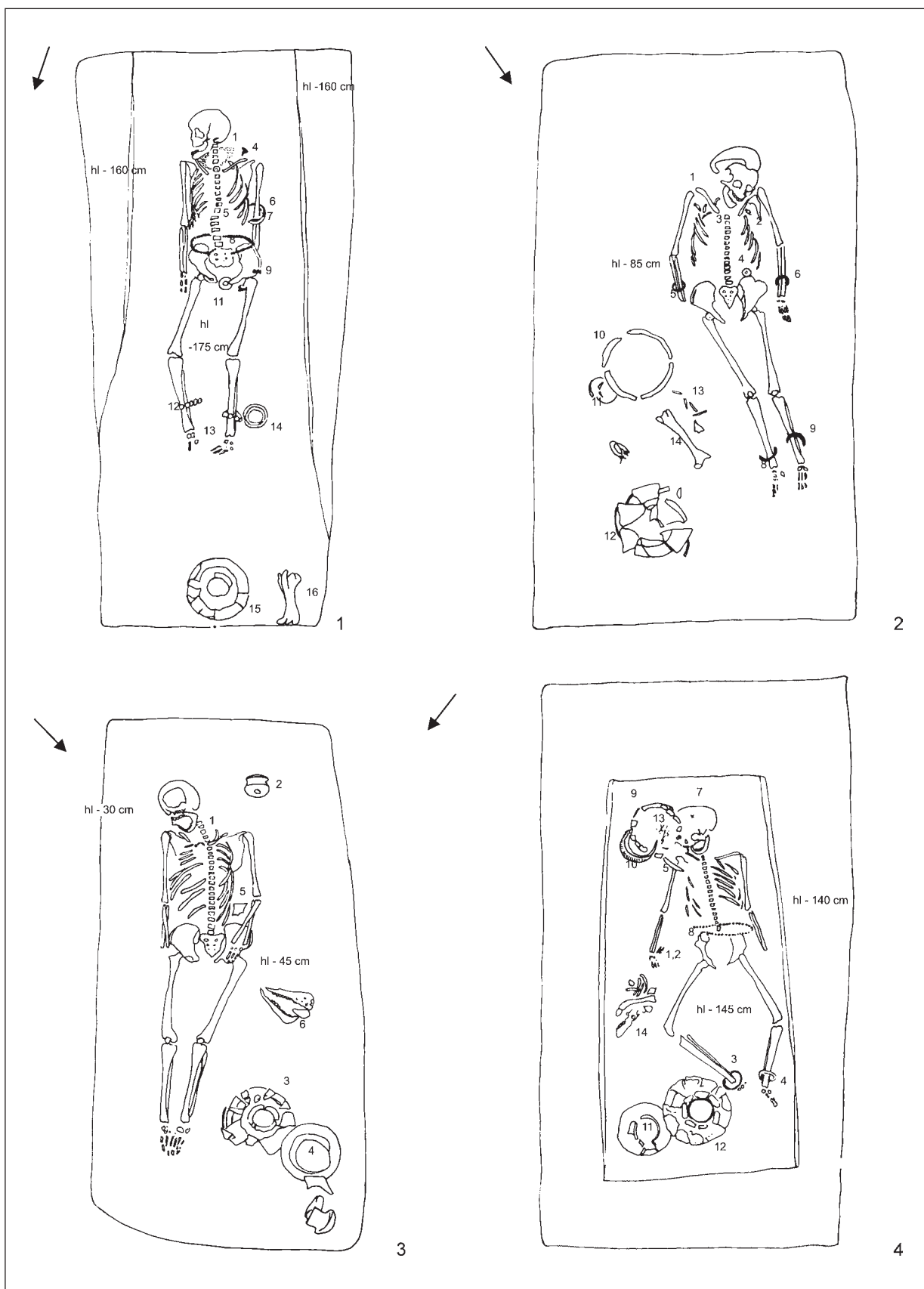
Tab. VI. Hrobová jáma hrobu 23 (1), hrobu 24 (2), hrobu 25 (3), hrobu 26 (4).

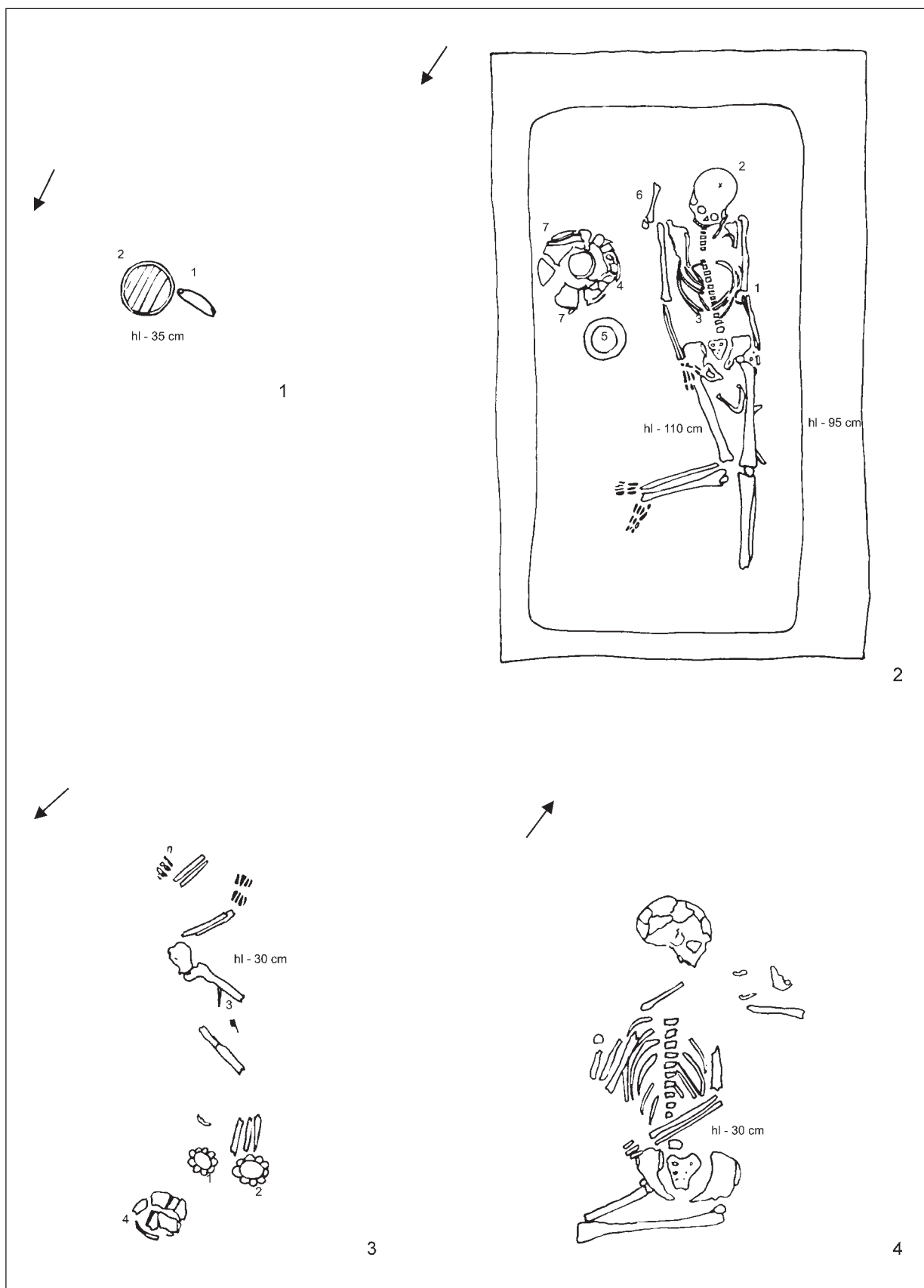
Tab. VII. Hrobová jáma hrobu 27 (1), hrobu 28 (2), hrobu 29 (3), hrobu 30 (4).

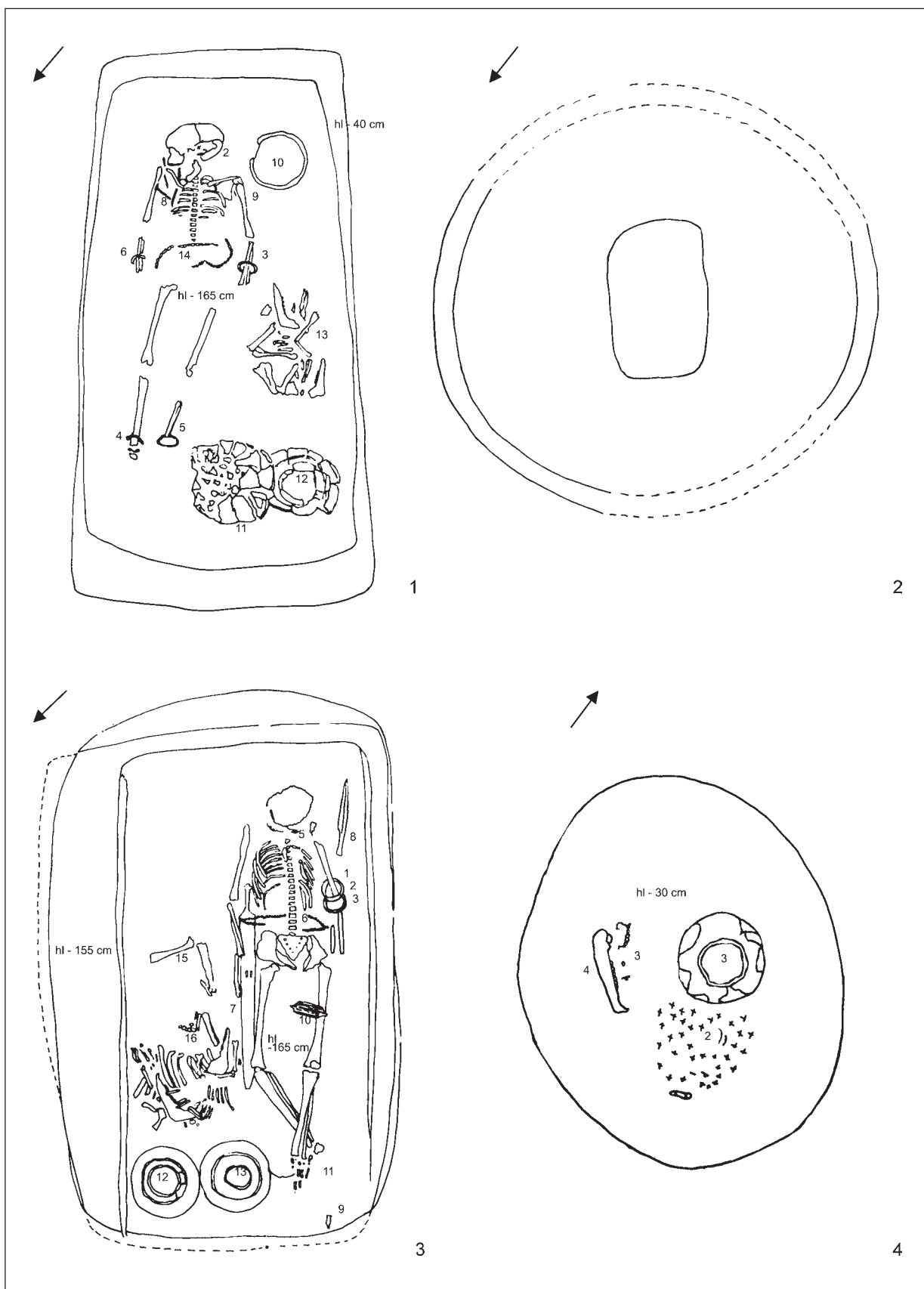
Tab. VIII. Hrobová jáma hrobu 31 (1), hrobu 32 (2), hrobu 33 (3), hrobu 34 (4).

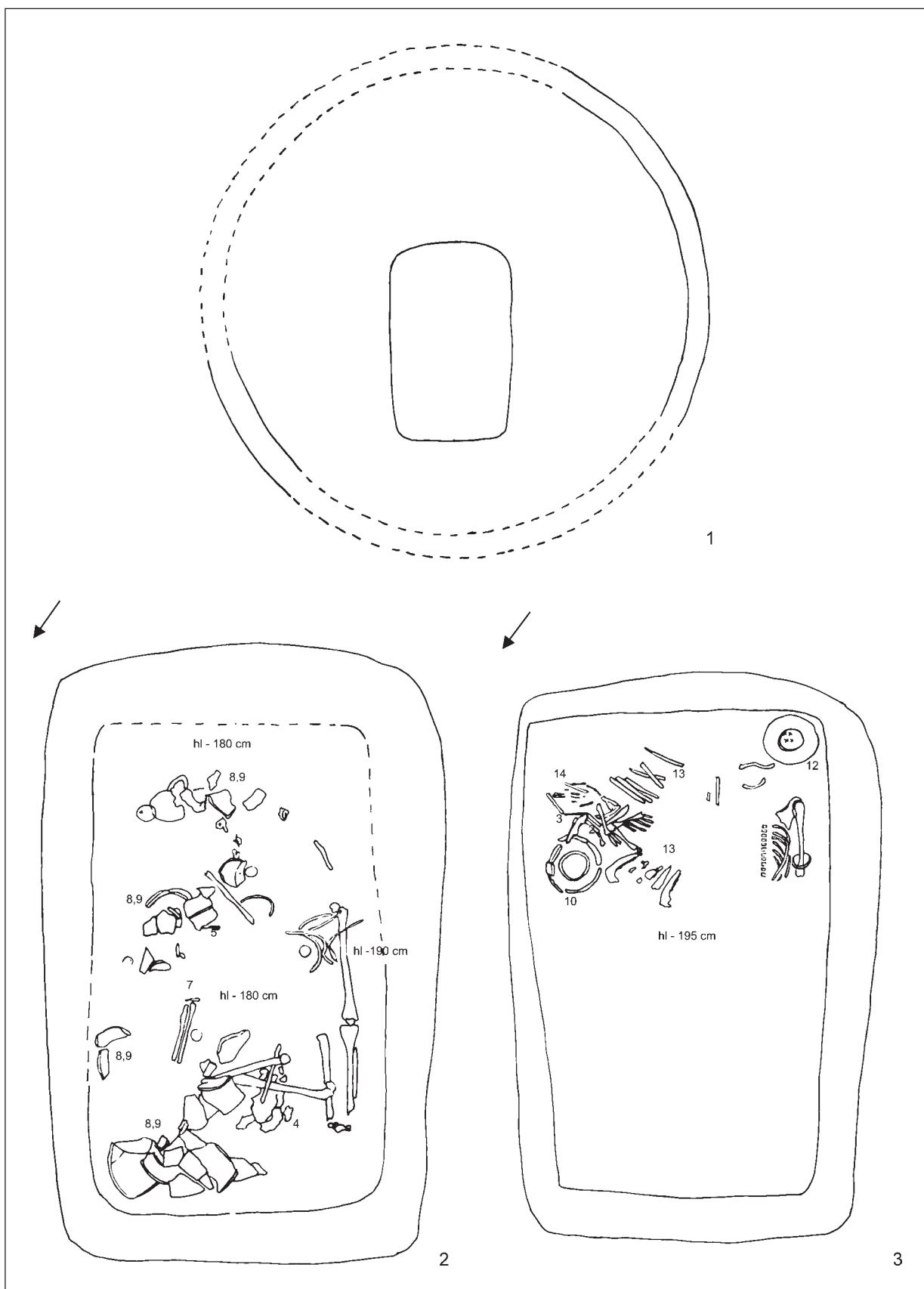
Tab. IX. Hrobová jáma hrobu 35 (1), hrobu 36 (2), hrobu 37 (3), hrobu 38 (4).

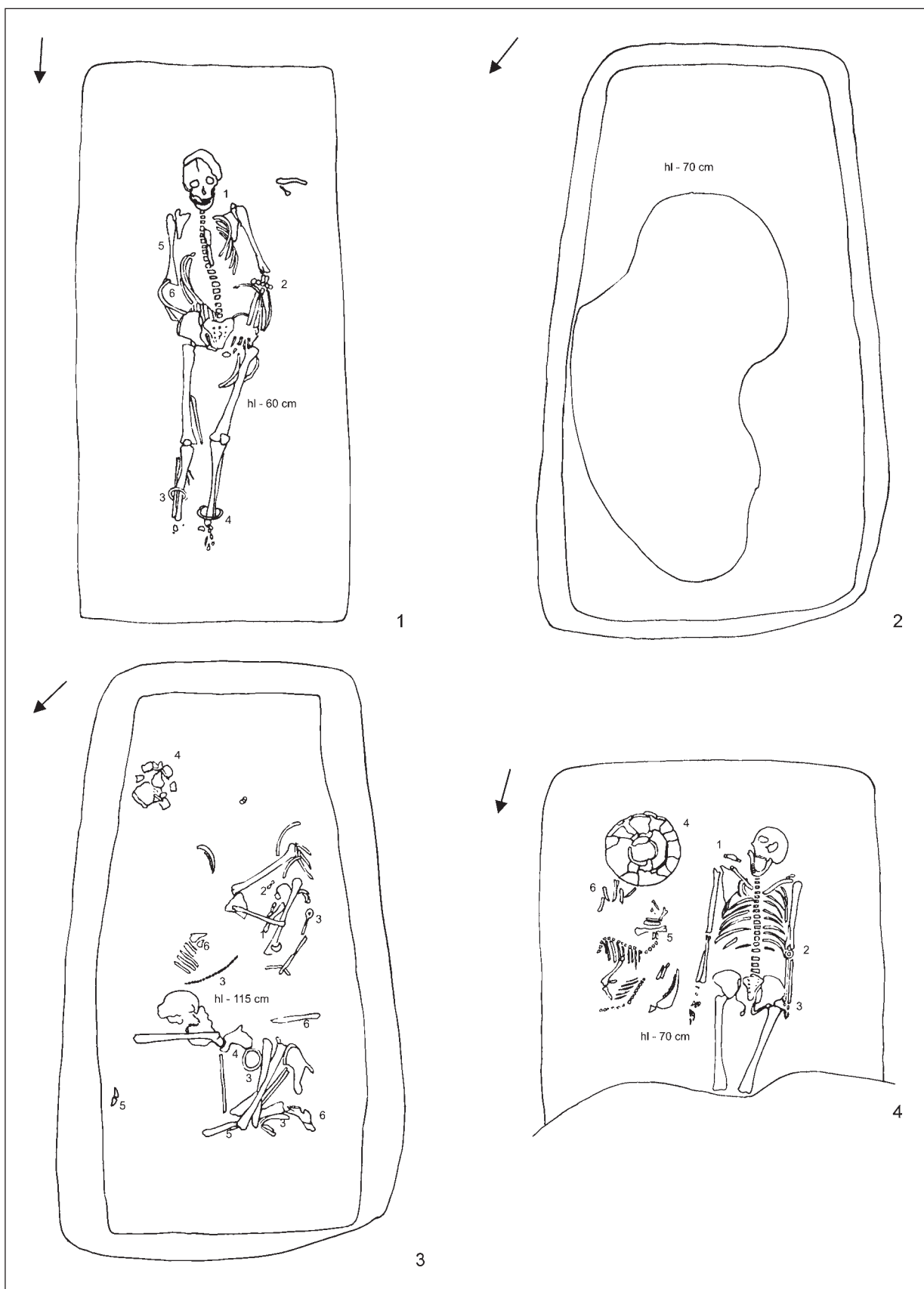
Tab. X. Hrobová jáma hrobu 39 (1), hrobu 40 (2), hrobu 41 (3), hrobu 42 (4).

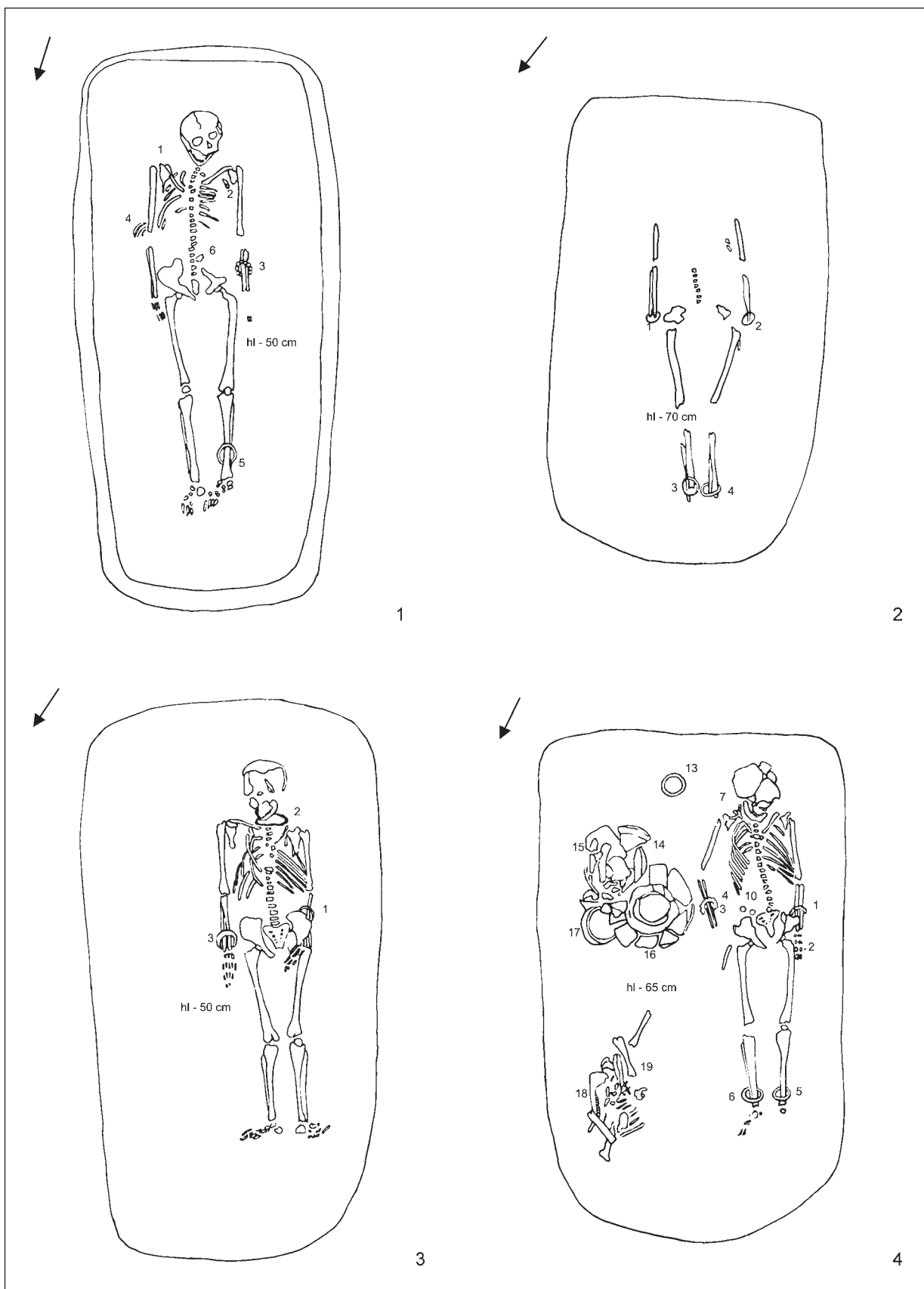
Tab. XI. Hrobová jáma hrobu 43 (1), hrobu 44 (2, 3), hrobu 45 (4).

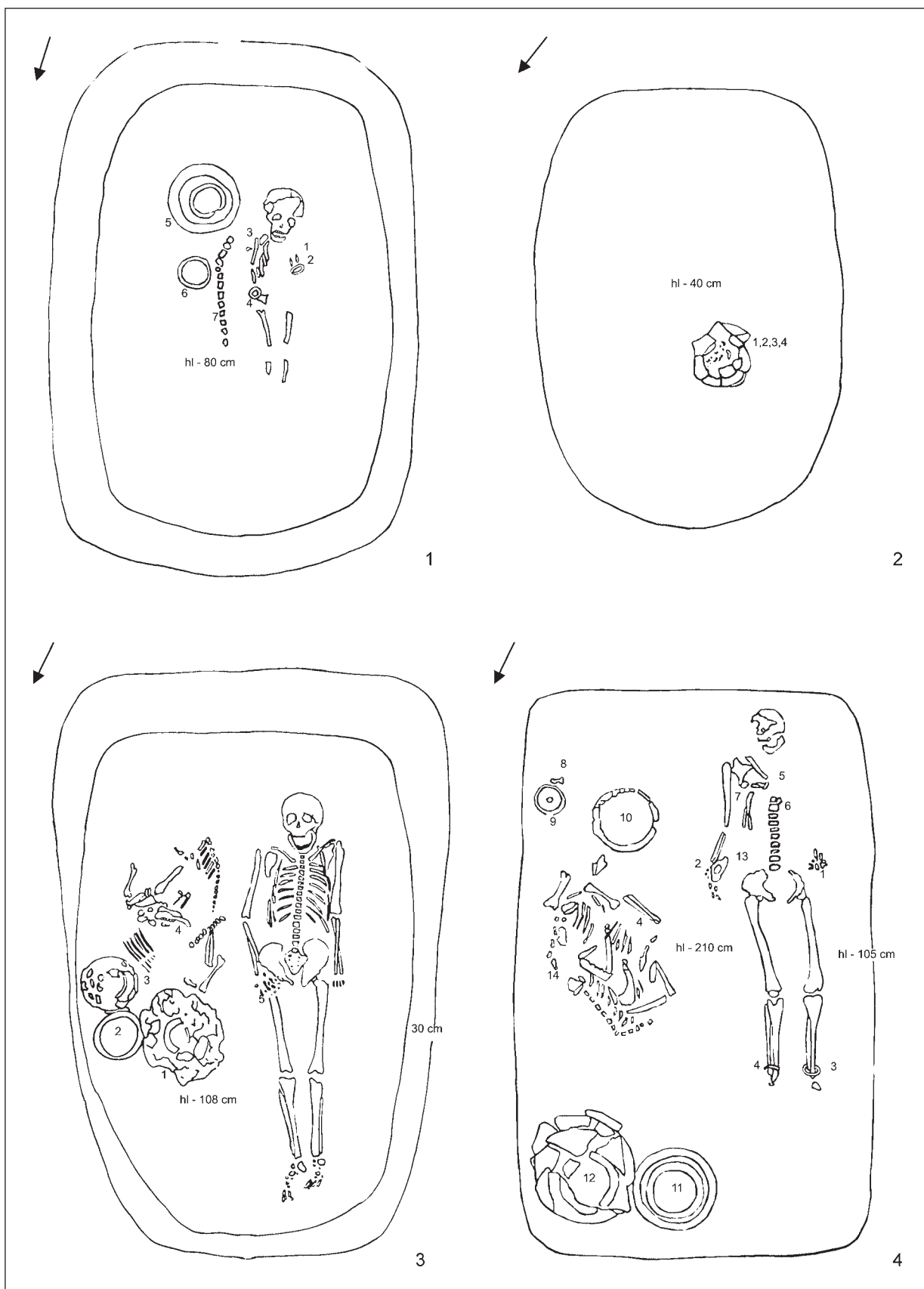
Tab. XII. Hrobová jáma hrobu 46, plán na povrchu před výkopem (1), pohřeb A (2), pohřeb B (3).

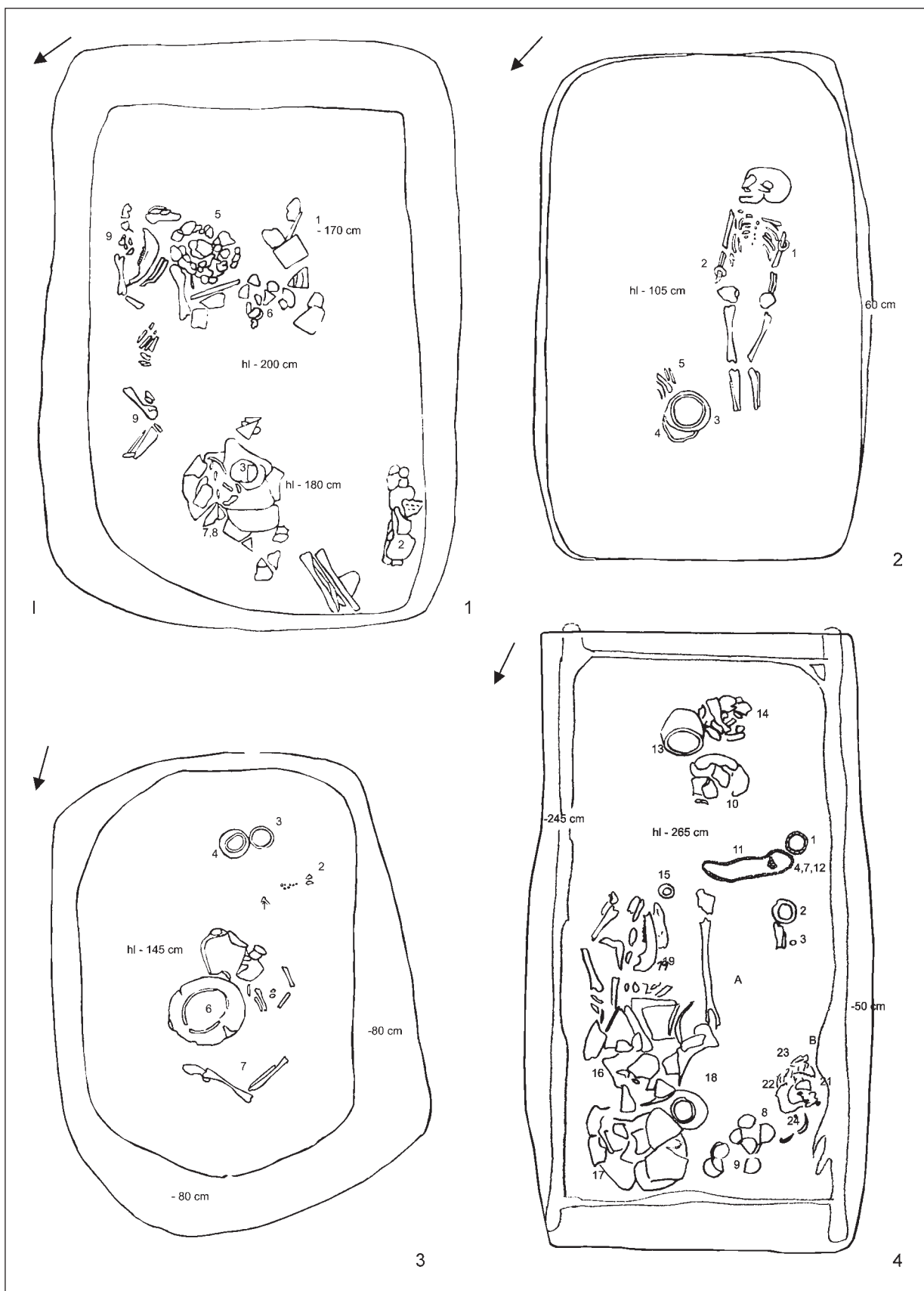
Tab. XIII. Hrobová jáma hrobu 47 (1), hrobu 48 (2, 3), hrobu 49 (4).

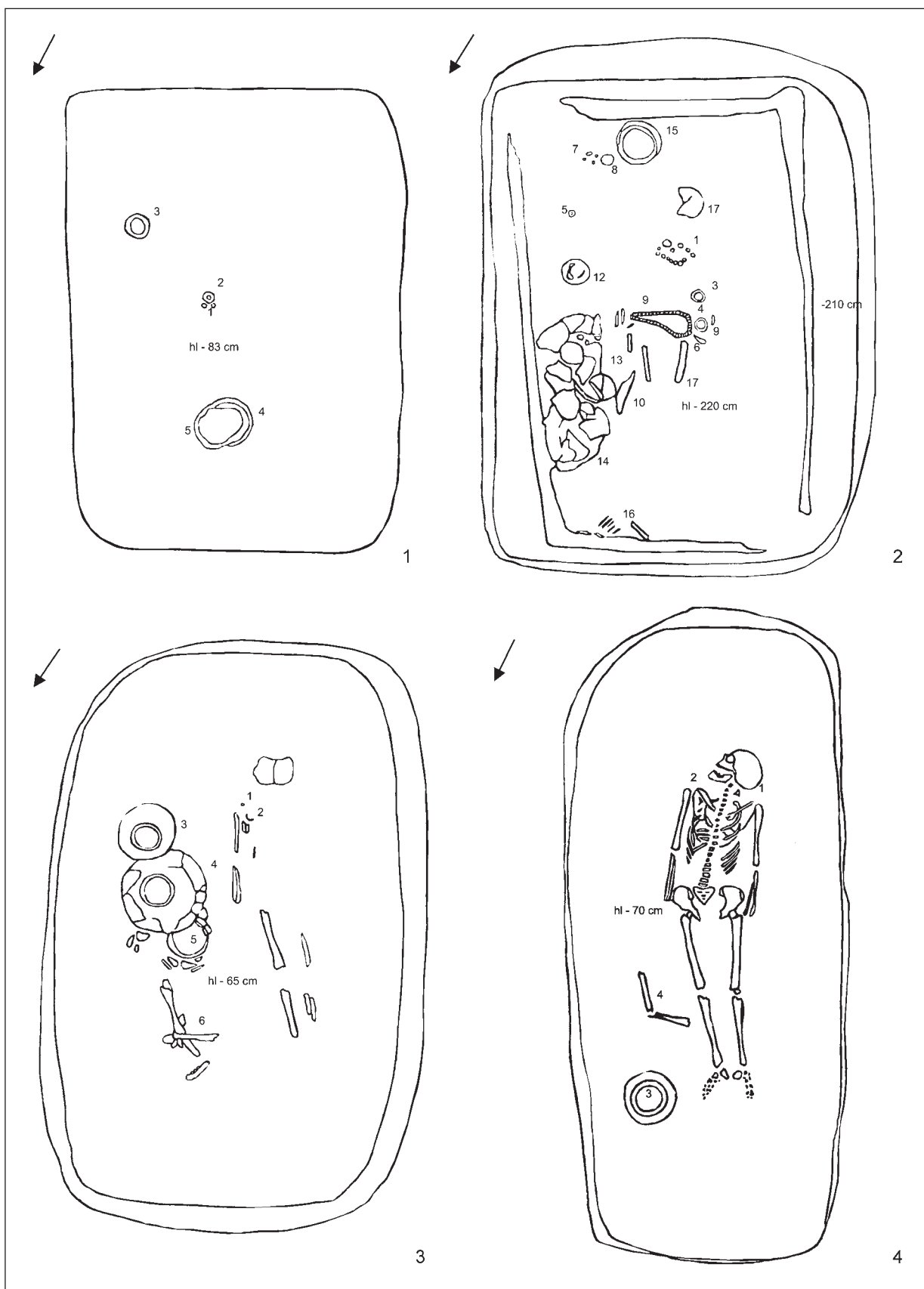
Tab. XIV. Hrobová jáma hrobu 50 (1), hrobu 51 (2), hrobu 52 (3), hrobu 53 (4).

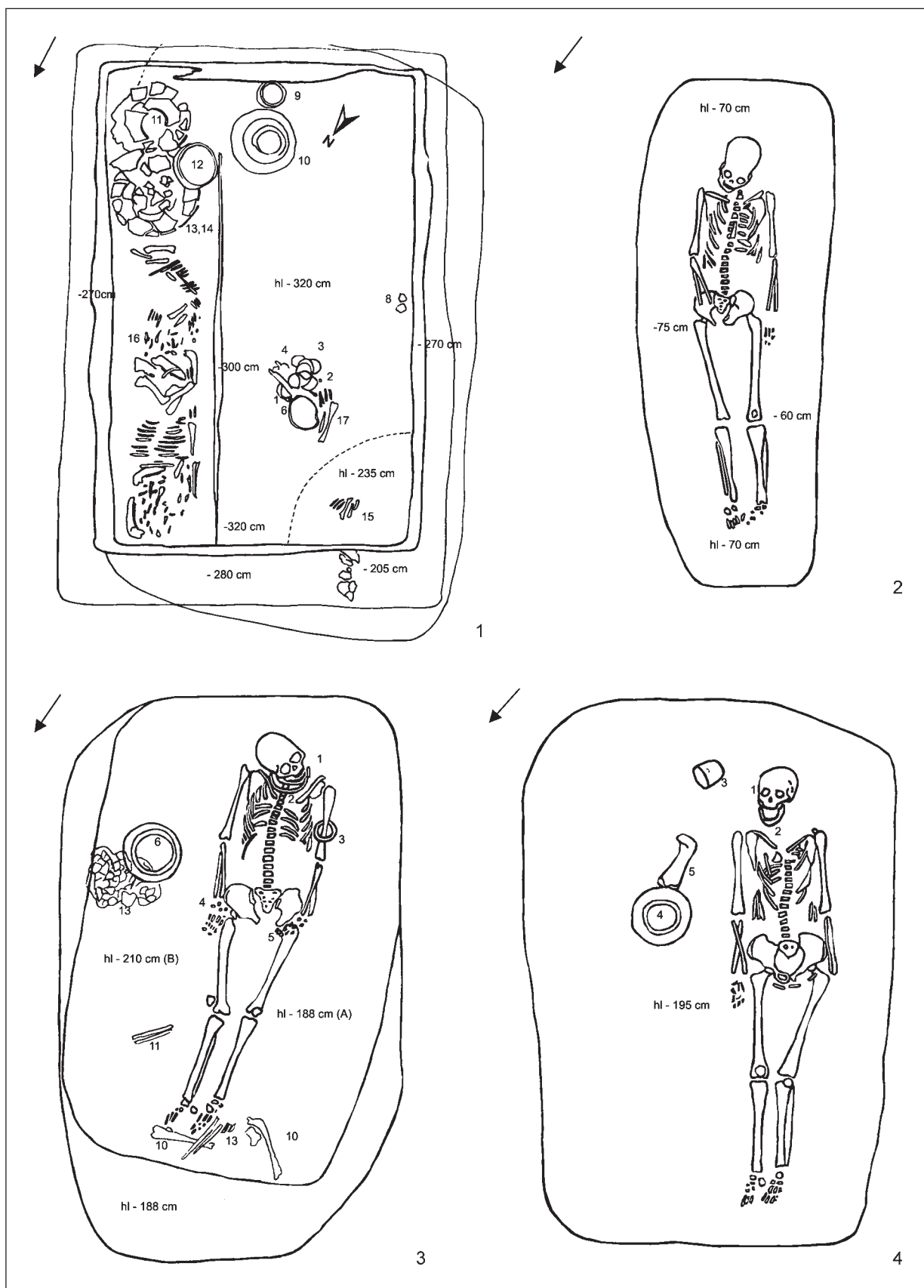
Tab. XV. Hrobová jáma hrobu 54 (1), hrobu 55 (2), hrobu 56 (3), hrobu 58 (4).

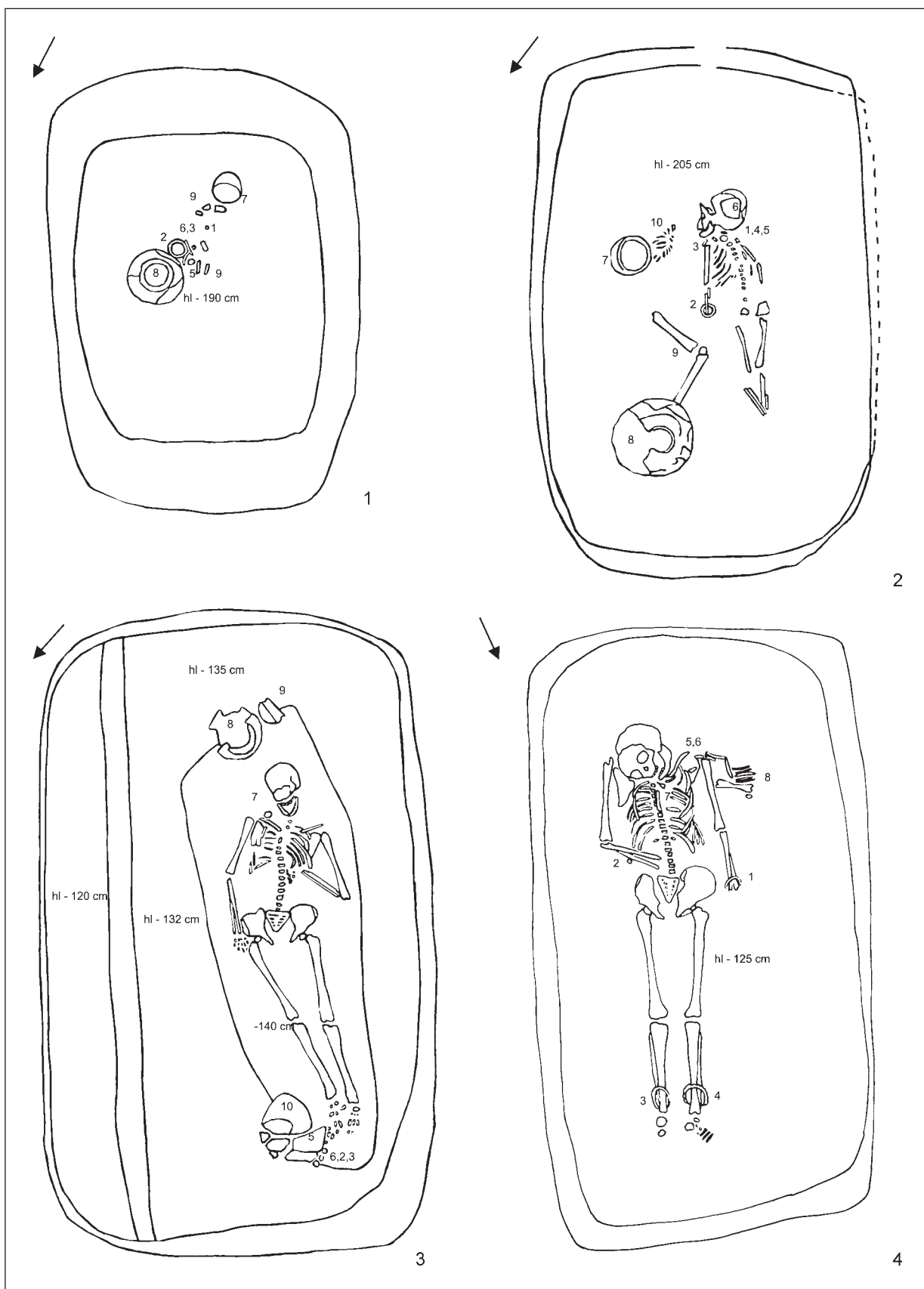
Tab. XVI. Hrobová jáma hrobu 59 (1), hrobu 60 (2), hrobu 61 (3), hrobu 62 (4).

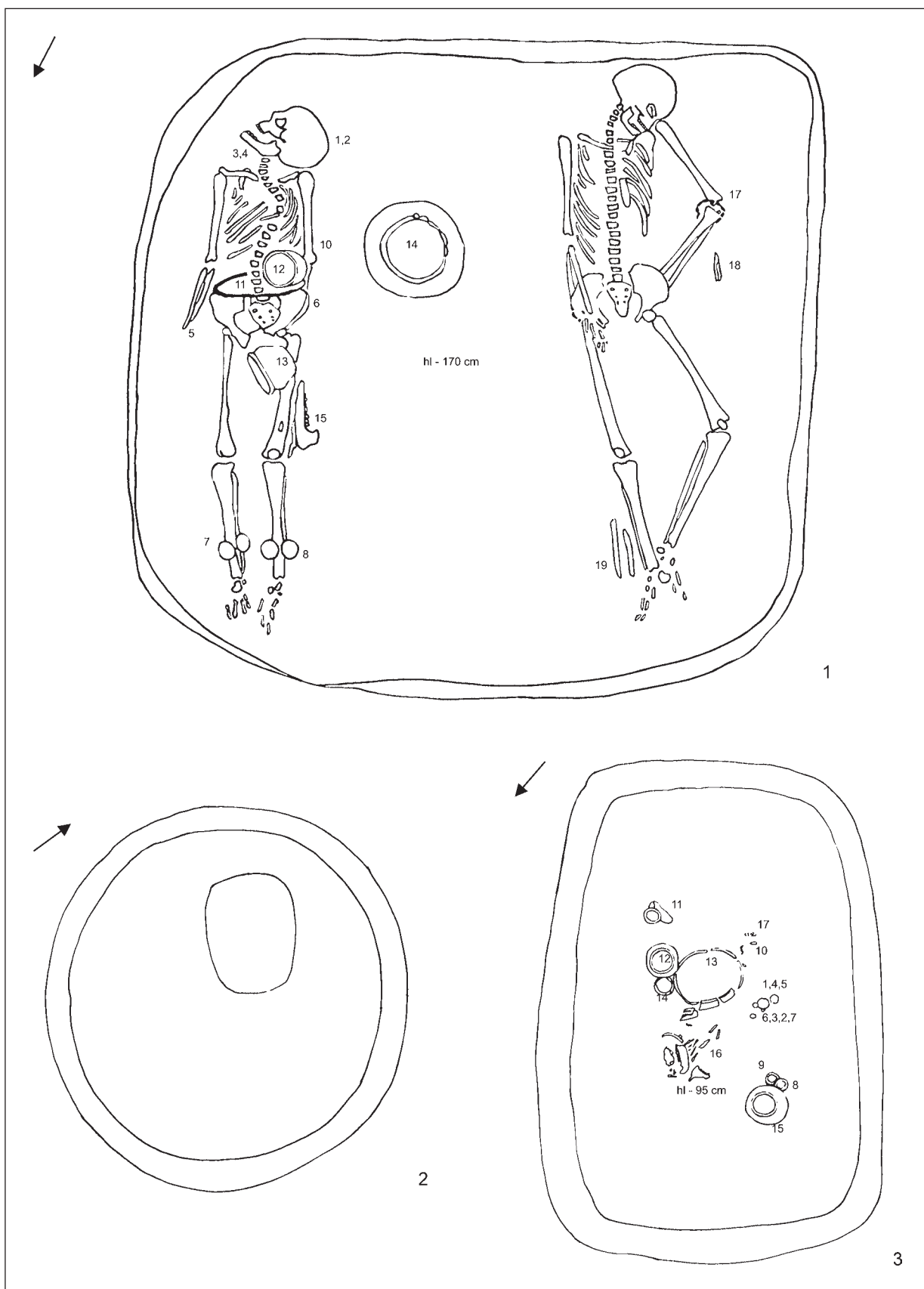
Tab. XVII. Hrobová jáma hrobu 63 (1), hrobu 64 (2), hrobu 65 (3), hrobu 66 (4).

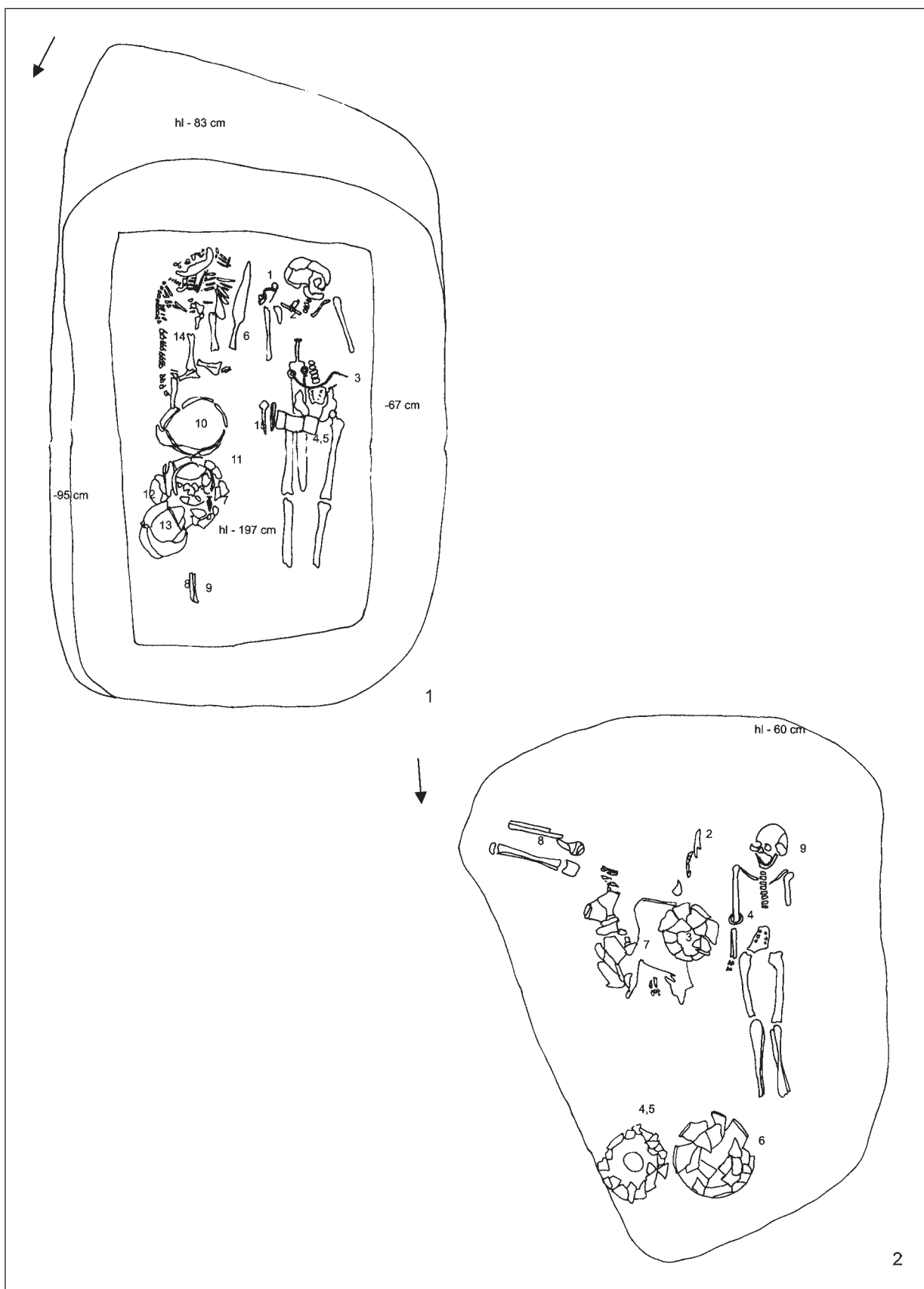
Tab. XVIII. Hrobová jáma hrobu 67 (1), hrobu 68 (2), hrobu 69 (3), hrobu 70 (4).

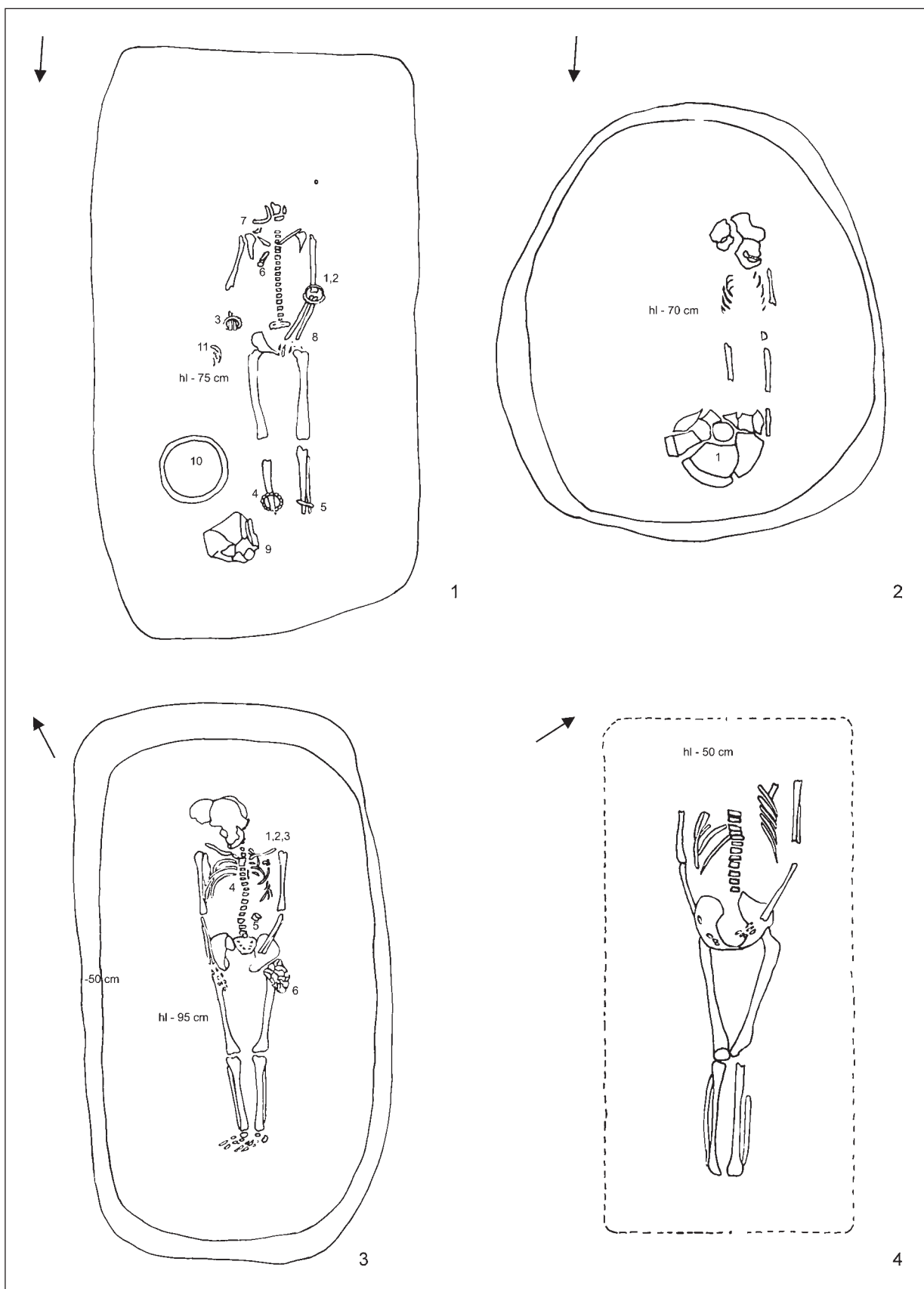
Tab. XIX. Hrobová jáma hrobu 71 (1), hrobu 72 (2), hrobu 73 (3), hrobu 76 (4).

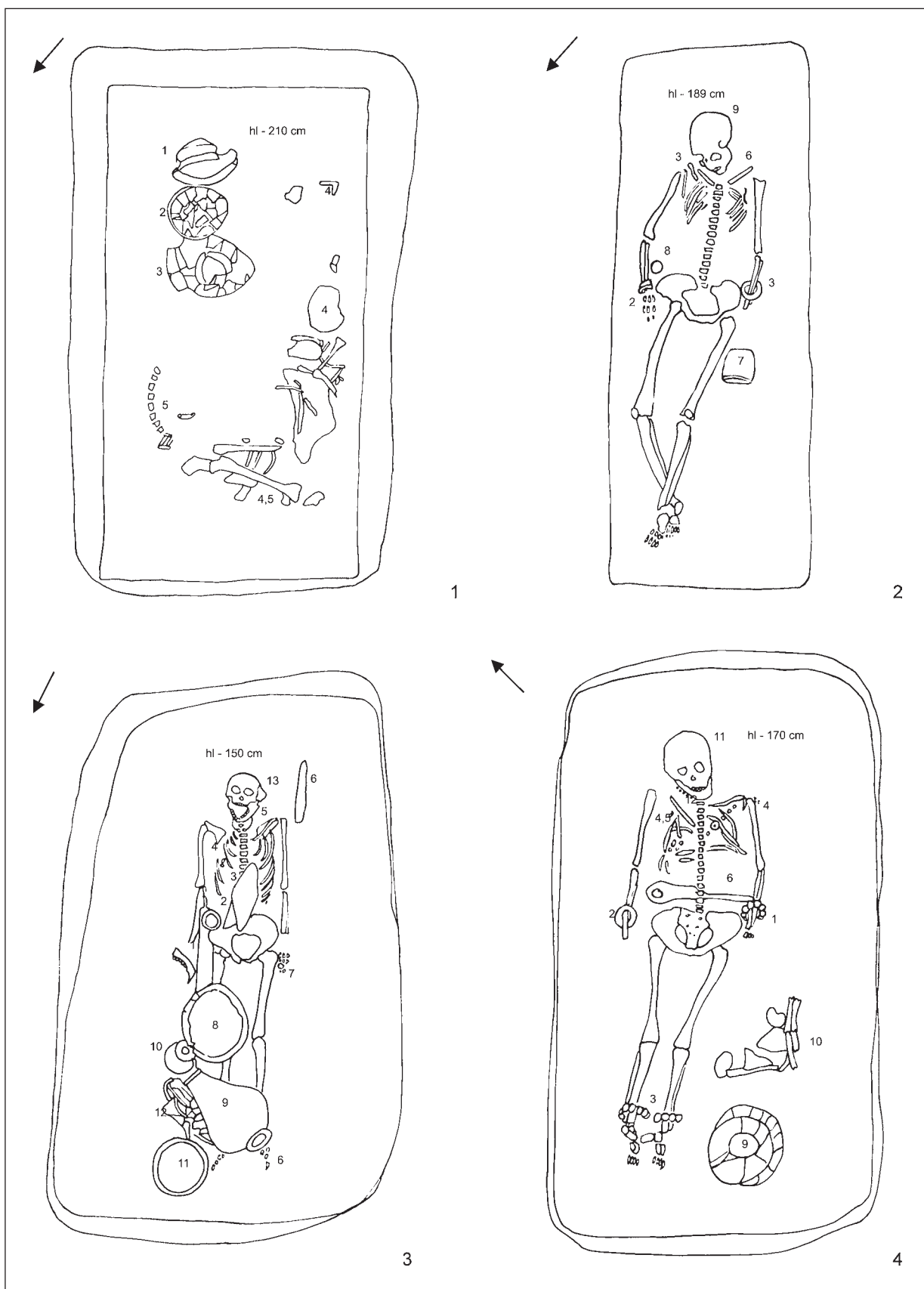
Tab. XX. Hrobová jáma hrobu 74 (1), hrobu 75 (2, 3).

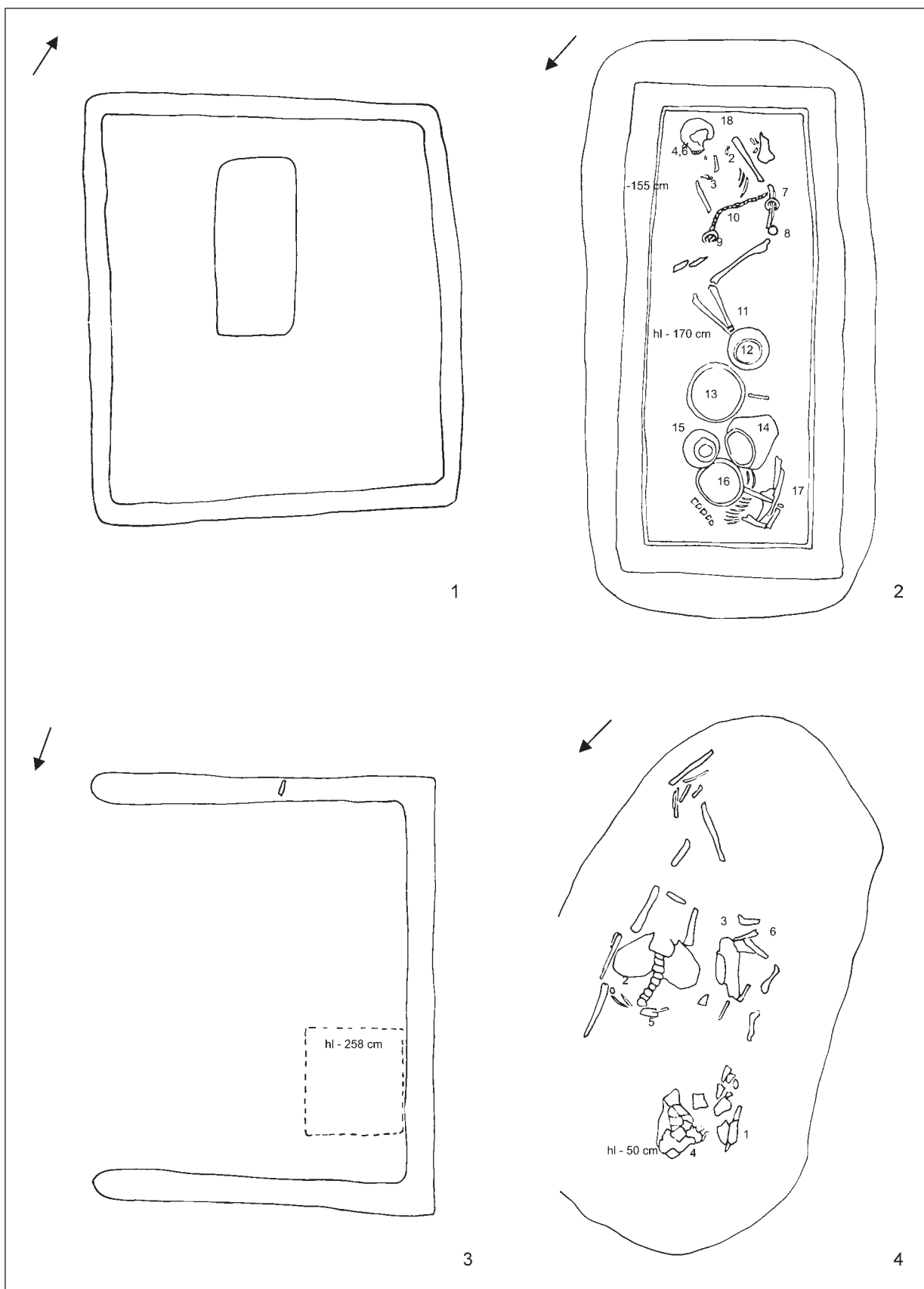
Tab. XXI. Hrobová jáma hrobu 77 (1), hrobu 85 (2).

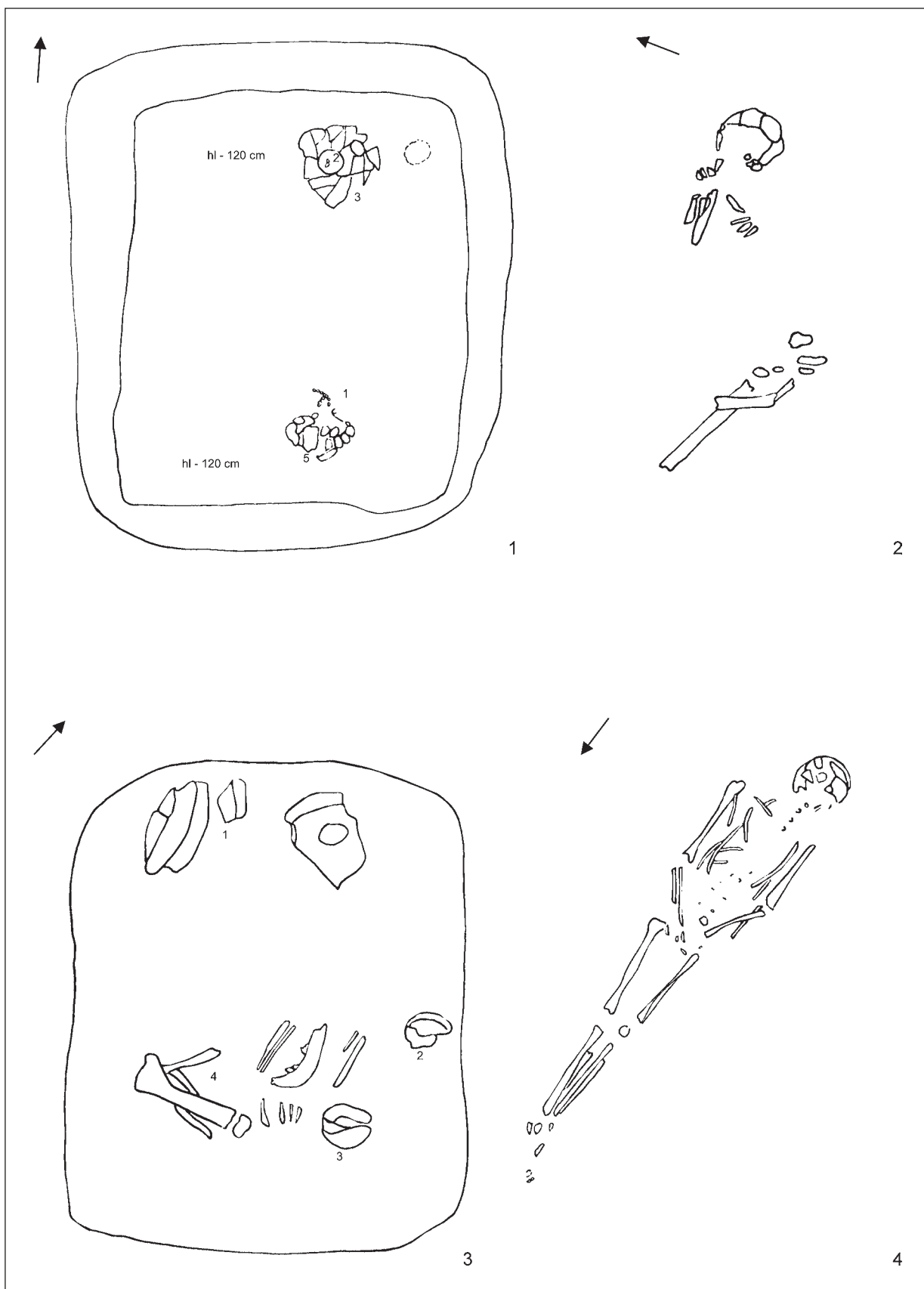
Tab. XXII. Hrobová jáma hrobu 78 (1), hrobu 79 (2), hrobu 80 (3), hrobu 81 (4).

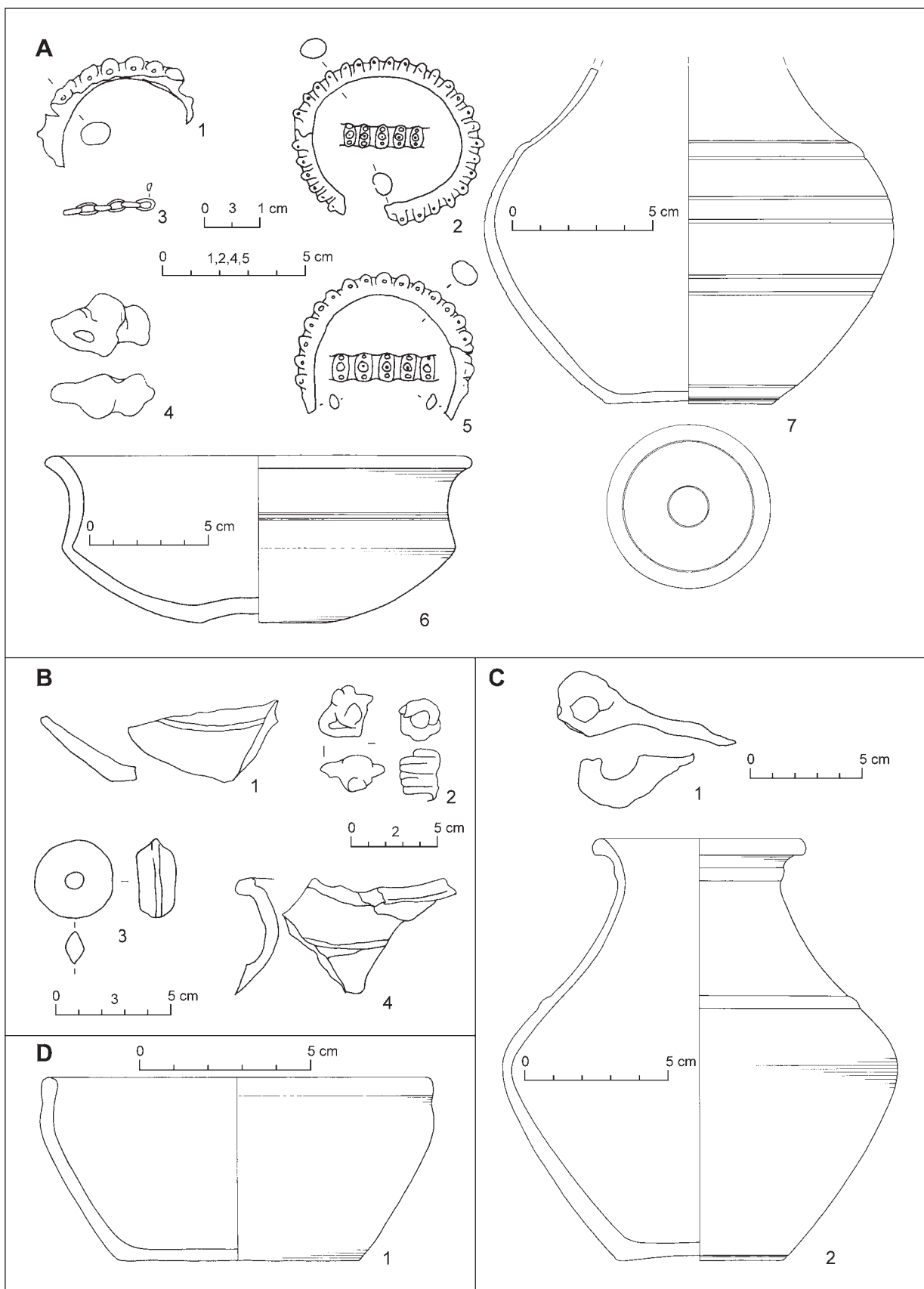
Tab. XXIII. Hrobová jáma hrobu 82 (1), hrobu 83 (2), hrobu 84 (3), hrobu 87 (4).

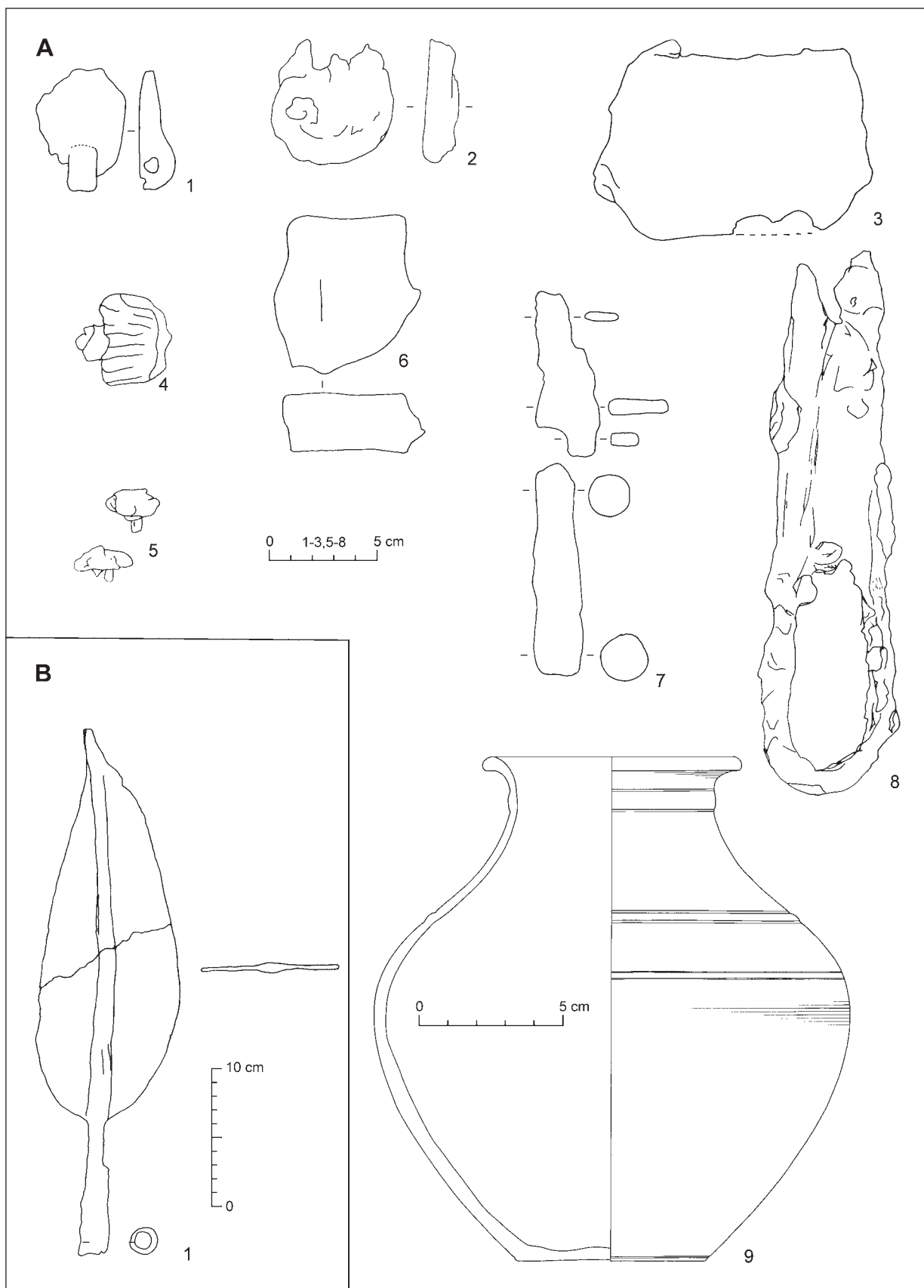
Tab. XXIV. Hrobová jáma hrobu 86 (1, 2), hrobu 88 (3), hrobu 89 (4).

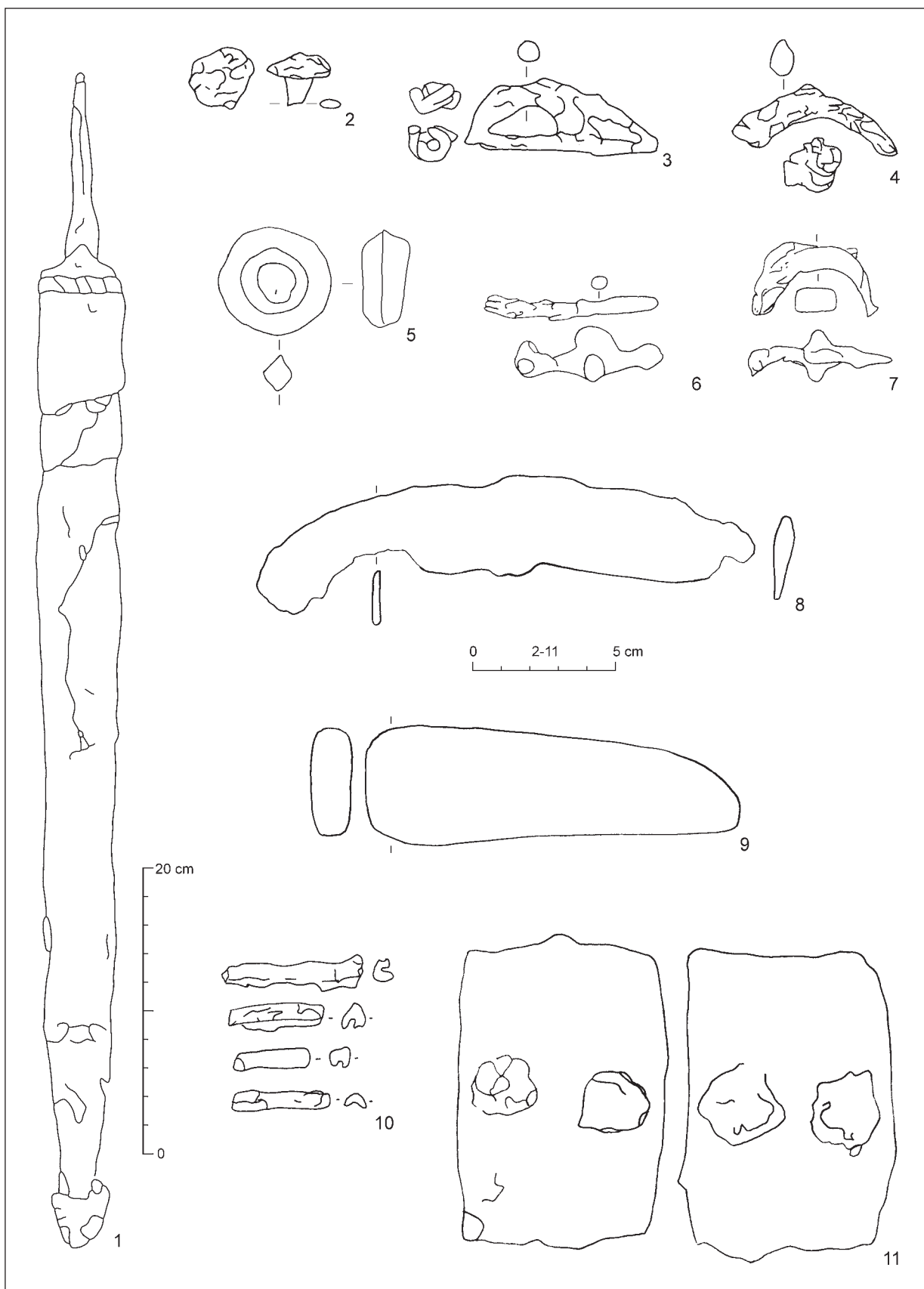
Tab. XXV. Hrobová jáma hrobu 90 (1), hrobu 92 (2), hrobu 93 (3), hrobu 95 (4).

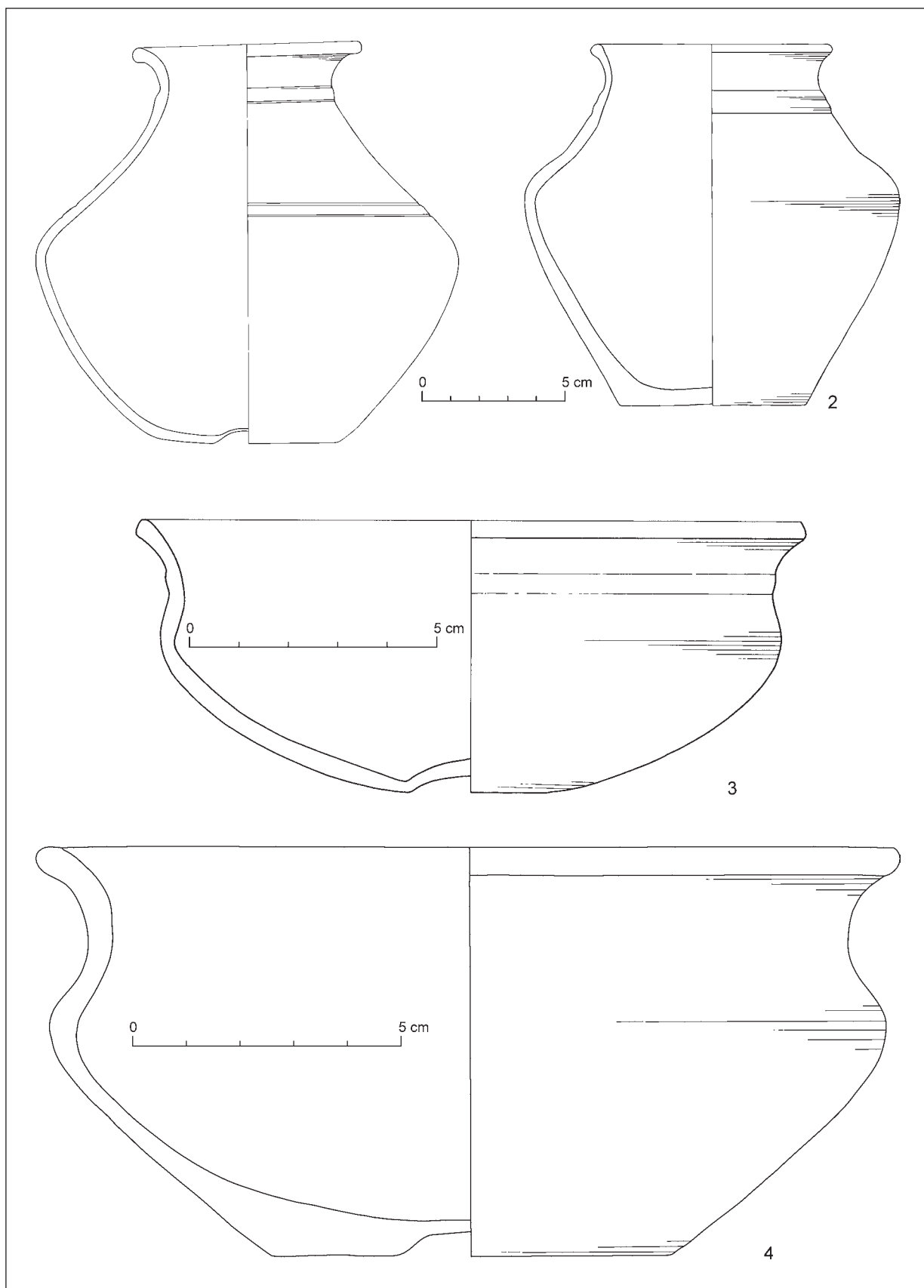
Tab. XXVI. Hrobové nálezy z hrobu 1 (sekce A), hrob 2 (sekce C), hrob 3 (sekce D), hrob 4 (sekce B).

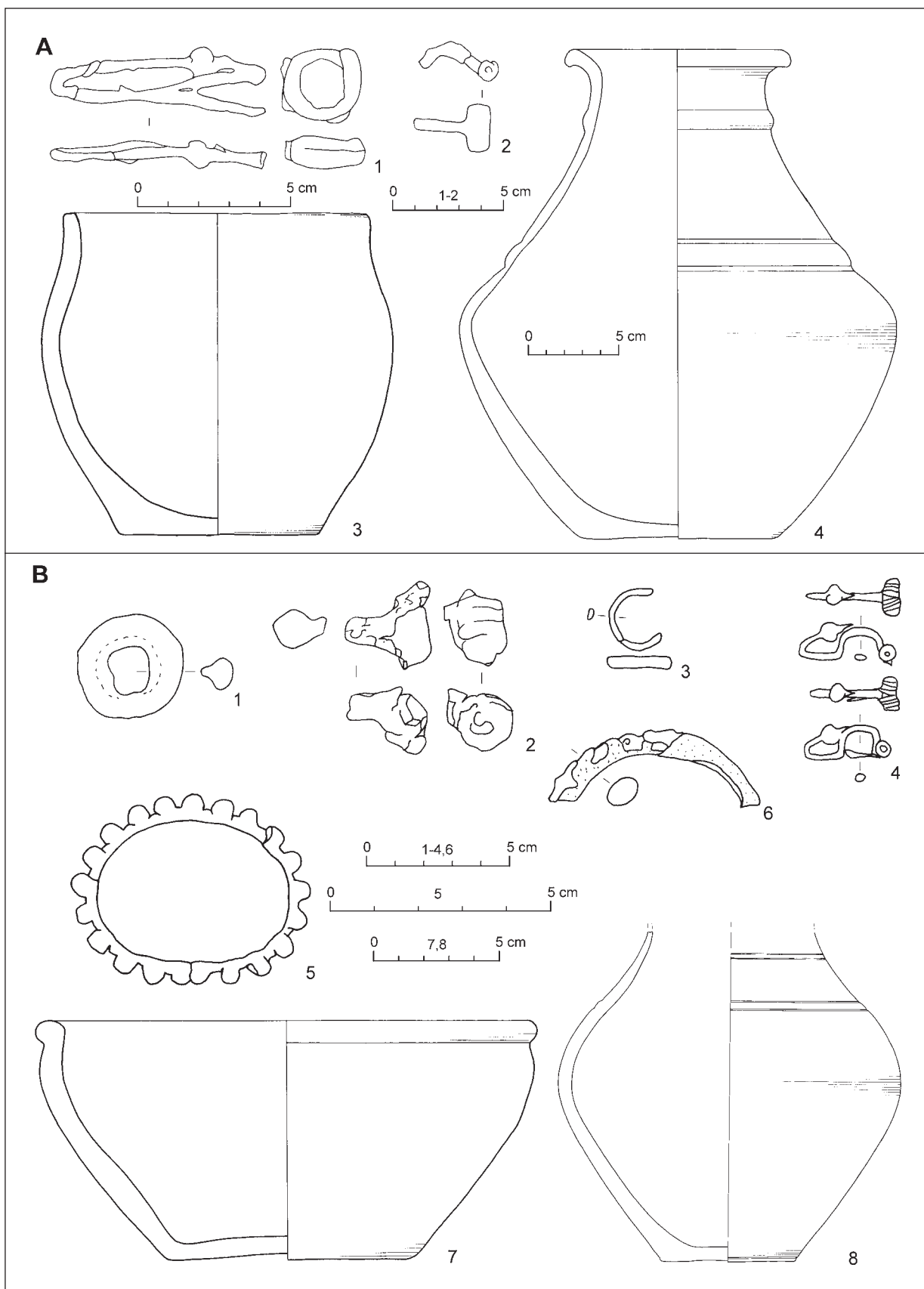
Tab. XXVII. Hrobové nálezy z hrobu 5 (sekce A), hrob 6 (sekce B).

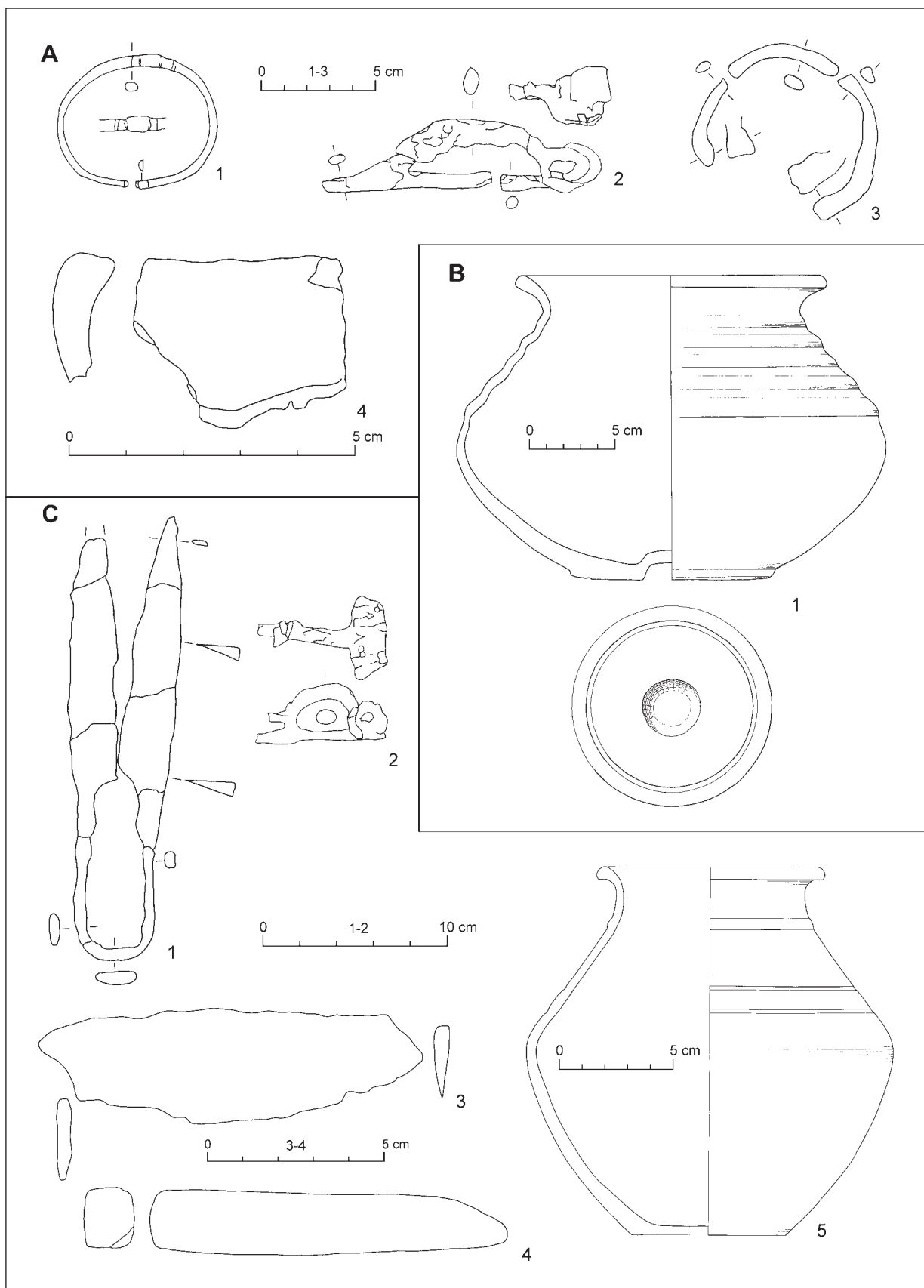
Tab. XXVIII. Hrobové nálezy z hrobu 6.

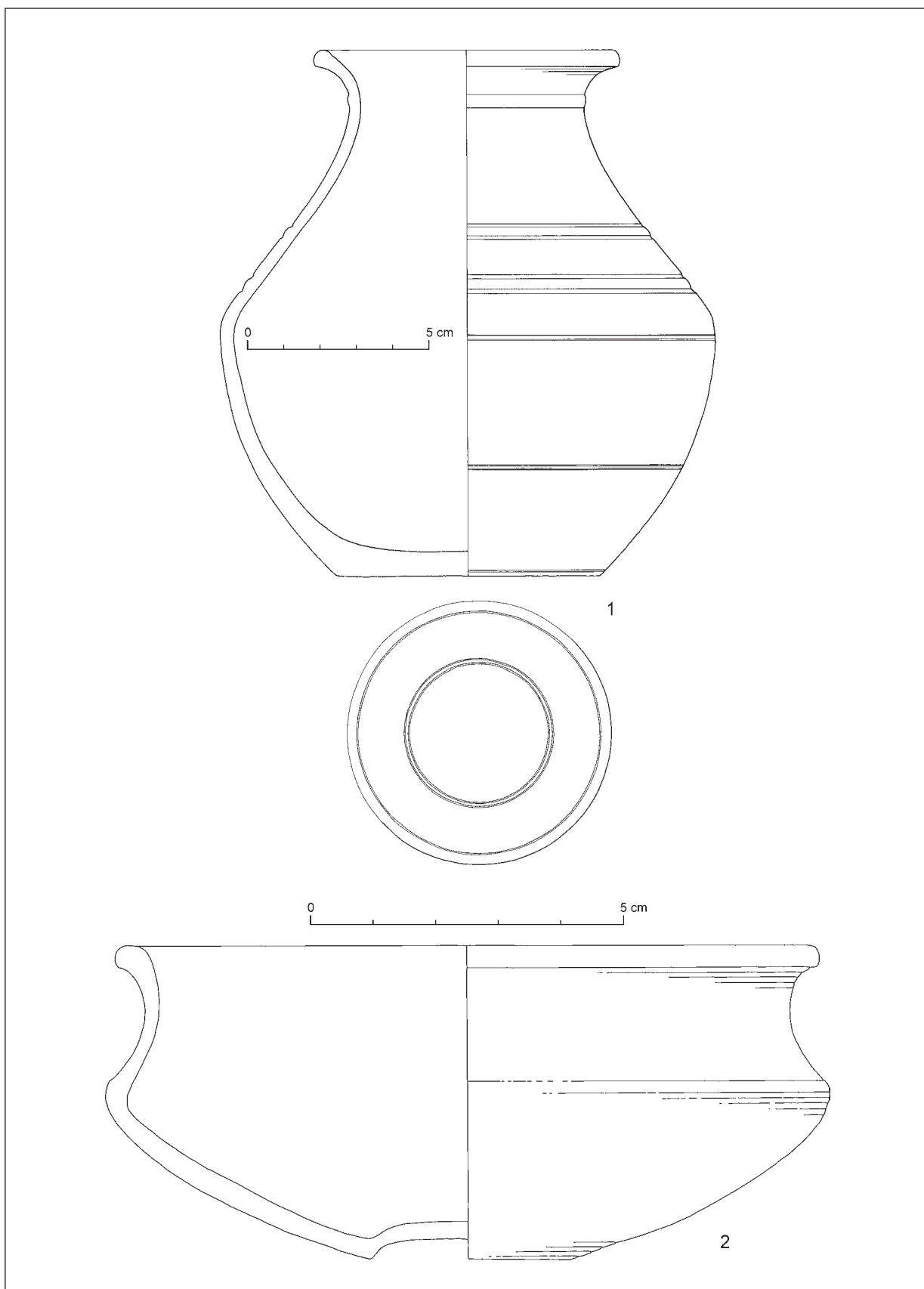
Tab. XXIX. Keramické nálezy z hrobu 6.

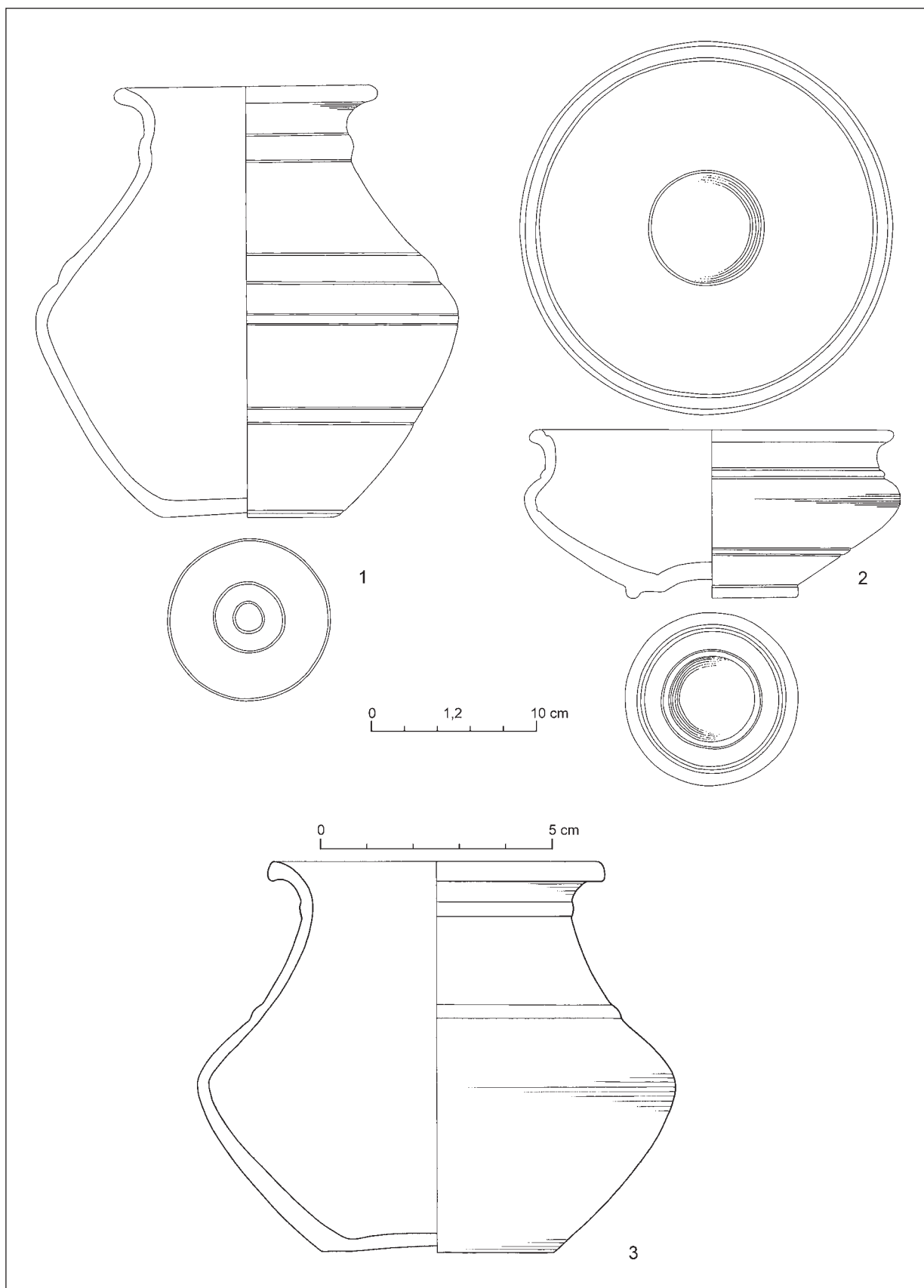
Tab. XXX. Hrobové nálezy z hrobu 7 (sekce A), hrob 8 (sekce B).

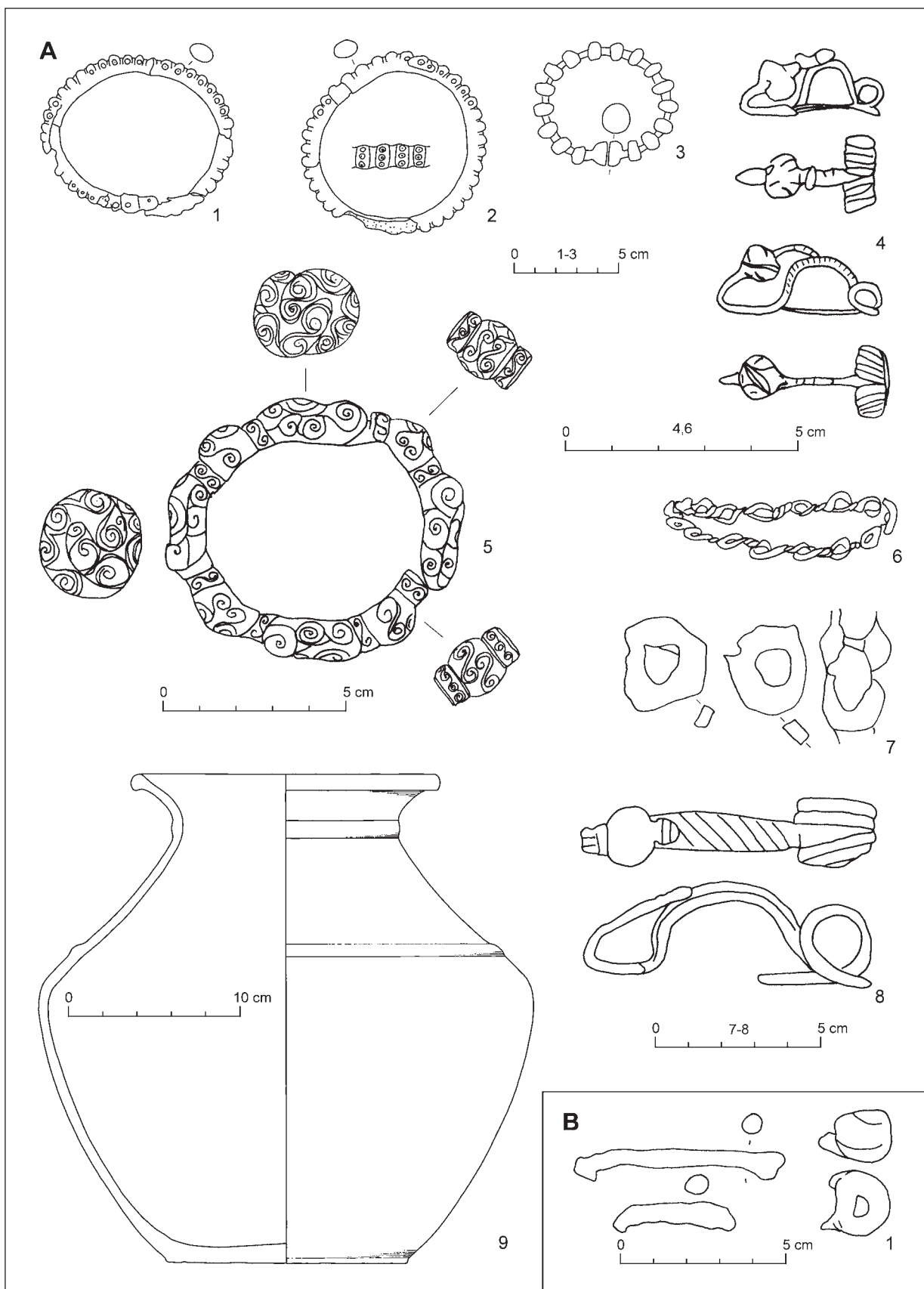
Tab. XXXI. Hrobové nálezy z hrobu 9 (sekce A), hrob 10 (sekce B), hrob 12 (sekce C).

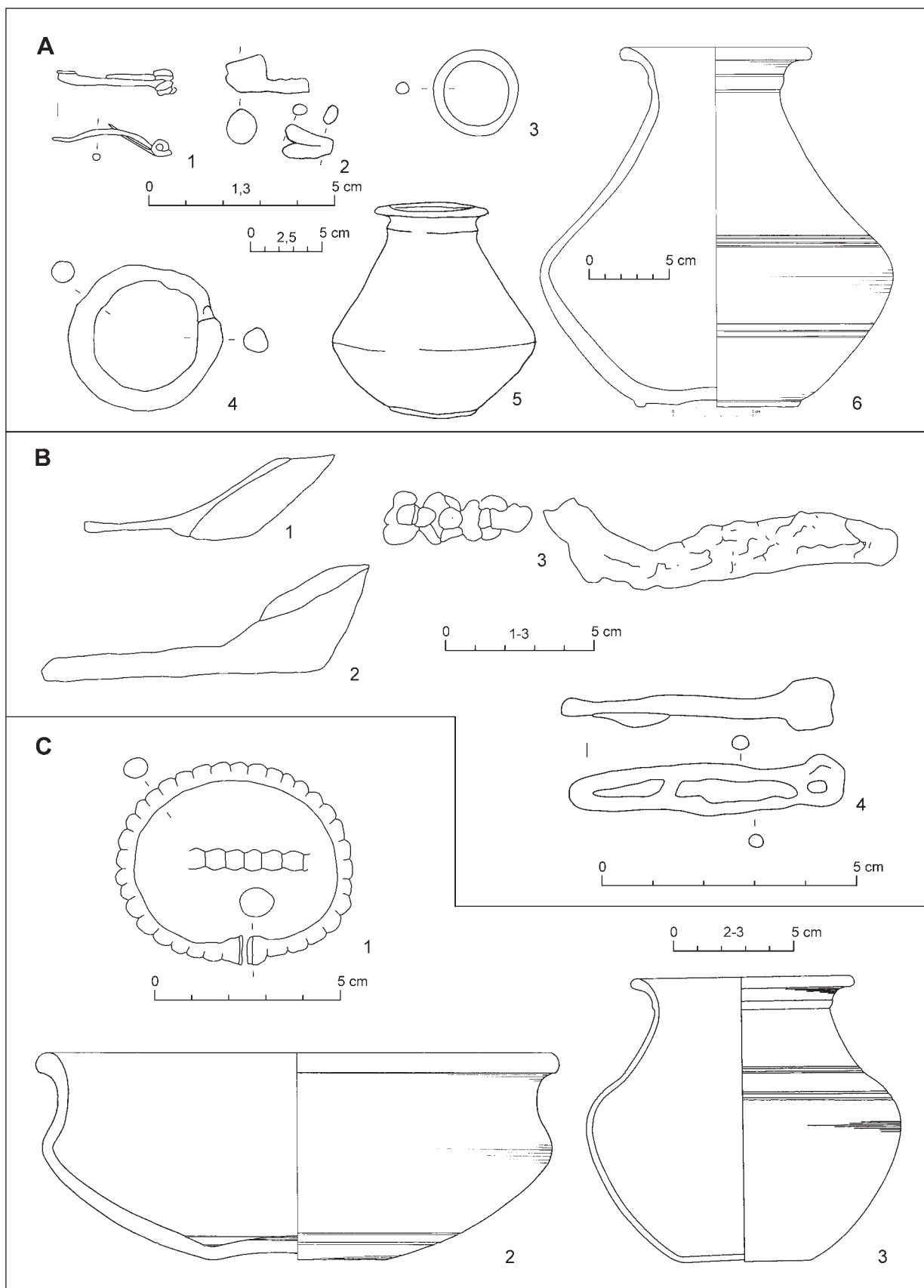
Tab. XXXII. Keramické nálezy z hrobu 12.

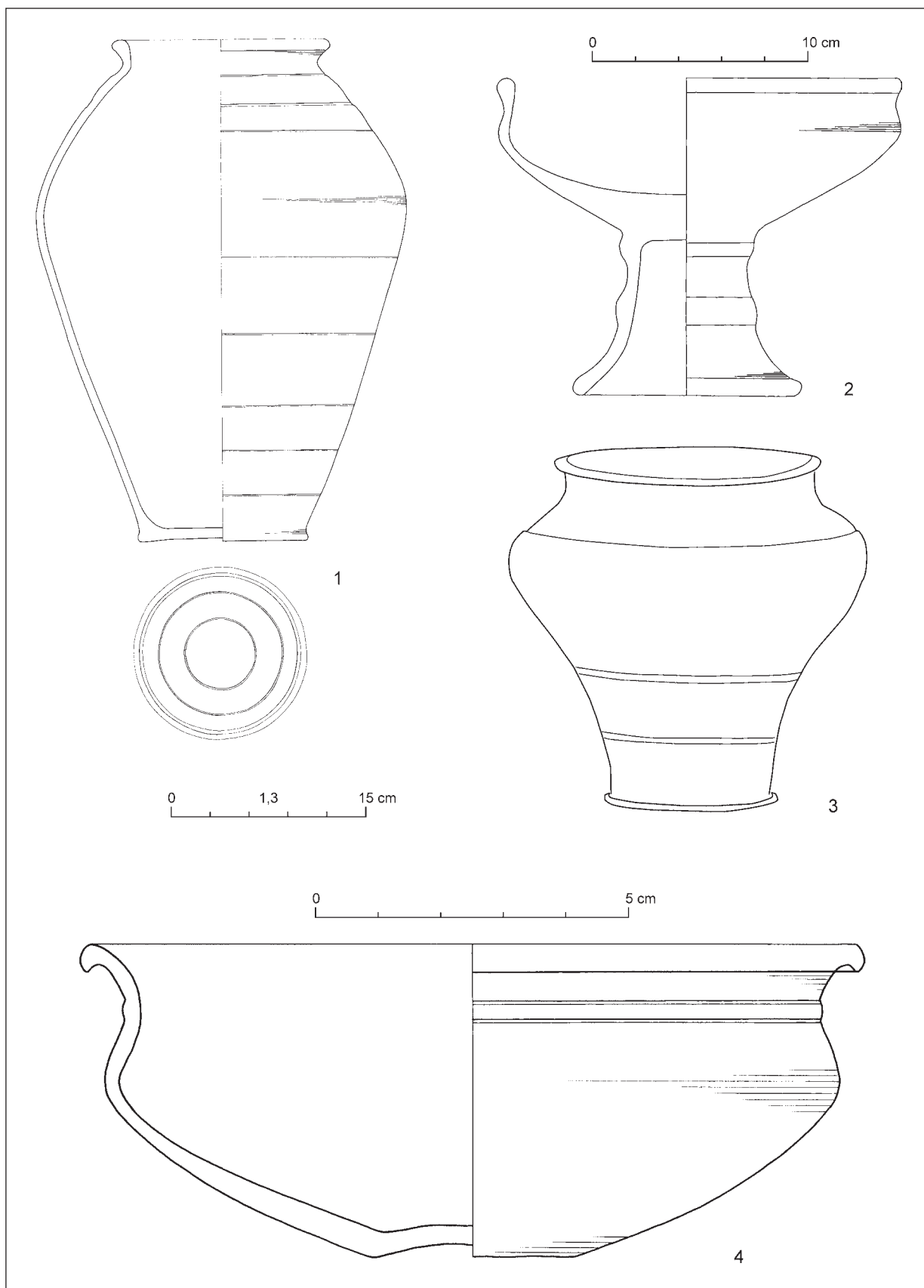
Tab. XXXIII. Keramické nálezy z hrobu 14.

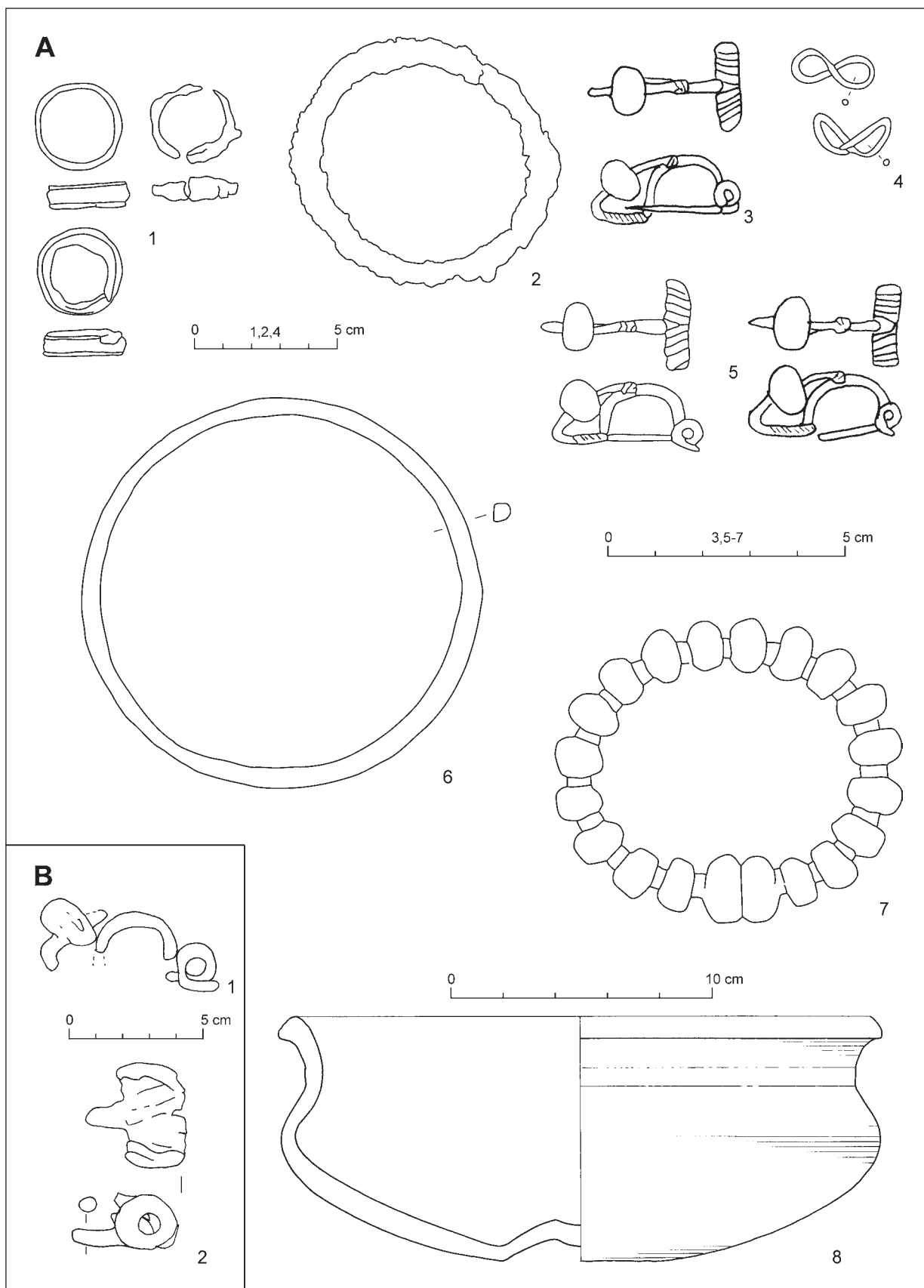
Tab. XXXIV. Hrobové nálezy z hrobu 14 (sekce B), hrob 15 (sekce A).

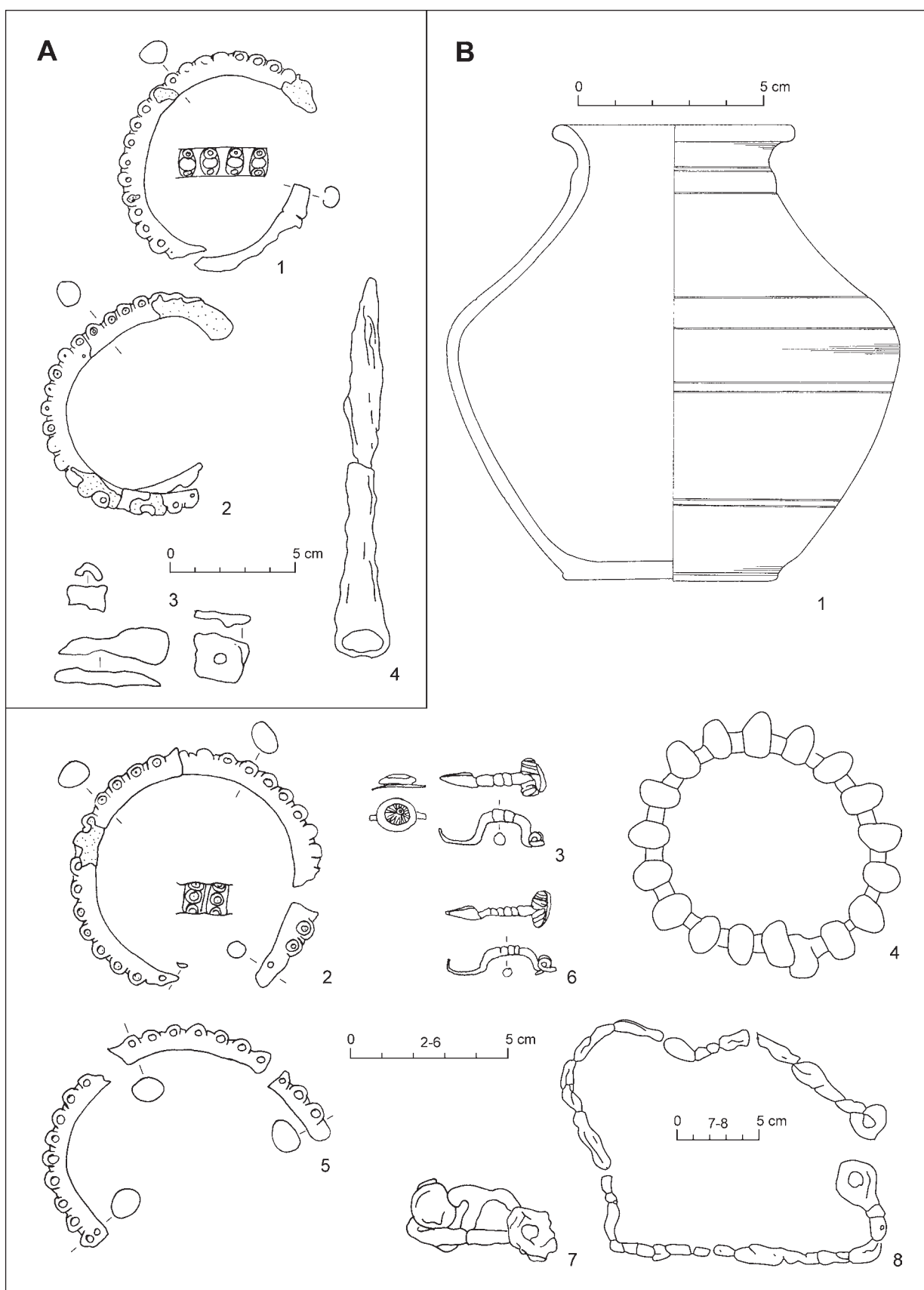
Tab. XXXV. Hrobové nálezy z hrobu 16 (sekce A), hrob 17 (sekce B), hrob 18 (sekce C).

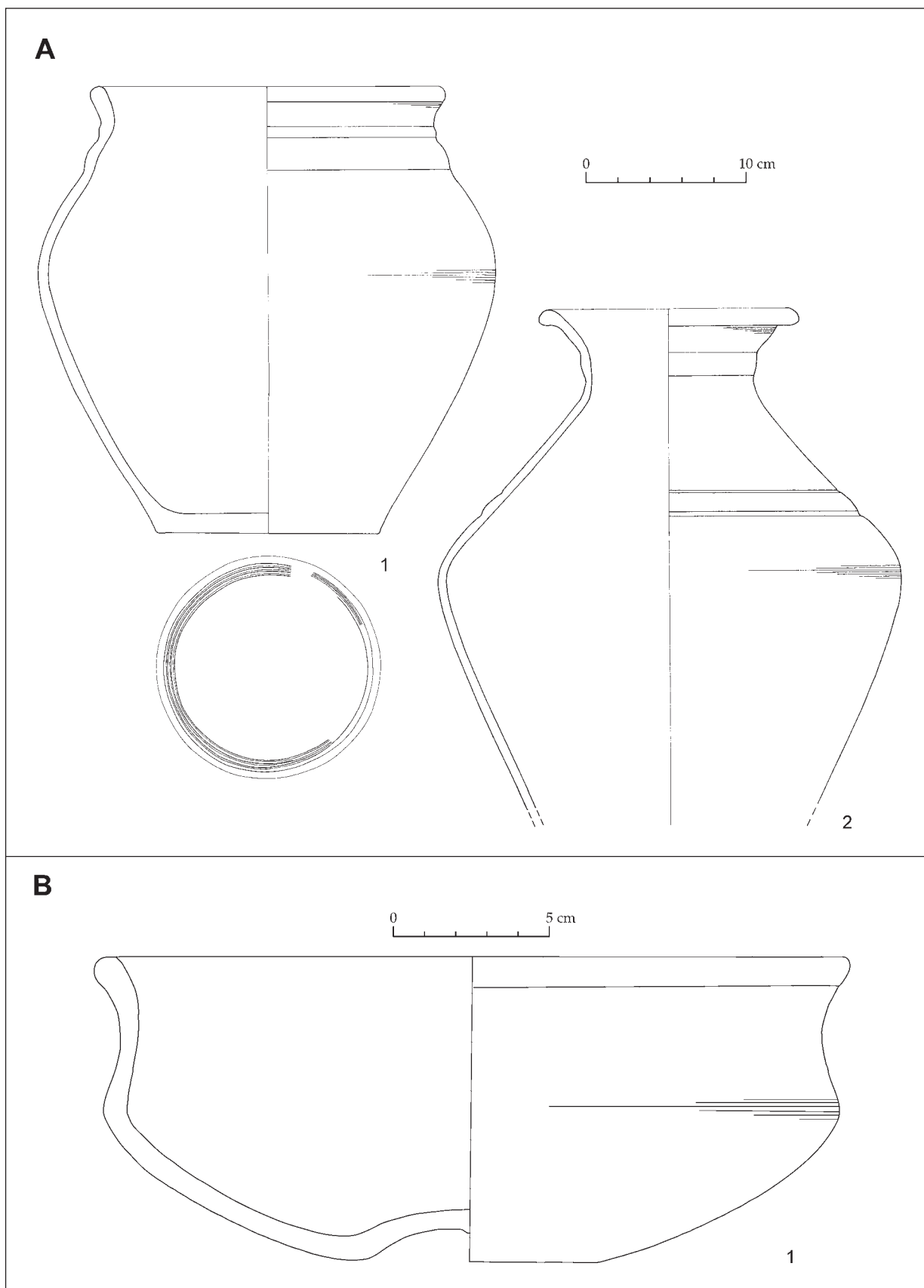
Tab. XXXVI. Keramické nálezy z hrobu 19.

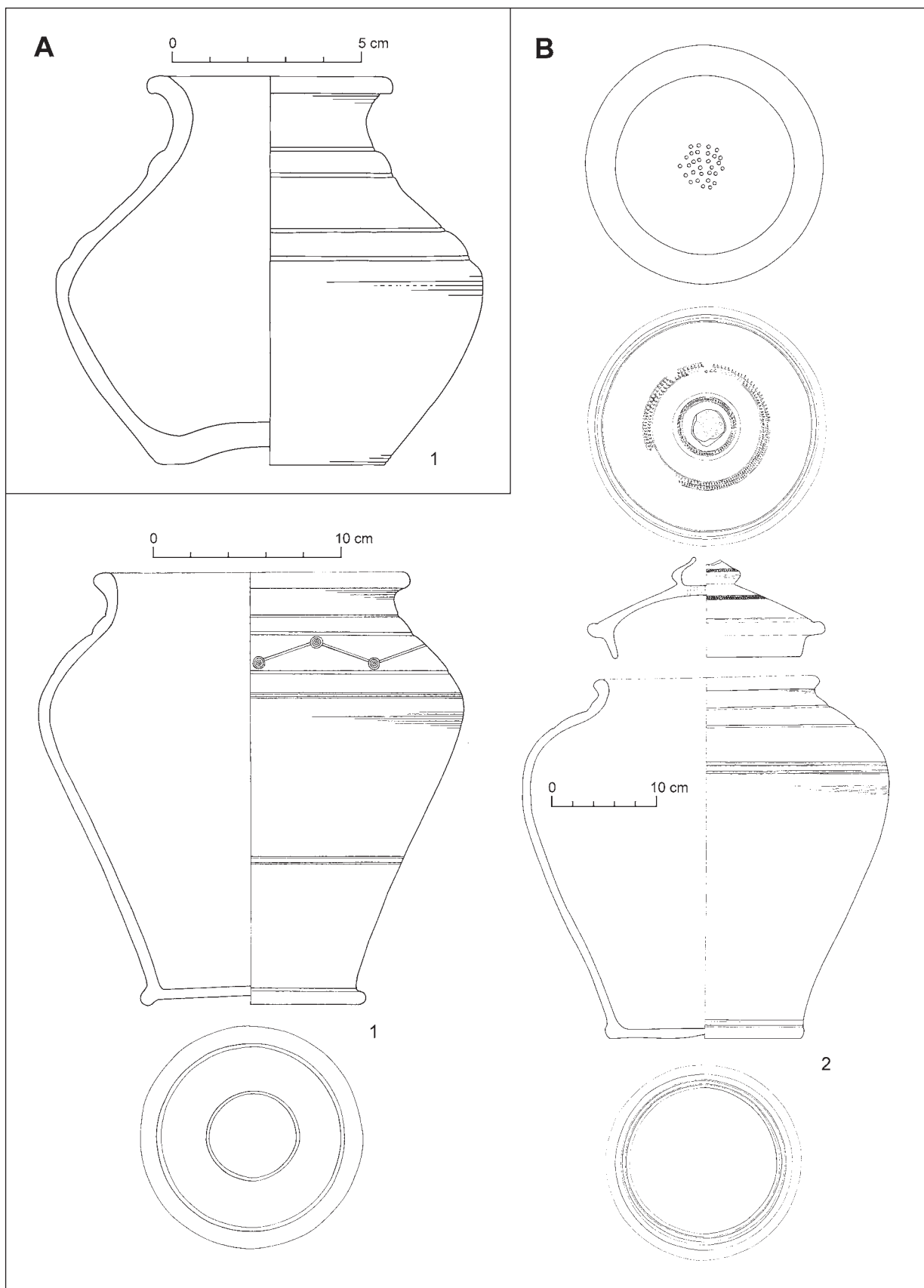
Tab. XXXVII. Hrobové nálezy z hrobu 19 (sekce B), hrob 20 (sekce A).

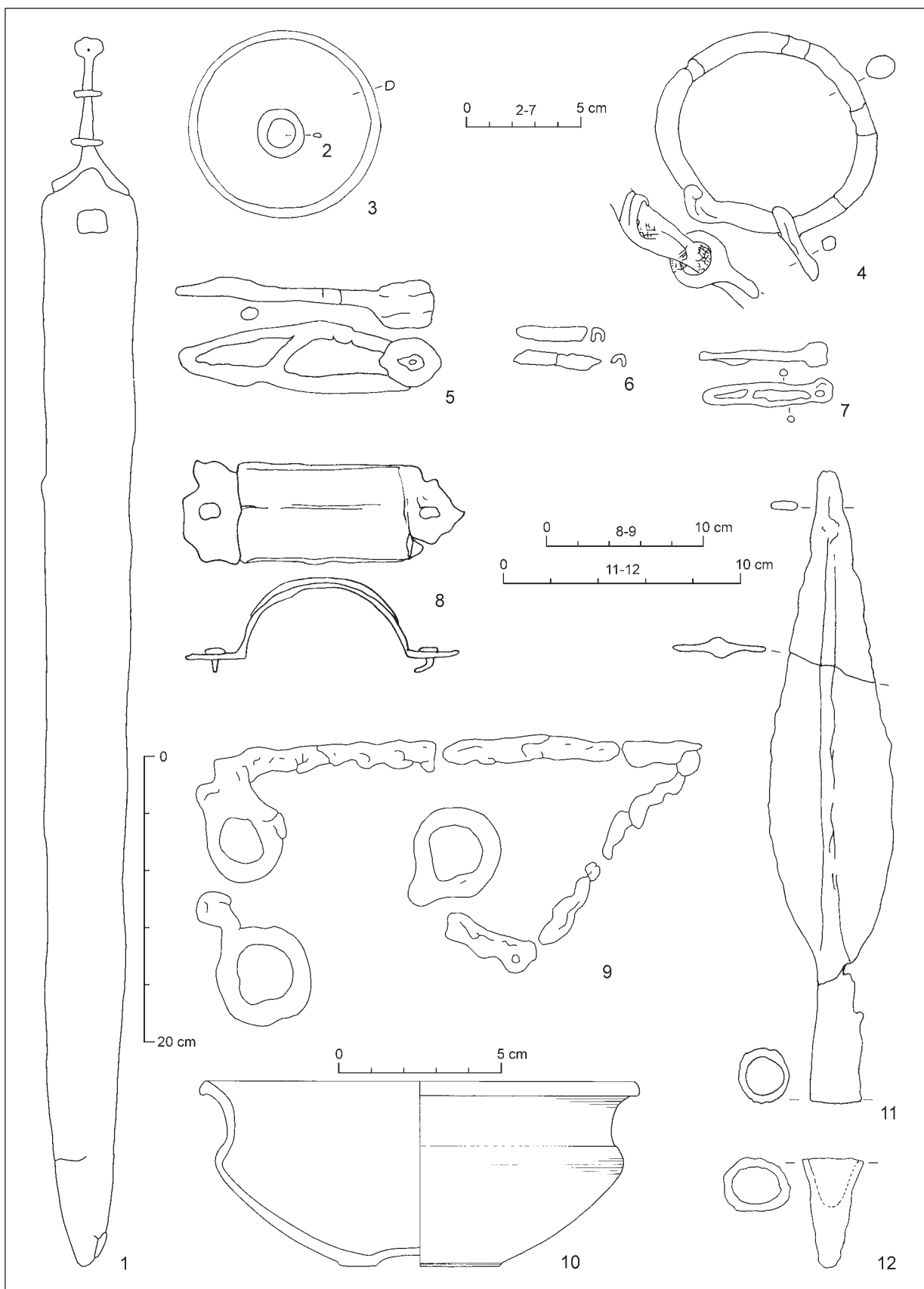
Tab. XXXVIII. Hrobové nálezy z hrobu 20 (sekce A), hrob 21 (sekce B), hrob 22 (sekce B1).

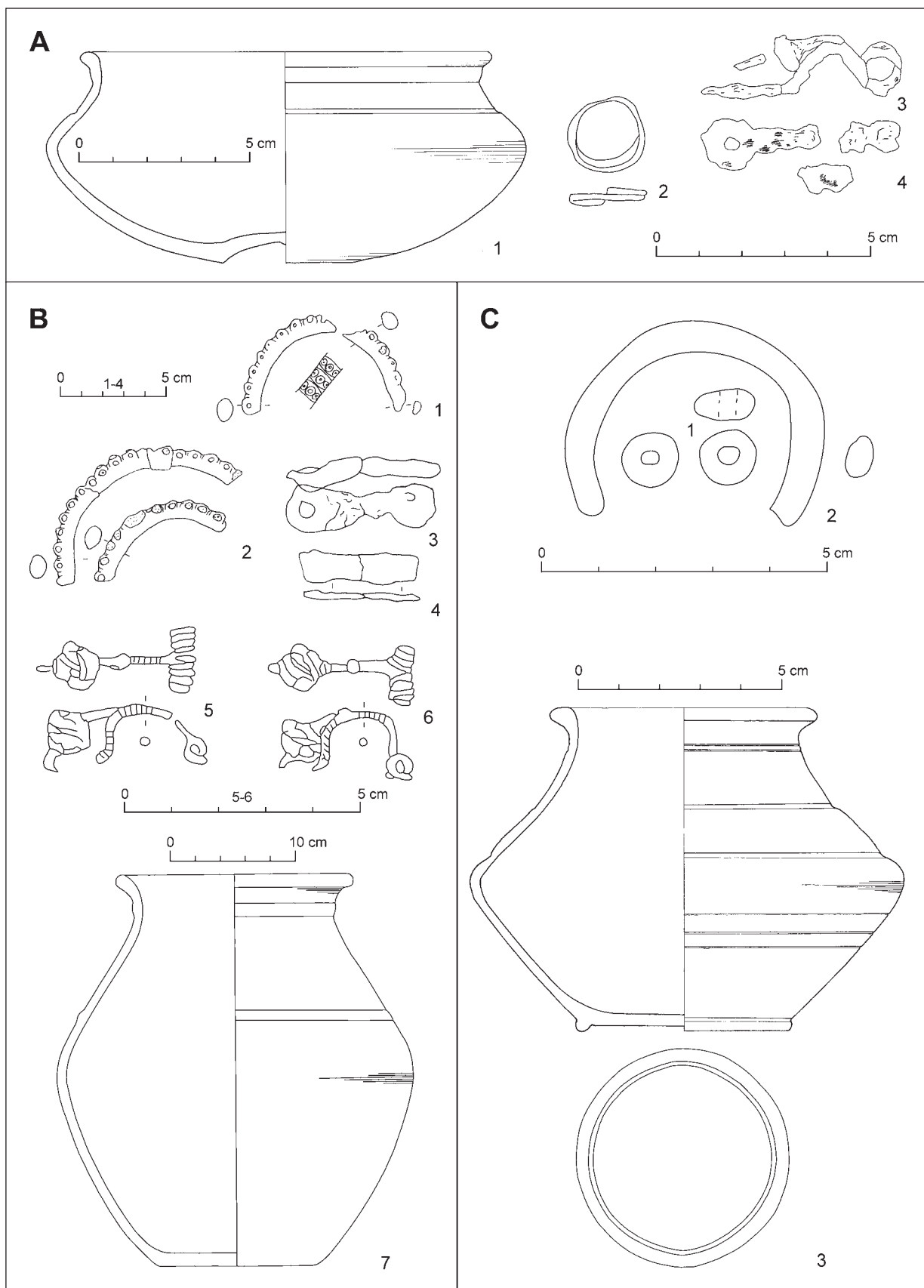
Tab. XXXIX. Keramické nálezy z hrobu 22 (sekce A), keramická mísa z hrobu 21 (sekce B).

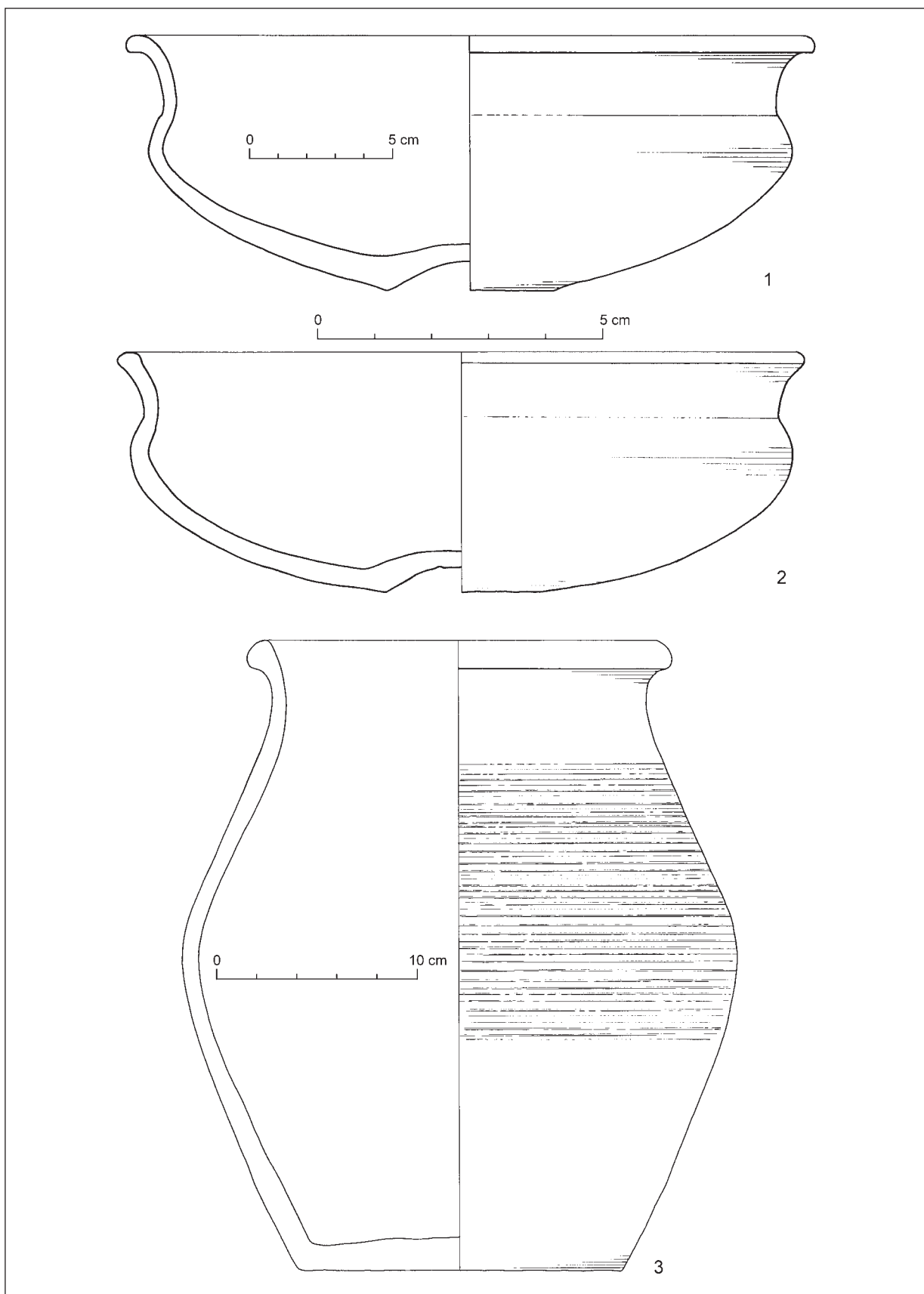
Tab. XL. Keramická váza z hrobu 23 (sekce A), keramické nálezy z hrobu 24 (sekce B).

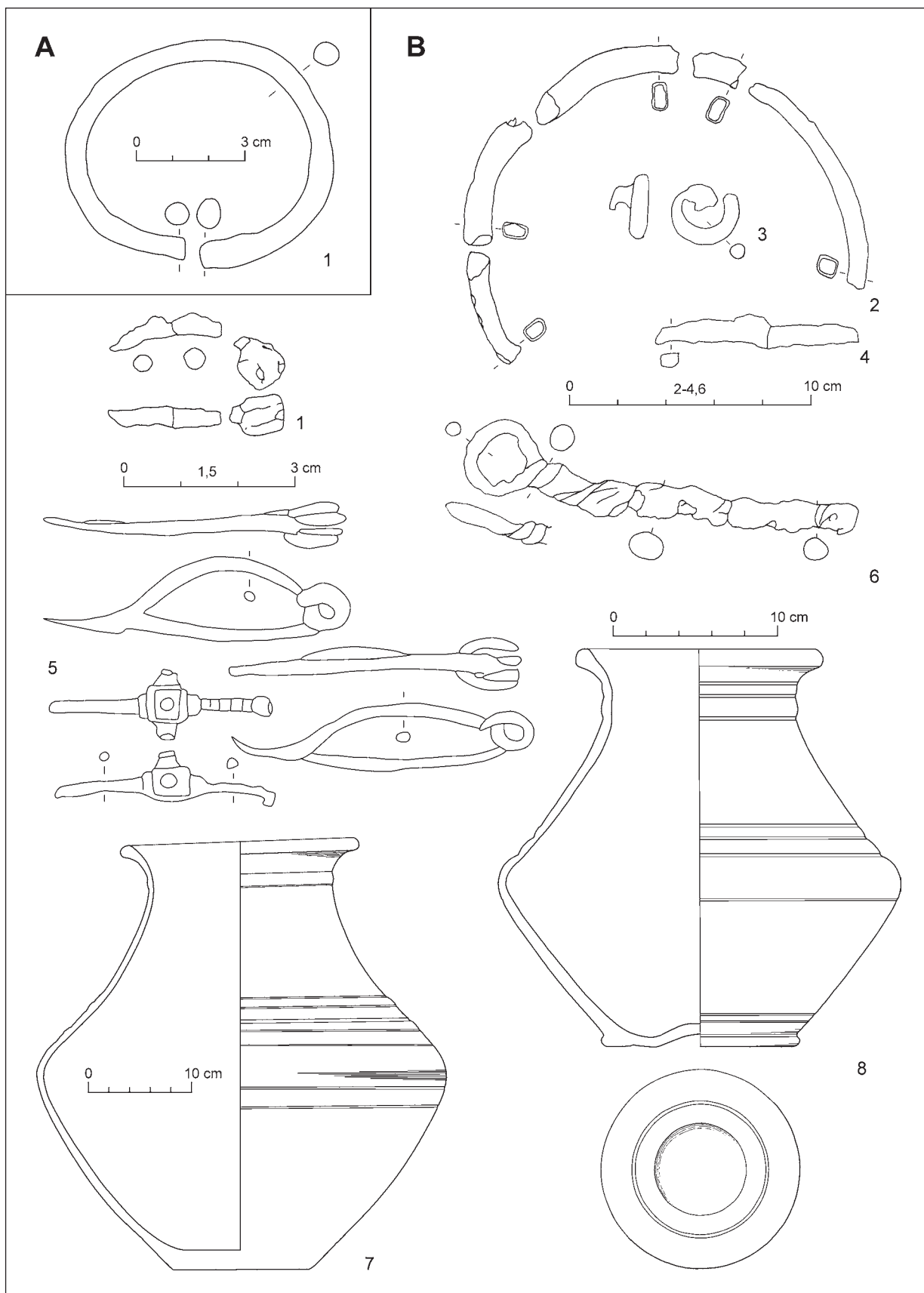
Tab. XLI. Hrobové nálezy z hrobu 24.

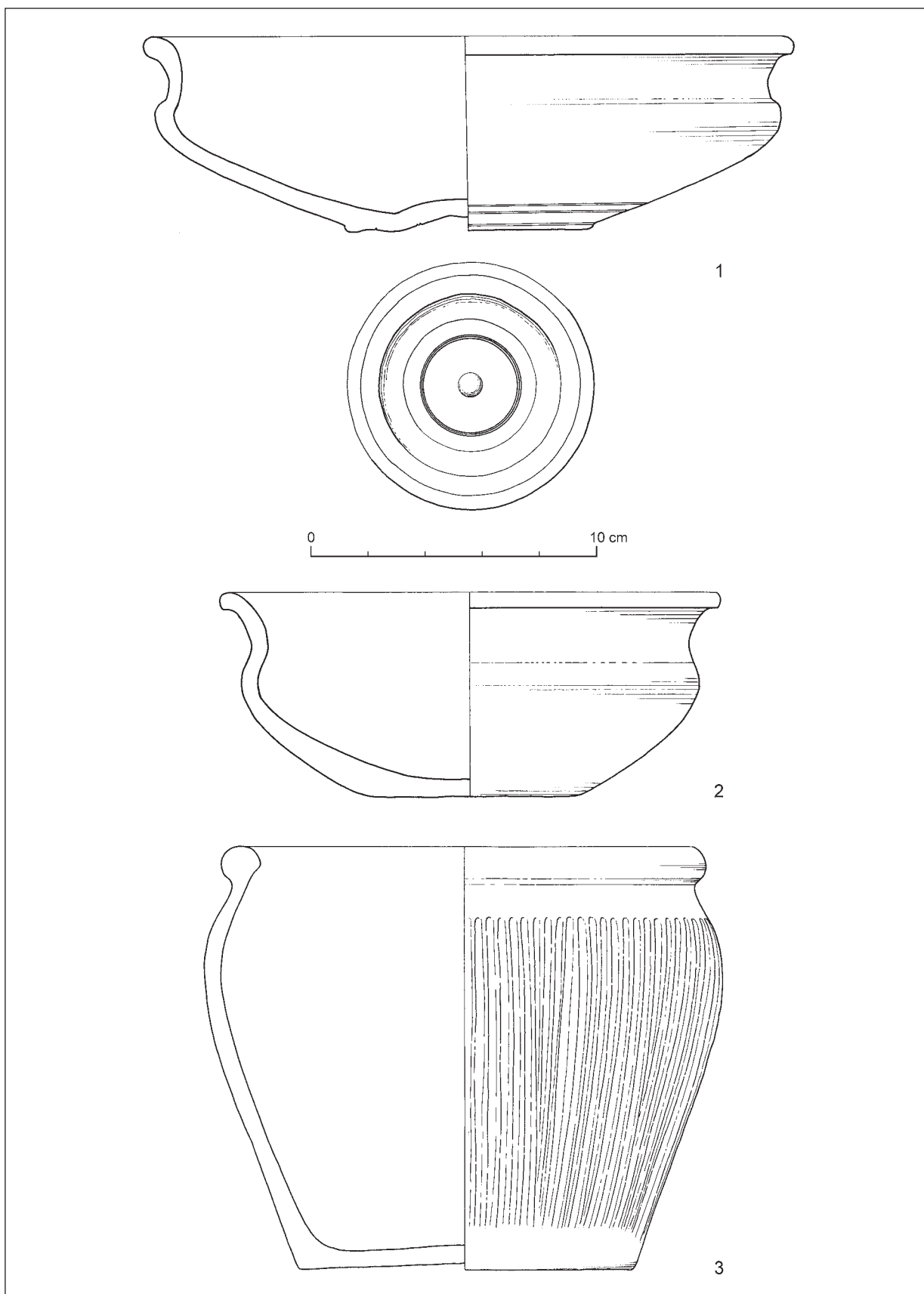
Tab. XLII. Hrobové nálezy hrobu 25 (sekce C), hrob 26 (sekce B), hrob 27 (sekce A).

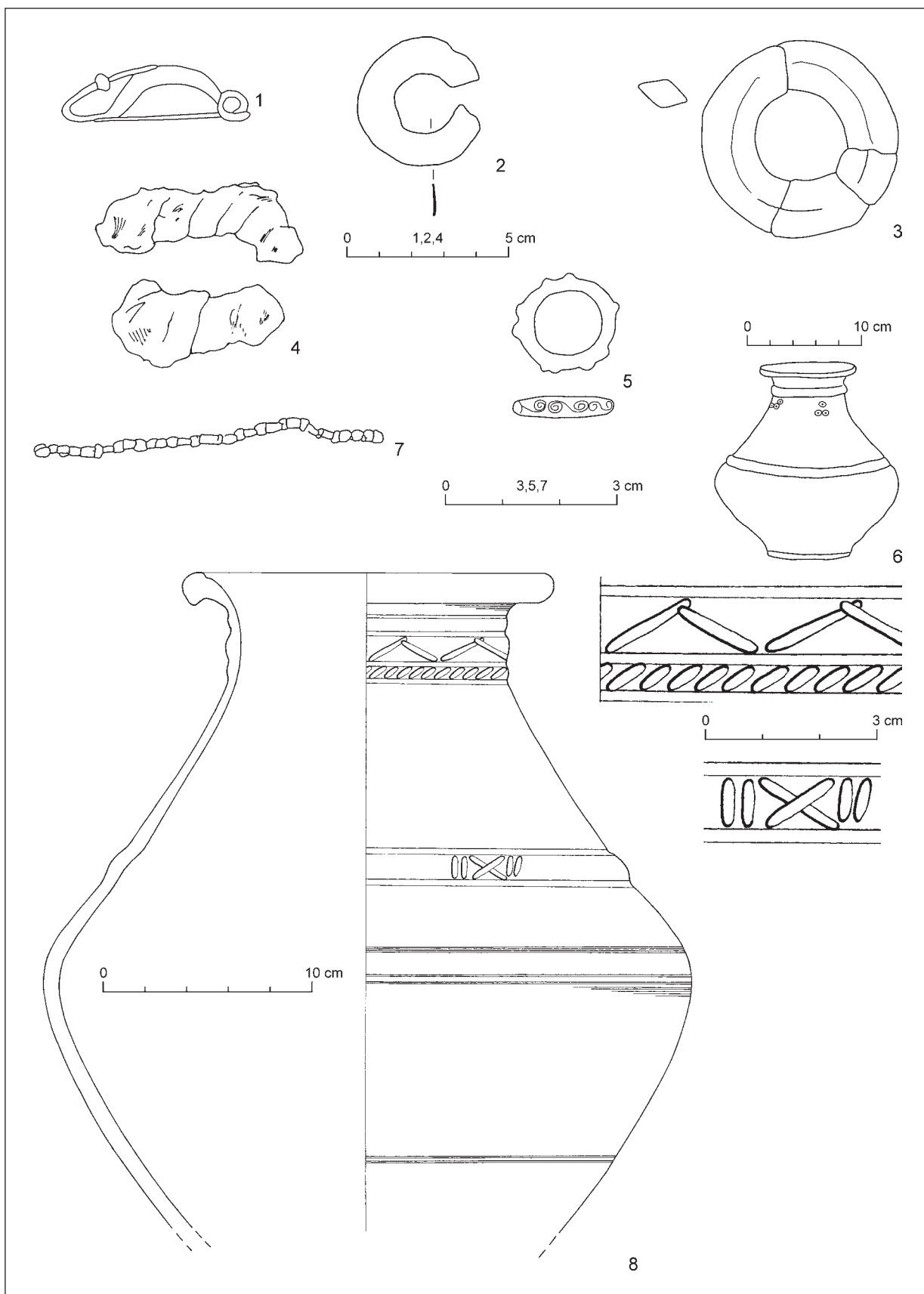
Tab. XLIII. Keramické nálezy z hrobu 27.

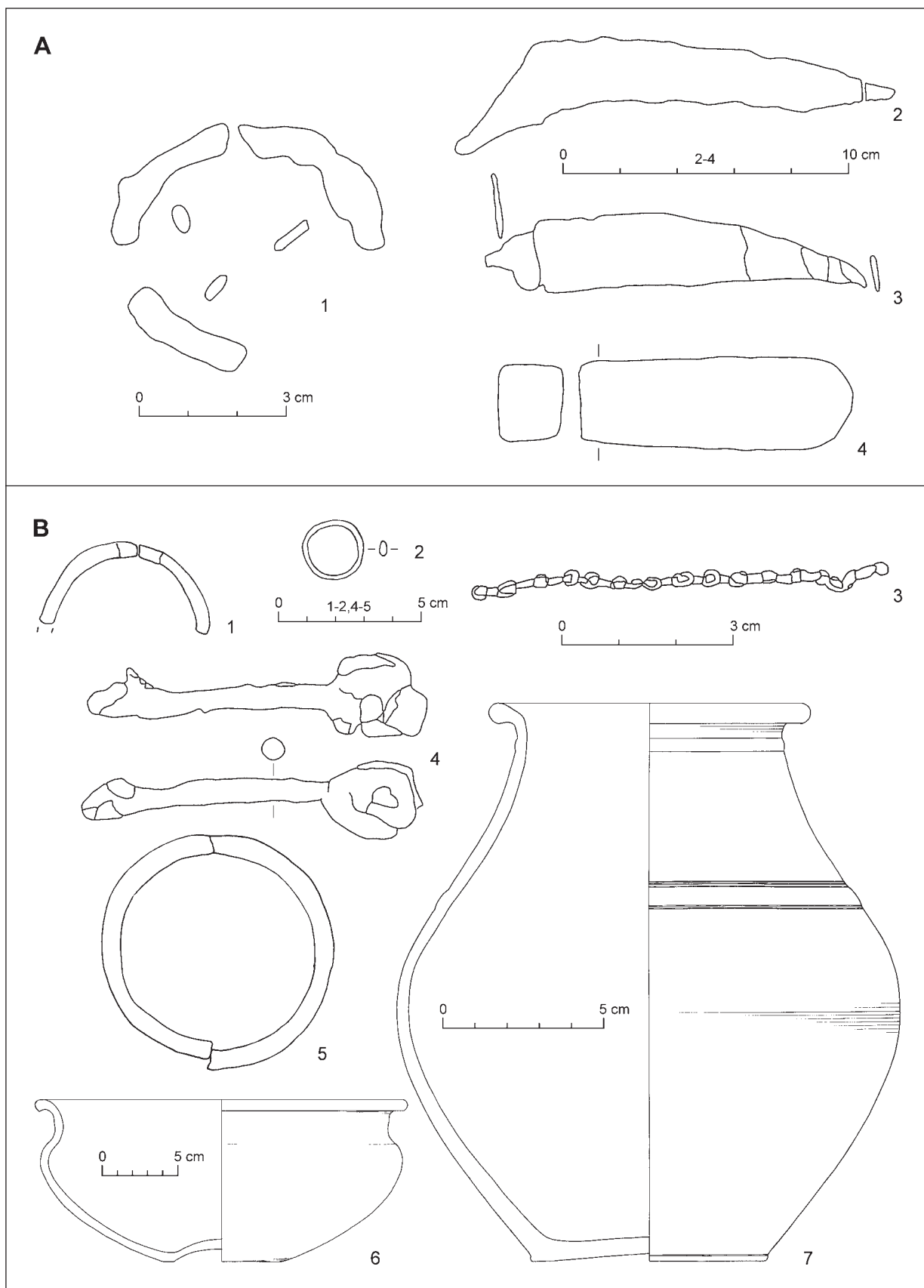
Tab. XLIV. Hrobové nálezy z hrobu 28 (sekce A), hrob 29 (sekce B).

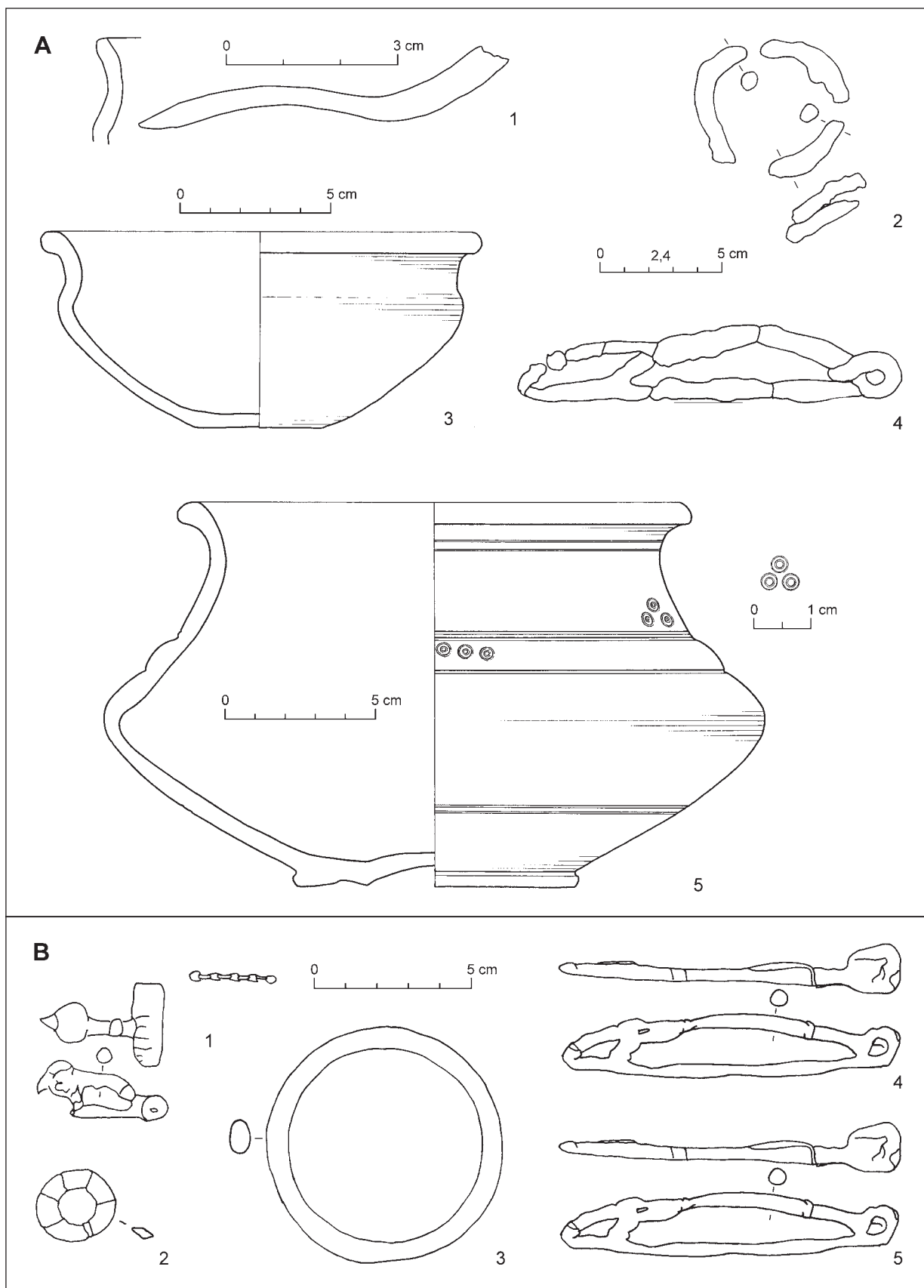
Tab. XLV. Keramické předměty z hrobu 29.

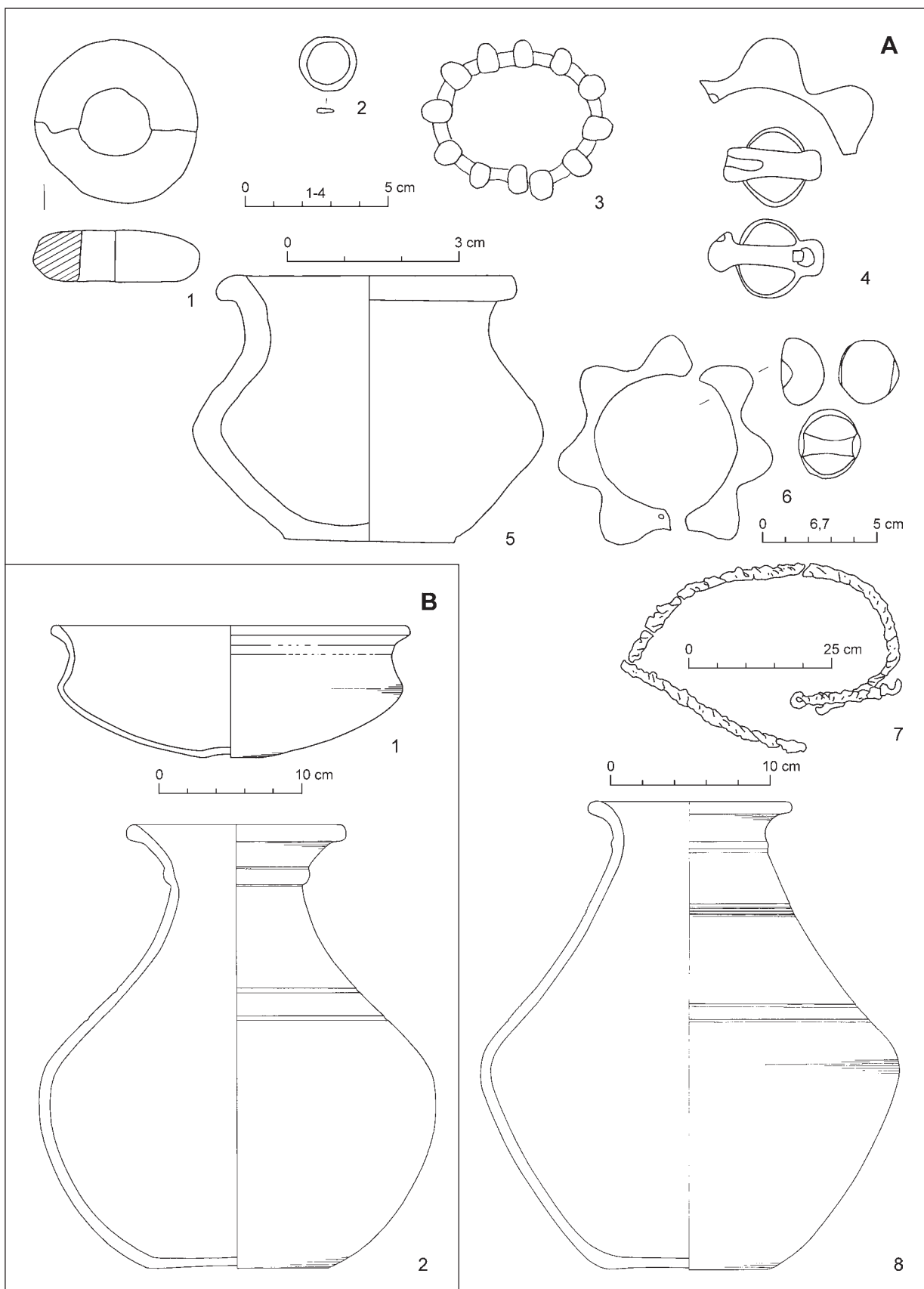
Tab. XLVI. Hrobové nálezy z hrobu 31 (1, 4), předměty hrobové výbavy z hrobu 31 (3, 5, 6-8).

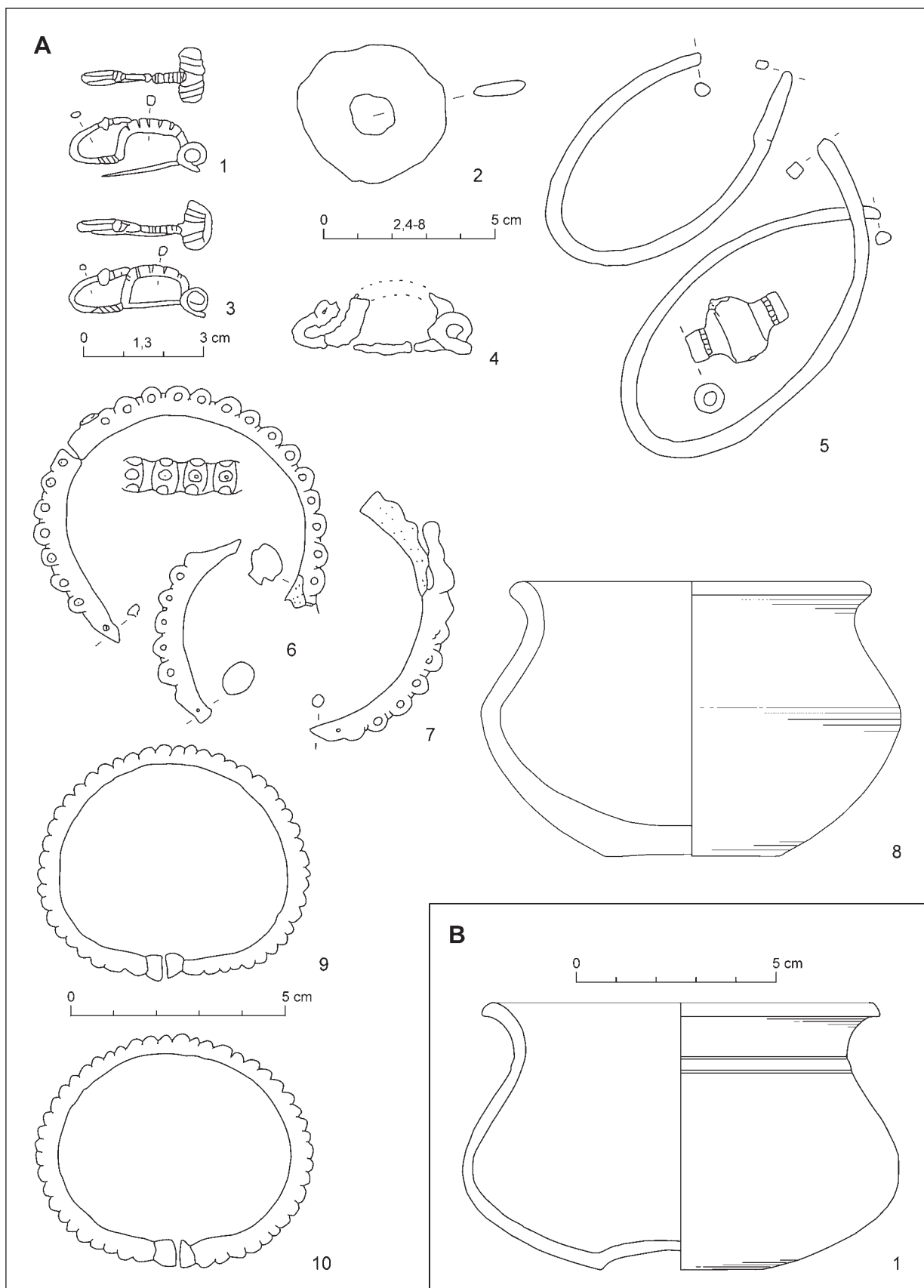
Tab. XLVII. Hrobové nálezy z hrobu 32 (sekce A), předměty hrobové výbavy z hrobu 31 (sekce B).

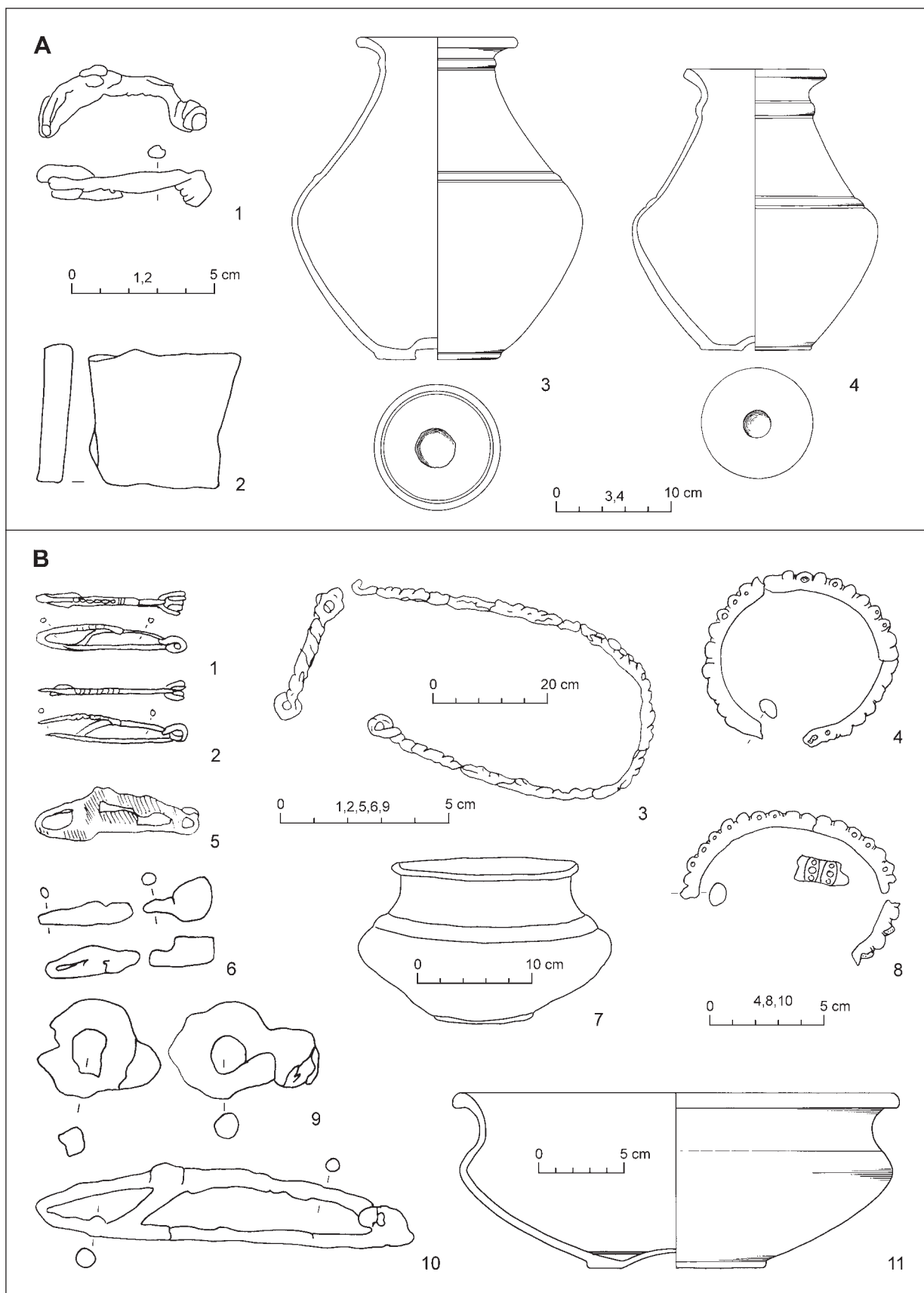
Tab. XLVIII. Železné a keramické předměty z hrobu 34 (sekce A), bronzové a železné předměty z hrobu 35 (sekce B).

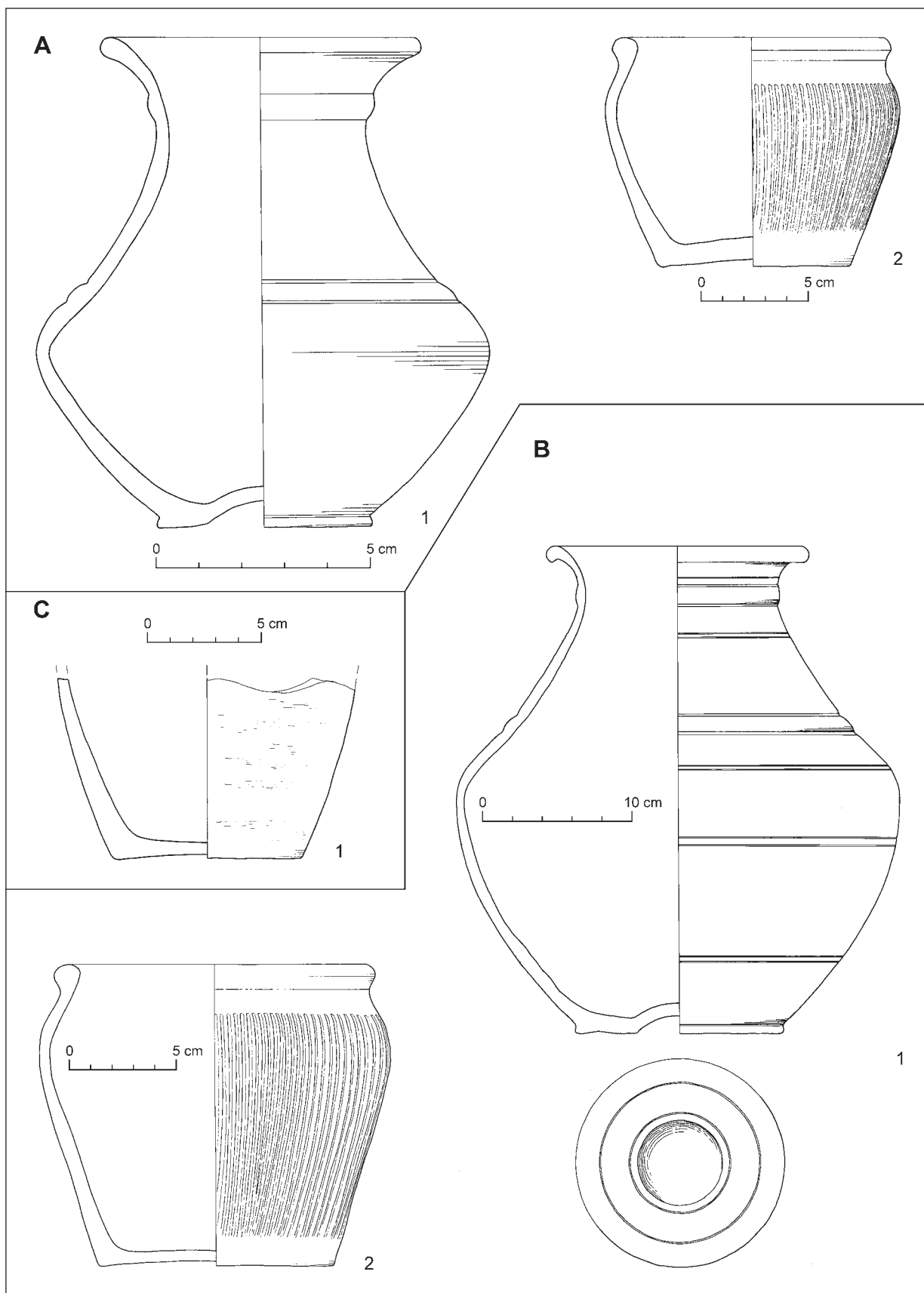
Tab. XLIX. Hrobové nálezy z hrobu 35 (sekce A), keramické předměty z hrobu 36 (sekce B).

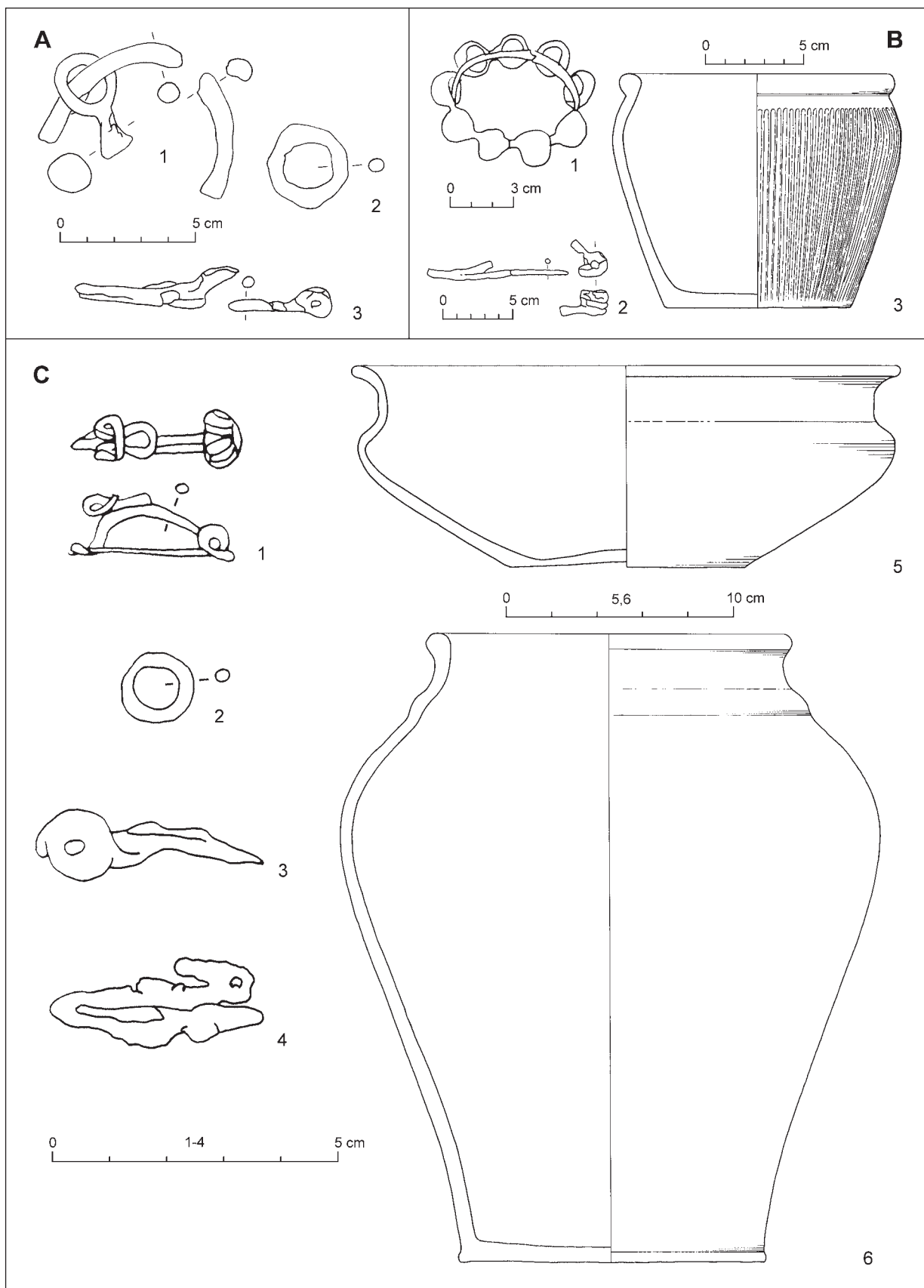
Tab. L. Hrobová výbava z hrobu 36 (sekce A), keramická miska z hrobu 39 (sekce B).

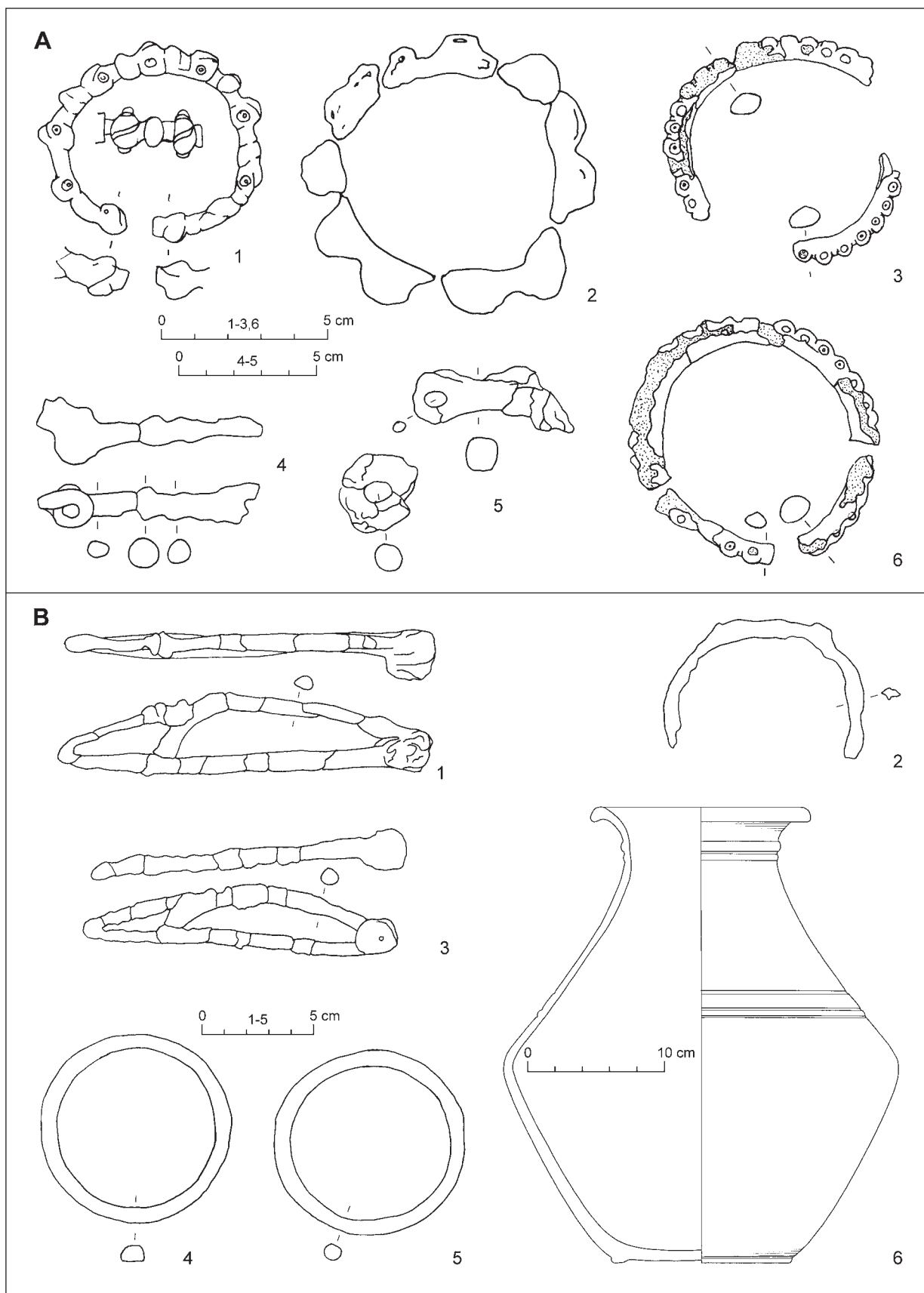
Tab. LI. Hrobová výbava z hrobu 37 (sekce A), keramické a železné předměty hrobové výbavy z hrobu 38 (sekce B).

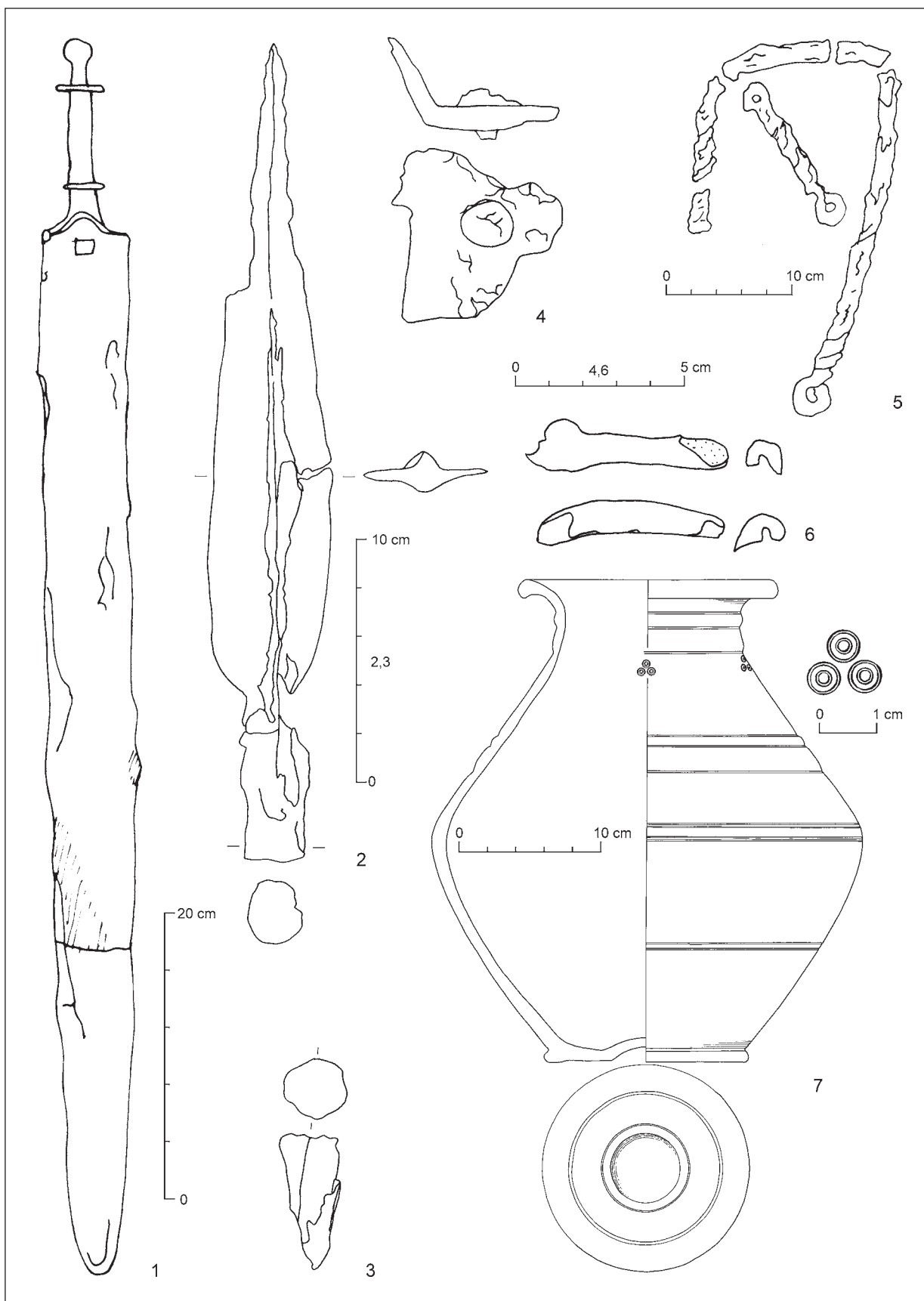
Tab. LII. Keramické předměty z hrobu 40 (sekce A), keramika z hrobu 38 (sekce B), pohárek z hrobu 39 (sekce C).

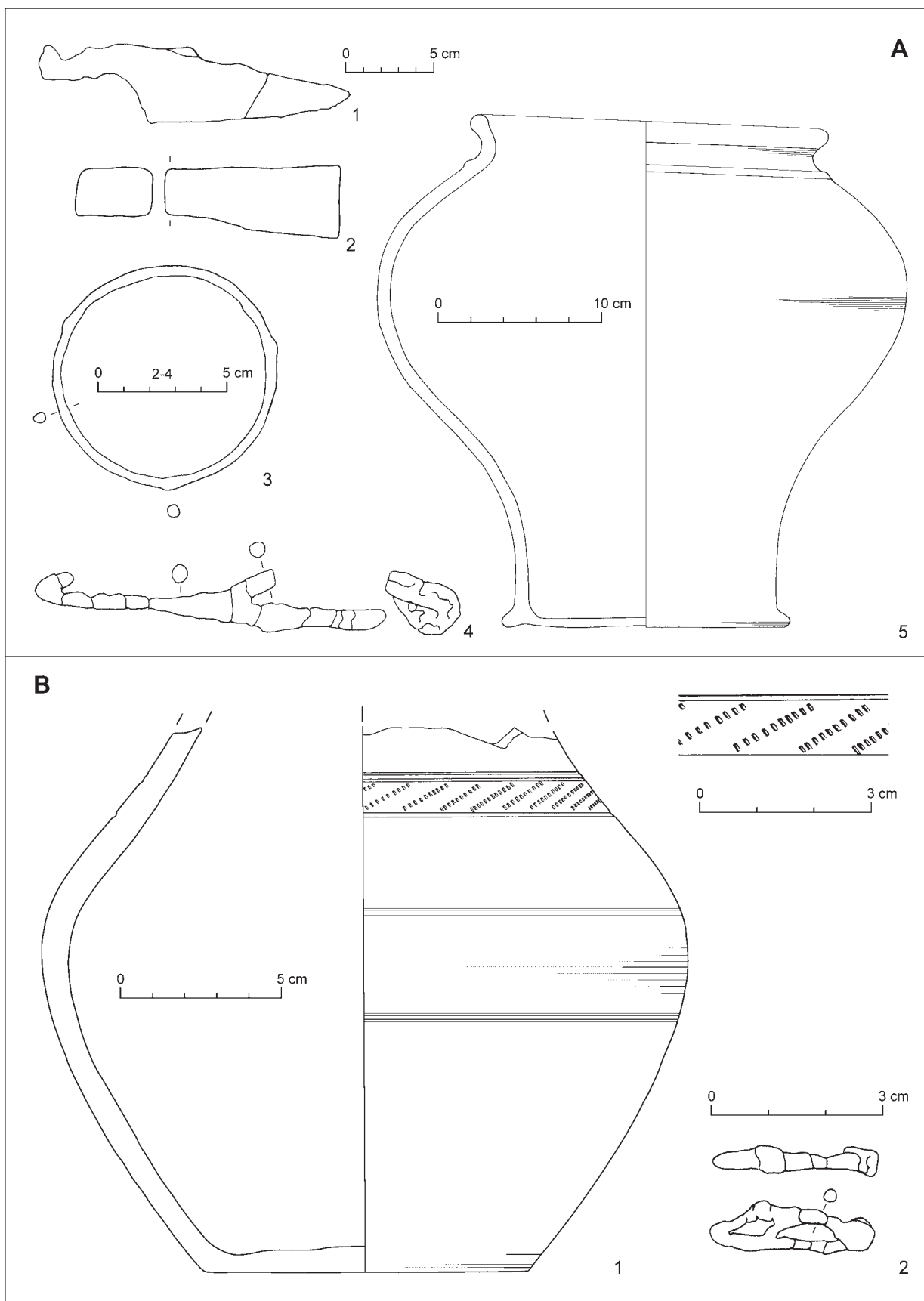
Tab. LIII. Drobné předměty z hrobu 40 (sekce A), hrobová výbava z hrobu 41 (sekce B), keramické a železné předměty z hrobu 43 (sekce C).

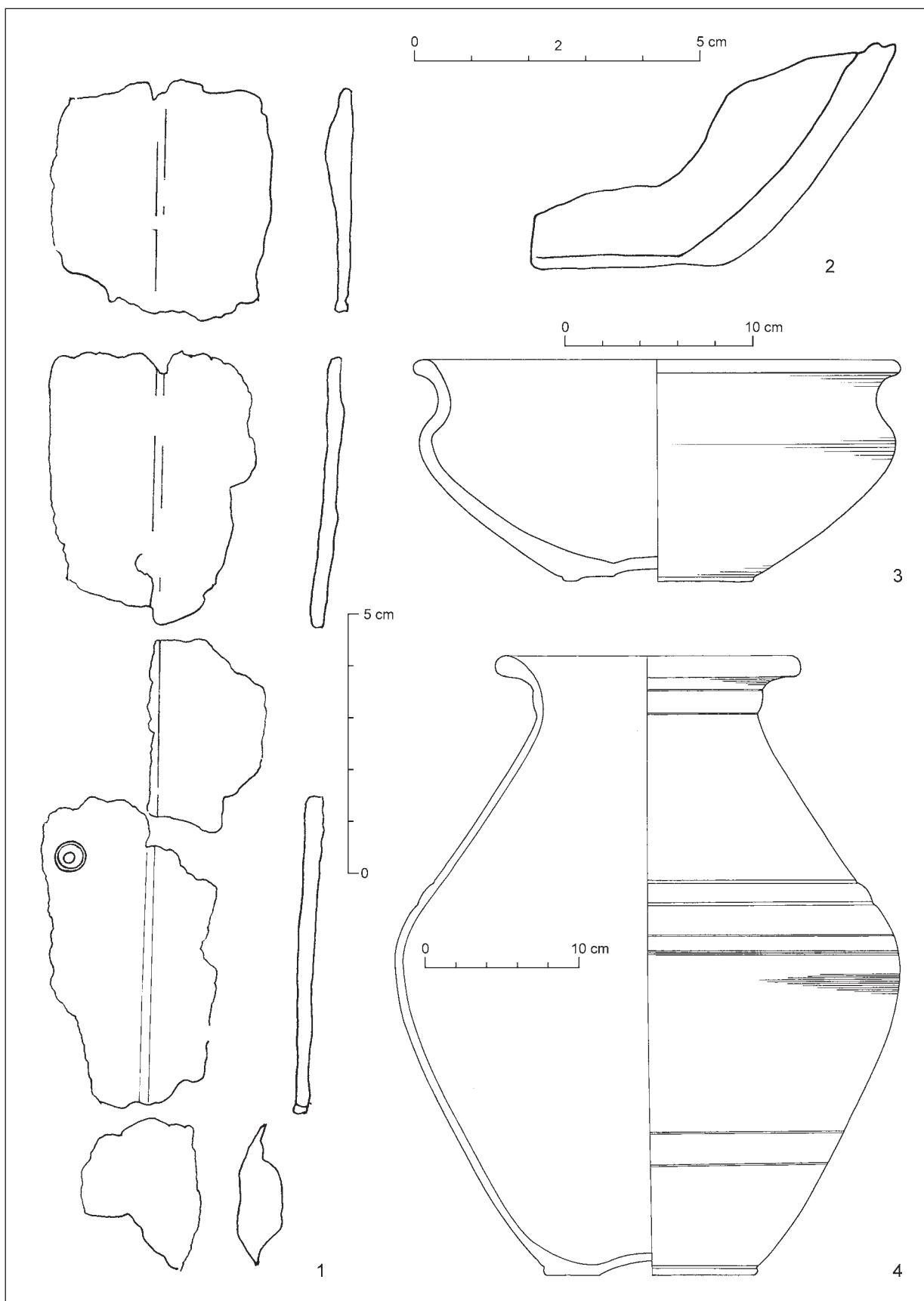
Tab. LIV. Kovové předměty z hrobu 43 (sekce A), hrobová výbava z hrobu 44 (sekce B).

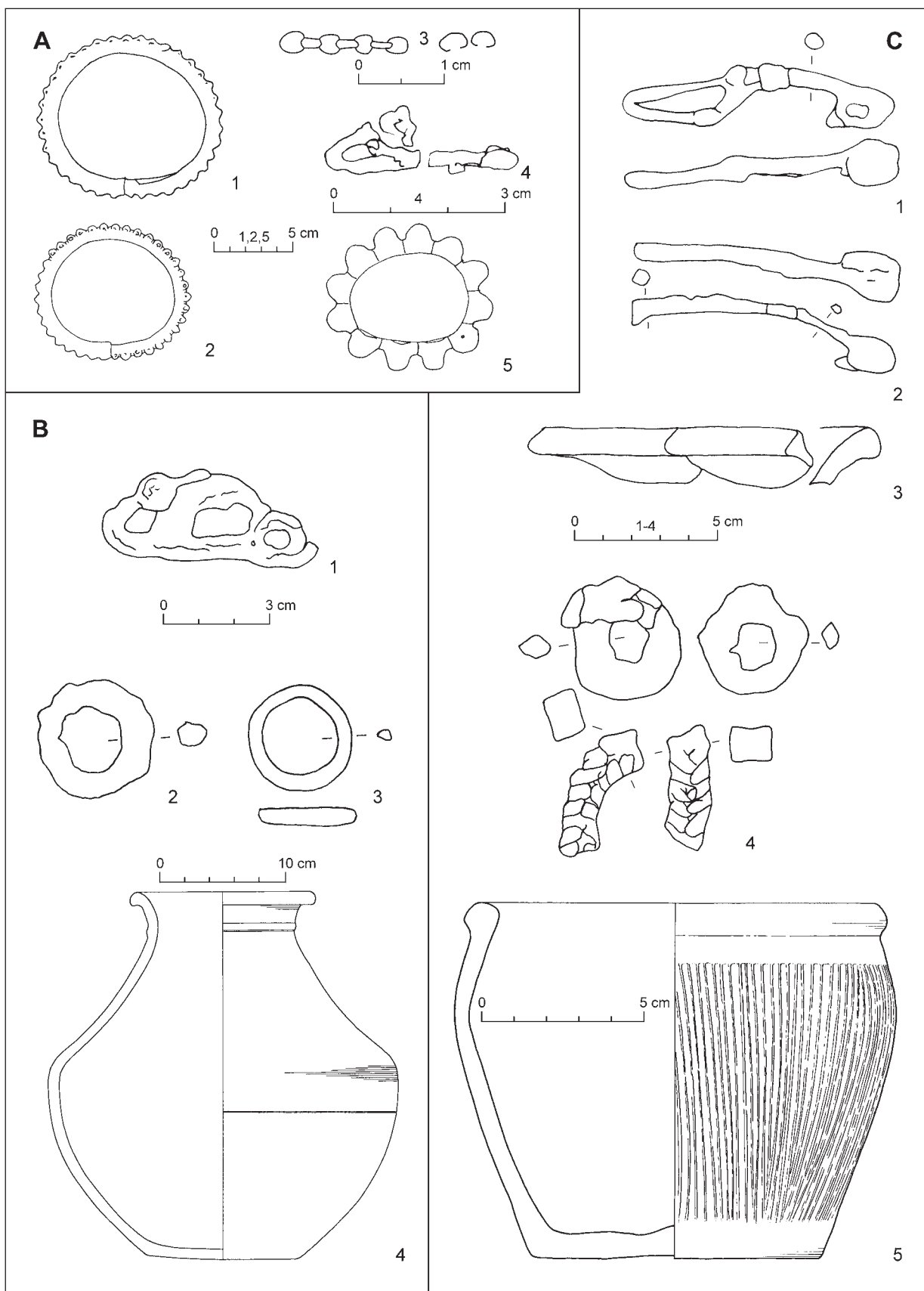
Tab. LV. Hrobový inventář z hrobu 44.

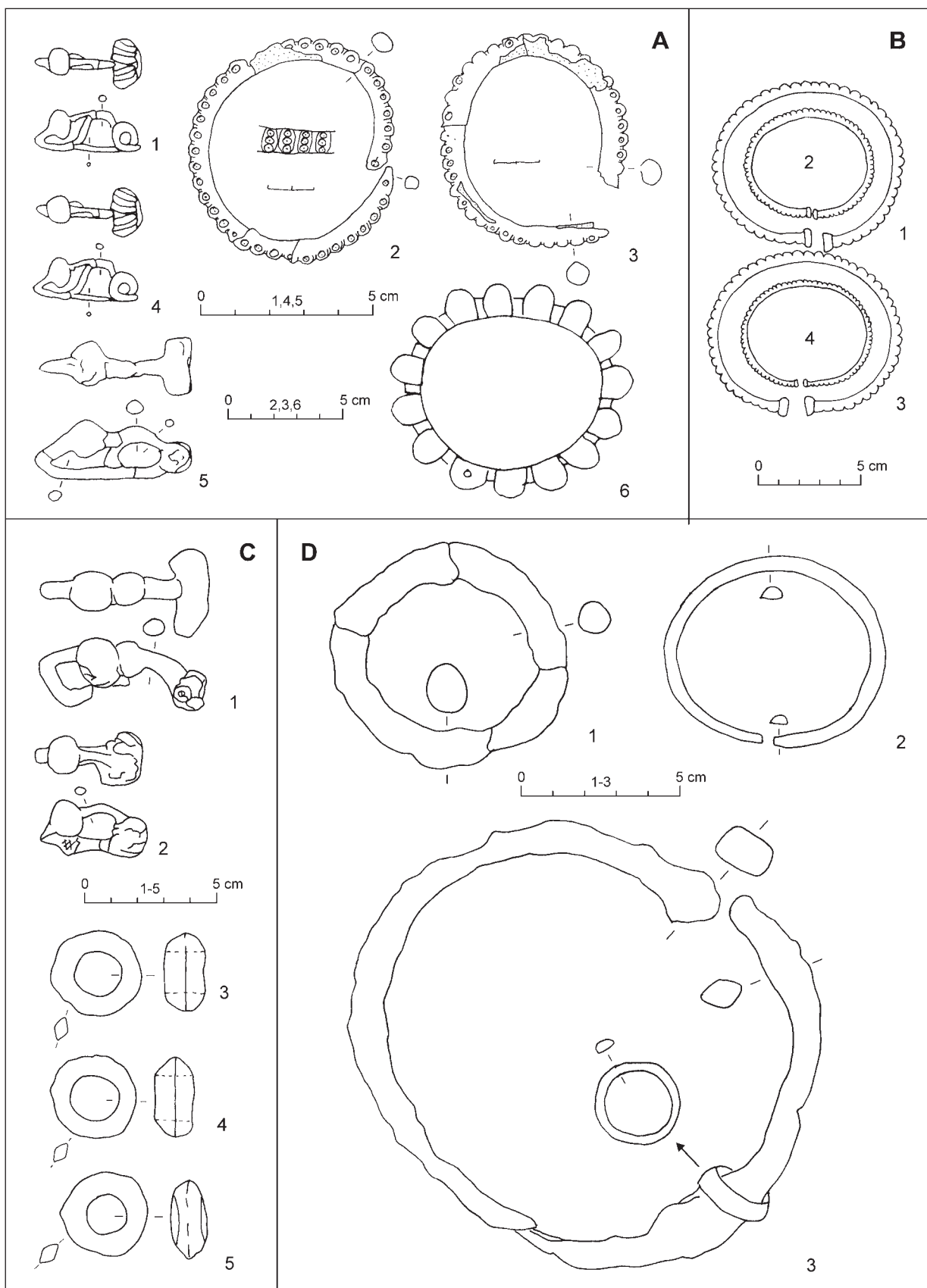
Tab. LVI. Hrobové předměty z hrobu 46 (sekce A), keramika a železná spona z hrobu 45 (sekce B).

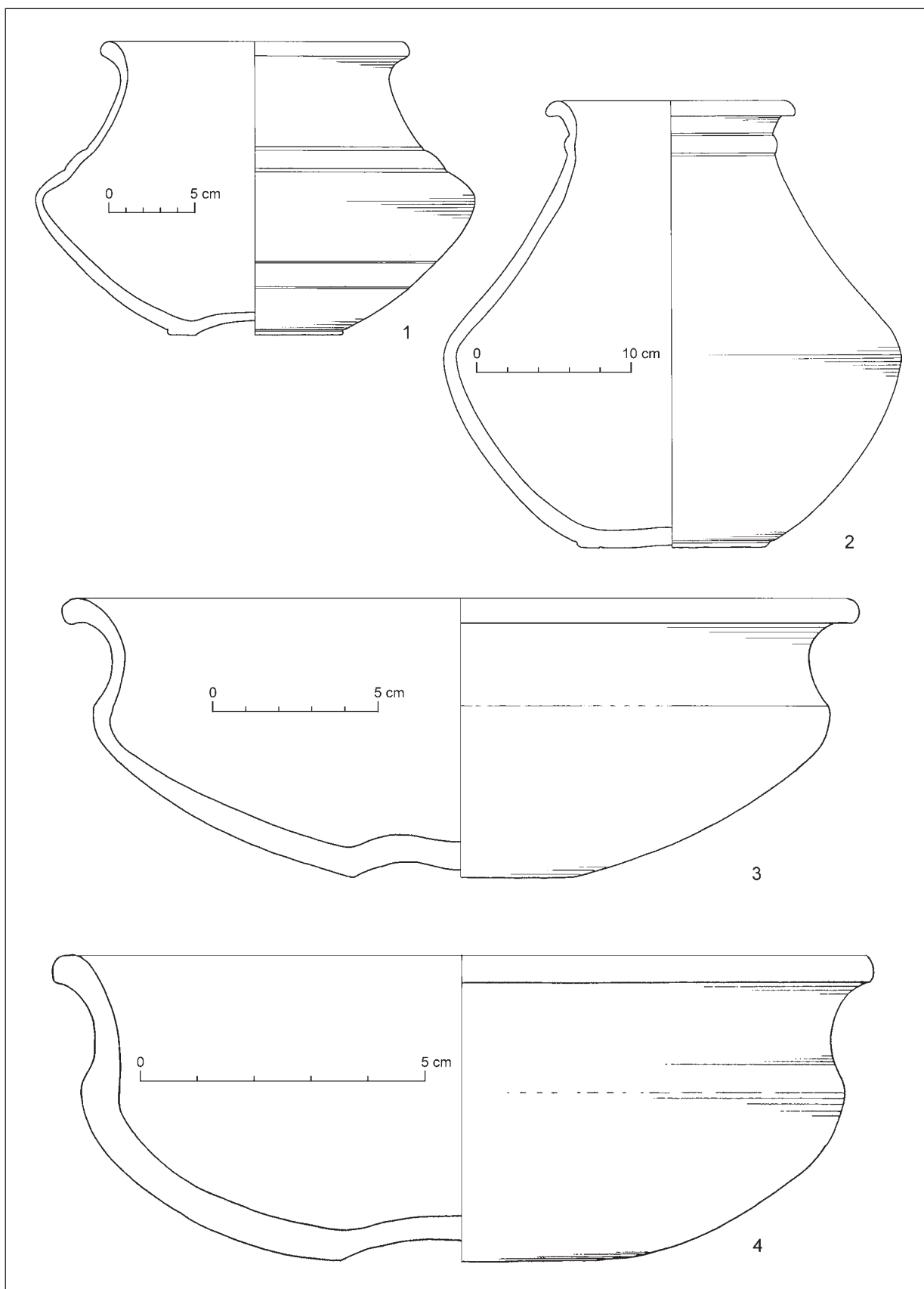
Tab. LVII. Železné a keramické předměty z hrobu 46.

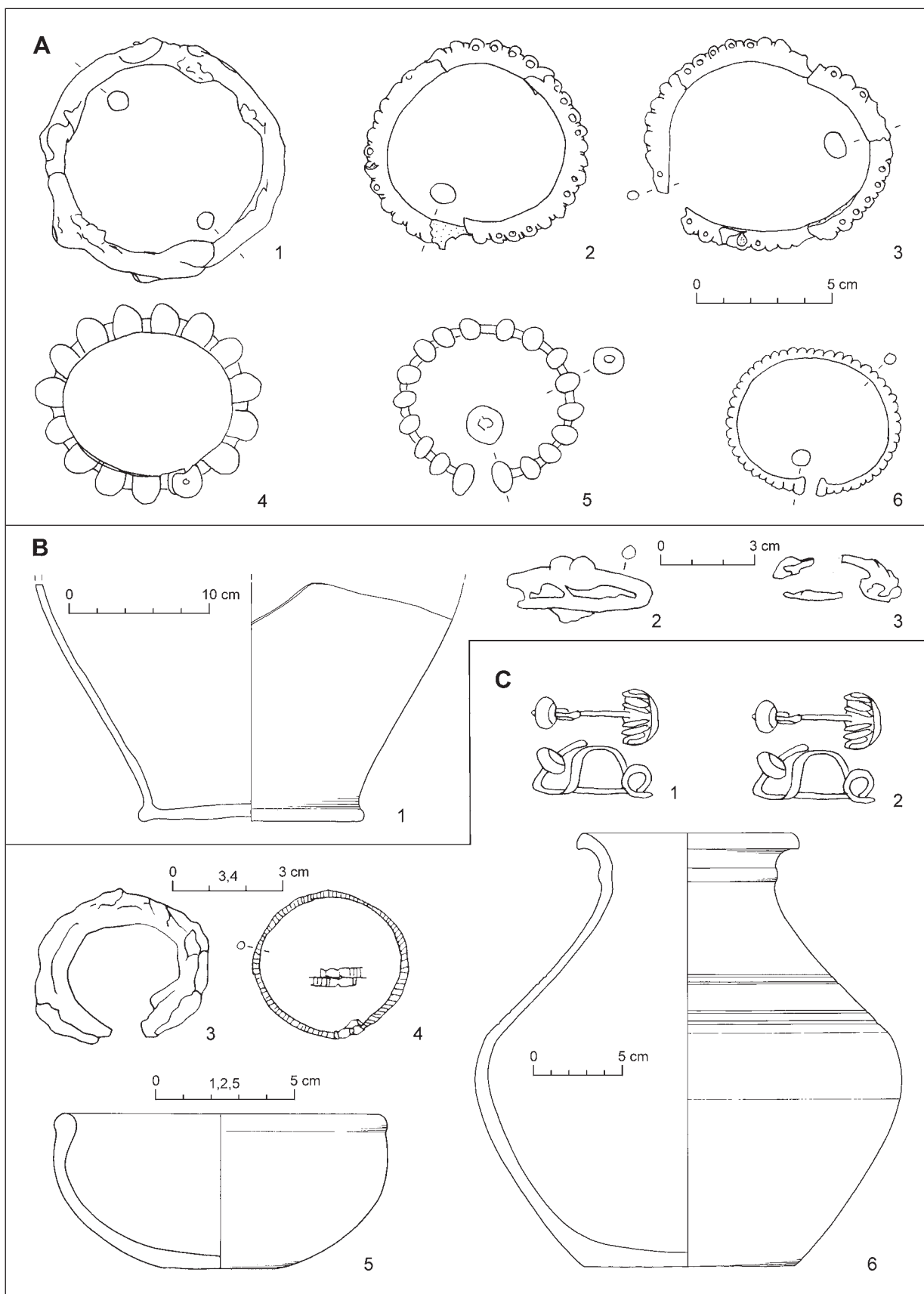
Tab. LVIII. Hrobové předměty hrobu 47 (sekce A), hrob 49 (sekce B), hrobová výbava hrobu 48 (sekce C).

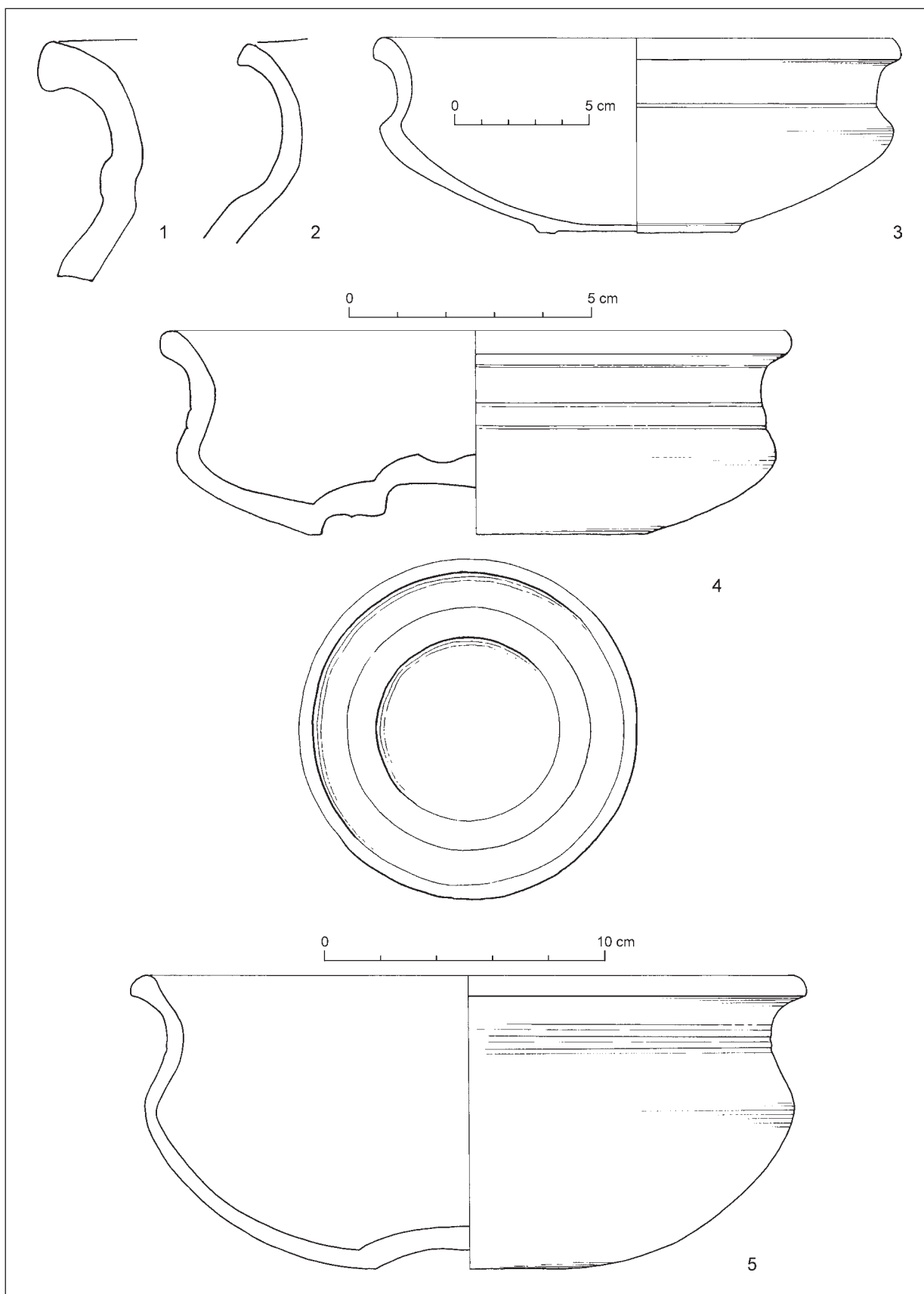
Tab. LIX. Hrobové nálezy z hrobu 50 (sekce A), hrob 51 (sekce B), železné předměty z hrou 53 (sekce C), náramky a prsten z hrobu 52 (sekce D).

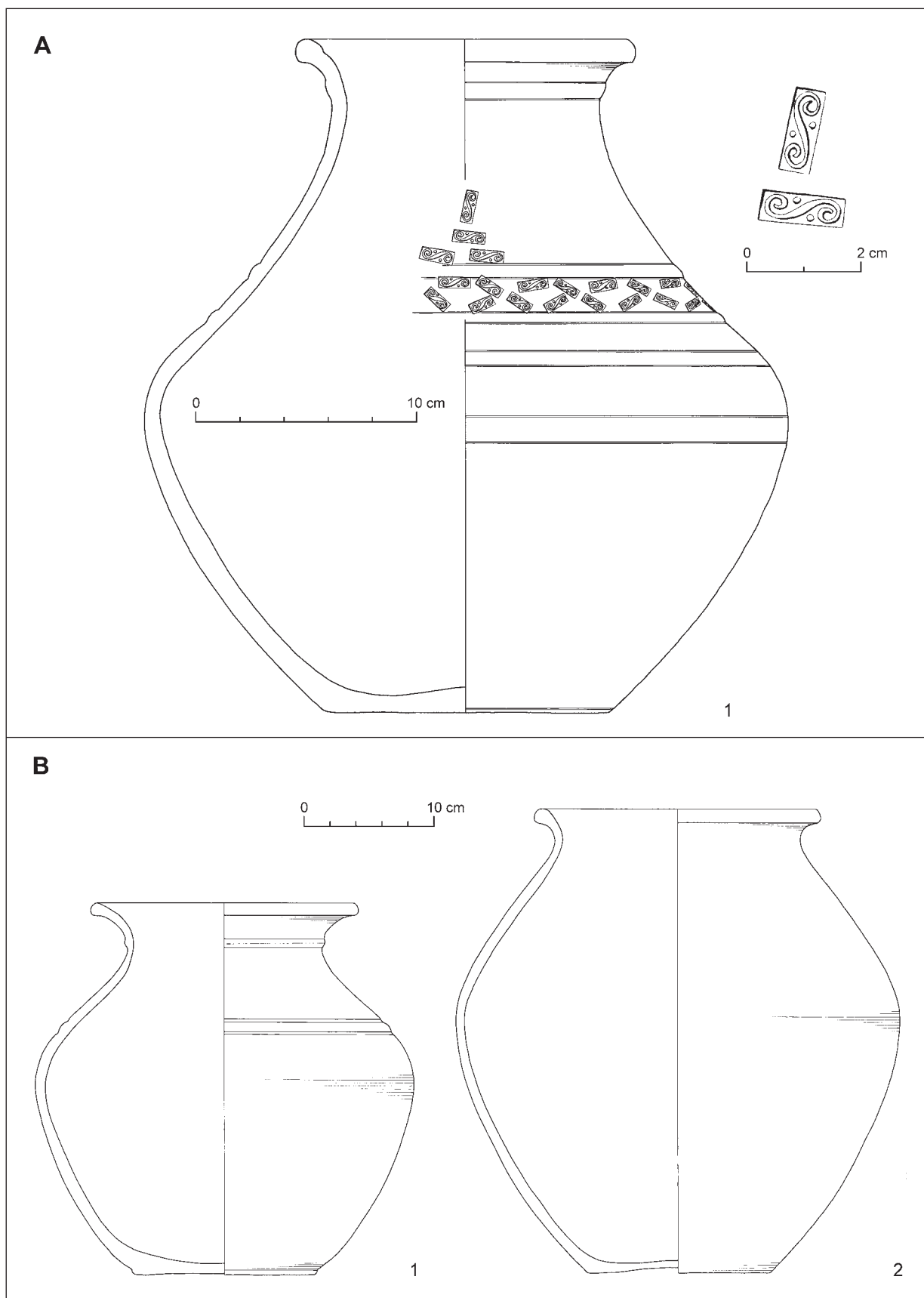
Tab. LX. Hrobová keramika z hrobu 53.

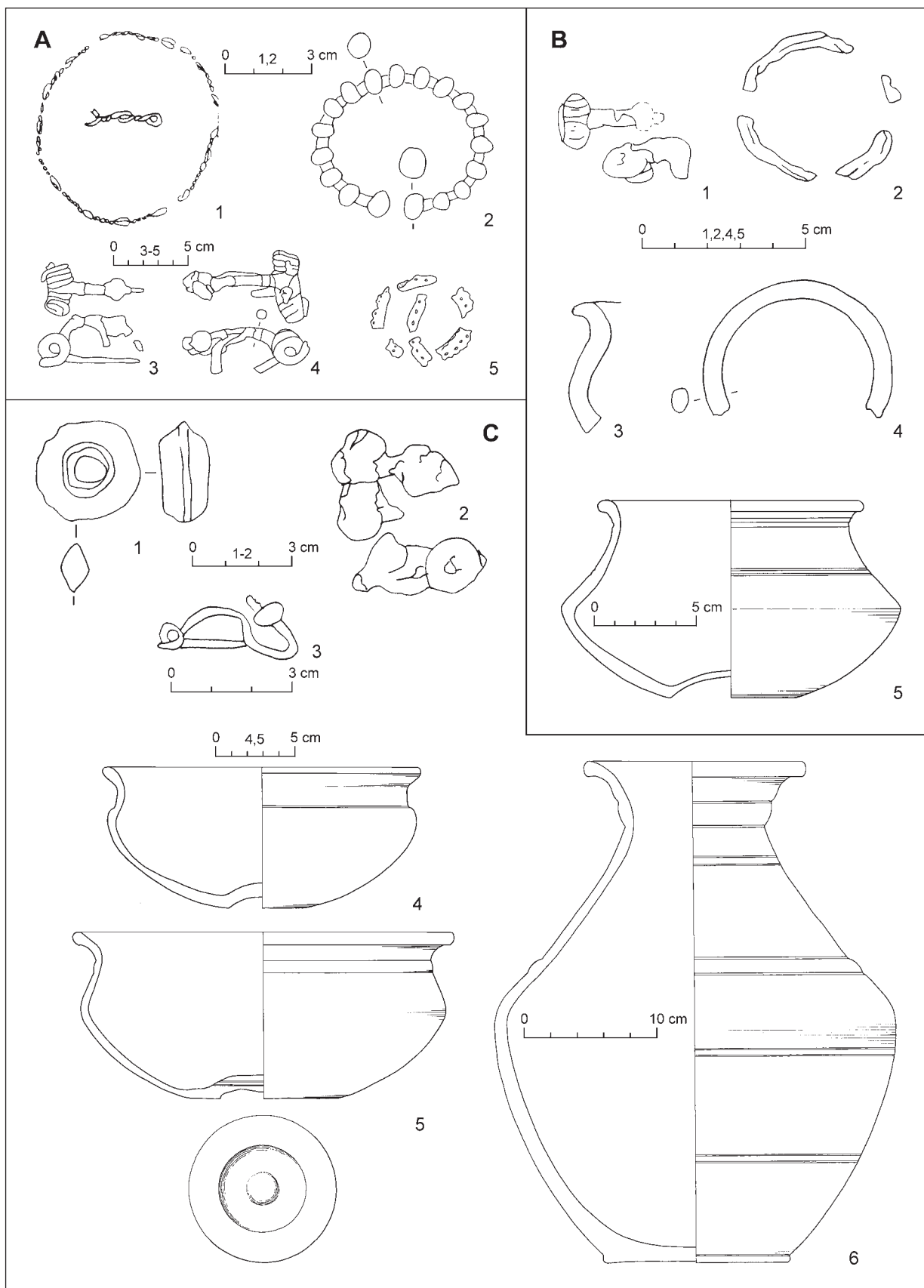
Tab. LXI. Hrobové nálezy z hrobu 53 (sekce A), hrob 55 (sekce B), hrob 54 (sekce C).

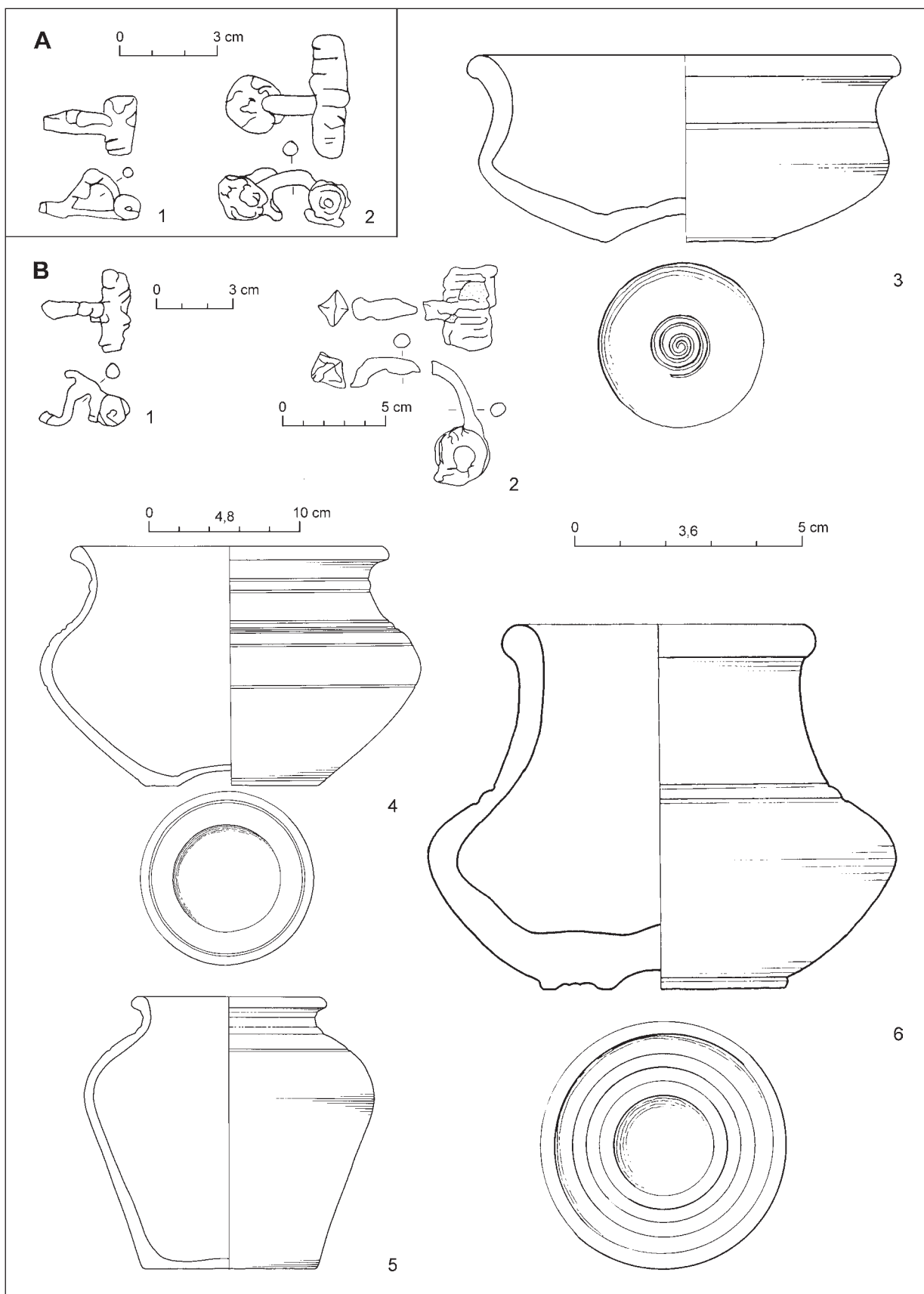
Tab. LXII. Hrobová keramika z hrobu 56 (1–3), keramika z hrobu 58 (4, 5).

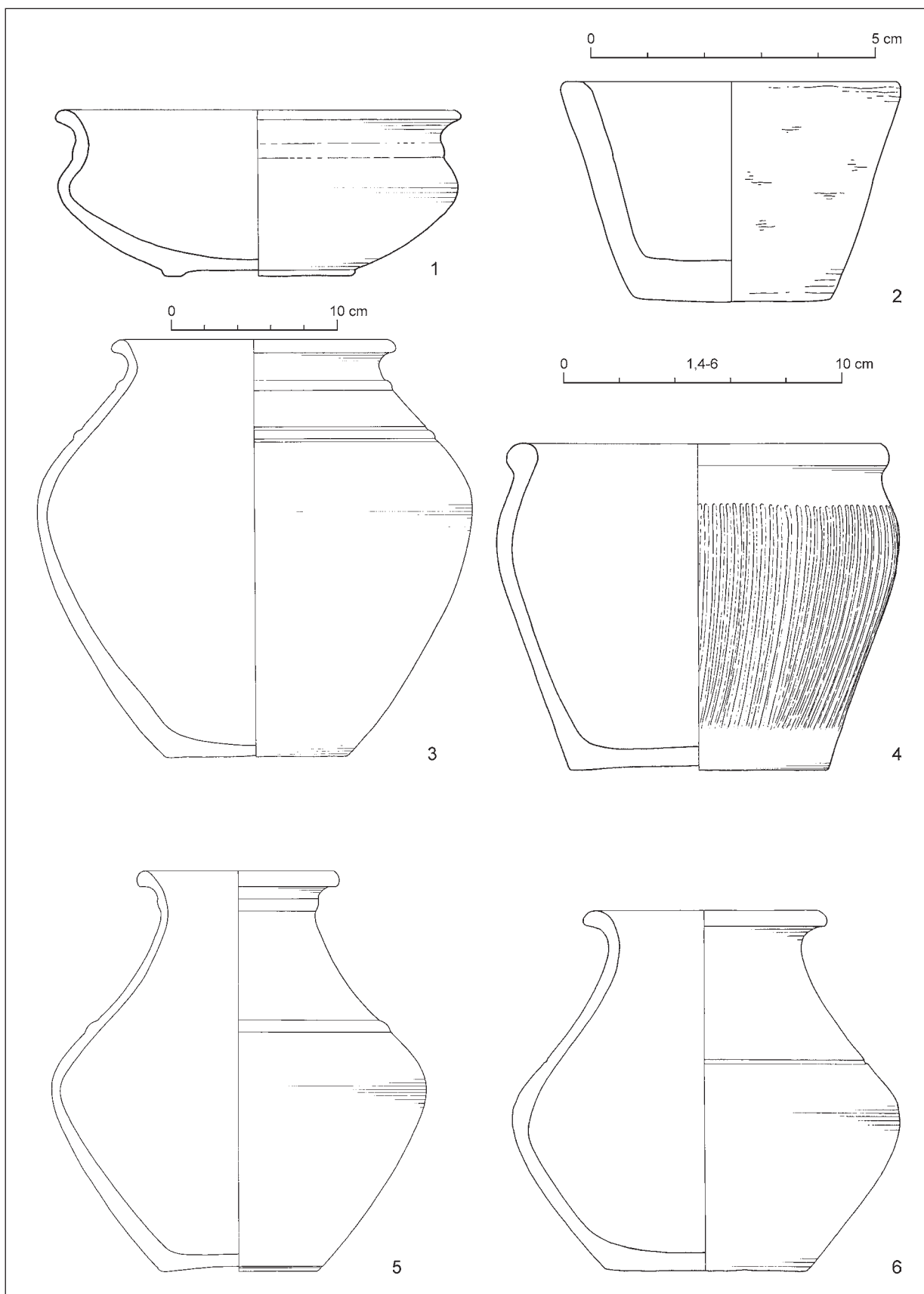
Tab. LXIII. Hrobová keramika z hrobu 59 (sekce A), keramika z hrobu 58 (sekce B).

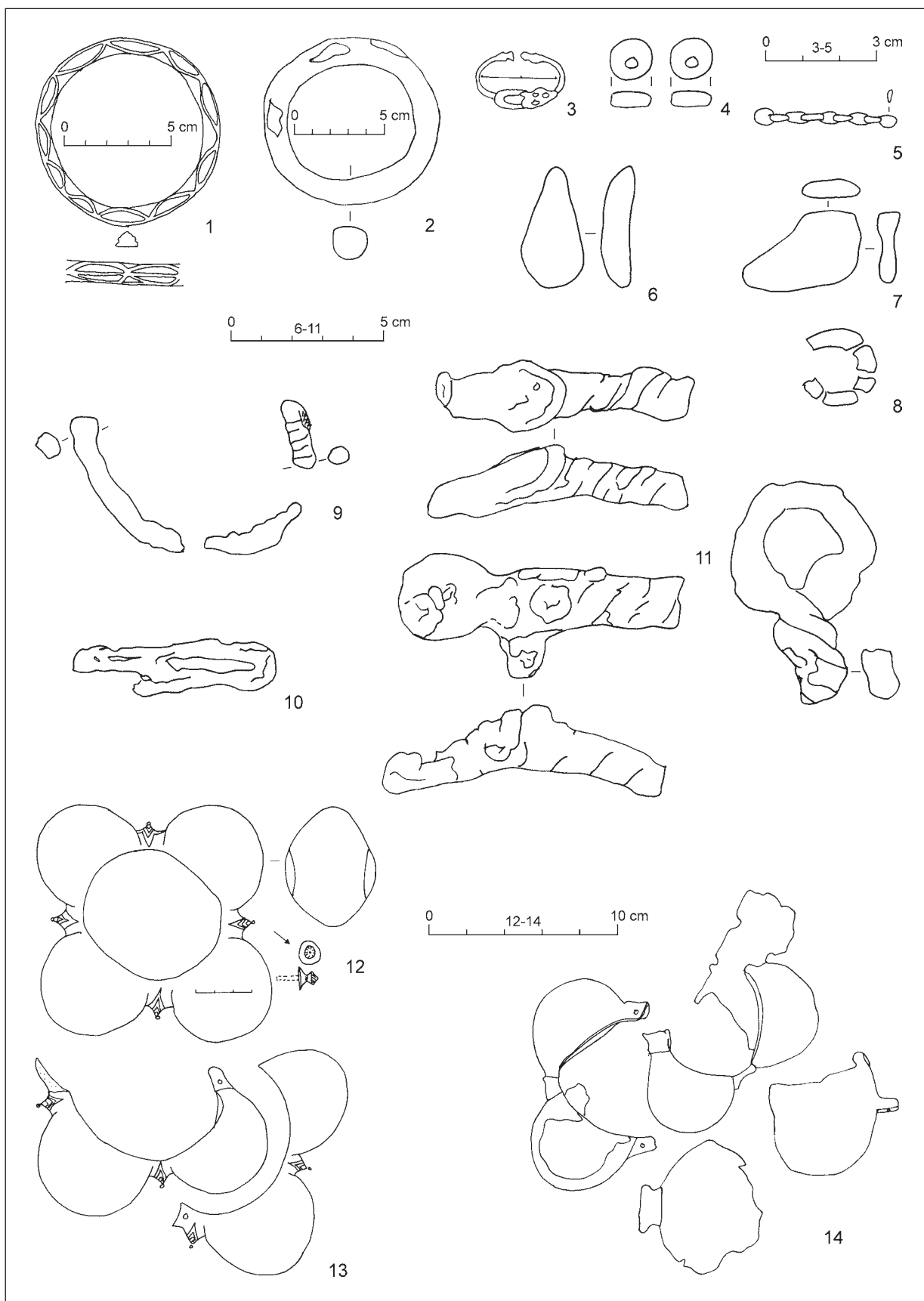
Tab. LXIV. Hrobové nálezy z hrobu 58 (sekce A), hrob 60 (sekce B), hrob 59 (sekce C).

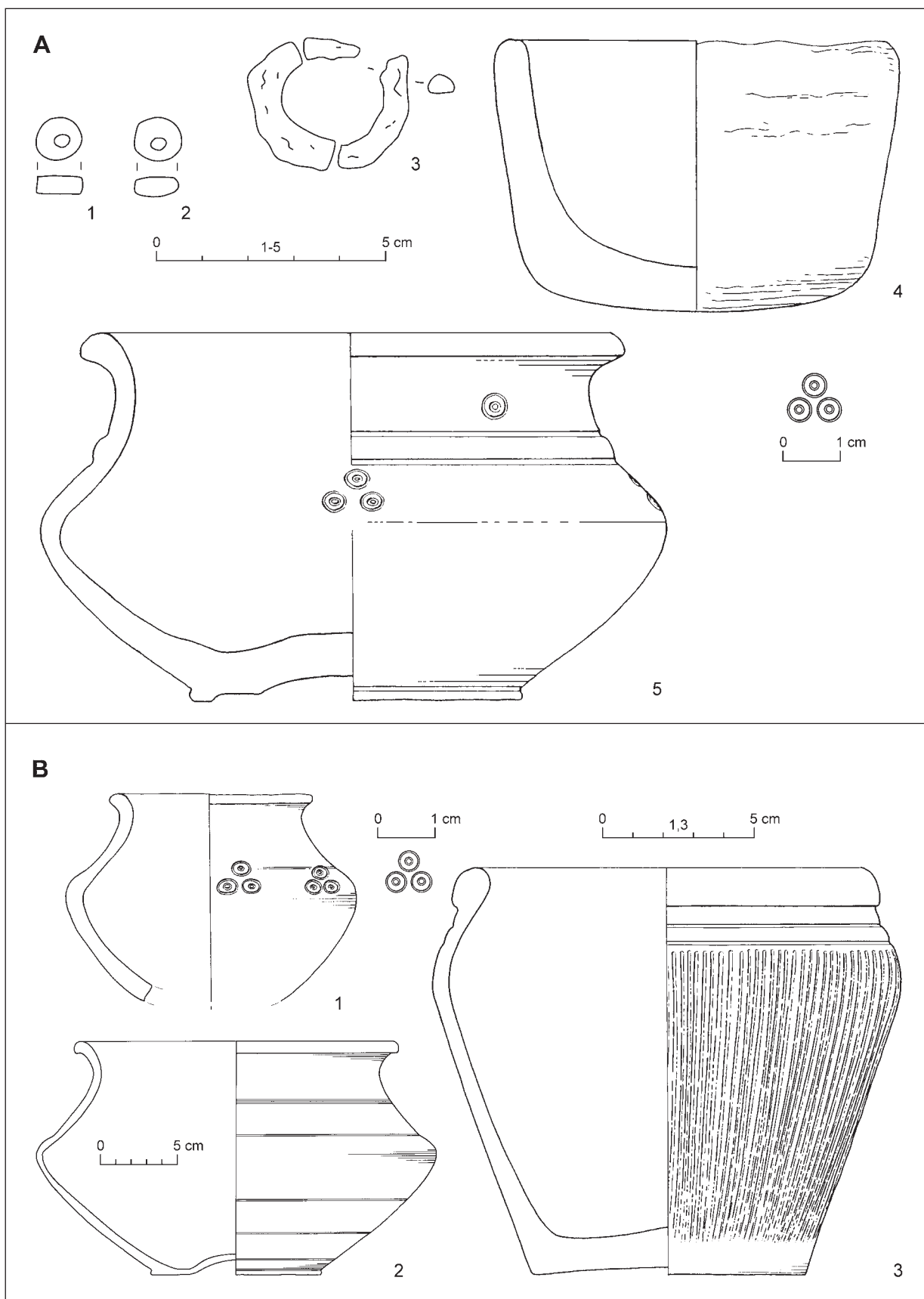
Tab. LXV. Hrobové nálezy z hrobu 61 (sekce B), železné předměty z hrobu 59 (sekce A).

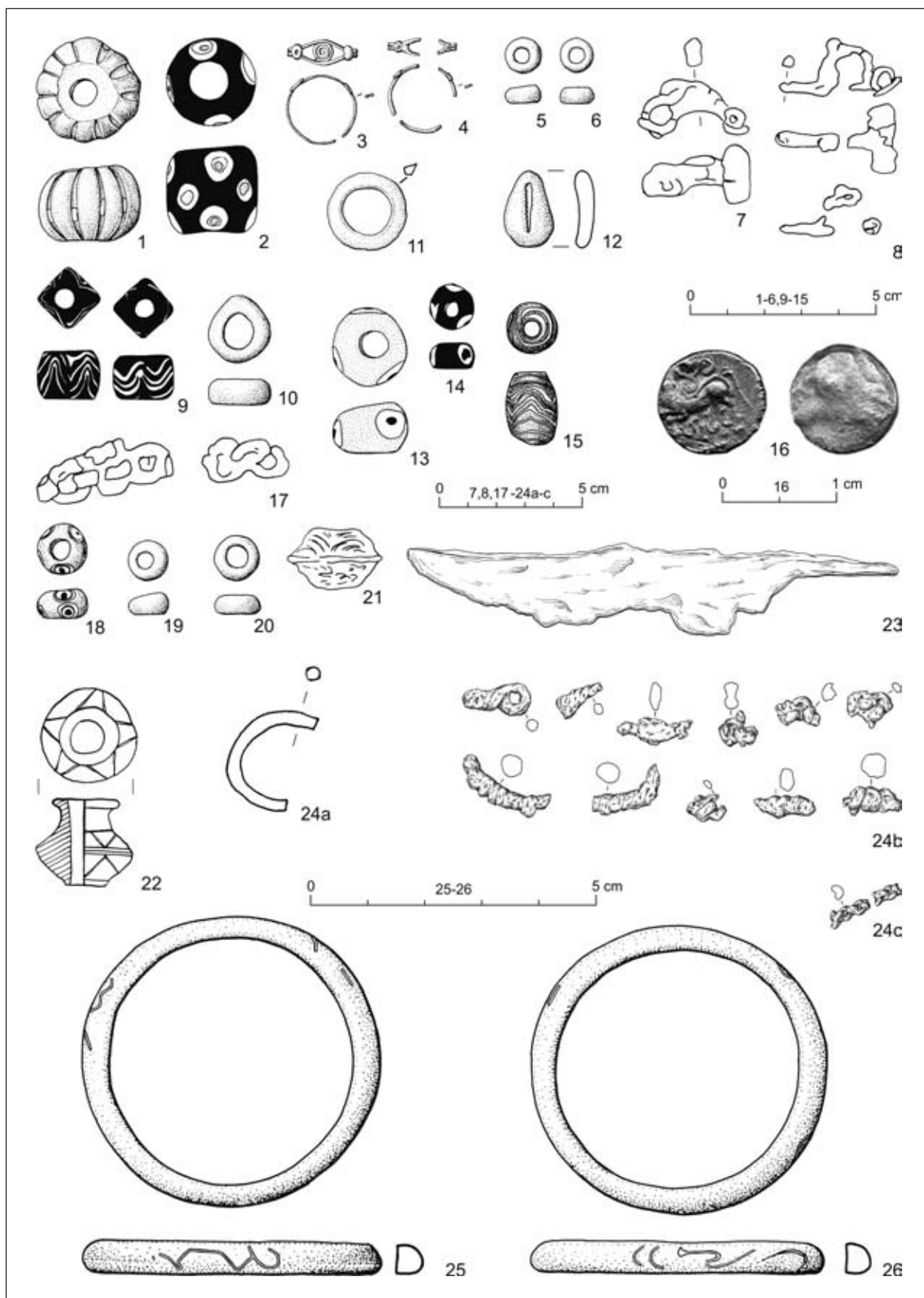
Tab. LXVI. Keramické nálezy z hrobu 62.

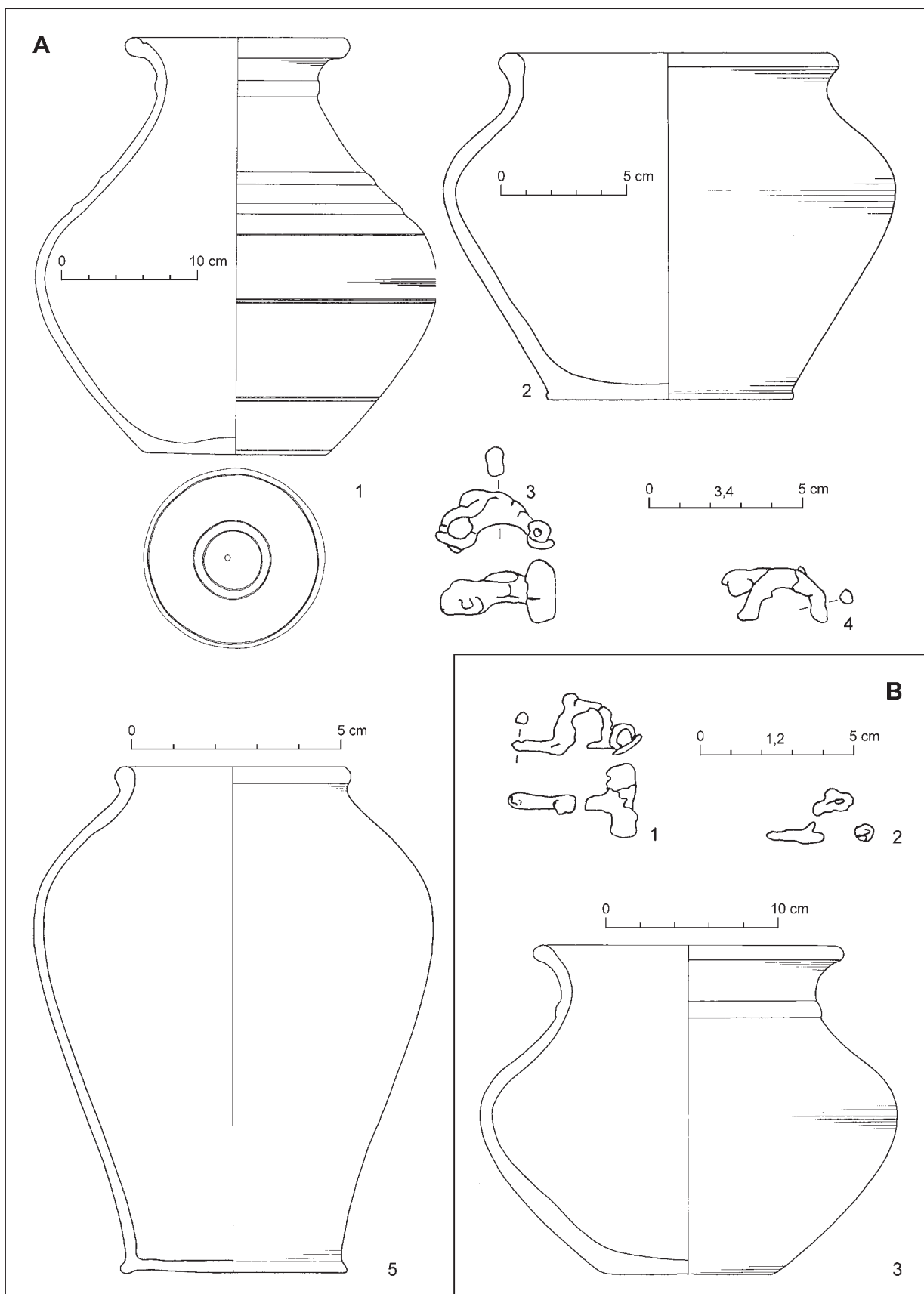
Tab. LXVII. Hrobové nálezy z hrobu 62a (1-8, 10-13), z hrobu 62b (9, 14).

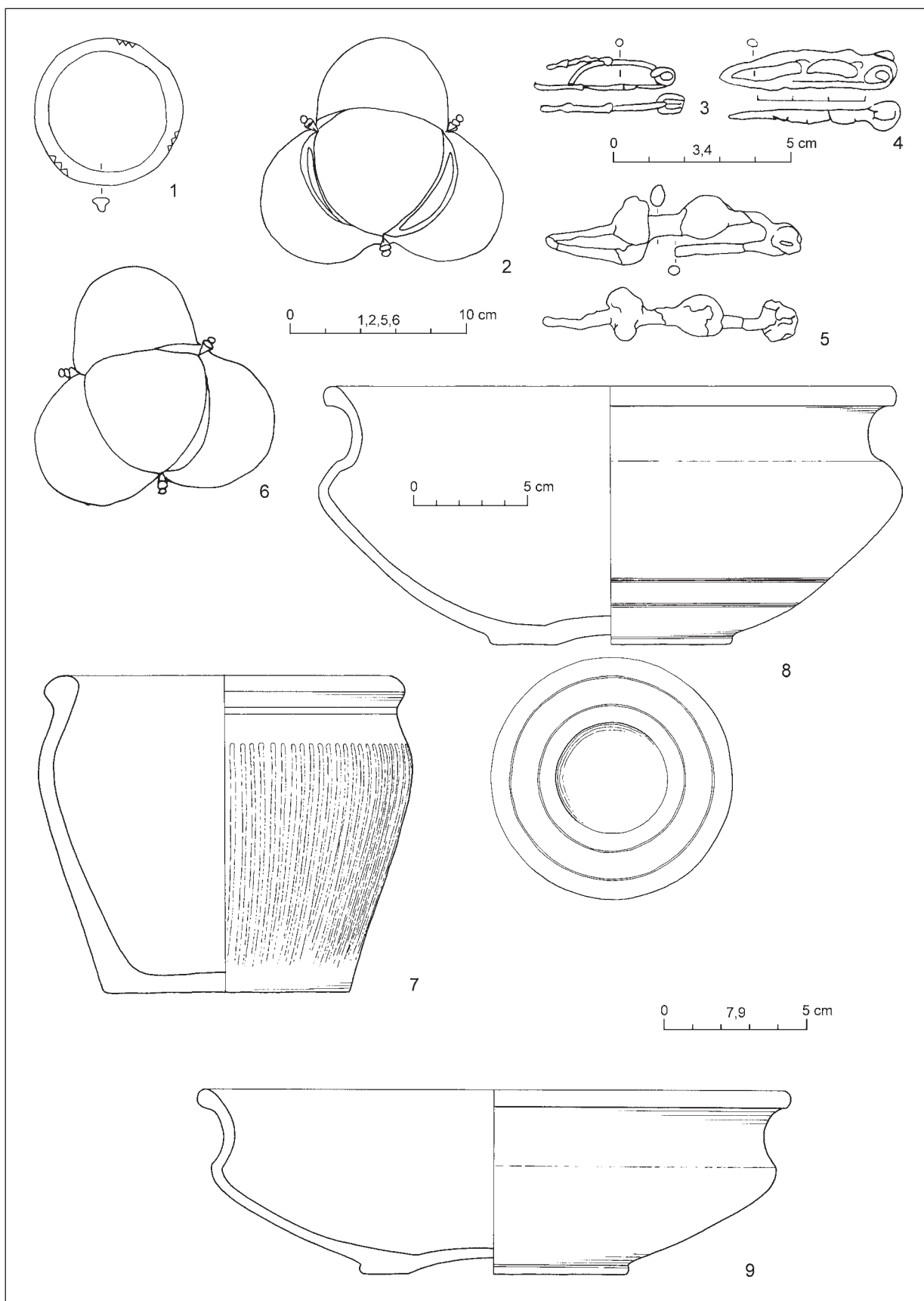
Tab. LXVIII. Hrobové nálezy z hrobu 63 (sekce A), keramika z hrobu 64 (sekce B).

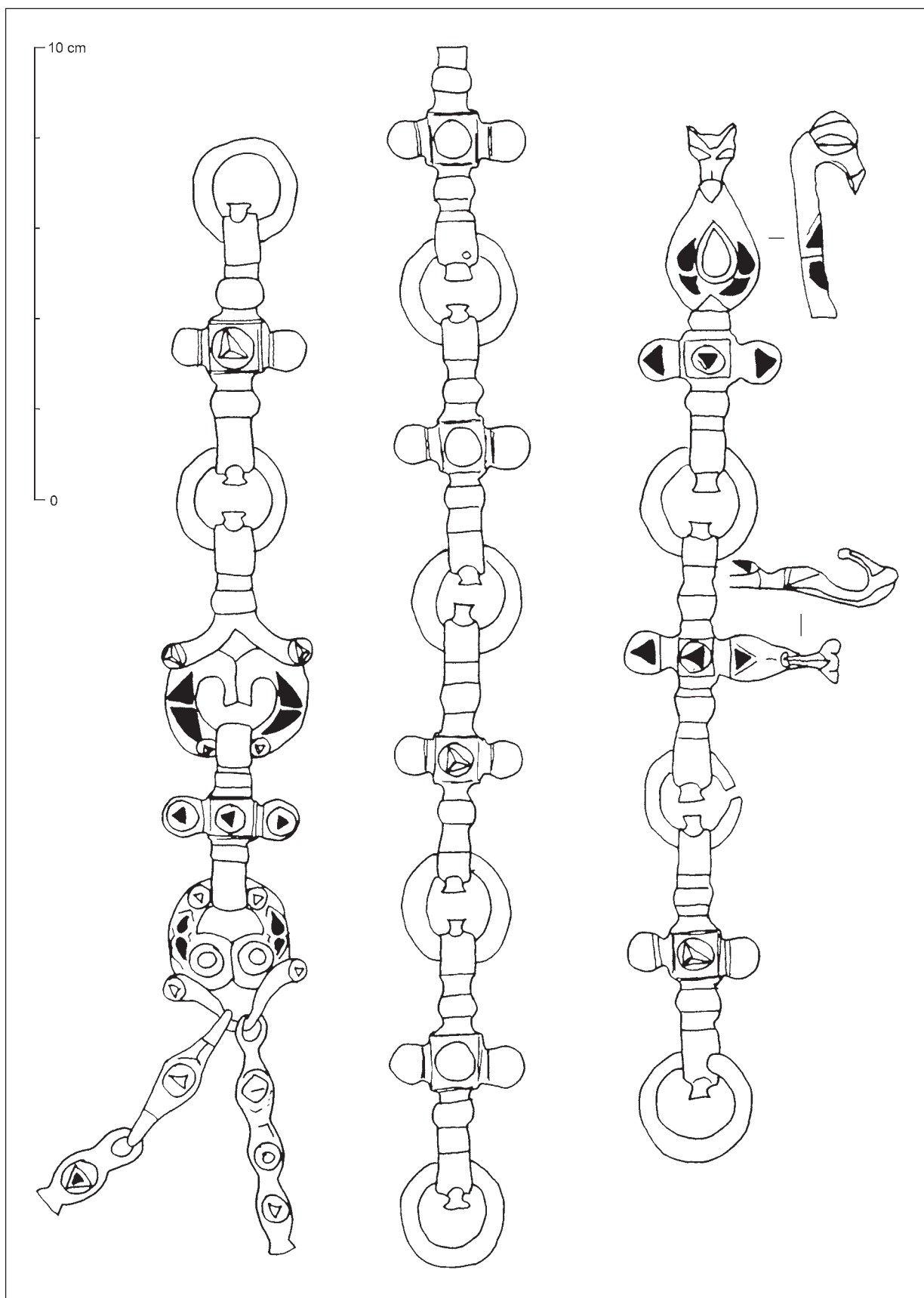
Tab. LXIX. Hrobové nálezy z hrobu 64.

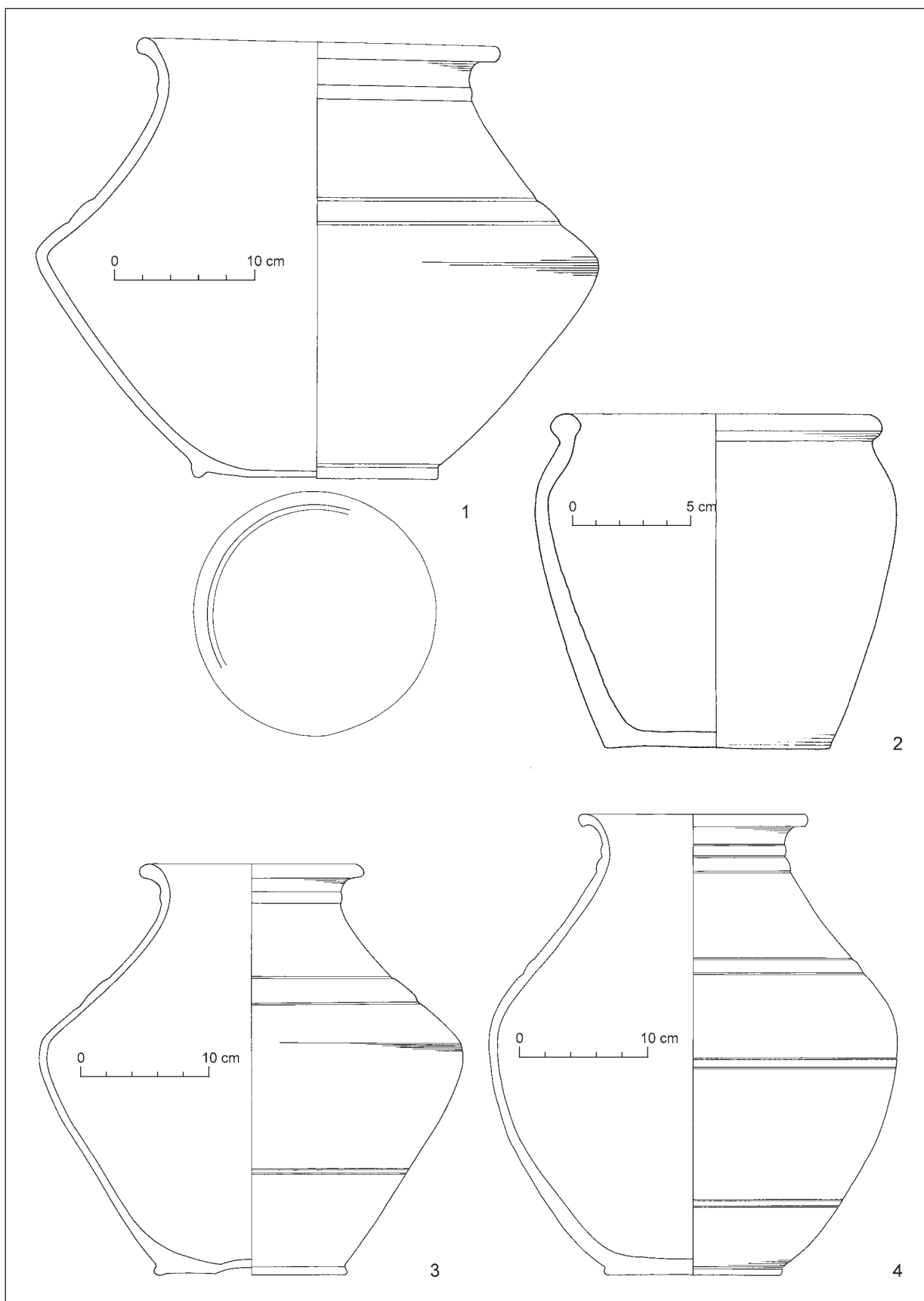
Tab. LXX. Hrobové nálezy z hrobu 65 (sekce A), hrob 66 (sekce B).

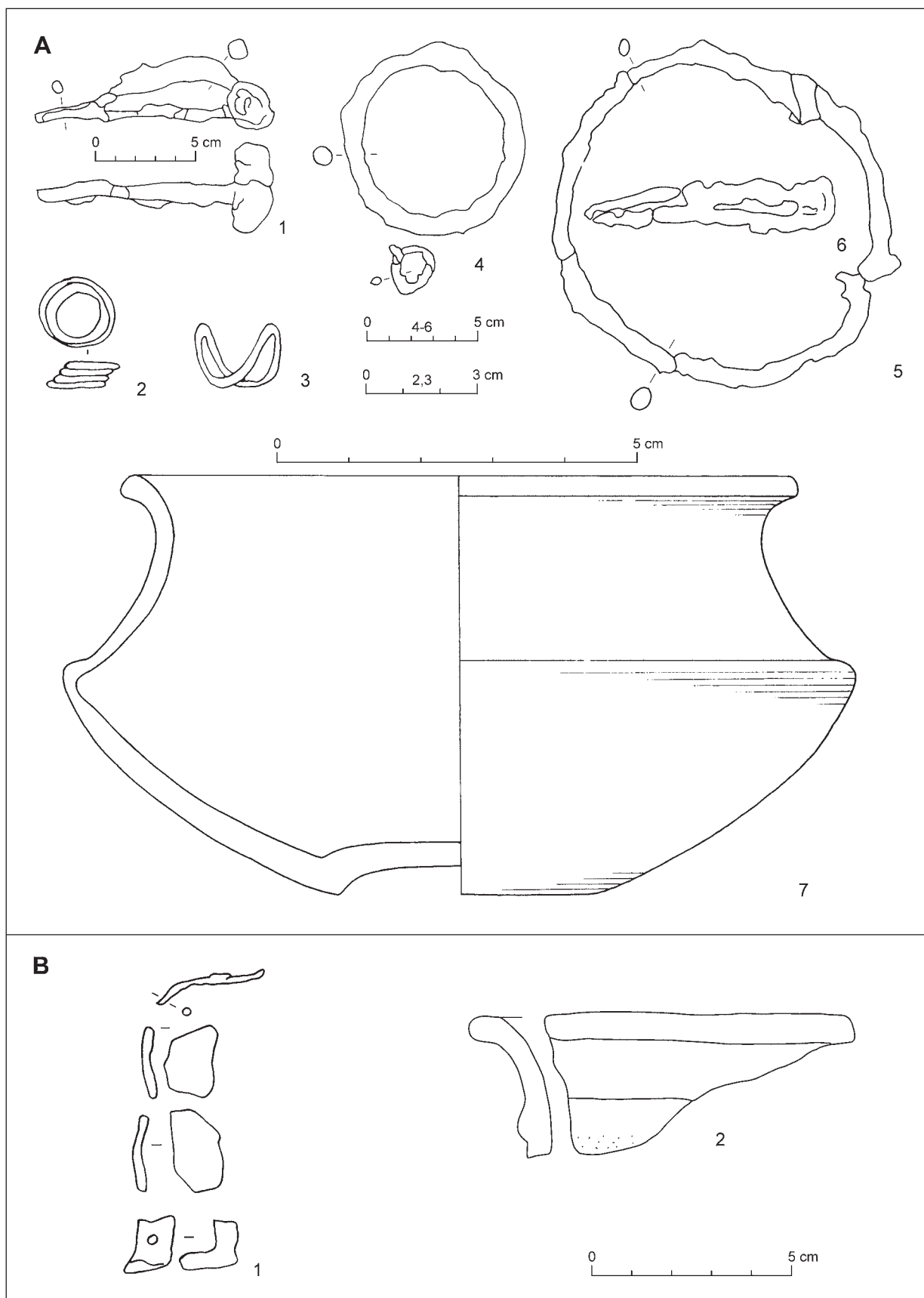
Tab. LXXI. Hrobové nálezy z hrobu 67.

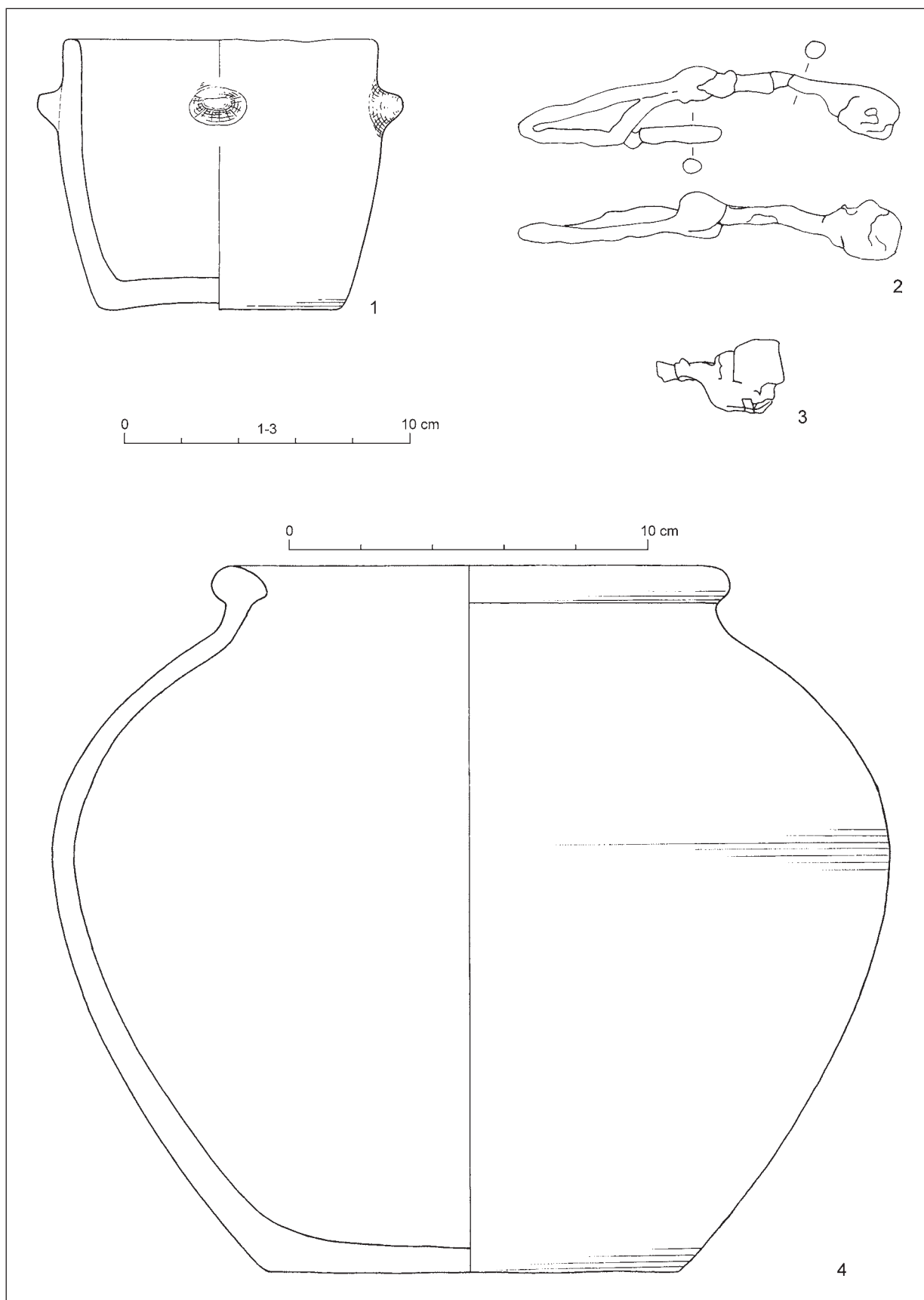
Tab. LXXII. Bronzový opasek z hrobu 67.

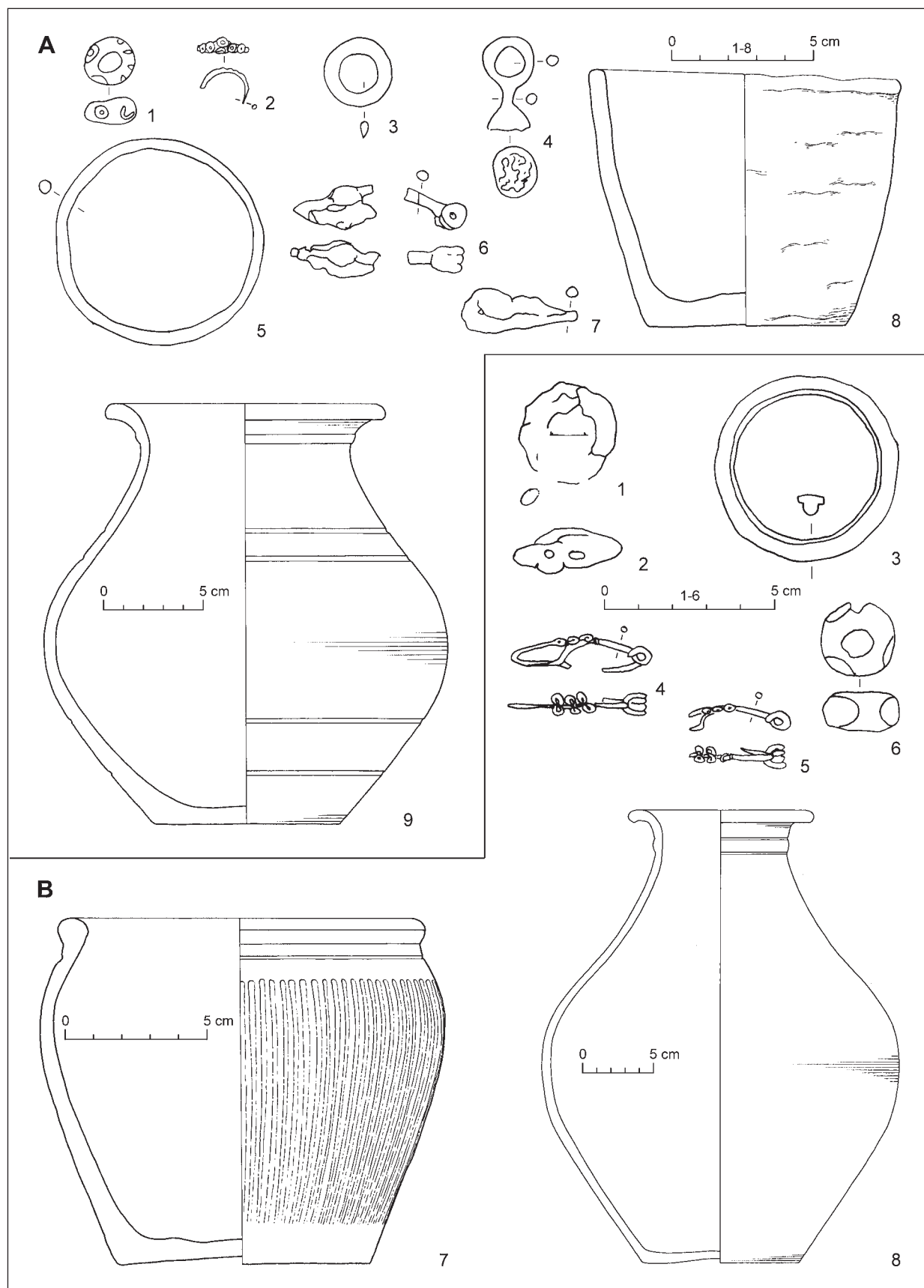
Tab. LXXIII. Keramické nálezy z hrobu 67.

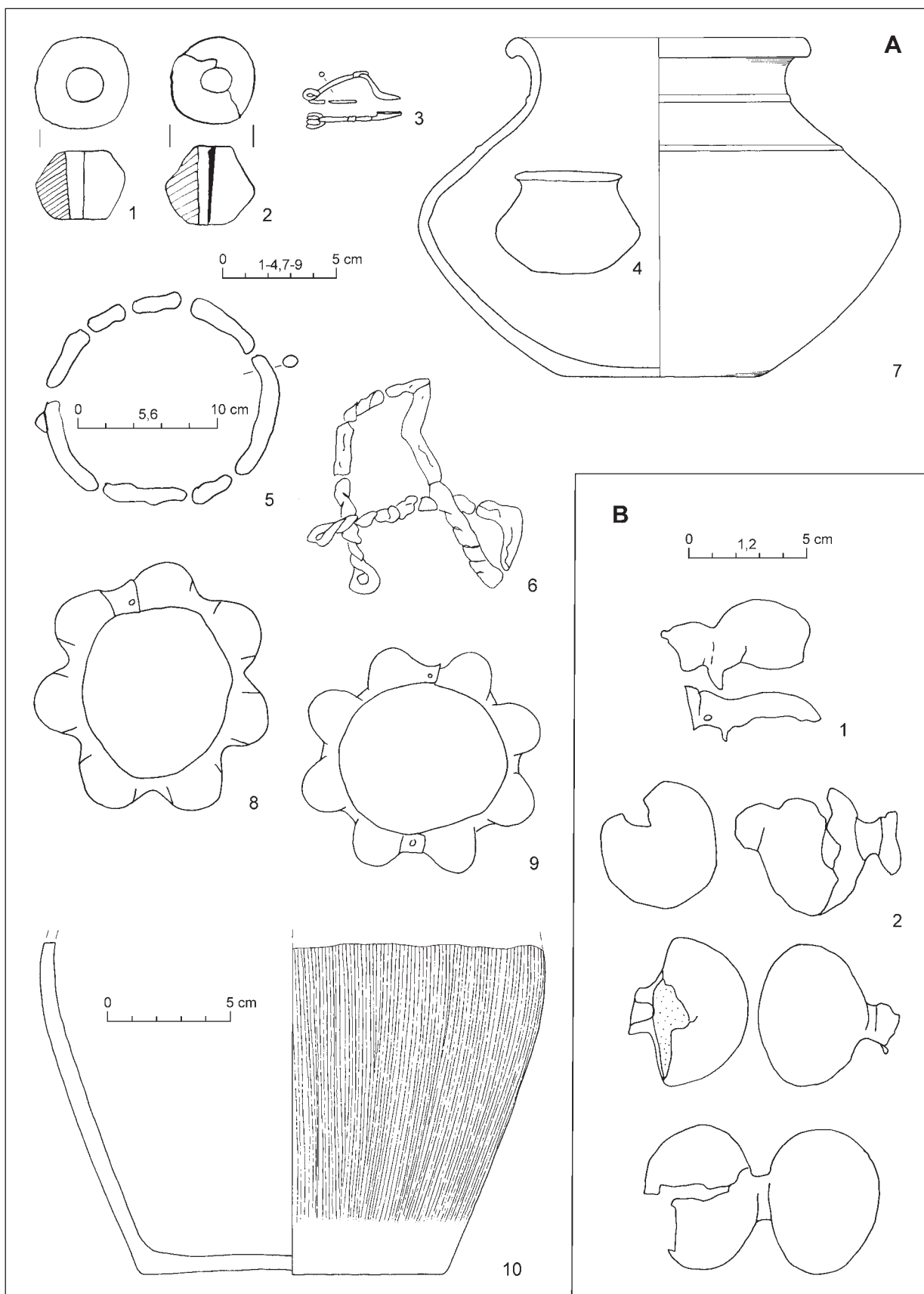
Tab. LXXIV. Hrobové nálezy z hrobu 69a (sekce A), hrob 69b (sekce B).

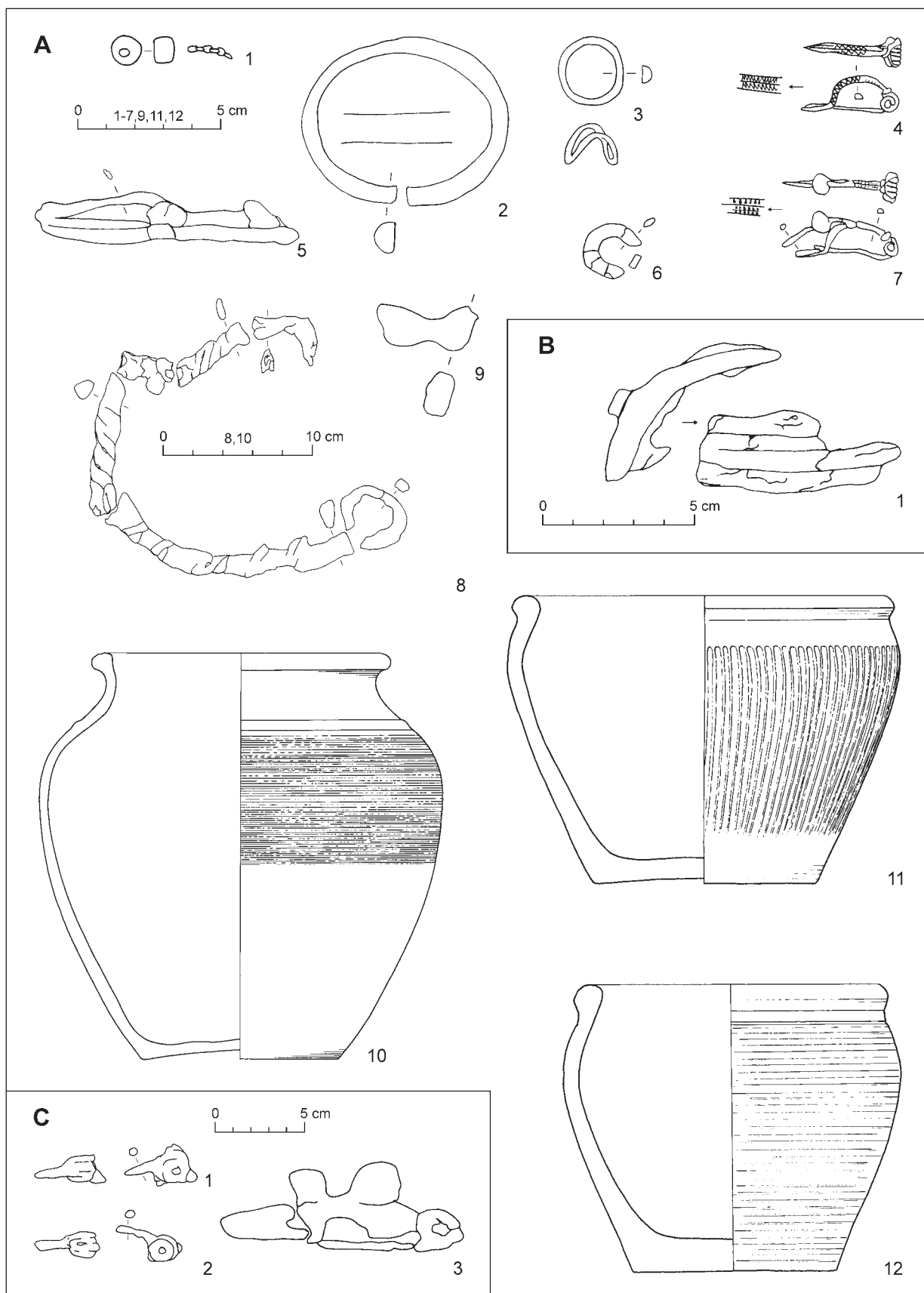
Tab. LXXV. Hrobové nálezy hrobu 70.

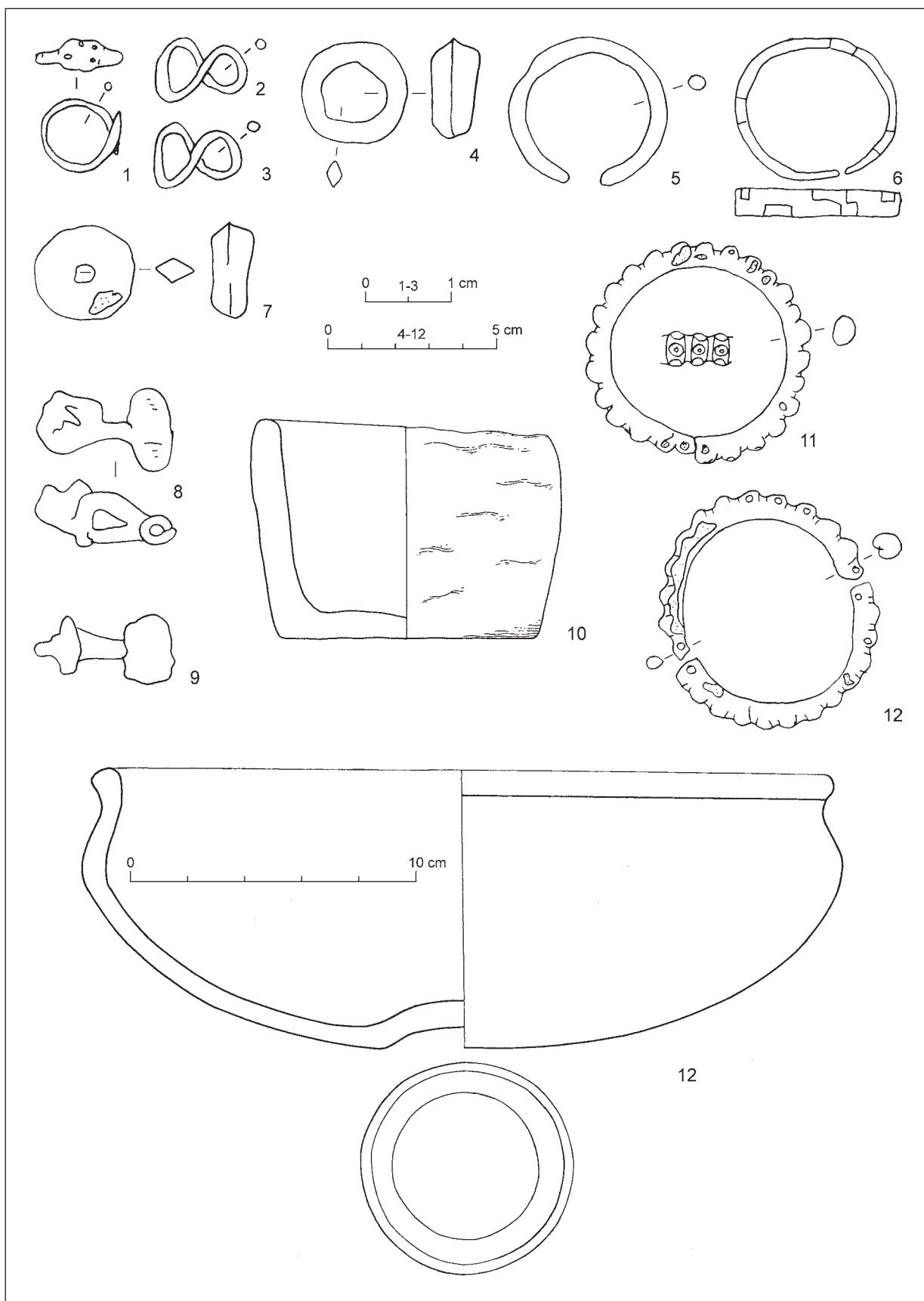
Tab. LXXVI. Hrobové nálezy z hrobu 71 (sekce A), z hrobu 72 (sekce B).

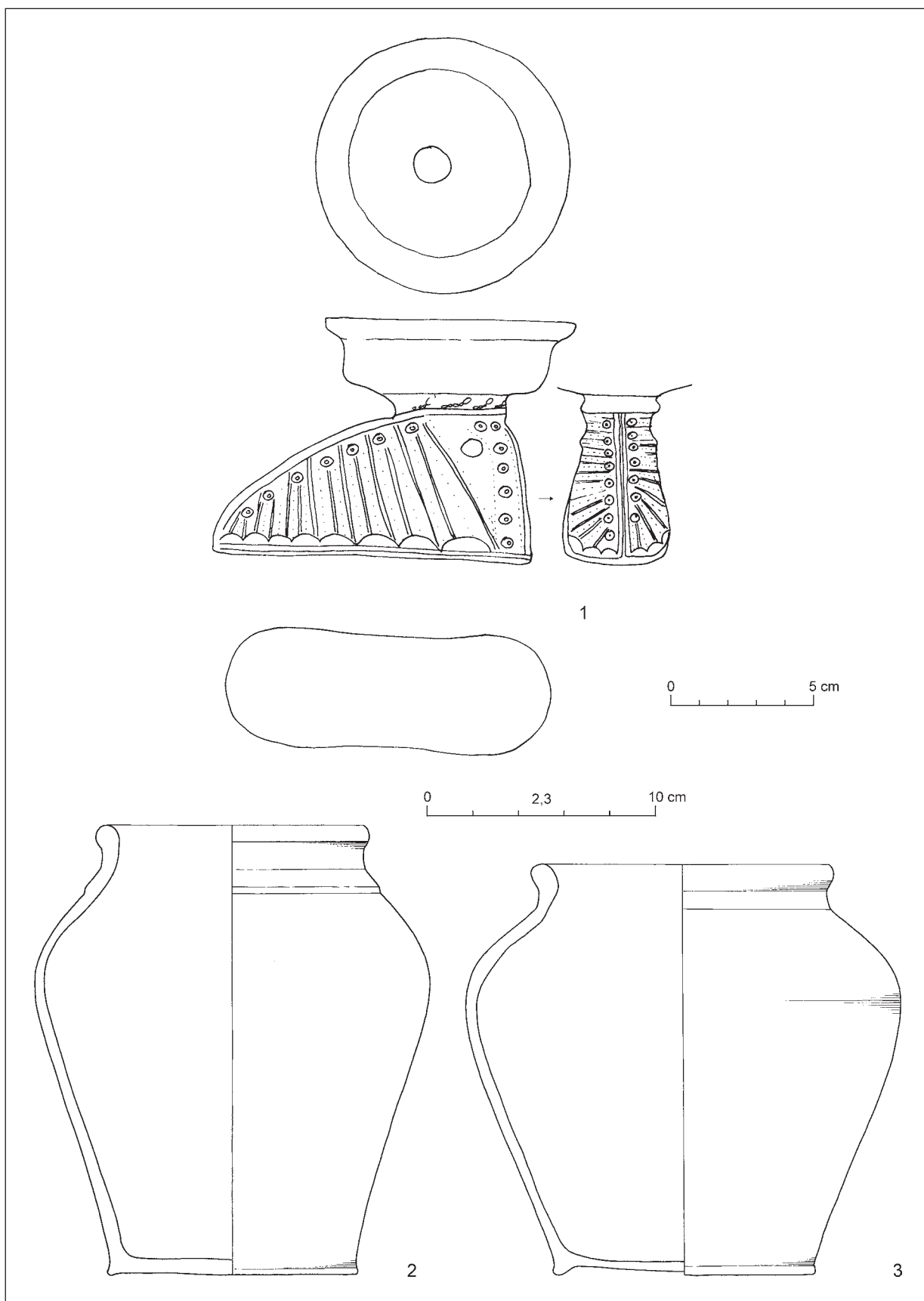
Tab. LXXVII. Hrobové nálezy z hrobu 73 (sekce A), železné fragmenty z hrobu 74a (sekce B).

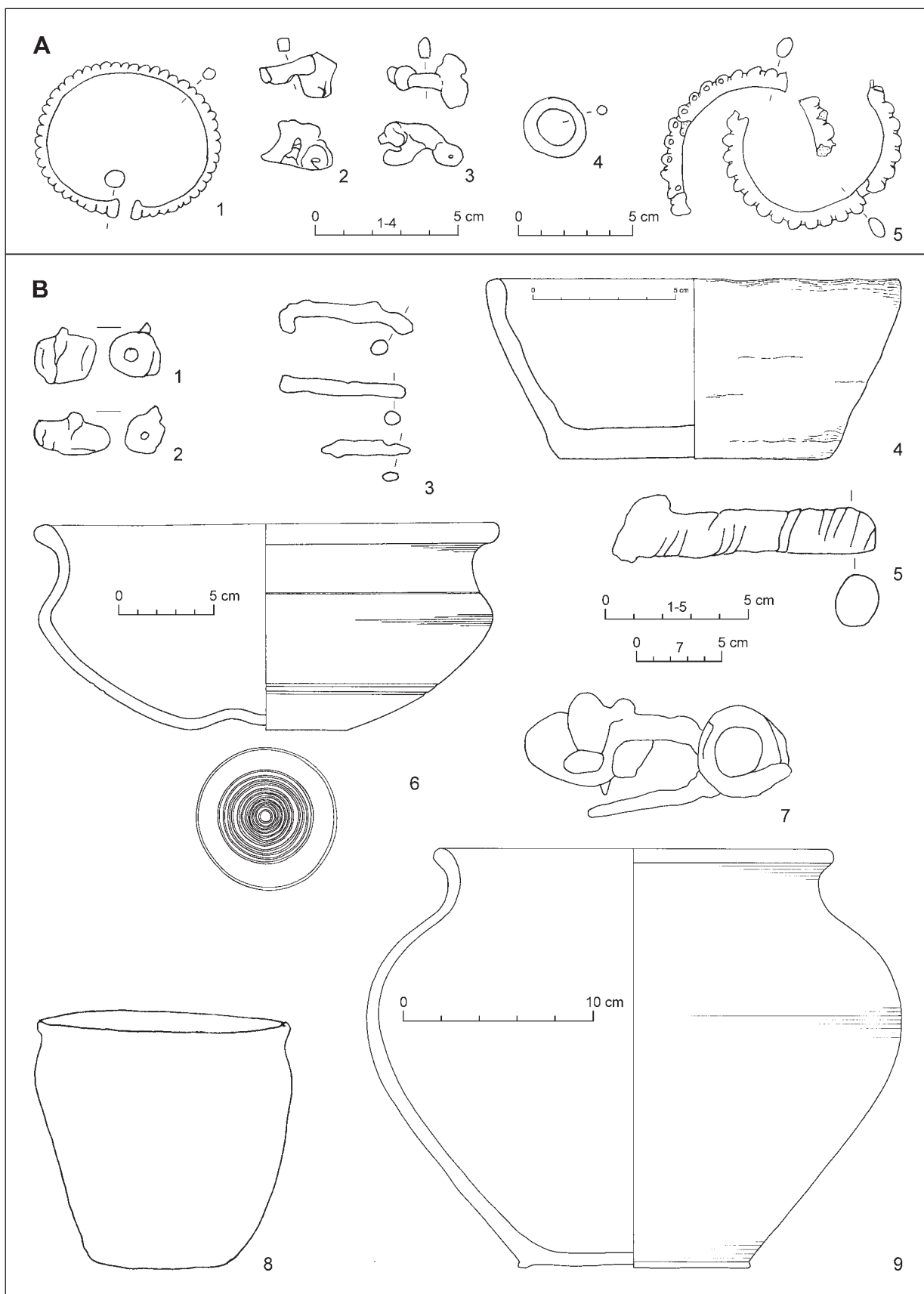
Tab. LXXVIII. Hrobové nálezy z hrobu 74a.

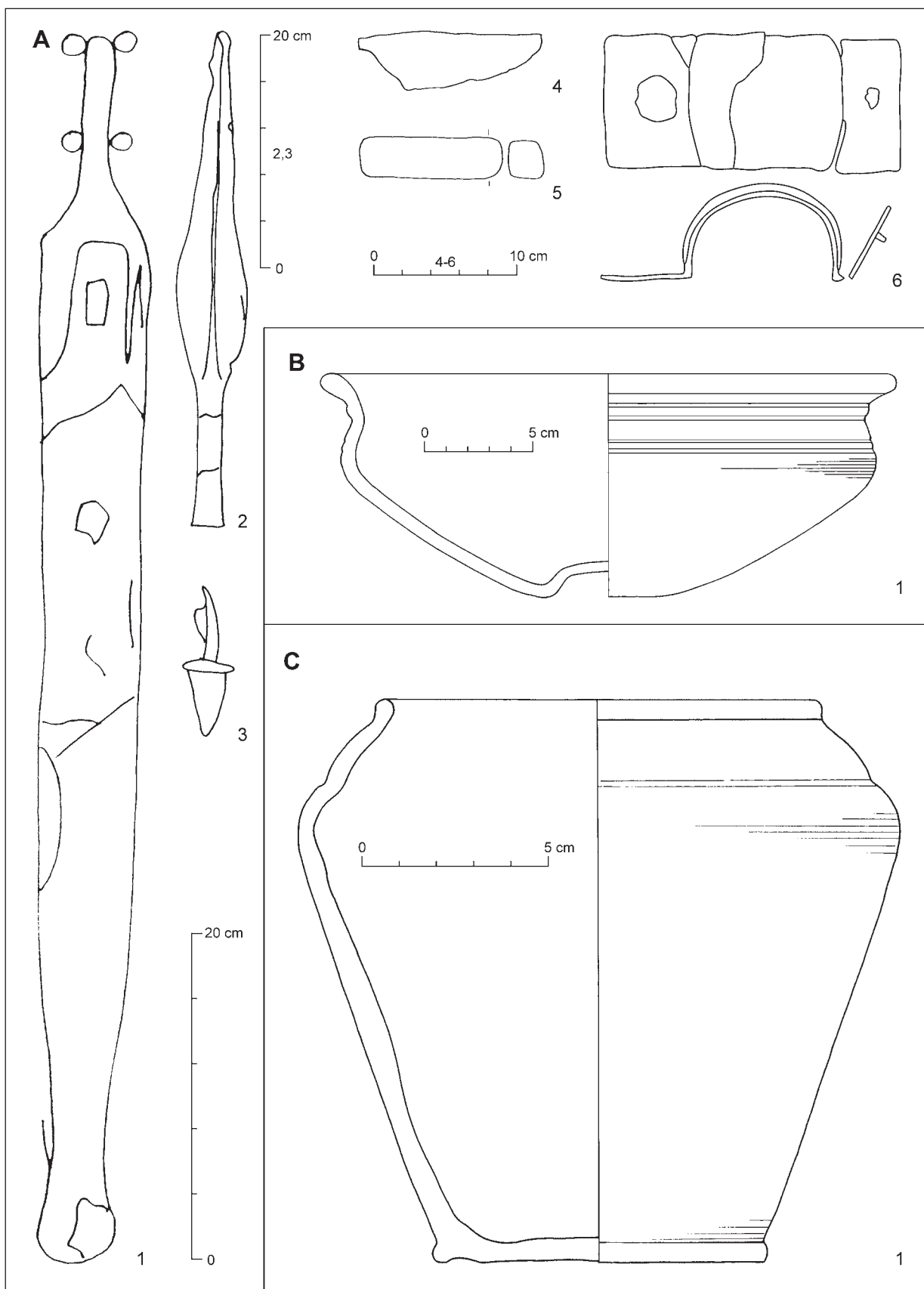
Tab. LXXIX. Hrobové nálezy z hrobu 75.

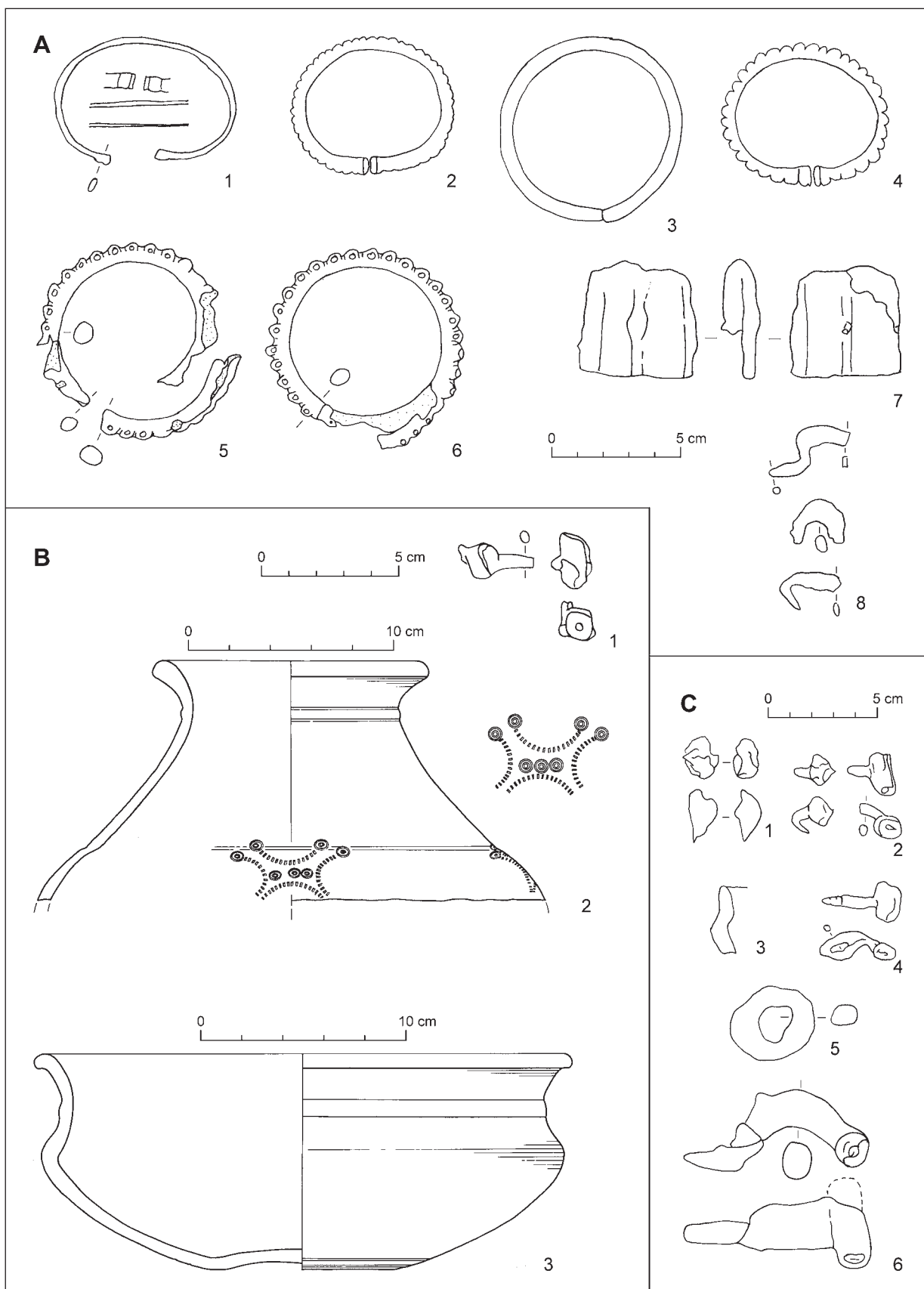
Tab. LXXX. Keramické nálezy z hrobu 75.

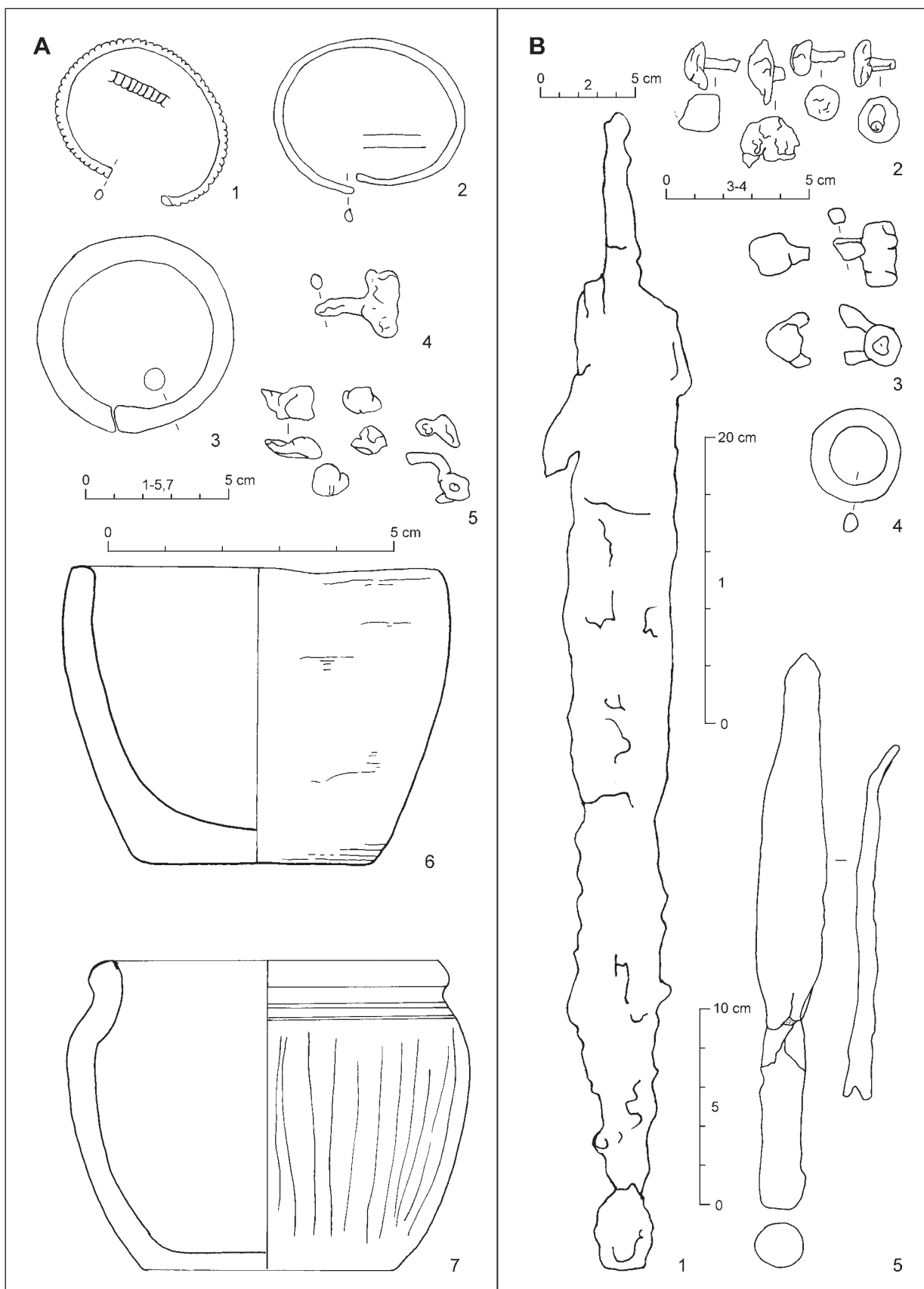
Tab. LXXXI. Hrobové nálezy z hrobu 76 (sekce A), hrobové předměty z hrobu 77 (sekce B).

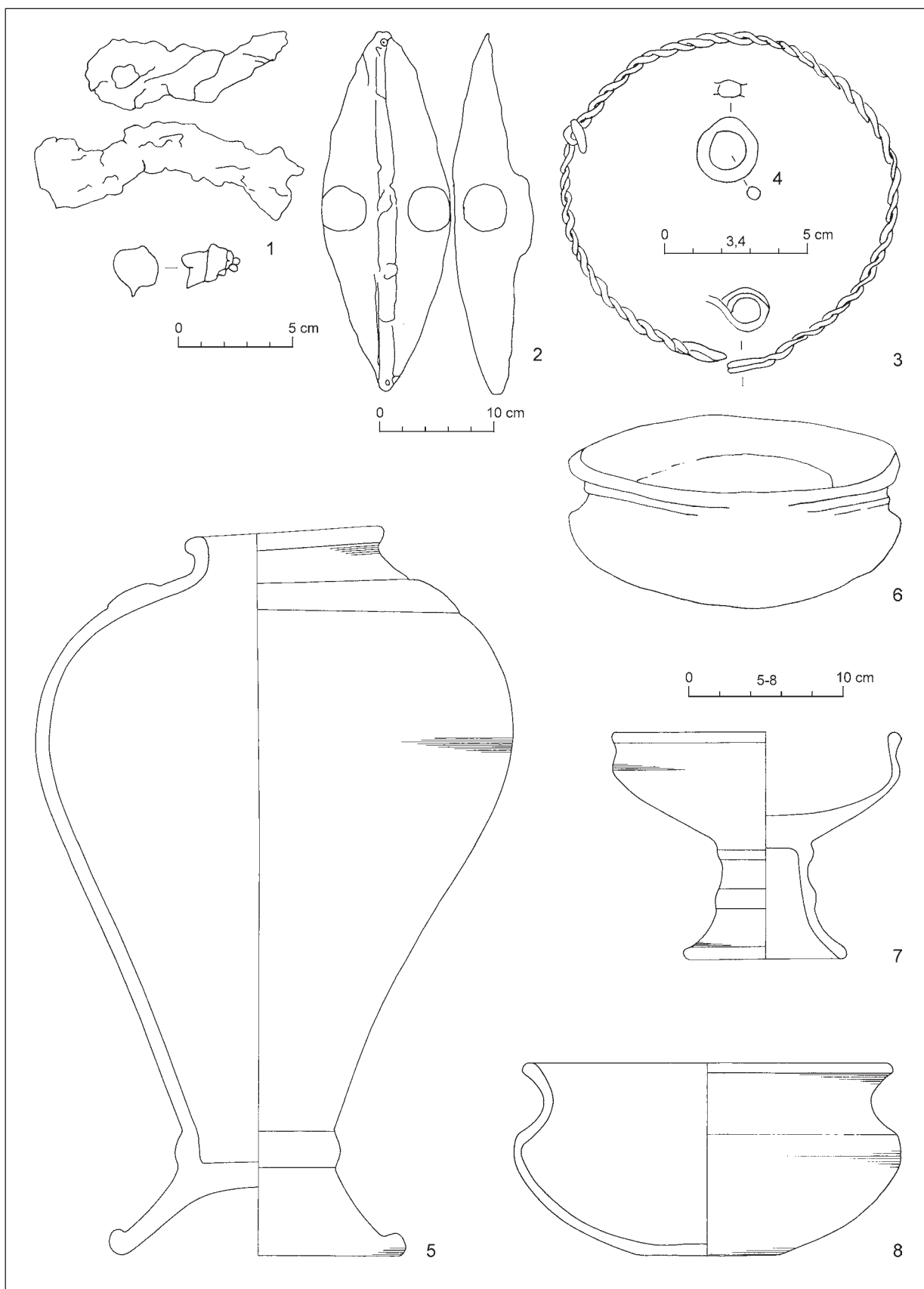
Tab. LXXXII. Železné předměty z hrobu 77 (sekce A), keramická mísa z hrobu 78 (sekce B), keramická situla z hrobu 78 (sekce C).

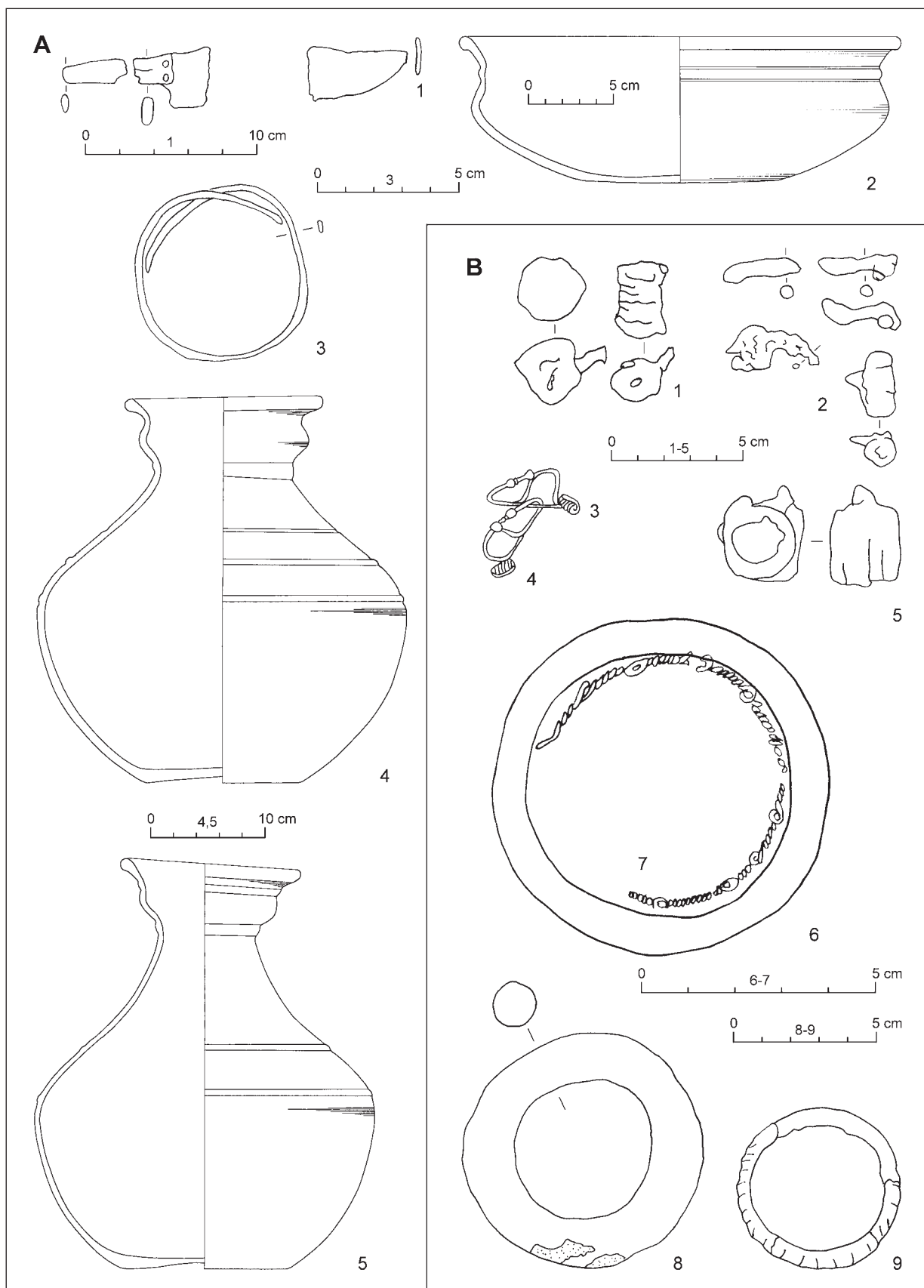
Tab. LXXXIII. Hrobové předměty z hrobu 78 (sekce A), keramické nádoby z hrobu 82 (B2,3), železné fragmenty z hrobu 82 (B1), železné a keramické předměty z hrobu 80 (sekce C).

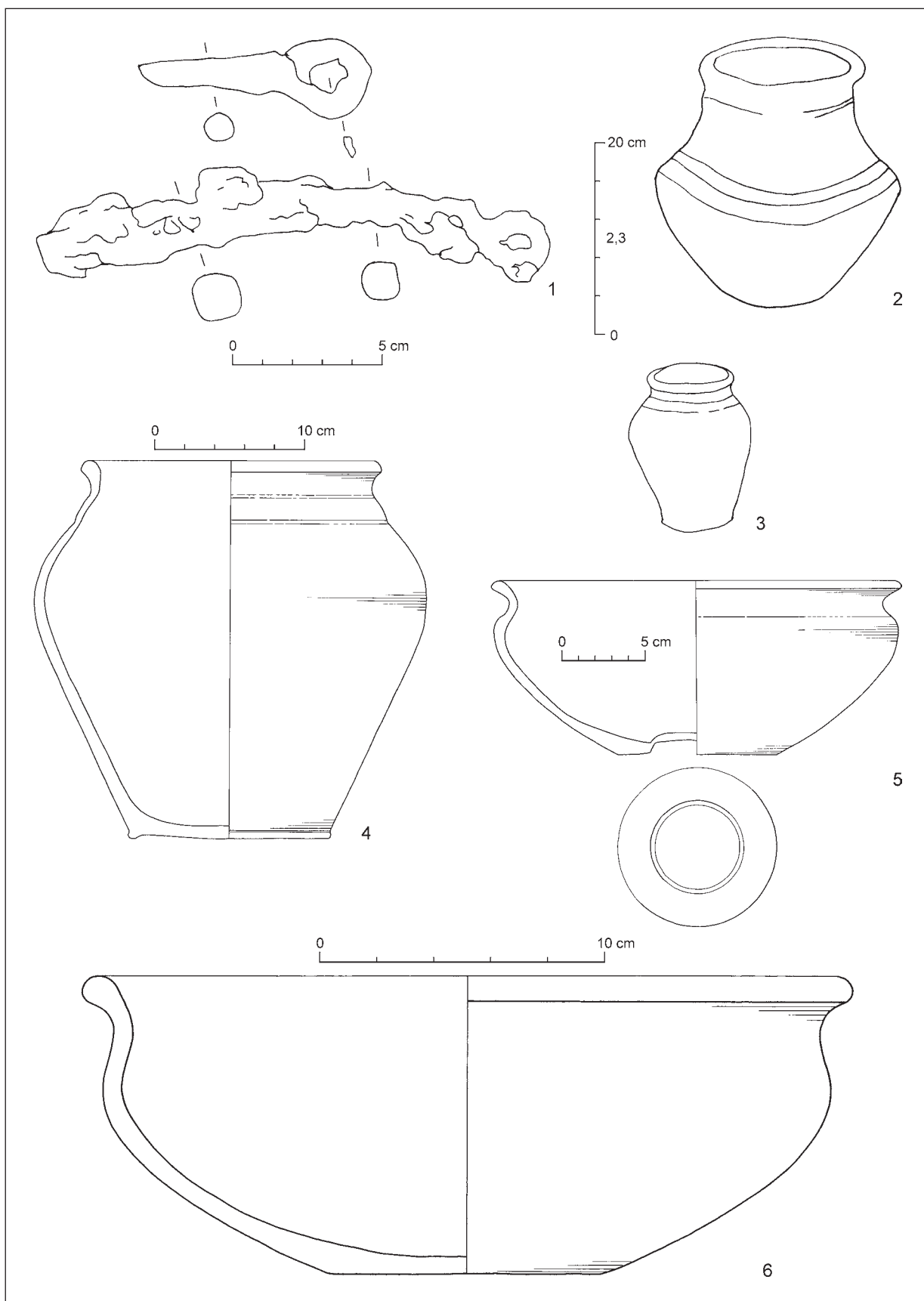
Tab. LXXXIV. Hrobové nálezy z hrobu 83 (sekce A), železné předměty z hrobu 84 (sekce B).

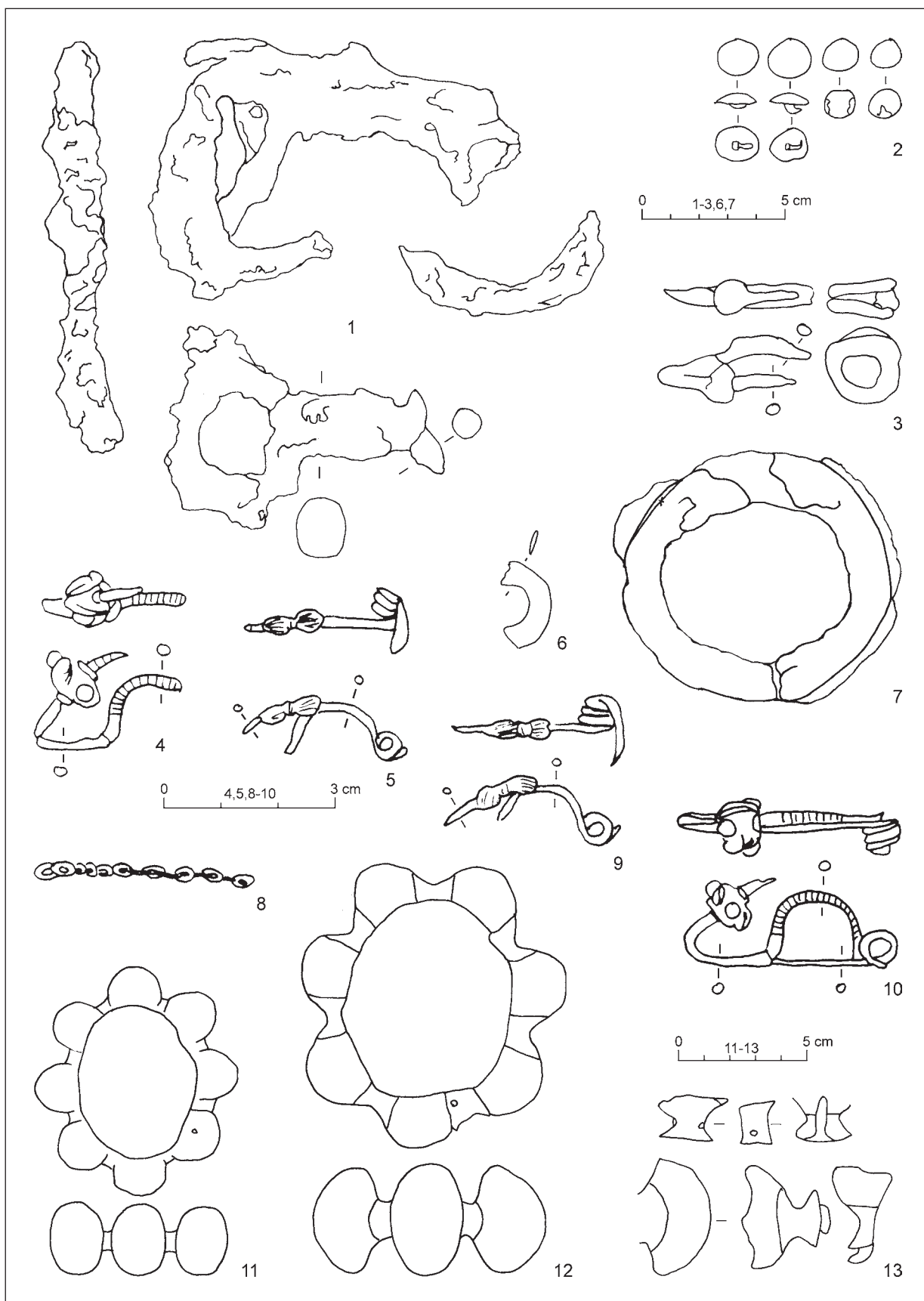
Tab. LXXXV. Hrobové nálezy z hrobu 84.

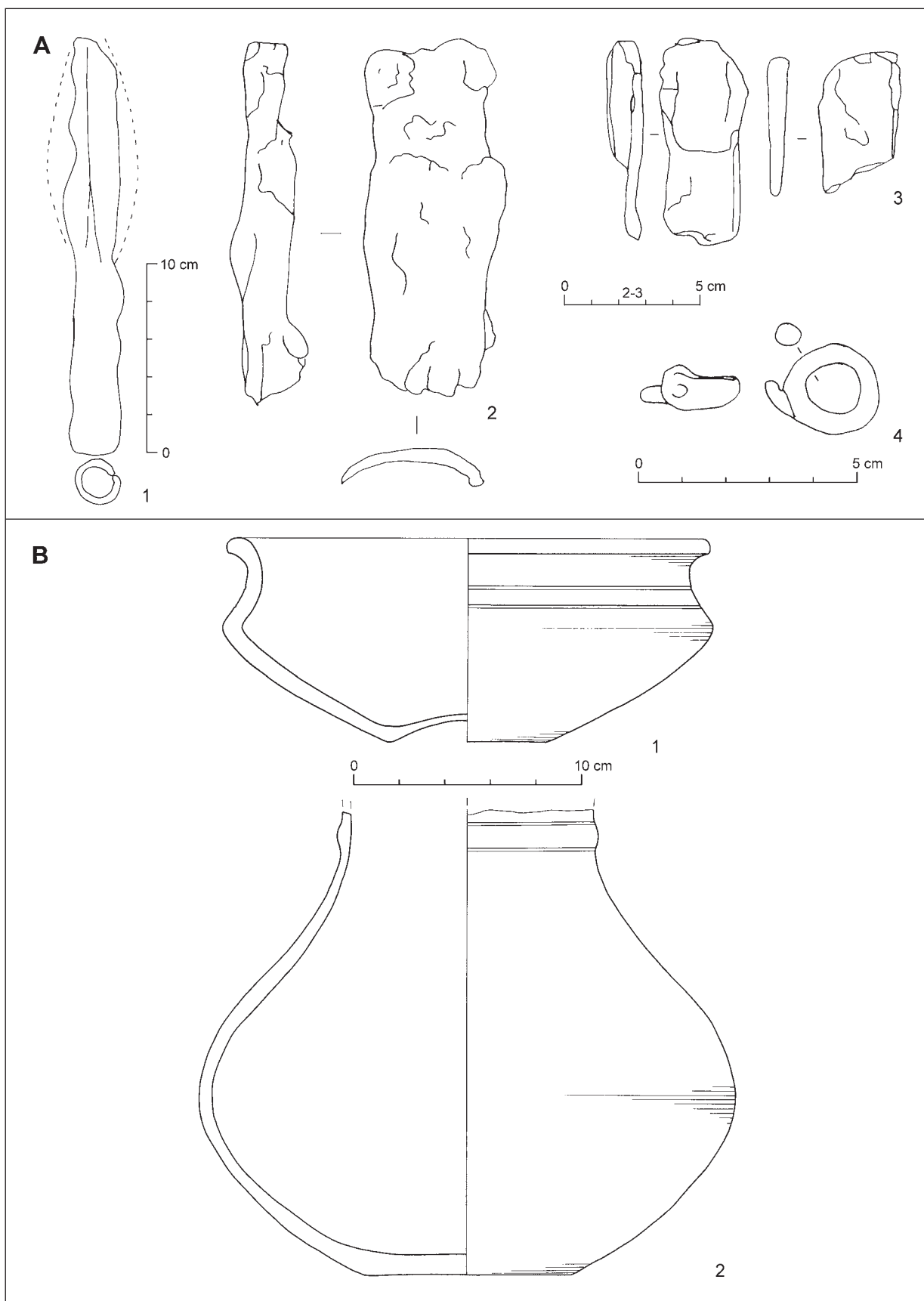
Tab. LXXXVI. Hrobové nálezy z hrobu 85 (sekce A), kovové předměty z hrobu 86 (sekce B).

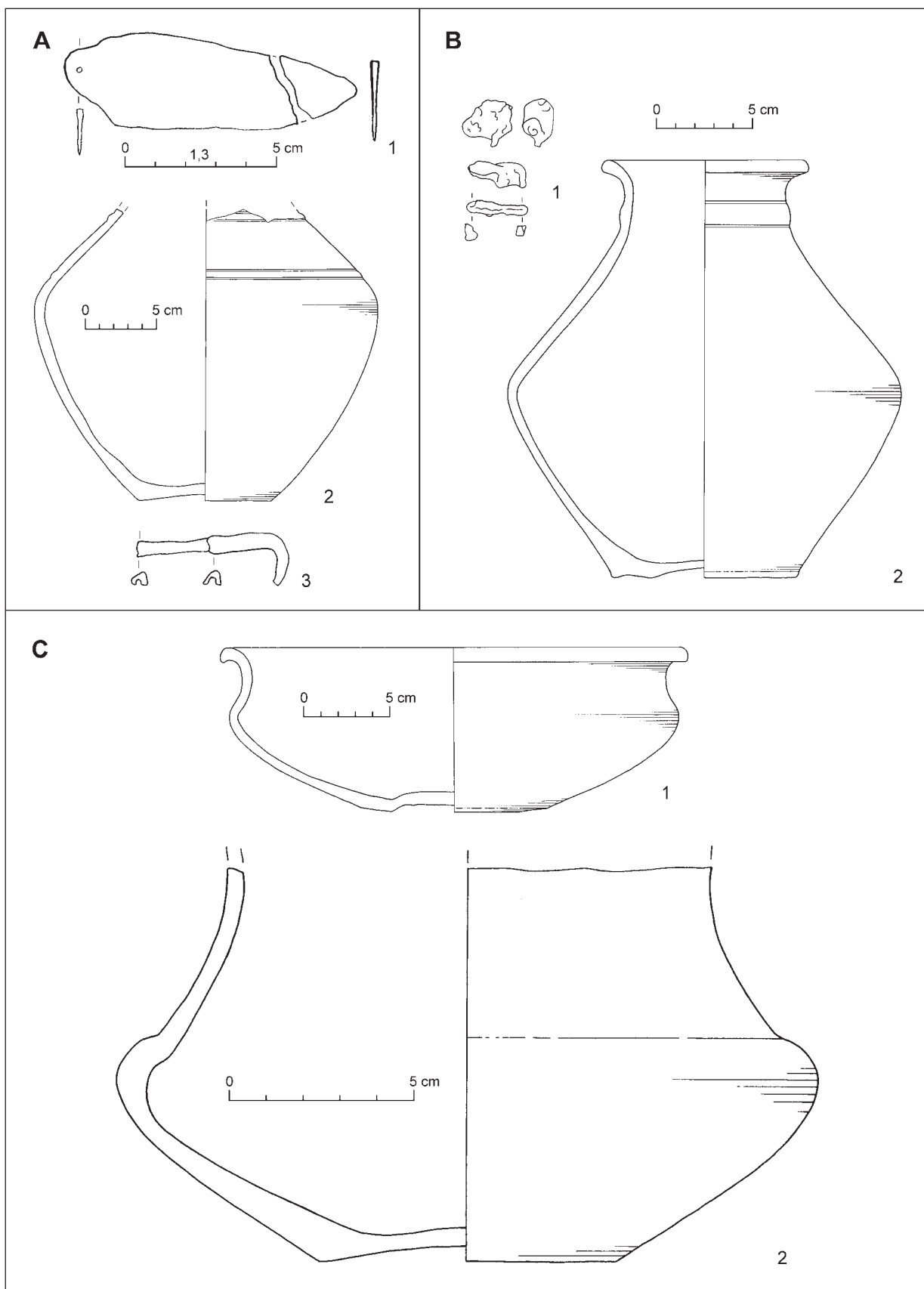
Tab. LXXXVII. Hrobové nálezy z hrobu 86.

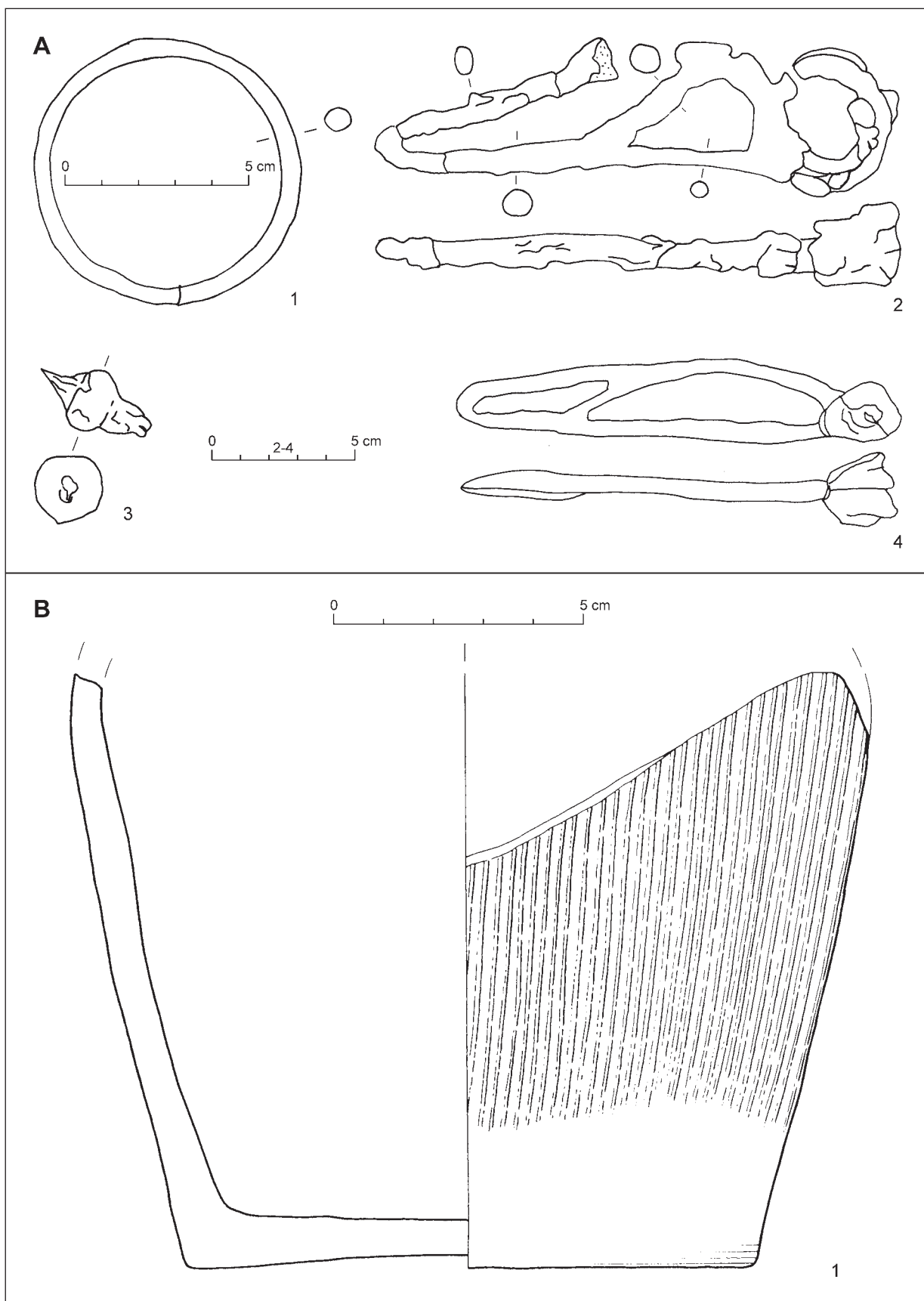
Tab. LXXXVIII. Hrobové nálezy z hrobu 87.

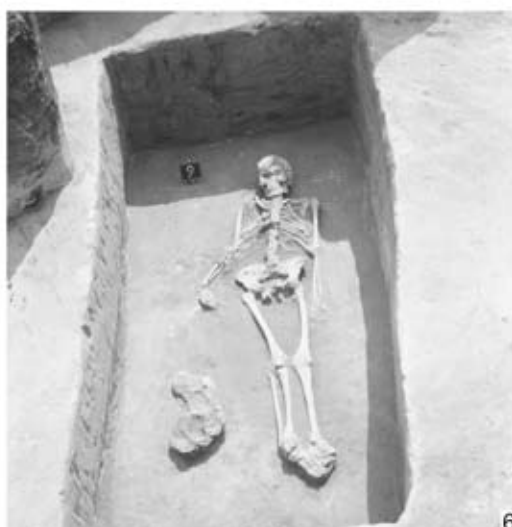
Tab. LXXXIX. Železné předměty z hrobu 89 (sekce A), keramické předměty z hrobu 87 (sekce B).

Tab. XC. Hrobové předměty z hrobu 91 (sekce A), hrobové předměty z hrobu 90 (sekce B), keramické nádoby z hrobu 93 (sekce C).

Tab. XCI. Sběrový materiál z pohřebiště Palárikovo I. (sekce A), keramická nádoba z hrobu 94 (sekce B).

Tab. XCII. Hrob č. 4 (1), hrob č. 5 (2), hrob č. 6 (3, 4), hrob č. 7 (5), hrob č. 9 (6).

1

2

3

4

5

6

Tab. XCIII. Hrob č. 8 (1, 2), hrob č. 10 (3), hrob č. 11 (4), hrob č. 64 (5), hrob č. 72 (6).

Tab. XCIV. Hrob č. 75 (1, 2), hrob č. 87 (3), hrob č. 89 (4), hrob č. 90 (5), hrob č. 92 (6).

Tab. XCV. Hrob č. 12 (1), hrob č. 13 (2), hrob č. 15 (3), hrob č. 17 (4).

Tab. XCVI. Hrob č. 18 (1), hrob č. 19 (2), hrob č. 20 (3), hrob č. 21 (4).

Tab. XCVII. Hrob č. 22 (1), hrob č. 23 (2), hrob č. 24 (3), hrob č. 25 (4).

Tab. XCVIII. Hrob č. 26 (1), hrob č. 27 (2), hrob č. 28 (3), hrob č. 29 (4).

Tab. XCIX. Hrob č. 30 (1), hrob č. 31 (2), hrob č. 32 (3), hrob č. 33 (4).

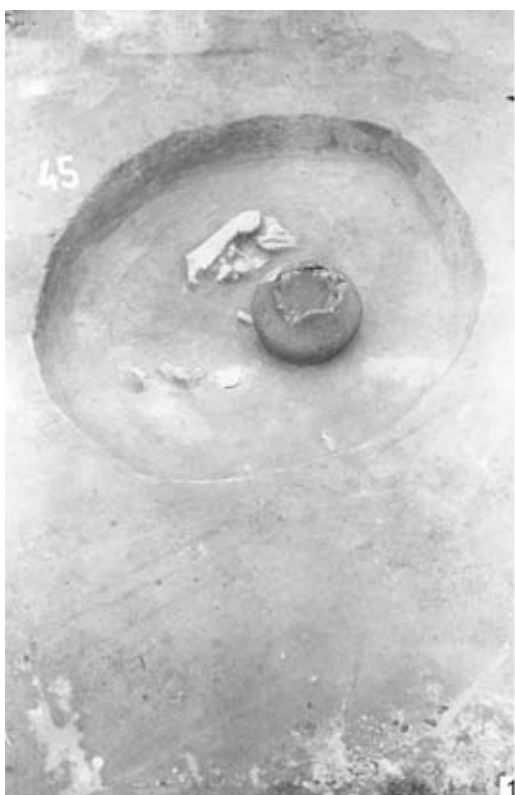
Tab. C. Hrob č. 34 (1), hrob č. 35 (2, 3), hrob č. 36 (4).

Tab. CI. Hrob č. 37 (1), hrob č. 38 (2), hrob č. 39 (3), hrob č. 40 (4).

Tab. CII. Hrob č. 41 (1), hrob č. 42 (2), hrob č. 43 (3), hrob č. 44 (4).

Tab. CIII. Hrob č. 45 (1), hrob č. 46a (2), hrob č. 46b (3), hrob č. 47 (4).

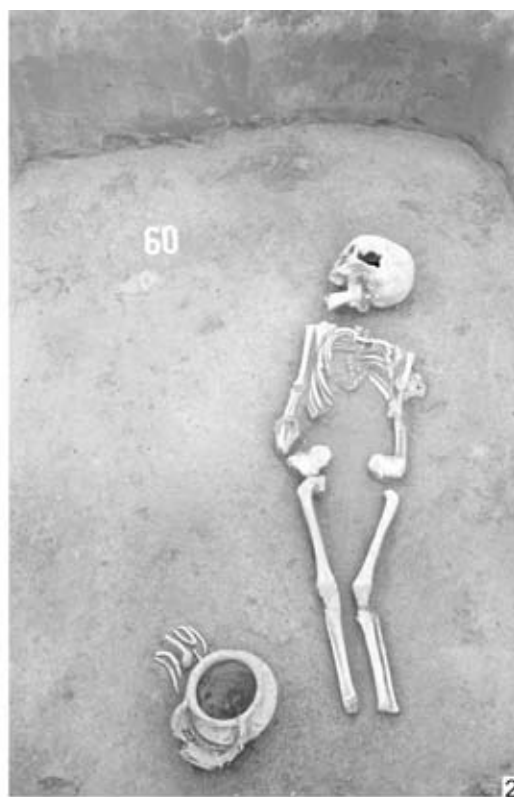
Tab. CIV. Hrob č. 48 (1), hrob č. 49 (2), hrob č. 50 (3), hrob č. 51 (4).

Tab. CV. Hrob č. 52 (1), hrob č. 53 (2), hrob č. 54 (3, 4).

Tab. CVI. Hrob č. 55 (1), hrob č. 56 (2), hrob č. 58 (3), hrob č. 59 (4).

Tab. CVII. Hrob č. 60 (1, 2), hrob č. 61 (3, 4).

Tab. CVIII. Hrob č. 62a, 62b (1, 2), hrob č. 63 (3), hrob č. 64 (4).

Tab. CIX. Hrob č. 65 (1), hrob č. 67 (2–4).

Tab. CX. Hrob č. 66 (1), hrob č. 69a (2, 3), hrob č. 69b (4).

Tab. CXI. Hrob č. 68 (1), hrob č. 70 (2), hrob č. 71 (3), hrob č. 73 (4).

Tab. CXII. Hrob č. 72 (1, 2), hrob č. 75 (3), hrob č. 76 (4).

Tab. CXIII. Hrob č. 74, 74a (1, 2), hrob č. 74b (3).

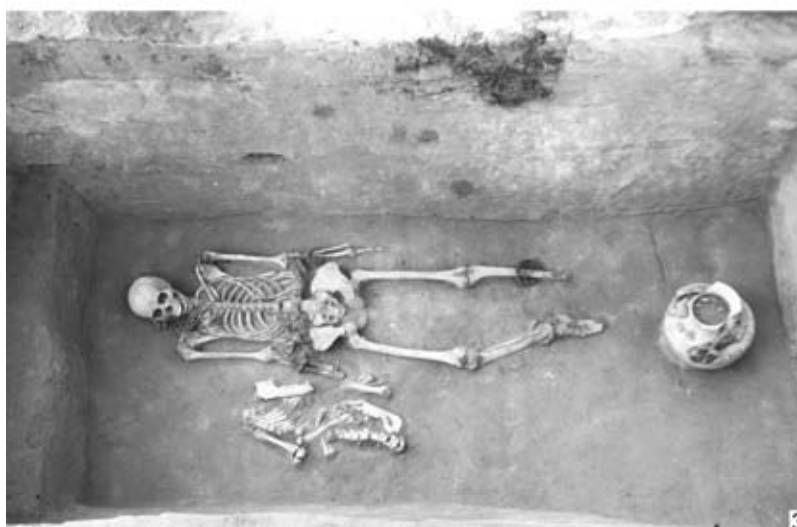
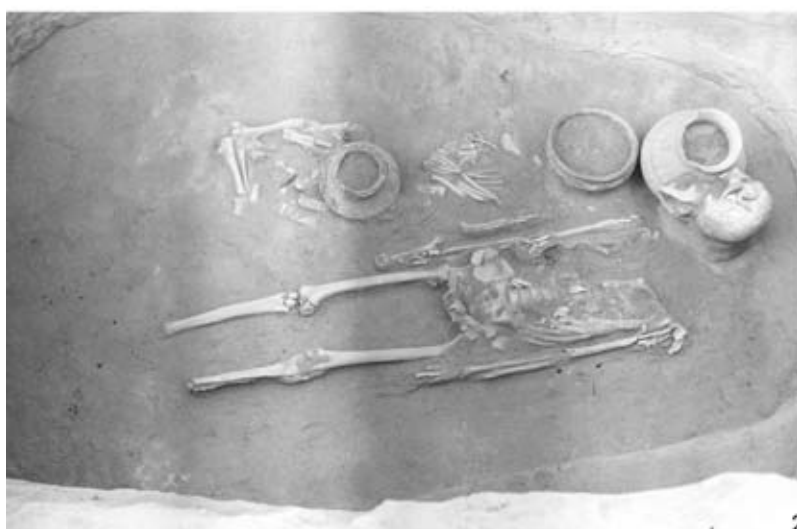
Tab. CXIV. Hrob č. 77 (1, 2), hrob č. 78 (3), hrob č. 79 (4).

Tab. CXV. Hrob č. 80 (1), hrob č. 81 (2), hrob č. 82 (3), hrob č. 83 (4).

Tab. CXVI. Hrob č. 84 (1), hrob č. 85 (2), hrob č. 86 (3), hrob č. 95 (4).

Tab. CXVII. Hrob č. 12 (1), hrob č. 14 (2), hrob č. 15 (3).

Tab. CXVIII. Hrob č. 16 (1), hrob č. 53 (2), hrob č. 83, 87 (3).

Tab. CXIX. Hrob č. 93 (1), hrob č. 95 (2).

ADRESA AUTORKY

Mgr. Anna Gardelková-Vrtelová, PhD.
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
annagardelkova@gmail.com

